ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86-60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց 22Ն. Ֆր.

Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 1 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

MARDI 1er NOVEMBRE

1960

36ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8940 36EME ANNEE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4741

ԻՐ ԽՕՍՔԸ

ՄԵՌԵԼՆԵՐԸ Կ'ԸՍԷԻՆ

Մեռելները կը խօսէին, փնտռելով «Մնացորդացը»։

— Դուք որ ողջ մնացիք անասելի Արհաւիրքէն, կրակէն ու գնդակէն, ջուրէն կամ կախաղանէն, աշխարհատարած ցրւումէն, դուք արդէն սկսեր էք գառնել մեզ։ Կը յաւակնիք ըլլալ աւելի արթուն եւ իրատես, աւելի հասուն եւ խելացի։

Բարի՛։ Ուրեմն բան մը արժած է մեր արիւնը, զոր մենք անխնայ ընծայեցինք յաւերժն օրերու համար, հաւատալով աշխարհի արդարութեան։

Ուրի՞շ էր, այն ատեն, աշխարհի արդարութիւնը։ Գոնէ այդպէս հաւատացինք մենք, սերտելով գարերու պատմութիւնը եւ ունկնդրելով մեր երգերուն։ Ամէն պարագայի մէջ, մենք չմանրացանք, չտակարկեցինք, չխնայեցինք ինչ որ կրնար ծառայել ժողովուրդին եւ հայրենիքին փրկութեան։

Ունի՞ք դուք ալ այդ ոգին։ Նոյնքան վճռականութիւն եւ նուիրում, զլուխ հանելու համար այն ինչ որ ջախջախուեցաւ մեր ջարդ ու փշուր եւ ցիրուցան ոսկորներուն վրայ։

Ի՞նչ օգուտ ձեր գիտութենէն, առանց հաւատքի եւ խանդավառութեան, առանց վճռական կամեցողութեան։

×

Մեռելները կը խօսէին, լսելով խմաւոր ձայները ողջերու ցիրուցան բազմութեանց։

— Կը յաւակնիք ըլլալ աւելի հասուն եւ խելացի։ Բայց, տակաւին ծուռ կը նայիք իրարու, նոյնիսկ մեր յիշատակը տօնած ատեն...

Մենք մեր բոլոր առկլութիւնները մոռցանք անձնուէր ճամբուն վրայ։ Թշնամին ինք միացուց մեզ, երբ կը լակէր մեր արիւնը չարախինդ ամբարտաւանութեամբ։ Առանց դաւանանքի, գաւառանքի, տարիքի կամ սեռի խտրութեան։ Մեր մէջ ամէնէն համբակն ալ գանէ գիտէր թէ ինչ կ'ուզէ, եւ ինչո՞ւ կը մեռնի։ Իսկ ձեր գիտունին գիտունը դեռ օրօր կ'երգէ։ Ձեր մէջ կիրքն է որ կը յորդի, եւ խուժանավարութիւնը սաղմոս կ'երգէ։

Եւ կը թուի թէ այսօր որոմը աւելի շատ է քան ցորենը։ Դուք տակաւին չունիք համդամնակ մը որ լուսթիւն եւ աշխատանք պարտադրէր բոլորին, յարգանք ներշնչելով նոյնիսկ օտարին։

×

Մեռելները կը տրտնջային, իրենց փտած աչքերը փրելով համատարած խաւարին մէջ։

— Մենք չտեսանք ո՛չ Եւրոպան, ո՛չ Ամերիկան։ Հարեւան չեղան եղաւ մեր հորիզոնը, եւ կամ ծովափը։ Մենք մեր մաքի պաշարն առացանք դաշտերէն եւ գիւղերէն, պակաս լրացնելով յետամնաց քաղաքներու մէջ։

Դուք, ահա տարիներէ ի վեր փռուած լուսաշնչուող ափերու վրայ, ազատ եւ անվտանգ, դուք ինչո՞վ կ'արդարացնէք ձեր առաւելութիւնները։ Ո՞ւր է շօշափելի արտայայտութիւնը ձեր կորովին ու մաքին, ձեր զերազանցութեան, ի խնդիր այն երկունքին որ լճացաւ մեր արեան ճապաղիքներուն մէջ։

Մեռելները դեռ ուրիշ բաներ ալ կը խօսէին, բայց...

1938 Շ.

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

« ԲԱՒԱԿԱՆ ՉԷ ՀԵՐՈՍՈՒԹԻՒՆԸ ԹԻԶ ՄԸ ՀՈՂ ՉՏԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԹՇՆԱՄԻԻՆ... »

●

Թուրքիոյ նախագահը, Ճէմալ Կիւրսէլ եւս վերադարձաւ Անգարա, կարճ շրջապտոյտ մը կատարելէ ետք Մալաթիայէն մինչեւ Էրզրում։

Էրզրումի մէջ, Աթաթիւրք համալսարանին ուսումնական տարուան բացումին առթիւ խօսեցաւ ճառ մը, որմէ կը քաղենք.—

« Ազգովին գիտնալու ենք թէ թուրք ազգին աղատագրութիւնն է Աթաթիւրքի ճամբէն եւ անոր հետքին վրայ ընթանալ։ Եթէ հեռանանք՝ մթութիւններու մէջ կը խարխափենք, կը կորսնցնենք մեր ճամբան եւ աղէտներու կը մատնուինք։ Աթաթիւրքը ազգովին լաւ հասկնալու ենք։ Աշխարհի վրայ ոչ մէկ ազգ Աթաթիւրքի նման մեծի մը տիրացած է։ Պէտք է գիտնալ անոր արժէքը եւ անոր ցոյց տուած ճամբէն ընթանալով դուրս ելլել մթութիւններէն։

Աթաթիւրք համալսարանը դեռ նոր ծընած է, բայց թեկնածու է աշխարհի ամէնէն կատարեալ համալսարանը դառնալու։ Համալսարանները ազգի մը համար հոգիի մը ու բանականութեան չափ անհրաժեշտ են։ Համալսարաններն են ազգերու ճամբան լուսաւորողները։

Միայն բաւ չէ հերոս ըլլալ թիզ մը հողը թշնամիին չտալու համար։ Գիտութեան մէջ հերոս, արուեստի մէջ ալ հերոս ըլլալու է։ Այս հերոսութեան հասնելու միակ ճամբան աշխատութիւնն է »։

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Թուրքիոյ նախագահին շրջապտոյտէն ետք՝ թրքական համալսարաններու դասախօսները, որոնք շրջապտոյտ կը կատարեն երկրին խորթ նահանգներուն մէջ։ Ցեղոյ տեղահանութեան բացաբիկ օրէնքներ՝ պարզելու եւ կասկածելի տարրերը հեռացնելու համար։ Այժմ վերադարձած են փրոֆէսէօրները։ Ահա թէ ինչ կը գրեն Պոլսոյ թերթերը.—

Վերջ գտաւ 25 օրուան շրջապտոյտը, զոր Անատոլուի մէջ կատարած են Պոլսոյ, Անգարայի եւ Իզմիրի Համալսարաններուն պատկանող 300 դասախօսներ։

Փրոֆ. Տոքթ. Ֆ. Նոյան, որ շրջած էր արեւելեան Անատոլուի Վան, Պիթլիս, Մուշ նահանգները, յայտարարեց.

— Նկատեցինք թէ այս շրջանները յամրօրէն կը հեռանան մեզմէ։ Այս պայմաններով, յիսուն տարի ետք արեւելեան Անատոլուն բոլորովին օտար պիտի ըլլայ մեզի։

Փրոֆէսէօրը շեշտեց թէ ուր որ այցելած են, չեն հանդիպած թուրքերէն միակ բառ խօսող կնոջ եւ մանուկի, թէ կինը ծախու ապրանքէ մը տարբեր բան չէ, եւ չարունակեց.

— Հարցուցինք թէ ո՞վ է մեր Հանրապետութեան նախագահը։ Տարօրինակ կերպով մեր երեսը նայեցան։ « Նասըրն է» ըսողներ անգամ գտնուեցան։ Շատ վայրեր տեսանք բաներ՝ որոնք խեղաթիւրած էին։ Տեսանք թէ մեծ ընտանիքի մը բոլոր անդամները, գիշերները, մօրէ մերկ կը հանուէին ու նոյն վերմակին տակ կը մտնէին։ Համոզուեցանք թէ կրօնքը եւ ուսմնղութիւնը կատարելապէս կորսնցուցած են իրենց ինքնութիւնը Արեւելքի մէջ։

ՊՈԼՍՈՅ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ (ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԷՆ ԵՏՔ)

Կը քաղենք Պոլսոյ թերթերէն.—

Վերջին մարդահամարին արդիւնքը յայտնի է Պոլսոյ բնակչութիւնը հասած է,— մէկ միլիոն 878 հազար 894 հոգի։ Վերջին հինգ տարուան ընթացքին այս բնակչութիւնը 335.853 հոգի աւելցած է։ Բնակչութիւնը հետեւեալ ձեւով կը բաժնուի քաղաքին զանազան թաղերուն մէջ։

Պէյօղլու՝ 215.384, Պէշիքթաշ՝ 88.100, Կղզիներ՝ 20.237, Ֆաթիհ՝ 299.475, Գաթըգիւղ՝ 129.619, Սկիւտար՝ 102.540, Շիշլի՝ 210.000, Գաքըրգիւղ՝ 97.811, Պէյքոզ՝ 55.266, Բաքըրքէօյ՝ 42.187, Զաթալճա՝ 51.357, Եալովա՝ 33.119, Զէյթինպուրնու՝ 89.397, Սարըյեր՝ 47.896, Էյուպ՝ 210.611, Էմինէօնիւ՝ 134.541, Շիլէ՝ 18.140, Սիլիվրի 33.243։

Կը տեղեկացուի թէ քաղաքներու եւ գիւղաքաղաքներու մէջ աւելի մեծ է յաւելումի համեմատութիւնը քան թէ գիւղերու մէջ։

ՆԵՐՄԱՆ ՕՐԷՆՔԸ

Անգարայէն կը հեռագրեն թէ Ազգային Միութեան Կոմիտէն հրատարակեց ներման օրէնքը։

Այն բանտարկեալները, որոնք կ'օգտուին ներումէն, օրէնքը ի զօրու դառնալէ ետք 15 օրուան ընթացքին ազատ պիտի արձակուին։ Այս մասնակի ներումէն շուրջ 25 հազար բանտարկեալ պիտի օգտուին։ Եթէ երկու ամսուան ընթացքին պաշտօնական իշխանութեանց անձնատուր ըլլան զինուորական փախստականները, պահուըտողներ եւ զինուորութենէ ազատելու համար խարդախութիւն ընողներ, անոնք եւս ներումէն պիտի օգտուին։

Մինչեւ 27 Մայիս 1960 գործուած յանցանքները պիտի օգտուին ներումէն։ Մինչեւ հինգ տարի դատապարտեալներուն ամբողջ պատիժը եւ հինգ տարիէ աւելի դատապարտեալներուն պատիժը մէկ երրորդը պիտի ներուի։ Հինգ տարիէն նուազ պիտի չըլլայ կրճատումը, որ պիտի կրէ այսպիսիներու բանտարկութիւնը։

27 եւ 28 Մայիսի օրերուն յեղաշրջական շարժումին գործնապէս մասնակցած զինուորականներուն դէմ հետապնդում պիտի չկատարուի իրենց գործած յանցանքներուն համար։

Այս օրէնքով դրամական տուգանքները ներուած ըլլալով հանդերձ ներում չէ շընորհուած տուրքի պատիժներուն։

ՆԵՐՈՒՄԷՆ ԴՈՒՐՍ ՄՆԱՑՈՂՆԵՐ

Պետութեան եւ դրօշի դէմ գործուած յանցանքներ, առհմանադրութեան բռնաբարումի յանցանքներ, զեղծարարութիւն, կաշառք եւ հինգ հարիւր ոսկիէ աւելի իւրացում, մահապատիժի արժանի յանցանքներ, պատուոյ բռնաբարում, կնոջ առեւտուրի յանցանքներ, Աթաթիւրքի դէմ գործուած յանցանքներ, զինուորը ապստամբելու մղել եւ քաղաքականութեան գործիք դարձած բանակայիններու յանցանքները, անտառային յանցանքներ, թմրեցուցիչ մաքսանենգութիւն, թրքական դրամին արժէքին պահպանման օրէնքին անտառում, կրկնակ յանցանք գործողներուն յանցանքները։

× Թուրքիոյ նոր սահմանադրութեան նախագիծով, արգիլուած է արեւէ արձանագրութիւն չկատարել անձնագիրներու մէջ կրօնքի մասին։

ԱՄԵՆԱՅՆ ՍՐԲՈՑ տօնին առթիւ Յառաջ վաղը լոյս չի տեսներ։ Մեր յաջորդ թիւը՝ Հինգշաբթի։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՐՍԻՑ շահը երկուշաբթի առաւօտ մանչ զաւակ մը ունեցաւ։ Թնդանօթի 41 հարուածներ ողջունեցին Ֆարա Տիպայի մանչուն ծնունդը։ Ժողովուրդը երեք օր արձակուրդ ունի։

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ պետութեան մը հաշւոյն, (կը կարծուի թէ Չեխոսլովաքիան է) լրտեսներու ցանց մը երեւան ելած է Դաշնակցային Գերմանիոյ մէջ։ Ձերբակալուած ութ անձերուն մէջ կը գտնուի գերմանացի ընկերվարական երեսփոխան մը՝ Ալֆրէտ Ֆրենցեր, որ միեւնոյն ատեն անդամ էր պաշտպանութեան յանձնախումբին։ Կուսակցութենէն արտաքսուեցաւ։

ԻՏԱԼԻՈՑ մէջ գաւառական եւ թաղապետական ընտրութիւններու նախօրեակին հարիւր հազար ընտրական ժողովներ տեղի ունեցած են, Կիրակի օր, մասնակցութեամբ 33 միլիոն քաղաքացիներու։

ԱՏԸՆԱՈՒՐԸ Փարիզ պիտի գայ եւ տը Կոլի հետ պիտի տեսակցի Դեկտեմբեր 4ին։

ՆԻՔԱՐԱԿՈՒԱՅԻ մէջ ողողումներու զոհ գացած են հարիւր հոգի։ Նոյն թիւով կորսուածներ կան։

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մասին խօսեցան, Կիրակի, ֆրանսացի քաղաքական դէմքեր։ Սեր-վանի մէջ Ռ. Ֆրէ գիտել տուած է, թէ՝ «եթէ կայ հարց մը որուն շուրջ բոլոր Ֆրանսացիներն ալ պէտք է միանան, այն ալ Ալժերիոյ խնդիրն է, քանի որ անոր լուծումէն կախում ունի Ֆրանսայի ապագան»։ Քայէնի մէջ Կի Մոլէ յայտարարած է.— « Եթէ տը Կոլ Սեպտեմբեր 16ի ալժերական քաղաքականութեան վերադառնայ, իր կողքին ենք»։

ՖԵՐՀԱԹ ԱՊՊԱՍ, Ալժերական յեղափոխութեան վեցերորդ տարեդարձին առթիւ կարգ մը յայտարարութիւններ ըրած է զանազան թերթերու եւ ձայնասփիւռներու։ « Ընկերվարական ճակատը կ'օգնէ մեզի առանց պայմանի եւ մեր գոյութեան ամէնէն դժնդակ վայրկեանին »։ «Մենք չենք հաւատար Ֆրանսայի հետ բանակցութեան մը կարելիութեան »։ «Անգամ մը եւս պիտի սպասենք տը Կոլի Նոյեմբեր չորսի ճառին, յուսանք որ նոր եւ իսկական պատմական հանդիպում մը կազմակերպուի »։

ՀԱՄԸՐՇՈԼՏԻ կարգադրութեամբ Քոնկոյի համար կազմուած հաշտարար յանձնախումբի կազմէն դուրս ձգուած են Քանատա, Շուէտ եւ Իրլանտա, այսինքն, սպիտակ ցեղերը։ Մնացեալ 15 պետութիւնները մաս կը կազմեն Ափրիկէի եւ Ասիոյ ժողովուրդներուն։ Այս կարգադրութիւնը որոշ զարմանք յառաջ բերած է։

ՑՈՒՆՈՒԱՐ 1էն սկսեալ Բէս տ'էփարնի տոկոսները երեքէն՝ 2.80 առ հարիւրի պիտի իջնէ։

ՖՐԱՆՍԱ պարտուեցաւ Շուէտէն, Կիրակի օր Ֆութպոլի մէջ 0ի դէմ 1ով։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ կացութիւնը շատ լարուած է համալսարանական շրջանակներուն եւ նոր վարչաձեւին միջեւ։ 147 դասախօսներու «հեռացման» հետեւանքով, երկու տեսուչներ հրաժարեցան, բայց այս բոլորը պատճառ դարձաւ որ ուսանողական շրջանակները ուժգնօրէն բողոքեն։ Գործադուլի սպառնալիք կայ։

ՌՈՒՄԱՆԱՑԻ անուանի գրագէտ մը՝ Փեթրիւ Տիւմիդրիւ Փարիզ ապաստանած է իր կնոջ հետ։ Ազատութիւն ընտրած է որպէսզի «ազատ պայմաններու տակ ստեղծագործէ»։ Ռումանիա կը մնայ իրենց պատանի 2 տարու աղջնակը։

ՔՈՒՊԱՅԻ քաղաքական 20 յանցաւորներ, որոնք կառավարական օդանաւ մը բանտ կը փոխադրուէին, դէնքի սպառնալիքով առևանգած են օդանաւորդը որ Մ. Նահանգներ իջնէ։ Օդանաւին մէջ կը գտնուէին 37 հոգի։

ՎԻԵՆՆԱՅԻ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ (1)

Ա.

Գէորգեան ճեմարանը աւարտելուց յե-տոյ, ես Հ. Յ. Դ. Նալբանդի կեդր. կոմիտէութեան անդամ եղայ եւ մի տարի «շրջիկ»՝ հիւսիսային Կովկասի եւ հարաւային Թիւրքաստանի շրջանում :

Իբրեւ «շրջիկ»՝ Եկատերինոտարում էի, ուր կազմակերպութեան մէջ անհամաձայնութիւններ էին ծագել եւ ինձ կանչել էին, որպէսզի խանգարուած կարգը վերականգնեմ։ Կոմիտէի անդամ Մեսրոպի հետ միասին ժողովի մէջ էի, երբ կեդր. Կոմիտէի գանձապահ Նաւասարդից հեռագիր ստացայ, թէ՝

— Շուտով վերադարձիր, շատ կարեւոր է :

Շտապեցի վերադառնալ։ Պարզուեց, որ Բիւրօն երկրորդ անգամ հեռագրում է, որ Ընդհանուր ժողովին (2) պատգամաւոր ուղարկենք :

Առաջին հեռագրին ընթացք չէինք տուել. ազատ մարդ չունէինք։ Հիմա որ նորից հեռագրում էին, նշանակում էր, որ յատկապէս կարեւոր էր, մանաւանդ որ ժողովը արդէն սկսուած պիտի լինէր Վիէննայում :

Կեդրոնական Կոմիտէն, իմ բացակայութեան, որոշել էր, որ ես երթամ։ Նաւասարդը մանաւորապէս շատ էր պնդում, որ չմերժեմ :

Ես դեռ ինձ արժանի չէի համարում այդպիսի մի բարձր ժողովի պատգամաւոր լինելու եւ փարանում էի, բայց ինձանից զատ ուրիշ մէկը չկար ազատ. բաւարկուած համաձայնուեցի :

Շնորհիւ Թոռոսլի քաղաքականութեան բանում Նաւասարդի ունեցած կապերին, ես կարճ ժամանակում արտասահմանի անցագիր ստացայ եւ մի քանի օրից, Եկատերինոսլաւի Վոլոչիսկի վրայով հասայ Աւստրօ–Հունգարիայի մայրաքաղաք Վիէննա :

Կէսօրը անցել էր, եւ Նորդբանհոֆ կայարանում տիրում էր արտակարգ եռուզեռ։ Հազիւ ճարեցի մի կառք, որ տարաւ ինձ մի պանդոկ, Պրատերշտրասէ փաճառաչահ եւ անցորդներով խճողուած պողոտայի վրայ :

Այժմ պէտք էր գտնել Ընդհանուր ժողովի վայրը։ Բիւրօն ուղարկել էր մի հասցէ, որ դոց էի արել. արգիլուած էր մօտս գրաւոր հասցէ ունենալ։ Պէտք է երթայի մի պանդոկ (անունը մոռացել եմ) եւ այնտեղ գտնէի Ա. Վռաչեանին, նրանից իմանայի Թաչատուր Մալումեանի (է. Ակնունիի) հասցէն։ Նա ցոյց պիտի տար ինձ ժողովի տեղը։

Վռաչեանը ընդունեց ինձ սիրալիր, բայց պաշտօնական : Ասաց, թէ Մալումեանը նոյն պանդոկումն է ապրում, իր կողքի սենեակում, բայց այժմ բացակայ է : Ստու հասցէս եւ խոստացաւ յայտնել Մալումեանին, որ երեկոյեան կը գայ :

Երեկոն անցաւ. բայց Մալումեանը չերեւաց։ Ի զուր ժամանակս կորցրի պանդոկի սենեակում, երբ կարող էի շրջել փողոցներում եւ ծանօթանալ քաղաքին :

Առաւօտ հազիւ հագնուել էի, երբ, առանց դուռը զարնելու, ներս մտաւ մէկը, սեւ ու խնամուած մօրուքով, վառվռուն աչքերով, միջահասակ մի երիտասարդ :

— Դուք այսի՞նչն էք, առաց նա անժպիտ :

— Այո, այսինչն եմ, պատասխանեցի եւ՝ յանկարծակիի եկած :

— Մի՞գ, հարցրեց ժպտալով :

— Այո, Միգ :

Այդպէս էր այն ժամանակ իմ կուսակցական անունը։ Երբեմն էլ այդ ծածկանունով գրում էի թերթերում :

— Ես էլ Իշխանն եմ... Վասպուրականի պատգամաւոր։ Ակնունիի յանձնարարութեամբ եկել եմ, որ ձեզ տանեմ ժողովի...

Ինչ տարօրինակ հանդիպում. ո՛չ դուռը ծեծել, ո՛չ բարեւել, ո՛չ ձեռք սեղմել. կարծես տարբեր մոլորակի բնակիչ լինէր։ Վերջը, երբ իրար աւելի լաւ ճանաչեցինք, տեսայ, որ Իշխանը քաղցր ու զուարթ բնաւորութեամբ եւ բաւական բարեկիրթ մարդ էր :

Դուրս եկանք։ Ճանապարհին Իշխանը մի քանի անգամ խանութ մտաւ։ Մի տեղ ծխախոտ առաւ, մի ուրիշ տեղ փողկապ գնեց, մի քանի խանութ մտաւ ու երեւուանց բան գնելու։ Անլեզու՝ ամէն տեղ ձեռքի ու դէմքի շարժումներով խօսակցում էր ապրանք ծախող վիէննուհիների :

— Գերմաներէն սովորելու ամենալաւ միջոցն է այս, ասում էր նա :

Ոլոր մոլոր ճանապարհներով հասանք ժողովի տեղը։ Աւստրիական Սոցիալ–Դեմոկրատ կուսակցութիւնը Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ընդհ. Ժողովին համար ձրի տրամադրել էր մի յարմար սրահ իր կեդրոնական շէնքի մէջ. Մարիահիլֆէ թաղում, Մարիահիլֆէշտրասէի կողքին : Մօտը, անկիւնում, գտնւում էր Մարիահիլֆէ մեծ սրճարանը։ Ժողովականների հաւաքավայրը՝ ժողովից ազատ ժամերին :

Երբ մեր առջեւ բացուեց սրահի դուռը, ներսից աղմուկի հետ իմ երեսը խայթեց ծխախոտի թանձր եւ անախորժ ծուխը :

— Ընկեր Միգ, Նալբանդի պատգամաւոր, ներկայացրեց ինձ Իշխանը։

Ժողովը մի պահ ընդհատուեց։ Ամէնքի ուշադրութիւնը իմ վրայ դարձաւ։ Նախագահի բարի գալուստի խօսքից յետոյ, յանձնեցի իմ թղթերը եւ տեղ գրաւեցի Իշխանի կողքին, սրահի վարի մասում, նախագահական սեղանի դիմաց :

Նիստը վերաբացուեց։ Ժողովավայրը համեմատաբար ցած առաստաղով քառակուսի ընդարձակ սենեակ էր, որի գրեթէ բոլոր աթոռները գրաւուած էին պատգամաւորներից :

Ձեմ յիշում ինչ էր օրակարգի հարցը, երկրորդական մի նիւթ պիտի լինէր։ Ճանապարհին Իշխանը բացատրել էր, թէ մէկ ամսից աւելի էր, որ Ընդհանուր ժողովը բացուած էր, բայց դեռ հազիւ գնկուցումներն էին վերջացել : Օրակարգի ոչ մէկ կարեւոր հարց դեռ չէր քննուել ժողովում։ Ամենահրատապ նիւթը ընկերվարութեան հարցն էր, որի շուրջ դուրսը սուր վէճեր էին տեղի ունենում : Անդրանիկը խռովել ու ժողովներին ներկայ չէր լինում։ Նրան հետեւել էր եւ Մուրատը, որ աչքերի ցաւը պատճառ բռնելով՝ նոյնպէս ժողովի չէր գալիս։ Բուլղարիայի եւ Ամերիկայի պատգամաւորները սպառնում էին, որ ժողովից կը հեռանան, եթէ ընկերվարութիւնը ընդունուի :

Վերջին օրերը պաշտօնական նիստեր քիչ էին գումարւում։ Տեղի էին ունենում մասնաւոր հաւաքոյթներ, ուր պատգամաւորները ուսումնասիրում էին ընկերվարութեան հարցերը։ Դասախօսութիւններ էին կատարւում, վիճում էին։ Ընդհ. ժողովը մի տեսակ դպրոցի էր վերածուել :

Այժմ Իշխանը, կողքիս նստած, ականջիս շշնջալով՝ ծանօթացնում էր ինձ պատգամաւորներին :

Ժողովին նախագահում էր կարճ մօրուքով ու կարմիր այտերով, ժպտուն աչքերով ու ճակատի վրայ թափուող անհանդարտ մազերով, թիթեռնիկ սեւ փողկապով համակրելի մէկը. Թաչատուր Մալումեանն էր (Ակնունին), որ ճարտարութեամբ վարում էր ժողովը։ Նրա աջ կողմը բազմած էր «Ազատութեան Ճանապարհին»ի հեղինակ Ղարիպը (Ա. Ահարոնեան), աչքերը խուփ, կարծես մտքով հեռու էր ժողովից :

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

(Շար.)

(1) Հատուած մը «Կեանքի Ուղինե-րով» երկրորդ հատորէն, որ մամուլի տակ է եւ նոյեմբերին լոյս պիտի տեսնէ :

(2) Խօսքը Դ. Ընդհ. Ժողովի մասին է, որ գումարուեցաւ Վիէննայի մէջ, 1907 Փետրուար – Ապրիլին :

ԵՒՐՈՊՈՎ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Պէյօ Կրաչոլով Եաւորով ժամանակակից պուլկար գրականութեան ականաւոր ներկայացուցիչներէն մէկն է։ Իր գրիչին կը պատկանին իրապաշտ շունչով գրուած քնարերգական բանաստեղծութիւններ, ակնարկներ, ողբերգութիւններ, յօդուածներ։ Անուանի բանաստեղծը վառ ներշնչումով երգած է նաեւ հայ ժողովուրդին վիշտն ու տառապանքը, արժանանալով հայ երախտապարտ ժողովուրդին սիրոյն եւ յարգանքին։ 90ական թուականներու մեր ժողովուրդին մօտալ կեանքը պատկերացուցած է «Հայեր» անունով իր քերթուածին մէջ։ Քերթուածը առաջին անգամ թարգմանուած է Սա. Հինգլեանի կողմէ եւ երեւցած, 1909ին, Վ. Թէքէեանի խմբագրած Պոլիս հրատարակուող «Շիրակ» պարբերաթերթին մէջ։ 1915ին Սոֆիայի «Հայաստան» շաբաթաթերթը եւս իր ապրիլ 15ի թիւով եւ ազատ թարգմանութեան ձեւին տակ կը հրատարակէ քերթուածը :

Պուլկար բանաստեղծը ծնած է Ձիրպան, 1878ին։ Իր մանկութիւնը եւ պատանեկութիւնը կ'անցընէ ծննդավայրին մէջ, որ կը հանդիսանար Պուլկարիոյ ազատագրական պայքարի յեղափոխական օճախներէն մէկը։ Աւարտելէ ետք իր ծննդավայրի վարժարանը Պլովտիւ կը մեկնի ուսումը շարունակելու համար։ Փրոֆ. Մ. Արնաուտով իր յուշերուն մէջ կը գրէ թէ Եաւորով Պլովդիւի մէջ Սիմա անունով Հայուհիի մը տունը կը բնակի, ապա կը տեղափոխուի հայաշատ թաղամասը եւ կ'ապրի Աննիկ Թոզալեանի բնակարանը։ Ձիրպանի եւ Պլովդիւի կ'ապրէին այն ժամանակ արհեստաւոր եւ առեւտրական հայ բնտանիքներ, որոնց հետ սերտօրէն յարաբերելով բանաստեղծին Հայերը գործի բերումով ծանօթութիւն հաստատած էր։ Շատ հաւանական է, որ առոնց միջնորդութեամբ եւ հօր յանձնարարութեամբ պատանի Եաւորով Հայերու մօտ կը բնակի :

Իննսունական թուականներուն Հայկական ջարդերը լայն արձագանգ գտան Պուլկարիոյ մէջ։ Թուրքերեաններու սանձերէն փրկուած Հայերէն Եաւորով կը լսէ կոտորածներու սարսափ ազդող մանրամասնութիւնները :

Պլովդիւի մէջ երկու տարի իր ուսումին հետեւելէ ետք, կ'ընդհատէ եւ իր ծննդավայրը կը վերադառնայ։ Պէտք է օգնէր իր սնանկացող հօրը։ Երիտասարդ բանաստեղծը կ'ընդունուի Սվիրենկո կայարանի թղթատարութեան հեռագրատունը։ Հոն կ'աշխատէին բազմաթիւ Հայեր, որոնց միջոցաւ կը ծանօթանայ հայ ժողովուրդի անցեալին եւ ներկային :

1896ի հայկական ջարդերը Պուլկարիա կը քշեն կոտորածներէն փախած Հայերու կարաւանները, որոնք երկրին զանազան կողմերը կը մեկնին՝ Սվիրենկօ կայարանէն անցնելով։ Անոնց մէկ մասը կը հաստատուի կայարանին մօտերը։ Հայ «Մարտիրոս ժողովուրդի» նկատմամբ բանաստեղծին հետաքրքրութիւնը կը վերածուի սիրոյ եւ համակրանքի :

1899ի զարնան Սորալչա կայարանի թղթատար–հեռագրատան պետ կը նշանակուի։ Տարագրութեան ալիքները այստեղ եւս նետած էին բազմաթիւ հայ գաղթականներ, որոնց սրտակեղէք յուշերը տուած են բանաստեղծին բարեկամները՝

ՕՍԱՐ ԷՁԵՐ

ՔԱՒԱՐԱՆԻ ՀՈԳԻՆԵՐԸ

Բիչ մը անդին նստած ուսանող մը, տղասու, ցնցոտիներու մէջ, որոնցմէ այնքան շատ կան համալսարաններու մէջ, վայրկեան մը վերցուց գիրքին վրայ հակած իր գլուխը եւ անհեթեթ զարմանքով մը ակնարկը սեւեռեց Տօն–Ժուանի վրայ :

— Այստե՞ղ կը նստիք, ըսաւ գրեթէ զարհուրած ձայնով մը, սակայն կ'անգիտանա՞ք թէ այս նստարանը կը պատկանի Տօն Կարսիա Նավարոյի ...

Տօն–Ժուան պատասխանեց թէ նստարանները կը պատկանէին միշտ առաջին եկողին, եւ թէ ինք, պարապ գտնելով տեղը, կը կարծէր թէ իրաւունք ունէր զայն գրաւելու, մանաւանդ որ Տօն Կարսիա չէր յանձնարարած իր զբաղեցին այդ տեղը իրեն համար պահել :

— Ինչպէս կը տեսնեմ, դուք օտարական էք, ըսաւ ուսանողը, եւ շատ ժամանակ չկայ որ հասած էք հոս, քանի որ չէք ճանչնար Տօն Կարսիան։ Ուրեմն գիտցէք որ անիկա մարդոց ամէնէն ...

Այստեղ ուսանողը, ձայնը նուազեցուց եւ միւս ուսանողներէն լսուելու վախը արտայայտեց :

— Տօն Կարսիան սարսափելի մարդ մըն է։ Վա՜յ անոր պիտի համարձակի զայն նախատել։ Անոր համբերութիւնը կարճ է, իսկ սուրը երկար։ Եւ վստահ եղէք որ եթէ մէկը գրաւէ այն տեղը ուր Տօն Կարսիան նստած է արդէն երկու անգամ, ատիկա բաւական է կռիւի մը դուռ բանալու, վասնզի ան չափազանց զգայուն է եւ դիւրագրգիռ։ Երբ կը կռուի, անխնայ կը զարնէ, իսկ երբ զարնէ՝ անպայման կը սպաննէ։ Արդ, ես ձեզ նախազգուշացուցի, ըրէք այնպէս, ինչպէս կը կամիք։

Տօն Ժուան չափազանց տարօրինակ գտաւ որ այդ Տօն Կարսիան ճշդապահ չըլլալով հանդերձ, յաւակնութիւնը կ'ունենար իրեն վերապահելու իր ուզած տեղը։ Միւս կողմէ, նշմարեց թէ բոլոր ուսանողները իրենց հայեացքը սեւեռած էին իր վրայ, եւ զգաց թէ այդ բոլորէն ետք իրեն համար որքան նուաստացուցիչ պիտի ըլլար եթէ ելլէր իր գրաւած տեղէն։ Ձէր ալ ուզեր իր ժամանումի առաջին իսկ օրերուն վէճ ունենալ, այն ալ Տօն Կարսիայի նման վտանգաւոր մարդու մը հետ։

Այս մտածումներուն մէջ էր, առանց կարենալ որոշելու իր գիրքը, երբ յանկարծ նոր ուսանող մը ներս մտնելով, յառաջացաւ ուղղակի դէպի իր կողմը :

— Ահաւասիկ Տօն Կարսիան, ըսաւ դրացին՝

Տօն Կարսիան հաստատակիրդ ուսերով, թուխ դիմագծով եւ հպարտ հայեացքով երիտասարդ մըն էր, որուն շրթներուն եզերքը կար արհամարհանքի արտայայտութիւն մը։ Հագած էր գրեթէ մաշած հագուստ մը՝ սեւի զարնող եւ կը կրէր վերարկու մը՝ ծակծկուած։ Այս բոլորին վրայէն կախուած էր ոսկեայ շղթայ մը, երիտասարդին վիզէն անցած։ Գիտենք արդէն, որ Սալամանքի համալսարանական ուսանողները իրենց համար տեսակ մը պատուախնդրութիւն կը համարէին ցնցոտիներ հագնիլ, այդպէսով ցոյց տալու համար թէ մարդու մը իրական արժանիքը չի կայանար իր արտաքին արդուզարդին պերճանքին մէջ։

Տօն Կարսիա մօտեցաւ այն նստարանին ուր նստած էր Տօն Ժուան եւ բարեւեց զայն խոր ակնածանքով :

— Պարոն ուսանող, ըսաւ, դուք նոր էք մեր մէջ եւ սակայն ձեր անունը ինծի ծանօթ է արդէն։ Մեր հայրերը մեծ բարեկամներ եղած են, եւ եթէ հաճիք, զաւակները նոյնպէս կրնան ըլլալ բարեկամներ, ոչ նուազ քան հայրերը։

Այսպէս խօսելով երիտասարդը ամենայն սիրալիրութեամբ ձեռքը երկարեց Տօն Ժուանին, որ բոլորովին հակառակ ընդունելութեան մը կը սպասէր :

Տօն Ժուան սիրով ընդառաջ գնաց երիտասարդին բարեկամական արտայայտութիւններուն եւ յայտարարեց թէ՝ իր խօսակցին նման ազնուականի մը կողմէ իրեն յայտնուած բարեկամութեան առաջարկը պատիւ կը համարէր իրեն համար։

— Դուք Սալամանքը դեռ չէք ճանչնար, շարունակեց Տօն Կարսիա, եւ եթէ կ'ընդունիք զիս իբրեւ ձեր առաջնորդը, շատ գոհ պիտի մնամ ամէն ինչ ձեզի ծանօթացնելով այն քաղաքին մէջ՝ ուր պիտի ապրիք :

Եւ դառնալով այն ուսանողին որ նստած էր Տօն Ժուանի կողքին, Տօն Կարսիա աւելցուց .

— Ön ուրեմն, Փերիքօ, քաշուէ անկէ, կը խորհի՞ս թէ քեզ նման ճզճիկ մը կրնայ բարեկամը ըլլար Մանարայի ահէ Տօն Ժուանին ...

Եւ այսպէս խօսելով, Տօն Կարսիա ուսանողը բրտօրէն մէկ կողմ հրելով գրաւեց անոր տեղը :

Երբ դասաւանդութիւնը վերջացաւ Տօն Կարսիա իր նոր բարեկամին տալով իր հասցէն, անկէ խոստում առաւ թէ պիտի ձեռքէ դար իրեն այցելութեան։ Ապա, ձեռքէ եւ ազնուական շարժումով մը բարեւելէ ետք իր բարեկամը, ծակ վերարկուն վայելչութեամբ մը առնելով ուսերուն վրայ, մեկնեցաւ :

ՓՐՈՍՓԵՐ ՄԵՐԻՄԷ

(4 Շար.)

Տ. Հաճիգիմիրօղլուն, Սա. Գէօսեւը, Գ. Դիմչեւը եւ ուրիշներ։

Եաւորով կ'այցելէր հայ գաղթականներու հիւղակները, ականջ կը դնէր անոնց վշտալից անցած — դարձածներուն։ Դժբախտ տարագիրները կը խոստովանէին, թէ «գիշերները ի վիճակի չեն քնանալու, քանի որ մղձաւանջներու ենթակայ են»։ Եաւորով աւելի եւս կը կապուէր Հայերուն եւ մեր ազգային ողբերգութիւնը կը դառնայ բանաստեղծին անձնական վիշտը։

Վերջերս Սոֆիայի մէջ լոյս տեսած «Պ. Կ. Եաւորովի կեանքին եւ ստեղծագործութեան նուիրուած տարեգրութեան» մէջ նշուած է, որ Եաւորովին «Հայեր» բանաստեղծութիւնը գրուած է Անխիալոյի մէջ, 1899 Դեկտեմբեր 7ին։

Պուլկար մամուլի մէջ քերթուածը առաջին անգամ լոյս տեսած է Սոֆիայի «Միսըլ» գրական հանդէսին մէջ, 1900ին։ Քերթուածը անմիջապէս իր վրայ հրաւիրեց գրական շրջանակներու ուշադրութիւնը, եւ դասուեցաւ Եաւորովի ամէնէն յաջող գործերու շարքին, իբրեւ հոյակապ գործ մը։ Մակեդոնացի յեղափոխականները բազմաթիւ անգամներ հրատարակած են քերթուածը իրենց մամուլին մէջ՝ փաստ բերելով, որ անոր փարակին չունէր պէտք խանդավառել Թուրք բռնապետութեան դէմ կռուող Մակեդոնացի մարտիկները։

«Հայեր»ը շատ շուտով լայն ժողովրդականութիւն կը վայելէ։ Հայերուն նկատմամբ օգնութեան եւ համակրանքի ալիքը մեծ չափերու կը հասնի։

Այս քերթուածքով խանդավառուած է նաեւ պուլկար երգահան Պաւել Սաեֆանով, որ 1941ին եղանակը կը գրէ։ «Գուսան» երգչախումբը կ'երգէ եւ ձայնասփիւռով կը հաղորդուի։

Քերթուածը գրուած է այնպիսի ջերմութեամբ եւ հաղորդականութեամբ, որ հասարակութեան մէջ Եաւորովի Հայ ըլլալու մասին զրոյցներ սկսան շրջան ընել։ Այս ենթադրութիւններուն բանաստեղծը պատասխանած է — «Արիւնիս մէջ կաթիլ մը Հայու արիւն չկայ, բայց ես կը սիրեմ Հայերը եւ, ինծի կը թուի թէ, ապացուցած եմ ատիկա»։

Հայ ժողովուրդը իր կարգին սիրեց իր վիշտին եւ տառապանքին երգիչը։ Անոր յարգանքին արտայայտութիւնն է ոչ միայն Սոֆիայի ամենաբանուկ հանրային պարտէզներէն մէկուն մէջ կանգնած քերթողին մարմարեայ կիսանդրին՝ «Երախտագէտ Հայերու կողմէ» խորագրութեամբ (գործ Գր. Ահարոնեանի), այլեւ այն յարատեւ հետաքրքրութիւնը, որ ցոյց տուած է հայ հասարակութիւնը բանաստեղծին հանդէպ։ Ութ տարբեր թարգմանութիւններու եւ բազմաթիւ արտագրութիւններու արժանացած են Հայաստանի եւ Սփիւռքի մամուլին մէջ։ Վերջերս թարգմանուած է նաեւ բանաստեղծուհի Ս. Կապուտիկեանի կողմէ։ «Յառաջ»ի մէջ եւս տպուած է։

ՀԱՃԸՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ 40ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Փարիզի Հաճընի Հայր. Միութեան կազմակերպած հանդիսութիւնը, Հաճընի հերոսամարտի 40ամեակին առթիւ, տեղի ունեցաւ կիրակի, Հոկտեմբեր 16ին։ Առաւօտուն, հոգեհանգստեան պաշտօն մատուցուեցաւ ութ հազար Հաճընցիներու ննջեցելոց հոգւոյն, Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ։ Կէսօրէ ետք ժողովուրդը հաւաքուեցաւ Մշակոյթի Տան նորաշէն «Ս. Թէհլիրեան» սրահին մէջ, ուր տեղի կ'ունենայ մատաղի աւանդական օրհնութիւնը, Տէր Ալթունեան քահանայի ձեռամբ։ Ոչխարը նուիրուած էր Տէր եւ Տիկին Վ. Թուր — Սարգիսեանի կողմէ։ Սեղանապետութիւնը կը վարէ Պ. Յ. Գահասուրեան, որ շնորհակալութեան խօսք ըսաւ յարանուանութեանց, մամուլի եւ միութիւններուն ներկայացուցիչներուն։

Միութեան պատուոյ նախագահ՝ Յ. Թէլեան իմաստալից ճառ մը արտասանեց, դրուատելով Հաճնոյ հերոսական անցեալը, որ սկիզբ առած էր Կիլիկիոյ թագաւորութեան ստեղծումով եւ վերջացած 1920 Հոկտեմբեր 15ին, երբ ամսուան մահու — կենաց կռիւներէ ետք։ «Յառաջ»ի եւ Մշակութային Տան վարչութեան անունով խօսեցաւ Պ. Զարուքեան, որ բարեդէպ զուգադիպութեան վերապրեց ութ հազար Հաճընցի գիւղացիներու յիշատակին նուիրուած՝ յուշահանդէսի մը տօնակատարութիւնը ազգային հերոս Ս. Թէհլիրեանի անունը կրող սրահի մը մէջ։ Բարեդէպ նաեւ այն իմաստով, որ տունը կ'օրհնուէր հայ եկեղեցականի մը խաչով։ Յաջորդաբար խօսք առին Պ.Պ. Տիրան Ստեփանեան, Պալասանեան, Մուսթաֆեան, Լ. Համբարձումեան, իսկ ուղերձ մը կարդաց Պ. Վ. Մնակեան։ Բոլորն ալ շեշտեցին Հաճընցիներու հերոսական եւ արի կեցուածքը, գոյամարտի օրերուն։

Հանդիսութեան փայլ տուին, երգով եւ արտասանութիւնով՝ փոքրիկն Միսակ Գրաճեան (արտասանութիւն), դերասան Պշտիկեան (արտասանութիւն) եւ Մամճեան (երգ)։

Հանդիսութենէն ետք ընդհանուր ժողով գումարուեցաւ, որու ընթացքին Միութեան քարտուղարը՝ Մ. Գրաճեան գործունէութեան շուրջ տեղեկագիր մը կարդաց։ Հակառակ այս տարուան պարահանդէսի յաջողութեան՝ մեծ հասոյթ կարելի չէր եղած ապահովել, տուրքերու եւ այլ ծախքերուն պատճառաւ։ Այսուհանդերձ, հասոյթէն 350 Ն. Ֆ. ղրկուած էր Յունաստանի չքաւոր Հաճընցի ուսանողներուն։ Այս առթիւ եւ նոյն նպատակին յատկացուելու համար 50ական Ն. Ֆ. նուիրեցին Պ. Պ. Յ. Գահասուրեան եւ Գ. Աղամեան։ Փարիզ կը գտնուէր Հայաստանէն վերադարձած արժանթինահայ հայրենակից մը՝ Պ. Գալայճեան։ Նոր Հաճընի շուրջ շահեկան տեղեկութիւններ տուաւ։ Երկու հազար բնակչութիւն ունեցող եւ Արգնիի մօտերը գտնուող աւանը քանի մը տարիէն 25.000 բնակչութեամբ քաղաք մը պիտի դառնայ. այս ուղղութեամբ աշխատանքներ կը տարուին։ Պուէնոս Այրէսի մէջ գոյութիւն ունի Հաճընցիներու տունը։

Մ. ԳՐԱՃԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԹԼԱՍԸ

Տպագրութեան յանձնուած է եւ մօտ ատենէն հրապարակ պիտի ելլէ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիային երկրաբանական հիւղին պատրաստած՝ Հայաստանի աշխարհացոյց — քարտէսներու հաւաքածոն (Աթլաս), առաջինը իր տեսակին մէջ։ Հաւաքածոն բաղկացած է տարբեր մեծութիւն ունեցող, բայց իրարու հետ կապուած 150 քարտէսներէ՝ բացատրական բաժիններով։ Պիտի ունենայ հինգ հիմնական բաժիններ։ Առաջին՝ ներածական բաժնին մէջ պիտի ներկայացուին Կովկասի եւ Հայաստանի վարչական քարտէսները։ Երկրորդ բաժինը, ամենածաւալունը, պիտի ընդգրկէ բնական, երկրաբանական, կլիմայական, բուսաբանութեան, ջրաելեկտրակայաններու, հողերու, կենդանական աշխարհի, ելեկտրական ուժի աղբիւրներու, աշխարհագրական գօտիներու եւ շրջաններու 74 քարտէսներ։ Բնակչութեան եւ մշակութային շինարարութեան նուիրուած է երրորդ բաժինը՝ բաղկացած 12 քարտէսներէ։

Չորրորդ՝ տնտեսական քարտէսներու բաժնին մէջ ցոլացուած է արդիւնաբերութեան եւ գիւղատնտեսութեան ճիւղերու, փոխադրութեան, արտադրութեան, ներմուծումի եւ Հայաստանի տնտեսական շրջաններու 48 քարտէսներ։

Վերջին՝ պատմական քարտէսներու բաժնին մէջ, պատմական տարբեր ժամանակաշրջաններուն (Ուրարտուէն մինչեւ մեր օրերը) Հայաստանի կացութիւնը ներկայացնող տասը քարտէսներէն զատ, պիտի ներկայացուին նաեւ արդի Հայաստանի սահմաններուն մէջ պահպանուած յուշարձաններու քարտէսը եւ հատուածներ, հին եւ միջին դարերուն կազմուած հայ եւ օտար քարտէսներէն, ուր ներկայացուած են Հայաստանի սահմանները։ Հաւաքածոն պիտի հրատարակուի Մինսկի մէջ, հայերէն եւ ռուսերէն լեզուներով։

×

«ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ» անունով գարեջուրի նոր տեսակ մը պատրաստուած է Երեւանի գարեջուրի գործարանին մէջ։ Ալքոլի բարձր պարունակութիւն ունի, եւ հաճելի համ մը։

ՄԱՀԱԶԴՆԵՐ

Ոհ, սա մահազդները, որքան ալ բազմաթիւ են անոնք եւ անսպասելի։ Ամէն օր գրեթէ կը տեսնես «մեկնողները», երբ փողոցն ես, եւ անկարելի է որ չսլատահիս անոնց։

Քայլ մը կ'առնէք եւ ահա տան մը դըրան կամ փողոցի մը անկիւնը փակցուած կը տեսնէք մահազդը, սեւածիր բան մը, թուղթի կտոր մը, որ կը յայտարարէ ձեզի յաւիտենական ուղեւորի մը մեկնումը անդրաշխարհ։

Թուղթին վերեւ կը տեսնուի նշան մը տապանաքարի, խաչ կամ պսակ։ Ցեղոյ անուններ, ազակիրներ, որ բոլորուած են իր «մեկնողին» անուան շուրջ եւ ճիգ մէջտեղը ինքը, հանգուցեալը, խոշոր գըրերով։ Աղդ անցորդներուն համար, թաղման տեղն ու ժամանակը։

Ասոնք ալ սովորական դարձան, այնպէս որ մարդ հազիւ ժամանակ կ'ունենայ ակնարկ մը ձգելու եւ հեռանալու անտարբեր կերպով, շտապով երթալ իր գործին։

Նաեւ թերթերու մէջ։

— «Նորէն ո՞վ է մեռեր, Տէրն ողորմի իր հոգւոյն», շատ անգամ ալ այս կ'ըլլայ մեր միակ խօսքը նման տխուր առիթներու մէջ։ Կամ կարեկցական խօսք մը ենթակային հասցէին՝ եթէ ծանօթ է, կը ճանչնանք հինէն կամ նորէն։

Ու կը շարունակենք մեր ճամբան։ Կը շարունակենք մեր զբաղումը, ակամայ մտարբերելով մեր կեանքին եւս վրայ։

Տարբեր պիտի չըլլայ մեր վախճանը, այսպէս օր մը, անձայն, անշշուկ, անցորդներու պաղարիւնութեամբ դիմաւորուած։

Սեւ ծանուցում մը ահա թէ ինչ խորհրդածութիւններու կը մղէ մեզ, թէ պիտի գայ մեր կարգը։ Թէ նոյն ճանապարհը պիտի բռնենք, անխուսափելի ու ճակատագրային։

Մահազդներ, ինչե՛ր կը խօսին, ինչե՛ր կը պատմեն իրենց սառն երեւոյթով եւ լռութեան մէջ սփինքսային։

Ցաւաջացած տարիքի հետ դեռահաս կեանքեր ալ, բնական մահուան հետ եղերական մահեր ալ։

Անոնց հետ կը մարին մեր երազները։ ո՞վ է հասեր իր տենչանքին, իր կեանքի ընթացքին։

Մասյլ ու գուժարեր թուղթեր, մահազդ, որ կ'արձանագրէք անունները անոնց, որոնք վերջին անգամ մըն ալ կ'երեւան հանրութեան, իրենց ապրած աշխարհին, յետոյ կ'երթան մոռացութեան գիրկը, թողլով իրենց եւաեւ փունջ մը ծաղիկ, որ պիտի խամրի շուտով։

Չէ՞ որ աշխարհն իսկ Աստուծոյ ծաղրն է արդէն, ինչպէս երգեց բանաստեղծը։

ՄԷՆ – ՍԷ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (56)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Փառս եւ հիմք չունեցողը հազիւ թէ համարձակուէր այդպիսի յայտարարութիւն անել, այն էլ թագաւորի մօտ …

Ու Վարդն ակամայ ուսերը վեր քաշեց իւր վրայ։

«Հազիւ թէ յանդգնէր, — ասաց նա մտքում։ — Այստեղ անշուշտ կայ մի ինչ … Եթէ բիւզանդական արքունիքը պատաղ Գնէլին թոյլ է տուել գալ հայրենիք եւ շնորհել նրան հիւպատոսի տիտղոս, պէտք է ուրեմն մակաբերել, որ նրանք ունեցել են լուրջ նպատակներ… Թերեւս խորհել են, որ եթէ թագապահանջը լինի երկրում՝ տաւել կը դիւրանայ նրան օգնելու գործը… Գուցէ եւ հայրենի դժգոհ նախարարներն են գրգռել բիւզանդական կայսեր, որ Արշակի փոխարէն թագաւորեցնել կ'ուզէին Գնէլին, պատճառ յօրինելով, թէ Արշակը հաւատարիմ չէ կայսեր եւ նման բաներ… Ու խորամանկ Վաղես կայսրը յարգել է նրանց ցանկութիւնը. այլապէս ինչո՞ւ պէտք է թողներ Գնէլին, այն էլ բացատրելով, թէ թողնում է Արշակի պատուին … Անհասկանալի է, դժգոհ է կայսրը Արշակից, վստա՞հ չէ նրա հաւատարմութեանը … Այդ ժամանակ հապա Օլիմպիա թագուհի՞ն »…

Վարդ իշխանի միտքը խճճւում էր կասկածների ու ենթադրութիւնների մէջ։

«Դժուարին է հասկանալ բիւզանդական խաղերը նենգ», — նորից խօսեց նա մտովի, նայելով ճանապարհի հեռուն, տեսնելու, թէ չի՞ երեւում արդեօք Կաւաշի ամրոցը։

Ոչ. երկու կողմը տակաւին լեռնաստներ էին, եւ ճանապարհը հեղհեղուկ ոլորւում — բարձրանում էր վեր՝ զալարազզընաց օձի նման։ Սկսուող աշնան առաւօտի յստակ օդում ճախրում էին բազմատեսակ թռչուններ։ Արեւի ծիրանագոյն ճաճանչները խաղում էին ծառերի տերեւների ու կանաչների վրայ եւ Արագածից իջնող ջրերում, որոնք երբեմն ցոլցլում էին այնպէս, որ թւում էր ոչ թէ ջուր, այլ հալած ոսկի է հոսում ցած։

Թէեւ Վարդն առաջին անգամը չէր գընում այդ ճանապարհով, բայց երբ հասաւ մի բլրի, ուր ուղին թեքուելու էր նրա եւեւ, նա նայեց եւ մնացած թիկնապահներին ու ձին կանգնեցրեց, որ նըրանք մօտենան. ամայի ձորը կարող էր վտանգաւոր լինել … Վարդ իշխանն այն կարծիքի էր, թէ պալատականը պէտք է զգոյշ լինի այդպիսի տեղերում։ Փորձով գիտէր, որ իր դիրքն ունեցողը որքան եւ լինի բարի ու բարեացակամ, այնուամենայնիւ կ'ունենայ թշնամիներ … որոնք եւ առիթ չեն փախցնի վրէժխնդիր լինելու։

Երբ նա ձին կանգնեցրեց՝ նժոյգը վրնջաց։ Վարդին թւաց, թէ կենդանին ինչ՝ որ բան զգաց, մինչդեռ նա նրա սովորոյթն էր՝ հեռու մնացողին իմացնել իր տեղը, եւ թիկնապահները, այդ ձայնը լսելով, շտապեցին հասնել իրենց տիրոջը։ Երբ բլուրը շրջեցին՝ հասան Վժան գիւղը, որն իր անունն ստացել էր վժժոցով իջնող ջրերից։ Այդտեղից արդէն Կաւաշը հեռու չէր։ Կարելին եւս մի փոքր տարածութիւն՝ երեւաց Կաւաշի ամրոցի աշտարակը սարալանջի գոգաւորութեան մէջ։ Մի փոքր յետոյ երեւաց նաեւ ամրոցը շրջափակող քարէ պարիսպը՝ ներսը գտնուող ծառախմբերով։ Աշունն այստեղ փռել էր իր թեւերը, ծառերն աւելի դեղին էին, քան դաշտում, քան Վաղարշապատի այգիներում։ Ձնհալած արեւը բարձրացել էր բաւական, բայց օդը ցուրտ էր տակաւին։ Ճանապարհի երկու կողմը երեւում էին շինականներ, որ ինչ որ արմատներ էին հանում եւ թեթեւ հաւաքում, իբրեւ ամբառ վառելիք, եւ գեղջկուհիներ, որ մասուր էին քաղում սաբալանջերում, ուր տաւար ու ոչխար ըրբեթէ իրար խառնուած արածում էին ցրուած, բերաններ զգեստից չպոկելով։

Իսկ ամրոցում տակս կենդանութիւն չկար. թւում էր փակ եւ ամայի։ Բայց երբ մօտեցան աւելի՝ պարսպադրան առաջ երեւացին երկու պահակ, մէկը նիզակն ուսին յենած՝ նստել էր դրան մօտ, երեխան գրկին. միւսը ձիգ կանգնած, ձեռը ճակատին՝ նայում էր մօտեցող հեծեալներին։ Եւ երբ եկուորներ առաջացան բաւական՝ կանգնած պահակը նայեց պարսպադրան բացուածքից ներս, ասես այնտեղ գտնուող մէկին յայտնեց ինչ որ ու նորից շտկուեց տեղում՝ նիզակն ուղիղ բռնած, իսկ միւս պահակը, երեխան ցած դնելով, ինքն եւս կանգնեց՝ նիզակն աւելի բարձր բռնելով։

Մինչ Վարդ իշխանը կը մօտենար իր մարդկանցով՝ ներսից դուրս եկաւ միջահասակ մի տղամարդ՝ գլխաբաց, երկար սեւ բեղերով եւ մաքուր կապայ հագած, նրա հետ դուրս եկան եւ երկու երիտասարդ՝ աւելի հասարակ հագնուած։ Երբ Վարդն ուզեց իջնել ձիուց՝ երեքն էլ առաջ եկան խոնարհումներով, իսկ մաքուր կապայ հագածը բռնեց նրա ասպանդակը եւ սաց յարգալից.

— Բարի գալուստ մեծ իշխանին։

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻՆ

Լեւոն Փափազեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Քիւրքճեան, Տիկին Փափազեան եւ Պ. Ա. Պօյնիքեան տասնական Ն. Ֆ. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչի օգափոխութեան կայանին։

(Ստացուած «Յառաջ»էն)։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Ա. Չիթունիի ինչպէս նաեւ իր պարագաներուն, իր ամուսնոյն՝ ողբացեալ ՏԻԳՐԱՆ ՉԻԹՈՒՆԻԻ կսկծալի մահուան առթիւ։

ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԻՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը ուրախութեամբ կը ծանուցանէ թէ վերաբացած է Հինգշաբթի օրուան իր հայերէնի դասընթացքը, որ երկար տարիներ տեղի կ'ունենար Սոտիէթէ Սավանթի մէջ, փորձառու ուսուցչուհիներով, եւ որ ընդհատուած էր յարմար սրահի մը չգոյութեան պատճառով։

Ներկայիս հայերէնի դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան 215 Պուլվ. Սէն Ժերմէն, Փարիզ (7), մէթրօ Բիւտիւ Պաք, շատ գեղեցիկ դասարանի մը մէջ, օժտուած դպրոցի յատուկ ամէն կարելիութիւններով եւ պարտէզով։

Ուսուցչուհին է Տիկին Ա. Չիթունի, որ ամէն Հինգշաբթի կէսօրէ ետք ժամը 2էն մինչեւ 5 կը դասաւանդէ եւ նոյնպէս կը կատարէ նորեկ աշակերտներու արձանագրութիւնները։

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը այս դրահողութիւնը յանձն առած է սիրայօժար, հայ դպրոցէ զրկուած թաղամասի մը երեխաներուն հայեցի դաստիարակութիւն տալու մտահոգութեամբ։

Ցարգելի ծնողներէն կը մնայ գնահատել այս ձեռնարկը, առաջնորդելով այս հայերէնի դասընթացքին իրենց զաւակները, զանոնք օտարացումէ կամ ուծացումէ դերծ պահելու համար։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Եկեղեց. Տիկնանց Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ հետեւեալ նուիրատուութիւնները ի նպաստ Լիոնի եկեղեցւոյ շինութեան —

Ս. Ճէրահեանի մահուան առթիւ Սէնթ Էթիէնէն Պ. Երուանդ Համալեան փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրէ տասը Ն. Ֆ., նոյն առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Պ. Գրիգոր Գարաօղլանեան կը նուիրէ տասը Ն. Ֆ.։

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Ֆէսանվիլի օդափոխութեան կայանին կը նուիրեն —

Պ. Է. Պետրոսեան յիսուն Ն. Ֆ., Տէր եւ Տիկին Զատիկեան (Իսի լէ Մուլինօ) երեսուն Ն. Ֆ., Տէր եւ Տիկին Օհանեան քսան Ն. Ֆ., Տիկին Տօլմաճեան, Տիկին Մաքրուհի Սերոբեան (Իսի լէ Մուլինօ), Տիկին Անուշ Սերոբեան (Իսի լէ Մուլինօ), Տէր եւ Տիկին Ո. Խայեան (Ալֆորվիլ), Տէր եւ Տիկին Լ. Խայեան, Տէր եւ Տիկին Արմաքէշեան, Գարուն Մուքպէլեան տասնական Ն. Ֆ.։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հայաստանէն Արտաշատի շրջանէն Այրի Տիկին Սօնա Ցովսէփեան Թրքահայ ներգաղթող, կը փնտռէ իր որդին Վահան – Մկրտիչ Ցովսէփեանը որ 1944 թուականին հայրենական պատերազմին ճակատ մեկնած եւ կորսուած է։ Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեակ պահել Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ դիւանատունը, 15 Րիւ Ժան Կուժոն, Փարիզ (8)։

Փարիզի եկեղեցւոյ դիւանը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները իր կրթ. ձեռնարկներուն համար։ Պ. Կ. Գարակէօզեան տասը Ն. Ֆ., Ցակոբ Տէր Անդրէասեանի մահուան առթիւ Պէլվիլ – Լիլայի դպրոցին։

Պ. Մկրտիչ Գազանճեան քսան Ն. Ֆ. Տիգրան Չիթունիի մահուան առթիւ։ Տիկին Արմինէ Փափազեան տասը Ն. Ֆ. Տիկին Գալըպճեանի մահուան առթիւ։ Պ.Ա. Փամպուքճեան տասը Ն. Ֆ. Օր. Մազմանեանի մահուան առթիւ։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Վարանդեան» կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. «Նոր Սերունդ»ին։

Նոյեմբեր 5ի Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8·30ին Րիւ Տիւնուատի սրահին մէջ։

Կը նախագահէ Ընկ. Մ. ՄԻՐԶԷ

Կը խօսի Ընկ. Ա. ՍԻՍԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, կ'արտասանեն Օրիորդներ Ս. Կարապետեան, Շ. Ղազարեան, Ս. Սիսլեան, Թ. Ճերմակեան, Մ. Իւրլիխ եւ Է. Մուրատեան։

Կ'երգէ Օր. Ա. Կարապետեան եւ Փարիզէն յատկապէս հրաւիրուած Օր. Շաքէ Պէնկեան, ընկերակցութեամբ դաշնակահար Պ. Սիրանոսեանի։

Հայկական գեղջուկ պարեր Կրընոպլի Ֆ. Կ. Խաչի պարախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Տիկ. Ա. ՍԻՍԼԵԱՆի։

Մուտքը ազատ է։

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 12ին։

Կը խօսի Ընկ. ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ։

×

ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Նոյեմբեր վեցին, Կիրակի օր, ժամը 16ին, դպրոցի սրահը, ընկերահամակրական ճաշով։

Կը խօսի՝ Ընկ. Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

×

ՎԻԷՆ.— Դաշնակցութեան 70ամեակը, կը տօնուի Նոյեմբեր վեցին։

Կիրակի կէսօրէ վերջ, Սէրֆլր Կաթոլիքի սրահը։ Կը խօսի ընկեր Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ.Դ. «Փոթորիկ» խումբի ժողովը այս Չորեքշաբթի, Մշակոյթի Տան մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանական յաջորդ հաւաքոյթը այս Չորեքշաբթի ժամը 21ին՝ Քաֆէ Քաւէի վերնայարկը։

Պիտի դասախօսէ Պ. Թ. Գառնիկ։

Նիւթն է՝ «Հայ աղատագրական պայքարի յեղաշրջումը՝ 1400էն 1950»

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Լիոնի Ազգ. վարչութեան հրաւէրով, Կիրակի, Նոյեմբեր վեցին, կէսօրէ վերջ ժամը 15·30ին, Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ ներկայացուցչական Բ. ժողով մը, որուն կրնան մասնակցիլ նաեւ Կրթ. եւ Մշակութ. կարեւոր հարցերով հետաքրքրուող բոլոր ծնողքները եւ սրտցաւ ազգայիններ եւս համաձայն 1960 Հոկտ. 9, Կիրակի գումարուած ներկայացուցչական առաջին ժողովի փափաքին։ Ուստի ժողովը կը բացուի ժամը ճիշդ 15·30ին։ Կը յանձնարարուի ճշդապահ ըլլալ։

ԴԻՒԱՆ ԱԶԳ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ Տօնածառի հանդէսը, կիրակի՝ Դեկտեմբեր 18, կէսօրէ ետք։

Imprimerie Spéciale du journal «Haratch»

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9°
Fondé en 1925 Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց 22Ն. Ֆր.
Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
3
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
JEUDI
3 NOVEMBRE
1960

36րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8941 36EME ANNÉE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16րդ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4742

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄ ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Անգարայէն կը հեռագրեն թէ հետեւեալ մանրամասնութիւնները դասախօսներու պաշտօնազրկման առթիւ.—

Ազգ. Միասնականութեան Կոմիտէն հըրատարակեց հրամանագիր – օրէնք մը, որու համաձայն պաշտօնանկ կ'ըլլան Համալսարանի դասախօսներուն մէկ մասը։ Ըստ այս օրէնքին, պաշտօնանկ դասախօսները պիտի չկարենան այսուհետեւ ...նել կրթական ասպարէզ։

Պաշտօնանկ դասախօսներու գլխաւորները —

Փրոֆէսէօրներ՝ Բիւլենթ Խոմայիլ Աքքան, Նաճի Պէնկիսու, Մուզաֆֆեր ...աթ, Էքրեմ Շերիֆ, Պէկիլ, Իհսան ...քի Աքսել, Էքրեմ Պէհչեթ Թեզել, ...էքի Ձերին, Ալի Ֆուատ Պաշկիլ Թեճայի ...կիլ Օզանսոն, Ալի Թանօղլու, Էմին ...աթ, Շեվքէթ Սոյալ, Շինասի Հաքքը ...էլ, Հըֆզը Թիմուր, Թարըք Զաֆեր Թունայա, Սապահատտին Էյուպօղլու, ...ֆուզ Ապատան, Պիւլենտ Նուրի Էսէն, ...այլն։

Դոցենթներ՝ Խալէթ Կիրիթլի Ճեմալէթ ...իրին, Հայտուն Թաներ, Էրճիւմենտ Գո–..., Շինասի Կիւչհան, Արսէն Զարֆեր, ...րամ Էրսումեր եւ ուրիշներ։

Ասիստաններ՝ Եանի Աթամաթյանու, ...իթիտ Հարիտիլը, եւ ուրիշներ։

Ընդամէնը՝ 147 փրոֆէսէօր, դոցենթ եւ ասիսթան։ Պաշտօնանկ 85 փրոֆէսէօրներէն 28ը օրտինարիուս են։

Պաշտօնանկութեան վերաբերեալ թիւ ... օրէնքին մէջ որեւէ պատճառ ցոյց չի տրուիր այս մաքրագործութեան համար։ ...րուի միայն թէ պաշտօնանկ դասախօսները պիտի ստանան Նոյեմբերի ի...ինց թոշակները։

Անոնք որ կը փափաքին՝ անմիջապէս, անոնք որ չեն փափաքիր՝ վեց ամսուան ...թացքին հանգստեան պիտի կոչուին, ...էլ ուրիշ պաշտօնի մը չկոչուին։ Տարբեր պաշտօններ պիտի կրնան ստանձնել, բայց պիտի չկարենան այլեւս վերստանձնել համալսարանի դասախօսի կամ օգնականի պաշտօն։

Համալսարանի դասախօսներուն մաքրագործման լուրը ռումբի ազդեցութիւն ...ըրեց Պոլսոյ եւ Անգարայի համալսարանական շրջանակներուն մէջ։ Վերատես...չ Ստամբուլ Սամի Օնար լուրը ստացաւ ...մը 17ին, երբ Սենաթօն նիստի մէջ էր։ Սենաթօն մէկ ժամ տեւողութեամբ մաքրագործման լուրին շուրջ տեսակցեցաւ։ ...յետոյ նաեւ Փրոֆ. Օնար յայտարարեց.

— Եթէ այս օրէնքը ընդունուէր, մէկ ...ի խսկ չեմ մնար պաշտօնիս վըրայ, կը հրաժարիմ վերատեսչութենէ։ ...կը խորհինք ուսուցչութիւնը շարունակելու մասին։

Օնար վճռապէս հերքեց այն զրոյցները թէ իր կողմէ ճշդուած են այն դասախօսները, որոնք պաշտօնանկ եղած են։ Եւ ...ակցեց.

— Համալսարանները ուրիշ հաստատութիւններու չեն նմանիր։ Համալսարանի ուսուցիչը քանի ծերանայ, այնքան ...ժէք կը ստանայ։ Արդէն Համալսարանի խորհրդանշանը տարեց ուսուցիչներն են։ Չկայ աւելի զարմանալի բան մը, ...ան այն զրոյցը թէ ես ճշդած եմ այն դասախօսները, որոնք պիտի մաքրագործուէին։

Պաշտօնանկներէն ոմանք յայտնեցին թէ ...ան են, մէկ մասն ալ նախընտրեց լռել։ ...ենթ Խալէթ Կիրիթլի ըսաւ թէ «ըր...թեամբ չի մտնենար» այս լուրին, թէ ...իկս «արամտութիւն մը կը թուի» ի...։

Փրոֆ. Եավուզ Ապատան յայտարարեց.

— Հիմա իմացայ։ Հաճելի անակնկալ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ ՄԷԿԸ ԹՈՒՆՈՒԶԻ, ՌԱԲԱԹԻ ԵՒ ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ

●

ԱԼԺԵՐԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻՆ ՍԿՍԱՒ

Ալժերական յեղափոխութեան վեցե–բորդ տարեդարձը խաղաղ անցաւ։ Հակառակ տիրող կարծիքին, թէ ըմբոստները արտակարգ ձեւով մը պիտի յիշատակէին ապստամբութեան տարեդարձը, ոչ մէկ դէպք կամ կռիւ պատահած է, մնաց որ բանակը նախազգուշական խիստ միջոցներ ձեռք առած էր։

Այս առթիւ սակայն Ֆերհաթ Աբպաս ճառ մը խօսած է Թունուզի մէջ։

«Նոյեմբեր մէկին, Ալժերիոյ պատերազմը իր եօթներորդ տարուան մէջ կը մտնէ, յայտարարած է «Ալժերիոյ Առժ. կառավարութեան» պետը — անկախութեան եւ ազատութեան համար մղուող պատերազմը պիտի շարունակուի դըժուարութիւններու եւ տառապանքներու իր անխուսափելի թափօրով։

«Դաղթատիրութիւնը ժխտումն է արդարութեան եւ իրաւունքին։ Ցնորք է մտածել թէ ինչ որ ուժով յափշտակուած է կարելի է պահել ուժով։ Անկախութիւնը չի շնորհուիր այլ կը խլուի»։

Ճառին ընթացքին «Ալժերիոյ Առժ. կառավարութեան վարչապետը» գիտել տըւած է, թէ «չորս առիթներով փորձած են բանակցիլ։ Բոլորն ալ ապարդիւն անցած են։ Ինչպէս յայտնի եղաւ վերջին անգամ Մէլէօնի մէջ։

«Այսօր, փոխուած են մեր պայքարին պայմանները։ Մինչ Ֆրանսա աւելի ու աւելի կը դատապարտուի եւ կը չէզոքանայ, անդին մեզի կը հասնին, աշխարհի ամէն կողմէ համակրութեան խօսքեր»։

Ֆերհաթ Աբպաս մեծ յոյսեր դրած է նաեւ ՄԱԿի որոշումին վրայ, «Կը յուսանք որ միջազգային այս կազմակերպութիւնը պիտի կարենայ վերջապէս կատարել իրեն վիճակուած պարտաւորութիւնները»։ Միւս կողմէ յաջողութեամբ ըրտակուած է համայնավար Չինաստան եւ Խ. Միութիւն այցելած իրենց պատուիրակութեան առաքելութիւնը, քանի որ այս վերջինները ճանչցած են իրենց «կառավարութիւնը»։ «Ընկերվարական ճամբ–

...կատի օժանդակութիւնը այլեւս իրականութիւն մըն է»։

Վերջապէս Ֆերհաթ Աբպաս դիտել տալէ ետք թէ՝ վերջ գտած է գաղթատիրութեան դարաշրջանը, անդրադարձած է ինքնորոշման։ «Ինքնորոշումը կը նախատեսէ հանրաքուէի կազմակերպում, իսկ հանրաքուէն ազատ պէտք է ըլլայ եւ ոչ թէ Ֆրանսական բանակի հսկողութեամբ, որ ահ ու սարսափի տակ ազատ արտայայտուելու կարելիութիւնը կը վերցնէ»։

Քաղաքական շրջանակներու կարծիքով Ֆերհաթ Աբպաս իր ճառով միանգամընդմիշտ փակեց բանակցութեանց յաւանականութիւնները։ Փորձեց Ալժերիոյ հարցը միջազգային փուլի մէջ դնել։

Յեղափոխութեան վեցերորդ տարեդարձին առթիւ ցոյցեր տեղի ունեցած են Թունուզի եւ Մարոքի մէջ։ Մոհամմէտ Ե. Ռապաթի ձայնասփիւռէն յայտարարած է «մեր պարտականութիւնն է շարունակել օգնել եւ զօրավիգ կ'անգնիլ ալժերացի ժողովուրդին իր մղած պայքարին մէջ։ Ալժերիոյ ազատութիւնը մեր սրտին կը խօսի ամէնէն աւելի»։

Միւս կողմէ Պուրկիպա Թունուզի մէջ յայտարարած է թէ՝ ցորչափ Ալժերիա անկախ չէ, Թունուզի եւ Մարոքի անկախութիւնները ամբողջական չեն կրնար նկատուիլ։ Մարոքի եւ Թունուզի մէջ, Նոյեմբեր մէկին գործադուլ ըրած են բոլոր աշխատաւորները։

Ալժէի մէջ, կառավարական պատուիրակը՝ Տըլուվրիէ յիշատակելի այդ օրուան առթիւ յայտարարած է. — «Ի՞նչպէս սխալ չըլլանք տեսնելով թէ ըմբոստական շարժումին պետերը անգամ մը եւս կը մերժեն քաղաքացիներու ազատ ընտրութիւնը»։

մը։ Ցաւ կը զգամ աշակերտներէս բաժնուելով։ Անդորրութեամբ կը դիմաւորեմ։

Թահսին Պէքիր Պալթա ըսաւ.

— Հարուածի մը ցնցումը պատճառեց։

Մուամմէր Աքսոյ ըսաւ.

— Կարծեցի թէ կը կատակէին։ Զարմանքի մատնուած եմ։ Կային ոմանք՝ որոնք պէտք է մաքրագործուէին։ Կային նաեւ ուրիշներ՝ որոնք պէտք չէ մաքրագործուէին։ Առոր միջոցը այս ձեւը չէ։ Համալսարանը ինք իր մէջ կրնար ընել այս բանը։

ԽՄԲ.— Համալսարանին վերատեսուչը, Փրոֆ. Սամի Օնար, կուռքերէն մէկն է թուրք ուսանողութեան։ Նախորդ կառավարութեան հանդէպ իր ընդդիմութիւնը կարեւոր նպաստ մըն էր Մայիսեան յեղաշրջումին մէջ։ Այս մաքրագործումներուն մասին իր զարմանքը կամ վրդովումը կը ծածկէ իմաստը, զոր պէտք է փնտռել այս տրակոնական ձեռնարկին ետեւը։

⌄

ԹՐՔԱԿԱՆ կառավարութիւնը խոստացած է վերաքննել համալսարաններու 154 դասախօսներու պաշտօնազրկումը, ուսանողներու բուռն բողոքին վրայ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉՈՐՍ յարանուանութեանց պետերը (կաթոլիկէ – բողոքական – ժահմետական եւ հրեայ) միասնաբար դիմում մը պիտի կատարեն հանրապետութեան նախագահութեան եւ ըմբոստական շարժման ղեկավարներուն մօտ կրակը դադրեցնելու համար, Ալժերիոյ մէջ։ Այս որոշումը տրուած էր բողոքականներու 10րդ համագումարին որ տեղի ունեցաւ պաստելի Պօէկնէրի նախագահութեան տակ։

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ «Վեհաժողով» մը տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր 2ին, Հռոմ։ Արդարեւ այդ օրը անկլիքան եկեղեցւոյ պետը՝ Ֆիշըր Արք. այցելութիւն մը պիտի տայ Պապին։ Հաւանական է որ եկեղեցական երկու պետերը վարդապետական իրենց տարակարծութեանց վրայ չծանրանան։ Բողոքականներու տեսակէտն այն է թէ քրիստոնեաներու բաժանումը գայթակղութիւն է, մանաւանդ՝ տիպութիւն համայնավարութեան դէմ։ Պէտք է միացեալ ճակատ կազմել ամէն մէկ եկեղեցի պահելով իր յատուկ վարդապետութիւնը։ Առոր կաթողիկէ եկեղեցին կը պատասխանէ.— «Մէկ եկեղեցի կայ որ ճշմարտութիւնն ունի, կաթողիկէ եկեղեցին է։ Մէկ միութիւն կայ, Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ Միութիւնը։ Բաժանեալ եղբայրները պէտք է վերադառնան միակ եկեղեցւոյ»։

ՉՕՐ. ՍԱԼԱՆ Պարսելոնա գացած է։ Սպանական այս ճամբորդութիւնը տարօրինակ կը թուի շատերուն, թէեւ Սալան կ'ապահովէ թէ Ալժերիա անցնելու միտք չունի եւ Փարիզ պիտի վերադառնայ հինգշաբթի։ Զօրավարը նախ գացեր մեկնած է ապա ռաքով անցած է սահմանը։ Հոն է նաեւ Սարթր։

ՊԱՐՍԻՑ գահաժառանգին ծնունդին առթիւ շնորհաւորական բազմաթիւ հեռագիրներ ղրկուած են, առանց կարգին՝ նախկին Թագուհի Սօրայա եւս շնորհաւորած է Պարսից Շահը։

ԱԹԵՆԱԿՈՐԱՍ ԻՆՉՈ՞Ւ ԶՔԱՑԱՒ ԲԵՐԱՆԸ

Այսօր «Յառաջ»ի ներքին էջերուն մէջ պիտի կարդանք Պոլսոյ Ցունաց պատրիարքին՝ Աթենակորասի վկայութիւնը Եասը Ատայի դատավարութեան մէջ։ Այդ վկայութիւնը, որու կը սպասուէր մեծ հետաքրքրութեամբ, հիասթափութիւն ու նոյնիսկ սրոշ դժգոհութիւն պատճառեց Թուրքերուն։ Առաջին արձագանգը կարդալ Գ. էջ։

Նոյն վկայութիւնը զարմանք ու դժգոհութիւն պատճառած է նաեւ Ցոյներուն, ըլլայ Պոլսոյ, ըլլայ Աթէնքի մէջ։ Ի՞նչ է պատահած որ Աթենակորաս պատրիարք կ'աշխատի ... անկարեւոր դարձնել այնքան կարեւոր իր վկայութիւնը, նոյնիսկ ... բողոք մը, զոր դրած էր ժամանակին՝ Մենտերէսի։

Այսպէս Աթէնքի Էթնիքի թերթը հինգ սիւնակի վրայ կը հրատարակէ թղթակցութիւն մը, զոր ստացած է Պոլիսէն։ Այս թղթակցութիւնը կը հաստատէ թէ Պոլսոյ Ցոյներուն մէջ խոր դժգոհութիւն առնդած է այն իրողութիւնը թէ Աթենակորաս պատրիարք, Եասը Ատայի դատարանին առջեւ կատարած վկայութեամբ, ջանացած է ծածկել Մենտերէսի եւ ընկերներուն մեղքերը։

Օտար թղթակիցներ եւս նոյն զարմանքը կը յայտնեն զանազան մեկնաբանութիւններով։ Էնաշիէյթըտ Փրէսի թղթակիցին կարծիքով, Աթենակորասի այս ընթացքը կը բացատրուի անով որ Պատրիարքը կը խորհի կանխել հին թշնամութեանց վերազարթնումը թուրք–յունական յարաբերութիւններուն մէջ։ Ուրիշ են–թադրութեան մը համաձայն, պատրիարքը այդպէս շարժած է Ամերիկայի կառավարութեան յանձնարարութեամբ։

Ինչպէս կը հաստատուի այս տեղեկութիւններով, Պատրիարքները առաջնակարգ քաղաքականգէտներ են՝ չնորհիւ Ս. Հոգիին,— յանկարծ կը խորհին «արգելք հանդիսանալ հին թշնամութեանց վերազարթնումին», առանց անդրադառնալու թէ գայլը, յարձակելու ժամանակ ոչխարին վրայ, միշտ պատրուակ է գըտած թշնամութեանց վերազարթնումին համար։ Սակայն, առաջնակարգ քաղաքագէտներ դարձած պատրիարքները մէկ բան միայն չեն սորված, դարերէ ի վեր, այն թէ հեռաւոր Ամերիկան կամ Եւրոպան, որոնք կրնան յանձնարարել Ցոյնին կամ Հայուն, որ շարժին այսպէս եւ այնպէս՝ կանխելու համար գայլերուն «թշնամութեանց վերազարթնումը», կրնան նաեւ արգիլել ոչ միայն Սեպտեմբերեան գիշերներու թշնամութիւնը այլ նաեւ Ապրիլեան տատասներու ճիւաղութիւնը։ Բայց, իբր թէ չեն կրնար, կը թողուն որ ոչխարը համբուրէ գայլին աչուկները՝ քաղաքագէտի շնորհք ցոյց տալու համար հաւատացեալներուն։

Հելլէն թերթ մըն ալ, Լոնտոնի իր թղթակիցին տեղեկութեանց վրայ հիմնուելով, կը գրէ թէ Անգլիացիները յարաճուն մտատանջութիւն ցոյց կուտան՝ մօտէն հետեւելով Սեպտեմբերի դէպքերուն պատասխանատուներու դատավարութեան։

Անշուշտ, երբ կարելի է լռեցնել Թուրքերը՝ մէկ անգամէն վերջ դնելու համար պատրիարքներու կամ Թուրքերէն չխօսողներու դէմ բացուած պայքարին, միթէ չկա՞ն նաեւ արտաքին մեղքեր, որ կրնան երեւան գալ այս դատավարութեանց ընթացքին։

—o—

ՊԼ.ՑՐՈՒԹԻ ատրիկանութիւնը մեծ քանակութեամբ զէնք եւ ռումբ գտած է Սալահ Շիշաքլիի բնակարանին մէջ, խուզարկութեան մը ընթացքին։ Գնդապետը եղբայրն է Սուրիոյ նախկին նախագահ՝ Ատիպ Շիշաքլիի։ Խուզարկութիւնը կատարուած է Դամասկոսի բողոքին վրայ։

ՎԻԵՆՆԱՅԻ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

Բ.

Ահարոնեանի կողքին նստած էր կարճահասակ ու նիհար, սեւ, խառնիճաղանճ մազերով ու մօրուքով, փայլուն, գրաւիչ աչքերով Սիմոն Զաւարեանը, Դաշնակցութեան գլխաւոր հիմնադիրներից մէկը: Նախագահի ձախ կողմը՝ ճաղատ գլխով քարտուղարը՝ Մարտիրոս Յարութիւնեանը, ուսուցիչ եւ ուսանող Գերմանիայում: Սրա մօտ, արձանի նման, հանդիստ բազմած էր, խնամուած սեւ մօրուքով, ոսկի շրջանակով ակնոցներով, եւրոպացիի տեսքով Միքայէլ Վարանդեանը, «Դրօշակ»ի խմբագիրը: Նախագահական սեղանի շուրջ նստած էին նաեւ Ամերիկայի պատգամաւորները՝ Ա. Վռամեան, Թ. Ճէլալեան, Վ. Տաթեւեան, Բուլղարիայի պատգամաւոր եւ «Ռազմիկ» թերթի խմբագիր Ռ. Զարդարեանը:

Քիչ անդին, ձախ կողմը, գլուխը կախ, սեւ ակնոցներով, Վանի պատգամաւոր Արամը: Նրա կողքին՝ փոքր մարմնով, խոշոր, փայլուն աչքերով, ջղային շարժումներով, ծխախոտը միշտ շրթունքներին մի աղջիկ՝ Սուլթանի մահափորձի Ռուբինան: Եւ մօտը՝ Ժիլաւի (Վլադիկաւկազի) շրջանի պատգամաւոր Տիկին Ժենեան: Ապա՝ Համօ Օհանջանեանի առեւծի գլուխը:

Սրանց դիմաց, միւս կողմը, ուշադրութիւնս գրաւեց լայն թիկնոցով մէկը, սեւ-սեւ, գանգուր, չսանտրուած մազերով ու մօրուքով մէկը: Կակուղ օձիքի սեւ փողկապը դարձած էր մի կողմ: Հագուստը արդուկի երես չէր տեսել: Զարմանալի էր գլուխը, ո՞ւր էի տեսել: Այնքան նման էր Սոկրատի գլխին, պատմութեան դասագրքում:

— Ռոստոմն է, ասաց Իշխանը:

Ինձ դեռ ոչինչ չէր ասում այդ անունը:

Ռոստոմի աջ կողմը, աչքերը փակ, կարծես նիրհում էր Խանասորի Վարդանը: Միւս կողմում՝ բարեկազմ ու մշտազուարթ Սեւքարեցի Սաքօն եւ կապուտաչեայ, շիկահեր Սեպուհը:

Սրանց յետեւն էին Ատրպատականի պատգամաւորները. Կուկունեան խումբի անդամ, Սախալինի տաժանավայրից փախած Ստեփան Ստեփանեանը (Բալաջան) եւ Վահան Զաքարեանը:

Առանձին խումբ էին կազմում ձախակողմեան երիտասարդները, որոնց միացայ եւ ես: Եւրոպայի Ուսանողական Միութեան կողմից պատգամաւոր էր մեր ճեմարանական Արշակ Իսահակեանը, որ յետոյ դարձաւ Ա. Ջամալեան, կուսակցական ծածկանունով՝ Ա. Աբխեան(*):

Շուտով ես այլեւս պէտք պիտի չունենայի Իշխանի օգնութեան: Սենեակ վարձեցի տարիքոտ մի բնտանիքում, ժողովավայրին մօտ, եւ մխրճուեցի Ընդհանուր Ժողովի գործերի մէջ, Վիեննան հիանալի քաղաք էր, գեղարուեստի ակումբ: Այդ օրերին սրճարաններում ու փողոցներում, ամէն տեղ եւ ամէն ոք երգում էին Լեհարի «Զուարթ Այրին» նոր օփերէթը: Գրաւիչ էին թանգարաններն ու թատրոնները: Վիեննայի հռչակաւոր Օփերան ու տօնավաճառները: Պատգամաւորներից շատերը, մանաւանդ Իշխանը, ամէն առիթից օգտւում էին ծիկելու ժողովից: Ես հաւատարիմ կերպով չէի բացակայում ոչ մէկ նիստից, աշխատում էի յանձնախմբերում, մասնակցում էի Մարիահիլֆէ սրճարանի հաւաքոյթներին: Ժողովներում աւելի լսողի, քան թէ խօսողի դերում էի: Ինձ թւում էր, որ ամէնքը ինձանից աւելի խելացի էին եւ աւելի բան գիտէին. ես պէտք է դեռ շատ բան սովորէի հասնելու համար միւս ընկերներին:

Ընդարձակ օրակարգի վրայ գրուած էին խիստ կարեւոր ու պատասխանատու հարցեր, որոնց մէջ առանձնապէս ծանրակշիռ էին յեղափոխական ձեռնարկները երկրում, Սուլթանի մահափորձի քննութիւնը, հայ-թաթարական կռիւների հետ կապուած խնդիրները, Թրքահայ եւ ռուսահայ դատերի հաշտեցումը, անջատողական շարժումը, Պարսկաստանի յեղափոխութեան մասնակցութիւնը եւ, ի հարկէ, ընկերվարութեան հարցը, որ սպառնում էր պայթեցնել կուսակցութիւնը եւ Ընդհ. Ժողովը: Վիեննայի պատմական Ընդհանուր Ժողովի մասին ժամանակին շատ խօսուել ու գրուել մեր մամուլում, բայց փաստական տուեալներ շատ չկան: Հակառակ վճարովի չորս քարտուղարների, թերի են ժողովի արձանագրութիւնները, որոնք պահուած են Հ. Յ. Դ. Կեդրոնական Դիւանում, ինչ որ պիտի ասուի եւ այժմ, յիշողութեան վրայ հիմնուած, բնականաբար, պէտք է լինի անկատար: Բայց եւ այնպէս, փորձենք ներկայացնել ընդհանուր պատկերը:

Նախ՝ կազմը: Ինչպէս վերեւ յիշուած անուններից տեսնում ենք, ժողովում կուսակցութիւնը ներկայացուած էր իր մտաւորական եւ մարտ. ամէնէն ականաւոր դէմքերով: Ինձ նման համբակներ քիչ կային: Հիմնադիրներից սկսած մինչեւ վերջին սերունդը ներկայ էր:

Համեմատաբար սակաւ էին բուն երկրից՝ Թրքահայաստանից պատգամաւորները: Տարօնից, Բարձր Հայքից, Կիլիկիայից եւ Օսմանեան Կայսրութեան միւս մասերից մարդ չէր կարողացել գալ, բայց այդ թերին լրացւում էր Անդրանիկի, Մուրատի, Սեպուհի, Զարդարեանի, Արամ Աշոտի, Վռամեանի նման գործիչներով, որոնք գործել էին երկրում եւ քաջածանօթ էին Թրքահայ իրականութեան:

Թրքահայկական հարցը ամէնից շատ էր զբաղեցնում Ընդհանուր Ժողովի պատգամաւորներին: Մասնաւորապէս Թրքահայ ընկերները վախ էին յայտնում, որ ռուսահայկական դատի եւ ընկերվարութեան արծարծումը կարող էր ծանր անդրադարձում ունենալ Թրքահայկական հարցի վրայ, Դաշնակցութիւնը ստեղծուած է Թրքահայաստանի ազատութեան համար. դաւաճանութիւն պիտի լինի, եթէ դրանից դուրս ուրիշ նպատակ դրուի մեր ծրագրի մէջ: Ընդհանուր Ժողովում, բայց մանաւանդ յանձնախմբում, բուռն ճառեր արտասանուեցին այս իմաստով: Յիշում եմ Վռամեանի, Արամ Աշոտի եւ Աւ. Իսահակեանի երկար եւ յուզիչ ճառերը: Աւ. Իսահակեանը այն ժամանակ դեռ Հայ Գուսան էր:

Պէտք է ասել, որ Թրքահայ հարցի եւ երկրում կատարուելիք յեղափոխական ձեռնարկների շուրջ տարակարծութիւնը մեծ չէր, եւ բանաձեւը անցաւ միաձայնութեամբ: Աջ ու ձախ՝ ամէնքը համամիտ էին, որ Հ. Յ. Դաշնակցութեան գլխաւոր նպատակը Թրքահայաստանի ազատագրութիւնն է եւ որ այդ նպատակին հասնելու համար պէտք է ուժեղացնել յարատեւ կռիւը սուլթանական բռնապետութեան դէմ:

Եւ, յիրաւի, Վիեննայի Ընդհանուր Ժողովից յետոյ Դաշնակցութիւնը աւելի մեծ քանակութեամբ դրամ, մարդ եւ զէնք տրամադրեց Թրքահայ ազատագրական պայքարին. Դաւոյի դաւաճանութիւնը ցոյց տուեց, թէ ինչքան շատ զէնք ու ռազմամթերք էր ամբարուած Վանում:

Աւելի բարդ եւ դժուար կարգադրուելիք խնդիր էր Դաշնակցութեան Կովկասեան գործունէութեան կամ Կովկասեան նախագծի խնդիրը, որ Թրքահայ-ռուսահայ տարակարծութեան ձեւ էր ընդունել՝ մի կողմից առաջ բերելով Միհրանեանի եւ միւս կողմից Անջատողական շարժումները:

Փաստօրէն՝ Կովկասեան գործունէութեան ծրագիրը ընդունուած էր նախագծով, որ եկեղեցական կալուածների գրաւումից յետոյ կազմուած էր Արեւելեան Բիւրոյի կողմից եւ հաստատուած Դաշնակցութեան Խորհուրդից: Մանաւանդ 1905 թուի յեղափոխութիւնից յետոյ, Դաշնակցութիւնը սկսել էր գործել իբրեւ Ռուսաստանի կուսակցութիւն, մասնակցում էր համայնական եւ ազգային ընտրութիւններին, թերթեր էր հրատարակում, ունէր Արեւելեան Բիւրոյի պաշտօնաթերթը, հիմնել էր Յառաջ մատենաշարը, նախաձեռնել եւ մասնակցել էր էջմիածնի Կեդրոնական Ժողովին: Ընդհ. Ժողովը կատարուած փաստի առջեւ էր գտնւում: Թրքահայ ընկերները առանձնապէս խիստ քննադատում էին Արեւելեան Բիւրոյին, որ իր իրաւասութեան սահմաններից դուրս էր եկել եւ ինքնագլուխ ու կամայական արարքներ էր թոյլ տուել:

— Դուք ի՞նչ իրաւունք ունէիք Յառաջ օրաթերթը հրատարակելու, բորբոքուած բացատրութիւն էր պահանջում Ամերիկայի պատգամաւոր Թովմաս Ճէլալեանը:

— Իրաւունք ունէինք, Բիւրոյի կողմից անվրդով պատասխանում էր Համօ Օհանջանեանը:

— Ցոյց տուէք, ի՞նչ իրաւունք, չէր հանդստանում Ճէլալեանը:

— Ինչ իրաւո՞ւնք, նայեցէք նախորդ Ընդհ. Ժողովի որոշումը, որ իրաւունք է տալիս Բիւրոյին թռուցիկներ հրատարակել: Յառաջը պարբերական թռուցիկ է:

Սրահը թնդում էր ծիծաղից, իսկ Ճէլալեանը շարունակում էր հարուածել Բիւրոյին:

Երկար, յուզումնալից եւ սրտմաշուք վէճերից յետոյ Կովկասեան Գործունէութիւնն էլ հաստատուեց ձայների ճնշիչ մեծամասնութեամբ: Հակառակ քուէարկողների մէջ էին, որքան յիշում եմ, Զարդարեանը, Աւ. Իսահակեանը, Ճէլալեանը: Անդրանիկը եւ Մուրատը բացակայ էին ժողովից:

Ինձ առանձնապէս հետաքրքրում էր Անդրանիկի դերը ժողովներում, ուր ընդհանրապէս քիչ էր ներկայ լինում եւ յաճախ խօսք չէր առնում: Սակայն, երբ առնում էր, համարեա միշտ ընդդիմադիրի եւ քննադատողի դերի մէջ էր ներկայանում: Խօսում էր կցկտուր եւ անկապ, դառնացած եւ կրքոտ, աւելի քննուող հարցի առթիւ, քան մասին: Ինքնատիպ միտք կամ ծանրակշիռ գաղափար չէր յայտնում. ունէ՞ր ու չէր յայտնում: Ինձ թւում էր, թէ նա մի բանից վիրաւորուած էր, բայց չէր համարձակւում պարզ ասել: Ինչ որ մի որդ կրծում էր նրա հոգին:

Անդրանիկին ամէնքը յարգում էին, եւ գնահատում իբրեւ քաջ մարդ եւ ազգային հերոս; բայց չեմ կարող ասել, թէ ժողովականների մէջ նրան սիրող մէկ հոգի գտնուէր: Անդրանիկի բնաւորութեան տէր մարդկանց չեն սիրում:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

(Շար.)

(*) Ի դէպ յիշեմ, որ Արշակը, Ա. Աբխեան անունով, մի գրքոյկ էր գրել Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասին Յառաջ մատենաշարի համար, որ լոյս չտեսաւ: Ձեռագիրը ընկել էր Լըժիեի ձեռքը, որ թարգմանել էր տուել ռուսերէնի եւ ներկայացրել դատարանին: Հայերէն բնագիրը կորել է, բայց ռուսերէնը մնում է «Հ. Յ. Դաշնակցութեան Գործը» տպուած հատորում, որից մի օրինակ կայ Հ. Յ. Դ. Դիւանում:

ԹՐՔԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆԸ ԿԸ ԳՈՐԾԷ ԵԱՍԸ ԱՏԱՅԻ ՄԷՋ

ՅՈՅՆԵՐՈՒՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆ ԿՈՒՏԱՅ ԴԱՏԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

6–7 Սեպտեմբերի գիշերուան դէպքերուն քննութիւնը կը շարունակուի: Մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծած է դատը մասնաւորաբար Աթենակորաս Պատրիարքի վկայութեան առթիւ:

Ժողովուրդը պատրիարք կը փնտռէ վըկաներուն մէջ, որոնք դուրս կ'ելլեն չոգենաւէն: Պատրիարքը չերեւար: Զրոյց կը շրջի թէ մասնաւոր չոգենաւով պիտի բերուի կամ... թռչանով (հելիքոփթեր):

Բայց ահա Պատրիարքը դատարանին առջեւ:

Դատը կը սկսի առաւօտուն ճիշդ ժամուն՝ բատ սովորութեան: Կը կանչուի վկան:

Դատարանին նախագահը կը յայտնէ թէ Աթենակորաս Թուրքերէն չի գիտեր եւ յունարէն լեզուով պիտի տայ վկայութիւնը: Ուստի անհրաժեշտ դատ. յունարէնի եւ Թուրքերէնի լաւ ծանօթ թարգման մը հրաւիրել:

Ըսին թէ Աթենակորաս Պատրիարք արդէն իբրեւ թարգման միասին բերած էր իր իրաւական խորհրդականը:

Ատեանը փափաք յայտնեց որ թարգմանը ըլլայ չէզոք անձ մը: Ուստի կոչ եղաւ թէ ժողովուրդին մէջ յունարէնի եւ Թուրքերէնի լաւատեղեակ մէկը կա՞յ որ կատարէր թարգմանութիւնը:

Նոյն պահուն սրահ մտաւ Յունաց տիեզերական Պատրիարքը, Աթենակորաս, պանակէն կուրծքին:

Նախագահը ուզեց գիտնալ թէ ի՞նչ լեզուով պիտի կատարէր իր վկայութիւնը: Թարգմանը յայտնեց թէ նկատելով որ պատրիարքը լաւ չէր հասկնար Թուրքերէնը, իր վկայութիւնը պիտի ըլլար յունարէնով:

Նախագահը պնդեց երկրորդ եւ չէզոք թարգմանի մը անհրաժեշտութեան վրայ:

Այդ միջոցին մէջտեղ ելաւ յունարէն «Էմպրոս» թերթի հրատարակութեան տնօրէն Ալեքօ Փափատոփուլօ իբրեւ թարգման:

Աթենակորաս Պատրիարք երդումն ալ կատարեց յունարէն լեզուով: Ատեանը ինքնութեան ճշդումը կատարեց հետեւեալ կերպով.—

Աթենակորաս Սփիրօ, 75 տարեկան:

Ատեանի նախագահը Աթենակորասի հարցուց թէ կը ճանչնա՞յ ամբաստանեալները: Աթենակորաս չդարձաւ ետեւ եւ չնայեցաւ վկաներուն: Նախագահը քանի մը անգամ կրկնելէ ետքը Աթենակորաս դարձաւ ետեւ, վայրկեան մը դիտեց զանոնք եւ յայտնեց թէ մէկ մարդ կը ճանչնայ եւ վկայութիւնը արդիւնք կապ չունի անոնց հետ: Ատեանին նախագահը Աթենակորասի ուղղեց կենսական հարցումը.

— Սեպտեմբերի դէպքերը կազմակերպուա՞ծ էին, եւ եթէ այո, որո՞նք էին կազմակերպիչները:

Աթենակորաս.— Սեպտեմբերի դէպքերուն կազմակերպուած ըլլալու մասին տեղեկութիւն չունիմ:

Նախագահը.— Օրուան Կուսակալը կամ պաշտօնական անձեր ըսա՞ծ են իրեն թէ մի վախնար, մի մտահոգուիր,

— Դէպքէն ժամ մը առաջ կուսակալը հեռաձայնեց եւ ըսաւ որ չմտահոգուիմ դէպքերու պատճառաւ:

— Ժամը քանի՞ն էր:

— Ժամը 5ին:

— Ժամը 5էն առաջ կամ ետքը պատրիարքարանին շուրջ ապահովութեան միջոցներ ձեռք առնուա՞ծ էին:

— Դէպքէն շաբաթ մը առաջ կառավարութեան կողմէ միջոցներ ձեռք առնուած էին:

— Դէպքերուն առթիւ այդ միջոցները աւելի զօրացուա՞ծ էին:

— Այո, եւ գրեթէ բանտարկուած էինք պատրիարքարանին մէջ:

— Սեպտեմբերէն առաջ դէպքին մասին լուր առնելով որեւէ դիմում կատարա՞ծ էք:

— Ոչ մէկ լուր ունէինք եւ որեւէ տեղ դիմում չենք կատարած:

— Ուրիշ բան մը ունի՞ք աւելցնելիք:

— Ոչ մէկ բան ունիմ:

— Դէպքէն ետք վարչապետին դիմեր էիք:

— Շաբաթ մը ետքը հեռագիր մը ուղղեր էի վարչապետին, իսկ 15 Նոյեմբերին նամակով մը դիմեր էի, բայց պատասխան չեմ ստացած:

Ընդհ. դատախազը.— Վարչապետին ուղղած նամակին մէջ գրած է որ դէպքը Յոյներուն դէմ կազմակերպուած էր եւ կուսակալութիւնը ուժ կուտար անոր, իսկ այժմ կ'ըսէ թէ կազմակերպուած չէ ան:

Կը կարդացուի նամակը ուր Սեպտեմբեր 6–7ի մասին կ'արտայայտուի հետեւեալ կերպով.—

Սեպտեմբեր 6–7ին մեր եկեղեցիները եւ մասնաւորաբար Յոյները մեծ վնասներ կրած են: Մասնաւոր ծրագրով եւ յատկապէս պատրաստուած ժողովրդային խումբեր երեկոյեան նոյն ժամուն, ազդանշանով մը ճամբայ ելած էին քաղաքին զանազան վայրերէն իրենց տրամադրութեան տակ գտնուած փոխադրական միջոցներով եւ քանդիչ գործիքներով: Անոնք ապահովութեան պաշտօնեաներու աչքին առջեւ սարսափելի յարձակումներ ըրած են մեր ցեղին դէմ: Հայկաց քաղաքակրթութիւն մը յարձակումի ենթարկուած է եւ մեր կրօնական սրբութիւնները բռնաբարուած են: 70 եկեղեցիներ վնասուած են, եկեղեցական իրեր քանդուած են, սուրբերու նկարներու աչքերը փորուած են, թալան եղած է: Մեռելներու եւ նոյնիսկ Պատրիարքներու գերեզմաններ բացուած, նոր թաղուած մեռելներու մարմիններ հանուած եւ կտոր կտոր եղած են: Ամէն կողմ եկեղեցականներ փնտռուած, մահուան սպառնալիքներ եղած են եւ նոյնիսկ մէկը սպանուած է:

Նախագահը.— Կ'ըսէք թէ նոյն ժամուն սկսած են, ուրեմն կազմակերպուա՞ծ է:

— Անձնական կարծիք մը չունիմ: Այդ բոլորը գրած եմ սինոդի տեղեկութիւններուն վրայ հիմնուելով:

Այսպէսով վերջ գտած էր Աթենակորասի վկայութիւնը: Ամբաստանեալները որեւէ հարցում չըրին:

Թուրք թերթերուն տպաւորութիւնը Աթենակորասի վկայութեան մասին՝ [illegible] անդին:

Կը լսուի վկաներէն Զօր. Արիֆ Օնաթ, վաստակաւոր դատաւոր։

— Կատարելապէս համոզուած եմ որ դէպքերը կառավարութեան կողմէ կազմակերպուած եւ ուժ տուած են։

Դէպքէն քանի մը օր առաջ պաշտօնով Պոլիս եկայ։ Դէպքերուն օրը երեք ընկերներով Թաքսիմ էինք, ճաշարան մը պիտի երթայինք։ Իսթիքլալ պողոտային վրայ «Էքսփրէս» թերթը, որ հրատարակած էր ռումբին լուրը, ժողովուրդը ձեռքէ ձեռք կը խլէր թերթը։ Անգլիական հիւպատոսարանին մօտ Յոյնի մը ճաշարանը գացինք։ Քիչ ետքը ապակի կոտրելու ձայներ լսուեցան։ Զինուորական համազգեստ կը կրէի, վարագոյրը բացի, որպէսզի զիս տեսնեն ու ներս չմտնեն։ Օգուտ չըրաւ։

Ժողովրդային զանգուածին կը հետեւէին ոստիկաններ, որոնք չէին արգիլեր անոնց ընթացքը, ընդհակառակն պատրաստ կը սպասէին՝ խուժանին դէմ դալիք միջամտութիւն մը արգիլելու նպատակաւ։

Ամբոխներուն ձեռքը կացին, փայտ եւ այլ գործիքներ եւ ցանկեր կային, Յոյներու եւ Հայերու հաստատութեան անուններ ունէին։ Կալաթասարայ գացինք, հոն ինքնաշարժէ մը մարդիկ ելան եւ գացին.

— Կոտրեցէք թափեցէք, բայց մի բռնաբարէք, մի գողնաք...

Այս ճամբ գացինք։ Ոստիկան զինուորները դիտող կը մնային։ Խումբ մը մօտեցաւ մեզի եւ մէկը ըսաւ.

— Տեսաք, փաշա, թուրք ժողովուրդը ահա այսպէս կ'ընէ։

Ըսի որ ազգային հարստութիւնը կ'ոչնչանայ այս կերպով։ Քիչ մնաց իմ վրաս ալ յարձակէին, ընկերներս արգելք եղան։

Յաջորդ առաւօտ Պէյօղլու կը դառնէի։ Վարչապետը եւ նախագահը հոն էին։ Ըսի թէ նախորդ օրը ոստիկանները չէին միջամտած դէպքերին։ Ցետոյ կուսակալութիւն գացինք։ Հոն համայնավարներուն կը վերագրէին դէպքը, բայց Ընդհանուր Ապահովութեան պաշտօնեաները համոզուած էին որ համայնավարներու գործ չէր։ Նոր իմացանք թէ դէպքէն քիչ առաջ Պոլսէն կարգ մը ուսանողներ ցոյցի արտօնութիւն ուզեր են Կուսակալէն որ մերժեր է։

— Մի աճապարէք կէս ժամ յետոյ [illegible] պիտի ըլլաք։

Կէօքայ — Ո՞ր Միութեան եւ ո՞ր ժամուն ըրեր եմ այդ խօսքը։

— Չեմ յիշեր, բայց Սեպտեմբերի վեցի վկայութիւններուս մէջ պիտի գտնուի։

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Վկաներու տողանցքէն կը քաղենք հետեւեալ պատասխանները։

Դատարանին նախագահը կը հարցաքննէ վկայ մը, Ճէմալ Սանճաք։

— Անունդ, մականունդ, ծննդեանդ թուականը։ Ցետոյ, ի՞նչ գործով կը զբաղիք։

— Ամուսնացած եմ, չփէնիմ։

Ընդհանուր խնդուք մը դատարանին մէջ։

× Կղզիներու ապահովութեան տնօրէնը, Ճանօղլու, կը պատմէ.

— Խուժանը եկաւ Գարթալէն, մասնաւոր նաւերով։ Եկան ու քանդեցին կղզի բնակող բոլոր Յոյներուն խանութի կամ բնակարանի ապակիները։

— Գարթալցիները ի՞նչպէս գիտէին թէ ո՛ր շէնքը Յոյներուն կը պատկանի։

Ճանօղլու կը պատմէ թէ հարցուցեր է ապակի կոտրողներուն. «Ո՞ւրկէ գիտէք թէ Յոյներու կը պատկանին այս տուները»։ Պատասխաներ են. «Մեզի ըսուած է թէ այն տուները, որոնց մէկ ապակին կոտրուած է, Յոյներու կը պատկանին»։ Դէպքէն առաջ տեղացի Թուրքերը մէյ մէկ ապակի կոտրեր են։

× Մենտերէս խօսք կ'առնէ եւ կ'ըսէ. «Նախկին եւ անկեալ Նախագահը, Պայար...»։

Ընդհանուր խնդուք մը սրահին մէջ։ Մենտերէս ալ կը խնդայ։

× Մենտերէս կը հարցնէ Ճանօղլուի, որ նոյն օրը իր ամառանոցը առած, ուղղակի տուն մեկնած է, թէ ինչ հանգիստ սիրտով մեկնած է կղզիէն, որու ապահովութեան պաշտօնեան էր։

Ընդհանուր դատախազը կը պատասխանէ.

— Պէտք չկայ այդ հարցումին։ Ի՞նչ խղճի հանգստութեամբ որ Մենտերէս եւ Պայար մեկնեցան Պոլսէն՝ դէպքը սկսած պահուն, վկան ալ նոյն հանգստութեամբ մեկնած է կղզիէն։

× Զուիցերացի համբաւաւոր փաստաբան մը, որ կը հետեւի Եասը Ատայի դատավարութեան, այսպէս կը յայտնէ իր կարծիքը.

— Նախագահը շատ թոյլատու է։ Համբերութեամբ մտիկ կ'ընէ ամբաստանեալները եւ վկաները, խօսելու շատ ժամանակ կուտայ, ինչ որ վստահութիւն կը ներշնչէ։

ԱԹԵՆԱԿՈՐԱՍ ԵՒ ԹՈՒՐՔ ԹԵՐԹԵՐԸ

«Վաթան»ի աշխատակից Թալլաթ Սարկուն կը գրէ.—

Եասը Ատայի մէջ օրուան մարդը Իսփիրօ Աթենակորաս էր որ վկայութիւն տալու համար առաւօտուն կանուխ կցորդ դիւանին ներկայացած էր։

Պատրիարքը առաւօտեան ժամը 9.40ին մտաւ դատարան։ Երբ Պատրիարքը դըրան սեմէն ներս դրաւ ոտքը, խաչ մը հանեց եւ այնպէս ներս մտաւ։ Պատրիարքական զգեստ եւ սեւ կը կրէր։ Փոքրաւորը համբուրեց ձեռքը։

Իբրեւ վկայ լսուելէ ետք կղզիին հրամանատարէն արտօնութիւն ուզեց կանուխ մեկնելու։ Բաղձանքը ընդունուեցաւ եւ Եասը Ատայէ մեկնող պաշտօնական շոգեմակոյկով մը Հէյպէլի կղզի ձգուեցաւ։

ՎԱՂԵՄԻ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ

«Տիւնյա»ի աշխատակից Քէմալ Կէնչօսման կը գրէ.—

Երէկի դատավարութեան ուշագրաւ մէկ վկան դատարան մտած պահուն՝ երեք վաղեմի բարեկամներ, բաւական երկար ժամանակ ետքը, վերստին քով քովի եկած էին։ Պայար, Մենտերէս եւ Յոյն Օրթոտոքսներու Պատրիարք Սփիրօ Աթենակորաս։

Այս անձը որ երէկ սէպ կը շոյէր իր երկձայլ մօրուքը, վարպետ փոլիթիկոս մըն էր եւ գտած պարբերաբար դէմոկրատ ուսաղանին ձեռքը համբուրել տալու միջոցը։ Պոլսոյ յոյն հայրենակիցներուն քուէները իբրեւ յանկուցիչ կեզ գործածած, անկեալ պետութեան եւ կառավարութեան նախագահները յաջողած էր թիթեռնիկի նման պատրիարքարանին շուրջ դարձնել։ Կը յիշեմ Պայարի եւ Մենտերէսի նկարները Պատրիարքին մօրուքին ներքեւ քիչ մը եւս պզտիկցած։

Նախագահը Աթենակորասի հարցուց.

— Դարձէք ձեր ետեւ, նայեցէք։ Այնտեղ տասնըմէկ ամբաստանեալ կայ։ Կը ճանչնա՞ք զանոնք։

Այդ պահուն ես ոչ թէ Պատրիարքին, այլ միւսներուն կը նայէի։ Ասոնք ճամ մը եւս պզտիկցած էին։ Եւ Պատրիարքը այս վաղեմի բարեկամները երկարօրէն դննելէ ետք՝ Նախագահին դարձաւ եւ — Այո, կը ճանչնամ, ըսաւ։

Այո կը ճանչնար եւ թէ շատ լաւ կը ճանչնար։ Այս մարդիկը, որոնք հիմա ամբաստանեալի աթոռներուն վրայ հաշիւ կուտան իրենց ազգին, սէպ համբուրած էին երկձայլ մօրուքը շոյող անոր ձեռքերը եւ այդ ձեռքերուն գրի առած մէկ նամակին տակ ճզմուած էին։

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՄԷՆԷՆ ՀԻՆ ԳՈՐԳԸ

Ցարդ աշխարհի իբրեւ ամէնէն հին գորգերը կը համարուէին անոնք՝ որ երեւան հանուած են Փերուի մէջ, հնախոյզներու կողմէ։ Ատոնցմէ ոմանք հազար տարուան հնութիւն ունին եւ ընդհանրապէս ասեղնագործուած գորգեր են։ Բուրդէ հիւսուած գորգերուն ամէնէն հինը որ ծանօթ է աշխարհին, կուգայ ԺԳ. դարէն։

Վերջերս, սակայն, խորհրդային հնախոյզներ, որոնք այս միջոցիս պեղումներ կը կատարեն Կեդրոնական Ասիոյ տափաստաններուն մէջ, հոնական ցեղախումբի պետի մը գերեզմանին խորը գտած են բուրդէ հիւսուած գորգ մը, որ ունի 2500 տարուան հնութիւն մը։

Երեւան հանուած այս գորգը քառակուսի կտոր մըն է բուրդէ, քովէն երկու մեթր երկարութեամբ եւ որուն հաստութիւնն է երկու հազարամեթր։ Խիտ եւ նուրբ հիւսուածք մը ունի։

Նկարները՝ որոնք գծուած են փայլուն ու կրակոտ կարմիր ֆոնի մը վրայ, ենթադրել կուտան որ ունին պարսկական ծագում։ Այս նկարները կը ներկայացնեն ոճաւորուած դէմքեր, [illegible] շարք մը, թեւաւոր անասուններ, ձիաւորներ իրենց նժոյգներով, որոնք յատակօրէն ի յայտ կը բերեն աքեմենեան ազդեցութիւն մը։

Իր նկարագրութեան հարուստ ոճով եւ հիւսուածքի իր կատարելութեամբ, այս գորգը,— անկասկած աշխարհի ամէնէն հինը — անգամ մը եւս անհերքելի ապացոյցը կուտայ այն վարկածին թէ՝ Քրիստոսէ առաջ Ե. եւ Դ. դարերուն բուրդէ հիւսուածներու ճարտարարուեստը հասած էր որոշ բարձրութեան մը։

Գիտուններէը հաստատած են թէ՝ հոնական ցեղախումբին պետը մահանալէն ետք, օրուան սովորութեան համաձայն, իրեն հետ թաղուած են դամբանին մէջ իր բոլոր պատերազմական զէն ու զրահները, քանի մը տօն գմռուած ձիերը, սաղաւարտներ, նիզակներ, պատերազմական քանդակուած փայտէ կառք մը, զարդանկարուած վրան մը, ղահարեղէններ եւ թանկագին կերպասներ, ինչպէս նաեւ իր կնոջ օծանելիքով մարմինը՝ որ օրուան պատշաճութեան համաձայն ստիպուած էր հետեւիլ իր փառապանծ ամուսնոյն յաւիտենական ճամբորդութեան ընթացքին։ Երկու դիակներն ալ, գրեթէ անեղծ վիճակի մը մէջ, գտնուած են դամբարանին մէջ։

Հաստատուած է նոյնպէս թէ՝ այս դամբարանը, առաջին օրէն իսկ ընդունած է այցելութիւնը աւազակներու, որոնք բոլոր ղահարեղէնները, թանկագին առարկաներ կողոպտելէ ետք, խոյս տուած են, մոռնալով փակելու դամբարանին դուռը։ Սիպերիոյ սառնաշունչ քամին, որ կը մտնէ ծովու մակերեսէն 1600 մեթր բարձրութեան մը վրայ գտնուող Ալթայի տափաստանին վրայ, կը խուժէ դամբարանէն ներս եւ հետզհետէ թանձրացող սառոյցով կը պատէ այն բոլոր առարկաները որոնք մնացած էին դամբարանին մէջ, կողոպուտէն ետք։

Այսպէսով է որ անաղարտ վիճակի մը մէջ այսօր երեւան հանուած է անծանօթ քառակուսի բուրդէ հիւսուած կտորը, որ քսան եւ հինգ դարեր առաջ զարդարած էր հոնական պետի մը վրանը։

ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ՕՐԻՆԱԿՈՎ

Անգլիոյ նշանաւոր վարչապետ Տիզրայէլի կը հարցնէ Պիսմարքին, թէ ինչպէս կը վարուի այն ձանձրացուցիչ այցելուներուն հետ, որոնք արգելք կը հանդիսանան իր աշխատանքին, գլխու ցաւ կը պատճառեն եւ կ'ուզեն ի գին ամէն բանի իրենց գործը յաջողցնել։

— Շատ պարզ է, կ'ըսէ Պիսմարք։ Կինս կացութիւնը կը փրկէ։ Երբ նկատէ թէ բաւական ժամանակ կորսնցուցի, ծառան կը դրկէ ըսելու համար թէ կայսրը զիս կը կանչէ։

Այդ վայրկեանին, ծառան ներս կը մտնէ եւ կ'ըսէ.

— Նորին Վեհափառութիւնը կը փափաքի խօսիլ Ձերդ Բարձրութեան։

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (57)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

— Բարի է, — ասաց Վարդը, դեռ հեռուից ճանաչելով ամրոցի հիւրընկալին, եւ հետաքրքրուեց, թէ ի՞նչպէս է արքայահայրը եւ կարո՞ղ է այսօր ընդունել իրեն։

— Բարէ – առողջ է, իշխան, բայց ննջում է տակաւին։

Այս կարճ խօսքերից յետոյ ամրոցի երկաթակապ դռները բացուեցին եւ ընդունեցին իշխանի թիկնապահներին ու նրանց բերած մթերաբարձ ջորիներին. իսկ հիւրընկալը յարգալիր շարժումներով իշխանին առաջնորդեց մի մեծ սրահ, ուր սովորաբար իջեւանում եւ հանգստանում էին բարձրաստիճան հիւրերն ու այցելուները։ Հիւրասրահը այնքան էլ հարուստ չէր իր կահաւորութեամբ. կային փռուած գորգեր, օթոցներ պատերի տակ եւ պարզ եռոտանիներ ու նոյրներ, ապա մի քանի եռատեղ շարժական ջահեր, որոնց մէջ աւելի ձէթ էին վառում, քան մոմեր։

Վարդ իշխանի հետ այդ սրահը եկաւ նաեւ նրա թիկնապահներից մէկը, որ սպասարկում էր ուղեւորութեան միջոցին։ Ներս մտնելով՝ իշխանն իրեն յանձնեց սպասաւորին, որը եւ անմիջապէս, սովոր շարժումներով, հանեց նրա ճանապարհի վերնազգեստը, երկարաճիտ մոյկերը եւ, հողաթափեր տալով, այդ բոլորը՝ գըլխարկի հետ միասին տարաւ դրսում մաքրելու։ Իշխանը մեկնուեց օթոցներից մէկի վրայ եւ մտածեց, թէ ի՞նչպէս եւ որտեղի՞ց սկսի իր տեսակցութիւնը, մանրամասն, որտեղից հարցափորձի՝ հիւրընկալին ու միւս սպասաւորներին՝ իմանալու ինչպէս է անցնում կեանքը ամրոցում, թէ՞ միայն ուշադիր դիտի շրջապատը ... Պէտք էր այսուամենայնիւ գտնել մի միջոց ամրոցի կեանքին ու անցուդարձին վերահասու լինելու ... կարելի է այցել եւ Գնէլին ու, նրա պսակը շնորհաւորելու պատրուակով, տեսնել ի՞նչ կայ նրա յարկաբաժնում եւ իմանալ նրա մտքերը։

Ու ահա այդ իսկ պահին, երբ իշխանն այս խոհերի մէջ էր, բակի կողմից լսուեցին ուրախ ձայներ, ապա խմբական ծիծաղ։ Կոյր, ծէր եւ քնած դահազուրկ թագաւորի բնակարանի առաջ այսպիսի ձայներ... Այդքան ձայն եւ այդ վիճի ուրախ ծիծաղ իշխանը երբեք չէր լսած այստեղ՝ այս ամրոցում ... Բակը մտած չինականնե՞ր էին, թէ հարբած պահակներ... յամենայն դէպս այնքան ստարօտի էր այդ ամէնը, որ Վարդ իշխանն ակամայ ելաւ բազմոցից եւ մօտեցաւ պատուհանին. ու նրա առջեւ պարզուեց մի անսպասելի տեսարան ...

Բակի մի ծայրում, տասից աւելի երիտասարդներ ու պատանիներ, թեթեւ հագնուած, բոլորը բաց սրունքներով, գլխաբաց ու թեւաբաց սկաւառակ էին նետում ... Հերթով վերցնում էին այն եւ վարժ շարժումով դցում վեր։ Սկաւառակը թռչում էր օդում եւ գնում – ընկնում հեռու մի տեղ. պատանիներից մէկը, բաց սրունքներն ու բաց թեւերը արեւի տակ փայլեցնելով, վազում բերում էր այն եւ յանձնում խմբին, այս անգամ նետում էր մի այլ պատանի, ու այդպէս հերթով, եւ ով վրիպում էր՝ դառնում էր հեգնանքի ու ծիծաղի առարկայ։

Երբ երկու հոգի նետեցին ու վրիպեցին՝ նախ բարձրացաւ ծիծաղ, ապա լըսուեցին հառ – հառ բացականչեր. «Ձեզաւ, չեզաւ»... — ու ծիծաղը տարածուեց ողջ բակում։ Այնուհետեւ սկաւառակը յանձնեցին մի այլ երիտասարդի, որ հագնուած էր միւսների նման եւ նոյնպէս գլխաբաց էր։ Վարդ իշխանին թըւաց, թէ ինքը մի տեղ տեսել է դրան, բայց հագուստը նրան այնպէս էր փոխել, յիշել, ճանաչել չկարողացաւ։ Երիտասարդը բաժանուեց ընկերների խմբից, երկու քայլ առաջ դէպի ասպարէզի կեդրոնը։ Ոտքի մէկը դրեց առաջ, միւսը ետ, ինչպէս անում են փորձուած մարզիկները, եւ ապա, ձեռքի տարուբերումով, սկաւառակը նետեց վեր։

Մետաղեայ շրջանակը մի քանի վայրկեան ցոլցլաց արեւի տակ, ապա, կորագիծ կազմելով, գնաց ու զրնգոցով դիպաւ դիմացի պարսպի վերեւ ցցուած ժայռին ու ետ եկաւ մետաղական զրնգոց ձայնով։

Լսուեցին միահամուռ ծափեր, ու կանչեր։ — Ապրի Գնէլը ... կեցցէ Գնէլը ...

Վարդ իշխանը նոր միայն ճանաչեց Գնէլին ... Ուրեմն այդ ծափողները եւ կեցցէ կանչողները սեպուհներ են, եկել են խաղի եւ զուարճութեան ... Եւ Վարդ իշխանին համակեցին ուրախութեան ու կասկածի զգացմունքներ։ Ուրախացաւ, որ ականատես եղաւ խմբի խաղին — ուրեմն Տիրիթը ճշմարիտ էր, որ երիտասարդ սեպուհները հաւաքւում, փառաբանում են Գնէլին։

«Պարզ է եւ հասկանալի»,— ասաց նա մտքում եւ շարունակեց նայել աւելի լարուած, ջանալով ճանաչել երիտասարդներից որեւէ մէկին, միաժամանակ դրանց մէջ փնտռելով եւ Տիրիթին։

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

ՀԱՄՏԷՐ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կապ. Խաչի Կեդր. վարչութիւնը կը յայտարարէ թէ իր նոր հասցէն է ։

Croix Bleue des Arméniens de France
Comité Central
17, Rue Bleue, PARIS (9e)
Tél. TAI. 63-89

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Տէր եւ Տիկին Արթինեան (Լէ Մարթիկ) իրենց թոռան Յովակիմի ծննդեան ուրախ առթիւ տասնական Ն. Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին, «Հայ – Բոյժ»ին, Մշակոյթի Տան Շ. Միսաքեան եւ Սողոմոն Թէհլիր – եան սրահներուն եւ Կապ. Խաչի օղափո – խութեան կայանին։ (Ստանալ Յառաջէն)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ազք. Ընկերակցութեան վար – չութիւնը՝ ողբ. Տիգրան Ջիթունիի մահ– ուան առթիւ շնորհակալութեամբ ստա – ցած է հետեւեալ նուէրները։

Պ. Արմենակ Աճէմեան յիշուն Ն. Ֆ., Տէր եւ Տիկին Հրանդ Մինասեան 20 Ն. Ֆ.։

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փաթուլեան Օր. Միրնա Աճէմեանի ամուսնութեան առթիւ երեսուն Ն. Ֆ. կը նուիրեն ։

×

Տէօյնի Ս. Աստուածածնայ եկեղեցւոյ համար քչացներու գնման հանգանակիչ տիկիններ շնորհակալութիւն կը յայտ – նեն զաղութին բոլոր նուիրատուներուն։ ցանկը պիտի յայտարարուի յարմար առ – թիւ։

Ֆ. Կ. Խաչի Տէօյնի Ազգ. դպրոցին հա– մար շնորհակալութեամբ ստացուած են հետեւեալ նուէրները.—

Քշացի հանգանակութենէն դպրոցին յատկացուած՝ քսան Ն. Ֆ.։

Լիոնէն Պ. Շաւարշ Խաչատուրեանէն Գուրգէն Տապագեանի մահուան առթիւ՝ քսան Ն. Ֆ.։

Փարիզէն՝ Պ. Գէորգ Եարմայեանի դպ– րոց իր այցելութեան առթիւ՝ 20 Ն. Ֆ.։

ԿՐԹ. ՄԱՐՄԻՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՎԻՐՈՅԼԷԷՆ Հայթայեան եղբայրներու փափաքին համաձայն այս Կիրակի Շաւի– լի նորաշէն եկեղեցիին մէջ հոգեհանգստ– եան պաշտօն կը կատարուի իրենց ար – կածեալ սիրելի զաւակներուն Քերովբէի եւ Հայկազի յիշատակին։

Ինչպէս նաեւ իրենց մօր Մարիցա Հայ– քայեանի մահուան Գ. տարելիցին առթիւ։

Իրենց յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վասպուրականի Հայր. Միութեան վարչութիւնս խոր կսկիծով իմացաւ գրա– գէտ՝ հրապարակագիր ու վեթերան հայ– րենակից Տիգրան Ջիթունիի կսկծալի մահուան լուրը ։

Վարչութիւնս պարտք կը համարի թարգմանը հանդիսանալ՝ յանուն Ֆրան – սաբնակ Վասպուրականցիներու եւ յայտ– նել վշտակցութիւնները Այրի Տիկին Ա. Ջիթունիի, Տէր եւ Տիկին Վ. Ջիթունիի եւ զաւակներուն, ինչպէս նաեւ բոլոր ազգականներուն ու պարագաներուն։

Եւ այս տխուր առթիւ փոխան ծաղկե – պսակի քսան Ն. Ֆ. կը տրամադրէ չքա – ւոր հայրենակիցի մը ։

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Վերջերս մեր բաժանորդներէն, մանա– ւանդ Փարիզի եւ Լիոնի շրջաններէն, բո – ղոքներ կը ստանանք, որովհետեւ թերթը անկանոն կը ստանան։ Ամանք կը կարծեն թէ յանցանքը մերն է։ Այս առթիւ կը ճշդենք թէ Յառաջը թղթատարին կը յանձնուի ԱՄԷՆ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 17ԻՆ, առանց բացառութեան։ Անկանոնութեան պատասխանատուն ցրուիչ թղթատարներն են, ինչպէս մեզի յայտնեց Գրդ թաղա – մասի կեդրոնական թղթատարը։ Խորա – պէս կը ցաւինք այս անկանոնութեան հա– մար որուն դարմանը դժբախտաբար մեր ձեռքը չէ։ Քանիցս բողոքած ենք, առանց վերջնական արդիւնքի յանգելու ։

Կը յանձնարարենք մեր բաժանորդնե – րուն Ֆրանսերէն գրաւոր նամակով բողո– քել իրենց թաղին թղթատարական կեդ – րոնը ։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՇԱՒԻԼԻ ԸՆԹԵՐՑԱՍԷՐ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Շաւիլի Արզութեան խումբը հաստա – տած է գրադարան մը իր խումբի վեթե – րան ընկերներէն ողբ. Բժ. Տէր Դաւթ – եանի յիշատակին։

Գրադարան Բժ. Տէր Դաւթեան

200է աւելի գիրքեր արդէն կը գտնուի գրադարանին մէջ, մօտ օրէն կը յայտա– րարուի գիրքերու բաշխումներու օրերը եւ ժամերը ։

Այս առթիւ կը խնդրուի բոլոր մեր ըն– կերներէն եւ հայրենակիցներէն որոնք կը յարգեն բժիշկին յիշատակը, բարի ըլլան իրենց քով գտնուած աւելորդ գիրքերը նը– ւիրել գրադարանին ։

ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԻՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը ու – րախութեամբ կը ծանուցանէ թէ վերա – բացած է Հինգշաբթի օրուան իր հայերէ– նի դասընթացքը, որ երկար տարիներ տեղի կ'ունենար Սոտիէրէ Սավանթի մէջ, փորձառու ուսուցչուհիներով, եւ որ ընդհատուած էր յարմար սրահի մը չգո– յութեան պատճառով։

Ներկայիս հայերէնի դասաւանդու – թիւնները տեղի կ'ունենան 215 Պուլվ. Սէն Ժերմէն, Փարիզ (7), մէթրօ Րիւ տիւ Պաք, շատ գեղեցիկ դասարանի մը մէջ, օժտուած դպրոցի յատուկ ամէն կարելիութիւններով եւ պարտէզով ։

Ուսուցչուհին է Տիկին Ա. Ջիթունի, որ ամէն Հինգշաբթի կէսօրէ ետք ժամը 2էն մինչեւ 5 կը դասաւանդէ եւ նոյնպէս կը կատարէ նորեկ աշակերտներու ար – ձանագրութիւնները։

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը այս գոհունակութիւնը յանձն առած է սիրայօ – ժար, հայ դպրոցէ զրկուած թաղամասի մը երեխաներուն հայեցի դաստիարակու– թեան տալու մտահոգութեամբ ։

Ծնողներ ծնողքներուն կը մնայ գնա – հատել այս ձեռնարկը, առաջնորդելով այս հայերէնի դասընթացքին իրենց զա – ւակները, զանոնք օտարացումէ կամ ու – ծացումէ զերծ պահելու համար ։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Վարանդեան» կոմիտէին եւ մասնակ – ցութեամբ Հ. Յ. Դ. «Նոր Սերունդ»ին ։

Նոյեմբեր 5ի Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8·30ին Րիւ Տինուատի սրահին մէջ ։

Կը նախագահէ Ընկ. Մ. ՄԻՐԶԷ

Կը խօսի Ընկ. Ս. ՍԻՍԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, կ'ար– տասանեն Օրիորդներ Ս. Կարապետեան, Շ. Ղազարեան, Ս. Սիսլեան, Թ. Ձեր – մակեան, Մ. Իւրլիխ եւ Է. Մուրատեան։

Կ'երգէ Օր. Ա. Կարապետեան եւ Փա – րիզէն յատկապէս հրաւիրուած Օր. Շաքէ Պէնկեան, ընկերակցութեամբ դաշնակա – հար Պ. Սիրանոսեանի ։

Հայկական գեղջուկ պարեր Կրընոպլի Ֆ. Կ. Խաչի պարախումբին կողմէ, ղե – կավարութեամբ Տիկ. Ա. ՍԻՍԼԵԱՆի։

Մուտքը ազատ է ։

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի ։

Այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին, Սէրքըլ Կաթոլիկ սրահին մէջ ։

Կը նախագահէ Ընկ. Ս. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ։

Կը խօսի Ընկ. Ե. ՊԱՊԻԿԵԱՆ ։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին ։

Պիտի արտասանեն Օր. Քինոսեան, Պ. Կ. Տօլմաճեան եւ ընկեր Յ. Մարտոսեան։ Կ'երգեն Օր. Ա. Կարապետեան եւ ընկե – րուհի Վ. Րստիկեան, եւ Փարիզէն Օր. Շաքէ Պէնկեան ընկերակցութեամբ դաշ– նակահար Պ. Սիրանոսեանի ։

Կը ներկայացուի զուեջա մը Ռոմանի փոքրիկներու թատերախումբին կողմէ ղեկավարութեամբ դերասան Ս. Քէփէ – նէկեանի ։

Մուտքը ազատ է ։

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 12ին։

Կը խօսի Ընկ. ԱՒԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ ։

×

ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Նոյեմբեր վեցին, Կիրակի օր, ժամը 16ին, դպրոցի սրահը, ընկերա – համակրական ճաշով ։

Կը խօսի՝ Ընկ. Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ խումբերն ու ենթակոմիտէները.—

Արամ խումբ.— Այս Կիրակի առաւօտ ։

Ընկ. Կարօ խումբ.— Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ։

Թաթուլ խումբ.— Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ։

Ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլան Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչները ։

Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը ան – հրաժեշտ է, շատ կարեւոր օրակարգ ։

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Լիոնի Ազգ. վարչութեան հրաւէրով, Կիրակի, Նոյեմբեր վեցին, կէսօրէ վերջ ժամը 15·30ին, Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ ներկայացուց – չական Բ. ժողով մը, որուն կրնան մաս– նակցիլ նաեւ Կրթ. եւ Մշակութ. կարե – ւոր հարցերով հետաքրքրուող բոլոր ծը– նողքները եւ սրտցաւ ազգայիններ եւս համաձայն 1960 Հոկտ. 9, Կիրակի գու – մարուած ներկայացուցչական առաջին ժողովի փափաքին։ Ուստի ժողովը կը բացուի ժամը ճիշդ 15·30ին։ Կը յանձնա– րարուի ճշդապահ ըլլալ ։

ԴԻՒԱՆ ԱԶԳ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ Տօնածառի հանդէսը, կիրակի՝ Դեկտեմ – բեր 18, կէսօրէ ետք։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հայաստանէն Արտաշատի շրջանէն Այ– րի Տիկին Սօնա Յովսէփեան Թրքահայ ներգաղթող, կը փնտռէ իր որդին Վա – հան – Մկրտիչ Յովսէփեանը որ 1944 թը– ւականին հայրենական պատերազմին ճա– կատ մեկնած եւ կորսուած է։ Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեակ պահել Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկե – ղեցւոյ դիւանատունը, 15 Րիւ Ժան Կու– ժոն, Փարիզ (8)։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց 22Ն. Ֆր.

Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ՈՒՐԲԱԹ 4 ՆՈՅԵՄԲԵՐ — VENDREDI 4 NOVEMBRE 1960

ԼԶՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8942 — 36EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4743

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Հազիւ քանի մը օր մնացած Մ. Նահանգներու նախագահական ընտրութիւններուն, ամերիկեան ամբողջ մամուլն ու միջազգային մամուլի էջերը լեցուած են երկու թեկնածուներուն թեր ու դէմ յօդուածներով, «չէզոք» նախատեսութիւններով, բաժ-բաժաներով եւ երգիծաթանկերու արտայայտութիւններով։ Անցեալները պէտք ըսել վերջին սրամտութիւնը հեռատեսիլն էր. եթէ թէ՛ Նիքսընի եւ թէ՛ Քէնէտիի ընտրութեան հակառակ եղող — նոր միանալի երրորդ թեկնածուի մը անուան շուրջ՝ այս վերջինը կ՚ընտրուէր բացարձակ մեծամասնութեամբ։

Արդարեւ, տարօրինակ է նշել, թէ երկու թեկնածուներէն եւ ոչ մէկը ժողովրդական անխառն համակրանք կը վայելէ, իրարանցիչներն կուսակիցներն ալ կ՚ընդունին թէ իրենց թեկնածուն թէեւ հաւանականագոյնն լաւ է, բայց այսօրուան աշխարհի մեծագոյն երկիրներէն մէկուն նախագահը ըլլալու աճքան ալ արժանի չէ՝ մանաւանդ երբ նկատի ունենանք քաղաքական միջազգ. կացութիւնն ու յառաջիկայ տարիներու վճռական դերը աշխարհի պատմութեան մէջ։

Այս անգամուան ընտրութիւններէն յետոյ, տարօրինակ կերպով շատ աւելի մեծ դեր վերապահուած է երկու թեկնածուներուն ալ օժանդակ գործակիցներուն (փոխ-նախագահ, Արտ. նախարար, Ներքին նախարար) քան՝ բուն իսկ նախագահին։ Այլ խօսքով, շատ աւելի աչքառու դէմքեր կան երկրորդական պաշտօններու թիրաննալիք անձերուն մէջ, քան՝ իսկ որ են նախագահութեան թեկնածուները։

Նիքսըն, որպէս Այզընհաուըրի փոխ-նախագահը քաղաքական շատ աւելի փորձառութիւն ունի անշուշտ, եւ ընտրուելու պարագային, որպէս անմիջական գործակից պիտի ունենայ տարիներէ ի վեր ՄԱԿի ամերիկեան ներկայացուցիչը եղած Գապոթ Լոճը։ Բայց, միւս կողմէ, Քէնէտիի «խումբ»ին մաս կը կազմէն Սթիվընսըն (որ երկու անգամ Այզընհաուըրի դէմ ընտրութեան մասնակցեցաւ անյաջող կերպով, եւ որ կը նկատուի միջազգային հարցերու փայլուն եւ տեղեակ մասնագէտ), Թէքսասի նահանգապետ՝ Ճոնսըն (որ կը նկատուի ամերիկեան ներքին հարցերու մասնագէտ), եւայլն։

Այս անգամուան ընտրութիւններուն համար նորութիւն է նաեւ՝ կրօնական հարցը։ Մ. Նահանգները ճանչցուած են որպէս կրօնքի եւ խղճի բացարձակ ազատութիւն ընդունող երկիր։ Եւ իրականին մէջ ալ այդպէս է. սակայն երկրին պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով է, որ նախագահական երկու թեկնածուներէն մին՝ կաթողիկէ է։ Թէեւ Նիքսըն առաջին իսկ օրէն յայտարարած էր, որ ընտրապայքարին մէջ իր հակառակորդին կաթողիկէ ըլլալու հանգամանքը պիտի չօգտագործէ, բայց եւ այնպէս ամերիկեան թերթերը ընդարձակ սիւնակներ կը յատկացնեն այս հարցին։ Ոմանք կը պնդեն, թէ Վատիկան անշուշտ ձեռքի տակէ կը քաջալերէ Քէնէտիի ընտրութիւնը։ Ուրիշներ (կաթողիկէներ) կը յայտարարեն թէ Քէնէտիի ընտրութիւնը ոչ թէ օգուտ, այլ՝ վնաս պիտի պատճառէ Ամերիկայի մէջ կաթոլիկութեան տարածման, որ արդէն շատ լաւ ճամբու վրայ էր վերջին տարիներուն. «չատեր պիտի մտածեն խորհելու աւելի վերջը, որ կաթողիկէ նախագահը (եթէ ընտրուի), կողմնակալութեամբ կը քաջալերէ իր կրօնակիցները. հետեւաբար, կաթոլիկութեան տարածման համար նախընտրելի է, որ Քէնէտի չընտրուի»։

Այս անգամուան ընտրապայքարին մէջ նորութիւն էր նաեւ երկու թեկնածուներու միաժամանակ երեւումն ու վիճաբանութիւնը՝ հեռատեսիլէն։ Պէտք է ըսել, որ այս գաղափարին հայրութիւնը կը պատկանի Սթիվընսընի։ Տակաւին անցեալ Յունուար — Փետրուարին յօդուածաշարք մը ստորագրած էր (զոր արտատպեցին Մ. Նահանգներու բոլոր օրաթերթերն ու շաբաթաթերթերը), որուն մէջ կը ձաղկէր նախագահական թեկնածուներուն պարտադրուած հազար ու մէկ արտառոցութիւնները (կարմրամորթ հնդիկ պետի հագուստով, սկաուտի համազգեստով, հանքագործ բանուորի գլխարկով եւ այլ ծպտումներով նկար քաշուիլ, կնոջական ամենազօր ակումբներու մէջ այսոչ բանալու պարտաւորուիլ, միլիոնաւոր տոլարներ ծախսելով հեռատեսիլէն անհատապէս խօսք առնել, եւայլն)։ Սթիվընսըն կ՚առաջարկէր որ թեկնածուները միասնաբար ներկայանան հանրութեան յայն խուներուն՝ հեռատեսիլի միջոցաւ եւ պատասխանեն իրենց տրուած հարցումներուն։

Այս գաղափարը ընդունուեցաւ, եւ երկու թեկնածուները չորս անգամ այսպիսի հանդիպումներ ունեցան։

Սակայն այս ալ սպասուած արդիւնքը չտուաւ։ Փոխանակ թեկնածուներուն ըսածները մտիկ ընելու, ժողովուրդը սկսաւ վիճիլ թէ ո՞ր մէկ թեկնածուին ժպիտը աւելի անկեղծ ու դրաւիչ է, թէ Նիքսըն կեղծամ կը գործածէ՞ թէ ոչ, եւն.։

Ընտրութիւններէն շաբաթ մը առաջ, երկու թեկնածուներուն ալ ընտրուելու հաւանականութիւնները հաւասար են. դժուար է նախատեսել թէ ո՞վ պիտի շահի, քանի որ այս կամ այն պարագային, կը կարծուի թէ ընտրողը ձայներու 51 առ հարիւրով պիտի շահի (մօտաւորապէս) միւսին 49 առ հարիւրին դիմաց։

Ամերիկեան տեսակէտով ուրիշ հարց մըն ալ կայ, որ վերջին պահուն կրնայ վճռական դեր խաղալ։ Մինչեւ հիմա երկու թեկնածուները զգուշացան անձնական թերութիւններով կամ «ջահէլութեան սխալ»ներով ամբաստանել հակառակորդը։ Վերջին պահուն կրնան այս ձեւի «արգիլեալ հարուածներով» հանրային կարծիքը գրգռել հակառակորդին դէմ։

Մէկ բան որոշ է, սակայն։ Եթէ Նիքսըն ընտրուի՝ նախարարներու եւ կարգ մը բարձր պաշտօնեաներու շրջանակին մէջ որոշ փոփոխութիւններ պիտի մտցուին, անշուշտ։ Բայց եթէ Քէնէտի ընտրուի, երկրին ամբողջ «ադմինիստրասիոն»ը հիմնովին պիտի փոխուի, գլխաւոր պաշտօններու վրայ գտնուող բոլոր Հանրապետականները պիտի փոխարինուին Դեմոկրատներով։ Սահմանադրութիւնը այս իրաւունքը կը շնորհէ Մ. Նահանգներու նախագահին։

Եթէ Նիքսըն ընտրուի Նոյեմբեր ութի ընտրութեան, յաջորդ օրն իսկ որոշած է ժրմեւ ուղարկել իր փոխ-նախագահը (Գապոթ Լոճ) որպէսզի Ռուսերուն հետ բանակցութեան մէջ մտնէ հիւլէական փորձերուն վերջ տալու հարցին համար։ Եթէ այս բանակցութիւնները արդիւնք մը չտան՝ Փետրուարին պիտի հրահանգէ ստորերկրեայ հիւլէական փորձերու ձեռնարկել։ Ասով հանդերձ, Նիքսըն կողմնակից է Խրուշչեւի հետ մեծերու ժողովի նստիլ, եթէ մինչեւ Փետրուար 1 հիւլէական փորձերը դադրեցնելու հարցին շուրջ համաձայնութիւն մը գոյացած ըլլայ։

Անցեալ հինգշաբթի օր, Միչիկանի մէջ ժողովուրդը լոլիկ եւ հաւկիթ նետեց Նիքսընի վրայ։ Յաջորդ օր Նիքսըն այս մասին խօսելով պատասխանեց Քէնէտիի ամբաստանութեան, թէ երկրին տնտեսութիւնը լաւ վիճակի մէջ չէ։ «Եթէ Քէ-

(Շար.-ը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԵՐԸ Կ՚ԱՐԾԱՐԾԵՆ ԹԱԼԷԱԹԻ ՅԻՇԱՏԱԿԸ

Այն պահուն, երբ Փարիզի Հայութիւնը կը պատրաստուի, սգահանդէսով մը, իր յարգանքի տուրքը տալ Սողոմոն Թեհլիրեանի, անդին Թուրքերն ալ կ՚արծարծեն Թալէաթի յիշատակը։

Կիրակի օրուան թիւով, Պոլսոյ «Թէրճիւման» թերթը կը հրատարակէ յօդուած մը եւ կը պատմէ Թալէաթի սպանութիւնը Պերլինի մէջ.—

«Թալէաթ փաշայի վերջին օրերուն՝ քովէն բնաւ չբաժնուած անձնուէր Հայրիէ Հանըմ բսաւ.

— Շարլոթէնպուրկի մէջ Հարտէնպէրկէր Շթրասս կը բնակէինք։ Այն առտու տունէն կանուխ ելած էի։ Փաշան բարեկամի մը երթալու համար մեր փողոցին մէջ առանձին կը քալէ եղեր։ Ժամը 10.45ին, եռեւէն զէնք մը պայթեր է։ Թօրլաքեան (ԽՄԲ. Պատու Հայրիէ հանըմ շփոթութեան մէջ է) կոմիտաճի ոճրագործը ոստիկանութեան կողմէ իսկոյն ձերբակալուեր է։ Ողբերգութեան վերահասու դառնալէ ետք, իսկոյն չարժման անցանք։ Ոճրագործը պատիժը զանելու էր, բայց հակառակ մեր բոլոր ջանքերուն կառաշի կոմիտաճին գերման դատաւորներուն կողմէ անպարտ արձակուեցաւ։ Մինչդեռ գերման դատական նախարարը վճռական հրաշխիք տուած էր որ ոճրագործը պիտի պատժուի։ Կոմիտաճիներուն դատարան բերած խել մը մարդիկը փաշային իբրեւ թէ գործած հարստահարութիւններէն ճառեցին։ Ի վերջոյ ոճրագործը ոչ միայն ազատ արձակուեցաւ, այլեւ ծափողջոյններու եւ իրեն մատուցուած ծաղկեփունջերու միջեւ դատարանէն դուրս ելաւ։ Այդ շրջանին Գերմանիոյ մեծագոյն անձնաւորութիւնը ծերունի մարաջախտ Հինտէնպուրկ եւ Զօր. Լուտէնտորֆ զարմացան եւ դատարանին որոշումը «Գերմանիոյ համար արատ մը նկատեցին»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ օր զանազան դէպքեր եւ հանդիպումներ այն տպաւորութիւնը թողուցին թէ Ալժերիոյ հարցը կրկին առաջին տեղը կը գրաւէ բոլոր շրջանակներուն մէջ։ Փարիզի մէջ բացուեցաւ Լակայյատի դատը ծանօթ՝ «Պատնէշներու դատը» անունով։ Ամբաստանեալները Յունուար 24ի Ալժէի դէպքերուն պատասխանատուներն են՝ թիւով քսան, որուն գլխաւորն է Լակայյատ։ Ի բացակայութեան պիտի դատուի՝ Օռթիզ որ Փորթուկալ ապաստանած է։ Ամբաստանագիրը երկու հարիւր էջերէ բաղկացած է։ Պաշտպան կողմը երեք հարիւր վկայ կանչած է, ամբաստանող կողմը՝ 85։ Ալժէի դէպքերը տեղի ունեցան Յունուար 24ին, Մասիւի պաշտօնազրկման վաղորդայնին։

ՌԱԲԱԹԻ մէջ Իսթիգլալի պարագլուխը՝ Ալալ էլ Ֆասի բուռն ճառ մը խօսած է Ֆրանսայի եւ Սպանիոյ դէմ։ «Կատաղի պատերազմ մը պիտի սկսինք Ֆրանսայի եւ Սպանիոյ դէմ, եթէ մեր բնական սահմանները չվերադարձուին մեզի»։ Միւս կողմէ Ալժերիոյ ապստամբութիւնն ալ պահանջած է։

ՎԱՏԻԿԱՆԻ շաբաթաթերթը՝ Osservatore Della Domenica խմբագրականով մը դիտել կուտայ թէ էֆ էլ էնի բանակցելու մերժումը, որ դրդուած է համայնավար կառավարութեանց կողմէ, չի ծառայեր Ալժերիոյ դատին։

ՎԻԷԹՆԱՄԻ լեռնային շրջաններուն մէջ բուռն կռիւներ տեղի կ՚ունենան Հոկտեմբեր 21էն ի վեր, համայնավար արձակազէններու եւ կառավարական երկու ջոկատներու միջեւ։

ՏԻՄԻԹՐԻ ՄԻԹՐՕՓՈՒԼՕՍ, աշխարհի մեծագոյն դեկավարներէն մէկը յանկարծամահ եղաւ անցեալ օր Միլանոյի Scalaյի բեմին վրայ երբ փորձ կը կատարէր նուագախումբին հետ։

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ԱԲԲԱՀՕՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՎԵՆԵՏԻԿ, (Յառաջ, հեռաձայնով). — Անցեալ Կիրակի, Ս. Մարկոսի Մայր Տաճարին մէջ տեղի ունեցաւ եպիսկոպոսական ձեռնադրութիւնը Սրապիոն Վ. Ուլուհոճեանի, որ ստացաւ Բերոնի Արք.ի տիտղոսը։

134 տարի ետք Սոմալեան Աբբահօր եպիսկոպոսական ձեռնադրութենէն, այս երկրորդ անգամն է որ քահանայական լրումի արարողութիւն կը կատարուէր Ս. Մարկոսի մէջ, հայկական ծէսին ամբողջ շուքով եւ խորհուրդով։

Ձեռնադրեց Կարդինալ Գրիգոր — Պետրոս Աղաճանեան իրեն աջակից ունենալով Գերպ. Գրիգոր Արք. Հինտլեան եւ Գերպ. Կիւրեղ Եպս. Զօհրապեան։

Պատրիարքական աթոռանիստ եկեղեցին լեցուցած էր Վենետիկի ժողովուրդը, որուն համար հայկ. ծէսով արարողութիւնը ոչ միայն խորթ չէ այլեւ մաս կը կազմէ իր հռչակի քաղաքին պատմութեան որուն մէջ երկար տեւն պատուաբեր դեր կատարած են այս քաղաքը ապրած ու գործած հայ գաղութ մը եւ Մեծն Մխիթարի դարաւոր Ուխտը։

Արարողութեան կը նախագահէր Վենետիկի առաջնորդ՝ Կարդինալ Ուռպանի շրջապատուած իր թեմի նուիրապետական անդամներէն։

Եկեղեցւոյ առաջին կարգերը կը գրաւէին Վենետիկի, Իտալիոյ եւ արտասահմանի Հայեր, Մխիթարեան նախկին աշակերտներ, Ս. Մուրատ վարժարանի աշակերտները եւ տեսչութիւնը։ Աւագ խորանի պատուոյ տեղերը գրաւած էին քաղաքին պետական անձնաւորութիւնները։

Ս. Ղազարի պերճաշուք զգեստաւորումով, ձեռնադրիչ Հայրապետին, արբանեակ եպիսկոպոսներու, քահանաներու, աբեղաներու եւ ժառանգաւորներու թափօրը եկեղեցւոյ աւանդատունէն ելլելով եւ Ս. Մարկոսի հրապարակը հաւաքուած բազմութեան մէջէն անցնելով մտաւ եկեղեցի ժամը ճիշդ 9.30ին։

Այնուհետեւ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ անձնամեն աղօթքներով եւ երեք ժամ՝ տեւող խորհրդաւոր արարողութեամբ կատարուեցան եպիսկոպոսական ձեռնադրութիւնը եւ օծումը։ Քարոզին ընթացքին, Կարդինալ Ուռպանի գովքը հիւսեց Աբբահօր, Մխիթարեան Ուխտին եւ քրիստոնեայ հայ ժողովուրդին։ Արարողութենէն ետք, Ս. Մարկոսի աւանդատան մէջ, ներկաները կատարեցին աջահամբոյր եւ իրենց մաղթանքները ըրին Սրապիոն նորոգ Արք.ի։

Անձնաւորութիւնները եւ Հայերը հիւրասիրուեցան ցերեկին ճաշով մը Մուրատ — Ռափայէլեան վարժարանին մէջ։

Կատարուեցան յիշատակի նուէրներ։ Կրկին խօսք առաւ կարդինալ Ուռպանի, նախ իտալերէն ապա հայերէն Կարդինալ Աղաճանեան յորդորի եւ եկեղեցական հաւատարմութեան խօսքեր ուղղեց ներկայ Հայերուն։

Անգամ մը եւս փառաւոր կատարումով հայ անունը միջազգային արձագանգներով ի պատուի դնող Մխիթարեան օրը փակուեցաւ Արք. Աբբահօր շնորհակալութեան խօսքով ուղղուած ներկաներուն եւ բոլոր անոնց որոնք աշխարհի չորս կողմերէն իրենց մաղթանքի գիրը գրկած էին, այս առթիւ։

ՎԻԵՆՆԱՅԻ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

Գ.

Որոշ չափով Թրքահայկական հարցի հետ կապուած էին եւ հայ-թաթարական կռիւներին վերաբերող խնդիրները։ Միհրանական չարժումը, օրինակ, ինչի՞ց ծագեց։ Հայ – թրքական հաշտութիւնից յետոյ, կռիւների վայրից վերադարձած զինուորներն ու խմբապետները, անաչխատ, չգոհանալով կուսակցութեան կողմից իրենց տրուած հատուցումից, սկսեցին դրամ պահանջել։ Ինքնապաշտպանութեան համար հաւաքուած գումարները մեղ են պատկանում, — ասում էին նրանք։ Դաշնակցութեան հակառակորդները, մանաւորապէս «Մշակ» թերթը, գրգռում էին նրանց, գրգռում էին ցոյցեր անել Դաշնակցութեան ղեկավարութեան դէմ, աշխատում էին զաղափարական ձեւ տալ եւ, ի վերջոյ, հրապարակ եկաւ Թրքահայ – ռուսահայ տխմար խնդիրը. իբր թէ Ռուսահայերը չահագործում էին Թրքահայոց դատը իրենց նպատակների համար։ Ծմբապետ Միհրան Բէչիչեանը դարձաւ այդ չարժման արտաքին դաղափարախօսն ու ղեկավարը. իրօք վարիչն էր Համբարձում Առաքելեան։

Վիէննայի Ընդհ. Ժողովի որոշումից յետոյ այս չարժումը ինքնաբերաբար մեռաւ։ Միհրանը դարձաւ ցարական կառավարութեան գործակալ եւ ենթարկուեց տրդար հատուցման։

Այս հարցի կապակցութեամբ յիշեմ մի զուեչտական միջադէպ։ Ընդհանուր Ժողովում քննւում էին հայ – թաթարական կռիւներին եւ Միհրանական չարժման վերաբերող նիւթերը։ Սրահում լարուած, ջղային տրամադրութիւն էր տիրում։ Խօսք առաւ Զաւարեանը եւ մի յուզուած նախընթաց արտասանեց, որ աւելի նման էր խստագրեց սրահի մթնոլորտ։ Նա մեղադրեց Միհրանին, եւ նրա գործակիցներին անուանեց բանդիտ։ Ծանր խօսքեր ասաց նաեւ կուսակցութեան ղեկավարների հասցէին, որոնք երկար ժամանակ չէին հասկացել ծանր պայմանների մէջ կռիւներում եղած եւ վերջը Թիկունքում անգործութեան դատապարտուած մարդկանց։ Բնական էր, որ անգործ եւ անօթի մնացած մարդիկ պիտի պահանջէին, որ իրենց անունով ինքնապաշտպանութեան համար հաւաքուած դրամը իրենց բաժնուէր։ Այդ դրամը նրանց քաղաքապէս քաշքշեց. հիմա էլ սպառնում են մեղ ուտել։

—Ի՞նչ անենք ուրեմն, կտրեց նրա խօսքը Ակնունին։

— Ի՞նչ անենք, աչքերից չանթեր արձակելով բացադանչեց Զաւարեանը. հիմա ես կ'ասեմ ձեզ՝ ինչ անենք։ Ես առաջարկում եմ հայ – թաթարական կռիւների առթիւ հանգանակուած գումարի մնացորդը բերել այստեղ եւ բոլորիս աչքի առջեւ այրել...

Սրահը որոտաց ընդհանուր ծիծաղից։ Ոգեւորութիւնը փոխուեց զուարճութեան։ Բայց Զաւարեանը լուրջ կերպով պնդում էր իր առաջարկի վրայ։

Ինձ համար անմոռանալի է եւ Սուլթանի մահափորձին փաստօրէն մասնակցող Սաֆոյի դատը։ Ընդհ. Ժողովը որոշեց ժողովի ամբողջ կազմով վերածուել դատական մարմնի եւ այդպէս քննել գործը։ Սաֆոն ներկայ էր եւ կորովի կերպով պաշտպանեց իրեն։ Դատախազ չկար, բայց Ռուբինեան իր երեւոյթով մի տեսակ դատախազի դեր էր կատարում։ Ամէն անգամ, երբ արտասանւում էր Քրիստափորի անունը, նա ուչաթափւում էր կամ ջղային բացագանչութիւններ անում։

Ընդհանուր ժողովի առջեւ Սուլթանի մահափորձի գործը ներկայացուեց այնպէս, որ Քրիստափորի եւ Սաֆոյի հակամարտութեան տպաւորութիւն առաջացուեց։

Սաֆոն (Մարգար Մարգարեան) հին յեղափոխական էր, վաստակաւոր գործիչ, ժուժկալ ու մարտական ուժ։ Նրա անունը հանրածանօթ էր Դաշնակցութեան մէջ, առաջին տարիներին, իբրեւ երկրի յեղափոխական ձեռնարկներին մասնակից։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Երրորդ Ընդհ. Ժողովում, 1904ին, Սոֆիայում, որոշւում է, ի միջի այլ ձեռնարկների, ահաբեկման ենթարկել Սուլթան Աբտուլ Համիտին։ Գործի կազմակերպութիւնն ու ղեկավարութիւնը աւանդւում է Քրիստափոր Միքայէլեանը։

Քրիստափորն է կազմում եւ Սուլթանի մահափորձի ծրագիրը — սպանել ռումբով Սելամլըքի հանդէսին, մզկիթից դուրս գալու ժամանակ։ Քրիստափորը ընտրում է նաեւ իրեն գործակիցներ, որոնց մէջ լինում են եւ Օր. Ռուբինա Աբէչեանն ու Սաֆոն։ Ռուբինան պէտք է ուժանակով զինուած կառքի մէջ նստած՝ ներկայ լինէր Սելամլըքի հանդէսին եւ երբ Սուլթանը դուրս գար մզկիթից, պայթեցնէր կառքը, եւ ինքն էլ սպանուէր Սուլթանի հետ միասին։

Քրիստափորը, մեծահարուստ Սամուէլ Ֆայն անունով, Ռուբինայի հետ — իբրեւ իր աղջիկը — այցելում էր Պոլիս, ներկայ լինում Սելամլըքի հանդէսին եւ տեղն ու տեղը ուսումնասիրելով բոլոր պայմանները, նպատակայարմար է գտնում մահափորձի ծրագիրը։ Մի դժբախտ պատահար, սակայն, թոյլ չի տալիս, որ այդ ծրագիրը իրագործուի։ Ռումբի փորձի ժամանակ, Սոֆիայի մօտ, Վիտոշի լանջին, սպանւում է Քրիստափորը։

Քրիստափորի գործը շարունակում է Սաֆոն։ Վիէննայից Պոլիս է փոխադրւում մի թանկարժէք կառք։ Մակեդոնացի բարեկամ յեղափոխականների միջոցով ձեռք է բերւում անհրաժեշտ քանակութեամբ ուժանակ։ Ուսումնասիրւում են Սելամլըքի պայմանները։ Երկար դիտողութիւնները հաստատում են, որ Սուլթանը ամէն Ուրբաթ գալիս է մզկիթ եւ ճիշդ միեւնոյն ժամին դուրս է գալիս մզկիթից։ Այս փաստի վրայ հիմնուած, Սաֆոն փոխում է նախկին որոշումը. փոխանակ Ռուբինային վտանգելու ռումբի պայթումը, որոշում է կառքի մէջ դնել ժամացոյցով դժոխային մեքենայ, որ պիտի պայթէր Սուլթանի մզկիթից դուրս գալու վայրկեանին։

Մահափորձի համար որոշուած Ուրբաթ օրը Ռուբինայի կառքը կանգ է առնում մզկիթի մօտ, Սելամլըքի ուրիշ հանդիսատեսների շարքին՝ լարուած դժոխային մեքենայով նստարանի տակ։ Սուլթանը հանդիսաւոր կերպով մուտք է գործում մզկիթ։ Երբ բախտորոշ վայրկեանը մօտենում է, կառքում, դժոխային մեքենայի վրայ նստած Ռուբինան անհետանում է։ Կառքը ահաւոր որոտով պայթում է, աւեր ու մահ եւ սարսափ տարածելով չուրջը, բայց Սուլթանը խօսքի բռնուելով մզկիթից ներս՝ ազատւում է մահից...

Կուսակցութիւնը յանցաւոր էր նկատում Սաֆոյին, կախակայել էր նրան եւ այժմ ահա Ընդհանուր Ժողովը, իբրեւ դատական մարմին, դատում էր նրան։

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

(Շար.)

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Ամերիկահայ երիտասարդութիւնը հետզհետէ ուծանում է եւ քաշւում հայ ազգային ասպարէզից եւ կեանքից։

Միայն Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերի եւ շրջանակի մէջ ապրող ու գործող երիտասարդութիւնն է, որ հետաքրքրւում է Հայոց պատմութիւնով, հայկ. մշակոյթով եւ Հայկ. Դատով։

Մինչեւ անգամ նրանք, որ անգլխախօս են, որովհետեւ ազգային անկախութեան գաղափարը իրենց մտքին ու սրտին մօտ է։

Մեր շրջանակից դուրս գտնուող երիտասարդութեան մէջ քիչ է թիւր այդպիսիներուն։

Հայկ. Դատի եւ անկախութեան համար մղուող պայքարը ազգայնօրէն արթուն է պահում երիտասարդութիւնը, մանաւանդ այն նահանգների եւ շրջանների մէջ, ուր Հայութիւնը համախմբուած է։

Մեր երէց սերունդի աններելի յանցանքը այն է, որ չենք կարողացել այս երիտասարդութիւնը գործի լծել։ Գլխաւոր առարկութիւնը՝ այդ անտեսումը արդարացնող, այն է թէ ամերիկահայ երիտասարդութիւնը կամ բոլորովին անգլիախօս է, կամ երբեք չի տիրապետում հայերէնի, հետեւաբար զուրկ է Հայկ. Դատի էութիւնը եւ Հայութեան ոգին հասկանալու կարողութիւնից։

Ի հարկէ սխալ եզրակացութիւն է սա։ Ամերիկահայ անգլիախօս սերունդի մէջ կան բազմաթիւ երիտասարդներ, որոնք ազգային ազատութեան եւ անկախութեան գաղափարի ջերմեռանդ ախոյեաններն են։ Սա արդիւնքն է նրանց ստացած դաստիարակութեան թէ՛ դպրոցներում ե. թէ հանրային կեանքում։

Եկամուտ հայ հին սերունդի եւ ամերիկածին նոր սերունդի միջեւ բացուած անջրպետը հետեւանքն է մտայնութիւնների տարբերութեան։ Հին սերունդը, որ երկրի շունչով տոգորուած է, ազգային եւ յեղափոխական աւանդութիւնների դրօշակիրն է, եւ է մնացել եւ քարացել է հին հոգեբանութեամբ։ Քառասուն տարուայ ընթացքում կեանքը յառաջ է ընթացել հսկայ քայլերով, այն էլ բոլորովին նոր միջավայրում եւ կլիմայում, սակայն հին սերունդը, քայլ չէ պահել նոր ըմբռնումների, պայքարի նոր ձեւերի եւ նոյն մօտեցումների հետ։ Մինչդեռ ամերիկահայ նոր սերունդը սերտօրէն եւ մտերմօրէն ընթացել է քաղաքակրթութեան նուաճումների հետ։ Հին սերունդը հարցերը քննարկում է առաւելապէս սրտի ձամբով, զգացական եւ յուզական ապրումներով, որոնք չեն բաւարարում նոր սերունդին։ Ամերիկահայ նոր սերունդը պատճառաբանում եւ հիմնաւորում է իր քաղաքական ազգային դաւանանքը մտքի ուղիներով, ապաւինած առարկայական փաստերի եւ տրամաբանութեան։

ԹՐՔԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆԸ ԿԸ ԳՈՐԾԷ ԵԱՍԸ ԱՏԱՅԻ ՄԷՋ

ԲԱՐՔԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ՁԶՈՒԵԼԻ՛, ՆՈՂԿԱԼԻ՛

«Մանկիկին դատը» տեղի ունեցաւ Երկուշաբթի։ Այս դատին վերաբերեալ որոշմնագիրը տրուած է ամբաստանեալներուն եւ պաշտպաններուն։ Որոշմնագրին մէջ հետեւեալը կ'ըսուի.

«Հարցաքննիչ Բարձր Մարմինը անպարտութեան որոշումի յանգած էր նախկին վարչապետ Ատնան Մէնտերէսի եւ Տոքթ. Ֆահրի Աթապէյի մասին, Այհան Այտանէ ծնած աղօրէն վաւկին սպանութեան յանցանքին համար։ Բայց Ազգ. Միասն. Կոմիտէն պահանջած էր վերաքննել թղթածրարը, ուստի պատրաստուեցաւ հետեւեալ որոշմնագիրը.

Այհան Այտան, ծնեալ՝ Այտընի մէջ, 1934ին, ամուսնացած է Ֆերիթ Այնարի հետ եւ ամուսնալուծուած 1951ին։ Վկա-

Սփիւռքի երիտասարդութիւնը մեր յոյսն ու ապաւէնն է։ Մեծ գործեր կարելի է ակնկալել նրանից, եթէ երէց սերունդը տանց ենթարկուելու իր զգացումների ներգործութեան, պաղարիւն եւ անաչառ մօտեցումով գտնելով, գործի կանչի երիտասարդ սերունդի լաւագոյն ներկայացուցիչներին։

Երիտասարդ սերունդը անփորձ եւ անտեղեակ է, զրա պատասխանատուն մենք ենք, երէց սերունդը։ Անհեթեթութիւն է կարծել, մանաւանդ պնդել թէ նոր սերունդը անատակ եւ անընդունակ է ղեկավարութեան։ Ղեկավարելու ձեռնահասութիւնը միմիայն գործի մէջ կարելի է ձեռք բերել, միմիայն փորձառութեամբ կարելի է հասնել այդ կարողութեան։ Իսկ փորձառութիւնը ձեռք կը բերուի պատասխանատու ձեռնարկների մէջ։ Նոր սերունդը հասունութեան չի բարձրանայ միայն հոգեչահ քարոզներով եւ տեղին ու օգտակար պատուէրներով, սակայն երբ նա կը լծուի ղեկավար գործի, անպայման կը համակուի պատասխանատուութեան խոր զգացումով, կ'օգտուի գործի երէցներից, կը ջրդեղուի ձախողանքից չյուսալքուելու վճռականութեամբ եւ կը դառնայ փորձառու հանրային մարդ եւ օգտակար գործիչ։

Նոր սերունդի մէջ հետաքրքրութիւն պէտք է արթնցնել դէպի հայ պատմութիւնն ու մշակոյթը։ Դա կը լինի նախ՝ գնահատելով նրա բոլոր փոքր եւ մեծ գործերը, անգամ չնչին յաջողութիւնները եւ ապա՝ պատասխանատու գործի լծելով նրան, առանց վարանումի, դեղեւումի, տարակոյսի եւ երկիւղի։

Դիւրին է բանաձեւը, սակայն դժուար է նրա կիրառումը։

Մենք կանգ պիտի չառնենք դժուարութեան առջեւ։

ԲԺ. ԵՐՈՒԱՆԴ ԽԱԹԱՆԱՍԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՕՍԱՐ ԷԶԵՐ

ՔԱՒԱՐԱՆԻ ՀՈԳԻՆԵՐԸ

Գիրքերը թեւին տակ, Տոն Ժուան կանգ առած էր համալսարանին նրբանցքներէն մէկուն մէջ, քննելու համար այն բազմաթիւ արձանագրութիւնները որոնք կային պատերուն վրայ, երբ նշմարեց առաջին անգամ իրեն հետ խօսող ուսանողը որ կը մօտենար իրեն, այնպէս ձեւացնելով որ իբր թէ ինք ալ կ'ուզէր աչք մը նետել նոյն արձանագրութիւններուն վրայ։

Տոն Ժուան գլխու թեթեւ խոնարհումով մը բրաւ երիտասարդին, անոր հասկցնելու համար թէ զինքը ճանչցած էր, եւ ապա պատրաստուեցաւ մեկնելու, երբ ուսանողը բռնելով իր վերարկուէն։

— Տէր Տոն Ժուան, ըսաւ, եթէ չէք աճապարեր, կրնա՞ք կարճ պահու մը տեսակցութիւնը շնորհել ինծի։

— Հաճոյքով, պատասխանեց Տոն Ժուան եւ սիւնի մը կրթնելով, աւելցուց.

— Մտիկ կ'ընեմ ձեզ։

Փերիքօ մտահոգ կերպով գիտեց իր չորս բոլորը, կարծես վախնալով թէ զինքը դիտողներ ըլլային, եւ աւելի մօտեցաւ Տոն Ժուանի, անոր ականջին խօսելու համար։ Այս բոլոր զգուշութիւնները, սակայն, բոլորովին աւելորդ էին, վասն զի կողական նմով կատուցուած ընդարձակ միջանցքին մէջ երկու երիտասարդներէն զատ ոչ ոք կար։

— Կրնա՞ք ինծի ըսել, Տէր Տոն Ժուան, հարցուց ուսանողը ցած ու գրեթէ դողացող ձայնով մը, կրնաք ինծի ըսել թէ ձեր հայրը իրօք ճանչցա՞ծ է Տոն Կարլոս Նավարոյի հայրը։

Տոն Ժուան զարմացած.

— Դուք լսեցիք որ Տոն Կարոսն քիչ առաջ ինքը ըսաւ այդ բառը։

— Այո, պատասխանեց ուսանողը, հետզհետէ աւելի ցած ձայնով մը, վերջապէս դուք իմացա՞ծ էք որ ձեր հայրը բաւած ըլլայ երբեւիցէ թէ ճանչցած է Նավարոյի տէրը։

— Այո, անկասկած, միասին գտնուած են մարտիկանացիներու դէմ մղուած պատերազմի ընթացքին։

— Շատ բարի, եւ սակայն երբեւիցէ իմացա՞ծ էք որ այդ ազնուականը զաւակ մը ունեցած ըլլայ...

— Ճիշդ ըսելով, բնաւ ուշադրութիւն չեմ դարձուցած թէ այդ մասին հայրս ի՞նչ բաւած է — եւ սակայն, ինչո՞ւ այս բոլոր հարցումները, Տոն Կարլոս Նավարոյի տիրոջ զաւակը չէ՞... Ապօրինի ծնունդ է...

— Երկինքը վկայ թէ այդպիսի բան մը չըսի, գոչեց ուսանողը զարհուրած, իր հայեացքը ուղղելով Տոն Ժուանի կոթնած սիւնին եւեւը, միայն կ'ուզէի ձեզի հարցնել թէ ծանօթ չէ՞ք արդեօք այն տարօրինակ պատմութեան որ շատ մը մարդիկ կը պատմեն Տոն Կարոսի մասին...

— Ոչ, բառ մը իսկ չեմ իմացած այդ մասին։

— Կ'ըսեն թէ... նկատի ունեցէք թէ ես կը կրկնեմ միայն այն ինչ որ իմացած եմ... կ'ըսեն թէ Տոն Տիէկօ Նավարօ զաւակ մը ունէր որ վեց կամ եօթը տարեկան հասակին ծանրապէս հիւանդացաւ եւ բժիշկները որեւէ դարման չկրցան բերել անոր ցաւին։ Ասոր վրայ, հայրը, որ ուրիշ զաւակ չունէր, բազմաթիւ եկեղեցիներու բրաւ առատ նուիրատուութիւններ, որբազան մասունքներու հրաշագործ ուժին դիմեց, եւ սակայն բոլորը անցան անօգուտ։ Յուսահատած, կ'ըսէ օր մը — այդպէս վստահեցուցին ինծի — կ'ըսէ որ մը երբ կը դիտէր Սուրբ Միքայէլի նկարը։

— Քանի որ չես ուղեր փրկել զաւակս, ապա ուրեմն պիտի դիմեմ քու ոտքերուդ տակ փռուածին, իմանալու համար թէ ան քեզմէ աւելի կարող չէ՞...

— Բայց առիկա ահաւոր սրբապղծութիւն մըն է, գոչեց Տոն Ժուան ծայրաստիճան զայթակղած։

ՓՐՈՍՓԵՐ ՄԵՐԻՄԷ

(5 Շար.)

ները յայտնած են թէ Այհան եւ Մենտե-
րէս այդ թուականէն եօթ տարօրէն յա-
րաբերութիւն հաստատած են եւ նախկին
զաղափարը Այհանին տուած է մեծ մաս
մը այն սուէրներէն, որոնք իրեն ղրկուած
էին օտար երկիրներէ :

Պաշտօնական արձանագրութիւններով
կը հաստատուի թէ այս տարօրէն յարա-
բերութեան պտուղը՝ փոքրիկն Աճմէտ
Այհան ծնած է 1955ին եւ մեռած՝ նոյն
թուականին : Հօր անունը տոմարին մէջ
արձանագրուած է իբր Ֆեվզի : Մանկիկին
մահուան պատճառ՝ ցոյց տրուած է սրտի
անբաւարարութիւն : Անդարայի գերեզ-
մանատան թաղման ծախքը հոգացած է
վարչապետարանի չարժվարը Հայրի :

Այս դէպքին մասին, Այհան Այտան հե-
տեւեալ յայտարարութիւնը կատարած է
Հարցաքննիչ Բարձր Մարմնին .

— « 1953ին, յղի մնացի Մենտերէսէն :
Արհնահատութիւն տեղի ունեցաւ, որով
ստիպուեցայ վիժեցնել Նիմեթ անուն
մանկիկ մը ձեռքով : 1954ին դարձեալ յղի
մնացի Մենտերէսէն, եւ վիժում ընել ըն-
տրեցի նոյն պատճառով : Այս ան-
գամ Տոքթ. Ֆահրի Աթապէյը բրաւ վի-
ժումը : 1954ին երրորդ անգամ յղի մնացի
Մենտերէսէն : Ցրդ ամսուան մէջ, արիւ-
նահոսութիւն պատահեցաւ : Յաջորդ առ-
տուն փնտռեցի Ֆահրի Աթապէյը, ժը-
ամը ժամը 15ին ցաւերս սկսան : Տոքթ.
Այվաղին Օրհանը կանչեցի : Ան առաւ
մանկիկը, որ ողջ էր, մանչ էր եւ թուխ :
Բայց կատարեալ կենդանութիւն մը ցոյց
չէր տար : Ես կ'ուզէի որ ապրէր զաւակս :
Տոքթ. Պահթիյարը կանչեցի : Ներարկ-
կում ըրին, արդիւնք չտուաւ : Երեխան 7
ժամ ապրելէ ետք մեռաւ » :

Իսկ Մենտերէս Հարցաքննիչ Բարձր
Մարմնին յայտարարած է թէ 1950 կամ
1951ին ծանօթացած են Այհանին հետ եւ
այլ եւ կնոջ պէս կենակցել սկսած :
Մենտերէս յայտնած է թէ Այհան 1955ին
աշխարհ բերած է զաւակը, բայց պակա-
սաւոր էր երեխան, որով չէ ապրած ,
բայց ինք լուր չունէր թէ Տոքթ. Աթապէյ
ծննդաբերութեան համար զացած է Ան-
գարա : Մենտերէս չի յիշեր թէ հրահան-
գած է մանկիկին ապանութիւնը, թէ
անգամ չէր որ 1951 — 52 — 53 տարիներ-
րուն Այհան յղի մնացած էր իրմէ :

Իսկ Տոքթ. Ֆահրի Աթապէյի, ան
յայտարարած է թէ Այհան Այտանին մա-
նկի բժիշկն էր եւ տեղեակ էր անոր յա-
րաբերութեան՝ Մենտերէսի հետ , թէ ոչ
մէկ առընչութիւն ունի երեխային ապա-
նութեան հետ :

Հարցաքննիչ Բարձր Մարմնին որոշ-
մամբ պիտի կ'նդրակոցնէ թէ բաւարար
ապացոյցներ եւ դէպքեր կան հաստատե-
լու համար թէ Այհան Այտանի ծնած երե-
խան Տոքթ. Ֆ. Աթապէյի կողմէ սպան-
ուած է Մենտերէսի հրահանգով , կնոջ
պատիւը փրկելու համար :

×

Անդարային կը գրեն Պոլսոյ Միլլեթ-
ին .—

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ ՆՈՐ ՈՃԻՐ ՄԸ ՈՐՈՒՆ ԶՈՀ ԳԱՑԻՆ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ԵՒ ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԵՐԿՈՒ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐ, ԻՆՉՊԷՍ ՆԱԵՒ ԱՐԱԲ ՄԸ

Պէյրութի մեր պաշտօնակիցըԱզդակ կը
գրէ .—

« Մօտ երեք ամիսէ ի վեր, հայկական
թաղերու մէջ կը տիրէր կատարեալ հան-
դարտութիւն եւ ապահովութիւն, հետ-
զհետէ վստահութիւնը կը վերահաստատ-
ուէր այդ ոլորտներուն մէջ : Բոլոր կող-
մերն ալ գոհ էին այս կացութենէն :

« Այն անարգ ոճիրը, որուն զոհ դա-
ցին հնչակեան պարկեշտ եւ սիրուած ե-
րիտասարդ մը՝ Բիւզանդ Սեյրանեան,
Դաշնակցական երիտասարդ եւ անձնուէր
ընկեր մը՝ Արմենակ Շեմսեան եւ արաբ
հայրենակից մը՝ Ապտալլա Ճէմիլ Քանի,
խոր վրդովումի յուզում ստեղծեց հայկա-
կան շրջանակներու մէջ եւ անխտիր դա-
տապարտուեցաւ բոլորին կողմէ :

« Երեք զոհերն ալ կը գտնուէին Թա-
թուլեանի սրճարանը, երբ անակնկալօրէն
արձակուած գնդակներ զետին փռեցին
զանոնք : Ընկեր Շեմսեան, Հ. Յ. Դ.
Սարաֆեան կոմիտէի անդամ, որ ա-
տենէ մը ի վեր կը գտնուէր արտասահ-
ման, դեռ նոր վերադարձած էր Պէյրութ,
իր պարագաները տեսնելու համար :

« Այս դէպքին եւ անմարդկային ոճիրին
բնոյթն ու հեղինակները առ այժմ չստոյգ
եւ անյայտ կ'ըլլան եւ յանցաւորները կը կրեն
իրենց արժանի պատիժը » :

Մենտերէսի կինը, Պերրին Մենտերէս 27
Մայիսէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով
կարգ մը լրագրողներ ընդունեցաւ տանը
մէջ եւ պատասխանեց ուղղուած հար-
ցումներուն :

Պերրին Մենտերէս յայտնեց որ Եասսը
Ադայի դատավարութիւնները չատ աղ-
դարին տեղի կ'ունենան , թէ վատա-
հութիւն ունի Բարձր. Ատեանին թէ ն-
խադահին եւ թէ անդամներուն չէզոքու-
թեան մասին, Ցեանոյ բսաւ.— «Արդարու-
թիւնը ամենակարող ատենին ամէն տեսակ
արդիւնքին ձերբազատած է յայ-
տնութի դալ » :

Տիկին Մենտերէս մանկիկի զատին մա-
սին ուղղուած հարցումի մը պատասխան-
նելով բսաւ.—

«Աւելի ամօթալի խնդիր մըն է ինծի
համար : Միայն թէ իրաւունք չեմ տար
ինքզինքիս այս ատեանին խառնուելու ա-
մուսնոյս մասնաւոր կեանքին : Ինծի վի-
ճակող պարտականութիւն է անոր համ-
դէպ կնոջական պաշտօններս ի գործ դր-
նել » :

Տիկին Մենտերէս յայտնեց նաեւ թէ 27
Մայիսի յեղաշրջումէնէն ի վեր վերջին
ծայր նիւթական անձկութեան մատնուած
է, բոլոր դրամները ղրաւի տակ առնը-
ուած են, այս պատճառաւ պարտքերը չի
կրնար հատուցանել եւ փաստաբաններուն
վճարելու համար փողատութիւն բրած է :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԸ բարեզարդելու աշխատանք-
ներ կը տարուին տեւէն մը ի վեր, ամէն
Շաբաթ — Կիրակի օրերը, մայրաքաղաքի
բնակիչներուն կողմէ : Արեւի առաջին
ճառագայթներուն հետ փողոց կը թափին
երիտասարդ եւ ծեր, կին եւ այր ու բա-
հով ու բրիչներով փողոցներու բարեկար-
գութեամբ կը զբաղին : Անցեալ շաբաթ ,
105 հազար հոգի 13 հազար խորանարդ
մեթր հողային աշխատանք կատարած ու
բարեկարգած են 160 հազար քառակուսի
մեթր տարածութիւն :

ԲՈՒՐԱԿԱՆԻ մէջ տեղի ունեցաւ խոր-
հրդաժողով մը աստղաֆիզիքութեան հար-
ցերու շուրջ, Սեպտեմբեր 28ին : Խորհր-
դաժողովին մասնակցած են Մոսկուայի ,
Լենինկրատի, Քիեւի, Թիֆլիսի ,Ռիկայի ,
Տարտուի եւ Հայաստանի աստղադիտա-
նոցը : Ներկայացուցիչներ զրկած էն Ալ-
բանի, Ալմա — Աթայի եւ Աբաստ — Թու-
մանի աստղադիտարանները :

ԱՐԷՆԻ գիւղացիները դրայց մը ունին ,
զոր մինչեւ այսօր ալ կը պատմեն՝ : Տա-
րաւ ճամբորդ մը ջուր կը խնդրէ : Ցոյց
կուտան Արփա գետը՝ բսելով . «Հրէն գե-
տը» : Ուրիշ ջուր չկար : Ներկայիս լեռնե-
րէն սառնորակ ջուր բերուած է վաթսու-
նէ աւելի յուշարձան — աղբիւրներով կը
բաժնուի գիւղացիներուն : Վերջին չորս —
հինգ տարիներու ընթացքին Եղեգնաձորի
14 գիւղերու մէջ լաւ տեսակի խմելու
ջուր բերուած է, լեռներէն :

ԲԱՐՁՐՈՒՆԻ գիւղը ձորին մէջ ունի
խաղողի եւ պտղատու ծառերու գեղեցիկ
այգիներ : Իսկ ձորէն վեր, բարձր լեռան
ստորոտին փռուած են անջրդի հողեր :
Գիւղացիներուն երազը եղած է միշտ,
նոր այգիներ մշակել այդ բարձունքին-
րուն վրայ : Մօտ ատենէն իրենց երազը
իրականութիւն պիտի դառնայ, չնորհիւ
նոր ջրանցին որ ջուրը՝ ձորէն 650 մեթր
բարձրացնելով, երկու հարիւր հեկտար
անջրդի հողեր պիտի ոռոգէ :

ԵՐԵՒԱՆԻ արհեստագործական Թիւ 1 եւ
2 ուսումնարաններր աւարտած են մէքենա-
կարգ կրթութիւն ստացած 233 պատանի-
ներ եւ աղջիկներ : Ուրաքանչիւրը տիրա-
ցած է մասնագիտութեան մը, փականա-
գործ, ձուլող — կաղապարող եւայլն : Տա-
նաք «Հլեքտրոնային» գործարանի ՝ շինէ-
նուորութ եղած են :

ԿՈՄԻՏԱՍԻ երաժշտանոցին զլխաւոր
դասիչներ հրաւիրուած էին վերջերս, բազ-
մաթիւ երիտասարդներ, ծաղիկներ եւ
հիւրեր՝ մասնակցելու 1959 — 60 ուսում-
նական տարուան չրջանաւարտներու ատ-
ենախօսին հանդէսին : Հանդէսը բանի մը
խօսքով բացած է երգահան Ղազարոս
Սարեան : Պետութեան քննական յանձնա-
ժողովի նախագահ՝ Ա. Տէր — Ղեւոնդ-
եան խօսք առնելով բսաւ. — «Դուք պիտի
ընդունուիք աւելի բարդ եւ հետաքրքրա-
կան երաժշտական մը : Հայ ժողովուրդը

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԴԱՒԻԹ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Հոկտեմբեր 15ին Լօզանի մէջ մեռած է
ընկեր Դաւիթ Գասպարեան : Ծնած էր
Վան, 1892 , Յուլիս 7ին : Մօտիկ ազգա-
կան էր Աղբիւր Սերոբի (Վարդանեան) :
Հանգուցեալը իր ծնողքը կորսնցուցած
ըլլալով ջարդերու ընթացքին , փոքր տա-
րիքէն անցած է նախ Կովկաս, յետոյ ե-
կած Ֆրանսա եւ ի վերջոյ հաստատուած
Զուիցերիա, ուր կ'ապրէր շուրջ քառա-
սուն տարիէ ի վեր : Փարիզի մէջ արձա-
նագրուած էր Դաշնակցութեան շարքերը,
իբրեւ գործօն անդամ : Զուիցերիա մէջ
կ'ապրէր քաշուած կեանք մը, մինչ հա-
ւատարիմ մնալով Դաշնակցութեան զա-
ղափարականին :

Իր որդին է Արմէն Գասպար, մատու-
րական երիտասարդ մը, որ քանի մը տա-
րի առաջ Ֆրանսէզին թարգմանեց Թու-
մանեանի Սասունցի Դաւիթը :

ԿԵԱՆՔԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ

Մամուլի տակ է եւ չուտով լոյս կը
տեսնէ Ս. Վրացեանի «Կեանքի Ուղին-
րով» երկրորդ հատորը : Շուրջ ութ հա-
րիւր մեծադիր էջ, քանի մը տասնեակ նը-
կարներով : Հեղինակը այս հատորը չա-
րունակութիւնն է նախանուն առաջին հա-
տորին, որ սպառեցաւ կարճ ժամանակի
մը մէջ : Երկրորդ հատորին կը բովանդա-
կէ Ս. Վրացեանի յուշերը, դրդապատճառ
եւ համալսարանական տարիները, եւ Վի-
լենեայի ընդհանուր ժողովները, Կարինի
կեանքը, ուղեւորութիւն Թիֆ , պատե-
րազմի օրերը Կարսի մէջ եւ այլ դէպքեր,
դէմքեր եւ տպաւորութիւններ :

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Նոյեմբեր 7ին, Սալ Կավոյի մէջ, ժամը
21ին Շուէթ նուազախումբի հիւթական
նուագահանդէսներու շարքին մէջ դաշնա-
կահարուհի՝ Մարի Իսմետ իր մասնակ-
ցութիւնը պիտի բերէ : Նուագացանկին է՝
Մոցարթ, Լիստ եւ Սէն Սանսի դաշնա-
կի եւ նուագախումբի Ե. Քոնչերթօ :

հայոց երաժշտութիւն մը ունի, զուք
այդ երաժշտութեան ծառայող երեխանէք-
ները պիտի ըլլաք » : Շրջանաւարտներուն
կողմէ խօսեցաւ թաւջութակահար Զ. Գէ-
որգեան :

ՊԱՏԱՆԻ հանդիսատեսներու թատրոն
մը կայ Երեւանի մէջ : Այս տարուան խա-
ղացանկին մաս պիտի կազմեն Գ. Եաղ-
ջեանի «Փիլիպոսի Հրաշքը» , Ա. Շահին-
եանի եւ Վ. Ֆլաքեանի «Սուրբ եւ Ամսի
ողբանները», Հ. Ղափլանեանի «Իմ Աղ-
ջիկը» եւ այլ թատերգութիւններ :

ՇՄԱՒՈՆ ՇԱՀԱԳՈՆԻՆ մեռած է Երե-
ւանի մէջ 97 տարեկան : Ուսուցողական
թատերախաղերուն յանձնուած է Թիֆլիսի
Ներսիսեան եւ ապա Էջմիածնի Գէորգ-
եան ճեմարանը : Հանգուցեալը՝ գաւառա-
բարկ, աւելի քան քառասուն տարի հետ-
ւած է իր սիրած ասպարէզին :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ այցելած է վերջերս, Սի-
կիլիոյ արհեստակցական միութիւններու
պատուիրակութիւն մը, նախագահու-
թեամբ Սիրակուսի երեսփոխան՝ Էպիֆա-
նիօ Լա Պորտային : Երեւան օդակայանը
դիմաւորելու գացած են պետական անձ-
նաւորութիւններ : Իտալացիները Հայաս-
տան մնացած են քանի մը օր եւ այցելած
տեսարժան վայրեր :

ՀԱԳՈՒՍՏՆԵՐՈՒ նոր տեսակներու ցու-
ցադրութեան տուն մը բացուած է Երե-
ւանի մէջ : Գեղեցիկ, լուսաւոր եւ ընդար-
ձակ սրահի մը մէջ ցուցադրուած են հա-
գուստի նոր օրինակներ՝ մարդոց, կինե-
րու եւ մանուկներու վերաբերեալ : Տուե-
նը՝ Թումանեան փողոցի մէջ բազմայարկ
է եւ ունի հագուստ — կարուց պատրաս-
տելու ամէն յարմարութիւն :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (57)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Սակայն բոլորը միատեսակ ուշադրութեան
չ՚ արժանացան էին, դրեթէ իրար նման,
սակայն եւ Վարդը դժուարացաւ նրանց
տարբերել իրարից :

Մինչ այդ խաղն առաջ էր գնում ե-
րեւակայով ու ոգեւորութեամբ, Թուռմ էր
երիտասարդները մրցութեան մէջ էն կամ
դրա էն եղած ինչ որ բանի շուրջը, ուշ-
ադրութեան էն չգիտէր մոմեանց ;

Որոշ մեծեր չփառաւորացաւ մնատանդոյ
մանաւանդը եսեալ հեռու : Բարձրացաւ
բերել մի ծիծաղ եւ դրա հետ նոր բա-
ցականչութ :

— Զեղաւ ... չեղաւ ...

Երիտասարդների մէջ կային այնպի-
սիները, որ կարողանում էին սկսուածա-
կը հասնել նշած տեղը, կային եւ այն-

պիսիներ, որ վրիպում էին կամ պարզա-
պէս չէին հասնում իրենց նպատակին ...

Գնէլը , երկրորդ եւ երրորդ անգամ,
խաղին մասնակցելով , նորից արժանացաւ
ծափերի ու գովքի .

— Կեցցէ Գնէլը, կեցցէ արքայազնը ...

Իսկ վերջին անգամ երիտասարդներից
մի քանիսը բարձրացուցին նրան իրենց
ձեռքերի վրայ ու պտտեցին խաղի աս-
պարէզում :

— Փառք Գնէլին, — գոչեց մէկը, եւ
միւսները ձայնակցեցին ամէնքաշտ . —
Փառք, փառք ...

« Այո, այստեղ աւելին է կատարուում,
քան կարելի էր երեւակայել », — զար-
մացաւ Վարդ իշխանը, պատահանից
չհեռանալով :

Սկաւառակի խաղից յետոյ սկսուեց գի-
նախաղ . դղեակի սպասաւորները նախ
սրահում նեղակներ բաժանեցին երիտա-
սարդ սեպուհներին, եւ սրանք, նիզակնե-
րն առնելով , վեց հոգի կանգնեցին մի
կողմ, վեցը միւս կողմ, ապա, նիզակ-
ները հոյակապական դիրքով բռնած , դը-
նացին միմեանց դէմ : Որչան էլ խաղը
կատարուում էր պատահանից հեռու՝ այ-
նուամենայնիւ իշխանը լաւսէ էր, թէ
ինչպէս էն գէնքերը բախւում իրար, եւ
դրա հետ միասին նրա ականջին էին
հասնում խրախուսանքի ձայներ . «Զարկ
... Համարձակ ... Անվրէպ » ...

Խաղը շարունակուեց երկար . աւսոր

տուեց մի քանի անգամ ու նորից սկսուեց
նիզակների անընդհատ բախումով ու խը-
րախոյսով . իւրաքանչիւրը ջանում էր
հարուածել դիմացինին, իբրեւ հակառա-
կորդի, նշան բռնելով նրա փորը, կուրծ-
քը, ուսը, բայց հակառակորդը միշտ
ձգտում էր իր գէնքով ետ վանել հար-
ուածը եւ ինքը զարկել նրան ... Ու աս-
պարէզը բռնել էին մէնամարտող զոյգե-
րը . ամէն կողմ սուր սրեր էին բարձրա-
նում ու իջնում փայլատակումներով , եւ
Վարդ իշխանը դժուարանում էր զարկել
°վ է յաղթում, °վ էր պարտւում ...
Նա այդ հասկացաւ այն ժամանակ մի-
այն, երբ նորից ծափեցին ու կանչեցին .
«Ապրի Գնէլը .... Կեցցէ Գնէլը » ...

Ուրեմն յաղթել էր այն խաղէր, որի
մէջ էր Գնէլը : Յաղթել էր Գնէլն ինքը,
որ ծափերից ու կանչերից չխմած՝ ձեռքը
նախ բարձրացրած, ապա սրտին մօտե-
ցնելով, չնորհակալութիւն յայտնեց խա-
ղակիցներին, յետոյ, երեւը դարձնելով
դէպի տան թեւակը նորից ձեռքով ող-
ջունեց վերեւ զտնուող մէկին, թէ չա-
տեր..

« Մեծ է ոգեւուծ Գնէլն այդպէս », —
մտածեց Մամիկոնեան իշխանը՝ նոյնպէս
այն կողմը նայելով, ու նոր միայն նկա-
տեց, որ կից չէնքի քարէ կամարակապ
պատշգամբէ (իբր լուսամուտը յայտ ճիտ)
խաղի ասպարէզն էին դիտում հինգ — վեց
նորահաս կին՝ զլուխներին գոյնզգոյն

քօղեր, պարանոցներին մանեակներ : Բո-
լորի մէջտեղը կանգնած էր մի նորա-
հաս՝ ճերմակ քօղը զլխին եւ ուսերին ;
Նրա դէմքն այնքան պայծառ էր ու խոր-
հուրդ, որ զարմացրեց Վարդ իշխանին ,
եւ նա, հայեացքն ակամայ յառեց նրան :

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ,

(շար.)

նչաքէի այս բսածը ճիշդ ըլլար, ըստ Նիքսըն, ժողովուրդը ի՞նչպէս կրնար այդքան քանակութեամբ լուծի ու հաւ — կիթ նետել վրաս, մանաւանդ որ փտած ալ չէին» ...

Թերեւս եթէ այս յայտարարութեանն յետոյ Նիքսըն Միչիկան վերադառնար՝ վարդի թերթերով ընդունուէր այս ան — գամ :

Ուրիշ ժողովուրդներու խելքին չի կր — նար հասնիլ ամերիկեան ընտրապայքա — րին ձեւը :

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ

ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ԺՈՂՈՎ

Սողոմոն Թէհլիրեանի յիշատակի երե — կոյին կարգադիր յանձնախումբը ժողովի հրաւիրուած է այս Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 20ին, Քաֆէ Քորայ :

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կապ. Խաչի Կեդր. վարչութիւնը կը յայտարարէ թէ իր նոր հասցէն է :

Croix Bleue des Arméniens de France
Comité Central
17, Rue Bleue, PARIS (9e)
Tél. TAI. 63-89

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկնանց Միութեան Որբ. Օգն. Մարմինը շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Եդուարդ Մուրատեանէ յիսուն Ն. Ֆ., Պ. Արտաշէս Մուրատեանի եւ Տիկին Վիքթորիա Ստեփանեանի մահուան տա — րելիցին առիթով, ինչպէս նաեւ Ունճեան եւ Քէմհաճեան ընտանիքներուն յիշատա — կին :

ՄԱՐՍԻԼԱՀԱՅԵՐ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ
Ամասիոյ Հայր. Միութեան Երիտասարդացի
ՏԱՐԵԿԱՆ
ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԻՆ
Նոյեմբեր 10ին, Հինգշաբթի գիշեր մինչեւ լոյս
CLUB, 51, Rue Grignan
Հանրածանօթ
EDDY TOURNEL
Նուագախումբով

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Վերջերս մեր բաժանորդներէն, մանաւանդ Փարիզի եւ Լիոնի շրջաններէն, բո — ղոքներ կը ստանանք, որովհետեւ թերթը անկանոն կը ստանան։ Անանք կը կարծեն թէ յանցանքը մերն է։ Այս առթիւ կը ճշդենք թէ Յառաջը թղթատարին կը յանձնուի ԱՄԷՆ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 17ԻՆ, առանց բացառութեան։ Անկանոնութեան պատասխանատու ցրուիչ թղթատարներն են, ինչպէս մեզի յայտնեց 9րդ թաղա — մասի կեդրոնական թղթատարը։ Նորա — պէս կը ցաւինք այս անկանոնութեան համար որուն դարմանը դժբախտաբար մեր ձեռքը չէ։ Քանիցս բողոքած ենք, առանց վերջնական արդիւնքի յանգելու :

Կը յանձնարարենք մեր բաժանորդնե — րուն ֆրանսերէն գրաւոր նամակով բողո — քել իրենց թաղին թղթատարական կեդ — րոնը :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 20
Ժամը 17էն կէս գիշեր
Հաճելի անակնկալներ
Կը խնդրուի ապահովել սեղանները հե — ռաձայնելով :
WAG. 38-54
Մուտք 6 Ն. Ֆ.

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ԱՐԾԻՒ
ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԱԼՀԱՄՊՐԱՅԻ ՄԷՋ
(Մարսէյլ)
Կը մասնակցին՝
Claude Besset
Yvette Bazzy Coco Blanc
Roger Courcel
Attractions
Buffet Cotillons
Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ։
Մուտք զգեստը պարտաւորիչ է :

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Վարանդեան» կոմիտէին եւ մասնակ — ցութեամբ Հ. Յ. Դ. «Նոր Սերունդ»ին :

Նոյեմբեր 5ի Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8·30ին Րիւ Տինուսաի սրահին մէջ :

Կը նախագահէ Ընկ. Մ. ՄԻՐԶԷ

Կը խօսի Ընկ. Ս. ՍԻՄԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, կ'ար — տասանեն Օրիորդներ Ս. Կարապետեան, Շ. Ղազարեան, Ս. Միսլեան, Թ. Ճեր — մակեան, Մ. Իւրլիխ եւ Է. Մուրատեան:

Կ'երգէ Օր. Ա. Կարապետեան եւ Փա — րիզէն յատկապէս հրաւիրուած Օր. Շաքէ Պէնկեան, ընկերակցութեամբ դաշնակա — հար Գ. Սիրանոսեանի :

Հայկական դեղջուկ պարեր Կրընոպլի Ֆ. Կ. Խաչի պարախումբին կողմէ, ղե — կավարութեամբ ՏԻԿ. Ա. ՍԻՍԼԵԱՆԻ:

Մուտքը ազատ է :

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի :

Այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին, Սէրքըլ Կաթոլիկ սրահին մէջ :

Կը նախագահէ Ընկ. Ս. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ:

Կը խօսի Ընկ. Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ :

Գեղարուեստական ճոխ բաժին :

Պիտի արտասանեն Օր. Քրիսոսեան, Պ. Կ. Տօլմաճեան եւ ընկեր Յ. Մաքսսեան: Կ'երգեն Օր. Ա. Կարապետեան եւ ընկե — րուհի Վ. Բսախկեան, եւ Փարիզէն Օր. Շաքէ Պէնկեան ընկերակցութեամբ դաշ — նակահար Գ. Սիրանոսեանի :

Կը ներկայացուի պաւեստ մը Ռոմանի փոքրիկներու թատերախումբին կողմէ Ղեկավարութեամբ դերասան Ս. Քէփէ — նէկեանի :

Մուտքը ազատ է :

×

ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

Ընկերահամակրական խնջոյքով, գրպ — րոցի սրահը :

Այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 4ին :

Կը նախագահէ Ընկ. ՀՐԱՉ ՀԱՆՏԱԼԵԱՆ:

Կը խօսի՝ Ընկ. Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին :

Կը հրաւիրուին ընկերները եւ համա — կիրները իրենց ընտանիքներով :

Հասցէ .— 4 Րիւ տէ Թրուա Շանթիէ :

Ծախքերու մասնակցութիւն :

Օթօպիւս Փոն տը Սէվրէն 171 թիւ եւ իջնել Փիւի Սան Վէն :

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 12ին:

Կը խօսի Ընկ. ԱԹԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ Տօնածառի հանդէսը, կիրակի՝ Դեկտեմ — բեր 18, կէսօրէ ետք։

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ խումբերն ու ենթակոմիտէները .—

Արամ խումբ.— Այս Կիրակի առաւօտ :

Ընկ. Կարօ խումբ.— Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ :

Թաթուլ խումբ.— Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ :

Ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլան Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչները :

Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը ան — հրաժեշտ է, շատ կարեւոր օրակարգ.

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Լիոնի Ազգ. վարչութեան հրաւէրով, Կիրակի, Նոյեմբեր վեցին, կէսօրէ վերջ ժամը 15·30ին, Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ ներկայացուց — չական. Բ. ժողով մը, որուն կրնան մաս — նակցիլ նաեւ Կրթ. եւ Մշակութ. կարե — ւոր հարցերով հետաքրքրուող բոլոր ծը — նողքները եւ սրտցաւ ազգայիններ եւ համաձայն 1960 Հոկտ. 9, Կիրակի գու — մարուած ներկայացուցչական առաջին ժողովի փափաքին։ Ուստի ժողովը կը բացուի ժամը ճիշդ 15·30ին։ Կը յանձնա — րարուի ճշդապահ ըլլալ :

ԴԻՒԱՆ ԱԶԳ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ՅՕ-ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի, 5 Մարտ, 1961, կէսօրէ վերջ ժամը 2·30ին, Սալ տը լա Շիմի:
28պիս, Րիւ Սէն Տոմինիք :

Կը խնդրուի նկատի առնել այս թուա — կանը :

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց 22 Ն. Ֆր.

Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ՇԱԲԱԹ 5 ՆՈՅԵՄԲԵՐ — SAMEDI 5 NOVEMBRE 1960

36րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8943 — 36EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4744

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՎԱՂՈՐԴԱՅՆԸ

Հինգ ամիս անցաւ Մայիս 27ի յեղափոխութենէն ի վեր: Յեղափոխութիւն՝ որ մեծ համակրանքով ողջունուած էր Թրքական զանազան շրջանակներու կողմէ:

Երիտասարդ սպաներ մութին մէջ աշխատեր էին տարիներով, առանց փողի ու թմբուկի: Ու հողեբանական յարմար վայրկեանէ մը օգտուելով, յաջողեր էին առանց արիւնահեղութեան գլուխ հանել իրենց ծրագիրը:

Բանակը կանգնեցաւ յեղափոխականներու կողքին: Զօրավար Ճէմալ Կիւրսէլ առաջին օրէն իսկ ժողովրդական դէմք դարձաւ: Ճէմալ փաշա մակդիրն ստացաւ ժողովուրդ ապրած սեղմումներուն կողմէ, որոնք հին օրերու զինուորական փառքերը կ'երազեն միշտ:

Համալսարանական ուսանողները իրենց փառքի բաժինն էին ունեցած՝ նոր վարչակարգի սահղծումին մէջ: Պոլսոյ եւ Անգարայի մէջ կատարուած զանգուածային ցոյցերը Մենտերէսի կառավարութեան դէմ՝ կարեւոր դեր մը խաղացին, փութացնելու համար դեմոկրատներու անփառունակ անկումը:

Ուրեմն բանակէն վերջ երիտասարդ ուսանողականները կը կազմէին երկրորդ յենարանը յեղափոխական կառավարութեան:

Երրորդ կարեւոր ուժը, որուն անվերապահ աջակցութիւնն էր ապահոված հիւրակ, Իսմէթ Ինէօնիւի Հանրապետական Ժողովրդական Կուսակցութիւնն էր:

Իրենց հետ ունենալով այս երեք կարեւոր ուժերը — բանակ, մտաւորականութիւն եւ Հալք, երիտասարդ յեղափոխականները դիւրաւ տէր դարձան իշխանութեան եւ սկսան, հետզհետէ, ամրապնդել իրենց դիրքերը:

Ամրապնդումի համար ամէնէն առաջ անհրաժեշտ էր Հրապարակէն միանգամ ընդմիշտ քշել Դեմոկրատ կուսակցութիւնը, որ տասը տարիէ ի վեր սանձարձակ իշխած էր երկրին վրայ եւ մեծ համակրութիւն կը վայելէր զանազան շրջանակներու՝, մասնաւորապէս գիւղացիութեան մօտ:

Իրենց առաջին գործն եղաւ յաչս ժողովուրդին վարկաբեկել Դեմոկրատները, փտեալ անոնց գլխաւոր վարիչները:

Այդ նպատակին հասնելու համար էր, որ ձերբակալեցին Հանրապետութեան նախագահը, վարչապետը, նախարարները եւ դեմոկրատ բոլոր երեսփոխանները, ընդհանուր, շուրջ 500 հոգի:

Եասը Ատայի ցուցադրական դատավարութիւնով հասան իրենց նպատակին: Դեմոկրատ վարիչները վարկաբեկուեցան ոչ միայն իրենց չարաշահական, անբարոյական, զեղծարարական արարքներուն համար, այլեւ Սեպտեմբեր վեցի դէպքին առթիւ անոնք նաեւ ներկայացուեցան իբրեւ ոճրագործներ, որոնք սեւ էջ մը նոր աւելցուցած էին Թուրքիոյ ա՛յնքան ա-փառաւոր պատմութեան վրայ

Ամրապնդման երկրորդ ձեռնարկն եղաւ բանակին մաքրագործումը: Յեղափոխութենէն քանի մը ամիս վերջ հանգստեան կոչեցին 235 զօրավարներ ու ծովակալներ եւ շուրջ 5000 սպաներ, ոմանց դրամական հատուցում տալով, ուրիշներ պալատային պաշտօնատանց մէջ վարչական պաշտօններու կոչելով:

Յեղափոխական կոմիտէն եւս մաքրագործումի ենթարկուեցաւ: Տասնեւութի վրայ տասը հոգի դուրս հանուեցան նախարարական կազմէն, որ իր ձեռքին մէջ կեդրոնացուցած է գործադիր եւ օրէնսդիր իշխանութիւնները միանգամայն:

Ու ահա վերջին հարուածը, ուղղուած համալսարանի ուսուցչական կազմին դէմ:

Յեղափոխականներ կը պատժուին 147 ուսուցիչներ: Սակայն բուն հարուածը կը-րողը Իսմէթ Ինէօնիւն եւ Հալք կուսակցութիւնն են: Համալսարանի ուսուցիչներուն եւ ուսանողներուն մէջ մեծ թիւ մը կը կազմեն անոնք, որ հոգեւին կապուած են այս վերջիններուն:

Կիւրսէլ եւ ընկերները աւելի հաստատ հիմերու վրայ դնելու համար իրենց իշխանութիւնը եւ միահեծան տիրելու համար երկրին, պարտաւոր կը զգան իրենց դիրենց հրապարակէն քշելու ո՛չ միայն դեմոկրատները, այլ նաեւ Հալքն ու իր համակիրները: Ու նաեւ՝ բանակին մէջ անզաւորելու իրենց համակից եւ հլու-հպատակ տարրեր:

Ահա՛ թէ ուր հասած է Կիւրսէլ, յեղափոխութեան վաղորդայնին:

Մութ է ապագան:

Նոր «պետական հարուա՞ծ», թէ զինուորական դիկտատորութիւն:

Ուրիշ հեռանկար չերեւար հորիզոնին վրայ:

ՀՐԱՆՏ — ՍԱՄՈՒԷԼ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԵՐՔԻՆ ԹԱՔՈՒՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Թուրքիոյ ներքին տագնապը, որ արտայայտութեան ձեւ կը փոխէ այս վերջին օրերուն, կը շարունակուի տակաւին: Համալսարաններու փրոֆէսէօրներու պաշտօնանկութենէն ետք, որու լուրը տուինք ատենին, հեռագիրները հաղորդեցին թէ ուսանողներու հակազդեցութիւնը այնքան բուռն էր եւ սպառնալից լուրջ, որ կառավարութիւնը յայտարարեց թէ պիտի վերաքննէ պաշտօնանկութեան որոշումները: Մինչ այդ, կուտանք կառավարական եւ ուսանողական ճակատներու յայտարարութիւնները:

Ցաջորդով՝ այս շարժումին պատմութեան շարունակութիւնը:

Ահաւասիկ հեռագիրները նախ քան պաշտօնանկութեան վերաքննութեան որոշումը.—

147 դասախօսներու պաշտօնանկութեան հակազդեցութիւնները կը շարունակուին:

Անգարայի համալսարանին Սենաթօն նիստ գումարեց Վերատեսուչ Սուաթ Բեյ Եթքինի նախագահութեան տակ:

Ժողովը սկսելէն ժամ մը ետք վերատեսուչը դուրս ելաւ ժողովասրահէն ու լրագրողներուն տեղեկացուց թէ հրաժարած է եւ թէ իրեն փոխանորդած է Իրաւաբանական համալսարանի դասախօս Նեճիփ Պիլկէ:

Անգարայի համալսարանին եւ բարձրագոյն վարժարաններու Ռեք. Միութիւնները յայտարարութիւն մը հրատարակած են.—

« 147 դասախօսներու առանց ձեւակերպութեան պաշտօնանկութիւնը ոտնձգութիւն մըն է որ դրուած է «իրաւական պետութեան» հիմերուն տակ: Ամբողջ աշխարհի կը ծանուցանենք թէ, այնքան ատեն որ չդարմանուի այս սխալը, համալսարաններու մէջ թափուր պիտի մնան դասաւանդները: Կ'ուզենք նաեւ շեշտել թէ Ռեք. Միութիւնները, որոնք Մայիս 27ի յեղափոխութենէն առաջին ձերբազատուած են ամէն տեսակ ճնշումէ, չեն կրնար հանդուրժել որեւէ ճնշումի »:

Անգարայի Համալսարանին Սենաթօն ալ զեկոյց մը հրատարակելով ցաւ յայտնեց մաքրագործումի որոշումին համար եւ որոշեց ձեռնարկ կատարել կատարուած գործը դարմանելու համար եւ ուսանողներուն յանձնարարեց խուսափիլ որեւէ ցոյցէ: Բացման հանդիսութիւն տեղի պիտի չունենայ այս տարի:

Ցանուն կառավարութեան, Հազարապետ Օրհան Էրքանլը եւ Հարիւրապետ Նուման Էսին դրաւոր յայտարարութիւն մը յանձնեցին մամուլին.—

« Համալսարաններու նոր օրէնքը աւելի լայն անկախութիւն կը շնորհէ համալսարաններուն եւ աւելի ընդարձակ մասնակցութիւն ապահոված է երիտասարդ տարրերու: Տեքաններու եւ վերատեսուչներու հակակշռի իրաւասութիւնը ընդարձակուած է: Փրոֆէսէօրներու օրտինարիուսի տիտղոսը ջնջուած է: Այն դասախօսները, որոնք համալսարանական հաստուցումէն հրաժարելով՝ կ'ուզեն դուրսն ալ աշխատիլ, միայն երկու ժամ կրնան զահել իրենց կրթական պաշտօնէն եւ չեն կրնար իրենց ակադեմական տիտղոսները գործածել »:

Գալով պաշտօնանկ դասախօսներու, յայտարարութիւնը կ'ըսէ.—

« Երեք ամիս տեւողութեամբ բազմակողմանի ուսումնասիրութիւններէ ետք է որ յանգած ենք այս որոշումին: Չափանիշը բազմակողմանի է: Առ այժմ օգուտ մը չենք տեսներ անոնք մերկացնելու մէջ: Կրնանք միայն ըսել թէ առարկայական հիմերու կը կռթնի: Բնական է որ ուրիշ գետնի վրայ պիտի օգտուինք մեր դասախօսներէն, որոնք բաժնուած են կրթական ասպարէզէ: Ոչ մէկէն ցանկ լուտացած կամ ոչ մէկուն ազդեցութիւնը կրած ենք՝ պաշտօնանկները ճշդելու ատեն, եւ ոչ ոք յանձնարարութիւն կամ թելադրանք ըրած է մեզի այս ուղղութեամբ: Համալսարանի դասախօսներուն մասին երեք ամիսէ ի վեր գաղտ գաղտ քննութիւն կատարուեցաւ: Ամէն դասախօս եթէ ուզէ մեզմէ իմանալ իր պաշտօնանկութեան պատճառը, կրնանք յայտնել իրեն: Եթէ նեթական փափաքի, մամուլին ալ կը յայտնենք: Մենք իրենց մասին քննութիւնը կատարեցինք գիտական անըասակալութեան եւ բարոյական կացութեան տեսակէտով: Եթէ մեր քննութիւններուն արդիւնքը հրապարակենք, իրենց ապագան կը մթագնի, դժնդակ գիրքի կը մատնուին»:

Լրագրողները հարցուցին թէ ի՞նչ պիտի ըլլան թափուր ամպիոնները: Երքանլը պատասխանեց.

— Ասիսթաններ դոցէնթ կ'ըլլան, դոցէնթները՝ փրոֆէսէօր: Եթէ համալսարանին մէջ պաշտօնանկ դասախօսներով կը կատարուի ուսումը, ուրեմն մին չեւ այսօր համալսարան գոյութիւն չունի եղեր Թուրքիոյ մէջ: Մենք ոչնչացինք, նոյնիսկ ուզեցինք որ համալսարանը ինք ընէ այս մաքրագործումը: Ոչ մէկ բան ըրին: Հասկցանք թէ համալսարանը անձամբ պիտի չկարենար ընել ատիկա:

— Եթէ գործուած սխալներ կան, կը խորհի՞ք սրբագրել զանոնք:

— Սխալներ կրնան գործուած ըլլալ: Բայց խնդրոյ առարկայ չէ յետսկոչում ընել տրուած որոշումէն: Սխալները չեն կրնար ազդել չարժումի ոգիին: Ոչ ոքի զիջում պիտի ընենք: Մենք երկրին բարիքին համար կ'աշխատինք: Մամուլը սխալ չէ՞ գործեր միթէ: Նայեցէք սա թերթերուն, ինչքան դրայացուց կերպով տուած են լուրը: Որքան նսեմացուցած են Հանրապետութեան տօնը: Ա՞ս է լրագրութիւնը:

— Ըսէք թէ պիտի յայտնէք պաշտօնանկութեան պատճառը այն դասախօսներուն, որոնք ձեզի պիտի դիմեն: Եթէ անոնք փաստեն ձեզի թէ անհիմն են այդ տեղեկագիրներուն ամբաստանութիւնները, վերստին պաշտօնի պիտի կոչէ՞ք զանոնք:

— Ոչ, «կը ներէք» կ'ըսենք:

— Կ'ըսուի թէ անժամանակ էր այս տեսակ մաքրագործում մը:

— Մենք քաղաքականութիւն չենք ըներ: Քանի որ այսպիսի մաքրագործում մը ըրինք համալսարաններուն մէջ, որոնք մեզի ամէնէն աւելի թեկնածու տուած են, կրնա՞ք կասկածիլ մեր անկեղծութենէն:

Մենք երկրին շահը կը խորհինք: Պայման էր այսպիսի շարժում մը համալսարաններու մէջ: Զիջում պիտի չընենք: Մեր գլուխը միշտ վտանգի տակ է արդէն: Ամէն բանի մէջ վճռական է մեր որոշումը:

ԳԵՐԱՊԱՅԾԱՌ ԱՄԱՏՈՒՆԻԻ ՆՈՐ ՏԻՏՂՈՍԸ

Ֆրանսական մամուլը կը հաղորդէ թէ Պապը Կարապետ Ծ. Վ. Թ. Ամատունին նշանակած է Ֆրանսայի Կաթողիկէ Հայերուն Թեմական Եկզերխա, այսինքն անկախ թեմ մը կը ստեղծուի Հայ Կաթողիկէներու յատուկ, Ֆրանսայի ընդհ. թեմին մէջ եւ անոր իրաւական եւ կրօնական իշխանութիւնը կը յանձնուի Գերապայծառ Ամատունիի: Նոյն ատեն Պապը Ամաթոսի տիտղոսաւոր եպիսկոպոս նշանակած է Ամատունի Ծ. Վարդապետը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

« ՊԱՏՆԷՇՆԵՐՈՒ դատավարութիւնը » բացուեցաւ որոշ յապաղումով եւ կարգ մը միջադէպերէ ետք: Ցապաղման պատճառն էր ամբաստանեալներէն մէկը՝ Տրմարքէ որ կ'ուզէր անպայման զինուորական զգեստով ներկայանալ դատարան, մէկուկէս ժամ ետք կարգ մը բացատրութիւններ կուտայ այդ մասին, ծանր յարձակումներ ընելով Տըլուվրիէի վրայ որուն հետ կ'ուզէ կուրծքի մերկ եւ դանակը ձեռքը կռուիլ: Այս դատավարութեան առթիւ, Ալժէրի ուսանողները զործադուլ ըրին: Կառավարական պատուիրակը 13 Եւրոպացիներ արտաքսեց Ալժէրէն:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ « Հողամասի հակողութեան տնօրէնութիւնը» (Տէ Էս Թէ) ձերբակալեց Ֆրնէնի համայնավար քաղաքապետը եւ տասը լրտեսներու ցանց մը (լեհական) որոնք խիստ գաղտնի տեղեկագրեր կը հասցնէին համայնավար պետութեանց:

« ՎԷՆՍԷՆԻ ժողովը», հինգշաբթի օր բացուեցաւ հինգ հարիւր հոգիի ներկայութեան: Ֆրանսական Ալժէրիոյ կողմնակիցները չէչտեցին մասնաւորապէս համայնավար վտանգը հիւսիսային Ափրիկէի մէջ: Խօսք առին Սուսթէլ, Պիտօ, Քօսթ — Ֆլորէ: Սուսթէլ յայտարարեց թէ խաղաղութիւնը դրան առջեւն էր 1958ին բայց չեղաւ եւ աւելցուց խօսելով տը Կոլի մասին «այս վերջինը այսօր ալժէրական Ալժէրիոյ մասին կը խօսի, տարօրինակ բանաձեւ, անորոշ որ ինծի այս բաժանելի արաբական առածը կը յիշեցնէ. « Հայրս փուշի վաճառական էր, հովի հարուած մը սնանկացուց »: Կը խօսի նաեւ Պիտօն եւ վերջապէս բանաձեւ մը կը քուէարկուի ուր կ'ըսուի թէ Ալժէրիան եւ Սահարան պիտի պահուին ֆրանսական հանրապետութեան մէջ «Ալժէրիոյ կուսակալ պիտի նշանակէր Եւրոպան մահուան վտանգի մէջ»:

ՄԱՐԵՇԱԼ ԹԻՄՈՇԵՆՔՕ Պեյրութսիոյ զինուորական հրամանատարը, որ դէմ դրած էր գերման ուժերուն, պաշտօնանկ եղաւ, զինքը կը փոխարինէ զօրավար Կոմարով: «Կարմիր Աստղ»ը, որ կը հաղորդէ լուրը չէ յիշատակած պատճառները, եւ ոչ ալ մառեշալին նոր պաշտօնը:

ՄԱՐԵՇԱԼ ԺՈՒԷՆ «Օ զ'էքութ»ի թղթակիցին յայտարարած է, ի մէջ այլոց.— «Առանց Ալժէրիոյ, Ֆրանսայի, Եւրոպայի եւ Ատլանտեան աշխարհի պաշտպանութիւնը անիմբռնելի է»: Զինադիններու միջամտութիւնը պարզ շանթած է ուղղուած ՄԱԿի:

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ մէջ թաթառ մը 5000 հոգիի մահուան պատճառ եղած է: Իտալիոյ մէջ ալ տեղատարափ անձրեւներ եւ ողողումներ պատճառ դարձած են որ 40.000 հոգի տունէ-տեղ ձգած, փախին:

ԱՆԳԼԻԱՑԻՆԵՐԸ պիտի կարենան, առանց դժուարութեան կրպակներուն ենթարկուելու, կարդալ Լորընսի նշանաւոր «Լէյտի Չեթըրլի'զ Լովըր» (Տիկին Շաթըրլէի սիրահարը): Այս որոշումը տուաւ Լոնտոնի դատարանը «անպարտ արձակելով» գիրքը որուն հրատարակիչը հաւանաբար տպաքանակի մրցանիշը պիտի կոտրէ:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

ԽՄԲ. — «Հայոց Բերդը» վէպը, զոր կը հրատարակենք իբրեւ թերթօն, վերջին գործերէն մին է Ստեփան Զորեանի, որու 70ամեակը կը տօնուի այս տարի, Երեւանի մէջ: Ստեփան Զորեանի ամբողջական գործին նուիրուած է հետեւեալ ուսումնասիրութիւնը —

Ստեփան Զորեան ստեղծագործական երկար եւ բեղնաւոր ուղի է անցել: 1918 թուականին, երբ տակաւին երիտասարդ էր, լոյս տեսաւ նրա երկերի անդրանիկ ժողովածուն, որ կրում էր «Տխուր մարդիկ» խորագիրը:

Իր առաջին իսկ ժողովածուում՝ Զորեան երեւան հանեց ապագայ տաղանդաւոր գրողի նախանշանները եւ որ գլխաւորն է՝ հասարակ մարդկանց ապրումների ու իղձերի անշահախնդիր թարգմանը ու պաշտպանը լինելու կամքը:

«Տխուր մարդիկ» ժողովածուն թէ իր գաղափարական միտումներով եւ թէ արուեստի արտայայտչական միջոցների բազմազանութեամբ ու շարքութեան արժանի երեւոյթ էր այն ժամանակուայ հայ գրականութեան մէջ: «Տխուր մարդիկ» եւ նրանից յետոյ լոյս տեսած «Ցանկապատ» ժողովածուներով Զորեան հետեւողականօրէն կանգնում է իրապաշտ արուեստի դիրքերում, գերծ մնալով կեանքը գունազարդելու, այն վարդագոյն պատկերելու միտումից, քաջ գիտակցելով այն ճշմարտութիւնը թէ իսկական արուեստագէտի պարտքն է իրականութեան եւ կեանքի ճշմարտացի արտացոլումը:

«Ցանկապատ» ժողովածուն ստեղծագործական լուրջ յաջողութիւն էր հեղինակի համար: Այդ ժողովածուի մէջ Զորեան խորացնում էր իր կատարած հոգեբանական պեղումները եւ ընդհանրացումներ կատարելու բարձր կարողութիւնները, գրական օժտուածութիւնն ու ձիրքը:

Նոր դիտողականութեան, կեանքի լայն ճանաչողութեան շնորհիւ Զորեանին յաջողւում է պատկերել մանրուքների տակ թաքնուած ցաւատանջ իրողութիւնները: Հեղինակը բացայայտում էր մանուար սեփականութեան գազրելի դեմքը:

Մանուար սեփականատիրական յարաբերութիւնների առկայութեան պայմաններում տեղի ունեցող մարդկային արժանապատուութեան նսեմացումն ու ոտնահարումը խափանում են անհատի համար երջանկութեան հնարաւորութիւնը եւ ողբերգական դարձնում նրա կեանքը: Այդ տեսակէտից խիստ բնորոշ է «Անձրեւի այգին» պատմուածքը, որի մէջ ցայտուն կերպով ցոյց է տրուած Մարտին աղբար եւ նրա կնոջ՝ Նունուֆարի ողբերգութիւնը: Զարգանալով մանուար սեփականատիրական աշխարհի վայրենի բարքերն ու բարոյականութիւնը, Զորեան արծարծում է ազնիւ աշխատանքի միջոցով երջանիկ կեանք տենչացող հասարակ մարդկանց խոհերն ու իղձերը:

Իրաւազուրկ, տառապալից կեանքը քաղաքական նոր իրադարձութիւնների ազդեցութեամբ հասարակ մարդկանց մէջ բորբոքում է վրիժառութեան զգացմունքը եւ արդար դատաստանի պատրաստակամութիւնը՝ ընդդէմ նրանց, ովքեր բռնանում են անհատի ազատութեանը եւ դժբախտացնում նրան: Այս գաղափարախօսութիւնը բաւական ուժեղ ձեւով արտայայտուել է «Պատերազմը» պատմուածքի մէջ: Առաջին աշխարհամարտի ցնցող իրադարձութիւնների ազդեցութեամբ այդ պատերազմում իր առողջութիւնը կորցրած Դաւիթը ընդվզում է բռնութեան դէմ եւ սպանում գիւղապետին: Պատերազմի նիւթը Զորեանի այդ շրջանի ստեղծագործութեան մէջ կարեւոր տեղ է գրաւում:

Այդ նիւթով գրուած նրա բոլոր գործերում սուր քննադատութեան են ենթարկւում պատերազմ հրահրողները, երեւան են հանւում պատերազմի ծանր հետեւանքները:

Զորեանը չի սահմանափակւում պատերազմը խարազանելով, նա միաժամանակ առաջադրում է խաղաղութեան հաստատման եւ ժողովուրդների եղբայրութեան անհրաժեշտութիւնը.

«Ջրհորի մօտ» պատմուածքում Զորեանը յանգել է ռուս–աւստրիական ռազմաճակատում կռւող, տարբեր ազգերի պատկանող զինուորների եղբայրացման գաղափարին:

Զորեանի ստեղծագործական տարերքը հուժկու թափ է ստացել վերջին տասնամեակներին: Եթէ նախախորհրդային շրջանին Զորեանի ստեղծագործութեան համար բնորոշ ոչ ծաւալուն ստեղծագործութիւններն էին՝ ակնարկը, նորավէպը, պատմուածքը, ապա խորհրդային շրջանում գրողն արդէն ստեղծագործական արմատական բեկում եւ վերելք է ապրում, դառնում է խորհրդահայ արձակի հիմնադիրներից ու առաջնակարգ դէմքերից մէկը, ստեղծում է մեծ կտաւի գործեր՝ վիպակներ, վէպեր, միաժամանակ հարստացնելով իր ստեղծագործութեան թեմատիկան, լայնացնելով ընդգրկումների շրջանակները:

Զորեանի 30ական թուականների ստեղծագործութեան բարձրակէտը եղաւ «Մի կեանքի պատմութիւն» վէպը:

«Մի կեանքի պատմութիւնը» համարւում է ինքնակենսագրական վէպ, սակայն պէտք է ասել, որ սխալ կը լինէր նրա նշանակութիւնը սահմանափակել միայն այդ շրջանակներում, որովհետեւ Զորեանը վէպի գլխաւոր հերոսի՝ Սուրէնի մանկութեան, պատանեկութեան եւ հասուն շրջանի կեանքի բազմակողմանի նկարագրութեամբ ամբողջացրել է իր սերնդի անցեալն ու ներկան: «Մի կեանքի պատմութիւն» վէպը սուրէնների կեանքի եւ գործունէութեան տարեգրութիւնն է՝ գեղարուեստական լայն ընդհանրացումներով: Անվիճելի են այդ վէպի գեղարուեստական արժանիքներն ու ճանաչողական նշանակութիւնը:

Երկրորդ աշխարհամարտին Զորեան ստեղծեց «Պապ թագաւոր» պատմական վէպը: Այստեղ հեղինակը նկարագրել է հայ ժողովրդի պատմութեան 4րդ դարի անցքերը:

Զորեան համարձակ եղք է կատարել հայ ուսնդական պատմագրութեան, մասնաւորապէս Փաւստոս Բիւզանդի կողմից Պապ թագաւորի շուրջը հիւսուած բաւիղից եւ ճիշդ մեկնաբանութեամբ գեղարուեստօրէն մարմնաւորել ու ընդհանրացրել է Պապի գործունէութիւնը, որ ուղղուած է եղել ազգային ինքնուրոյն եւ անկախ պետականութիւն ստեղծելու նպատակին, ընդդէմ արտաքին թշնամիների եւ ներքին կենտրոնախոյս ուժերի: Այս առողջ ցանկութեան զարգացմամբ եւ գրական բարձր վարպետութեան շնորհիւ Զորեանին յաջողուել է տալ դարի ոգին, պահպանել պատմական գունաւորումը եւ կերտել հայրենիքի անկախութեան համար պայքարի ելած հայ դիւցազունների անմոռանալի կերպարներ: «Պապ թագաւորի» թէ պատմաճանաչողական եւ թէ գեղարուեստական արժանիքները անվիճելի են: Վէպի հիմնական արժէքն այն է, որ նրա մէջ ընդհանուր փոնի վրայ ակնառու հանդէս է գալիս ժողովրդի ուժը եւ բարոյական անպարտելիութիւնը, խաղաղ ստեղծարար աշխատանքի նկատմամբ ունեցած բոցակէզ կարօտն ու բաղձանքը:

Հայ ժողովրդի անմահութեան, նրա բարոյական անսասանութեան մարմնացումն է «Հայոց Բերդը» վէպը: Կարդալով այդ ինքնատիպ եւ գեղեցիկ ստեղծագործութիւնը, իւրաքանչիւր ընթերցող, ի թիւս բազմաթիւ ազնիւ մտքերու ու խոհերու, յանգում է այն եզրակացութեան, որ Հայոց Բերդը անկործան է մնացել բոլոր փոթորիկների հանդէպ՝ շնորհիւ այն բանի, որ այդ ամրոցի հիմքերը դրուել են ժողովրդի ամուր ձեռքերով:

Զորեանի երախտիքը մեծ է նաեւ մանկական գրականութեան զարգացման գործում: Նրա գրչին են պատկանում մանկական շնորհալի ստեղծագործութիւններ, ինչպիսիք են «Սարաչէնի տղաները», «Ցուժան, Արջօն», «Սեւ Սեթօն» եւայլն:

Զորեանի ստեղծագործութեան բաղադրիչ մասն են կազմում նրա կատարած բարձրարժէք թարգմանութիւնները. Թարգմանութեան ասպարէզում Զորեանի վարպետութիւնը առանձնակի ուժով դրսեւորուել է ռուս մեծ գրող Լ. Տոլստոյի երկերի՝ «Պատերազմ եւ Խաղաղութիւն» վէպի ու «Սեւաստոպոլեան պատմուածքների» մէջ:

Այժմ, երբ Զորեանն անցել է բեղնաւոր ստեղծագործութեան շուրջ յիսնամեայ ճանապարհ, շարունակում է ստեղծագործել նոյնքան եռանդով եւ անխոնջ, որքան իր երիտասարդ հասակում, բայց իմաստնացած եօթանասնամեայ կեանքի հարուստ կենսափորձով: Տարակոյս չկայ, որ հայ ականաւոր գրողի տաղանդը յետագայում եւս կ'ունենայ նորանոր փայլատակումներ:

Մ. ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆ

ԱՆԴԻՒ ԱՇԽԱՐՀՆ ԱԼ ԽՃՈՂՈՒԱԾ Է

Ամէն տարի շուրջ 80 հազար հոգի կը մեռնին Փարիզի շրջանին մէջ: Գերեզմանոցները արդէն իսկ խճողուած են, ուստի անհրաժեշտ է նոր վայրեր նախատեսել եւ կարգի բերել գոյութիւն ունեցողները այնպիսի ձեւով մը, որ կարելի ըլլայ պատսպարել մեռելները առանց ոտնահարելու ողջերու կալուածը:

Արուարձանի մը քաղաքապետը պատկերալից ձեւով կը ներկայացնէ կացութիւնը.— «Երբ այլեւս չկարենամ մեռելներս թաղել տեղական գերեզմանատան մէջ, դագաղները Փարիզի քաղաքապետարանին առջեւ պիտի շարեմ, անշուշտ լուծում մը կը գտնեն»: Արդարեւ Փարիզի ինչպէս առհասարակ մեծ քաղաքներու հրատապ եւ կարեւոր հարցերէն մէկն է՝ մեռելներու համար նոր գերեզմանոցներ ապահովել: 1959ին, Փարիզի մէջ ամիսը միջին հաշուով 2177 հոգի կը մեռնէր, ուրիշ խօսքով տարին 54.000 հոգի, որուն վրայ պէտք է աւելցնել փարիզեան արուարձան շրջաններու մէջ արձանագրուած մահերը, ինչ որ 80 հազարի կը բարձրացնէ ընդհանուր թիւը:

Պաշտօնական մարմինները, որոնք կը զբաղին այս հարցով իրենց ուշադրութիւնը մասնաւորաբար կեդրոնացուցած են Փարիզի շրջանին վրայ, քանի որ արուարձանները նուազ դժուարութիւններու կը բախին: Մինչեւ այժմ առանձ աշխատած են որ հարցը լուծուի մէկ դարու համար: Որոշուած է ջնջել հարիւր տարուան համար տրուած արտօնութիւնները, 70էն 30 տարուան իջեցնել երեսի վրայ ձգուած հողի մը վերատէրն ետ առնելու իրաւունքը, այս բոլորը մտածել կուտան. թէ հարցը կարելի պիտի ըլլայ լուծել երկար ժամանակի մը համար:

Ներկայիս, Փարիզի շրջանի գերեզմանատուներու ընդհանուր տարածութիւնը 900 հեկտար է: Կը նախատեսուի 850 հեկտարի նոր տարածութիւն, չորս հարիւրը քաղաքէն ներկայ թիւին համապատասխան, իսկ 450ն ալ նկատի առնելով ապագայի աճը:

Երկու տեսակ գերեզմանոցներ հաստատելու ծրագիր մը նախատեսուած է: 50էն 120 հեկտար տարածութիւն ունեցող գաւառական գերեզմանոց–պարտէզներ եւ 6էն 47 հեկտար տարածութեամբ միջ–թաղային գերեզմանոցներ: Առաջարկուած վայրերը հաշիւի մէջ՝ կ'առնեն

ՕՏԱՐ ԷՋԵՐ

ՔԱՒԱՐԱՆԻ ՀՈԳԻՆԵՐԸ

— Քիչ ժամանակ առաջ երախան թմբրկուեցաւ... Եւ այդ երախան Տոն Կարլոս էր....

— Այնպէս որ այդ օրէն ի վեր սատանան մտած է Տոն Կարլոսի փորը ըսաւ ծիծաղելով Տոն Կարլոս, որ սիւնին ետեւ պահուըտած, լսած էր ամբողջ խօսակցութիւնը: Իրականութեան մէջ, Փերիքօ, շարունակեց Տոն Կարլոս սառն ու արհամարհական շեշտով մը, եթէ դուք արգահատելի մէկը չըլլայիք ես ձեզ իսկոյն կը պատժէի իմ մասին խօսած, ըլլալու ձեր համարձակութեան համար:

Ապա, խօսքը ուղղելով Տոն Ժուանին.

— Տէր Տոն Ժուան, ըսաւ, երբ զիս աւելի մօտէն ճանչնաք. անշուշտ որ ձեր ժամանակը պիտի չվատնէք այս շաղակրատը լսելով: Եւ ահա, ձեզի ապացուցանելու համար որ ես չար սատանայ մը չեմ, պատիւը ըրէք ինծի ընկերանալու մինչեւ Սուրբ Պետրոսի եկեղեցին, եւ երբ այնտեղ մենք վերջացնենք մեր աղօթքները, ձեզմէ թոյլտուութիւն պիտի խնդրեմ որ քանի մը ընկերներու հետ գէշ ընթրիք մը ընենք...

Այս ըսելով, մտաւ Տոն Ժուանի թեւը, որ ամօթահար մնացած էր Փերիքոյի տարօրինակ պատմութեան ականջալուր ըլլալու յանցանքին մէջ բռնուած ըլլալուն համար եւ որ իսկոյն աճապարեց ընդունիլ իր նոր բարեկամին հրաւէրը, միեւնոյն ժամանակ ապացուցանելու համար անոր թէ այնքան ալ կարեւորութիւն չէր ընծայած իր մասին եղած չարախօսութիւններուն:

Երբ ներս մտան Ս. Պետրոսի եկեղեցին, Տոն Ժուան եւ Տոն Կարլոս ծունկ չոքեցին մատուռի մը առջեւ, որուն շուրջը հաւաքուած էին արդէն բազմաթիւ հաւատացեալներ: Տոն Ժուան իր աղօթքը ըրաւ ցած ձայնով եւ հակառակ որ բաւական ժամանակ յատկացուց այդ կրօնաշունչ զբաղմունքին, երբ վեր բարձրացուց գլուխը նկատեց որ իր ընկերը տակաւին թաղուած էր հոգեշունչ վերացութեան մը մէջ: Անիկա մեղմիւ կը շարժէր իր շրթունքները եւ կը թուէր թէ հազիւ լրացուցած էր իր աղօթքներուն կէսը: Քիչ մը ամօթահար՝ իր աղօթքը այդպէս արագ վերջացուցած ըլլալուն համար, Տոն Ժուան սկսաւ մեղմիւ արտասանել այն բոլոր սաղմոսները որ միտքը կուգային: Անոնք ալ վերջացան եւ սակայն Տոն Կարլոս կը մնար մինչեւ իր տեղը անշարժ ու ամբողջովին կլանուած իր պաշտամունքով:

Տոն Ժուան այդ երկար աղօթքին վերջանալուն սպասեց: Սակայն ժամանակը երկար թուեցաւ իրեն եւ սպաննելու համար սպասումի այդ տաղտուկը, ստիպուեցաւ իր գլուխը բարձրացնել յուշիկ եւ դիտել իր շուրջ բոլորտիքը:

Երեք կիներ, ծունկի եկած թրքական գորգերու վրայ, անմիջապէս գրաւեցին իր ուշադրութիւնը:

Անոնցմէ առաջինը, դատելով իր տարիքէն եւ իր արդուզարդին պատկառելի հանդամանքէն, միայն երիտասարդ օրիորդներու կառավարիչ մը կրնար ըլլալ: Միւս երկուքը՝ երիտասարդ էին ու գեղեցիկ:

Երկու երիտասարդուհիները թէեւ իրենց գլուխը ծռած կ'աղօթէին ջերմեռանդութեամբ եւ սակայն կարելի էր ընդնշմարել որ անոնք բարձրահասակ էին, վայելուչ եւ յոյժ գեղանի:

Տոն Ժուան մեծ հաճոյք զգաց դիտելով մանաւանդ երիտասարդուհիներէն մին, այնքան հաճոյք, որ խօսք կը համեմատէր վայրին սրբութեան հետ:

Մոռնալով պահ մը իր ընկերոջ աղօթքը, Տոն Ժուան քաշեց կամացուկ մը անոր թեւէն եւ ցածրիկ հարցուց թէ՝ ո՞վ էր այն օրիորդը որ դեղին սաթափէ համրիչ մը ունէր ձեռքին:

— Անիկա, պատասխանեց Կարլոս առանց գայթակղած թուելու իր աղօթքի յանկարծական ընդհատումէն, անիկա Տոնա Թերեզա տը Օխետան է, իսկ միւսը՝ իր անդրանիկ քոյրը՝ Տոնա Ֆաուստա, երկուքն ալ աղջիկները Քալաթրաւայի Մեծ Խորհուրդի անդամներէն մէկուն. Ես սիրահարուած եմ անդրանիկին. ձգեցէք դառնալ սիրահարը կրտսերին. Ահա, տեսէք կ'ելլեն եւ դուրս պիտի գան եկեղեցիէն. Աճապարենք, որպէսզի հոն ըլլանք երբ կառք նստին, կրնայ ըլլալ որ հովի հոսանք մը վեր բարձրացնէ անոնց [illegible] շրջազգեստին ծայրերը եւ մենք [illegible] ունենանք տեսնելու երկու գողտրիկ սրունքներ ...

Տոն Ժուան այնքան հմայուած էր Տոնա Թերեզայի գեղեցկութեամբ, որ առանց ուշադրութիւն դարձնելու իր ընկերոջ անպարկեշտ խօսքերուն, հետեւեցաւ Կարլոսին մինչեւ եկեղեցիին դուռը եւ տեսաւ որ երկու օրիորդները նստելով իրենց կառքը կը ձգէին հրապարակը եւ կը փոխադրուէին շրջակայ բազմամարդ փողոցներէն մէկը:

Երբ կառքը անհետացաւ, Տոն Կարլոս իր գլխարկը խրելով մինչեւ աչքերը, գոչեց ուրախութեամբ:

— Ահաւասիկ հրաշալի աղջիկներ. սատանան տանի զիս եթէ տասը օրէն անոնց պզտիկը ինծի չպատկանի: Իսկ դուք, կրցա՞ք ձեր գործերը յառաջացնել կրտսերին հետ ...

ՓՐՈՍՓԵՐ ՄԵՐԻՄԷ

(6 Շար.)

ՀՐԱԺԵՇՏԻ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը, Հոկտ. 21ին, Ուրբաթ գիշերը Լիբէնիա պանդոկի շքեղ սրահին մէջ կազմակերպած էր հրաժեշտի թէյասեղան մը ի պատիւ ընկերուհի Էլլէն Բիւզանդի, Ամերիկա մեկնումին առթիւ:
Սրահին ճակատը պատրաստուած էր պատուոյ ծաղկազարդ սեղան մը:

Շրջ. Վարչութեան ատենապետուհի Տիկին Տ. Սէրէնկիւլեան երեկոյթը բանալով յայտնեց թէ ընկերուհի Էլլէն երեք տասնեակ տարիներէ ի վեր ծառայած է Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին: Երբ երկայիս կը հեռանայ մեր գաղութէն, Շրջ. վարչութիւնը պարտականութիւն համարեցաւ կազմակերպել հրաժեշտի այս երեկոյթը, բարի ճանապարհ մաղթելու համար իրեն:

Սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկեր Հ. Ցամուէլ, որ վեր առաւ ընկերուհի Էլլէնի եւ իր ամուսնոյն Տոքթ. Կիլիկեցիի կատարած ծառայութիւնները բժշկանրապէս եւ ի մասնաւորի Ալֆորվիլի հայ գաղութին մէջ, աւելցնելով որ պակաս մեծապէս զգալի պիտի ըլլայ:

Հետզհետէ խօսք առին Հ. Բալուեան, Տիկին Թոդլոսեան, ընկ. Կ. Մեհեան եւ Տիկին Միսաքեան: Բոլորն ալ իրենց յարգանքի տուրքը տուին ընկերուհի Էլլէնին գնահատելով իր մէջ գտայն գրագիտուհին, ազնուախօս բեմբասացը, դաշնակցական կինը եւ հաւատացեալ Խաչուհին: Մանրացան անոր կատարած ծառայութիւններուն վրայ ու ողջերթի մաղթանքներ ըրին:

Ալֆորվիլի հոգեւոր հովիւ Գարգեւ քահանայ եւս խօսք առնելով գրուատիքը ըրաւ ընկերուհի Էլլէնի եւ իր ամուսնոյն՝ Ալֆորվիլի գաղութին մէջ կատարած անփոխարինելի ծառայութեանց համար:

Ցաջող կերպով արտասանեցին օրիորդներ Ա. Գարոյեան եւ Շ. Յովհաննէսեան: Երգչուհի Օր. Շաքէ Պէնկեան երգեց մի քանի կտորներ, ծափեր խլելով հասարակութենէն, մեներգեցին նաեւ ընկեր Ս. Յովհաննէսեան, Օր. Սրապեան եւ Տիկին Տէյիրմէնճեան:

Ցայտնութիւն մը եղաւ պատանի քոյր եւ եղբայր Պապուրեաններու երեւումը, եղբայրը՝ իր կովկասեան պարերով, իսկ քոյրիկը թիթեռնիկի պարով

Ի վերջոյ խօսք առաւ օրուան հերոս, Էլլէն Բիւզանդ, որ նախ շնորհակալութիւն յայտնեց յարգանքի այս ցոյցին համար եւ ըսաւ. «Բոլոր խօսողներն ալ չափազանցեցին: Ես այն չեմ ինչ որ ըսին: Արժանի չեմ այդ գովեստներուն: Ինչ որ կրցած եմ ընել, իմ պարտականութիւնս էր եւ ես կատարած եմ աջակցութեամբ եւ գործակցութեամբ իմ ընկերուհիներուս: Առանց իրենց, դժուար թէ առանձին կարենայի գործ մը տեսնել: Ստիպուած եմ հեռանալ, բաժնուիլ ձեզմէ, սակայն վստահ կրնամ ըլլալ հոգիս միշտ ձեզի հետ պիտի ըլլայ»:

Հիւրերը այդ լուսաշող սրահին մէջ, առատ կարկանդակներով ու անուշեղէններով զարդարուն սեղաններու շուրջ, խանդավառ ու հաճելի մթնոլորտի մը մէջ մնացին մինչեւ ուշ գիշեր:

Բարի ճանապարհի մաղթանքներով ու ողջագուրումներով փակուեցաւ երեկոյթը:

Գ. ՊԱՐԹԵՒ

×

Ալֆորվիլի գաղութն ալ, իր կարգին, մեծարանքի լաւագոյն ապացոյցը տուաւ Տիկին Էլլէն Բիւզանդի, գինեձօնով մը, անցեալ շաբաթ իրիկուն, (29 Հոկտեմբեր), քաղաքապետարանին սրահը:

Կազմակերպիչներն էին, Կապոյտ Խաչը, Հ. Յ. Դ. Սարգիս Մինասեան Ենթակոմիտէն եւ Նոր Սերունդը:

Հակառակ շատ աննպաստ օդին, մօտ 250 հայրենակիցներ եկած էին իրենց յարգանքը [illegible] րականին:

Օր. Ցլորա Ադամեան, ուղերձով մը յանուն ընկերուհիներուն, պարզեց վեթերան ընկերոջ օգտաշատ դերը, կանացի մեծ կազմակերպութեան մէջ, միշտ ջատագով Հայ կնոջ արժանիքին եւ առաքինութեանց եւ աւելցուց թէ պիտի չմոռնան զինք, քանի որ իր հետ պիտի տանէր ընկերուհիներուն սիրտերը:

Իր սաներէն Գ. Զ. Մուրատեան ըսաւ, թէ որքան դժուարին օրեր ու նեղ պայմաններ անցուցած էր նուիրեալ կինը, որ դարձած է գաղութին համար, անհրաժեշտ ներկայութիւն եւ առաջնորդ մը: Ալֆորվիլի հայ գաղութին պատմութիւնը կապուած է Տիկին Էլլէն Բիւզանդի անունին: Ու կը վերջացնէ արտասանելով՝ «Վերջին ժամն է, օրհնէ, մայր»:

Գ. Կարպիս Գույումճեան, նոյնպէս սաներէն, գրաւոր վկայութիւն տուաւ ան ջանքերուն համար, զորս Էլլէն Բիւզանդ ցոյց տուած էր հայ երիտասարդին բարոյական կազմաւորումին համար:

Փարիզէն Գ. Գ. Զպուքճեան, խօսեցաւ հոգելոյս Տոքթ. Քիւթիւքեանին մասին, զոր ճանչցած էր կամաւորական շարժումներուն ժամանակ: Թէ ինչպէս Տիկ. Էլլէն Բիւզանդ Թրքախօս ամուսինը դարձուցած էր հայախօս:

Պատահաբար մեր մէջ կը գտնուէր Ամերիկահայ Տիկին Շահան Սիրան, որ կը վերադառնար Հայաստան շրջապտոյտէն: Իր խնդակցութիւնը յայտնեց թէ լուսաւոր արժէք մը պիտի փայլէր այս անգամ իրենց երկնակամարին վրայ: Ապա արտասանեց Ե. Զարենցի «Գովք Հայաստանին»:

Գ. Մեսումենց մաղթեց «Պահակ»ի հեղինակին՝ գրական վաստակին վրայ նորանոր ստեղծագործութիւններու յաւելում:

Գ. Ոսկեան Գալայճեան շնորհակալութիւն յայտնեց յարգելի մասնաւորականին, որ մեծ քանակով գիրքեր նուիրած է ապագայ գրադարանին:

Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան Ենթակոմիտէի կողմէ ընկեր Սա. Թիրեաքեան պատմական ըրաւ ընկերուհիին յեղափոխական կեանքին եւ վեր հանեց հաւատաւոր կուսակցականի բարձր գաղափարականը

Վաստակաւոր հիւրին, իրր յիշատակ, նուիրուեցաւ գրասեղանի գեղեցիկ ժամացոյց մը:

Վերջին խօսողը օրուան հիւրը, որ ոչ իրեն յատուկ ճարտասանութեամբ, այլ խոր յուզումով վերյիշեց նախապատերազմեան շրջանը, ծանրացաւ «Հայ Ակումբ»ին ունեցած օգտաշատ դերին վրայ եւ շեշտեց Ազգային Տան մը անհրաժեշտութիւնը Ալֆորվիլի հայաշատ գաղութին մէջ: Լեցուած սրտով անդրադարձաւ իր ճամբորդութեան, թէ պիտի հեռանար այս քաղաքէն անմոռանալի յիշատակներով ու բարեկամութիւններով, ուր կեանք մը ամբողջ ապրած էր:

Հաւաքոյթը ունէր գեղարուեստական բաժին մը, տեղական ուժերով:

Երգեցին Տիկիններ Նիքոլ Նշանեան, Ա. Մուրատեան, Գ. Գ. Սեւակ Քիւփէլեան, Անդրանիկ Գալուստեան, նաեւ Օր. Ալիս Սմսարեան, ընկերակցութեամբ կիթառի՝ Գ. Բիւզանդ Ֆնդըքեանի:

Կովկասեան եւ թիթեռնիկներու պարեր, կատարուած չորս փոքրիկներու կողմէ, տեղի ունեցան խմբական երգեր ու պարեր:

Գ. Խաչիկ Գալուստեանն էր, որ վարպետօրէն վարեց ճոխ յայտագրին գործադրութիւնը, կարկանդակներով ու գինիով, առատ սեղաններու շուրջ: Հաւաքոյթը տեւեց մինչեւ առտուան ժամը երկուքը:

Զ. ՄՈՒՐՏԷ

ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՅԱՌԱՋԴԻՄՈՒԹԻՒՆ

Այս պիտի ըլլայ կարգախօսը 1967 Մայիս 20ին Մոսկուայի համաշխարհային ցուցահանդէսին:

Այժմէն սկսած են արդէն աշխատանքը:

Մոսկուայի հարաւ-արեւմտեան շըրջանակին մէջ հինգ հարիւր հեկտար տարածութիւն մը կը պարպեն, որպէսզի ցուցահանդէսին շէնքերը կառուցանեն: Իրենց շէնքերը պիտի ունենան բոլոր խորհրդային հանրապետութիւնները՝ որոնց կարգին նաեւ Հայաստան:

Օտար երկիրներ եւս պիտի ունենան իրենց առանձին շէնքերը:

Այս շրջանը կը գտնուի հոն, ուրկէ Նափոլէոն 148 տարի առաջ փորձած էր գըրաւել Մոսկուան:

Մոսկուան, որ իր գոյութեան 812 տարիներու ընթացքին շատ բան տեսած է, վեցուկէս տարիէն պիտի ապրի բացառիկ օրեր: Կը հաշուեն օրական մինչեւ չորս հարիւր հազար այցելու ընդունիլ:

Այս ցուցահանդէսը, որ պիտի զուգադիպի բոլշեւիկեան յեղափոխութեան յիսնամեակին, ցոյց պիտի տայ այն մեծ յառաջդիմութիւնը թեքնիք մարզին մէջ, որուն հասած պիտի ըլլայ Խորհրդային Միութիւնը:

Ինչ աղուոր խօսք, — խաղաղութիւն եւ յառաջդիմութիւն: Ցուցանք որ խաղաղութիւնը խօսք չմնայ, պահպանուի մինչեւ այդ թուականը եւ յաւէտ:

Տ. Ֆ.

վարչական բաժանումները, հաղորդակցութեան միջոցները, ինչպէս նաեւ հողին առանձնայատկութիւնները: Ճշդուած են արդէն իսկ 255 հեկտար միջ — Թաղային գերեզմաններու վայրերը, յատկապէս Իվ-Սէն — Տընիի, Լա Քուռնէօվի, Քրէ-Թէյի, Թիէյի, Սարթրուվիլի եւ այլ շըրջաններու մէջ: Նախատեսուած են նաեւ 183 հեկտար տարածութեամբ գերեզմաննոցներ Նուազի լը Կրանի, Վիլիէ լը Պէլի, Սաքլէի մօտերը, եւայլն: Նաեւ շըրջաններու մէջ հինգ գերեզմաննոցներ Լիմէյի (հարիւր հեկտար), Մերի սիւր Ուազի (ութսուն հեկտար), Շիլի (ութսուն հեկտար), Վէլըմբլէօյի, Գուամ'Արսիի (եօթանասուն հեկտար) եւ Մառի Շամփրանի (քառասուն հեկտար) մօտերը: Ութ հարիւր հեկտար ալ պիտի աւելնայ, բարեկարգելով գոյութիւն ունեցող գերեզմանոցները:

Այսուհանդերձ այս ծրագիրները բարեփոխութեան կրնան ենթարկուիլ, եթէ նկատի առնենք դժուար նախատեսելի որոշ պայմաններ: Նախ, որոշ բնամիջներու մօտ ձգտում կայ երկար ժամանակի համար վճարել գերեզմանին հողը եւ որովհետեւ օրէնքը չարգիլեր վերանորոգումը, «աճ եւ ատանալու» գործողութիւնը կը ղանդաղի: Աւելին՝ գետնափոր գամբարանները կը շատնան, ինչ որ աւելի տեղ կը գրաւէ, քան պարզ թաղումը:

Միւս կողմէ սակայն, բազմաթիւ ընտանիքներ գաւառի մէջ թաղուելու առաւելութիւն ցոյց կուտան՝ հողերանական եւ նիւթական պատճառներով — աւել աժան է —, սակայն փոխադրութիւնը չափազանց սուղ է: Արդեօք կարելի չէ՞ որոշ միջոցներ ձեռք առնել, ինչպէս օրինակ կեանքի — ապահովագրութեան, որուն մէջ իրաւունք տրուի ննթակային թաղուիլ հոն, ուր կը փափաքի:

Այլ եւ այլ միջոցներ ալ կրնան ձեռք առնուիլ: Օրինակ Ֆրանսայի մէջ դիակիզումի ընկերութիւն մը գոյութիւն ունի, որ կարեւոր քարոզչութիւն կը կատարէ, թէեւ քիչ արդիւնքով, դիակիզումի սովորութիւնը տարածելու համար: Մօտ կէս միլիոն մեռնողներու վրայ հազիւ հազար հոգի յանձն կ'առնեն հրկիզուիլ, մինչ Սթոքհոլմի մէջ մեռելներուն 78 առ հարիւրը կը դիակիզուին: Ասոր պատճառը եկեղեցին է որ դէմ է դիակիզումի գաղափարին:

Ցամենայն դէպս, պէտք է մեծցնել գերեզմանատուները:

Թ. Ա. Թ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (58)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Այդ դէրասի կնոջ ամէն ինչը համաչափ էր. կաթնագոյն դէմքը ձուաձեւ էր, քիթը ուղիղ, ծնօտը կլոր ու ողորկ, աչքերը խոշոր ու լուսափայլ, ճակատը ճերմակ, որի վրայ սեւ նկարուած էին սեւ կամարաձեւ յօնքեր: Իսկ այտերի վրայ խաղում էր մի չարժուող կարմրութիւն: [illegible] մազերը փայլուն էին այնպէս, [illegible] էին փայլ տուած: Այս ամէնի հետ միասին՝ նրա վիզը բարեձեւ էր ու լիքը: Խոշոր աչքերի բիբերն սեւ կայծեր էին ցայտում ու նսեմացնում շրջապատի կանանց:

Երբ Գնէլը ձեռքով ողջունեց պատշգամի կանանց՝ այդ պայծառադէմ տիրուհին սեւ աւելի պայծառացաւ, նրա խոշոր աչքերը դարձան աւելի լուսափայլ ... Մամիկոնեան իշխանը մոռացաւ խաղը, մոռացաւ երիտասարդներին եւ շարունակեց նայել միայն կանանց կողմը, աւելի շուտ բոլորի կենտրոնում գտնուող ճերմակ քօղաւորին, որ յափշտակուած նայում էր ներքեւ՝ սրախաղն աւարտած սեպուհներին ու Գնէլին:

Որպէսզի պատշգամի կանայք չնկատեն իրեն եւ ինքը կարողանայ աւելի լաւ դիտել նրանց՝ Վարդ իշխանը քաշուեց լուսամուտի մի կողմը, պատին մօտիկ, որտեղից կանայք երեւում էին առաւել որոշ, ու շարունակեց նայել ճերմակ քօղաւորին: Ո՞վ էր դա այդչափ զարմանալի ...

Գնալով իշխանի հետաքրքրութիւնն այնքան բորբոքուեց, որ նա հեռացաւ լուսամուտից եւ, հիւրասրահի դրանը մօտենալով, ծափ զարկեց:

Ներս մտաւ հիւրընկալ ծեր սենեկապահը՝ պատրաստակամ ու ժպտադէմ, ինչ թելադրում էր պաշտօնը:

— Ո՞վքեր են այդ տիկինները, — առանց նախաբանի, ուղղակի հարցրեց իշխանը, ժամանցոյց անելով քարէ պատշգամը:

— Արքայազն Գնէլին հիւր եկած սեպուհների կանայք, — խոնարհուած ասաւ ծերունին:

— Իսկ ո՞վ է այն ճերմակ քօղաւորը:

— Արքայազն Գնէլի հարսը՝ իշխանուհի Փառանձեմը:

— Փառանձե՞մը, — կրկնեց իշխանը, հայեացքը պատշգամից չկտրելով: — Ադա՞ էս, — շրջուելով հրամայեց նա եւ շարունակեց զարմանալ մնալ պատշգամը՝ մի նայուածքով, ասես գտել էր կորցրած մէկին:

Փառանձեմ... Սա է ուրեմն Գնէլի կինը եւ Սիւնեաց Անդոփ իշխանի դուստրը ... Վարդը լսել էր, որ Անդոփ իշխանի դուստրը գեղեցիկ է, բայց չէր կարծել այդչափ .. Նշանակում է արքայազն Գնէլը զուրկ չէ ճաշակից: Ինքը բարեկամ, խաղի մէջ յաջողակ, ամէնքից սիրուած եւ այդպիսի նորահարսի տէր ... ա՜հ էլ ինչպիսի հարս ...

Երբ խաղն աւարտուեց եւ ծափերը դադարեցին՝ կանայք ելան պատշգամից, եւ այդ ժամ ահա իշխանը տեսաւ Փառանձեմի քայլուածքը՝ համաչափ ու հըպարտ: Մանիշակագոյն հագուստը, ուսերից իջնելով ու նեղանալով գրկում էր նրա բարակ մէջքը եւ ամփոփ տարածւում ազդրերի վրայ, որ որոշ գծագրւում էին հագուստի տակ եւ նրա ամբողջ մարմինը դարձնում ձիգ ու միաձոյլ: Փառանձեմի զգեստը վերից վար ոսկէ կոճակներ ունէր:

Որքան նայեց իշխանը՝ չէր կարող իմանալ, երբ յանկարծ ներս մտաւ երկարաձեւ հիւրընկալը եւ յայտնեց խոնարհ:

— Թագաւորահայրը հաճեց արթնանալ. այժմ սպասում է ձ՛ , իշխան:

Վարդի առաջին զգացումը եղաւ անհաճութիւն, ինչո՞ւ հէնց հիմա, երբ ինքը կլանուած է աչքեր պարզուած տեսարաններով. բայց հրաւէրը անտեսել կամ ուշանալ չէր կարելի, ուստի եւ շտապեց պահապուրկ արքայի մօտ՝ ընդգրաբար չափած քայլերով եւ մարմինն աւելի ձիգ պահած, ինչպէս գնում էր սովորաբար Արշակի մօտ:

Երբ հիւրընկալը բացեց արքայահօր սրահի դուռը՝ Վարդ իշխանը ներս մըտաւ, մի հայեացքով ընդգրկեց սրահի ներսը. նախկին արքան, այժմ կոյր ծերունին, նստած էր բեհեզեայ փափուկ բազմոցին, երկար մի պարեգօտ հագած, ինչպիսին հագնում են հարուստ եպիսկոպոսները իրենց տանը: Նրա խոշոր գըլուխը անբնական դիք ու լարուած կեցուածք ունէր՝ կուրութեան հետեւանքով: Գլխի արծաթ մազերը իջնում էին մինչեւ ուսերը եւ խառնւում ճերմակ մօրուքին, որ ծածկում էր համարեայ կրծքի կէսը: Իսկ նրա աչքերի խոռոչները այդ ճերմակ մազերի շրջանակում աւելի խոր եւ աւելի սեւ էին երեւում: Չորս թէ հինգ տարուայ մէջ, այսինքն՝ այն ժամանակից, երբ Շապուհը գերի վերցրեց նրան եւ հանել տուեց աչքերը՝ Բիւզանդիայի հետ բարեկամութիւն սկսելու համար, Թագաւորահայրը ճերմակել էր ի սպառ, սակայն մարմնով մնացել էր տակաւին ամուր:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

Այրի Տիկին Սիրանուշ Գ. Փափազեան եւ զաւակը Օր. Լիլիան Փափազեան, ինչպէս նաեւ Փափազեան, Խանդատեան, Թորոսեան ընտանիքներն ու պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ մօր եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱՐՏԵՄ ԽԱՆՋԱՏԵԱՆԻ
(Ծնեալ Թորոսեան, Ակնցի) 6

կսկծալի մահը որ տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 3ին, Մոնմորանսի, 85 տարեկանին:
Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի 7 Նոյեմբեր, ժամը 13.45ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն, կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ՅԱՌԱՋ. — Մեր ցաւակցութիւնները:

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԵՀԼԻՐԵԱՆԻ
ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ԺՈՂՈՎ

Սողոմոն Թեհլիրեանի յիշատակի երեկոյին կարգադիր յանձնախումբը ժողովի հրաւիրուած է այս Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 20ին, Քաֆէ Քորայ:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Վարանդեան» կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. «Նոր Սերունդ»ին:
Նոյեմբեր 5ի Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին Րիւ Տիւնուաի սրահին մէջ:
Կը նախագահէ Ընկ. Մ. ՄԻՐՁԸ
Կը խօսի Ընկ. Ս. ՍԻՍԼԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին, կ՚արտասանեն Օրիորդներ Ս. Կարապետեան, Շ. Ղազարեան, Ս. Սիսլեան, Թ. Ճեր-մակեան, Մ. Իւլիխ եւ Է. Մուրատեան:
Կ՚երգէ Օր. Ա. Կարապետեան եւ Փարիզէն յատկապէս հրաւիրուած Օր. Շաքէ Պէնկեան, ընկերակցութեամբ դաշնակահար Պ. Սիրանոսեանի:
Հայկական ազգային պարեր Գրընոպլի Ֆ. Կ. Խաչի պարախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Տիկ. Ա. ՍԻՍԼԵԱՆԻ:
Մուտքը ազատ է:

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի:
Այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին, Սէրքըլ Կաթոլիկ սրահին մէջ:
Կը նախագահէ Ընկ. Ս. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ:
Կը խօսի Ընկ. Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ:
Գեղարուեստական ճոխ բաժին:
Պիտի արտասանեն Օր. Քինոսեան, Պ. Կ. Տօլմաճեան եւ ընկեր Յ. Մաքոսեան: Կ՚երգեն Օր. Ա. Կարապետեան եւ ընկերուհի Վ. Ռստիկեան, եւ Փարիզէն Օր. Շաքէ Պէնկեան ընկերակցութեամբ դաշնակահար Պ. Սիրանոսեանի:
Կը ներկայացուի զաւեշտ մը Ռոմանի փոքրիկներու Թատերախումբին կողմէ ղեկավարութեամբ ղերասան Ս. Քէփէ-ճեկեանի:
Մուտքը ազատ է:

×

ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

Ընկերահամախմբական խնճոյքով, գլորոցի սրահը:
Այս Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 4ին:
Կը նախագահէ Ընկ. ՀՐԱՉ ՀԱՆՏԱԼԵԱՆ:
Կը խօսի՝ Ընկ. Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին:
Կը հրաւիրուին ընկերները եւ համակիրները իրենց ընտանիքներով:
Հասցէ. — 4 Րիւ տէ Թրուա Շանթիէ:
Ծախքերու ժամանակցութիւն:
Օթօպիւս Փոն տը Սէվրէն 171 թիւ եւ իջնել Փիւի Սան Վէն:

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 12ին:
Կը խօսի Ընկ. ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ
ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ Տօնածառի հանդէսը, կիրակի՝ Դեկտեմբեր 18, կէսօրէ ետք:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Վերջերս մեր բաժանորդներէն, մանաւանդ Փարիզի եւ Լիոնի շրջաններէն, բողոքներ կը ստանանք, որովհետեւ թերթը անկանոն կը ստանան: Ոմանք կը կարծեն թէ յանցանքը մերն է: Այս առթիւ կը ճշդենք թէ Յառաջը թղթատարին կը յանձնուի ԱՄԷՆ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 17ԻՆ, առանց բացառութեան: Անկանոնութեան պատասխանատուն ցրուիչ թղթատարներն են, ինչպէս մեզի յայտնեց Ցրգ. թաղամասի կեդրոնական թղթատարը: Խորապէս կը ցաւինք այս անկանոնութեան համար որուն դարմանը դժբախտաբար մեր ձեռքը չէ: Քանիցս բողոքած ենք, առանց վերջնական արդիւնքի յանգելու:
Կը յանձնարարենք մեր բաժանորդներուն ֆրանսերէն գրաւոր նամակով բողոքել իրենց թաղին թղթատարական կեդրոնը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մայր Եկեղեցիի վարչութիւնը ողբ. Գեղամ Տէր Ղուկասեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, եկեղեցիին զարգացքին համար — Պ. Պ. Յ. Քէօլէեան երեսուն Ն. Ֆ., Օհան-նէսեան քսան, Փէլթէկեան քսան, Վ. Շալճեան քսան, Տէր եւ Տիկին Գօյաճեան, Ա. Ալթունեան, Զ. Ալիքսանեան, Ս. Աւետեան տասնական եւ Ա. Գահվէճեան հինգ Ն. Ֆ.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Եկեղեց. Տիկնանց Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացա հետեւեալ նուէրները ի նպաստ Լիոնի Եկեղեցւոյ շինութեան —
Ոմն յիսուն Ն. Ֆ., Այրի Տիկին Եղսա Յովհաննէսեան իր ամուսնոյն հանգ. Մարտիրոս Յովհաննէսեանի մահուան տարելիցին առթիւ յիսուն Ն. Ֆ., սոյն առթիւ Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Յովհաննէսեան (Թէլէ — Կլօպ) յիսուն Ն. Ֆ., Բէլրմոնֆէրանէն Տէր եւ Տիկին Կարապետ Պապտասարեան իրենց ամուսնութեան 25րդ տարելիցին առթիւ յիսուն Ն. Ֆ., Պ. Կարպիս Թուֆայեանէ 10 Ն. Ֆ.:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Լիոնի եւ շրջաններու Ազգ. կազմակերպութեանց մասնաւոր ուշադրութեան կը յանձնուի Յունուար 8 թուականը, չխաչաձեւելու համար ուրիշ հանդիսութիւններ կազմակերպելով նոյն օրը:
Սոյն օրը Եկեղեցական Տիկնանց Միութեան կողմէ կազմակերպուած, տարեկան չքեղ պարահանդէսը տեղի կ՚ունենայ, որ ձօնուած է բացառիկ հաճելի անակնկալներով:

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ԱՐԾԻՒ
ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԱԼՀԱՄՊՐԱՅԻ ՄԷՋ
(Մարսէյլ)

Կը մասնակցին՝

Claude Besset
Yvette Bazzy **Coco Blanc**
Roger Courcel
Attractions
Buffet **Cotillons**

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ:
Մուտք զգեստը պարտաւորիչ է:

ՄԱՐՍԻԼԱՀԱՅԵՐ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ
Ամանիոյ Հայր. Միութեան Երիտասարդացի
ՏԱՐԵԿԱՆ
ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԻՆ
Նոյեմբեր 10ին, Հինգշաբթի գիշեր մինչեւ լոյս
CLUB, 51, Rue Grignan
Հանրածանօթ
EDDY TOURNEL
Նուագախումբով

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կապ. Խաչի Կեդր. վարչութիւնը կը յայտարարէ թէ իր նոր հասցէն է:
Croix Bleue des Arméniens de France
Comité Central
17, Rue Bleue. PARIS (9e)
Tél. TAI. 63-89

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳ

6ՐԴ ՊՏՈՅՏ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ
ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՐԶՆԿԱՑԻԷՆ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՇԻՐԱԶ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հինգշաբթի Նոյեմբեր 10, ժամը 21.15ին, Սալ Շոփէն:
8, Rue Daru
Տոմսերը՝ 2.50, 3.50 եւ 5 Ն.Ֆ.:
Ապահովել Բալուեան գրատունէն, 43 Րիւ Ռիշէ:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Գուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութիւնը եւ Ֆ. Կ. Խաչի վարչութիւնը կը ծանուցանեն թէ տեղւոյս Ազգ. վարժարանը կը վերաբացուի այս Հինգշաբթի, եկեղեցւոյ սրահը, ուսուցչութեամբ Պ. Յակոբ Յարութիւնեանի (շրջանաւարտ Պէյրութի Փալանճեան ճեմարանէն):
Կը խնդրուի թաղիս ծնողքներէն, որ իրենց զաւակները արձանագրելու համար դիմեն ամէն Հինգշաբթի ժամը 2ին, դպրոցի սրահը: Արձանագրութիւնը կը կատարուի տեղւոյն վրայ:

Հ. Յ. Դ.
ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ խումբերն ու ենթակոմիտէները —
Արամ խումբ. — Այս Կիրակի առաւօտ:
Ընկ. Կարօ խումբ. — Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ:
Թաթուլ խումբ. — Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ:
Ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլան Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչները:
Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է, շատ կարեւոր օրակարգ:
ԱԼՖՈՐՎԻԼ. — Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ (Նոյեմբեր 11), ժամը 21ին, իր նոր հաւաքատեղին:
Ներկայ կ՚ըլլայ Փարիզի Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:
ՕՐԱԿԱՐԳ. — Նախապատրաստական աշխատանքներ Հ. Յ. Դ. 31րդ Շրջ. ժողովին առթիւ, եւ այլ խնդիրներ:
Կը խնդրուի ընկերներէն ճշդապահ ըլլալ:

Ա. Զ Դ

Տոքթ. Բարսեղ Խրիմեան կը հաղորդէ իր յաճախորդներուն թէ իր դարմանատան նոր հասցէն է՝
14, Place des Victoires, ASNIÈRES (Seine)
GRF. 24-45
Տոքթ. Խրիմեան հիւանդներ կ՚ընդունի Երեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Շաբաթ, ժամը 14էն 16. Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ ժամը 18էն 20 եւ ժամադրութեամբ:

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց 22Ն. Ֆր.
Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ԿԻՐԱԿԻ 6 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

DIMANCHE 6 NOVEMBRE 1960

35րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8944 — 36EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16րդ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4745

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՆՀԵՏԱՑՈՂ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Անուաղն եօթանասուն տարեկան է ամերիկահայ գաղութը :

Զորս սերունդներ կ'ապրին այնտեղ ներկայիս :

Հին սերունդի չորքերը կը նօսրանան հետզհետէ, հպատակելով կեանքի անյեղլի օրէնքներուն :

Կարեւոր թիւ մը կը կազմեն տակաւին անոնք, որ 65 – 70 տարեկանէն վեր են : Անոնցմէ շատեր Ամերիկա գաղթած են 1900 – 1914 թուականներուն, երբ շատ երիտասարդ էին եւ Աւետեաց երկիրը կ'երթային բախտ որոնելու :

Ուրիշներ 1908ի Օսմանեան Սահմանադրութենէն վերջ, երբ ազատութիւն կար ճամբորդելու առանց անցագրի ու վիզայի, նոր աշխարհ գացած են՝ չուզելով ծառայել օսմանեան բանակին մէջ :

Ասոնք բոլորն ալ գրեթէ բառ մը անգլերէն չէին գիտեր, երբ ոտք կը դնէին ամերիկեան ցամաքամասին վրայ : Շատեր միայն ծանօթներ կամ ազգականներ ունէին այնտեղ : Մեծամասնութիւնը երիտասարդութեան յատուկ արկածախնդրական ոգիէ մղուած նետուած էին դէպի անծանօթ, երազային հորիզոններ :

Հայկական նահանգներու տնտեսական անձուկ պայմանները տասնեակներով զարու կ'ստիպէին սկսեալ դէպի Պոլիս, Իզմիր, Ատանա, Հալէպ եւ այլ վաճառաշահ քաղաքներ կ'ուղղէին զաւառացի աշխատաւոր երիտասարդներու քայլերը :

Այս դժբախտ պարագաները կ'ապրէին տուներու վատառողջ միջավայրին մէջ դժնդակ պայմաններու տակ, չարքաշ աշխատանքով պատառ մը չոր հաց ճարելու եւ քանի մը դահեկան խնայելէ վերջ հայրենիք վերադառնալու յոյսով : Շատեր բախտը չէին ունենար կրկին տեսնելու իրենց ծննդավայրը, ուր ձգած էին իրենց հարազատները :

Ամերիկա գաղթողները աւելի յանդուգն էին ու ձեռներէց : Հայրենիք վերադառնալու մասին մտածելէ աւելի անոնք իրենց չարաչար աշխատանքով շահած գումարէն բաժին կ'ուղէին հանել երկրի մէջ մնացող իրենց սիրելիներուն :

«Չարաչար աշխատանք»ը պէտք է հասկնալ իր ամենաբիրտ իմաստով :

Ներկայիս 75ը անցած ծերունիներ, որոնք քիչ – շատ բարեկեցիկ կեանք մը կրցած են ապահովել, արտի ճմլումով կը պատմեն թէ այն սեւ օրերուն, ինչպէս շաբաթը 3 – 4 տոլար շահելու համար ամէնէն տաժանելի աշխատանքներու կը համակերպէին ամերիկեան գործարաններու մէջ : Ոչ լեզուն կը հասկնային, ոչ ալ տեղական բարքերուն ու սովորութեանց կրնային վարժուիլ :

Զունէին ընտանիք : Անոնք — երբեմն նորապսակ — իրենց կիները հայրենիքի մէջ ձգած՝ գացեր էին դրամ շահելու յոյսով :

Այդ սերունդի երիտասարդներէն շատեր, որոնք Թուրքիայէն խոյս տուած էին զինուորութիւն չընելու համար, համաշխարհային առաջին պատերազմին կամաւոր արձանագրուելով գացին Կովկասի ճակատը կամ Կիպրոս—Հայկական (Արեւելեան) լեգէոնը :

Վերապրողները Զինադադարէն ընտանիք կազմած վերադարձան Ամերիկա : Ուրիշներ — ամերիկահայ փեսացուներ — 1919էն սկսեալ գացին արեւելք՝ Հայուհիներու հետ կարգելու համար իրենց ճակատագիրը :

Հին սերունդը զաւակներու եւ թոռներու տէր է հիմա : Զորս սերունդներ կ'ապրին կողք կողքի՝ նոյն հողին վրայ, նոյն աստղերուն տակ :

Սակայն չունին նոյն ապրումներն ու նոյն մտածողութիւնը :

Հսկայ անջրպետ մը կը բաժնէ զանոնք իրարմէ, մանաւանդ առաջին սերունդը՝ երրորդէն ու չորրորդէն :

Կ'անհետանայ հին սերունդը՝ յուսահատ ակնարկներ նետելով նորերուն վրայ :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

" ԱԼԺԵՐԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԳՈՅՈՒԹԻՒՆ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ "

Կ'ԸՍԷ ՏԸ ԿՈԼ

ՈՐ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷԻ ՊԻՏԻ ԴԻՄԷ ԵԹԷ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ԻՐԱՒԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԶԲԱՒԵՆ

Կարելի է ըսել որ Ուրբաթ իրիկուան ճառը, նախագահին ցարդ արտասանած ճառերէն ամէնէն սպասուածն էր : Ձախէն թէ աջէն, բոլորը բանի մը կը սպասէին, վստահ թէ նոր բան մը պիտի ըսէ կամ նոր նախաձեռնութեան մը մասին պիտի արտայայտուի : Ասոնցմէ ոչ մէկը պատահեցաւ, ըստ էութեան ոչ մէկ նորութիւն բերաւ տը Կոլին ճառը, բացի կարգ մը ճշգրտումներէ, որոնց բնոյթը անորոշ է : Արդիւնքն այն է որ թէ՛ աջը, թէ՛ ձախը դժգոհ են, որովհետեւ տեղի չտալով հանդերձ ոչ մէկին, ոչ միւսին կը թուի թէ միշտ քայլ մը աւելի առաջ կ'երթայ դէպի «ալժերական Ալժերիա»ն մը որ կապուած ալ չըլլայ Ֆրանսայի :

Զօրավարը խօսեցաւ քանիերեք վայրկեան : Ինք յոգնած կը թուէր, ոճը ըսպառնական եւ խիստ էր, ձայնը յստակ :

Անդրադառնալէ ետք Հասարակապետութեան որ յաջողութիւն մը կը նկատէ, տը Կոլ սկսաւ խօսիլ Ալժերիոյ մասին.— « Կը մնայ կարգադրել Ալժերիոյ խնդիրը, որ առկախ է 130 տարիէ ի վեր : Եթէ շատ բան ըրած ենք Ալժերիոյ մէջ եւ Ալժերիոյ համար, պէտք եղած առենը չենք ըրած ուրիշ բաներ զորս պէտք է ընէինք : 1958ի սկիզբը, ապստամբները օրը 40 հոգի կը սպաննէին, կռիւներով կամ մահափորձերով : Վերջին շաբաթներու ընթացքին օրը ութ հոգի կը սպաննեն : Ըմբոստներու կորուստներն ալ կը նուազին : Ասկէ կը տեսնուի որ զոհերուն թիւը որչափ ալ ցաւալի ըլլայ, չարգարացներ անողոք պատերազմի ապաւորութիւնը զոր կ'ուզեն տարածել, դուրսը՝ ապստամբներու քարոզչութիւնը, մեր մէջ՝ կողմնակալ կարծիքի տէր խմբակներ կամ զզայացունց լուրերու թերթեր : Կարելի է նոյնիսկ նախատեսել որ օր մը կ'որոշենք զէնք չգործածել Ալժերիոյ մէջ, բացի օրինաւոր պաշտպանութեան պարագային.

«Ձեռք առած ըլլալով Ֆրանսայի ղեկը, որոշեցի, ինչպէս ծանօթ է, իր անունով, նոր ճամբու մը հետեւիլ : Այդ ճամբան կ'առաջնորդէ ոչ թէ Ալժերիոյ մը կառավարուած Ֆրանսական Մայր Երկրին կողմէ, այլ՝ ալժերական Ալժերիոյ : Այս կը նշանակէ չափահաս Ալժերիա մը, Ալժերիա մը որուն մէջ Ալժերացիներն իրենք պիտի որոշեն իրենց ճակատագիրը, Ալժերիա մը, ուր պատասխանատուութիւնները Ալժերացիներուն ձեռքը պիտի ըլլան, Ալժերիա մը, որ, եթէ Ալժերացիները ուզեն՝ — ես կը կարծեմ որ պարագան է — պիտի ունենայ իր կառավարութիւնը, իր հիմնարկութիւնները եւ իր օրէնքները :

« Վաղուան Ալժերիան, այնպէս ինչպէս պիտի վճռէ ինքնորոշումը, կրնայ կառուցուիլ կամ Ֆրանսայի հետ կամ Ֆրանսայի դէմ : Ֆրանսան, անգամ մըն ալ կը կրկնեմ, պիտի չընդդիմանայ լուծումին, ինչ որ ալ ըլլայ այն լուծումը որ դուրս պիտի ելլէ քուէատուփերէն : Եթէ թշնամական խզում ըլլայ, պիտի չկառչինք բանի ուժով մնալու մարդոց քով որոնք մեզի չեն ուզեր » :

Զօրավարին համար միւս լուծումը՝ միութիւն եւ համագործակցութիւն է ; եւ կը կարծէ թէ այդ պիտի ըլլայ Ալժերացիներուն որոշումը, բայց հոդ հասնելու համար կը պահէ իր պայմանները : Տը Կոլ կը ճանչնայ Ալժ. Ազատ. Ճակատը (էֆ էլ էՆ) բայց անոր չի ճանչնար «Ալժ. ժամանակաւոր կառավարութեան » հանգամանքը « ... բայց ըմբոստ ղեկավարները, հաստատուած Ալժերիայէն դուրս, վեց տարիէ ի վեր եւ որոնք ըստ իրենց հոն պիտի ըլլան տակաւին երկար ատեն, կ'ըսեն թէ Ալժերիոյ Հանրապետութեան կառավարութիւնն են, որ օր մը գոյութիւն պիտի ունենայ բայց ցարդ երբեք գոյութիւն չէ ունեցած » :

Տը Կոլ կը մերժէ էֆ էլ էՆի պայմանները՝ ինքնորոշման հանրաքուէէն առաջ եւ կանչել բանակը : Այդ պարագային քաոս կը ստեղծուի եւ «չեն տեսներ թէ այդ ձեւով դէպի խորհրդային Ալժերիա կ'երթան » :

Տը Կոլ կը խօսի նաեւ Ազգ. Միութեան մասին.— «Մինչ տիեզերքը բաղկացած է մէկ երրորդով մենատիրական լուծի տակ ճմլուած ժողովուրդներէ, մինչ խորհրդային կայսրութիւնը՝ ամէնէն աշխարհակալ եւ գաղթատէր պետութիւնը որ ցարդ մեզի ծանօթ ըլլայ, մինչ համայնավար Չինաստանը կը պատրաստուի անոր տեղը անցնիլ, մինչ ցեղային մեծ խնդիրներ կան ամէն կողմ, մանաւանդ Ամերիկա, կը տեսնենք որ Ֆրանսայի դէմ, Ալժերիոյ հարցին առթիւ, սպառնական ձայներ կը լսուին Արեւելքի բռնարարիչներու կողմէ : Այս խրրդային փորձերուն առջեւ, երբեք հաստատ եւ ամուր պետութիւն մը այնքան անհրաժեշտ չէ եղած :

Եւ տը Կոլ կ'անցնի իր ճառին վերջին մասին, ուր ոճը սպառնական է. «բայց պետութիւնը հոս է : Արդէն տեսնուեցաւ, նորէն կը տեսնուի որ քաղաքացութիւն չկայ անորոշ եւ խախուտ հիմնարկութեանց հետ որոնք մեզի առաջնորդեցին 1940ի աղէտին եւ երկու տարի առաջ մեզի պիտի նետէին ուրիշ փոսի մը մէջ : Անշուշտ, Ազգ. Ժողովը կրնայ ծայրայեղ պարագային տապալել կառավարութիւնը : Բայց այդ ընելով, պիտի առիթ հանրապետութեան նախագահը որ ժողովը ցրուէ : Վերջապէս պետութեան ղեկավար մը կայ : Գիտէք, Հանրապետութեան նախագահին պաշտօնը փոխուած է : Արդարեւ, ինծի կը պատկանի, ապահովել, ինչ որ ալ պատահի, պետութեան շարունակութիւնը եւ հանրային սպասարկութեանց կանոնաւորութիւնը .

« Ինծի կը պատկանի, ինչ որ ալ պատահի, երաշխաւորն ըլլալ Ֆրանսայի անկախութեան եւ ամբողջականութեան : Եթէ իրաւասութեանց սովորականնահմանը չբաւէ, ինծի կը պատկանի հանրաքուէի միջոցով, ուղղակի ժողովուրդին դիմել : «Ինծի կը պատկանի, երբ հայրենիքը եւ հանրապետութիւնը սպառնալիքի տակ են, ձեռք առնել հարկ եղած միջոցները, ինչ որ կրնայ պատճառ դառնալ որ արագանայ ալժերական լուծումը, պահպանելով հանդերձ պետութիւնը :

« Ֆրանսան ընկղմելու վրայ չէ : Հանրապետութիւնը ոտքի է : Պատասխանատուները իրենց տեղն են : Եթէ պէտք է ըլլայ, ժողովուրդը կը դատէ եւ կը վճռէ, Ֆրանսուհիներ, Ֆրանսացիներ, ձեր վրայ կը հաշուեմ : Դուք ալ կրնաք իմ վրաս հաշուել » :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԻԷՆՆԱՅԷՆ, Ուրբաթ օր, անծանօթ աղբիւրէ լուր մը տարածուեցաւ .— Խըրուշչեւ պաշտօնանկ եղած եւ ձերբակալուած է, տեղը անցած է Մալենկով, միւս «նորերն» էին՝ Սուսլով՝ կուսակցութեան առաջին քարտուղար, Շեփիլով՝ ներքին նախարար, Բուլկանինի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ, իսկ Եուքով եւ Կրիչքով զինուորական նոր պետեր : Իվերջոյ լուրը հերքուեցաւ ԹԱՍ գործակալութեան կողմէ : Ցամենայն դէպս, քաղաքական որոշ շրջանակներու կարծիքով ներքին խուլ այլ չեչտուած հակամարտութիւն մը նշմարելի է, Կրեմլինի վարիչներուն մօտ :

ՍԿԱՆՏԻՆԱՒԵԱՆ երեք թերթերու թղթակիցներուն տրուած տեսակցութեան մը ընթացքին, Ֆերհաթ Ապպաս յայտարարած է, ի միջի այլոց .— «Չինացիներէն զօրք չենք ուզեր, այլ զէնք : Չինաստանէն եւ Խ. Միութենէն օդանաւեր ալ չենք ուզեր, քանի որ օդակայաններ չունինք եւ չենք ալ ուզեր օգտագործել Մարոքի կամ Թունուզի օդակայանները » : Միեւնոյն առեն գիտել տուած է .— «Մահմետական կամ Արաբական Հանրապետութիւն մը ստեղծելու միտք չունինք, այլ ալժերական հանրապետութիւն մը, ուր բոլոր քաղաքացիներն ալ, անխտիր, ազատ եւ հաւասար պիտի ըլլան : Համոզուած եմ թէ հնարաւոր է համակեցութիւն մը Արաբներու եւ Եւրոպացիներու միջեւ » :

« Կեցցէ՛ Հանրապետութիւնը, կեցցէ՛ Ֆրանսան » :

Այս ճառը ոչ ոքի գոհացուց տուաւ : Կան որոնք համոզուած են, անշուշտ թէ դէշ – աղէկ միայն տը Կոլը կրնայ փրկել կացութիւնը բայց ամէն մարդ այդ կարծիքը չունի : Մանաւանդ խորհրդարանականներու ուղղուած սպառնալիքները դէշ ընդունելութեան արժանացան :

Մօրիս Ֆօր (արմատական) նախագահը ճշդեց առանց նորոգելու՝ Ալժերիոյ մասին իր կարծիքը : Ատիկա ըրաւ պարկեշտութեամբ եւ քաջութեամբ : Բայց տպաւորութիւնն այն է թէ անելի մէջ է :

Կի Մոլէ.— Միայն լսեցի, ցարդ չեմ կարդացած ուրեմն տպաւորութիւն մըն է զոր կ'արտայայտեմ : Ալժերիան կենսական հարցը կը մնայ : Իր քաղաքականութիւնը գրաւական կը թուի : Բայց, անորոշութիւններ կը մնան կրակը զագրեցնելու համար : Հարցական կը մնայ : Համաձայն ալ չեմ հիմնարկութեանց շուրջ :

Սալան (Սպանիոյ մէջ) անդրադառնալով տը Կոլի այն խօսքին թէ ալժերական հանրապետութիւն մը գոյութիւն պիտի ունենայ ըսած է «ո՞ւր կ'երթանք » :

Ժօրժ Պիտօ.— Ատելի է : Ամէն ժամանակէ աւելի դէշ է : Ընդունելի չէ եւ ընդունուած չէ : Զորս կէտեր կ'առնեմ. Ա) Ալժերական հանրապետութեան մասին խօսեցաւ : Բ) Զենք գիտեր ինչպէս մէջէն պիտի ելլենք : Գ) Բայց պիտի շարունակենք վճարել : Դ) Միայն էֆ էլ էՆի «քաջերուն» խօսեցաւ : Լուծումի սպառնալի՞քը, թող ընէ տեսնենք (շեշ) : Հանրաքուէ՞ն, սահմանադրութեան նոր բռնաբարում մը :

Թունուզի մէջ էֆ էլ էՆը ժողովի նստած է ինչպէս նաեւ Մեսալի Հաճի Ալժ. Ազգ. Շարժումը : Մեսալի Հաճ յայտարարած է թէ ճառին մէջ «նոր քայլեր կան դէպի առաջ » :

Օրանի մէջ, ճառէն անմիջապէս ետք, քանի մը հարիւր հոգի համախմբուած « Ֆրանսական Ալժերիա» պոռացած են, Ֆանը (Ֆրանսական Ալժերիոյ Ճակատ) հաղորդագրութեամբ մը կը հաստատէ թէ «ոչ մէկ իշխանութեան եւ ոչ մէկ մարդու կը պատկանի վճռել Ֆրանսական գաւառի մը լքումը » :

ՄԵՐ ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ՎԷՃԵՐԸ

ՅՈԲԵԼԵԱՆ ԲԱՌԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Բ.

Հնգամատեանին մէջ, զոր ոմանք կը սիրեն անուանել վեցամատեան՝ աւելցնելով Յեսուի գիրքը Մովսէսի գիրքերուն վրայ, գլուխ կայ որ կը նմանի երկձայն երգի մը,—նոյն երգն է որ կ'երգուի կրկնաձայն :

Այս պարագան ծանօթ է բանասիրութեան մէջ կրկնագրութիւն տարազով ,— բառ մը որ չի սահմաներ, ոչ ալ կը բացատրէ այնքան ճշգրիտ, այնքան յստակ, որքան գերմաներէնը, տօփէլպերիխթէ, թարգմանի՝ կրկնագրայց, այսինքն՝ երկու անգամ պատմել մէկ դէպքը նոյն պատմագրութեան մէջ միախառնելով, ֆրանսերէն՝ տուպլէ (ծայրը թէով):

Նման կրկնագրութիւններ Աստուածաշունչ Մատեանին մէջ՝ որքան որ ուզէք: Երբեմն միախառն՝ նոյն գիրքին նոյն գլուխին մէջ, օրինակ՝ Ջրհեղեղին դրուագը (Գիրք Ծննդոց, Զ.): Երբեմն անջատ՝ նոյն գիրքին տարբեր գլուխներուն մէջ, օրինակ՝ Սառային առեւանգումը (Ծննդ. ԺԲ. 10 – 19, եւ Ի. 1 – 15): Երբեմն ալ դարձեալ անջատ՝ տարբեր գիրքերու մէջ, օրինակ՝ ժայռէն ջուր ցայտեցնելու դրուագը (Ելից. ԺԷ. 1 – 7, եւ Թուոց, Ի. 2 – 13):

Կրկնագրութեան մէկ ուրիշ ապացոյցը այն որ զրոյցներէն մին կը հակասէ միւսը: Ջրհեղեղէն առաջ՝ Նոյին կը յանձնարարուի տապանէն ներս առնել կենդանիներու բոլոր տեսակներէն մէկ մէկ զոյգ (Ծննդ. Զ. 19), յետոյ՝ եօթնական (Ծննդ. Է. 3):

Ուստի զարմանալի չէ՝ եթէ բանասէրները կրկնագրութեան նշան կը տեսնեն աստուածաշնչական պատուիրանագրութեան մէջ, ուր կը գտնենք յոբելեան բառը :

Պիտի չխօսիմ եղոհական եւ եահվէական խմբագրութեանց միախառնութեան մասին , շատ ծանօթ: Կ'ուզեմ աւելցնել միայն թէ Երրայեցիները ունէին մատուռական երկու ժառանգութիւններ, որոնք կը կոչուէին մին հալակա, միւսը՝ հագադա, — արգիլուած էր գրի առնել այս ժառանգութիւնները, որոնք սերունդէ սերունդ կը փոխանցուէին բերանացի՝ դարէ դար: Անշուշտ ատոնք, ի վերջոյ, իրենց միջամտութիւնը պիտի կատարէին այն միւս ժառանգութեանց մէջ, որոնք գիրով կը փոխանցուէին:

Ասով կը բացատրուի հետեւեալ պարագան. —

Հնգամատեանին մէջ «Թողութեան տարի» կը կոչուի եօթներորդ տարին, յունարէն՝ ափեսիս (Բ. Օր. ԺԵ. 9), նոյն անունով նաեւ ... եօթն անգամ եօթներորդ տարին (Ղեւտ. ԻԵ. 28), մինչ երրայերէնը շըմիթաh կ'անուանէ առաջինը, երկրորդը՝ յոբելեան :

Ուրկէ՞ կուգայ այս տարբերութիւնը, որ կը կայանայ տարազին փոփոխութեան մէջ, անկախ՝ տարիներու թիւէն,— եօթը եւ քառասունեւինը,— այլ պատմութիւն:

Շատ ձեռք խաղացած է Հնգամատեանին մէջ, ո՞վ կրնայ պնդել հակառակը : Կատարուած են միջամտութիւններ, ընդլայնումներ, կրճատումներ եւայլն: Եւ այսպէս, ետքէ՛ն աւելցուած է յոբելեան բառը երրայերէնի մէջ: Ապացոյց որ Եօթանասնից թարգմանութիւնը չունի այդ բառը, այլապէս ոչ միայն յունարէնը, այլեւ հայերէնը կ'ունենային յոբելեան բառը :

Եւ ահաւասիկ ձեզի յանդուգն տեսութիւն մը, անձնական :

Շըմիթաh կը նշանակէ թողութիւն՝ արձակում իմաստով, աւելի ընդլայնուած՝ ազատութիւն: Ոմանք կը նախընտրեն ըսել՝ հանգիստ (մարդոց, կենդանիներու եւ հողի): Արդարեւ Օսթերվալտ կը թարգմանէ ռըլաշ, բայց ընդհանրապէս դրուած՝ ռեմիսիոն:

Մենաւոր բառ մըն է երրայերէնը, գրեթէ որբ,— ազգական չունի, բարեկամ չունի: Ունի մէկ բայ միայն, շամաթ, իմաստը վիճելի (Բ. Թագ. Զ. 6): Ծագումը կամ արմատական իմաստը պէտք է փնտռել հնչաբանութեան ճամբով :

Երրայերէնի մէջ այս բառին առաջին գիրը կը նմանի եռատամ սանտրի մը, որու ձախ ակռային վրայ դրուած կէտի մը ուժով՝ Ս ձայն կը հանէ, իսկ աջ ակռային վրայ դրուած կէտի մը ուժով՝ Շ ձայն կը հանէ: Արդ, Երրայեցւոց մէջ կար ցեղ մը, Եփրեմեանք, որոնք, ճիշդ Յոյներուն նման, չէին կրնար Շ արտասանել ու կ'ըսէին Ս, մատնելով իրենց ցեղը (*):

Սեմական ժողովուրդ, Արաբներ եւս Սէմ կը հնչեն երրայերէն ՇԱՄԱ բառը, որ կը նշանակէ լսել: Նաեւ աղմուկ: Նոյն բառին ծննդակից է սամահ բառը, որ կը նշանակէ հրճուանք, բերկրութիւն, իմաստի զարգացումով՝ ցնծութիւն, տօնախմբութիւն:

Պարբերական այս տօնախմբութիւնը, որ կը կատարուէր եօթը տարին անգամ մը՝ իրաւունք տալով դադրեցնել ամէն աշխատանք, ու վայելել ընկերային ու տնտեսական բացարձակ ազատութիւն, ի վերջոյ հոմանիշ դարձաւ «Թողութիւն» բառին, որ կը բովանդակէր բոլոր այդ բացատրութիւնները :

Բայց ինչու Թողութիւն կոչուած է եօթնամեակի տօնախմբութիւնը եւ յոբելեան՝ յիսնամեակի տօնախմբութիւնը, ըստ երրայերէնին միայն:

Վասնզի, կը պատասխանեն գիւղին աշխատանքներու հերոսները, յիսնամեակի տօնախմբութիւնները կը սկսէին փողահարութեամբ: Չեն խորհիր վայրկեան մը թէ միշտ փողահարութեամբ կը սկսէր ամէն տօնախմբութիւն, ըլլայ յիսնամեայ, ըլլայ եօթնամեայ, նոյնիսկ միամեայ: Ինչո՞ւ յոբելեան չեն կոչուած, ուրեմն, բոլոր տօնախմբութիւնները անխտիր :

Տօնախմբութեանց մէջ, մանաւանդ երբ կրօնական երանգ ունէին, փողահարութիւնը սովորականէ դուրս իմաստներ ալ ունէր, զորս կ'արժէ յիշեցնել՝ շարունակելէ առաջ մեր քննութիւնը :

Հին դարերու մէջ, կախարդական արժէք կը ներկայացնէր մետաղային ձայնը: Օրինակ, մեծ նշանակութիւն ունէին զանգակները: Զանգահարութիւնը, կը հաւատային ի հնումն, կը վանէր չար ոգիները: Ահա թէ ինչո՛ւ Աստուածաշունչ Մատեանին մէջ գրուած է թէ քահանան, երբ սրբարան մտնէր կամ սրբարանէն դուրս ելլէր, իր ամէն մէկ քայլափոխին՝ պիտի հնչեցնէր ոսկեձոյլ փոքրիկ զանգակները, որոնք կը կախուէին շուրջառին կամ վտաւակին քղանցքէն (Ել. ԻԸ. 34 – 35):

Փողահարութիւնը եւս, որքան նշան ազդարարութեան, կը պահէ նոյն աւանդութիւնը, ինչպէս կը հաստատէ մեր գրաբար թարգմանութեան մէջ «ազդեցութիւն» բառը, որ եթէ տեղ կայ՝ ուր կը նշանակէ ազդարարութիւն, այլ տեղ կը փոխէ իմաստը. «Հարկանիցէք փող, եւ ոչ ազդեցութեամբ» (Թու. Ժ. 7): Փողերու այդ «ազդեցութեան» համար երրայերէնը ունի թէրուաճ, թէքա բառերը եւ այլ նուրբ ատութիւններ: Հետաքրքրական է, այսուհետեւ, արձանագրել թէ Մովսէս կը նախընտրէ արծաթեայ շեփորը (Թու. Ժ. 2), եւ ոչ եղջերեայ փողը, զոր ոմանք յոբէլ կը կոչեն: Ու կը կարծեն թէ եղջերեայ փողով, յոբէլ գործածելով կը սկսէին յիսնամեայ տօնախմբութիւնները, այս պատճառով՝ յոբելեան կոչուած :

Որքան ճիշդ է թէ սխալ այս մեկնութիւնը կամ ստուգաբանութիւնը, զոր կը կրկնեն բառարանները եւ բանասէրները առհասարակ, կը տեսնենք :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Աղետալի պարտութենէ մը ետք, Եփրեմեան ցեղին պատկանող փախստականները, Յորդանան գետէն անցնելու ժամանակ, պարտաւոր էին արտասանել շիպպոլէթ բառը. — ով որ սիպպոլէթ ըսաւ՝ սպաննուեցաւ իբրեւ Եփրեմեան (Դատ. ԺԲ. 5 – 7):

Յոյները եւս Շ ձայնը եւ գիրը չունենալով՝ գրած են Սաւո՛ւղ, ուղիղը Շաւուղ :

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՍԿ պաշտօնական ամսագիր Կաթողիկոսութեան Հայոց Կիլիկիոյ (Կրօնական, Կրթական, Գրական եւ Բանասիրական): Թիւ 8 – 9, Օգոստոս – Սեպտեմբեր, ԻԹ. տարի, 1960: Անթիլիաս, Լիբանան :

ՕՏԱՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՔԱՂՑԸ, ԾԱՐԱՒԸ ԵՒ ՄԱՐԴԻԿ (1)

(La faim, la soif et les hommes)

Երկրագունդի բնակչութեան երկու երրորդը անօթի է: Մարդկութիւնը կ'աճի անհամեմատ թափով մը, մինչ սնունդները սահմանափակ են: Ո՞ւր կը դիմէ աշխարհը, ի՞նչ կ'ըլլայ մեր քաղաքակրթութիւնը :

Այս հարցերուն առարկայական քննութիւնը կրնայ մեր քունը փախցնել :

Ժօզէ Զօթօլա հարցը կը ներկայացնէ իր բովանդակ մերկութեամբ, բայց չի կորսնցներ իր լաւատեսութիւնը, որովհետեւ կը հաւատայ Միացեալ Ազգերու Սննդառութեան եւ Հողագործութեան կազմակերպութեան կողմէ կատարուած գործին:

Քաղաքակիրթ մարդը պարտաւոր է ծանօթ ըլլալու Զօթօլայի գրքին պարունակութեան: Առանց թէքնիք բարդութեանց, սովորական մարդուն համար գրուած այս գործը փաստալի տուեալներով, առարկայօրէն կը պատկերացնէ մեր աշխարհի վիճակը, որ առաջին նայուածքով յուսահատական կը թուի: Ծանրանալով այն արդիական նուաճումներուն վրայ, որոնք փայլուն յոյսեր կը բերեն անօթութեան դէմ պայքարող մարդուն, հեղինակը ցոյց կուտայ գիտական մտքի տէր ընկերաբանի մը լաւատեսութիւնը: Կ'արժէ ամէն զբաղում մէկ կողմ թողուլ պահ մը, կարդալու, ընդօրինակելու կամ ուրիշներուն ալ պատմելու համար այս գրքին մէջ կատարուած յայտնութիւնները :

Վիճակագրութիւնները, երբ կը բխին լուրջ աղբիւրներէ, չափազանց ազդեցիկ են, որքան ալ չոր ու ցամաք ցանկեր ըլլան: Օրինակի համար երբ կը կարդաք որ ամէնէն նուազ կենդանական սնունդ ուտացող ազգերը ամէնէն աւելի կ'աճին, անհաւատալի կը գտնէք, բայց Միացեալ Ազգերու վիճակագրութիւնը կուգայ համոզել ձեզ շուտով: (Ֆորմոզայի բնակչութիւնը հազարին 45 համեմատութեամբ կ'աճի ամէն տարի, մինչ մարդ գլուխ օրական հինգ կրամ կենդանական սնունդ կը սպառէ: Անցնելով Հնդկաստանէն, Ճափոնէն, Իտալիայէն, Մ. Նահանգներէն ցանկը կը վերջանայ Շուէտով, ուր մարդ գլուխ օրական 63 կրամ կենդ. սնունդ կը սպառէ եւ բնակչութեան աճումը հազարին 15ի կ'իջնէ):

Ֆրանսացի ընթերցողը, որ վստահութիւն չի կրեր ուզածը ուտելու, դիւրաւ չի հաւատար որ անօթութիւնը պատերազմներէն ու համաճարակներէն անհամեմատ կերպով աւելի զոհեր կը պատճառէ հինէն ի վեր: Իսկ երբ անվիճելի փաստերով Զօթօլա ցոյց կուտայ որ սովերու պարագային հազար քաղաքակիրթ մարդոց երեք մարդակեր կը դառնան, անհրաժեշտ կը դառնայ պահ մը խորհիլ :

ՕՏԱՐ ԷՋԵՐ

ՔԱՒԱՐԱՆԻ ՀՈԳԻՆԵՐԸ

— Ի՞նչպէս, գործերս յառաջացնե՞լ, պատասխանեց Տոն Ժուան միամտաբար, բայց առաջին անգամն է որ կը տեսնեմ զինքը :

— Իսկապէս լաւ պատճառաբանութիւն, գոչեց Տոն Կարբիա: Կը կարծէ՞ք թէ աւելի երկար ատեն է որ կը ճանչնամ Ֆաուսթան : Այնուամենայնիւ այսօր յաջողեցայ իրեն յանձնել երկտող մը զոր հաճոյքով ընդունեցաւ :

— Երկտո՞ղ մը... Բայց ես չտեսայ ձեր գրելը:

— Առանձինն ես միշտ պատրաստ ունիմ քանի մը եւ անուն չեմ դներ վրան, բովանդակը կրնայ ամէնուն համար ծառայել : Միայն թէ ուշադրութիւն պէտք է ընել եւ այդ թուղթերուն մէջ չըրել աւելորդ բառեր եւ չխօսիլ ընաւ իրենց մազերուն կամ աչքերուն գոյներուն մասին : Գալով ամէն տեսակի հառաչանքներու, մրմունջներու եւ արտասուքներու. ատոնք սիրով կը կարդացուին անոնց կողմէ, ըլլան անոնք կին կամ օրիորդ, թուխ կամ դեղին ...

Այսպէս խօսելով Տոն Կարբիա եւ Տոն Ժուան հասած էին այն տան առջեւ ուր ընթրիքը կը սպասէր իրենց :

Ուսանողական սեղան մըն էր, աւելի ճոխ՝ քան նրբաճաշակ: Ամէն տեսակի համեմուած ու աղած միսեր, Մանչի եւ Անտալուզիի առատ գինի: Կարբիայի բարեկամ քանի մը ուսանողներ կը սպասէին անոր ժամանման :

Անմիջապէս սեղան նստան եւ պահ մը լսուեցաւ միայն աղմուկը կզակներու կափկափումին եւ գաւաթներու եւ շիշերու հնչումին:

Գինին շուտով տաքցուց կոչնականներուն գլուխները եւ խօսակցութիւնները սկսան կրակոտ դառնալ, որոնք ուրիշ բան չէին եթէ ոչ պատմութիւնը մենամարտներու, սիրահարական արկածներու եւ ամէն տեսակի ուսանողական չարաճճիութիւններու: Մէկը կը պատմէր թէ ինչպէս յաջողած էր իր կարասները փոխադրել ուրիշ բնակարան մը իր վարձակալին ունեցած պարտքը չվճարելու համար, ուրիշ մը կը նկարագրէր իր ընդհարումները ոստիկաններու հետ, երրորդ մը կը նկարագրէր թէ ինչպէս կրցած էր շուանէ սանդուխով մը բարձրանալ իր համանուհիին սենեակը, հակառակ նախանձոտ ամուսնոյն ձեռք առած զգուշական միջոցներուն ...

Սկիզբները այս բոլոր խօսակցութիւնները տեսակ մը գարշանք պատճառեցին Տոն Ժուանի,, սակայն հետզհետէ, գինին որ կը խմէր եւ կոչնականներուն զուարթութիւնը վրնաթափ ըրին իր ամօթխածութիւնը: Սկսաւ ծիծաղիլ եւ միեւնոյն ժամանակ ափսոսալ որ ինք եւս մասնակից չէր եղած այդ արարքներուն: Տակաւ մոռցաւ այն բոլոր առաջինի սկզբունքները զորս իր հետ բերած էր համալսարան ժամանած օրը եւ որոշեց իւրացնել իր ուսանող ընկերներուն նոր ապրելակերպը, որոնց հետեւիլը այնքան դիւրին էր:

Այդ սկզբունքները կը կայանային այն [illegible] մէջ՝ որ ուսանողները դըպրոցէն դուրս պէտք է ինքզինքնին նկատէին թշնամի երկրի մէջ եւ վարուէին իրենց շրջանակէն դուրս եղող մարդոց հետ այնպէս՝ ինչպէս Եփրայեցիները կը վարուէին Քանանու երկրի մարդոց հետ : Սակայն քաղաքին կառավարիչը դժբախտաբար գլխովին հակառակ ըլլալով ուսանողներու այս սկզբունքներուն, առիթը չէր փախցներ զանոնք խստիւ պատժելու, եւ ատոր համար ալ համալսարանականները պէտք է միշտ միացած ըլլային եւ անբռնաբարելի պահէին իրենց գաղտնիքները:

Ցատկանչական այս խօսակցութիւնները տեւեցին այնքան ժամանակ, որքան տակաւին չէին սպառած գինիի շիշերը : Երբ պարպուեցան անոնք, բոլոր կոչնականներուն գլուխները պատած էին մշուշով եւ իւրաքանչիւրը կը զգար անդիմադրելի փափաքը քնանալու :

Երբ բաժնուեցան երթալ հանգչելու համար, արեւը տակաւին չէր կորսնցուցած իր զօրութիւնը :

Տոն Ժուան ընդունեցաւ Կարբիայի հրաւէրը եւ երկարեցաւ անկողնի մը վրայ : Յոգնութիւնը եւ գինիին շոգիները զինքը թաղեցին խոր քունի մը մէջ :

Երկար ատեն իր երազները այնքան խառնափնդոր եղան որ տարօրինակ անհանգստութիւն մը զգաց, առանց գիտնալու ատոր պատճառը:

Կամաց կամաց սակայն, սկսաւ իր երազը աւելի յստակ տեսնել :

Իրեն այնպէս թուեցաւ թէ կը գտնուէր մակոյկի մը մէջ, մեծ ու լայն գետի մը վրայ, պղտոր ու ալեծուփ, այնպէս ինչպէս կ'ըլլայ Կուատալքիվիրը՝ ձմեռուան եղանակին:

Մակոյկը ոչ առագաստ ունէր, ոչ թի, եւ ոչ ալ ղեկ եւ գետափը ամայի էր : Միջոց մը կը գտնուէր գետին ամէնէն նեղ մասին մէջ, այնպէս որ կրնար դիւրութեամբ տեսնել երկու եզերքները :

Այդ պահուն տեսաւ որ գետին երկու կողմերէն երկու լուսաւոր դէմքեր կը յառաջանային դէպի իր կողմը, կարծես իրեն օգնութեան հասնելու համար :

ՓՐՈՍՓԵՐ ՄԵՐԻՄԷ

(7 Շար.)

Գիրքին մեծագոյն արժանիքը այն է որ ...թերցողը փոխանակ յուսահատութեան ...ներուն ընդհանրական ... ...ութեանց կը մղէ : Թէ՛ Միացեալ Ազ- ...գերու կազմակերպութիւնը եւ թէ՛ մեծ ...երը ամէն ջանք կը թափեն գիտական ...օրէնք միջոցներով դիմագրաւելու հա- ...ր ոգղղը եւ բարելաւելու համար ...ակը :

Ամէն ընթերցողի համար չափազանց ...անկան ու օգտակար է այս գիրքը :

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՔԱՐԻՒՂԸ (2)

(Pétrole Français)

...նտեսագիտական ուսումնասիրութիւն- ...ներով ու ճամբորդական նօթերով համ- ...ախմբուած Պէոնար Փիէռ այս անու- ...նով մեզ կը հրամցնէ դէպի Սահրայի խորը ...ճամբորդութեան մը ի խնդիր հեղուկ ոս- ...կիի :

...Քարիւղը Ֆրանսացիներուն համար նե- ...ղեալի ապրանք մըն էր պարզապէս մին- ...չեւ այն թուականը, երբ Միջին Արե- ...ւելքի հորերէն կարեւոր բաժին մը ստա- ...նալ ... վերջերս միայն՝ թէ՛ Ֆրանսայի եւ ...իր գաղթավայրերու մէջ բազմաթիւ ...ական երեւան հանուեցան, շնորհիւ հա- ...յթական ջանքերու :

...Պէռնար Փիէռ այցելած է ուր որ Ֆր- ...անսացիք քարիւղ գտած են կամ կը ...փնտռեն եւ գտնաւորելով իր քաղած տե- ...ղեկութիւնները, ընթերցողներուն կը ...ներկայացնէ Ֆրանսական քարիւղին ...պատմութիւնը :

Քարիւղը այլեւս հացի պէս անհրա- ...ժեշտ նիւթ մը դարձած ըլլալով, շահե- ...կան է ծանօթանալ այն հսկայական ճար- ...տարարուեստին, որ այժմէական կարեւո- ...րութիւն ունի ամէն կողմ :

Օգտակար գիրք մըն է «Ֆրանսական ...քարիւղը» :

...ՏԷՔՆԵՐՈՒ ԱՌՕՐԵԱՅ ԿԵԱՆՔԸ (3)

(La vie quotidienne des Aztèques)

Մեքսիկայի նախկին բնիկներու մէկ ...մասը ազթէքներէ կազմուած էր : Երբ ...Սպանացիք ԺԶ. դարուն հասան Մեքսի- ...կայի կեդրոնական մասը, հոն գտան ...զարմանալի ժողովուրդ մը, որ բոլորո- ...վին տարբեր քաղաքակրթութիւն մը ու- ...նէր Անգութ փճացուցին ամէն ինչ, ...սակայն այսօր լուրջ ուսումնասիրութիւն- ...ներով երեւան բերուած է Ազթէքներու ...յառաջադէմ քաղաքակր- ...թութիւնը եւ Մեքսիկա դարձած է խոյա- ...կան թանգարան մը : (Տարեկան մէկ մի- ...լիոն ... կը թողուն օտար այցելու- ...ները :)

Ժագ Սուսթէլ, որ պաշտօնով Մեքսիկա ...մնացած է տեւէ մը, առիթ ունեցած է ...խումբ մը ինքնատիպ ծանօթութիւններ ...ներկայացնելու Ազթէքներու մասին :

Գեղեցիկ ու պատկերազարդ այս հատո- ...րը զերծ է պատմական գործե- ...րու ծանրութենէն ու չորութենէն, հաճե- ...լի ... ձեւով մը ընթերցողին ...կը բանայ անծանօթ ու մոռցուած ժողովուրդի մը հետաքրքրական անցեալը :

Աւելորդ է ըսել որ գիրքը մեծ ընդու- նելութիւն գտած է արդէն Մեքսիկայի մէջ, ուր տեղացիները միշտ կը գանգա- տին Եւրոպացիներու անտարբերութենէն :

Մ. ՀԱՃԵԱՆ

1) Georges Zottola, Hachette, Paris 1960.
2) Bernard Pierre » » »
3) Jacques Soustelle » » »

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՀԻՆ ԴԷՄՔԵՐ

ՍՐԱՊԻՈՆ ԹՂԼԵԱՆ

Բազմաթիւ անգամներ յիշատակած ենք թէ՝ Արեւմտահայ Թատրոնի սկիզբը դը- րած են 1850ական թուականներուն ապ- րած մէկ քանի ուսուցիչներ եւ ուսանող- ներ, որոնք կարգ մը եւրոպական թատե- րական երկերէ խանդավառուած, զանոնք թարգմանած եւ իրենց սեփական տուներ- րու սրահներուն մէջ անոնց բեմադրու- թեան նախափորձերը կատարած են :

Աւելի ուշ, 1856ին, երբ Սրապիոն Հէ- քիմեան եւ Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան Վենե- տիկի Մ. Ռափայէլեան վարժարանէն կը հասնին Պոլիս, նոր սաղմնաւորուած թա- տերական գործին կուտան եւս առաւել ե- ռանդ ու կայծ : Ասոնք, Միջագիւղի Հայ Համայնքականաց վարժարանի կարգ մը թատերասէր երիտասարդներուն գլուխն անցած կանոնաւոր ներկայացումներու շարք մը կը սկսին, բեմադրելով իրենց իսկ հեղինակած ազգային գրեցողներդու- թիւնները :

Հետզհետէ զարգացող այս գործը իր անսայթաք հունին մէջ կը մտնէ այն օրը, երբ դարձեալ Վենետիկի Մ. Ռափայէլեան վարժարանէն կը հասնին նոր ընթերցա- ւարտներ՝ Թովմաս Թէրզեան, Մկրտիչ Աճէմեան եւ Սրապիոն Թղլեան :

Հոս փակագիծ մը :

Երբ խօսուի Արեւմտահայ Թատրոնի ծագման ու զարգացման մասին, անկա- րելի է մոռնալ յիշատակումը մեր անմո- ռաց Մխիթարեան Հայրերուն, որոնց հաստատած ու ղեկավարած ուսումնական օճախներէն է որ դուրս եկած են հայ բե- մական արուեստին փառքն ու պարծանքը կազմող հսկաները : Մխիթարեան Հայ- րերու սատուածածարան հնոցի քուրային մէջ է որ թրծուած են ոչ միայն հայ բե- մական արուեստի դմայլելի մեկնարկու- ները՝ Պետրոս Ադամեան, Դաւիթ Թը- ռեանց, Լաքքա, Վահրամ Փափազեան եւ ուրիշներ, այլեւ այդ նոյն օճախին տուրքն են եղած մեր թատերական գրա- կանութեան անխոնջ ռահվիրաները՝ Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան, Սրապիոն Հէ- քիմեան, Թովմաս Թէրզեան, Մկրտիչ Ա- ճէմեան եւ Սրապիոն Թղլեան :

Գոցելով փակագիծը, վերադառնանք Ա- րեւմտահայ Թատրոնին :

Երբ Սրապիոն Թղլեան Վենետիկէն կը հասնի Պոլիս, թատերական գործը կը ծաւալման բոլորովին նոր դիմագիծ մը :

Այս առթիւ կ'արժէ կարդալ Շարասանի հետեւեալ վկայութիւնը, զոր կ'արտա- գրեմ անոր «Թրքահայ Բեմը եւ իր գոր- ծիչները» հատորէն.—

«... Այս միջոցին Վենետիկի Ռափա- յէլեան վարժարանէն բեմական արուես- տին նորամանութեանց, թատրոնի բա- րոյական ու գեղարուեստական արժէքին ալ աւելի ճշմարտօրէն գիտակ սերունդ մը՝ Սրապիոն Թղլեան, Թովմաս Թէր- զեան, Մկրտիչ Աճէմեան Կ. Պոլիս գալ- նալով, Սրապիոն Հէքիմեանի եւ Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի սկսած գործի կատարե- լագործելու ճիգեր ըրաւ : Զուտ դիւցազ- ներգական խաղերու խառնուեցան ազգա- յին ու եւրոպական ողբերգութիւններ, կատակերգութիւններ, որոնց բեմական նուիրագործումը, անկեղծօրէն պարտինք խոստովանիլ, բացայայտ արդիւնքն են այդ երեք գործիչներու քրտնաջան տըք- նութեանց, իբրեւ հեղինակ կամ թարգ- մանիչ» :

Սրապիոն Թղլեան Արեւմտահայ Թատ- րոնի ծաղկումին իր բաժինը բերած է մեծ ու անգնահատելի վաստակով մը : Թղլեան բնաւ բեմ չէ բարձրացած, եղած է մի- այն ու միայն թատերագիր ու կազմա- կերպիչ, սակայն այդ հանգամանքն իսկ բաւական է որ անոր անունը ոսկեայ տա- ռերով արձանագրուի Արեւմտահայ Թատ- րոնի մատեաններուն մէջ :

1852էն 1858 Սրապիոն Թղլեան Վենե- տիկի Ռափայէլեան վարժարանին մէջ իբրեւ հայերէնի եւ դրագիտութեան ու- սուցիչ ունեցած է անմահն Հ. Ղեւոնդ Ա- լիշանը :

Ուսումնական շրջանը աւարտելէն ետք, երիտասարդ Սրապիոնին համար կը բաց- ուին կեանքի փայլուն ասպարէզներ, ո- րոնց մէջ կրնար իրեն համար ապահովել հանգստաւէտ կեանք մը : Եւ սակայն, գաղափարական երիտասարդը հեռու վա- նելով իր մտապատկերէն ամէն տեսակի ոսկեձամուկ հեռանկար, կը լծուի ու- սուցչական ասպարէզին եւ առաջին ան- գամ պաշտօնի կը կոչուի Սկիւտարի Ճե- մարանին մէջ :

Վեց տարուան իր պաշտօնավարութեան շրջանին Սրապիոն Թղլեան կը հասցնէ փայլուն աշակերտներու փունջ մը, ո- րոնցմէ ամէնէն ականաւորը կ'ըլլայ Սկիւ- տարի Սոխակը՝ Պետրոս Դուրեան :

Ճեմարանէն կ'անցնի դարձեալ Սկիւ- տարի Ս. Խաչ վարժարանը, ուր իրեն ա- շակերտ կ'ունենայ Յարութիւն Մրմրեան, Մելքոն Կիւրճեան, Եղիշէ Եպսկ. Դուր- եան եւ Տոքթ. Վահրամ Թորգոմեան : Միջոց մըն ալ կը պաշտօնավարէ Պէշիկ- թաշի Մաքրուհեան վարժարանը, ուր ա- շակերտ կ'ունենայ Արշակ Չօպանեանը :

Արեւմտահայ Թատրոնին իր առաջին մանկութիւնը կուտայ խաղական թատերակի մը թարգմանութիւնով : Ալ անկէ ետք, Սրապիոն Թղլեան անդադար կը ճոխացնէ նորահաստատ թատրոնին խաղացանկը թէ ինքնագիր գործերով եւ թէ թարգմանութիւններով :

Հայ բեմի առաջին դերասանուհին՝ Ա- րուսեակ (Պէպիրճեան) բեմական մուտ- քը տեղի կ'ունենայ Ս. Թղլեանի «էլիմնա- րա» թատերգութեամբ :

Սրապիոն Թղլեանի թատերգութիւննե- րը քաղուած են մեծ մասամբ մեր ազգա- յին պատմութենէն : Ասոնք են՝ «Գաէլ եւ Փառանձեմ», «Արա Գեղեցիկ», «Տրդատ Արքայ», «Կոյրն Կուաշա», «Երուանդ եւ Լուսիկ», «Մասեաց Դիւցազնուհի», «Սափփօյ Քերթողուհի», «Կայէն եւ Ա- բել» եւ տակաւին ուրիշներ, որոնցմէ մեծ մասը ներկայացուած են այդ թուական- ներու Պոլսոյ մէջ գործող Արեւելեան եւ Վարդովեան Թատերախումբերուն կողմէ :

Սրապիոն Թղլեանի գրական արտադը- րութիւններու ձեռագիրներուն մեծ մասը հրոյ ճարակ եղած են 1870ի Բերայի մեծ հրդեհին :

Այդ հրդեհէն ետք արտադրուած երկե- րը նոյնպէս այրուած են, այս անգամ Տիկին Թղլեանի իսկ ձեռքով, որ Համիտ- եան ահէժիմի ահաւոր բռնակալութեան օ- րերուն վախնալով ոստիկանական խու- զարկութիւններէ, կրակը նետած է ա- մուսնոյն բոլոր ձեռագիրները :

Սրապիոն Թղլեան ծնած է 1844ին եւ մահացած 1919 Մայիսին, Կ. Պոլիս :

Նոր ծերութեան հասած բազմավաս- տակ դաստիարակը, թատերագիրն ու բեմական գործիչը իր կեանքին վերջին օրերը ապրած է նիւթական խիստ անձուկ վիճակի մը մէջ :

Իր մահէն շատ քիչ առաջ, քանի մը բարեկամներ ու մտերիմներ կը նախա- ձեռնեն տօնելու անոր գրական աշխատու- թեան վաթսունամեակը, եւ սակայն ա- նողոք մահը այդ վերջին հաճոյքն ալ կը զլանայ բազմավաստակ ծերունիին :

Եւ այսօր, երբ արդարօրէն կը հպար- տանանք տեսնելով մեր գիրքին ու գրակա- նութեան, մեր թատերական արուեստին աճումը, չմոռնանք ոգեկոչելու յիշատակը Սրապիոն Թղլեանի եւ իր նմաններուն, որոնք պատուանդանը հանդիսացան Գե- ղեցիկին, Բարիին ու Ճշմարիտին պղպը- տաններուն վրայ կառուցուած Հայ ար- ուեստի շէնքին :

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (59)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Յեանաժամ ավջոյն արքայից, — եւ ...րդ իշխանը, գունեց առաջանալով մի ...ափ քայլ, կանգ առաւ ու ձեռքը, բռն ...ութեան գլուխ կրծքին, խոնարհելով ...երեց, որ դիմացինը կոյր է եւ չի կա- ...րող տեսնել իր մեծարանքի ցոյցը :

— Սամբիկոնեից ով՞ըն է, Վարդ իշխա- ...նը լսեց արքայահօր ծերունական ... ...ծերական ձայնը : — Ուրախ եմ տե- ...սնելու եւ կարի զժգոհ, որ ուշ, շատ ...եւ այցում մենաւորիս ...

...Ծերունին խօսում էր իւրաքանչիւր բա- ...ռ շեշտելով, գլուխը միշտ անշարժ ...մ ... պահած եւ ապա, մօտեցող ոտ- ...ձայնը լսելով, չոր, կաշի ու ոսկոր ...ած ձեռքը, որ նման էր թարմութիւնը ...կորցրած տերեւի, պարզեց առաջ նոյն- պէս անբնական մի ձեւով :

Մամիկոնեան իշխանը մօտեցաւ ակնա- ծելով, չփոխեց կոյր թագաւորից, թէ նրա անցեալից, ու յարգանքով համբու- րեց նրա պարզած աջը :

— Նիստ, իշխան, եւ մխիթարիր ինձ ուրախ լուրերով, — ասաց ծերունին բեկուող ձայնով :— Մայրաքաղաքից հե- ռու՝ ես ի սպառ անիրազեկ եմ աշխարհի չարին ու բարուն :

Վարդը յարգանքով ու զգուշութեամբ նստեց անթիկնակ մի աթոռի, որ ընդե- լուզուած էր ինչ որ դեղին մետաքսով :

— Անշուշտ, անտրժելի չէ, իշխան, եւ ոչ էլ շահաւէտ՝ այցել մի կոյր գահա- զուրկի, որը չունի ոչ գահ, ոչ իշխա- նութիւն,— եւ ծերունու դէմքով մի մը- ռայլ ստուեր անցաւ, որն առեւ կնճռեց նրա ճակատը :— Անկասկած եմ, որ այդ- պէս է մտածում իւրաքանչիւր նախարար ու սեպուհ ... մանաւանդ, երբ տեսնում են Արշակ թագաւորն ինքը չի այցում հօ- րը ... ուստի նոքա եւս ...

Ծերունին լռեց մէկէն, նրա խօսքերի մէջ կար դառնութեան շեշտ ու դժգոհու- թիւն թէ իր վիճակից, թէ հարազատնե- րից, դուցէ եւ ամբողջ աշխարհից :

Վարդն այդ զգաց իսկոյն եւ յարեց անմիջապէս :

— Տէր արքայ, — ասաց նա ոտքի կանգնելով ու շփոթուելով, որ մոռացել է կարեւորը : — Արշակ թագաւորը հրա- մայել է ինձ՝ ողջունել քեզ խոնարհ եւ ցանկալ բարեբաստիկ օրեր ...

Իշխանը յապաղեց առվայրկեան. չգի- տէր ինչո՞ւ չէր համարձակւում նայել ծերունու աչքերին, ուստի նայեց նրա չոր տերեւների նմանող ձեռքերին եւ ա- ւելացրեց .

— Հրամայեց նաեւ իմանալ, թէ ի՞նչ ցանկութիւններ ու կարիքներ ունի թա- գաւորահայրը ...

Ծերունու կոյր դէմքով նորից ստուեր անցաւ :

— Այո, — հառաչեց նա երկարօրէն : — Թագաւոր էի եւ ողջամբ դարձայ թա- գաւորահայր : Ցանկութիւններ եւ կարիք- նե՞ր ... Սակայն ինչու Արշակը ինձ հետ խօսում է միշտ ուրիշի բերանով : Դու չվիրաւորուես, իշխան ... Միթէ՞ հնա- րաւոր չէ կարել մի օրուայ ճանապարհ եւ այցել դժբախտ հօրը : Մի՞թէ այդքան ..

Այս անգամ ծերունին պարզապէս չա- րեց շարունակել եւ լռեց՝ կոյր աչքերի փակ կոպերը դողացնելով :

Վարդ իշխանը, առեւ նրան կարեկցե- լով, ուզեց ասել «աքքայր», որ չվշտանայ, բայց մեքենաբար խոնարհեցաւ արաւ կըր- կին, ինչպէս տեսնողի առաջ :

— Եւ թող արքահայրը ների ինձ՝ նկա- տելու, որ Արշակ թագաւորը միշտ եւ խնամքով յիշում է քեզ, բայց յոյժ ըզ- բաղուած արքունի գործերով եւ մանա- ւանդ նոր քաղաքի շինութեան հոգսով՝ անկարող է լինում ...

— Սակայն մի մոռանար, իշխան, ընդ- միջեց նրան ծերունին՝ չորացած, գրեթէ անարիւն աջը բարձրացնելով :— Մի մո- ռանար, որ նա արհամարհեց ու չեկաւ Գնէլի հարսանիքին : Գիտեմ, պատճառ չէ եւ ոչ էլ հնարաւոր, որ թագաւորը գնայ ամենայն տեղ եւ ամենայն մարդու մօտ, սակայն ինքը պարտաւոր էր ներկայ լինել իր ասպ եղբօր որդու հարսանի- քին : Այնպէ՞ս է, իշխան :

«Այո» ,— կրկնեց մտքում Վարդը եւ նեղն ընկաւ, համաձայնէր՝ յարմար չէր, առարկէր՝ անվայել էր, ուստի, ա- ռանց ծերունու աչքերին նայելու, յարեց .

— Հարսանեաց օրերին, արքայ, Արշակ թագաւորը գտնւում էր Կողի հովիտում . գնացել էր նոր քաղաքի կառուցումը դի- տելու :

— Լսած եմ, այո : Հիմնել է նոր քա- ղաք եւ անուանել Արշակաւան, — երկա- րեց ծերունին, ձեռքը նոյնպէս երկարե- լով — Մնափառութիւն ... Աւելորդ ու- նափառութիւն եւ անխոհեմ քայլ ... Ա- յո, անխոհեմ ,— եւ նա գլուխը մարու- բերեց դժգոհ :— Ինչո՞ւ մի այդպիսի կա- րեւոր քայլի ձեռնարկելիս նա չուզեց հարցնել իմ խորհուրդը : Արհամարհո՞ւմ է ծերունի հօրը, թէ՞ կարծում է՝ ցնորել եմ կուրութիւնից յետոյ :

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ
ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ԺՈՂՈՎ

Սողոմոն Թէհլիրեանի յիշատակի Երեկոյին կարգադիր յանձնախումբը ժողովի հրաւիրուած է այս Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 20ին, Քաֆէ Քոլսայ :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Փարիզի Հայ Աղքատախնամի վարչութեան որոշումով, այսուհետեւ, ամէն տարի Նոյեմբեր ամսոյն նախավերջ Կիրակին պիտի կատարուի Հանգստեան Տուներու համօրէն ննջեցեալներու հոգւոց հանգստեան :

Առ ի գիտութիւն ուրեմն՝ Աղքատախնամի վարչութիւնը կը հաղորդէ Հերկայիս, որ յառաջիկայ Նոյեմբեր 13ին, Կիրակի օր՝ Փարիզի եկեղեցւոյ մէջ՝ նախագահութեամբ Կաթ. Պատ. Սերովբէ Եպիսկ. Մանուկեանի, հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի, բոլոր ննջեցեալներու հոգւոց :

Այս առթիւ կը հրաւիրուին ննջեցելոց ընտանիքներն ու պարագաները ինչպէս նաեւ բարեպաշտ հասարակութիւնը ներկայ գտնուիլ սոյն հանդիսութեան :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ — Գուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է — Հանգուցեալ Խաչատուր Սուքիասեանի մահուան տխուր առթիւ Գ. Ա. Միրզայեան փոխան ծաղկեպսակի 20 Ն. Ֆ. եկեղեցւոյն, Երուանդ Այվազեանի մահուան տխուր առթիւ Տէր եւ Տիկին Մանուէլեան, Տէր եւ Տիկին Ֆրանկեան, Տէր եւ Տիկին Մ. Գ. Հացպանեան փոխան ծաղկեպսակի տասնական Ն. Ֆ. եկեղեցւոյն : Գ. Սուքիաս Քէօսէեան իր թոռնիկի մկրտութեան առթիւ տասնական Ն. Ֆ. կը նուիրէ Գուլվ. Օտտոյի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ, Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանի, Գուլվ. Օտտոյի Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին եւ Յառաջի տարածման : Վահան Էֆէնտիեանի մահուան տխուր առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Տէր եւ Տիկին Մ. Գ. Հացպանեան տասը Ն. Ֆ. եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Ս. Գաբրիէլեան քսան Ն. Ֆ. եկեղեցւոյ, Գ. Ա. Գուզիկեան տասը Ն. Ֆ. եկեղեցւոյ, եւ տասը Աղքատախնամին : Գ. Ս. Կուրճիեան տասը Ն. Ֆ. եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Ս. Խողիկեան տասնական Ն. Ֆ. եկեղեցւոյ, Գուլվ. Օտտոյի Ֆ. Կ. Խաչին եւ Փարիզի Մշակութային Տան :

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանական յաջորդ հաւաքոյթը այս Չորեքշաբթի, ժամը 21ին, Քաֆէ Քառէի վերնայարկը :

ԳԻՆԵՁՕՆ

Ի պատիւ Նշան Պէշիկթաշլեանի, Արեւելք մեկնումին առթիւ :

Կը հրաւիրուին համակիրները :

ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆՄԱՀ ՀԵՐՈՍ
ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ
ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԵՐԵԿՈՅԹԸ ՏԵՂԻ ԿՈՒՆԵՆԱՅ ՇԱԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 12ԻՆ. ԺԱՄԸ 20·30ԻՆ

MAISON DE LA CHIMIE, 28 bis, Rue St-Dominique (Métro Invalides)

Բոլոր ազգային կազմակերպութիւնները հրաւիրուած են իրենց մասնակցութիւնը բերելու յիշատակի այս երեկոյթին :

Յայտագրին մանրամասնութիւնները յաջորդով : *ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է*

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ — Գուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութիւնը եւ Ֆ. Կ. Խաչի վարչութիւնը կը ծանուցանեն թէ տեղւոյս Ազգ. վարժարանը կը վերաբացուի այս Հինգշաբթի, եկեղեցւոյ սրահը, ուսուցչութեամբ Գ. Յակոբ Յարութիւնեանի (շրջանաւարտ Պէյրութի Փալանճեան ճեմարանէն) :

Կը խնդրուի թաղիս ծնողներէն, որ իրենց զաւակները արձանագրելու համար գիմեն ամէն Հինգշաբթի ժամը 2ին, դպրոցի սրահը : Արձանագրութիւնը կը կատարուի տեղւոյն վրայ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ Տօնածառի հանդէսը, կիրակի՝ Դեկտեմբեր 18, կէսօրէ ետք :

Ա Զ Դ

Տօքթ. Բարսեղ Խրիմեան կը հաղորդէ իր յաճախորդներուն թէ իր գարմանատան Նոր հասցէն է՝

14, Place des Victoires, ASNIÈRES (Seine)

GRE. 24-45

Տօքթ. Խրիմեան հիւանդներ կ'ընդունի Երեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Շաբաթ, ժամը 14էն 16. Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ ժամը 18էն 20 եւ ժամադրութեամբ :

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կապ. Խաչի Կեդր. վարչութիւնը կը յայտարարէ թէ իր նոր հասցէն է :

Croix Bleue des Arméniens de France
Comité Central
17, Rue Bleue, PARIS (9e)
Tél. TAI. 63-89

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Դպրոցասէրի տարեկան գեղարուեստական ցերեկոյթը՝ Մարտ 26ին :

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳ

ԵՐԴ ՊՏՈՅՏ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՐԶՆԿԱՑԻԷՆ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՇԻՐԱԶ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հինգշաբթի Նոյեմբեր 10. ժամը 21·15ին, Սալ Շոփէն :

8, Rue Daru

Տոմսերը՝ 2·50. 3·50 եւ 5 Ն. Ֆ. :
Ապահովել Բալըեան գրատունէն, 43 Րիւ Ռիշէ :

Հ. Յ. Դ.
ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ — Հ. Յ. Դ. Ս. Մխիթարեան ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հըրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ (Նոյեմբեր 11), ժամը 21ին, իր նոր հաւաքատեղին :

Ներկայ կ'ըլլայ Փարիզի Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը :

ՕՐԱԿԱՐԳ. — Նախապատրաստական աշխատանքներ Հ. Յ. Դ. 31րդ Շրջ. ժողովին առթիւ, եւ այլ խնդիրներ

Կը խնդրուի ընկերներէն ճշգապահ ըլլալ :

ՎԱԼԱՆՍ — Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի ընդհ. ժողովը, այս Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8·30ին Ահարոնեան ակումբին։ Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է : Կարեւոր օրակարգ :

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ
ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 12ին :
Կը խօսի Ընկ. ԱՌԱԷԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ :

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հաստրաւպա․ տար․ 40 Ն․ Ֆր․, վեց․ 22Ն․ Ֆր․
Արտասահման՝ տար․ 50 Ն․ Ֆր․ Հատը 0,20 Ն․ Ֆր․

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 8 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MARDI 8 NOVEMBRE
1960

36րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8945 · 36EME ANNEE · Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN · ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4746

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

«ՊԱՐՏԱԴԻՐ ԲՆԱԿՈՒԹԻՒՆ»

Իթթիհատի արժանաւոր ժառանգորդները նոր բացատրութիւն մը ստեղծած են՝ արդարացնելու համար «Թրքացման» քաղաքականութիւնը, որուն նուիրուած են արդէն, իշխանութեան գլուխ անցնելէ [illegible] ամիս վերջ:

«Պարտադիր բնակութեան օրէնք» կը կոչուի այն հրէշային որոշումը, զոր տուած է «Ազգային Միասնականութեան Կոմիտէն», այսինքն զօրավար Ճէմալ Կիւրսէլի յեղափոխական – զինուորական կառավարութիւնը:

«Պարտադիր բնակութիւն» կը նշանակէ Թուրքիոյ արեւելեան նահանգներէն այլուր տարագրել «աղաները, շէյխերը եւ ցեղախումբի պետերը, որոնք ազգային միասնականութիւնը խանգարելու բնոյթ ունեցող գործունէութիւն ցոյց կուտան»:

Ոեւէ մէկը չի ճշդեր թէ որո՛նք են անուանուած «աղաները, շէյխերն ու ցեղախումբի պետերը»: Սակայն բացատրութիւնը այնքան թափանցիկ է, որ մարգարէ ըլլալու պէտք չկայ՝ գուշակելու համար, որ հարուածը ուղղուած է Քիւրտերուն դէմ.

Հակառակ 35 տարիէ ի վեր հետապնդուած «Թրքացման» քաղաքականութեան, Քրտական Հարց մը գոյութիւն ունի Թուրքիոյ մէջ: Ու դժուար է բռնադատիչ միջոցներով մարել Քիւրտերու ազգայնական զգացումները:

Անկարելի է անկախութեան եւ ազատութեան զգացումը մեռցնել ժողովուրդի մը հոգիին մէջ, երբ այդ խոյանքը տեղ գտած է հոն անգամ մը.

Օսմանեան կայսրութեան օրով Սուլթանները զարկերով շահագործեցին Քիւրտերու կրօնական զգացումները, զանոնք Թրքացնելու եւ իրենց սայլին լծելու համար: Իրրեւ խրախ, Քիւրտերուն կարեւոր դիրքեր ապահովեցին երկրին քաղաքային վարչութեան եւ բանակին մէջ: Քիւրտերը բազմաթիւ ականաւոր դէմքեր տուին Թուրքիոյ՝ այն օրերուն, երբ համերաշխութիւնը ի պատուի էր:

Սուլթան Համիտ ստեղծած ծրագիրն էր Համիտիէ զօրագունդերուն միջոցաւ հնազանդութեան մէջ պահել հայկական նահանգները՝ ամբողջ երեսուն տարի, իր գահընկեց իշխանութեան օրով Իրար դէմ հանելով արիւնակից երկու ցեղերը:

Իթթիհատի հանրապետական փոխարինութիւնը հիմնովին յեղաշրջեց Սուլթաններու համախմբական քաղաքականութիւնը:

Ու առաջին աշխարհամարտի վաղորդայնին, երբ հայկական նահանգները պարպուած էին՝ իրրեւ հետեւանք Մեծ Եղեռնին, Թուրքիոյ նոր վարիչները, գլխաւորութեամբ Մուսթաֆա Քեմալի, իրենց զէնքերն ուղղեցին Քիւրտերուն դէմ, Հայերէն վերջ զանոնք ալ արմատախիլ ընելու եւ բնաջնջելու ստորայնական նպատակով:

Սեւրի դաշնագիրը ինքնավարութիւն կը շնորհէր Քիւրտերուն, որոնց պատուիրակն էր Շէրիֆ փաշա իր ամբողջ համբաւով ու դիւանագիտական հմտութիւնը:

1925ին եւ 1930ին արեւելեան նահանգներուն, մասնաւորապէս Տէրսիմի շրջանին մէջ ծագած ըմբոստական շարժումները արեան մէջ խեղդուեցան՝ մեղսակցութեամբ խորհրդային կառավարութեան, որ այդ օրերուն ամենաջերմ զինակիցն ու պաշտպանն էր Թուրքիոյ:

Արտասահմանի մէջ ապաստանած Քիւրտ մտաւորականներ կազմեցին Հայ-Քրտական [illegible]կցութիւնը, որուն նպատակն էր դէպի անկախութիւն առաջնորդել քիւրտ ժողովուրդը:

Աթաթիւրքի կառավարութիւնը երկիցս ճզմելէ վերջ Քիւրտերու ապստամբական շարժումները, վճռեց միանգամ ընդ միշտ լուծել քրտական հարցը: Զանգուածային տարագրութեան միջոցաւ ուզեց Քիւրտերը հեռացնել արեւելեան նահանգներէն՝ մինչեւ Թրակիա տեղափոխելով զանոնք:

Այս ծրագիրը յաջողութիւն գտած չըլլալով, Իսմէթի եւ Մենտերէսի կառավարութիւնները հետապնդեցին «Թրքացման» քաղաքականութիւնը:

Հարիւրաւոր երիտասարդ Թուրք ազգայնամոլ ուսուցիչներ ղրկուեցան քիւրտաբնակ շրջանները, գիւղերնուն մէջ իբրեւ «Թուրք» դաստիարակելու քիւրտ նոր սերունդը:

Ինչպէս կ'երեւի, այս ձեռնարկն ալ յաջողութիւն չէ գտած: Քիւրտերը տոգորուած ազգայնական զգացումներով, կը շարունակեն մտածել անկախ Քիւրտիստան մը ստեղծելու մասին:

Կիւրսէլի կառավարութիւնը ի զուր կը փորձէ «պարտադիր բնակութեան» օրէնքով Քիւրտերու հոգիին մէջ մեռցնել անկախութեան զգացումը:

Չի՞ դիտեր որ «հալածանքը տարածանք է»:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ

ՆԵՐՔԻՆ ԹԱՔՈՒՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Հակառակ պաշտօնական յայտարարութեանց թէ լուծուած է 147 պաշտօնանկ փրոֆէսէօրներու հարցը, կը թուի թէ կը շարունակուի տագնապը:

Բանակը կը մերժէ նահանջել, իսկ ուսանողութիւնը միշտ կը մնայ ընդդիմադիր:

Ազգային Միասնականութեան Կոմիտէն, որ կը ներկայացնէ բանակը, իր ներկայացուցիչներուն բերնով կը շարունակէ ամբաստանել պաշտօնանկ փրոֆէսէօրները: Այսպէս դեր – գնդապետ Մուզաֆֆէր Քարան կը յայտարարէ.—

— Պաշտօնանկ բոլոր այն դասախօսները, որոնք ամօթալի նիշ ստացած են բարոյականի եւ գիտական գաղափարաբանութեան տեսակէտով, մանաւանդ մեծ մասամբ համայնավար, մասոն, անբարոյ, սեռային խաթարումի ենթակայ են, կ'ուզեն քրտական պետութիւն հիմնել, իբր համալսարանի կը գործածեն իրենց ասիստանները, իբրեւ հեղինակ՝ ստորագրութիւն կը դնեն գիրքերու վրայ, որոնք գրուած են տոչենթներու կողմէ, եւ տարին 4 – 5 անգամ կը հանդիպին փաքիւլթէ:

Իսկ ուսանողութիւնը, միշտ դժգոհ եւ բողոքարկու, կը պաշտպանէ համալսարաններու ազատութիւնը: Այսպէս Անգարայի համալսարանին ուսանողները որոշած են ներկայ չըլլալ դասաւանդութեանց եւ, իբրեւ բողոքի նշան, չածիլել եւ երկարել իրենց մօրուքը: Նոյն համալսարանէն երկու հազար ուսանողներ ցոյց մը կազմակերպեցին՝ թափօր կազմած, հետիոտն եւ ծաղկեպսակներ ի ձեռին, այցելութեան երթալով Աթաթիւրքի դամբարանին:

Դիտելի է որ ճեղքեր բացուած են երկու ճակատներուն վրայ:

Ուսանողական ճակատին վրայ, Թուրք Ուս. Միութեան Ա. նախագահը, յանուն ուսանողութեան, կը գնահատէ բանակին տուած որոշումը փրոֆէսէօրներուն դէմ եւ կը մերժէ համալսարանի հրաժարեալ վերատեսուչին խօսքը թէ «փլած է Թրքական համալսարանը»: Միւս կողմէ, Ի. նախագահը կը քննադատէ բանակին կատարած մաքրագործումը: Իր կարգին, Թուրք Ուս. Միութեանց Դաշնակցային Կոմիտէին նախագահը կը յարձակի Ուս. Միութեան Ա. նախագահին յայտարարութեան վրայ՝ աւելցնելով թէ իրաւունք չունի ամբողջ ուսանողութեան կամ երիտասարդութեան անունով խօսելու:

Բանակի ճակատին վրայ, Ազգ. Միասնականութեան Կոմիտէին անդամներէն հարիւրապետ Իրֆան Սոլմազեր կը յայտարարէ.—

— Բնաւ խնդրոյ առարկայ չէ որ Ազգ. Միասն. Կոմիտէն իր որոշումէն ետ դառնայ կամ կանգ առնէ: Ետ պիտի չդառնանք, որոշումները վճռական են:

Նոյն կոմիտէին անդամներէն Ահմէտ Եր, կը յայտարարէ.

— Օրէնքը օրէնք է, չի կրնար փոխուիլ:

Միւս կողմէ, կը շարունակուին խորհրդակցութիւնները, բանակցութիւնները, ելքի ճամբայ մը գտնելու ջանքերը: Ազգ. Միասնականութեան Կոմիտէին անդամները այցելութիւններ կը կատարեն աջ ու ձախ, տեսակցութիւններ կը կատարեն հանրային կարծիքի վարիչներուն հետ, աշխատելով համոզել ուսանողները, բացատրելով եւ արդարացնելով առնուած որոշումները:

Գրականութեան համալսարանի դասախօսները գոհ մնացած են այս բացատրութիւններէն եւ յայտնած թէ կ'ընդունին կատարուած մաքրագործումը: Ուսանողները, իմանալով որ գրականութեան համալսարանի դասախօսները կը նահանջեն, բողոքած են հրապարակաւ: Իրաւաբանական համալսարանին մէջ այս բանակցութիւնները որոշ եզրակացութեան մը մէջ չեն յանգած տակաւին:

Ի վերջոյ Թուրք Ուս. Միութեան կողմէ վեց հոգինոց պատուիրակութիւն մը կը ներկայանայ նախագահ Կիւրսէլի: Մօտ կէս ժամ բացատրութիւններէ ետք, նախագահը կը յայտարարէ.—

— «Փրոֆէսէօրներու կազմին մաքրագործումը կը թողունք Սենաթոյին: Խիստ բարի կամեցողութիւնով կը շարժինք: Գոհ մնացինք որ չափաւոր ընթացք ցոյց տուիք: Պէտք չէ սուրբ ընծայէք անոնց որոնք կ'ուզեն պղտորել մթնոլորտը: Մենք այս մաքրագործումը բրինք [illegible] մեզի հաղորդուած տեղեկութեանց: Ձեր բացատրութիւններէն դուրս կուգայ թէ կարգ մը տեսակէտներով սխալներ կան այն տեղեկութիւններուն մէջ, որոնք հաղորդուած են մեզի: Մեզի համար առաքինութիւն է ետ դառնալ սխալէն»:

Կը տեղեկացուի թէ յաւելուածական օրինագիծ մը առաջարկուած է, որով Սենաթոներուն պաշտօն կը յանձնուի մաքրագործելի դասախօսներու կացութիւնը քննել:

Ճ. Կիւրսէլ պատուիրակներուն ըսաւ նաեւ հետեւեալը.

— Այն դասախօսները, որոնք սխալմամբ ենթարկուած են մաքրագործումի, պիտի վերադառնան Համալսարան:

Այս տեսակցութենէն ետքը, լրագրողները հարցուցին Ազգ. Միասնականութեան Կոմիտէի անդամներուն թէ պետութեան նախագահին վերջին յայտարարութենէն պէ՞տք է եզրակացնել, որ պաշտօնանկները պիտի վերադառնան իրենց գործին:

— Տրուած որոշումը սրբագրելը ուրիշ բան է, փոխելը՝ ուրիշ բան: Շատ տարբերութիւն կայ այս երկուքին միջեւ: Կրնայ սրբագրուիլ: Բայց ասիկա չի նշանակեր թէ դասախօսները պիտի վերադառնան Համալսարան: Բանակը ետ չի դառնար տուած որոշումներէն: Տարբեր պաշտօններ կրնան տրուիլ իրենց: Օրինակ դեսպանութիւն, կուսակալութիւն կամ բժշկապետութիւն: Բայց որոշումէն երբեք չի դարձուիր: Բանակ մը որ կը նահանջէ, քայքայուած կ'ըլլայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԵԱՆ յեղափոխութեան 43րդ տարեդարձին առթիւ (Նոյեմբեր 7) Մոսկուա ժամանած են արբանեակ երկիրներու, համայնավար Չինաստանի եւ Եւրոպայի համայնավար կուսակցութեանց պարագլուխները: Համայնավար Չինաստանի նախագահը՝ Լիու Շաօ Չի մասնաւոր պատիւներով ընդունուած է: Օդակայան դիմաւորելու գացած են Խրուշչեւ, Պրեժնեւ, Կրոմիքօ եւ այլ բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ: Խրուշչեւ նախապէս ընդունած էր Քուպայի դեսպանը եւ խնդալով ըսած.— տեսաք, միշտ հոս եմ:

ՔԱՍԱՎՈՒՊՈՒ, ընկերակցութեամբ Գոմպոքոյի Նիւ Եորք կը մեկնի, մասնակցելու համար ՄԱԿի ընդհանուր ժողովին, ուր քննութեան պիտի առնուի Քոնկոյի կացութիւնը: Միւս կողմէ Քոնկոցիները դժգոհ մնացած են Համմըրշոլտի ներկայացուցած վերջին տեղեկագրէն: «ՄԱԿը կ'ուզէ գաղթավայրի վերածել Քոնկոն: Քոնկո ո՛չ կ'ըսէ» գրած է Լէոփոլտվիլի ամէնէն ազդեցիկ եւ տարածուած օրաթերթը՝ «Քուրիէ տ'Աֆրիք»:

ՏԸ ԿՈԼԻ ուրբաթ օրուան ճառին պատասխանած են, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, Ֆրանսական Ալժերիոյ Ճակատի ներկայացուցիչները: «Պաշտօնապէս կը յայտարարենք թէ դէմ ենք ու արգելք պիտի հանդիսանանք ալժերական հանրապետութեան մը ստեղծումին»: Ճակատը յայտարարած է ի մէջ այլոց, որ իր անդամներու թիւը մէկ միլիոնի կը հասնի, որոնց 400.000ը մահմետական են:

ՏԸ ԿՈԼ Սենեկալի, Քոթ տ'Իվուարի եւ Քոնկոյի պետերուն՝ Լ. Սենղորի, Հուֆուէ–Պուանիի եւ Աբբա Եուլուի այցելութիւնը ընդունած է:

ԱՄԵՆԱՑՆ ՍՐԲՈՑ ՏՕՆԻ երեք օրերուն 56 հոգի մեռած եւ 1916 հոգի վիրաւորուած են, Ֆրանսայի ճամբաներուն վրայ: Ինքնաշարժի 1413 արկածներ տեղի ունեցած են:

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ նախագահը՝ մարաջախտ Այուպ Խան 45 վայրկեանի տեսակցութիւն ունեցած է Նասրի հետ, Գահիրէի մէջ:

ՔԻԵԼԻ մէջ մեռած է գերման նախկին ծովակալ Ռէտըր, 85 տարեկան: Զինուորական պատասխանատու պաշտօններ վարած էր, երկու աշխարհամարտներուն եւ հեղինակն էր երկու ծանօթ գիրքերու նաւային պատերազմներու շուրջ:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ընտրապայքարը վերջացաւ երկուշաբթի գիշեր ժամը 24ին: Այդ վայրկեանէն մինչեւ յաջորդ գիշեր մէկ կաթիլ ոգելից ըմպելի չի ծախուիր Միացեալ Նահանգներու մէջ, որպէսզի ամէն ինչ կանոնաւոր ըլլայ: Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, կաթոլիկէ ծերակուտական Քենէտի նախագահ պիտի ընտրուի: Դեմոկրատ թեկնածու «գեղեցիկ տղամարդ» ըլլալով իրեն պիտի քուէարկեն բոլոր կիները, ասոնց թիւը այր մարդոցմէն հինգ միլիոն աւելի է:

ԽՐՈՒՇՉԵՒԻ կօշիկը որ պատմական դարձաւ ՄԱԿի ծանօթ դէպքէն ետք, գերմանական ապրանք է եղեր: Այս է գերմանական մեծ գործատան մը եզրակացութիւնը կօշիկին մեծադիր նկարը տեսնելէ ետք: Փալաթինայի այդ գործատունը երեք հարիւր հազար կօշիկ ծախած էր Խորհրդ. Միութեան: Միւս կողմէ նորվեկիական տուն մը որ ՄԱԿի փակ դրասենեակները շինած էր սկսած է գովել իր ապրանքը որ դիմացած է … Խրուշչեւի կօշիկին հարուածին:

ԻՏԱԼԻՈՅ թաղապետական ընտրութիւնները տեղի ունեցան Կիրակի, քուէարկութեան դրամննակին դուրս ելած ատեն ձախ ընկերվարական պարագլուխ՝ Նեննիի կինը պատասխանելով լրագրողի մը հարցումին ըսած է. «Ոչ, ամուսինիս համար չեմ քուէարկած: Երբեք ընկերվարականներու համար չեմ քուէարկեր»:

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱԽՈՅԵԱՆՆԵՐ

Տասնեւհինգ տարիներէ ի վեր խաղաղութիւն, համակեցութիւն կը պոռան, կը ճառեն եւ անդադար կը պատրաստուին աւելի մահացու զէնքերով :

Կը զինուին, որովհետեւ ճակատներ կազմած են, որովհետեւ հակառակորդներ են, որովհետեւ փոխադարձ անվստահութիւն ունին: Մոսկուա կը ջանայ միջազգային քաղաքականութեան կեդրոն ըլլալ, եւ համայնավար դրութիւնը տարածել: Արեւմտեաններ, միացեալ ճակատ կազմելով, հաւասարակշռութիւն մը հաստատելու համար, դրամատիրական դրութիւնը կը պաշտպանեն: Արեւմուտք յարձակողականէ մը կը խուսափի՝ պաշարելով Արեւելքը զինուորական խարիսխներով: Արեւելքը յարձակողական մը կը նկատէ խարիսխներու հաստատումը: Ոչ մէկը կը հրաժարի վարդապետութեան, քաղաքական ազդեցութեան ծաւալման աշխատանքէն, ոչ ալ միւսը պաշտպանողական դիրքէն, դրութենէն: Զինաթափումի ժողովին անդամները տասն ըլլան կամ տասնեւհինգ, խնդիրը կը մնայ նոյնը եւ անլուծելի :

Արեւելեան դրութիւնը հիմնուած է բացարձակ տիրապետութեան վրայ, անհատական ձեռներէցութիւն, որեւէ անհատական ձեռնարկ դրամատիրական է, հակընկերային է, քաղքենի ընկերութեան մնացորդ: Խորհրդային մամուլը, մասնաւորաբար «Մոսկովեքայա Փրաւտա» (6-9 Սեպտեմբեր) բուռն պայքար կը մղէ շահագէտներու դէմ, որոնք «ընկերային մակաբոյծներ» են, զանազան միջոցներով ապրանքներ ձեռք կ'անցընեն, քաղաք կը բերեն եւ զանազան միջոցներով կը վաճառեն, կը մրցին պետութեան հետ: «Այս մարդիկը մարդկութեան տականքն են, այս փտած անդամները, այս ժանտախտը, դրամատիրութենէն ընկերվարութեան ժառանգ ձգուած այս ախտը, վիրաբուժական գործողութեան ենթարկուելու է անողոքաբար »:

Գաղթավայրերը պէտք է ազատագրուին օտար լուծերէ գոչեցին ճառախօսներ, ժողովուրդները ինքնորոշման իրաւունք ունին ինչ որ ալ ըլլայ իրենց քաղաքակրթութեան մակարդակը: Միջազգային իրաւաբաններ Ազգ անունը կուտան պետութիւն մը ունեցող ժողովուրդին եւ կը հրաւիրեն մասնակցելու Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան, մինչդեռ ընկերաբաններ կը զատորոշեն ժողովուրդ, ազգութիւն եւ ազգ: Իւրաքանչիւրը կը պաշտպանէ ազատութեան իրաւունքը այն ժողովուրդին, որ հակառակորդին ենթակայ է :

Կարլ Մարքսի երկու հաւատարիմ աշակերտները վերջերս յայտարարութիւններ կատարեցին : Սոցիալ – դեմոկրատ Սարակաթ Իտալիոյ մէջ կը պայքարի Ֆաշականութեան եւ Համայնավարութեան դէմ: «Կը պայքարինք ազատութեան պաշտպանութեան համար: Ամէն տեղ ազատական գաղթատիրութիւնը տեղի կուտայ ազգերու անկախութեան սկզբունքին, բացի Խորհրդային կայսրութեան մէջ, ուր հարիւր միլիոնէ աւելի մարդիկ կը կրեն խորհրդային միապետութեան երկաթէ բռունցքը »:

Ֆրանսական ընկերվարութեան ղեկավար, նախկին վարչապետ Կի Մոլէ կ'ըսէր. «Խորհրդ. Միութիւնը իմպերիալիստ պետութիւն մը դարձաւ գաղթավայրեր գրաւելով շրջակայ երկիրներ: Չկայ պետութիւն մը, որ 1945էն ի վեր ընդլայնած ըլլայ իր սահմանները եւ ստրկացուցած միլիոնաւոր մարդիկ »:

Խորհրդ. Միութիւնը իր ծաւալականութեամբ կը պատրաստուի համայնավարութեան հետ: Արեւմուտքի դէմ իր պայքարով կը վերանորոգէ «Սրբազան Ռուսիոյ» աշխարհ բարեկարգելու Տոսթոյեւսքեան գաղափարը, իր բռնապետութեամբ, ամէն ազատութեան կաշկանդումով կը հետեւի դարերու աւանդութեան: Կրկնենք անգամ մըն ալ Կարլ Մարքսի պատմական խօսքը – «Մեռած բոլոր սերունդներու աւանդութիւնը կը ծանրանայ Ալպեանի մը նման ապրողներու ուղեղին վրայ »:

Միահեծան իրաւակարգը սովորական եղած է Մոսկուայի մէջ Սարսափելին Իվանի իշխանութենէն ի վեր: Բիւզանդիոնէն փոխ առնուած աստուածապետական գաղափարը, երկրին տէրն ու հայրը մէկ մարդ ըլլալու գաղափարը, սովորական է երեք դարէ ի վեր: Արեւելքի ու Արեւմուտքի միջեւ կասկածը մնաց միշտ: «Ռուսիա միշտ պատճառ ունէր կասկածելու Արեւմուտքէն, որքան մենք կը մտածենք այսօր կասկածիլ Խորհրդ. Միութենէն» (Թոյնպի):

Ռուսայէն մինչեւ այսօր իշխանութեան մը օրինականութիւնը կը հաստատուի ժողովրդային ազատ քուէարկութեամբ : Մեծամասնութիւնն է որ իրաւունք կը ստանայ կառավարելու : Իշխանապետները ալ համոզուած ըլլալով այս սկզբունքին՝ կը պահեն քուէարկութեան ձեւը, բայց վերէն տրուած հրահանգով ընտրութիւն կատարելու: Ժողովրդավարութեան հիմն է ազատ, անկաշկանդ քուէարկութիւնը : Փոքրամասնութիւնը կը մնայ ընդդիմադիր, երբ ընդդիմադիր չկայ, մենատիրութիւն կայ, բացարձակ իշխանութիւն՝ անհատական կամ հաւաքական :

Խրուշչեւ Նիւ Եորքի մէջ ալ յայտարարեց. «Համայնավարութիւնը գերագոյն դրութիւնն է, պիտի յաղթանակէ, պիտի գլէ անցնի Ամերիկան»: «Խորհրդ. Միութիւնը խաղաղութեան, զինաթափումի կը բաղձայ իրականացնելու համար տնտեսական ծրագիրը : Հակառակ քառասնամեայ տարապարհակ աշխատանքին՝ Խորհրդ. Միութիւնը դեռ գերազանցած չէ Արեւմտեան Եւրոպան :

Գերման «Տի Վելթ» թերթը հրատարակեց ուսումնասիրութիւն մը հետեւեալ եզրակացութեամբ. «Արեւելքի եւ Արեւմուտքի տնտեսական մրցումին մէջ Եւրոպա կը կանխէ Ռուսիան, հեռաւորութիւնը կը շեշտուի հետզհետէ ի նպաստ մեզի: Ասիկա կը փաստէ որ մեր տնտեսական դրութիւնը լաւագոյն է խորհրդային դրութենէն »: Անցեալ տարի Եւրոպայի մէջ պողպատի արտադրութիւնը եղած է 97 միլիոն թոն, Ռուսիոյ մէջ 64 միլիոն, Եւրոպայի մէջ անձ գլուխ 490 քիլօ, Ռուսիոյ մէջ՝ 312:

Եթէ Խորհրդ. Միութիւնը իսկապէս կը փափաքէր խաղաղութիւն եւ ազատութիւն, պատերազմէն առաջ համաձայնելու էր Լեհաստանի, Հունգարիոյ, Ռումանիոյ հետ եւ դադրեցնելու էր գերման սպառազինումը իր երկրին մէջ՝ յայտարարելով թէ որեւէ յարձակում համաձայնական որեւէ երկրի դէմ թշնամական գործ մը պիտի նկատուի ամէնուն դէմ. Գերմանիա պիտի չհամարձակէր Լեհաստանի վրայ յարձակելու, Հունգարիան եւ Ռումանիան ենթարկելու : Պատերազմէն վերջ ալ յարգելու էր Լեհաստանի անկախութիւնը, վերականգնելու էր Պալթեան երկիրները եւ վերանորոգելու Ռափալոյի համաձայնութիւնը (1922) եւ պահանջ ներկայացնելու էր Նեղուցներու հարցին լուծումը, շատ աւելի անհրաժեշտ քան օտար երկիրներու համայնավարացումը եւ ասիկա իբրեւ փոխարինութիւն երկու պատերազմներու զոհողութեան, ինչ որ իրաւունքն էր եւ խոստումը կատարուած էր նախորդ պատերազմին :

Եթէ արեւմուտք անկեղծօրէն կը փափաքէր ազգերու ինքնորոշումը, միջազգային խաղաղութիւն ժողովրդավար սկզբունքներու հիման վրայ, անմիջապէս զինաթափ ըլլալու չէր, զինաթափ ընելու չէր Գերմանիան՝ ծանօթ ըլլալով Թեհրանի եւ Եալթայի մէջ Ստալինի դիտաւորութեանց: Ինչ որ այսօր կը կատարէ Արեւմտեան Գերմանիան զօրացնելու համար, պատնէշ մը կառուցանելու համար, նոյնը կատարելու էր անմիջապէս, երբ Գերմանիա զինաթափ կը խնդրէր եւ արեւելեան ճակատը պաշտպանելու պատրաստ էր լեհական եւ արեւմտեան բանակներով: Ամէն ջանք թափեց Խորհրդ. Միութիւնը զօրացնելու, տեղի տուաւ Հունգարիոյ, Աւստրիոյ գրաւման եւ այժմ կը զղջայ եւ խորհրդային բանակներու հեռացումը կը պահանջէ, բայց յապաղում մըն է:

Եւրոպական հարցերը թնճուկ մը կազմած են, խափշիկներու անկախութեամբ աշխարհ քաոսի վերածուած է: Դէպքերը կը գերազանցեն վարիչներու իմացական կարողութիւնները, հարցերու լուծումը վեր կը մնայ պատասխանատուներու ուղեղէն : Ազատութեան եւ խաղաղութեան ախոյեանները կրնան ճառել, զանգուածներու յոյսեր ներշնչել, առանց խաղաղութիւնն ապահովելու, ազատութիւնն իրականացնելու :

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

Ե՞ՐԲ ԿԸ ՄՏՆԵՍ...

Երկու շաբաթ առաջ Փարիզ կը գտնուէի: Կէս օրին՝ գետնուղիին մէջ հանդիպեցայ երկու օրիորդներու, որոնք հայու կը նմանէին: Ականջ դրի, հայերէն կը խօսէին, գաւառական հայերէն մը: Շատ ուրախացայ: Բաժնուելէ առաջ անոնցմէ մէկը հարցուց միւսին.

— Ե՞րբ կը մտնես ...

Մեքենաբար մտքիս մէջ բոլոր հայկական բարբառները Ղարաբաղէն մինչեւ Թրակիա, Պոնտոսէն մինչեւ Կիլիկիա, շարժապատկերի արագութեամբ շարժման մէջ մտան. բայց չկրցայ բացատրել թէ ինչ էր իմաստը «ե՞րբ կը մտնես»ին.

Դիմեցի ուրիշ մեթոտի մը՝ հասկնալու համար այս հայերէնը, մեթոտ մը զոր կը գործածեմ նման պարագաներու մէջ, բացատրելու համար արտասահմանի հայերէնը,– թարգմանել տեղական լեզուին.

Մտնել = entrer, rentrer:

Ուրեմն օրիորդը կը հարցնէր միւսին թէ երբ կը վերադառնայ տուն... եւն..

Լեզուական նման փոխառութիւններ յատուկ չեն միայն Ֆրանսայի Հայերուն.

Ժամանակին ծանօթ էի Վիէննա, մեծցած Հայու մը: Օրին մէկը ինծի [illegible] ուրիշ Հայու մը մասին.

— Անիկա լաւ ճառ կը բռնէ ...

Առաջին վայրկեանին կարծեցի թէ «ճանճ կը բռնէ» ըսել կ'ուզէր ; «գործ չունի» ըսելու իմաստով: Բայց ոչ, հարցը «ճառ բռնելու» մասին էր:

Հասկնալու համար դիմեցի թարգմանչական մեթոտիս: Քանի որ ծանօթս գերմաներէն խօսող երկրէ մը կուգար, պէտք էր բառացի թարգմանութիւնը ընել «Այնէ ռետը հալթէն...»: Հիմա հասկնալի էր, «ճառ արտասանել» ըսել կ'ուզէր :

Նոյն այս ծանօթս բաւ. օր մը. «Ժամանակը լաւ դաշնակ կը խաղայ»... կը ճանչնայի էմմ. Մելիք Ալլահնեանը Գերլինէն, որ մանուկ մը չէր, այլ հասուն եւ բարձրարժէք արուեստագէտ – դաշնակահար մը: Ծանօթս գերմաներէն «շփիլլն» բայը, որ կը նշանակէ խաղալ, բայց նաեւ նուագել, բառացի առած էր իր հայերէնին մէջ եւ ըսել կ'ուզէր «լաւ դաշնակ կը նուագէ»:

Հայերէնը հասկնալու թարգմանչական մեթոտս շատ յաճախ օգնած է ինծի, քանի որ մէկէ աւելի օտար լեզուներու ծանօթ եմ: Բայց Հայեր կ'ապրին հինգ աշխարհի չորս ծագերը եւ անթիւ տասնեւմեկ լեզուներու շրջաններու մէջ. Դժբախտաբար այդքան լեզուներու ծանօթ չեմ : Վախը սիրտս առած է թէ, օր մը, եթէ երկիր մը երթամ, որուն լեզուին ծանօթ չըլլամ, ի՞նչպէս պիտի հասկնամ այդ երկրին հայերէնը :

ՏԻՐԱՅՐ ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՕՏԱՐ ԷՋԵՐ

ՔԱՒԱՐԱՆԻ ՀՈԳԻՆԵՐԸ

Գլուխը դարձուց նախ դէպի աջ ափը եւ տեսաւ ծանր ու մռայլ դէմքով ծերունի մը, բոպիկ : Ծերունին ձեռքերը կ'երկարէր Տոն Ժուանին:

Երբ դարձաւ դէպի ձախ ափը, տեսաւ գրաւիչ ու ազնուական դէմքով երկարահասակ կին մը, ձեռքին ծաղկեպսակ մը՝ որ իրեն կը ներկայացնէր: Նոյն պահուն նկատեց որ, առանց ղեկի մակոյկը կը յառաջանար դէպի ձախ ափը: Երբ մօտեցաւ կնոջ եւ ոտքը պիտի դնէր ցամաքին վրայ, յանկարծ, աջ ափէն եկող զարհուրելի աղաղակ մը զինքը ստիպեց գլուխը դարձնել դէպի այն կողմը: Ծերունին այս անգամ աւելի մռայլ կերպարանք մը ունէր: Իր մարմինը կը ներկայացնէր արիւնաշաղախ վէրքերու ամբողջութիւն մը : Մէկ ձեռքին ունէր փշէ պսակ մը, իսկ միւսին՝ սրածայր երկաթէ մուրճ մը : Այս տեսարանէն հանդէպ Տոն Ժուան համակուեցաւ սարսափով եւ շտապով յառաջացաւ դէպի ձախ ափը :

Հմայիչ կինը հոն էր տակաւին, բայց այս անգամ փոխանակ ծաղկեփունջի, ձեռքին ունէր սուր մը:

Նախ քան մօտենալը կնոջ, Տոն Ժուան կանգ առաւ պահ մը եւ աւելի ուշադրութեամբ դիտեց զայն եւ նշմարեց որ կնոջ ունեցած սուրին շեղբը արիւնաթաթախ էր մինչ անոր ձեռքերը կարմրած էին նոյնպէս ...

Զարհուրած՝ ընդոստ արթնցաւ ...

Երբ բացաւ աչքերը, ճիչ մը արձակեց, վասնզի իր անկողնին վերեւ նշմարեց մերկ սուրի մը շեղբին փայլատակումը :

Եւ սակայն գեղանի յաւերժահարս մը չէր որ այս անգամ կը բռնէր այդ սուրը: Տոն Կարսիան էր որ կ'արթնցնէր իր բարեկամը եւ տեսնելով անկողնին կողքին հազուագիւտ աշխատանքով շինուած գեղեցիկ սուր մը, զայն կը քննէր հաւկլոյզի մը աչքերով: Շեղբին վրայ կար արձանագրութիւն մը՝ «Պահէ ազնուութիւնդ» եւ երախակալը, ինչպէս ըսինք, կը կրէր իր վրայ քանդակուած Մանարաներու զինանշանը :

— Գեղեցիկ սուր մը ունիք ընկեր, ըսաւ Տոն Կարսիա: Բաւական հանդիսաւոր է: Գիշերը վրայ հասաւ, երթանք քիչ մը շրջագայելու եւ երբ այս քաղաքին պատուաւոր բնակիչները քաշուին իրենց տուները, մենք երթանք մեր սիրականներուն սերենատներ երգելու ...

Տոն Ժուան եւ Տոն Կարսիա միջոց մը շրջագայեցան Թորմեսի եզերքը եւ դիտեցին այն բոլոր կիները որոնք եկած էին թարմ օդ շնչելու եւ իրենց սիրահարներուն պատահելու համար :

Տակաւ շրջագայողները ցանցառ դարձան եւ ապա բոլորովին անհետացան :

— Ահա պահը, ըսաւ Տոն Կարսիա, ահա պահը ուր ամբողջ քաղաքը կը պատկանի ուսանողներուն: Պահակները չեն համարձակիր խանգարել մեր անմեղ զբօսանքները: Գալով զինեալ ոստիկաններուն, եթէ պատահմամբ խնդիր ունենանք անոնց հետ, աւելորդ է ձեզի ըսել թէ անոնք սրիկաներ են եւ թէ պէտք չէ խնայել անոնց: Եւ եթէ այդ անպիտանները բազմամարդ ըլլան եւ հարկ ըլլայ դիմել մեր սրունքներու օժանդակութեան, աւելցնեմ որ, անհոգ եղէք, ես կը ճանչնամ քաղաքին բոլոր ծակ ու ծուկերը եւ դուք վստահօրէն հետեւեցէք ինծի ու ամէն բան պիտի ընթանայ կատարեալ կերպով:

Այս ըսելով, Տոն Կարսիա վերարկուն նետեց ձախ ուսին վրայ, այն ձեւով որ դէմքը ծածկուի բոլորովին եւ աջ բազուկը մնայ ազատ: Նոյնը ըրաւ Տոն Ժուան եւ երկուքը միասին յառաջացան դէպի այն փողոցը ուր կը բնակէին Տոնա Ֆաուսթա եւ իր քոյրը :

Երբ անցան եկեղեցիի մը առջեւէն, Տոն Կարսիա սուլոց մը արձակեց: Իսկոյն մութին մէջէն յառաջացաւ իր ծառան որ տիրոջը յանձնեց կիթառ մը: Կարսիա առաւ նուագարանը եւ ճամբեց իսկոյն ծառան :

— Կը տեսնեմ որ, ըսաւ Տոն Ժուան երբ մտան Վալլատոլիտ փողոցը, կը տեսնեմ որ զիս գործածել կ'ուզէք պաշտպանելու համար ձեր սերենատը: Վստա՛հ եղէք որ այնպէս մը պիտի կատարեմ իմ պաշտօնս որ կարողանամ արժանանալ ձեր համարման: Թող անարժան ըլլամ իմ ծննդավայրիս՝ Սեվիլլային, եթէ չկարենամ փողոց մը պաշտպանել յարձակողներու դէմ :

— Յաւակնութիւնը չունիմ ձեզ պահակ կարգելու, պատասխանեց Տոն Կարսիա: Եթէ ես ունիմ իմ սէրերս, դուք ալ ունիք ձերինները: Իւրաքանչիւրին իր սէրը: Բայց, լռութիւն, ահաւասիկ տունը: Դուք այս պատուհանին առջեւ, ես միւսին, եւ զգոյշ ...

Տոն Կարսիա առաւ իր կիթառը եւ սկսաւ բաւական հաճելի ձայնով երգել մեղեդի մը, ուր, ընկալեալ սովորութեան համաձայն, խնդիրը կը դառնար հառաչանքի, արցունքի, երդման եւ յաւերժական սիրոյ վրայ: Չեմ գիտեր թէ հեղինակը ի՞նչ էր :

Երրորդ կամ չորրորդ քառեակին, երկու պատուհաններուն փեղկերը թեթեւօրէն բարձրացան եւ լսուեցաւ փոքրիկ հազ մը: Ասիկա կը նշանակէր թէ կ'ունկնդրէին երգը:

ՓՐՈՍՓԵՐ ՄԵՐԻՄԷ

(8 Շար.)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՕԹԱՆԱՍՆԱՄԵԱԿ

ՆԻՍ, (Յառաջ).— Ամէն տարի տօնուած է Դաշնակցութեան օրը, արժանի վայելչութեամբ։

Բացառիկ երեւոյթ էր այս տարի, թէ թուով, թէ խանդավառութեամբ, թէ գեղարուեստական բաժինով, մասնաւորապէս երիտասարդներու մասնակցութեամբ։ Հանդիսութեան կազմակերպութիւնը ստանձնելու առաջարկ բերած էր Հ. Յ. Դ. Նիսի նորակազմ Նոր Սերունդի «Հայաստան» խումբը, 23 հոգի, երկսեռ, միայն Քանէն։ Հ. Յ. Դ. Նիսի Գէորգ Չաւուշ խումբը յօժարեցաւ անոնց յանձնել ձեռնարկին կազմակերպումը, իրեն վերապահելով միայն հսկողութիւնը։

30 Հոկտեմբերի Կիրակին, Նիսի համար չտեսնուած բազմութիւն մը, խումբ առ խումբ կը լեցնէր Սքրիպ պանդոկին դահլիճը։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Նոր Սերունդի կեդրոնական վարչութեան ներկայացուցիչը, որ կազմակերպած էր Նիսի եւ Քանի զոյգ խումբերը, կարգադրած էր որ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի գրական օժանդակութեամբ, Մարսէյլի Նոր Սերունդը եղբայրական այցելութեամբ մը Նիս գայ, ներկայ ըլլալ Դաշնակցութեան 70ամեակի հանդէսին։

Ժամը երեքին օթոբիւսով սրահ կը հասնին Մարսէյլի Նոր Սերունդի անդամները 46 հոգի, գլխաւորութեամբ ընկեր Յակոբ Արթինեանի, Տիկին Մանուշին, Տիկին Թիւթիւնճեանին եւ ուրիշներու։

Տեղ ճարելու համար ժողովուրդին, ստիպուեցան նոր աթոռներ աւելցնել, իսկ Նոր Սերունդը տեղաւորել նախամատչի սրահը։

Ժամը չորսին օրուան նախագահը, ընկ. Յարութիւն Տէրչէեան բացաւ հանդէսը, գեղեցիկ ազատութեան ճամբուն ինկած նահատակներուն յիշատակը, ջատագովելով ժողովուրդին ազատ ապրելու կամքը եւ շնորհաւորեց նորակազմ երիտասարդները։

Նիսի Նոր Սերունդի երգչախումբին ազգային քայլերգով (երկձայն) սկսաւ յայտագիրը, դաշնակի ընկերակցութեամբ Օր. աՇքէ Գաբրիէլեանի։ Եղիշէ Չարենցի «Գանք Հայաստանին» յաջողութեամբ արտասանեց Օր. Անահիտ Պէրպէրեան։ Նոր Սերունդի ղեկավար ընկեր Նորէն կարդաց գեղեցիկ բանախօսութիւն մը Գասպարի Աբգարեանի նկարներուն, Յարութիւն եւ Քրիս, ձեռնագաշնակի վըրայ յաջողութեամբ նուագեցին մէկէ աւելի երգեր՝ խլելով բուռն ծափեր։ Գեղեցիկ առոգանութեամբ եւ խոր ըմբռնումով արտասանութիւն մը բրաւ Օր. Սալբի Գէորգեան։ Ճարտարօրէն դաշնակի վրայ նուագեցին՝ մէկէ աւելի անդամներ, օրիորդներ Փերրոն Գարաբաճեան, Շաքէ Գաբրիէլեան եւ Գօյաճեան (Մարսէյլ), արժանանալով բուռն ծափերու։

Բեմ հրաւիրուեցաւ՝ Նոր Սերունդի Փարիզի Կեդր. Վարչութեան ներկայացուցիչը, որ խօսեցաւ կուռ ճառ մը. — «Դաշնակցութիւնը հայրենիք է միանգամայն։ Երէկ մեր ֆէտայիները զէնքով կը պաշտպանէին մեր երկիրն ու ժողովուրդը, այսօր, արտասահմանի մէջ Նոր սերունդն է որ պիտի պաշտպանէ զանոնք, պատմութեամբ, մշակոյթով, բանաւոր եւ գրաւոր բոլոր միջոցներով մինչեւ որ մեր հայրենիքը ըլլայ ազատ, անկախ եւ միացեալ»։

Օր. Նիլտա Գասպարեան մէկէ աւելի գեղեցիկ երգերով կրկին գնահատուեցաւ բուռն ծափերով։ Մարսէյլէն Թաշիկ Յովհաննէսեան երգեց մէկէ աւելի երգեր։ Զմայլելի արտասանութիւն մը բրաւ Օր. Յարութիւնեան, (Մարսէյլ), որ բազմաթիւ անգամներ բեմ հրաւիրուեցաւ երգելու եւ արտասանելու համար։ Օր. Ալիս Շամլեան իր չատ գգայուն երգերով յուզեց մեզ, դաշնակով կ'ընկերանար ծանօթ արուեստագիտուհի Օր. Գօյաճեան։

Այդ բեմ հրաւիրուեցաւ, օրուան գըլխաւոր բանախօսը ընկեր Յակոբ Արթինեան, որ նախ պատմականը բրաւ Դաշնակցութեան ծնունդին եւ որդեգրած նըպատակներուն։ Ոգեկոչեց հիմնադիր երրորդութիւնը՝ Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Զաւարեան։ Ոգեկոչեց հայ ֆէտայիներուն յիշատակը, յետոյ անդրադարձաւ մեր ներկայ տարագիր կեանքին եւ բսաւ. — Մենք կանք ու կը մնանք, կենսունակ աւելի քան երբեք։

Տասը վայրկեան դադարէ ետք սրահը նոր պատկեր կը ստանար։ Բուռն ծափերու մէջ մուտք կը գործէր Մարսէյլի Նոր Սերունդի պարախումբը ազգային տարազով։ Նախ երկսեռ, ապա զատ զատ պարեցին ժողովրդական պարեր արժանանալով ջերմ ծափերու։

Սիամանթոյի «Ափ մը մոխիր» արտասանեց պատանի Ճատալեանը, յատուկ առոգանութեամբ։

Ցետոյ սեղաններ, դրուեցան սրահին մէջտեղը։

Նիսի նորակազմ Նոր Սերունդը, ի պատիւ Մարսէյլի եղբայրներուն եւ քոյրերուն, սանտուիչով եւ ըմպելիով հիւրասիրեց, մինչ կը թնդացնէին ազգային յեղափոխական երգեր։ Եղան մենախօսութիւններ, բաժակաճառեր, արտասանութիւն նուագ եւ կատակերգութիւն։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Նիսի Գէորգ Չաւուշ խումբի ներկայացուցիչը երկու խօսքով շնորհակալութիւն յայտնեց Նոր Սերունդի Փարիզի եւ Մարսէյլի Կեդր. եւ Շրջ. վարչութեանց, Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին, շնորհաւորեց Նիսի եւ Քանի նորակազմ խումբերը եւ յայտնեց թէ տեղւոյն Մարմինը իրենց կը նուիրէ 70ամեակի Նիսի հանդէսին հասոյթը եւ տասը հազար Ֆրանք ալ իրենց դրամադրութեան տակ կը դնէ իբրեւ քաջալերութիւն։

Ժամը ութին վերջացաւ հանդէսը։ Ժողովուրդը հեռացաւ սրահէն խանդավառ տրամադրութեամբ։

ՇԱՀԱՆ ՍԵՒԱՆ

×

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, (Յառաջ) — Հոկտեմբեր 29ին, Շաբաթ երեկոյ Սէն Շամոնի մէջ, նախաձեռնութեամբ «Վարուժան» կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վարդգէս» Նոր Սերունդ խումբի, տօնեցինք Դաշնակցութեան 70ամեակը, ներկայութեամբ գաղութիս վիտակից եւ ազգասէր Հայերուն, որոնք եկած էին անգամ մը եւս լսելու Դաշնակցութեան խօսքը։ Հիւրեր ունէինք նաեւ Լիոնէն։ Հանդէսին բացումը կատարուեցաւ «Մշակ բանուորով» Այնուհետեւ սկսաւ գեղարուեստական բաժինը, Օր. Ժ. Թոքաթլեան (մեներգ), Օր. Ա. Ընտրիկեան (արտասանութիւն), ընկեր Ա. Գույումճեան (մեներգ), Պ. Ա. Արէլեան (արտասանութիւն), Տիկին Ն. Ճապուրեան (մեներգ) եւ խմբերգ մը Նոր Սերունդին կողմէ։ Ամէնքն ալ արժանացան ծափահարութեան։

Ընկեր Մ. Ընտրիկեան, խօսելով Օրուան նշանակութեան մասին, բսաւ. «Հայը երբեք չէ հանդուրժած ստրկութեան եւ դարեր շարունակ պայքարած է ազատութեան համար, իսկ Դաշնակցութիւնը կերտած է հերոսներ, որոնց շնորհիւ մենք ունեցանք, Ազատ եւ Անկախ Հայաստան»։

Հանդէսը շարունակուեցաւ մինչեւ ուշ գիշեր։ Մասնաւոր յիշատակութեան արժանի էին Պ. Ա. Արէլեանի եւ ընկեր Մ. Ճապուրեանի երգն ու նուագը։

Ն.

ԶԱՆԱԶԱՆ, ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆ
« ԱՆԿԱԽ » ՖՈՅԸ

Անգլիացի մը, 41 տարու Փաթրիկ Ֆոյ, ամուրի եւ առանց մնայուն գործի, ձերբակալուած է Օգոստոս 12ին, գինով վիճակի մէջ աղմկելուն եւ անցորդները անհանգիստ ընելուն համար։ Երբ յաջորդ օրը Փաթրիկի գինովութիւնը անցած եւ դատարան առաջնորդուած է, հետեւեալը խօստովանած է.

— Անկախութիւն օր կը տօնէի, որով քիչ մը աւելի կոնծեցի։

— Ո՞ր անկախութեան օրը։ Ոչ մէկ երկիր իր անկախութիւնը կը տօնէ Օգոստոս 12ին։

— Երկրի մը անկախութեան մասին չէ խօսքս, այլ՝ իմ անկախութեան։

— Բայց ամուսնացած չես, որ զատուիս եւ ...

— Ճիշդ ատոր համար է։ Անկախութիւնս կը տօնեմ։

Դատարանը զայն դատապարտած է 7 շիլին տուգանքի, որպէսզի հասկնայ թէ ինք անկախ չէ երբեք։

ԱՆԱՍՏՈՒԱԾՈՒԹԵԱՆ ԱՄԲՈՆ...
ՎԱՏԻԿԱՆԻ ՄԷՋ

Հռոմէն կը հաղորդեն թէ ութ հարիւր երիտասարդ ժառանգաւորներ (սեմինաբիստ), Ասիայէն եւ Ափրիկէէն, առտուընէ մինչեւ իրիկուն, Մարքս ու Լենին պիտի ուսումնասիրեն այսուհետեւ, Հաւատոյ Տարածման (Փրոփականտա Ֆիտէ) կրօնական համալսարանին մէջ, որպէսզի այնքան ծանօթ ըլլան Մարքսի Կապիտալին, որքան Ղուկասի աւետարանին։

Այս համալսարանը ձեռք անցուցած է անաստուածութեան գիրքերու ամենաճոխ հաւաքածոն։ Այնտեղ կան անհաւատութեան նուիրուած աւելի քան հազար գիրքեր, որոնք բերուած են երկաթէ վարագոյրին միւս կողմէն։ Անկէ զատ հիմնուած է անաստուածութեան ամպիոն մը։

Մեկնելով այն սկզբունքէն թէ թշնամիին դէմ լաւ պայքարելու համար, պէտք է զայն լաւ ճանչնալ, եկեղեցականները կամովին հրաժարած են զգուշական այն կանոններէն, զորս կը գործադրէին։ Ցարդ, միայն խոր եւ ամուր պատրաստութիւն ունեցող աստուածաբաններն էին, որ կրնային մատին ծայրով դպչիլ անաստուածութեան խնդիրներուն։

Մարքսիզմի ղանդաղ ծաւալումը, անոր մշտական յառաջդիմութիւնը, ոչ – ճերմակ ցեղերու մօտ, յեղափոխութիւն մը կը պարտադրէր անաստուածութեան դէմ պայքարի թէքնիքին մէջ։ Այդ է որ կատարուած է։

Հաւատոյ Տարածման ութ հարիւր ժառանգաւորները առաջին կորիզը պիտի կազմեն կաթողիկէութեան «հարուածային» պայքարողներուն, աշխարհի մէջ։

Անոնք ի վիճակի պէտք է ըլլան, ուսման վերջաւորութեան, դէմ դնել համայնավար ռահէ տեսաբանի եւ երեւան հանել մարքսիզմը իր ամէնէն նենգամիտ ծալքերուն մէջ։ Այս ձեռնարկին պատասխանատուն է Հայր Քորնելիօ։ Փոքր, նիհար, եւ գործունեայ, արդէն տեսաբանական կարգ մը յօդուածներ գրած է եւ տիտղոսաւորն է անաստուածութեան նոր ամպիոնին։ Կը ժպտի երբ իրեն կ'ըսեն թէ գործը դժուար է.— Ոչ մէկ համայնավար ինծի սորվեցնելիք ունի Մարքսի, Լենինի եւ Սթալինի մասին։ Բոլորն ալ գոց գիտեմ։

ԱՏԱՑԱՆՔ

ՍԻՈՆ, ամսագիր կրօնական, գրական, բանասիրական, պաշտօնական հրատարակութիւն Երուսաղէմի Հայոց պատրիարքութեան։ 1960 Հոկտեմբեր։

ՊԱՏՄԱԳԻՐՔ ԱՏԱՓԱԶԱՐ «Աստուածաշունչ» քաղաքին։ Խմբագրեցին Արտաշէս Պիպէրեան եւ Վարդան Եղիշէեան։ Հրատարակութիւն Տէր – Յակոբեան տպարան, Փարիզ 1960։ Գին 20 Ն. Ֆ. կամ 4 տոլար։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (60)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԳԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Սխալւում է, իշխան, Սխալւում է։ Տակաւին չեմ կորցրել ունակութիւնս տեսնելու, մանաւանդ մեր աշխարհի չարիքն ու կորուստը ըմբռնելու։

Արքայահայրը լռեց մի պահ՝ աչքերի փակ կոպերը զողացնելով— ասես ճիգ էր անում բանալու, բայց զգալով կարծես որ բանալ չի կարող, շարունակեց սրտառուած ու վիրաւորուած։

— Արշակաւան ... կամենո՞ւմ է Մեծն Տիգրանի նման կառուցել իր Տիգրանակերտը։ Այո՞... Մոռանում է սակայն, որ Մեծն Տիգրանը այդ արաւ մեծամեծ յաղթանակներից յետոյ, գերի առրուկներից մէջ․ ․ ․ Իսկ ի՞նչը։ Ի՞նչ է արել ինքը Արշակը։

Ոչինչ։ Տակաւին ոչինչ... Ի՞նչ յաղթանակներ է շահել։ Եւ ոչ մի։ Ուրեմն ինչո՞վ պիտի կառուցի այդ քաղաքը ... Բաւական է, եթէ նա կարողանայ ապահով պահել Հայոց Աշխարհը։ Դա կը լինի ինքնին մեծ փառք ու պատիւ։ Իսկ նա, չարած ոչինչ եւ ոչինչ, ձգտում է անմահութեան... Խօսիր, իշխան, զուցէ սխալւում եմ ...

— Ներիր ինձ, արքայահայր, նորից ձեռքը մեքենայօրէն կրծքին դրեց Վարդը — Բեզ հաւանաբար իրազեկ չեն կացուցել քաղաքի կառուցման հանգամանքներին ու պատճառներին։

— Պատճառնե՞ր... Ուրեմն անափառութիւնից զուրս կան այլ պատճառնե՞ր։ Այդ պարագային, իշխան, բարի եղիր լուսաւորելու կոյր ծերունուս կոյր միտքը։ Ես լսում եմ։

— Նախ արքայ,— սկսեց Վարդը զգուշութեամբ,— Արշակ Թագաւորը կարծում է, թէ կարի անհրաժեշտ է Կոգովիտում ունենալ մի քաղաք՝ կարաւանների ճանապարհին։ Դա համարում է օգտաւէտ եւ ...իսկ կառուցումը կատարւում է Հայոց Աշխարհի արհեստաւորաց ու շինականաց ձեռօք։ Եւ դրա համար խաչար է հանուած։

Ծերունին գլուխն ու ձեռքը շարժեց անյոյս։

— Դա կը՞տեւի տարիներ եւ ի գլուխ չի գայ ...

— Բայց թագաւորը յոյս ունի մարդեր ստանալ նախարարներից, որոնց եւ դիմել է խնդրանքով։

— Խնդրանքով ... հա, հա, հա,— ծիծաղեց արքայահայրը մի չարախինդ ձայնով։ — Նախարարները, նախարարները Հայոց,— կրկնեց ծերունին։— Զվշտանաս, իշխան, եթէ ասեմ, որ Հայոց Աշխարհը քանդում են այդ իսկ նախարարները, եւ Արշակը կամենում է, որ նոքա քաղաք չինե՞ն իր համար։ Պատրանք ... Հայոց Աշխարհի կործանը ջլատում են այդ մանրիկ սնափառները, որ իրենց մէկ մի այծը աւելի են սիրում, քան երկիրը հայրենի ... Եւ նոքա չէին մի՞թէ, որ լքեցին ինձ եւ զօրավիգ չեղան Պարսից դէմ ուղղած իմ ջանքերին։ Եւ նոքա չէ՞ին միթէ, այո, որ դրդեցին իմ սենեկապետ չորիկ շնաբերան Փխակին՝ դառնալ տիրանենգ եւ Պարսից ձեռքը մատնել ինձ ... իմ արքունի գաղտնիքներով։

Եւ նախկին Թագակիրը վշտացած կախեց ալեզարդ գլուխը, ասես ծանր, որտամաշ յուշերի ներքոյ։

Վարդ իշխանը նայում էր Նրան եւ ջանում հասկանալ, թէ ի՞նչ է ուզում ասել ծերունին, դատապարտո՞ւմ է որդուն, թէ արդարացնում։

Ու տարակոյսի մէջ սպասում էր նրա խօսքի աւարտին, որպէսզի անցնէր իր առաքելութեան կատարմանը, այսինքն՝ ընէր եւ հետամուտ լինէր իր հարցումներով, թէ ի՞նչ է կատարւում հալածում, ի՞նչ է նշանակում սեպուհների ներկայութիւնը այստեղ կամ ո՞վքեր են այդ սեպուհները։ Բայց ծերունին շարունակեց.

— Գիտի ասեմ նաեւ, իշխան, որ Հայոց Աշխարհի ու գահի համար նախարարների չափ, եւ թերեւս աւելի, վնասակար են հոգեւորները Հայոց՝ այդ մոլեռանդ թշուառները, որ այլոց քարոզում են հըրնազանդութիւն, իսկ իրենք մնում են յանդուգն ու գոռոզամիտ։

Այս անգամ Վարդ իշխանը յիշեց, թէ ինչպէս կոյր ծերունին, իր գահակալութեան օրերին, հրամայել էր բրածեծ մեռցնել Յուսիկ կաթողիկոսին ... իրեն արքայից յանդիմանելու համար... Յիշեց իշխանը այս եւ մտածեց, որ նա գահընկեցութիւնից ու կուրացումից ցնորուել է ի սպառ, եւ ուզեց մի հարցում անել, բայց արքայահայրը ժամանակ չտուեց։

— Այդպէս, իշխան Մամիկոնէից,— ասաց նա յուզումից հեւալով ու գլուխը մի կողմ թեքելով։

— Զկարծես բնաւ, թէ ցնորել եմ։ Ընդհակառակն, կուրութիւնը սրել, լուսաւորել է միտքս եւ ինձ դարձրել խելահաս։ Եթէ ես, իշխանութեանս օրերին հասու լինէի այս ամէնին՝ ի սպառ կը ջնջէի մեր չարաբարոյ նախարարներին եւ հոգեւորներին բոլոր՝ Հայոց Աշխարհի այդ թշնամիներին։

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ

Փրոֆ. Մանասէ Սեւակէ (Ֆիլատել - ֆիա) քսան տոլար :
Ընկ. Կոյծակ Գօյաճեանէ (Մինիխ). Ընկ. Սրապիոն Գօղոսեանի (Շթութ - կարտ) մահուան առթիւ յիսուն մարք :
Ընկեր Ս. Թորոսեանէ, նոյն առթիւ հարիւր Ն. Ֆ.:
Տիկին Արաքսի Վ. Փիրանեանէ եւ Տէր եւ Տիկին Կ. Անսրեկեանէ տասնական Ն. Ֆ. Ա. Գօղոսեանի մահուան առթիւ :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Փարիզի Հայ Աղքատախնամի վարչու - թեան որոշումով, այսուհետեւ, ամէն տարի Նոյեմբեր ամսոյն նախապէս որոշ- եալ թուականի մը հոգեհանգստեան պաշ- տօն պիտի կատարուի Հանգստեան Տու - ներու *համօրէն ննջեցեալներու հոգւոց հանգստեան :*

Առ ի գիտութիւն ուրեմն՝ Աղքատա - խնամի վարչութիւնը կը հաղորդէ ներ - կայիս, որ յառաջիկայ Նոյեմբեր 13ին, Կիրակի օր՝ Փարիզի եկեղեցւոյ մէջ՝ նախագահութեամբ Կաթ. Գառ. Սերով - բէ Եպիսկ. Մանուկեանի, հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի, բոլոր ննջեցեալներու հոգւոց :

Այս առթիւ կը հրաւիրուին ննջեցելոց ընտանիքներն ու պարագաները ինչպէս նաեւ բարեպաշտ հասարակութիւնը ներ - կայ գտնուիլ սոյն հանդիսութեան :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Թէճիրեան, զաւակները եւ ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի, յետ պատարագի, ժամը 10·30ին Գուլվ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցիին մէջ, իրենց ողբացեալ ամուսնոյն, հօր եւ եղ - բօր՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹԷՃԻՐԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ :
Կը հրաւիրուի ողբացեալի յիշատակը յարգողները :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հսկող մը Սամուէլ Մուրատեան վար - ժարանին համար :
Դիմել տեսչութեան՝
26, Rue Troyon, SEVRES (S. et O.)

ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆՄԱՀ ՀԵՐՈՍ
ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ
ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԵՐԵԿՈՅԹԸ ՏԵՂԻ ԿՈՒՆԵՆԱՅ ՇԱԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 12ԻՆ, ԺԱՄԸ 20·30ԻՆ

MAISON DE LA CHIMIE, 28 bis, Rue St-Dominique (Métro Invalides)

Բոլոր ազգային կազմակերպութիւնները հրաւիրուած են իրենց մասնակցութիւնը բերելու յիշատակի այս երեկոյթին :

Յայտագրին մանրամասնութիւնները յաջորդով : *ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է*

ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԻՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը ու - րախութեամբ կը ծանուցանէ թէ վերա - բացած է Հինգշաբթի օրուան իր հայերէ- նի դասընթացքը, որ երկար տարիներ տեղի կ'ունենար Սօտիէթէ Սավանթի *մէջ, փորձառու ուսուցչուհիներով, եւ որ ընդհատուած էր յարմար սրահի մը չգո- յութեան պատճառով :*

Ներկայիս հայերէնի դասաւանդու - թիւնները տեղի կ'ունենան 215 Պուլվ. Սէն Ժերմէն, Փարիզ (7), մէթրօ Րիւ տիւ Պաք, *շատ գեղեցիկ դասարանի մը մէջ, օժտուած դպրոցի յատուկ ամէն կարեւորութիւններով եւ պարագով :*

Ուսուցչուհին է Տիկին Ա. Զիթունի, որ ամէն Հինգշաբթի կէսօրէ ետք ժամը 2էն մինչեւ 5 կը դասաւանդէ եւ նոյնպէս կը կատարէ նորեկ աշակերտներու ար - ձանագրութիւնները :

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը այս գոհունակութիւնը յանձն առած է սիրայօ - ժար, հայ դպրոցէ զրկուած թաղամասի մը երեխաներուն հայեցի դաստիարակու - թիւն տալու մտահոգութեամբ :

Յարգելի ծնողքներուն կը մնայ գնա - հատել այս ձեռնարկը, առաջնորդելով այս հայերէնի դասընթացքին իրենց զա - ւակները, զանոնք ստարացումէ կամ ու - ծացումէ զերծ պահելու համար.

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Գուլվար Օտտոյի Ս. Յա- կոբ եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութիւնը եւ Ֆ. Կ. Խաչի վարչութիւնը կը ծանու - ցանեն թէ տեղւոյս Ազգ. վարժարանը կը վերաբացուի այս Հինգշաբթի, եկեղեցւոյ սրահը, ուսուցչութեամբ Գ. Յակոբ Յա - րութիւնեանի (չրջանաւարտ Պէյրութի Փալանճեան ճեմարանէն) :

Կը խնդրուի թաղիս ծնողքներէն, որ իրենց զաւակները արձանագրելու հա - մար դիմեն ամէն Հինգշաբթի ժամը 2ին, դպրոցի սրահը: Արձանագրութիւնը կը կատարուի տեղւոյն վրայ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ Տօնածառի հանդէսը, կիրակի՝ Դեկտեմ - բեր 18, կէսօրէ ետք:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանական յաջորդ հաւաքոյթը այս Զորեքշաբթի, ժամը 21ին, Քաֆէ Քառէի վերնայարկը :

ԳԻՆԵՋՕՆ

Ի պատիւ Նշան Պէշիկթաշլեանի, *Ա - բեւելք մեկնումին առթիւ :*
Կը հրաւիրուին համակիրները :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Դպրոցասէրի տարեկան գեղարուեստա- կան ցերեկոյթը՝ Մարտ 26ին :

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ՆԱՀԱԳԱՅԻՆ
ՄՈՒՐԱՏ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԱՑ

Շարժանկարի ներկայացում

Ի՛ՆՉ Է ՊԱՏՄՈՒՄ ԳԵՏԸ
եւ ՓԱՍՏԱՆԿԱՐ ՄԸ

Ի նպաստ իր սանիրուն

Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 15ին, ժամը 21- ին, Սինեմա Ալհամպրա, Ամրնիւ Ժան ժորէս (Իսի) :

Մուտք՝ 3 Ն. Ֆ.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱԳ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի, Գ. Ֆիլիփի սրճարանը: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. վար - չութեան ներկայացուցիչը: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն անխտիր ներկայ գտնուիլ:

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մթեու - եան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հը - րաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ (Նոյեմբեր 11), ժամը 21ին, իր նոր հա - ւաքատեղին :

Ներկայ կ'ըլլայ Փարիզի Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը :

ՕՐԱԿԱՐԳ. — Նախապատրաստական աշխատանքներ Հ. Յ. Դ. 31րդ Շրջ. ժո - ղովին առթիւ, եւ այլ խնդիրներ :

Կը խնդրուի ընկերներէն ճշդապահ ըլ - լալ :

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի ընդհ. ժողովը, այս Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8·30ին Ահարոնեան ակումբը: Բո - լոր ընկերներուն ներկայութիւնը պար - տաւորիչ է: Կարեւոր օրակարգ :

ՓԱՐԻԶ.— Փոքորիկ խումբի ժողովը, այս Հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 8·30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օ - րակարգ :

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ
ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 12ին :
Կը խօսի Ընկ. ԱՒԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ :

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց. 22Ն. Ֆր.
Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 9 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

MERCREDI 9 NOVEMBRE 1960

36ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8946 — 36EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4747

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ

Ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ Թուրքիոյ «արեւելեան նահանգներ»ուն մէջ։

Ժամանակին «Արեւելեան Նահանգներ» կը կոչուէին հայկական վեց վիլայէթները,— Վան, Պիթլիս, Էրզրում, Խարբերդ, Սեբաստիա եւ Տիգրանակերտ։

Մուսթաֆա Քեմալ իր բազմաթիւ բարենորոգումներու շարքին նաեւ փոփոխութեան ենթարկեց երկրին վարչական բաժանումները։ Այդ կարգին նախկին սանճաքներն (Միւթէսարրըֆութիւն) շատեր փոխուեցան նահանգի (վիլայէթ)։

Այժմ «Արեւելեան Նահանգներ» ըսելով թուրք կառավարութիւնը կը հասկնայ բոլոր քրտաբնակ շրջանները, որոնք իրենց մէջ կը պարփակեն բացի նախկին հայկական նահանգներէն, Կիլիկիոյ մէկ մասը։

«Պարտադիր բնակութեան» օրէնքը 19ի կը հասցնէ քրտաբնակ նահանգները, որոնք են՝ Վան, Էրզրում, Պիթլիս, Ագրը (Արարատ), Մուշ, Սղերդ, Տիգրանակերտ (Տիյարպաքըր), Խարբերդ (Էլազըղ), Չընկէօլ, Հէքքեարի, Երզնկա (Էրզինճան), Ատըեաման, Մալաթիա, Թունճէլի, Մարաշ, Այնթապ (Կազիանթէպ), Հաթայ (Իսքէնտէրուն – Անտիոք). Ուրֆա եւ Մարտին։ Այս բոլոր վայրերուն մէջ ալ Քիւրտեր կը բնակին անյիշատակ ժամանակներէ ի վեր։

Այս անգամ Թուրքերը շատ լայն ծաւալով «մաքրագործում»ի ձեռնարկած են. Նոր «Մեծ Եղեռն» մը ծրագրած են՝ միանգամ ընդ միշտ թաղելու համար «քրտական հարցը» Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ։

Մուսթաֆա Քեմալի օրով տարագրուած էին միայն Տէրսիմի եւ շրջակայ նահանգներու Քիւրտերը։ Յետագային շատեր վերադարձեր էին իրենց տեղերը։ Այն ատեն է, որ ուժ տրուեցաւ «Թրքացման» քաղաքականութեան։ Այդ ալ յաջողութիւն չէ գտած ուրեմն, քանի որ «Ազգային միասնականութեան կոմիտէ»ն կը ստիպուի «պարտադիր բնակութեան» օրէնք մը հրատարակել, անոր վրայ կռթնած տեղահան ընելու համար քիւրտ աշիրէթապետները, աղաներն ու շէյխերը, լայն աստիճանաչափով։

Անոնք կ'ամբաստանուին ծանրակշիռ յանցանքներով։ Իբրեւ թէ «ազգային միասնականութիւնն ու երկրին ամբողջականութիւնը խանգարելու բնոյթ կրող գործունէութիւն» ունեցեր են, «ժողովուրդը զանազան տանջանքներու» ենթարկած են։ Յետոյ՝ կը ջանան եղեր «արեւելեան շրջանին մէջ հաստատել վարդապետութիւն մը, որուն արմատը արտասահմանէն կուգայ», ու նաեւ կ'ուզեն եղեր «բնակչութիւնը գաղափարականօրէն ծռել այդ վարդապետութեամբ»։

Կառավարութիւնը որոշած է գրաւել տեղահան եղողներու, աղաներուն եւ ցեղախումբի պետերուն հողերը եւ զանոնք բաշխել աղքատ երկրագործներուն։

Ամբաստանագրի առաջին մասը կ'ակնարկէ Քիւրտերու մէջ ծնունդ առած «անջատողական» շարժումին («Ազգ. միասնականութիւնն ու երկրին ամբողջականութիւնը խանգարելու բնոյթ կրող գործունէութիւն»)։

Երկրորդ մասը հասկցնել կ'ուզէ, որ համայնավարական գաղափարներ սկսած են տարածուիլ Քիւրտերուն մէջ («արտասահմանէն եկած վարդապետութեամբ մը գաղափարականօրէն ծռել բնակչութիւնը»)։

Ուրեմն կարծուածէն աւելի ծանր է կացութիւնը «Արեւելեան Նահանգներ»ուն մէջ։

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ԿԸ ԳՈՐԾԷ ԵԱՍԸ ԱՏԱՅԻ ՄԷՋ

Դարձեալ Սեպտեմբերեան գիշերուան դէպքերը։ Այս անգամ իբրեւ վկայ կը լսուի Անատոլու Գործակալութեան տեղեկատուութեան պետ Սելչուք Էմրէ, որ կանչուած էր նախկին կուսակալ Կէօքայի փափաքով։

— Սեպտեմբերի դէպքերը կրնան կանխապատրաստուած ըլլալ, բայց չեմ գիտեր թէ ով կազմակերպած էր զանոնք։ Այդ գիշեր, նախկին Ներքին նախարար Նամըք Կետիք կը հեռաձայնէր Ապահովութեան բաժին. Տնօրէնին ու կ'ըսէր.— «Ոստիկանները թող շատ խստութիւն ցոյց չտան»։ Յետոյ խօսեցաւ Քեմալ Զէյթինօղլուին հետ եւ ըսաւ.— «Դուն չես հասկնար, դուն մի խառնուիր, ասիկա ազգային զայրոյթի պոռթկում է»։ Նոյն գիշեր, նախկին Կուսակալ Կէօքայ ըսած էր որ ոստիկանները միջամտեն, բայց Կետիք արգելք եղաւ ատոր։

Յետոյ լսուեցաւ ոստիկան Նեճաթի, որ յայտարարեց.

— Դէպքին գիշերը ոստիկանները մեծ քանակութեամբ թալանուած ապրանք բերին մեր ճիւղը, որ Կալաթա կը գտնուէր։ Ապահովութեան տնօրէն Էրիշի հեռաձայնեցի եւ հարցուցի թէ ի՞նչ պէտք է ընէինք այդ ապրանքները։ Տնօրէնը երկու օթօպիւս ղրկեց, ապրանքները փոխադրեց Ապահովութեան Տնօրէնութիւն։

Վկաներէն Հիճրի Թան հետեւեալը պատմեց.

— Պէյօղլու կը բնակիմ Սեպտեմբեր 6ին, տունէս լսեցի աղմուկը։ Տեսայ աղջիկ մը, որ գրօշակի մը փաթթուած, խումբի մը գլուխը անցած՝ կը գրգռէր ժողովուրդը։ Փողոց ելայ, Սաքըզաղաճի անկիւնը յոյն բարեկամ մը ունէի։ Հոն մէկու մը ըսի թող չտրուի այդ բարեկամիս խանութը քանդել։ Խանութը անեղծ մնաց։ Ես քաղաքային մը՝ կրցեր էի այդ բանը ընել, եթէ ոստիկանութիւնը ուզէր՝ չէին պատահեր այդ դէպքերը։ Նոյն օրը տեսայ Պէյօղլուի մէջ մեծ թիւով թալանիչներ, որոնք ահագին մուշտակ բերին եւ ոստիկանէ մը զանակ ուզեցին զանոնք պատռելու համար։ Ոստիկանը բոլորէն առաջ պատռեց մուշտակ մը։

Թաքսիմի մէջ տեսայ թէ Յունաց եկեղեցին կ'այրէին պէնզինով։ Բողոքեցի ոստիկանի մը մօտ, որ ըսաւ թէ ամէն բան կրնանք ընել, մարդու չդպչելու պայմանով։ «Եթէ հրդեհ տարածուի», ըսի։ «Փողոցին մէջ հրշէջներ կան արգիլելու համար տարածման, միայն եկեղեցին պիտի այրի» ըսաւ։ Կ'եզրակացնեմ.— Դէպքին կազմակերպիչները պետութեան վարիչները կրնան ըլլալ։

Հարիւրապետ Իհսան Քարաչան յայտարարեց.

— Սեպտեմբերի գիշերը ոստիկանները նախ ուզեցին ցրուել ժողովուրդը։ Տղայ մը առաջին քարը նետեց Թեփեպաշիի մէջ Հայու մը դեղարանին վրայ։ Կուսակալին հեռաձայնեցի։ Կուսակալը «չի կրնար ըլլալ» ըսաւ։ Ինծի հրահանգեց Թաքսիմ անցնիլ, Ապահովութեան պետին հետ գործակցիլ եւ յաճախակի հաղորդակցիլ իրեն հետ հեռաձայնով։ Թաքսիմի քոմիսէրը ըսաւ.— «Ես իմ ուժերուս չեմ վստահիր, եթէ դուն կը վստահիս՝ գլուխը անցիր»։ Դարձեալ հեռաձայնեցի Կուսակալին, առաջարկեցի Պէյօղլուն պաշարել, որպէսզի չտարածուի շարժումը։ Բայց չյաջողեցայ։ Ուշ ատեն գացի Կուսակալութեան պաշտօնատունը, ուր տեսայ որ Կուսակալը կը վիճաբանէր Նամըք Կետիքի հետ։ Այս վերջինը զիս տեսնելով ըսաւ.—«Այս մարդը շատ յուզուած կ'երեւի, վար դրէք զայն»։ Կէօ-ժամ եւս ինծի հարցուցին,— «Ո՞ւրկէ գիտէիր թէ խանութները պիտի քանդուէին»։ Նախատեսելի էր ըսի։ Քիչ ետք ազատ ձգեցին զիս։ Յետոյ նորէն գացի Վիլայէթ, ըսի թէ կը քանդուի ամէն կողմ, կրնայ հրդեհ ալ ծագիլ։ Եւ իսկապէս ծագեցան հրդեհները։ Զիս նորէն կանչեցին, այս անգամ ալ հարցուցին թէ ո՞ւրկէ գիտցեր էի որ հրդեհ պիտի ծագէր։ Մարգարէ ըլլալու պէտք չկար, դէպքերու ընթացքը ցոյց կուտար ատիկա։

Վկայութեան հրաւիրուած էր Պոլսոյ Կուսակալ Ռեֆիք Թուլկա, որ դէպքերու շրջանին Հանր. Նախագահին աւագ թիկնապահն էր։

Զօր. Թուլկա յայտնեց թէ երկրին ապահովութեան տեսակէտով շատ կարեւոր վկայութիւն մը պիտի ընէ եւ ուզեց որ Ատեանը դռնփակ նիստ գումարէ զինք մտիկ ընելու համար։ Կուսակալին այս առաջարկը ընդունուեցաւ, ունկնդիրներն ու լրագրողները դուրս հանուեցան սրահէն, դուրսի բարձրախօսներուն հոսանքը խզուեցաւ։

Իբրեւ վկայ լսուեցաւ Քաղաքապետարանի ճիւղի տնօրէններէն Իսմայիլ Թամչելիք, որու յայտարարութիւնները մասնաւորապէս նախկին Կուսակալ Կէօքայի հետ կապ ունէին։

— Սեպտեմբերին Կուսակալ Կէօքայի հետ ինքնաշարժով Վիլայէթ կ'երթայինք։ Կուսակալը շատ յոգնած եւ ընկճուած էր։ Բերան չէր բանար, հակառակ իր սովորութեան։ Քարաքէօյի մէջ տապալած ինքնաշարժներ տեսանք։ Կէօքայ ըսաւ. «Իշու զաւակներ, կազմակերպեցին, այրեցին, փլցուցին, հիմա ալ զոհ կը փնտռեն»։ Ես մրմնջեցի. «Կարգ մը բաներ իմացայ, կ'ըսեն թէ Վարչապետը կազմակերպած է դէպքը»։ Կէօքայ պատասխանեց. «Դժբախտաբար ճիշդ է։ Մանաւանդ այն Կեսթափոյի պետը, Ներքին Նախարարը, մի միջամտէք ազգային զայրոյթին, ըսաւ։ Թող տեսնէ հիմա ազգային զայրոյթը»։

Նախագահը նախկին Կուսակալին հարցուց թէ ճի՞շդ է վկային ըսածը։ Կէօքայ պատասխանեց թէ չի յիշեր Վարչապետին մասին ըսածը, բայց ճիշդ է որ վիճաբանութիւններ ունեցած էր Նամըք Կետիքին հետ։ Ամբաստանեալը ճշդեց սակայն թէ վկան պարկեշտ, վստահելի մարդ մըն է, չի կարծեր թէ սուտ խօսի։

Վկան պատմեց նաեւ թէ Կէօքայ ըսած էր իրեն, Ռեֆիք Շեւքէթ Ինճէն ցոյց տալով.— «Կը տեսնէ՞ք, Վարչապետը այս մարդուն ալ եղբօրը մահուան պատճառ եղած է։ Վարչապետը այսպէս թէ կը մեռցնէ, եւ թէ յետոյ ոճրագործ կը փնտռէ»։

Յետոյ լսուեցաւ Շեւքէթ Թեմիզ, որ պատմեց թէ Ջաթալճայէն քամիոններով քանդիչ խումբեր կուգային Պոլիս։ Անոնք ցանկեր ունէին հասցէներու եւ «Պոլիս ինչո՞յք կայ, հոն կ'երթանք» կ'ըսէին։

Ուրիշ վկայ մը յայտնեց թէ Վարչապետը ըսեր է. «Ինչպէս որ սկսայ այս գործին, նոյնպէս ալ կեցուցի»։

Մենտերէս խօսք առաւ.

— Ատոնք ընդհանուր կլորիկ խօսքեր են։

Նախագահը սրամտութեամբ մը փոխադարձեց.—

— Միշտ կ'ըսէք թէ կլորիկ խօսքեր են։ Եթէ այն ատեն խորհրդարանական քննութիւն բանայիք, ոչ թէ այսպէս կլորիկ, այլ անկիւնաւոր խօսքեր կ'ըլլային։

Լսուեցաւ Ռեֆիք Քիթափչըլըլ, որ կուսակալի օգնականն էր։

Վկան պատմեց թէ Սեպտեմբերի գիշերը մեծ խրարանցում կը տիրէր Կուսակալատան մէջ, ուր ներկայ էր Ներքին Նախարարը։ Կէօքայ խիստ միջոցներ ձեռք առնելու կողմնակից էր եւ հրամաններ կ'արձակէր, որպէսզի արտասուաբեր ռումբ գործածեն։ Կետիք կողմնակից չէր խիստ միջոցներու եւ կ'ըսէր թէ ազգ. զայրոյթ էր ատիկա։ Կէօքայ մտիկ չէր ըներ եւ կը հրամայէր զէնք գործածել ի հարկին։ Բայց Ա. բանակի քննիչ Զօր. Կարան մերժած էր։

Զօր. Կարան այս վկայութեան դէմ հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրաւ.

— Սեպտեմբեր վեցին, ժամը 18.45ին, ապահովութեան տնօրէն Էրիշ ինծի հեռաձայնով հաղորդեց թէ դէպքերը սկսած են եւ միջոցներ պէտք է ձեռք առնել։ 1500 զինուոր ուզեց։ Հրամայեցի զին. միութիւններուն պատրաստ գտնուիլ։ Ժամը 19ին գրաւոր հրահանգն ալ եկաւ՝ ժամը 20ին շարժման անցնելու համար։ 18 ջոկատ ուզեցին ինծմէ։ Ես 15 ջոկատ ունէի։ Զին. ուժերը շարժման անցած էին։ Բայց ապահովութեան պետերը չգործակցեցան զին. ուժերուն հետ։ Բանակը ձեռքէն եկածը ըրաւ, բայց հրահանգը ուշ եկած էր եւ ոստիկանները հանդիսատես մնացին դէպքին։ Կուսակալը ինծի հրամայեց կրակ բանալ տալ խուժանին վրայ, բայց ես չգործադրեցի հրամանը, որովհետեւ մասնաւոր ձեւակերպութիւններ ունի բանակին կրակ բանալ տալը։ Զիրցայ։

Կէօքայ պատասխանեց.

— Ես աւելի կանուխ տուած էի հրամանները։ Ապահովութեան տնօրէնութեան մօտ արձանագրուած են մեր բոլոր հաղորդակցութիւնները։ Հոն գրուած է թէ ժամը 5ին լուր տրուած էր Զօր. Կարանի, բայց ան չէր գտնուէր իր պաշտօնին գլուխը։

Յետոյ յայտնուեցաւ թէ Սեպտեմբեր եօթնին Զօր. Կարան հարցափորձած էր Էթհեմ Մենտերէսի կողմէ, եւ անոր յայտնած՝ թէ դէպքերը կազմակերպուած էին կանխաւ ու Սելանիկի ռումբը իբրեւ պատրուակ ծառայած էր։

Դատավարութիւնը կը շարունակուի։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ մէջ ծանր տարակարծութիւններ ծագած են այն օր երբ կառավարութեան պատուիրակը՝ Տըլուվրիէ իր գործակիցներուն կը բացատրէր տը Կոլի Նոյեմբեր 4ի ճառը։ Իր անմիջական կցորդը՝ Անտրէ Ժաքոմէ դէմ խօսած է եւ յայտնած թէ ինք «մարզուած մը չի ծառայեր, այլ՝ Ֆրանսայի եւ տը Կոլը Ֆրանսան չէ», վիճաբանութիւնները պատճառ դարձած են որ կարճ դադար մը տրուի. Նիստի վերսկսման Ժաքոմէ իր հրաժարականը ներկայացուցած է, իրեն հետեւած են 4-5 բարձրաստիճան պաշտօնեաներ բայց Ժաքոմէ նշանակուած ըլլալով կառավարութեան կողմէ միայն նախարարաց խորհուրդը կրնայ ընդունիլ հրաժարականը։ Տը Կոլի ճառէն ետք առաջին ծանր տագնապն է որ կը ծագի Ալժէրի մէջ։ Կարգ մը զրոյցներու համաձայն նախարարներն ալ շատ ուշ լսած են տը Կոլի ճառը երբ արդէն կարելի չէր ստորակէտ փոխել եւ բոլորն ալ համաձայն չէին եղած անոր բնոյթին։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ Կարմիր Հրապարակը հրթիռներ եւ աղաւնիներ երեւցան Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան տարեդարձին առթիւ։ Խօսք առած է Կինէի դեսպանը որ խստօրէն դատապարտած է գաղթատիրութիւնը Ալժերիոյ, Քոնկոյի եւ Հարաւային Ափրիկէի մէջ։ Փառքն հիւսած է Խորհրդ. Միութեան որ կ'օգնէ Ափրիկեցիներուն «առանց քաղաքական ոչ մէկ պայմանի»։ Օրուան մարդն էր Մալինովսկի որ խիստ ճառ մը խօսած է.— «Աշխարհի մէջ ոչ մէկ ուժ կայ որ կարենայ ընդդիմանալ համայնավարութեան յառաջացման։ Ոչ մէկուն վրայ յարձակելու միտք ունինք, բայց եթէ աշխարհակալ անմիտներ մեր վրայ յարձակին, այնպիսի պարտութիւն մը պիտի կրեն զոր ոչ ոք կրած էր ցարդ»։ Մառեշալ Մալինովսկի յիշած է թէեւ թէ Խորհրդ. Միութիւնը միայն խաղաղութիւն կ'ուզէ։

ԻՆՉ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԷՍ

ՀՐԱՉԸ — ԿԱՐՊԻՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆ ԿԱՄ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԵՀՄԷՏ ԱԼԻ ՊԷՅԸ

Խորունկ ցաւով եւ ափսոսանքով առի մեր Հրաչին մահուան անակնկալ լուրը: Շատ անգամ փափաքած էի անգամ մը եւս տեսնել զինքը, եւ ճակատագիրը անողոք գտնուեցաւ: Երեւակայութեամբ վերադարձայ ետ, շատ ետ, 1919–22ի շրջանը, մեր գործակցութեան խանդավառ ու վտանգաւոր տարիներուն, երբ Հրաչը, իբրեւ գործակատար – քարտուղարը Պոլսոյ Կեդրոնական Կոմիտէին, տեւական յարաբերութեան մէջ էր մեզի հետ, եւ խորհրդակցութիններ կ'ունենայինք անհարեկումի զանազան ծրագիրներու շուրջ: Առոյգ, կենսուրախ երիտասարդ, Հրաչը լքած իրաւաբանական իր ասպարէզը դիշեր ցերեկ գործի վրայ էր, յաճախ կէս – քուն մը կը քաշէր Ծակատամարտի խմբագրատան վերնայարկի մէկ սենեակը, ուր ես ալ մնացի Վահէ Իհրամի անհարեկման նախօրդոյ գիշերը, երբ ինծմէ աւելի վրդովումի եւ յուզումի մէջ էր ան եւ եղբայրական անսահման հոգածութեամբ անընդհատ ինծի կը նայէր, երբեմն քանի մը բառ միայն փոխանակելով:

Վայելչակազմ, կենցաղագէտ ու կենցաղասէր, սալոնի տղայ մըն է պիտի ըսէիր, եթէ չգիտնայիր թէ այդ անխռով ու ինքնավստահ արտաքինին տակ ցեղին վրէժխնդրութեան ինչ անշէջ կրակ մը կը վառէր: Առանց դուռ ու դադարի, կապը կը պահէր Վերին Մարմնի ու մեր տղոց միջեւ, առանց երբեք թերանալու իր պարտականութեան մէջ, միշտ հոգածու եւ ազնուական վարուելակերպով: Մենք կը ցրուէինք, իսկ ան իր պարտականութեան դլուխը կը մնար, թէեւ նախանձելով մեզմէ, ինչպէս կռահած էինք իր քանի մը ժուժկալ խօսքերէն: Ան ալ կը փափաքէր վտանգի դաշտերը մտնել եւ այդ առիթը ներկայացաւ ու Հրաչը իր պարտականութիւնը հոն ալ կատարեց, քաջութեամբ ու ճարտարութեամբ:

Բուն անունով՝ Կարապետ կամ Կարպիս Փափազեան, բոլորին ծանօթ էր սակայն «Հրաչ» կեղծանունով, որ իսկական անունն էր մեր յեղափոխական քաջարի մարտիկներէն Օսմանեան Պանքայի հերոս՝ Հրաչ Թիրեաքեանին:

Թալէաթ եւ Սայիտ Հալիմ Փաշաներուն ահաբեկումները յաջողութեամբ կատարուած էին, իսկ կարգ մը մեծ ջարդարարներուն փնտռտուքն ու հետապնդումը կը շարունակուէին, խիստ դժուարին պայմաններու տակ: Անոնք, այդ ջարդարարները, ծայրայեղ խոհեմութեամբ եւ զգուշաւորութեամբ կը շարժէին ու կը տեղափոխուէին միշտ, բայց ստուգած էինք թէ կեղծ անուններու տակ կ'ապրէին Գերմանիոյ մայրաքաղաք Պերլինի մէջ, ուր ոստիկանութիւնն ալ խիստ հսկողութիւն կը կատարէր եւ աչալուրջ կը հըսկէր, մասնաւորաբար մեր Սողոմոնին հերոսական հարուածէն եւ դատավարութենէն ետք: Կեղծ անունները անբաւական էին. պէտք է ծպտուէին. այս մասին չէին խորհած եւ կամ եթէ խորհած իսկ ըլլային, պիտի կարենայի՞ն ազատիլ արդարութեան հարուածներէն:

Բնաւ չխորհեցանք ծպտուելու մասին. Բազմամիլիոն բնակչութեամբ այդ մայրաքաղաքին մէջ կորսուած անծանօթներ էինք երբ հոն հասանք հինգ – վեց հոգիով եւ կասկածներ չյրուիրելու չափ զգուշաւոր եղանք: Եւ կեղծ անուններով՝ ամենահարուստ:

Սակայն կատարեալ ապահովութեան նկատումով եւ փախստական մեծ ոճրագործներուն բնակավայրերը ճշգրիտ կերպով իմանալու համար, պէտք ունէինք ուշիմ, ճարպիկ եւ քաջ Թրքագէտ ընկերոջ մը, որ ձեւով մը մտնէր Թուրք Հրէշներուն որջերը կամ շրջանակին մէջ, առանց դոյզն կասկածի, գաղտնիքներ կորզելու համար:

Այդ մէկը, այդ կամաւորը որ ներկայացած էր՝ Հրաչն էր, որ նախապէս անցած էր Պերլին, Մէհմէտ Ալի խալամ. – Թուրքի անունով: Բայց, այս անունը անբաւական նկատելով, յօժարած էր Թըլփատուիլ, որպէս կասկածի տեղի չտալու, եւ կատարեալ ապահովութեամբ ահաբեկիչներու ճամբան յարդարելու համար:

Երկու ամիս առաջ հասած էր Պերլին, իբրեւ կեսարացի մեծահարուստի մը ուսանող – զաւակը, եւ կարճ ատենուան մէջ յաջողած էր գտնել Տրապիզոնի ճիւաղ կուսակալ՝ Ճեմալ Ազմի փաշային տան՝ էքմէլը, մտերմանալ անոր հետ եւ դառնալ անոր զուարճութեան ընկերը եւ տան փնտռուած բարեկամը կամ հիւրը, որուն ներկայութեան կարելի էր ամէն բան խօսիլ: Լաւատեղեակ Թրքական բարք ու սովորութիւններուն, անթերի կերպով կատարած էր Թուրք բարեկիրթ, եւ կենցաղագէտ երիտասարդ ուսանողի դերը, ակնածալից կեցուածքով մեծերուն՝ Ճէմալ Ազմիին կամ իր բարձրաստիճան հիւրերուն ու Իթթիհատական գործակիցներուն առջեւ: Սիրելին դարձած էր թէ՛ Պէյերուն ու Փաշաներուն եւ թէ Հանըմներուն: Հրաչ կամ Մէհմէտ Ալի Պէյը քանի մը անգամ եղած էր Թալէաթ փաշայի այրիին ընկերակիցը, ինչպէս ուրիշ Հանըմներուն բարեկամը՝ հաւաքոյթներու կամ այցելութիւններու ընթացքին:

«Զէնք ճանչնար զինքը» եւ ան ալ մեզ «չէր ճանչնար»: Արդէն իւրաքանչիւրս զատ զատ տեղեր կը բնակէինք, իսկ Հրաչը հեռուները: Բայց կանխաւ որոշուած վայրերու մէջ իրարու կը հանդիպէինք դիւրութեամբ, քանի որ կապը, տեւական կերպով կը պահուէր:

Խեղճ Հրաչ. այդ շրջանին հոգեկան ահաւոր տանջանքներու ենթարկուած էր: Եւ ինչպէս չըլլար այդպէս: Սրտին քար դրած, արտաքնապէս անխռով, օրերով մտիկ ըրած էր ջարդարարներուն հրէշային պատմութիւնները, հայկական կոտորածներու գազանային մանրամասնութիւնները, զոր միայն Թուրքը իր անմարդկային խառնուածքով կրնայ այդքան հաճոյքով պատմել: Հանըմներն ալ մասնակից կը դառնային այդ «խրախճանք»ին եւ կը ծափահարէին իրենց ամուսիններուն «քաջագործութիւնները»: Օր մը դահլիճին մէջ, այդ անխիղճ Հանըմներն ու գազան պէյերն ու էֆէնտիները ծիծաղ ու քրքիջներ արձակելով կը պատմէին թէ ինչպէս Ճէմալ Ազմին հըպարտութեամբ եւ գոհունակութեամբ իրենց հաղորդած է այն անլուր եւ աներեւակայելի հրէշութիւնը:

— Էֆէնտիմ, բսած է ան, — այն ատեն Տրապիզոնի Հայերուն երկսեռ աղջիկ եւ տղայ մանուկները զատեցի, մէկ քանին, 10 – 12 տարեկան, նուէր տուի որդուս, իսկ միւսները կողովներու եւ սընտուկներու մէջ տեղաւորել տալով՝ ծովը թափել տուի...

Եւ աւելցուցած էր, ճիւաղային ծիծաղով.

— Պու սենէ խամսի չողալըտ:

(Այս տարի խամսի ձուկը Թող չատնայ):

Եւ այս քոլորը եւ ուրիշ նման պատմութիւններ մտիկ ընող Մէհմէտ Ալի Պէյը ուրիշ մէկը չէր, բայց եթէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Կեդրոնական Կոմիտէի գործակատար – քարտուղար՝ Հրաչը:

ԱՐՇԱՒԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԹՐՈՑՔԻԻ ԴԻՒԱՆԸ

ԽՄԲ.— Լը Մոնտի մէջ Ֆիլիփ Պէն եռտեսեալ չահեկան յօդուածը հրատարակած է Թրոցկիի դիւաններուն մասին .—

Թանգարաններու, գրադարաններու, դասախօսութեան սրահներու կարգին Հոթըն գրատունը մասնաւոր տեղ մը կը գրաւէ: Հիմնուած՝ միլիոնատէրերու մեծ ընտանիքի մը կողմէ, որուն շառաւիղներէն մէկը այժմ Մ. Նահանգներու՝ դեսպանն է Ֆրանսայի մէջ, այդ գրատունը կազմուած է հին ձեռագիրներէ, հին եւ հազուագիւտ գիրքերէ. Սակայն իր սեւ տուփերու հաւաքածոն (անոնցմէ ոմանք կնքուած են) հաւանաբար իր ամենաթանկագին գանձը կը կազմէ: Այդ տուփերուն մէջ կը պահուի դիւանը այն զարմանալի մարդուն, որ ղեկավարած է Թուրքոյ ճակատամարտը — Լեւոն Թրոցկի:

Իր եղերական մահէն քիչ առաջ, Թրոցկի կարծես կը զգար, թէ այն պայքարը, զոր կը մղէր ինքզինք ներկայացնելու համար իբրեւ միջազգային մարքսեան շարժման ամենակարեւոր անձնաւորութիւններէն մէկը, իր կենդանութեան վերջ պիտի չգտնէր:

Իր մահուան նախազգացումը ունէր, մանաւանդ որ խորհրդային գաղտնի գործակալութեան մեքենայութեանց փաստերը չէին պակսեր: Ցետ մահու իր դիրքը վերահաստատելու մտահոգութեամբ, որոշեց իր դիւանները ապահով տեղ մը պահել, որպէսզի յետոյային պատմաբանները կարենային ծանօթանալ ճշմարտութեան:

Պատերազմէն քիչ առաջ Թրոցկի քանի մը կարեւոր փաստաթուղթեր, յանձնեց Ժան Վան Հէյնօրթի, հոլանտացի մը, որ շուրջ եօթը տարի իր հաւատարիմ քարտուղարը եղաւ, նախքան Հոլանտա վերադարձը: Հէյնօրթ այդ փաստաթուղթերը յանձնեց Ամսթերտամի գիտական մէկ հաստատութեան, ուր մնացին պատերազմի ամբողջ տեւողութեան: Նացիները լուր իսկ չունեցան անոնց գոյութեան մասին: Այդ շրջանին է, որ Թրոցկի յարաբերութեան մէջ կը մտնէ Հարուըրտի համալսարանին հետ, փրկելու համար իր դիւաններուն կարեւոր մասը: Սակայն կը սպաննուի 1940 Օգոստոս 20-ին, դեռ բանակցութիւնները չաւարտած:

Թրոցկիի այրին կ'աշխատի կարելի եղածին չափ շուտ կատարել այդ սրբազան պարտականութիւնը, արգիլելու համար, որ դիւանները Ստալինի գործակալներուն ձեռքը իյնան: Հարուըրտի հետ համաձայնութիւնը անմիջապէս կը կնքուի

Ցայտնի չէ, թէ ինչ գումար արամադրած էր համալսարանը, սակայն չ... ...ւելի ուշ բսուեցաւ, որ գումարը «համեմատաբար համեստ էր»:

Աւելի ուշ՝ Ժան Վան Հէյնօրթի փաստաթուղթերն ալ միացան անոնց:

Վերջերս բացառիկ մենաշնորհը ունեցայ քննելու ինպրոյ առարկայ դիւաններ, ի հարկէ բացի անոնցմէ, որոնք դետեղուած են 45 սեւ տուփերու մէջ եւ կնքուած, բայց որոնք պիտի բացուին, Թրոցկիի փափաքին համաձայն, միայն 1980ին: Դիւանները կազմուած են Թրոցկիի կողմնակիցներու նամակներէն եւ հաղորդագրութիւններէ: Թրոցկիականներէն ոմանք կրնան տակաւին ողջ ըլլալ:

Խորհրդայիններուն ...րամադ... մասը կը պարունակէ ամէն տեսակ հեռագրեր, լրագրական յօդուածներ, ժողովրդային յայտարարութիւններ, ինչպէս նաեւ ...ապարաւոր նամակներ, զորս այս անխոնջ պայքարողը գրած է իր փոթորկալի կեանքի ընթացքին, մանաւանդ երբ Լենինի մահէն ետք դարձաւ հակառակորդ տարրին պետը՝ Ստալինի վարչակարգին դէմ: Այս գրութիւններէն շատ...

ՕՍՔԱՐ ԷԶԵՐ

ՔՍՒԱՐԱՆԻ ՀՈԳԻՆԵՐԸ

Տոն Կարսիա պահ մը վար դրաւ իր կիթառը եւ ցած ձայնով խօսակցութիւն մը սկսաւ իր երգը ունկնդրող կիներէն մէկուն հետ:

Տոն Ժուան, աչքերը վերցնելով իր գլխուն վերեւ գտնուող պատուհանին մէջ տեսաւ կին մը որ կը թուէր ուշադրութեամբ զինքը դիտել: Բնաւ չկասկածեցաւ թէ այդ կինը Տոնա Ֆաուսթայի քոյրն էր, որ իր ճաշակով եւ իր բարեկամին ընտրութեամբ դարձած էր այլեւս իր մտածումներուն առարկան:

Եւ սակայն, Տոն Ժուան անհամարձակ էր դեռ, առանց փորձառութեան եւ չէր գիտեր ուրկէ՞ սկսիլ:

Յանկարծ պատուհանէն թաշկինակ մը ինկաւ եւ կանացի քնքուշ ձայն մը գոչեց.

— Ահ, Ցիսուս Քրիստոս, թաշկինակս ինկաւ...

Տոն Ժուան իսկոյն վերցնելով թաշկինակը, զայն անցուց իր սուրին ծայրը եւ բարձրացնելով դէպի պատուհանը, ներկայացուց իր տիրոջը: Ցարաբերութեան մտնելու ձեւ մըն էր ասիկա: Զայնը սկըսաւ շնորհակալութիւններով, եւ ապա հարցուց թէ հաճոյակատար այս պարոնը նոյն անձը չէ՞ր որ այդ առաւօտ կը գտնուէր Սուրբ Պետրոսի եկեղեցին: Տոն Ժուան պատասխանեց թէ գացած էր հոն արդարեւ եւ կորսնցուցած իր հանգստութիւնը:

— Ի՞նչպէս...

— Ձեզ տեսնելով...

Սառոյցը փշրուած էր: Տոն Ժուան Սեվիլլացի ըլլալով գոց գիտէր բոլոր մավրիտանական պատմութիւնները, որոնց լեզուն այնքան հարուստ է սիրահարական դրուագներու նկարագրութեանց համար: Իզործ դրաւ իր ճարտասանական տաղանդը: Խօսակցութիւնը տեւեց մօտաւորապէս մէկ ժամ, երբ յանկարծ, Թերեզա իմացաւ իր հօր ոտնաձայնը եւ յայտարարեց թէ պէտք բաժնուէին:

Երկու երիտասարդները հեռացան փողոցէն միայն այն ժամանակ, երբ տեսան որ երկու գողտրիկ ու քնքոյշ ձեռքեր իրենց կը նետէին իւրաքանչիւրին յասմիկի փնջիկ մը:

Տոն Ժուան գնաց ննջելու, գլուխը լեցուն զմայլելի պատկերներով: Գալով Տոն Կարսիայի, անիկա մտաւ մօտակայ գինետուն մը ուր անցուց գիշերուան մեծ մասը:

Հետեւեալ օրը հառաչանքներն ու սերենատները վերսկսան եւ յաջորդաբար այսպէս ամէն գիշեր:

Բաւական մերժումներէ ետք, վերջապէս երկու ժանեկամարդուհիները յօժարեցան տալ իրենց մազերէն հիւսկէն մը, փոխադարձաբար ստանալով երկու երիտասարդներուն մազի հիւսկէններէն: Այս գործողութիւնը կատարուեցաւ պատուհանէն վար երկարած առասանի մը միջոցաւ, որ վար իջեցուց եւ ապա վեր տարաւ երկու սիրահար զոյգերուն սիրոյ ապացոյցը հանդիսացող հիւսկէնները...

Սակայն, Տոն Կարսիա այս վերացական արտայայտութիւններով գոհացողը չէր, անիկա խօսեցաւ չուանէ սանդուխի մը կամ չինծու բանալիներու մասին, սակայն պարմանուհիները այս առաջարկութիւնը գտան չափազանց յանդուգն եւ ժամանակավրէպ, եւ եթէ բոլորովին չմերժեցին, գոնէ ժամանակաւորապէս յետաձգեցին անոր գործադրութիւնը:

Այսպէս, ամիս մը շարունակ, Տոն Ժուան եւ Տոն Կարսիա անօգուտ կերպով դայլայլեցին իրենց սիրականներուն պատուհանին տակ:

Մութ եւ ամպոտ գիշեր մը, երբ կը գտնուէին իրենց սովորական տեղը եւ երկուստեք հաճելի խօսակցութեան մըն էին բռնուած իրենց սիրուհիներուն հետ, յանկարծ փողոցին ծայրը երեւացին վեց կամ եօթը մարդիկ, ծածկուած վերարկուներով եւ որոնցմէ ոմանք կը կրէին նուագարաններ:

Ոհ, երկինք, գոչեց Թերեզա, ահա Տոն Քրիստոֆալը որ կուգայ մեզի սերենատ մը երգելու: Աստուծոյ սիրոյն, հեռացէք իսկոյն, ապա թէ ոչ փորձանք մը կրնայ պատահիլ:

— Մեր այս գեղեցիկ տեղը ուրիշին չենք տար, պոռաց Տոն Կարսիա բարձր ձայնով:

Եւ խօսքը ուղղելով հեռուհեռէ մօտեցող մարդոցմէն առաջինին, աւելցուց.

— Պարոն, վայրը գրաւուած է եւ այս օրիորդները չեն ուզեր հետաքրքրուիլ ձեր նուագով: Հետեւաբար, ուրիշ փնտռեցէք ձեր բախտը:

— Դարձեալ այդ խայտառակ ուսանողներէն մէ՞կն է որ կ'ուզէ արգելք ըլլալ մեզի, գոչեց Տոն Քրիստոֆալ: Ես պիտի սորվեցնեմ անոր թէ ի՛նչ կը նշանակէ գիմել իմ սիրածներուս...

Այս ըսելով, քաշեց իր սուրը: Իր երկու ընկերներուն սուրերը միաժամանակ դուրս գալով իրենց պատեաններէն, ...ղային մթութեան մէջ:

Տոն Կարսիա, հիանալի ճարպիկութեամբ մը, պլորեց վերարկուն ձախ թեւին վրայ եւ իր կարգին քաշեց սուրը, գոչելով.

— Հաւէ՛ք, ուսանողներ...

ՓՐՈՍՓԵՐ ՄԵՐԻՄԷ

(9 Շար.)

ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ԿԸ ԳՈՐԾԷ ԵԱՍԸ ԱՏԱՅԻ ՄԷՋ

Զուարթ դատարան մըն է Եասը Ատայի դատարանը :

Սեպտեմբերեան գիշերուան դէպքերուն մասնակցած Տոքթ. Նաքաշ Սելա– ...ին լսուեցաւ. ...ն, որ կը պատմէ թէ նոյն գիշերը, ...մը ջին, կը լսէր Պոլսոյ թաղերը, — ...ն կողմ հրապարակ, գօրավար, ... — ...ն, բայց կը չարունակուէր քանդումը : ...ի մէջ, մօրուսաւոր մարդ մը ...ին պատուհանէն հրաման կու ...ին, «Կղզի երթանք, Գատը ... երթանք» կը պոռար : Պօմարշէն ու ...թիւնը կը քանդուէին, միջամտող ...մը զինուած էր կացիններով ...երով : Ռատիկանի մը բռի. ձերբակալեցէք սա մարդը» : Ինքնա– ...ած մարդուն կ'ակնարկէր : ...նթ եմ ես, դուն ձերբակալէ՛ եթէ ...թիւն ունիս» ըսաւ : Այդ մարդը ... Քարտալըան էր : Ցուցարարները ... զինքը ձերբակալեր էին՝ քաշանայ ...ով : Բայց Ալպրա Քատալըան ցոյց ... է որ ... Թլփատուած է եւ դարձեր ... մարդ, փարելու համար խուժանը : ... վկայ մը, որ պաշտօն ունէր ... վճռակի հրամանատարու– ...թեան մօտ, յայտարարեց թէ ձերբակալ– ...ները «գեհէնական կուսակցութենէն»

...ը արդէն ծանօթ են : Բայց կան բացառիկ ...ութեամբ յօդուածներ, որոնք ...ք չեն հրատարակուած :

Կարելի չէ առանց յուզումի մօտենալ ...ագրուած այդ էջերուն, որոնց վը– ... Թրգլիի ձեռքը ... կատարած է : Օրինակ, իր խմբագրած ...կ ...կագիրը սա խորագրով. « Մեր ...արկածութիւնները », գրուած 1924 ...բերին, Բուլկարիոյի մէջ ...նէն ...ր, ուր Թրգլի եւ փոքրամասնական– ...երը հակառակ արտայայտուեցան Սթամ– ..., որուն ու կուսար Զինովիեւ :

Կաս նաեւ « Փրաւտա»յի մէջ հրատա– ...ած յօդուածներու ձեռագիրները « Տնտեսական պարտուողականութեան ...ութիւնը» եւ «կարգախօսներու ...արկածութեանց վերլուծումը» : ...ատալի կը թուի այն փաստը, որ ...մը «Փրաւտա» յօդուածներ կը տը– ..., որոնք կը քննադատէին համայնա– ...ր ղեկավարութեան մարմինները :

Ահա, օրինակ, յօդուած մը սա վերնա– ...ով. « Թիֆլիսի ծրագիրներուն մէջ Թր– ...գլիի բարեփոխութիւնները» եւ կամ « Թրգլիի պատասխանը Պուխարինի » : ...րգ է, որ սոյն այն շրջանն էր, երբ ...ն Ռիկով եւ Պուխարին «ժողովուրդի թշնամի» չէին հռչակուած, այլ Թրգլիի ...մ Ստալինի ամենավստահելի դաշնա– կիցներն էին :

ՖԻԼԻՓ ՊԷՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

հրաման տրուած է մեզի» կ'ըսէին, եւ օ– րական յիսուն ոսկի ստացած էին իբրեւ ... աշխատավարձ : Ձերբակալեալները բոլորն ալ նոյնը կը սատանային դատաւոն՝ երբ բանտարկուած էին : Կը պատմային որ, եթէ ազատ չարձակեն զիրենք, պիտի յայտնեն թէ կուսակալին հրամանով «աշխատած են» : Իրենց դատավարութեան առաջ սաստիկ ծեծ կերած են, որպէս զի առանց վկայութիւն չտան :

Դատարան կը ներկայանայ նոր վկայ մը, Վեհապի պէյ : Պանդոկի մը դրագիրը, կը վիճի քամիսէրին հետ, որ մերժեր է միջամտել Սեպտեմբերի գիշերուան դէպքերուն :

— Նայէ, կը քանդեն :

— Ալտըրմա, պոշ վեր :

Վեհապի պէյ 1908ի հերոսներէն է, խիզ– ճը կը տանջուի՝ տեսնելով քանդումները :

— Ձե՞ս տեսներ, ամէն կողմ կը քան– դեն, ազգ. հարստութիւնը կ'ոչնչանայ, ինչո՞ւ չես միջամտեր :

— Ալտըրմա, պոշ վեր :

Վկան կը շարունակէ.

— Իբր ազգին մէկ անդամը, քեզի կը հրամայեմ, միջամտէ՛ :

Խնդուք ու ծիծաղ :

Կ'երեւայ թէ Վեհապի ինք կը միջամտէ՝ մասնակցելով ... քանդումին : Ու կը բանտարկուի : Ու բանտէն նամակ մը կը գրէ Մենտերէսին :

— Կամ դուք կազմակերպած էիք Սեպ– տեմբերեան գիշերուան դէպքերը, ուրեմն դուք ալ ներս եկէք (բանտ), կամ դուք լուր չունէիք եւ քամիսէրն է որ չուզեց միջամտել, հպատակելով կազմակերպող– ներուն, ուրեմն թող ներս դայ Համտին եւ ես դուրս ելլեմ :

Մենտերէս չպատասխանեց նամակիս : Կը նշանակէ թէ ինք կազմակերպած էր Սեպտեմբերի գիշերը, կ'եզրակացնէ վը– կան :

Խնդուք ու ծիծաղ :

Իսկ կէս – օրէն ետք ... լաց եւ յու– զում : Մենտերէսի ապօրէն զաւկին ազգա– նութեան հարցն է որ կը քննուի : Փաս– տաբանը կ'առարկէ թէ դատարանը կոչ– ուած չէ այս հարցը քննելու, այն պատ– ճառաբանութեամբ թէ կապ չունի կառավարական աթոռներու հակասահմանադրական գործունէութեան հետ, որով մե– ղադրուած է Մենտերէս :

Դատարանը մերժեց այս առարկութիւ– նը եւ կանչեց վկաները :

Մէլիհա հանըմ յուզուած է սաստիկ : Բառերը կ'ուտէ, կը կլլէ, կը յուզուի :

— Մի յուզուիք, ինչո՞ւ կը յուզուիք, կ'ըսէ նախագահը : Երէկ, Այհան հանըմ բնաւ չյուզուեցաւ .

Կը կանչուի սպասուհին.

Էֆէնտիմ, մանկիկը ծնաւ, դժուար ծնաւ, ծնաւ ամմա դժուար ծնաւ, ծնաւ քորտնով ծնաւ, դժուար ծնաւ, կ'ըսեմ :

Դատաւորը.

— Շատ լաւ, ճանըմ, ծնաւ, գիտենք ծնաւ, դժուար ծնաւ, բայց վերջապէս ծնաւ, հասկցանք : Հիմա ըսէք թէ ինչ– պէս մեռաւ, դուն առիկա պատմէ :

Հարցաքննութիւնները լրացած էին, բայց սպասուհին ալ լմնցած էր գրեթէ : Նախագահը.

— Առարկութիւն մը ունի՞ք, կը հար– ցնէ ամբաստանեալներուն :

— Առարկութիւն չունիմ, կը պատաս– խանէ ... սպասուհին որ կը վկայէր :

Ու զարձեալ խնդուք :

Տեսնենք թէ ո՛վ պիտի խնդայ եւ ո՛վ պիտի լայ՝ երբ տրուի վճիռը :

ՆԵՐՈՒՄ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

Թուրքիոյ բանակին ներկայացուցիչ– ները, այլ անուամբ Ազգ. Միասնականու– թեան Կոմիտէին անդամները, հրամանա– գիր – օրէնքով մը, ներում շնորհած էին բանտարկեալներուն, ինչպէս գրած էինք իր օրին :

Այս օրէնքը դժգոհութիւն պատճառած էր այն բանտարկեալներուն, որոնք չէին կրնար օգտուիլ ներման որոշումէն :

Սուլթան Ահմէտի բանտին բնակիչները հացադուլ յայտարարեցին : Իսկ Իզմիրի բանտին բնակիչները յաջողած էին վեց բանտապահ առեւանգել եւ արգելափակել իրենց խցիկներուն մէջ, իբրեւ բողոք ներման օրէնքին «անարդարութեան» դէմ :

Կը թուի թէ Ազգ. Միասնականութեան Կոմիտէն, ճիշդ ինչպէս ուսանողներու բողոքին առթիւ յայտարարեց թէ պիտի վերաքննէ համալսարանի փրոֆէսէօրնե– րուն պաշտօնանկութեան որոշումը, խոստացած է վերաքննել նաեւ բանտարկ– եալներու ներման օրէնքը :

Հացադուլը վերջ գտած է եւ բանտար– կուած բանտապահները ազատ արձակ– ուած են արդէն :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՐ ԿՐԵՍՈՍՆԵՐԸ

Թուրքիոյ անկեալ կառավարութեան անդամները նոր կրեսոսներ դարձած են եօթը տարուան մէջ, ինչպէս կը հետեւի հարցաքննիչ Մարմիններու տեղեկագրէն : Արդարեւ, Անդարայէն կը հեռագրեն թէ անկեալ կառավարութեան անդամներէն վեց հոգի, ապօրէն շահեր ապահոված ըլլալու յանցանքով, պիտի յանձնուէին Արդարութեան Բարձրագոյն Ատեանին : Այսպէս, ապօրէն շահ ըսելու յանցանքով դատական հետապնդումի որոշում տըր– ուած է ընդդէմ Ատնան Մենտերէսի, Հա– սան Փոլաթքանի, Միւքերրեմ Սարոլի, Սալիհ Քորուրի, Ճէլալ Եարտըմճըի, Սե– պահթի Աթամանի եւ Իսմայիլ Խօզոոյու– թանի :

Ցետ քննութեան ճշդուած է թէ Մեն– տերէսի բուն հարստութիւնն է 2.485.528 ոսկի, որուն 53.9 առ հարիւր համեմա– տութիւնը, այսինքն 1.489.000 ոսկին ա– պօրէն կերպով ձեռք ձգուած է : Հասան Փոլաթքանին հարստութիւնը 2.590.000 ոսկի է, որու 67.5 առ հարիւրը, այսինքն 1.802 հազար ոսկին ապօրէն : Միւքերրեմ Սարոլի հարստութիւնն է 1.911.000 ոս– կի, որու 73.8 առ հարիւրը՝ 1.410 հազար ոսկին ապօրէն : Այս գումարները ճշդը– ուած են 1956ի սակին համաձայն :

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ մէջ Սեպտեմբեր 18ին, տեղի ունեցած է յուշ – երեկոյ մը նուիրուած ազգային հերոս Սողոմոն Թեհլիրեանի անմահ յիշատակին : Ներ– կայ եղած են Հայ Կաթողիկէ առաջնոր– դը՝ Ներսէս վրդ. Գարապաչեան, ժողո– վրդապետը՝ Հայր Պետրոս Գավուքեան, Աւետարանական Եկեղեցւոյ կողմէ պատ– ուելի Զարիֆեան, եւ Առաքելական եկե– ղեցւոյ քահանայից դասէն՝ Տէր Նորայր Աւագ քհնյ. Տէր Խորէնեան եւ Շաւարշ քհնյ. Մեհրապեան : Թեհլիրեանի յիշա– տակը ոգեկոչած են ընկերներ Վարդան Գէորգեան եւ Ցոլհաննէս Տէվճեան :

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ մէջ, Հոկտեմբեր ութին տօնուած է Հ. Յ. Դ. Եօթանաս– նամեակը խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ : Նախագահած եւ խօսած է ընկեր Վար– դան Գէորգեան : ՀՕՄի կողմէ ուղերձ մը կարդացած է Տիկին Առբինէ Գազան– ճեան : Հակիրճ եւ ոգեւորիչ ճառ մը խօ– սած է ընկեր Սմբատ Թորգոմեան : Գե– ղարուեստական բաժնին մէջ, ներկայաց– ուած է նաեւ կենդանի պատկեր մը, որ կը խորհրդանշէր Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իբրեւ աշխատանքի, մշակոյթի եւ պայ– քարի կազմակերպութիւն :

ԳԱՀԻՐԷԻ մէջ տօնուած է Հ. Յ. Դ. Եօ– թանասնամեակը բացառիկ շուքով : Նա– խագահած է ընկեր Օննիկ Մաճառեան որ վեր առած է այն դէպքերը որոնք Դաշ– նակցութեան 70ամեայ պատմութիւնը կը գեղազարդեն : Օրուան բանախօսն էր՝ ըն– կեր Գաբրիէլ Թադէոսեան որ խոր վեր– լուծման ենթարկած է Հ. Յ. Դ. գաղա– փարական ու յեղափոխական գործունէու– թիւնը : Գործադրուած է գեղարուեստական ճոխ յայտագիր մը : Հանդէսը փակուած է բնաւանեկան խրախճանքով մը :

ՍԵԼԱՆԻԿԻ (Յունաստան) Ս. Աստուա– ծածին եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան յատուկ պաշտօն կատարուած է ընկերներ Հրաչ Փափազեան եւ Գաբրիէլ Լազեանի յիշատակին :

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ մէջ, Արժանթինա– հայ Համալսարաններու Միութիւնը իր ժ. տարեդարձին առաջին ձեռնարկը նը– ւիրած է Հայր Ղեւոնդ Ալիշանի ծննդեան 140ամեակին : Տօնակատարութիւնը տեղի ու– նեցած է Մխիթարեան վարժարանին մէջ : Օրուան գլխաւոր ճառը խօսած է վար– ժարանին տեսուչը՝ Հայր Ստեփան Վ. Ֆերահեան որ կուռ գիծերու մէջ ներկա– յացուցած է մեծ Ալիշանի դէմքը իբրեւ վանական եւ մտաւորական : Շահեկան գրուածներ պատմած է Հայր Ալիշանի կեանքէն : Հաւաքոյթը փակուած է Գրի– գոր Պօտուեանի փակման խօսքով : Ար– տասանութիւններ եղած են Հայր Ղեւոնդ Ալիշանէն :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (61)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Վարդը դարձեալ ուզեց հարցնել, թէ ...վէր են, արքայահօր կարծիքով, չար ...խարարները, որոնց պէտք է ջնջել ... ...պէսով՝ այս հարցի պատասխանից, ...թեւմ էր նրան, կ'իմանար ծերունու վե– ...րաբերմունքը դէպի այս կամ այն նախա– ...րարական տունը, որից կը պարզուէր, թէ ...մ է համակրում ինքը, հետեւաբար եւ ...նէլը, բայց արքահայրը դարձեալ ժա– ...մանակ չտուեց նրան :

— Իսկ Արշա՞կը ... Ինչով է զբաղւում. ...քաղաք է չինում իր անունով, կամենում է անուն թողնել դարերում ... Փառասի– րութիւն ... Բիւզանդիայից կին առնե– ...լով՝ ի զուր է կարծում թէ նենգն Բիւ– զանդիոնը զօրավիգ ու թիկունք կը լինի իրեն : Սխալւում է չարաչար ... Զպէտք է հաւատալ ոչ Հռոմէներին, ոչ Պարսից, ոչ վա... տարրոյ նախարարաց եւ ոչ կրօ– նաւորներին գլխաւոր : Արշակը չի կարող իշխել . իշխելու համար պէտք է կարել ամէն մի բարձրացող ու ընդդիմացող գը– լուխ : Ինքս եթէ անէի այդպէս այսօր կոյր չէի լինի եւ այստեղ չէի լինի ...

« Յնորել է, ի սպառ ցնորել է », — մտածեց Սամիկոնեան նախարարը : — Այս մտածելով հանդերձ Վարդը չուզեց եւ չհամարձակուեց որեւէ խօսքով ընդ– միջել նրան կամ հարցում անել, չնայած մտքում ծագում էին անթիւ հարցումներ : Նա սպասեց մինչեւ դառնացած թագա– ւորը աւարտեց խօսքը : Եւ երբ լռու– թիւն եղաւ՝ Վարդը, առանց ծերունու աչքերին նայելու (նրան թւում էր չարու– նակ թէ փակ խոռոչներից մի որեւէ կայծ կարող է տեսնել իրեն եւ հասկանալ իր առաքելութեան նպատակը), հետաքրքր– ուեց .

— Իսկ արքայազն Գնէլը, արքայ, ինչ– պէս է զգում իրեն այստեղ՝ Բիւզանդիայի ճոխ կեանքից յետոյ : Չի տխրում արդ– եօք :

Վարդ իշխանն այս առաց թէ զրոյցի նիւթը փոխելու եւ թէ իր առաքելութեան նպատակին մօտենալու համար :

— Տխրել, — ուսերը ցնցեց ծերունին : — Հարկաւ տխուր կը լինի ապրել մի կոյր, իշխանութիւն եւ պատիւ չունեցող ծերունու մօտ : Սակայն, սիրելով իմ Գը– նէլին, ես ամուսնացրի նրան Սիւնեաց մեծ իշխանի դստեր հետ, որպէսզի չախ– րի եւ, քանզի սիրում եմ Գնէլիս մեռած որդուս չափ, նրան շնորհեցի իմ ողջ գոյքն ու կալուածները ...

« Գոյքն ու կալուածները, — մտածեց իշխանը : — Եւ դա արել է անշուշտ յա– տուկ նպատակով » :

— Եւ արքայազն Գնէլն այստեղ, յու– սամ, շատ չպիտի տխրի, քանզի այցում են նրան երիտասարդ սեպուհներ, իշխան– ներ, ու Գնէլն ունենում է նրանց հետ հաճելի ժամանց՝ խաղեր զրոյցներ ...

« Ջի կամենում տալ պինավարժու– թիւն, — մտմտաց Վարդը : — Իսկ զրոյց– նե՞րը ... Իշխանը կ'ուզէր իմանալ թէ ինչի՞ մասին են զրուցում այդ սեպուհ– ները կամ ի՞նչն է նրանց զրոյցի նիւթը, եւ ի՞նչ սեպուհներ են գրանք, եւ ո՞ր նախարարութիւններից : Սակայն վայել չհամարեց այդ մասին հարցում անել ծե– րունուն, ուստի եւ առաց.

— Եւ, անշուշտ, արքայ, մեծ մխի– թարանք է քեզ համար ունենալ արքայազն Գնէլի ներկայութիւնը այստեղ կուսաչի ամրոցում :

— Հարկաւ, հարկաւ, — խանդաղատեց ծերունին : Նա փոխարինում է իմ խաւա– րած աչքերի լոյսին :

« Ա՛, ուրեմն Գնէլն է համարում իր աչքի լոյսը եւ ոչ Արշակ արքային, թո– ռանը եւ ոչ որդուն : Հասկանալի է », — մտածեց նորից Վարդ իշխանը, առանց կա– րեւոր մի գիւտ անելով, ու առաց .

— Եւ քանի որ, արքայ, ես մեծ հա– մակրանք եմ տածում առ արքայազն Գը– նէլը եւ քանի չեմ եղած նորա հարսան– եաց հանդէսին, թոյլատրիր ինձ անձամբ շնորհաւորել նորան եւ ցանկալ երջանիկ օրեր : Նա այժմ այստեղ ապարանքո՞ւմն է անշուշտ :

— Հարկաւ, իշխան, — ուրախացաւ ծերունին : — Կարող ես շնորհաւորել ան– տարակոյս : Սակայն նա այժմ խաղի մէջ է երիտասարդ եւ պատանի սեպուհների հետ : Լսո՞ւմ ես դուրսի ձայները, այդ նոքա են սկաւառակ ու մկունդ նետում .. Ահաւասիկ դրա համար է, որ պատու– հանս բաց է յարաժամ, որպէսզի լսեմ նրանց ձայնը երիտասարդ եւ մենակ չըզ– գամ ինձ այս ... աքսորավայրում :

Վերջին բառը արքայահայրը արտաբերեց երկար մի հառաչով, որ ելնում էր ասես նրա ողջ էութիւնից, հառաչ անցած փառ– քի եւ մարմնի անզօրութեան :

Փոքր անց Վարդ իշխանը հրաժեշտ ա– ռաւ ծերունուց եւ, նրա յարկարաժնից ելնելով, հիւրընկալի առաջնորդու– թեամբ, դուրս եկաւ դղեակի ընդարձակ բակը՝ երիտասարդների խաղը դիտելու, խաղ, որ նրանք վերսկսել էին բակի հե– ռու մի ծայրում ... Միաժամանակ Վարդ իշխանը ցանկանում էր մի անգամ եւս նայել Գնէլի հարսին՝ Փառանձեմին :

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

ԱՅՑ ՓԵՌ–ԼԱՇԷԶԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆԸ

Հ. Յ. Դ. Ռոստոմ խումբը այց՝ մը կազմակերպած է Փեռ – Լաշէզի գերեզ – մանատունը, այս Կիրակի ժամը 15ին .— Ընկերներ՝ Ա. Ահարոնեանի, Ա. Խատիս – եանի, Ռուբէնի, Շ. Միսաքեանի, Զօր. Անդրանիկի, ինչպէս նաեւ Ազգ. գործիչ – ներ Գ. Օտեանի եւ Տիգրան Բէկզատեանի շիրիմներուն:

ՀԱՒԱՔԱՎԱՅՐ Կամպեթայի մուտքին առջեւ:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Տիկին Ա. Զիթունիի եւ իր ընտանեկան պարագաներուն, իր ամուս – նոյն՝ պրադէտ Տ. Զիթունիի մահուան տխուր առթիւ եւ Մշակոյթի Տան կը նը – ւիրէ երեսուն Ն. Ֆ.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի եկեղեցւոյ հողաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները: Թովմասեան եղ – բայրներ (Փարիզ) 200 Ն. Ֆ. ղպրոցին: Այրի Տիկին Զուլհակեան հարիւր Ն. Ֆ. իր որդւոյն տեղակալ Հրաչ Զուլհակեանի Ալժերիոյ ճակատէն վերադարձին առի – թով: Պ. Օննիկ Եկէնեան (Փարիզ) դրամ մը իր ծնողաց յիշատակին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Փարիզի Հայ Ազգատախնամի վարչու – թեան որոշումով, այսուհետեւ, ամէն տարի Նոյեմբեր ամսոյն նախապէս որոշ – ւած Թուականի մը հոգեհանգստեան պաշ – տօն պիտի կատարուի Հանգստեան Տու – ներու համօրէն ննջեցեալներու հոգւոց հանգստեան:

Առ ի գիտութիւն ուրեմն՝ Ազգատա – խնամի վարչութիւնը կը հաղորդէ ներ – կայիս, որ յառաջիկայ Նոյեմբեր 13ին, Կիրակի օր՝ Փարիզի եկեղեցւոյ մէջ՝ նախագահութեամբ Կաթ. Պատ. Սերով – բէ Եպիսկ. Մանուկեանի, հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի, բոլոր ննջեցեալներու հոգւոց:

Այս առթիւ կը հրաւիրուին ննջեցելոց ընտանիքներն ու պարագաները ինչպէս նաեւ բարեպաշտ հասարակութիւնը ներ – կայ գտնուիլ սոյն արարողութեան:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ — Այրի Տիկին Թէճիրեան, զաւակները եւ ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի, յետ պատարագի, ժամը 10.30ին Գուլվ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցիին մէջ, ի – րենց ողբացեալ ամուսնոյն, հօր եւ եղ – բօր՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹԷՃԻՐԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Կը հրաւիրուի ողբացեալի յիշատակը յարգողները:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Դպրոցասէրի տարեկան գեղարուեստա – կան ցերեկոյթը՝ Մարտ 26ին:

ԹՈՔԱՏԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Տարեկան խնճոյքը տեղի կ'ունենայ Նո – յեմբեր 27ին, Կիրակի կէսօրէ վերջ, Իսի լէ Մուլինոյի Խրիմեան սրահը:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հսկող մը Սամուէլ Մուրատեան վար – ժարանին համար: –

Դիմել տեսչութեան՝

26, Rue Troyon, SEVRES (S. et O.)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Երեւանաբնակ Տիկ. Շուշան, Մշոյ Մկ – րագոմ գիւղացի, մօր անունը Խաթուն, կը փնտռէ իր եղբայրը Սմբատ Յովհան – նիսեան, ծանօթ՝ ժամկոչ Գէորգի տղայ անունով որ կ'ապրի Ֆրանսա: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի գրել՝

M. Haikaz Assadourian

14, Bd. d'Alsace, Casablanca

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆՄԱՀ ՀԵՐՈՍ
ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ
ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԵՐԵԿՈՅԹԸ ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ՇԱԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 12ԻՆ, ԺԱՄԸ 20.30ԻՆ

MAISON DE LA CHIMIE, 28 bis, Rue St-Dominique (Métro Invalides)

ԿԸ ԽՕՍԻՆ՝

ՏԻԿԻՆ ՀՈՒՐԻ ԻՓԷՔԵԱՆ-ՊՈՒՏԱՔԵԱՆ

եւ

Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՏԻԿԻՆ ԱՆԱՀԻՏ ՏԷՐ ՄԻՆԱՍԵԱՆ, Օր. ԳԱԲՈՅԵԱՆ, Պ. ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄՐԻԹԵԱՆ

եւ

ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ

Բոլոր ազգային կազմակերպութիւնները հրաւիրուած են իրենց մասնակցութիւնը բերելու յիշատակի այս երեկոյթին.

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ
ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 12ին:

Կը խօսի Ընկ. ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ:

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ
ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի ժամը 15.30ին Տէսինի Հ. Յ. Դ. Տան մէջ ընկերական հաւաքոյթ տեղի պիտի ունենայ:

Կը հրաւիրուին Կեդր. Ֆրանսայի Նոր Սերնդականները եւ երիտասարդները:

Ներկայ կը գտնուի Հ. Յ. Դ. Ն. Ս.-ի կեդրոնական վարչութեան կողմէ ընկեր ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանական յաջորդ հաւաքոյթը այս Զորեքշաբթի, ժամը 21ին, Քաֆէ Քառէի վերնայարկը:

ԳԻՆԵՉՕՆ

Ի պատիւ Նշան Պէշիկթաշլեանի, Ա – րեւելք մեկնումին առթիւ:

Կը հրաւիրուին համակիրները:

ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՏՈՒՆ

Société Anonyme au Capital de 80.000 N.F.

32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Հայ Ազգային Տուն կոչուած ընկերու – թեան բաժնետէրերը, անանուն ընկերու – թիւն 80.000 Ն. Ֆ. դրամագլուխով, բաժնուած ութ հազար տասը Ն. Ֆրանք – նոց բաժնեթուղթերու, կեդրոնատեղի ու – նենալով Փարիզ, 32, Րիւ տը Թրէվիզ, հրաւիրուած են կեդրոնատեղին, Հինգ – շաբթի, 10 Նոյեմբեր 1960. հետեւեալ հարցերուն համար .—

1) ժամը 18.30ին արտակարգ ընդհ. ժողով հետեւեալ օրակարգին շուրջ խոր – հրդակցելու համար:

— Բարեփոխում կանոնագրի թիւ 17 եւ 20 յօդուածներուն, վարիչներու թիւին վերաբերեալ:

2) ժամը 19.15ին Սովորական Ընդհ. ժողով, որուն օրակարգն է՝

— Հրաժարում եւ վարիչներու նշանա – կում:

Արտակարգ ընդհ– ժողովին առաջար – կուած բանաձեւերուն բնագիրը բաժնե – տէրերուն տրամադրութեան տակ պիտի բլլայ կեդրոնատեղիին մէջ:

ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Կնիք (ստորագրութիւն)

Այս ազդը լոյս տեսած է Աֆիշ Փարի – զիէնի հոկտ. 25ի թիւին մէջ:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Միջին տարիքի կին մը գործ կը փնտ – ռէ հայ տան մը մէջ, նախընտրաբար ծեր կնոջ մը ընկերութիւն ընելու հա – մար: Դիմել Ազգատախնամին, 32, Րիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ (9):

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի, Պ. Ֆիլիփի սրճարանը: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. վար – չութեան ներկայացուցիչը: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն անխտիր ներկայ գտնուիլ.

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Իթալիի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկե – րուհիները այս Երկուշաբթի կէսօրէն վերջ ժամը երեքին, Ժանթիյիի դպրոցի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. վարչութեան ներկայացուցիչը:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդ – հանուր ժողովը այս Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը չորսին ընկերուհի Տիկին Ա. Գա – զազեանի բնակարանը, 6 Րիւ Սէն Սիւլ – փիս, Փարիզ (6), մէթրօ Օտէօն:

Օրակարգ — Ա) Հաշուեքննիչի ցեկու – ցումը: Բ) Նոր վարչութեան ընտրու – թիւն: Գ) Ընթացիկ կարեւոր հարցեր:

Կը խնդրուի բոլորին ներկայութիւնը:

ՍԵՐԱՍՏԻՈՅ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՄՈՒՐԱՏ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԱՑ

Շարժանկարի ներկայացում

ԻՆՉ Է ՊԱՏՄՈՒՄ ԳԵՏԸ
եւ ՓԱՍՏԱՆԿԱՐ ՄԸ

Ի նպաստ իր սաներուն

Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 15ին, ժամը 21-ին, Սինեմա Ալհամպրա, Ավընիւ Ժան Ժորէս (Իսի):

Մուտք՝ 3 Ն. Ֆ.

12 տարեկանէն վար պզտիկներու մուտ – քը ձրի է:

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳ

ԵՐԴ ՊՏՈՅՏ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՐԶՆԿԱՑԻԷՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՇԻՐԱԶ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հինգշաբթի Նոյեմբեր 10, ժամը 21.15–ին, Սալ Շոփէն:

8, Rue Daru

Տոմսերը՝ 2.50, 3.50 եւ 5 Ն. Ֆ.:

Ապահովել Բալուեան գրատունէն, 43 Րիւ Ռիշէ:

Հ. Յ. Դ.
ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ — Հ. Յ. Դ. Ս. Մի(...)եան ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ (Նոյեմբեր 11), ժամը 21ին, իր նոր հաւաքատեղին:

Ներկայ կ'ըլլայ Փարիզի Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՕՐԱԿԱՐԳ. — Նախապատրաստական աշխատանքներ Հ. Յ. Դ. 31րդ Շրջ. ժողովին առթիւ, եւ այլ խնդիրներ:

Կը խնդրուի ընկերներէն ճշդապահ ըլ – լալ:

ՎԱԼԱՆՍ — Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի ընդհ. ժողովը, այս Շաբաթ երեկոյ. ժամը 8.30ին Ահարոնեան ակումբը: Բո – լոր ընկերներուն ներկայութիւնը պար – տաւորիչ է: Կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՐԻԶ — Փոթորիկ խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օ – րակարգ:

ՓԱՐԻԶ — Հ. Յ. Դ. Ռաֆֆի խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի, ժամը 21ին, Քաֆէ Ռիժանի առաջին յարկը:

ԽՈՀԱՐԱՐՈՒՀԻ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Անտիյի հանգստեան տան համար կ'ուզ – ուի փորձառու խոհարարուհի մը:

Մանրամասնութեանց տեղեկացու համար դիմել Ազգատախնամի գրասեն – եակը, 32 Րիւ տը Թրէվիզ:

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86-60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց 22Ն. Ֆր.

Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 10 ՆՈՅԵՄԲԵՐ — JEUDI 10 NOVEMBRE 1960

ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8947 — 36EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4748

...ՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԾԱՆՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

...ինչպէս ծանր կացութիւն կը տիրէ Անատոլուի արեւելեան նահանգներուն մէջ, խոստովանութեամբն իսկ Թուրք պաշտօնական դէմքերուն եւ լրագրողնե-րուն.

Ջօր. Կիւրսէլ Օգոստոս 13ին Անգարա-յի մէջ «Թուրք Մշակութային Ընկերակ-ցութեան» առջեւ խօսած ճառով չեշտած էր.

«...Լուրջ է կացութիւնը, որուն մէջ կը գտնուինք այսօր։ Թուրք գիւղացին տա-րին 30–100 տարի առաջուան տգէտ ...ն կ'ապրի, երբե՛ք յառաջդիմու-թիւն չէ ունեցած։ Աւելին տգիտութիւնն ...սովոր անմիտներ մէկուն Քրդըլ-..., միւսին Թիճանի, ուրիշին Նուրսի ... Երիտասարդ ըսելով բարոյական ...ութիւն ստեղծած են։ Այսքան ան-...ական աղդ չի կրնար ըլլալ»։

Դեմոկրատ կառավարութեան օրով Անարկներ նման համալսարաններ բա-...ւ արեւելեան նահանգներուն մէջ, ...որ տգիտութիւնը սանձարձակ կը զործէ։ Էրզրումի մէջ կայ բարձրագոյն վար-...արան մը, ուր քանի մը տարիէ ի վեր կը պաշտօնավարեն նաեւ Ֆրանսացի եւ այլ ...ազ ուսուցիչներ, եւրոպական լեզուներ ...ւսուցանելու համար։ Մեծ թիւ մը չեն ...ներ ուսանողները։

Յաջողութիւն չկայ նման փորձ մը ...ի մէջ։

«Անատոլուն ոչ մէկ քայլ յառաջդիմած ...» կը հաստատեն նաեւ Պոլսոյ, Անգա-...յի եւ Իզմիրի համալսարաններու 300 ...ուսանողներ, որոնք վերջերս 25 օրուան ...պտոյտ մը կատարած էին Անատո-լուի մէջ։

Փրոֆ. Ֆ. Նոյան այցելելէ վերջ Վանի, Պիթլիսի եւ Մուշի նահանգները, յայտա-րարած է.

«Նկատեցինք որ այս շրջանները յամ-առօրէն կը ետանան մեզմէ։ Այս պայ-մաններով յիսուն տարի ետք արեւելեան Անատոլուն բոլորովին օտար պիտի ըլլայ մեզի»։

Յետոյ աւելցուցած է նաեւ, որ իրենց այցելած վայրերուն մէջ «չենք հանդիպած ...երէն միակ բառ մը գիտցող կնոջ եւ ...ւանիկի, թէ կինը ծախու ապրանք մը ...աւելի բան մը չէ։ Շատ մը վայրերու մէջ տեսանք բաներ, որոնք խելապէս ա-...ւոր էին։ Տեսանք թէ մեծ ընտանիքի մը բոլոր անդամները գիշերները մօրէ ...երկ կը հանուէին եւ նոյն վերմակին ...ակ կը մտնէին» (Մարմարա, 27 Հոկտ.)։

Եւրոպացի ճամբորդներ եւ դիւանագէ-տներ, որոնք առիթ ունեցած էին վեր-...ին տարիները այցելելու Անատոլու, ...ն յաճախ կարծիքներն էին յայտնած Թուրքերու յետամնացութեան, տգիտու-թեան եւ թշուառութեան մասին։

Տակաւին շաբաթ մը առաջ Փարիզի ...աւաքերթը ցոյց տուաւ քանի մը պատ-...կերներ Թուրքիոյ ներքին գաւառներէն, ...ցնցոտիներ հագած կիներ ու մարդիկ, ...որ էշերու վրայ նստած կը ճամբորդեն, ...հողէ տներ բարձրացնելով իրենց եւս-...նէ։ Հին հին դարուց յիշատակ։

...Հայկական նահանգներու երբեմնի ծաղկեալ քաղաքները — Էրզրում, Գայսե-րի, Վան, Մուշ, Պիթլիս եւայլն ողոր-մելի վիճակ կը ներկայացնեն այժմ։ Նոյնն է կացութիւնը Կարս – Արտահանի շրջանին մէջ։ Թուրքերը չեն համարձակիր ...ուն – տէր ըլլալ այդ կողմերը, քաջ գիտնալով անշուշտ որ այդ հողերու իս-կական տէրերը օր մը չէ օր մը անպայ-ման պիտի գան գրաւելու իրենց «լքեալ» տուներն ու կալուածները։

Քիւրտեր միայն կը բնակին դեռ այն-տեղ։ Ու եթէ անոնք ալ տեղահանուին, ...ն ատեն Կիւրսէլ պիտի տիրէ «ի վե-րայ աւերակաց», արեւելեան նահանգնե-րուն մէջ։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ 35 ՐԴ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ ԺՈՆ ՔԵՆՆԷՏԻ

ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ 43 ՏԱՐԵԿԱՆ Է, ԴԵՄՈԿՐԱՏ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿ

Բոլոր նախատեսութիւնները ճիշդ ե-լան, այս անգամ եւ Չորեքշաբթի առաւօտուն ժամը 8.30ին (Ֆրանսական ժամ) կը հաստատուէր թէ դեմոկրատները շահած են եւ Ժոն Քեննէտի Միացեալ Նահանգներու 35րդ նախագահն է։ Եւրոպայի...ներուն համար արեւմուտք եւ արեւելք երկու պարոն «Ք.» ունին դէմ դէմի (Քրուշչեւ եւ Քեննէտի)։

Ինչպէս ծանօթ է Միացեալ Նահանգնե-րու նախագահը ուղղակի չընտրուիր, այ-սինքն ժողովուրդը կ'ընտրէ ընտրական մեծ ժողովի 537 անդամները որոնք Դեկտեմբեր 19ին պաշտօնապէս կ'ընտրեն նախագահը։ Նախագահ ընտրուելու հա-մար, թեկնածուն պէտք է 269 ձայն ու-նենայ ընտրական ժողովին մէջ. Քեննէտի այդ թիւը լայնօրէն անցաւ (329)։

Միացեալ Նահանգներու ամէնէն երի-տասարդ նախագահն է, հաւանաբար նա-եւ ամէնէն հարուստը եւ առաջին կաթո-լիկը։ Քաջ, յանդուգն, յամառ, փառա-սէր, Քեննէտի նախ լրագրող եղած է, ապա (1946) քաղաքականութեան մէջ նետուած է եւ 1952ին ծերակուտական ընտրուած։ Շրջանաւարտ է Հարվարտ համալսարանէն (իրաւարանութիւն). Ա-մուսնացած է Ֆրանսացի մօրմէ՝ Ժագլին Պուվիէի հետ 1953էն ի վեր, ունի աղջիկ մը եւ կինը երկրորդ զաւկի մը կը սպասէ։

Հաւանական չէ որ ամերիկեան քաղա-քականութիւնը մեծ փոփոխութիւններ կրէ դեմոկրատ նախագահ մը ունենալով, որուն ծրագիրն է «բանակցիլ համայնա-վար աշխարհի հետ բոլոր միջոցներով եւ արեւելք տեղ չտալու իրատես կարելիու-թիւն մը ըլլալ յառաջդիմելու առանց սկզբունքի զիջումներ ընելու» ինչպէս քուէարկեցին Լոս Անճըլըսի համագու-մարին։

Մոսկուայի համար անշուշտ ոչ մէկ տարբերութիւն կայ Քեննէտիի եւ Նիքսընի միջեւ, «ամերիկեան դրամագլուխի նոյն ծրագիրն է»։ Թեկնածուները կը տարբերին միայն ծրագիրը ներկայա-ցնելու ձեւին մէջ, այսինքն բառերը մի-այն կը փոխուին, կը հաստատէր Թաս գործակալութիւնը արդիւնքներէն առաջ։

Ֆրանսայի համար կարեւոր է Քեննէտիի դիրքը Ալժերիոյ հարցին մասին։ 1957ին երբ դեռ ծերակուտական էր բոլորին ուշադրութիւնը գրաւած էր յայտարարե-լով. «Ալժերիան դադրած է Ֆրանսա-կան հարց մը ըլլալէ եւ այլեւս երբեք պիտի չըլլայ», այս խօսքերը մտահոգու-թեամբ կը յիշուին Փարիզի մէջ։ Որոշ իրարանցում ալ ծագած է գրոյցի մը հե-տեւանքով, որ կը շրջէր երեքշաբթի օր։ Կը թելադրէր ամերիկեան աղբիւրէ մը կը յայտարարուէր թէ Ամերիկան պիտի մի-ջամտէ Ալժերիոյ մէջ եթէ համայնավար վտանգ տեսնէ։ Այս առթիւ թէեւ պէտք չէ մոռնալ որ Ալժերիան մաս կազմելով ֆրանսական հողին ենթակայ է Ատլան-տեան Ուխտի կանոնագրին, այլ խօսքով Ատլանտեան Ուխտի որոշումով միայն կրնայ որեւէ միջամտութիւն ըլլալ։

Ամէն պարագայի մէջ, մարդը զոր 65 միլիոն ամերիկացի ընտրեցին իբրեւ նա-խագահ, ծանր պատասխանատուութիւն-ներ ունի ազատ աշխարհի հանդէպ։ Կը մնայ գիտնալ թէ Ժոն Քեննէտի որուն պէտք եղած մա՞րդն է, մարդ մը, որ դէպքերէն մեծ ըլլայ, եւ կարենայ տի-րապետել իր վարքով եւ խելքով։ Ապա-գան ցոյց կուտայ։

ՀԱՅԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ՆԻՒԹԵՐ ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԵԱՆ

Տեղեկութիւնները որ պիտի տրուին քիչ վարը, զրոյցները որ շրջան կ'ընեն Պոլ-սոյ մէջ, կ'ուզէք կապեցէք այն հրատա-րակութեանց՝ որոնք լոյս տեսան Թրքա-կան մամուլին մէջ, կ'ուզէք համարեցէք անկախ մեր ընթացքէն։

Իրողութիւն է որ Թուրքերը բաներ մը կ'որոճան յատկապէս «հայ համայնքին» վերաբերմամբ։ Գաղտնիք, սխալ քայլով մը, ինչպէս տեսանք, պղտորեր է ջուրը, փորձ չէ։ Ըլլալիքն է որ կ'ըլլայ։ Բայց լաւ կ'ըլլայ որ Հայութիւնն ալ, դէթ այս անգամ եւ այս մասին, մէկ ձեւով մտա-ծէ, այն համոզումով թէ հանգոյցներ կան, որոնց լուծում մը տալու համար կարելի է չահագրգռել խուլ Եւրոպան ալ, համր Ամերիկան ալ։

Ի վերջոյ հայ ժողովուրդը, ո՛ւր որ ալ գտնուի, ինչ թիւով ալ գտնուի, մարթի գոյնով չէ որ պէտք է հետաքրքրէ քաղա-քակիրթ աշխարհը, այլ իր անցեալով։

Եւ կարելի է հետաքրքրել քաղաքա-կիրթ աշխարհը, քանի դեռ ուշ չէ։

Ահաւասիկ ձեզի խորհրդածութեան նիւթեր։

Պոլսոյ Հայոց պատրիարքարանի հրա-տարակութեան տուած էր հետեւեալ գե-կոյցը.

«Ս. Պատրիարքը, Նոյեմբեր 1ին, Ե-րեքշաբթի օր, Պ. Կ. Աբրահամեանի հետ այցելեց յարգելի կուսակալին։ Խօսակ-ցութեան նիւթ եղան համայնքը շահա-գրգռող կարգ մը կարեւոր խնդիրներ»։

Այսքան։ Զեկոյց մը որ հրատարակ-ուած է... բան մը չըսելու համար, կըղ-պուած բերանով։ Դիւանագիտական լե-զու սահմանելու մարդա՞նք է որ կը կա-տարուի։

Կը թուի թէ կղպուած բերնով այս «զե-կոյցը» ստեղծած է զրոյցներ, մեկնաբա-նութիւններ եւ այլ խօսակցութիւններ։

Պոլսոյ Մարմարա թերթը կը գրէ իր Նոյեմբերի վեցի թիւով.—

«Մեր համայնքային բարենպատակ հաստատութիւններու մատակարարման գործերը, մօտ մէկ դարէ ի վեր, կը կա-տարուէին համաձայն մեր աւանդութիւն-ներուն եւ սովորութիւններուն, որոնք կը կիրարկուէին պետական արտօնութեամբ։ Այս հիման վրայ կը գործէին զանազան հոգաբարձութիւններն ու խնամակալու-թիւնները, որոնք համայնքային քուէնե-րով ընտրուած վարչութեան հակակշռին ներքեւ, որոշ ժամանակամիջոցի մը հա-մար, կը կատարէին իրենց վստահուած այդ հաստատութիւններու մատակարար-ման գործը։

Նկատելով որ վերջին վարչութիւնը լու-ծուած էր իր գործունէութեան օրի-նաւոր շրջանը եւ զանազան պատճառնե-րով կորսնցուցած էր իր մեծամասնու-թիւնը, Պատրիարքարանը պաշտօնապէս դիմած էր պետական իշխանութեան եւ բացատրելէ ետք մեր վարչական մեքենա-յին ժողովրդավար ոգին եւ կազմութիւ-նը, արտօնութիւն խնդրած էր նոր վար-չութեան մը ընտրութեան համար։

Պետական իշխանութիւնները քննելէ ետք այդ դիմումը, անցեալ օր պաշտօնապէս հաղորդած են իրենց տեսակէտը, որ կը տարբերի մեր սովորութիւններէն եւ ա-ւանդութիւններէն, եւ համայնքային բո-լոր հաստատութիւններու մատակարար-ման գործին համար՝ կը նախատեսէ վա-քըֆներու 5404 թիւ օրէնքին կիրարկու-մը։

Համաձայն այս նոր հրահանգին, մեր բարեսիրական հաստատութիւններուն մատակարար մարմինները պէտք է ընտր-ուին ուղղակի ժողովուրդին կողմէ եւ պէտք է գործեն անկախ կերպով։ Նկա-տելով որ կը պակսին մանրամասնութիւն-ները եւ խօսքը չըլլար այդ հաստատու-թիւններու համագործակցութեան, յայտ-նի չէ թէ ինչպէս կարելի պիտի ըլլայ մատակարարութիւնը նիւթապէս անբա-ւարար հաստատութիւններու։

Երկու օր առաջ, Պատրիարքարանի մէկ հաղորդակցութենէն իմացեր էինք որ Ս. Պատրիարք Հայրը այցելած էր մեծայարգ Կուսակալ Ջօր. Թ. Թուլկայի եւ տեսակ-ցած էր համայնքը շահագրգռող կարեւոր հարցերու շուրջ։ Այս զրոյցներէն ետք յայտնի կ'ըլլայ թէ Նորին Սրբազնութեան այդ այցելութիւնը մօտէն կապ ունէր այս հարցին հետ։ Հակառակ Պատրիարքա-րանի զգուշաւոր լռութեան, պետական հրահանգի մասին շրջան կ'ընեն զրոյց-ներ՝ Պատրիարքարանէն դուրս, զանա-զաններու կողմէ մեկնաբանուած զանա-զան ձեւով։ Այս առթիւ լուսաբանելու համար հանրային կարծիքը, երէկ դիմե-ցինք Ս. Պատրիարք Հօր, որ թէեւ չհեր-քեց շրջող զրոյցները, բայց աւելցուց թէ այդ մասին անհրաժեշտ աշխատութիւն-ները կը կատարուին Պատրիարքարանին կողմէ եւ պաշտօնական հաղորդագրու-թիւնով մը հանրութիւնը տեղեակ պիտի պահուի վերջնական կացութենէն»։

Ահաւասիկ տեղեկութիւններ, որոնք կը հետաքրքրեն ազատ Հայութիւնը՝ չահա-գրգռելու չափով ազատ մարդկութիւնը։ Խուլը Եւրոպա՞ն է, համրը Ամերիկա՞ն է, թէ Հայութիւնը, — ահա օրուան հար-ցումը։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՅ Թաղապետական ընտրու-թիւնները, որոնց նահանջ մը յայտնաբե-րեցին կաթողիկներու մէջ (Տեմօ – Քր-իսթիանի) թէեւ անոնք կը պահեն ներ-կայացուցչական կարեւոր արժէք մը, ինչ որ կ'ապահովէ Ֆանֆանիի իշխանութեան գլուխ մնալը. Ձախի յառաջխաղացութիւն արձանագրեցին երկու ծայրայեղ կու-սակցութիւնները՝ համայնավար եւ նոր ֆաշական։

ԽՐՈՒՇՉԵՒ Ատենաւուրի կենացը գա-ւաթ պարպած է առջի գիշեր, դաշնակ-ցային Գերմանիոյ դեսպանին հետ, Կր-եմլինի չքեղ ընդունելութեան ընթաց-քին։

«ՊԱՏՆԷՇՆԵՐՈՒ պատավարութիւնը» կը շարունակուի միշտ միջադէպերով։ Երեքշաբթի օր Տեմարքէի փաստաբանը՝ Իվըրնի հարցուց կառավարութեան ներ-կայացուցիչներուն.— «Որպէսզի այս դատը իմաստ մը ունենայ, պէտք է այո կամ ոչ պատասխանէք սա հարցումին.— Կառավարութիւնը վճռա՞ծ է Ֆրանսական Ալժերիան լքել, եթէ միայն այս կրնայ բսել ուրեմն իրաւունք չունինք հետապըն-դելու, որովհետեւ ուրիշ մարդ մը ար-տայայտուած է արդէն նման կառավա-րութեան մը մասին» (կ'ակնարկէ Տըպրէի ծանօթ յայտարարութեան, վարչապետ դառնալէ առաջ)։

ՓՈՅԻ (Իտալիա) շրջանը ջուրերը կը շարունակեն բարձրանալ աղէտալի կա-ցութիւն մը ստեղծելով։

ՔԱԶԱՎՈՒՊՈՒ Նիւ Եորք հասաւ եւ ՄԱԿին ժողովին առջեւ յայտնեց թէ ինք է Քոնկոյի օրինաւոր ղեկավարը։ Ռուս պատուիրակը պոռաց «իսկ Լու-մումպա՞ն»։

ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐ 75 միլիոն թեթեւ ֆր-րանք տարեկան պիտի ստանայ Յունուար 20էն, իբրեւ հանգստեան թոշակ։ Նախ-կին նախագահներու այրիները տարեկան 10.000 տոլար կը ստանան։

ԷՋ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԷՍ

ՀՐԱՉԸ — ԿԱՐՊԻՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆ ԿԱՄ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԵՀՄԷՏ ԱԼԻ ՊԷՅԸ

(Բ․ եւ վերջին մաս)

Մեր իւրաքանչիւր հանդիպումին, Հրաչը կարծես ընկճուած կը գտնէինք։ Հոգեկան այդ չարչարանքին եւ տառապանքին տակ, ջիղերը քայքայուած էին, բայց չէր թուլնար եւ կը շարունակէր իր դերը կատարել քաջութեամբ եւ պաղարիւնով։ Մեր Վրէժխնդրութեան ծարաւը միայն այդ ճիւաղին կործանումը չէր գոհանար. կը փնտռէինք ուրիշներ ալ, մասնաւորաբար Իթթիհատի ամէնէն ազդեցիկ անդամներէն եւ Արեւելեան Նահանգներու Հայութիւնը բնաջնջող Պէհաէտտին Շաքիրը։ Հրաչ յաջողեցաւ գտնել անոր բնակարանը եւ երբ անձամբ կարելի եղաւ ստուգել ալ, մեր ուրախութիւնը մեծ եղաւ։

Տարիներ անցած են այդ ահաւոր, բայց անմոռանալի օրերուն վրայէն։ Երբեմն, կ՚անդրադառնամ որ առանց «Մէհմէտ Ալի»ի կամաւոր զոհողութեան, հաւանաբար այդ ճիւաղները կարելի չըլլար գտնել եւ անոնք ազատէին վրիժառու հարուածներէն, ինչպէս — աւաղ — ազատեցան շատ մը արիւնարբու Իթթիհատականներ, Նազըմը, Մուամմէրը եւայլն…

Հրաչին հետ շատ կապուած էի, եւ ինչպէս Պոլսոյ մէջ, հոն ալ գաղտնի վայր մը միշտ միասին կ՚ըլլայինք, խորհրդակցելով եւ այս ու այն պարագան ճշդելով։ Շատ լաւ կը հասկնայինք իրար ու երբեք տարակարծութիւն չունեցանք, այն պահուն երբ անհասկացողութիւններ կ՚ունենայինք երբեմն, միւս ընկերներուն հետ։ Հայրենակիցներու պէս էինք, ինչպէս կ՚ըսեն։

Ճակատագիրը երբեմն ինչ խաղեր ունի։ Այն շրջանին, երբ մեր Հրաչը մտերիմ դարձած էր Թուրք մեծ ոճրագործներուն եւ անոնց Հանըմներուն, ես ալ վարձակալն էի եւ մտերիմը դարձած էի Թուրք մեծամեծներուն կեանքի ապահովութեան վրայ հսկելու կոչուած դեսմանացի գաղտնի ոստիկանապետի մը՝ Հէյր Սաքքի, որ գիս կը սիրէր եղբօր պէս եւ կը ճանչնար իբրեւ Ռումանահայ մեծահարուստ ուսանող, Թորգոմ Ղազարեան անունով։ Երբ ահաբեկումներէն ետք ընկերներս յաջողած էին արտասահման անցնիլ, ես ծուղակի մէջն էի, բայց յաջողեցայ կերպով մը ազատիլ։ Ձեմ ցաւիր գինքը՝ Հէյր Սաքքը խաղի բերելուս համար, սակայն այսօր սիրով ու յարգանքով պիտի սեղմէի իր ձեռքը, եթէ իրեն հանդիպելու բախտը ունենայի։ Բայց աւաղ, երկար պատմութիւն է եւ կը մնայ յուշերուս մէջ։

Երբեք պիտի չմոռնամ Հրաչին տխուր եւ քաղցր դէմքը այն օրը, երբ ահաբեկում մը կատարելու որոշումը տալէ օր մը առաջ՝ երեկոյեան դէմ իրար գտանք..

— Թորգոմ, ըսաւ, միայն թէ զգոյշ եղէք... Կրնայ ըլլալ որ վաղը ես ալ ըստիպուած անոնց քովը գտնուիմ ... Գիտես, վերջապէս անոնց մտերիմն եմ ... Հրաւէրին, չեմ կրնար մերժել ... Հաւանաբար ինծի ալ առաջարկեն միասին դուրս ելլել, չեմ կրնար մերժել, է, ինչ գիտնամ ...

Պատասխան չտուի, բայց մտահոգուեցայ։ Արամին (Երկանեան) հետ պիտի հարուածէինք, իսկ հարուածելու վայրկեանին ի՞նչպէս կրնայինք երաշխաւորել մեր թանկագին ընկերոջ կեանքը ... Ցետոյ մտահոգութիւնս փարատեցի, ինքնիրենս ըսելով․

— Մեր գնդակները կոյր չեն, սակայն եւր փոթորիկը պայթի եւ խուճապը ծայր տայ անդիէն ...

Լուռ եւ տխուր բաժնուեցայ ու հեռացայ։

Դէպքին յաջորդ օրը՝ դարձեալ իրար գտանք եւ կառքով երկար պտոյտ մը ըրինք։ Ցայտնեց թէ ճիւաղներուն յուղարկաւորութեան ներկայ պիտի ըլլայ եւ հաւանաբար պահ մը դագաղներն ալ կրէ։ Մինչեւ վերջ պարտաւոր էր իր դերը կատարել։

Այս ըսած ատենը կը ժպտէր, բայց դառնութիւն եւ տխրութիւն կար այդ ժպիտին մէջ։ Պահ մը լուռ իրար նայեցանք։ Ցանկարծ ըսի․

— Հրաչ, գաղափար մը ունիմ ... Այդ յուղարկաւորութիւնը աքանչելի առիթ մըն է մեզի համար... Արամը ռուսահպատակ Ռուս է եւ տակաւին հոս է ... Նոյն օրը երկուքս ծաղկեպսակներով բեռնաւոր կը մտնենք սրահը եւ կոտորած մը կը սարքենք իթթիհատական այն ջոջերուն, որոնք անպայման պիտի գան մասնակցելու յուղարկաւորութեան ....Դուրսէն ալ պիտի գան, վստահ եմ ...

Հրաչը գաղափարը հրաշալի դտաւ, սակայն անակնկալ դէպքեր պատճառ եղան, որ այս ծրագիրը չյաջողի ...

Քանի մը օր ետք, իրարմէ հրաժեշտ առինք, իրար վերագտնելու յոյսով։ Դժբախտաբար, առիթը եղաւ մեր վերջին տեսակցութիւնը։ Ալ մէյ մըն ալ իրար չտեսանք։

Արտասահման անցնելէ ետք, Հրաչ իր ժողովուրդին արդար դատին ծառայեց այն պաշտպանելով, քաջութեամբ, իմաստութեամբ եւ առաքինութեամբ, որոնք իր նկարագիրը կը կազմէին եւ թարմ մնացին երկար ատեն։

Իր արդիւնաւոր կեանքովը Հրաչը մեր պատմութեան կ՚անցնի․

ԱՐՇԱՒԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ

ԹՐՈՑՔԻԻ ԴԻՒԱՆԸ

(Բ․ եւ վերջին մաս)

1927ի փաստաթուղթերը կը վերաբերին Սթալինի «Ընկերվարութեան կառուցումը միակ երկրի մը մէջ» տեսակէտին։ Թրոցկի բուռն կերպով կը յարձակի այս տեսակէտին դէմ։ Իր նշանաւոր յայտարարութեան մէջ կ՚ըսէ․ «Կրնա՞նք տնտեսական անկախութեան տիրանալ» եւ կ՚աշխատի փաստել սթալինեան տեսակէտին անհեթեթութիւնը։

Այս յօդուածը արդէն համազօր է պատերազմի յայտարարութեան։

Ցետոյ՝ տարբեր գետնի մը վրայ կը յարձակի իր հակառակորդին դէմ, որ այդ շրջանին արդէն իր ձեռքը առած էր կառավարութեան ղեկը։ Վէճին շարժառիթ Չինաստանի դէպքերն են, ուր Չան Քայ Չէք կը խզէ իր դաշինքը համայնավարութեան հետ։ Այդ շրջանին գրուած յօդուածներուն խորագիրները շատ նշանակալից են։

1927 Մայիս 7ին Թրոցկի յօդուած մը կը գրէ․ « Չինական յեղափոխութիւնը եւ ընկեր Սթալինի տեսակէտները », Յունիս 23ին՝ «Ինչո՞ւ ցարդ չենք բաժնուած Կոմինթանկէն», եւ քանի մը օր ետք՝ աւելի յարձակողական յայտարարութիւն մը սթալինեան քաղաքականութեան դէմ․ « Հին սխալներ՝ նոր շրջանի մը մէջ»։ Այդ տարին Թրոցկի վտարուեցաւ Համայնավար կուսակցութենէն ու Կոմինֆորմէն եւ Խազախստան աքսորուեցաւ։

1927էն սկսեալ, իր բոլոր նամակներուն վրայ կը գտնենք Ալմա – Աթա անունը։ Զարմանալին հոն է սակայն, որ հակառակ Կեփէուի հսկողութեան, աքսորականը կրնայ ազատօրէն թղթակցիլ իր կողմնակիցներուն հետ, որոնք ցրուած են ամբողջ երկրին մէջ. նոյն իսկ հեռագրեր կը ստանայ անոնցմէ։

Դիւանները լեցուն են Պալուի, Խարկովի եւ Սիպերիոյ խումբերուն կողմէ ղրկուած նամակներով։ Այս է պատճառը, որ քանի մը տարի ետք, Կեփէուն շատ դիւրութեամբ կրցաւ ձերբակալել Թրոցկիականները։

Այդ բոլորէն ետք, պարզ է նաեւ, թէ Սթալին չէր կրնար թոյլ տալ նման գործունէութիւն մը։ 1929 Յունուար 20 – 28ին գրուած թղթիկ մը կայ, որով Կեփէուի պետը կ՚իմացնէ Թրոցկիի, թէ Սթալին որոշած է զինք արտասահման աքսորել։

Ուրիշ փաստաթուղթ մը, խմբագրուած՝ յաջորդ օրը, կը յայտնէ, թէ Թրոցկի ինչ կրնայ տանիլ հետը։ Կայ նաեւ բացիկ մը, գրուած՝ 1929 Փետրուար 12ին եւ ուղղուած բարեկամի մը։ Ահա այդ բացիկը․ «Իլիչ» նաւը Կոստանդնուպոլսոյ կը մօտենայ...»։ Չկարենալով թոյլատրել Թրոցկիի ներկայութիւնը Ռուսիոյ մէջ, Սթալին այն ատեն քաղութիւնը չունեցաւ զայն ազատելու, ինչպէս պիտի ըլլար քանի մը տարի ետք։

Փրինքիփոյի մէջ աքսորի տարիները Թրոցկիի համար նոանդուն գործունէութեան տարիները եղան։ Մարքսեան նոր շարժում մը սկսաւ իր շուրջ,— Կրդ միջազգայնականը, յետոյ գրեց գիրքեր, պրակներ, յօդուածներ, որոնց մէջ կը խօսի Գերմանիոյ, Ֆրանսայի, Անգլիոյ, ամբողջ աշխարհի, մանաւանդ Ռուսիոյ մէջ Սթալինի վարած քաղաքականութեան մասին։

Այս տարիները յամառ ջանքերու տարիներ են, մուտքի արտօնագիր մը առնալու համար Գերմանիա, Ֆրանսա, Անգլիա կամ Սքանտինաւեան երկիրները։ Փորձեր կ՚ընէ ամէն ուղղութեամբ, բայց կը մերժուի ամէն կողմէ։ Վերջապէս Ֆրանսայի մէջ կը հաստատուի «ձախակողմեան» կառավարութիւն մը եւ կուսոր Տալատիէ կուտայ մուտքի արտօնագիր մը Ֆրանսայի համար, ուր կը հաստատուի 1933ին։

Սակայն Գարպիզոնի իր բնակարանը շուտով կը շրջապատուի թղթակիցներով, կողմնակիցներով եւ հակառակորդներով։ Կառավարութիւնը կը փոխուի եւ Ալպէր Սարօ արտաքսման հրամանագիր մը կը ստորագրէ։ Բայց աւելի դիւրին է արտաքսում մը ստորագրել, քան զայն գործադրել։

Ոչ մէկ երկիր կ՚ուզէ Թրոցկին ընդունիլ։ Եւ ամէն անգամ, որ այս կամ այն երկրին մէջ մուտքի արտօնութեան հաւանականութիւն մը տեսնուի, Մոսկուա անմիջապէս կը միջամտէ։

« Առանց արտօնագրի մոլորակ » – այսպէս կը կոչէ Թրոցկի ինքզինք գիւղերը շատ յստակ կերպով կ՚արտայայտեն այս ողբերգա – կատակերգական կացութիւնը։

Վերջապէս Նորվեկիա կը հիւրընկալէ զինք։

Սակայն փոքրիկ Նորվեկիոյ համար շատ ծանր հիւր մըն էր. ուստի՝ երկիրը պէտք է փոխէ իր բնակավայրը մանաւանդ որ այդ օրերուն Մոսկուայի մէջ տեղի կ՚ունենայ այն ահաւոր դատավարութիւնը, որուն գլխաւոր ամբաստանեալը Թրոցկի ինքն է։

Մեքսիկա միակ երկիրն է, որ կրնայ ընդունիլ զինք, որովհետեւ ձախակողմեան նախագահ մը ունի։ Նորվեկիական նաւթատար նաւ մը Մեքսիկա կը տանի աքսորականը, որ նկարիչի մը կողմէ իրեն տրամադրուած վիլլայի մը մէջ կը հաստատուի։

Մեքսիկայէն է, որ Թրոցկի կը մղէ իր պայքարը. հոն կը գրէ իր նշանաւոր գիրքը՝ «Սթալինի ոճիրները »։

Վերջին յօդուածը 1940 Օգոստոս 17ին թուականը կը կրէ, հետեւեալ խորագրով․ «Կոմինթերն եւ Կեփէուն» Թրոցկի իր այս յօդուածին մէջ կը հաստատէ, թէ խորհրդային գաղտնի ոստիկանութիւնը օտար համայնավարները կը գործածէ

ՕՏԱՐ ԷՋԵՐ

ՔԱՒԱՐԱՆԻ ՀՈԳԻՆԵՐԸ

Եւ սակայն ոչ մէկ ուսանող կար շուրջը։ Նուագածուները, վախնալով որ կռիւի ընթացքին փշրուէին իրենց գործիքները, սկսան փախուստ տալ, միեւնոյն ժամանակ օգնութեան կանչեր արձակելով, մինչ վերը, իրենց պատուհաններուն առջեւ, երկու կիները միջամտութիւնը կը հայցէին արքայութեան բոլոր սուրբերուն ...

Տոն Ժուան, որ կը գտնուէր Տոն Քրիստոպալի շատ մօտը, պարտաւորուեցաւ ինքզինքը պաշտպանել այս վերջինոյն դէմ։ Իր հակառակորդը ճարտար սուսերամարտիկ մըն էր, առէջ զատ, ձախ ձեռքին ունէր երկաթէ փոքր լախտ մը, որով ի վիճակի էր չէզոքացնել իրեն հասնելիք սուրի հարուածները, մինչդեռ Տոն Ժուան ունէր իր սուրը եւ թեւին փաթթուած վերարկուն միայն։

Տոն Քրիսթոպալ իր ճարտար յարձակումով սկսած էր նեղ կացութեան մատնել Տոն Ժուանը, երբ այս վերջինը յիշեց որ ատենօք իր սուսերամարտութեան ուսուցիչը Ինպերթին իրեն սորվեցուցած էր ճարպիկ շարժուածք մը։

Ինքզինքը գետին ձգեց, յենելով ձախ ձեռքին վրայ, եւ աջով իր սուրը խրեց անխոհեմօրէն ի վրայ ծառող Տոն Քրիստոպալի կողը, այնպիսի ուժգնութեամբ մը, որ սուրը մինչեւ երախակալը հակառակորդին մարմնին մէջ մխրճուելէ ետք, փշրուելով ինկաւ գետին ...

Տոն Քրիսթոպալ աղիողորմ ճիչ մը արձակելով, ինկաւ, արեան ճապաղիքներու մէջ։

Այս միջոցին, անդին Տոն Կարսիա յաջողութեամբ կը ճակատէր երկու հակառակորդներու դէմ, որ երբ տեսան իրենց պետին անկումը, դիմեցին փախուստի։

— Այժմ փախչինք, ըսաւ Տոն Ժուան։ Զբօսնելու ժամանակը չէ։ Մնաք բարեաւ գեղուհիներ ...

Եւ քաշելով տարաւ Տոն Ժուանը, որ բոլորովին սահմռկած էր իր սխրագործութենէն։

Քսան քայլ անդին, Տոն Կարսիա կանգ առնելով հարցուց իր ընկերոջ թէ ի՞նչ ըրած էր իր սուրը։

— Սո՞ւրս, յարեց Տոն Ժուան, այդ պահուն միայն նկատելով թէ չկար ան իր ձեռքին մէջ... Սո՞ւրս, չեմ գիտեր, հաւանաբար հոն ձգեցի։

— [illegible], առաջարկեց Տոն Կարսիա, [illegible] վրայ արձանագրուած էր ձեր անունը։

Այս պահուն տեսնուեցան ջահերով մարդիկ որոնք կը հաւաքուէին մահամերձին շուրջ։ Փողոցին միւս ծայրէն զինուած մարդոց խումբ մը կը յառաջանար արագաքայլ։

Անկասկած գիշերային պահակներու խումբ մըն էր, որ նուագածուներու արձակած օգնութեան կանչերուն վրայ, կը յառաջանային դէպի կռուին վայրը։

Տոն Կարսիա գլխարկը խրելով մինչեւ ականջները եւ վերարկուովը ծածկելով իր դէմքին ստորին մասը չճանչցուելու համար, հակառակ սպառնացող վտանգին, խոյացաւ դէպի հաւաքուած ամբոխը, յուսալով գտնել կորսուած սուրը, վստահ որ անխուսափելիօրէն պիտի երեւան հանէր յանցաւորը։ Տոն Ժուան տեսաւ որ իր ընկերը բազմութեան մէջ խառնուելով, աջ ու ձախ կը հրէր ու կը հրմշտկէր, կը մարէր վառած ջահերը, չորս բոլորը մթութեան մէջ ձգելով։

Քիչ ետք, վերադարձաւ Տոն Կարսիա, իւրաքանչիւր ձեռքին մէջ սուր մը բռնած։ Պահակախումբը կը հալածէր զայն։

— Ո՛հ, Տոն Կարսիա, որքան շնորհապարտ եմ ձեզի, գոչեց Տոն Ժուան, առնելով սուրը որ իրեն կ՚երկարուէր։

— Փախչինք, փախչինք, առաջարկեց Տոն Կարսիա։ Հետեւեցէք ինծի, եւ եթէ մեզ հալածողներէն մէկը կամ միւսը նեղէ ձեզ, շամփուրեցէք զինքը ճիշդ այնպէս, ինչպէս ըրիք միւսին ...

Երկուքը միասին սկսան սրարշաւ վազել այնքան արագութեամբ, որքան կը թոյլատրէր իրենց կորովը՝ բազմապատկուած այն սարսափէն որ կը զգային կառավարիչէն, վասնզի այս վերջինը աւելի անողոք էր ուսանողներուն հանդէպ, քան հասարակ գողերուն։

Տոն Կարսիա որ կը ճանչնար Սալամանքը իր գրպաններուն չափ, չափազանց ճարպիկ էր դառնալու փողոցի անկիւնները եւ մտնելու համար նեղ արահետներէ ներս, մինչ իր ընկերը, որ նոր եկած էր, դժուարութիւն կը կրէր անոր հետեւելու։

Իրենց շունչը սկսած էր նուաղիլ, երբ փողոցի մը անկիւնը հանդիպեցան ուսանողներու խումբի մը, որոնք կը շրջագայէին երգելով եւ կիթառ նուագելով։ Երբ այս վերջինները տեսան որ իրենց ընկերներէն երկուքը կը հետապնդուէին, սկսան քարերով, փայտերով, եւ ինչ որ կ՚անցնէր իրենց ձեռքը, յարձակիլ հետապնդողներուն վրայ։

Պահակները, իրենց կարգին շնչասպառ եղած, խոհեմութիւն համարեցին նոր կռուի մը չսկսիլ եւ կամացուկ մը հեռացան, մինչ երկու փախստականները, օգտուելով դադարէն այս կարճ պահէն, գացին ու ապաստանեցան մօտակայ եկեղեցի մը։

ՓՐՈՍՓԵՐ ՄԵՐԻՄԷ

(Ըս Շար․)

ՏԻԳՐԱՆ ԽԱՆՏԱՆԵԱՆ

Վերջերս ցաւով իմացանք թէ Ամերիկայի մէջ մեռած է Տիգրան Խանտանեան, բնիկ Տիգրանակերտցի: Երիտասարդ տարիքին մտած է Դաշնակցական շարքերը: Տարած է կուսակցական որոշ աշխատանք: Եղած է զինատար խումբերու առաջնորդող ընկերներէն: Ամերիկայի մէջ ալ ունեցած է կուսակցական որոշ գործունէութիւն:

Ողբացեալ ընկեր Ցոլ. Երէցեան հետեւեալը կը գրէր իր յուշերուն մէջ (տես «Հայրենիք» ամսագիր, մայիս 1954).— Ինքնապաշտպանութեան գործը աւելի ամուր հիմերու վրայ դնելու համար՝ կազմեցինք զինական մարմին մը: Այդ օրերուն դժուար չէր Հալէպի, Պէյրութի կողմերէն, հնարաւոր միջոցներով զէնք ու ռազմամթերք ձեռք բերել: Կարգ մը հարուստ ազգայիններու դիմեցինք, կացութիւնը պարզելով, փոխատուութիւն խնդրեցինք: Ազգայիններէն ոմանք [illegible], ոմանք մերժեցին: Թախանձեան մեծահարուստ տուները այդ անհաղորդ եւ անխիղճ մերժողներէն եղան:

Տիգրանակերտ հնադարեան, շատ բարձր ու ամրակուռ կամարակապ, երկաթակուռ մեծ դուռներ ունէր, պարսպանման շրջապատուած: Մեր ձեռք բերած զէնքերն ու ռազմամթերքը ցորեկ ատեն պարիսպի դուռներէն ներս մտցնել չէինք փորձեր, կասկածելի ու վտանգաւոր էր: Զանոնք քաղաքին արեւմտակողմը, պարիսպներուն մօտիկ Ալի Փունար գիւղը մեր եկեղեցիին բակի սենեակներուն մէջ կը զետեղէինք, վերջէն, գիշեր ատեն, մեր զինատար խումբերուն ճարպիկ ու կորիճ ընկերները առնելով Տիգրիսի ձորը կ'իջեցնէին ու անկից վեր, պարիսպներուն ճեղքերէն ներս, պահականոց կը փոխադրէին:

Այս զինատար խումբերուն մէջ, ուրիշներու կարգին — ամէնէն սրտոտ եւ անվախ ընկերներէն Տիգրան Խանտանեան, որ իր ընտանեկան շրջապատին մէջ ազգային շունչով մեծցած ու դաստիարակուած էր, երիտասարդ տարիքին մտած էր Դաշնակցական շարքերը: Իր քոյրերը Պայծառ, Երանիկ, Աղնիւ (գրագիրուհի Տիգրանուհի) ազգային վարժարանի ուսուցչուհիներ եղած են 1909ին Հ. Յ. Դ. Կարմիր Խաչի առաջին գործօն հիմնադիրներէն: Դանիէլ Մանուէլեան (Պայծառի ապագայ ամուսինը) հայերէնի հմուտ ուսուցիչ՝ 1901ին: Հայրենասիրութեան ոգիով լեցուած քանի մը խանդավառ երիտասարդներու հետ կը հիմնեն «Ուսումնասիրաց Միութիւն»:

Կարմիր Խաչի կարգ մը սրտոտ ընկերուհիներ ալ կը գործակցէին խիստ զգուշաւորութիւններով, ցորեկ ատեններ զէնքերու մասեր ու ռազմանիւթեր, կանացի լայն զգեստներու տակ ծածկած, դուրս կը հանէին քաղաքի դուռներէն ու մօտիկ հայ գիւղերը կը փոխադրէին ինքնապաշտպանութեան համար: Այս զինատար խումբերը քանի մը անգամներ գիշերները Տիգրիսի մօտիկ, Թուրք պահակներու ու Քիւրտերու հետ, բախում ունեցան, քանի մը Քիւրտեր սպաննելով:

Հայրենի հողին վրայ մնած ու մեծցած են այդ յիշատակներով ապրող հին սերունդին մնացորդները հետզհետէ կ'անհետանան, աշնան տերեւներուն պէս կը թափին: Միջին սերունդին խլեակները երկրէն հազիւ աղօտ յիշատակներ ունին: Իսկ նոր սերո՞ւնդը ....

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏՑԻ

իբրեւ գործակալ ու լրտես:

Թրոցկի կը սպաննուի Ամերիկացիէ մը կողմէ, 1940 Օգոստոս 20ին: Ահաբեկիչը իրեն ներկայացած էր իբրեւ համախոհ մէկը, մինչ սպանական ծագումով խորհրդային գործակալ մըն էր:

Ահա այսպէս վերջ կը գտնէ Թրոցկիին փոթորկալի կեանքը:

ՖԻԼԻՓ ՖԵՆ

Ա. ԲԱԲԱՅԵԱՆ

Պուքրէշի «Նոր Կեանք»ի թղթակիցը տեսակցութիւն մը ունեցած է Մոսկուա բնակող Ղարաբաղցի երգահան՝ Ա. Բաբայեանի հետ: Տեսակցութիւնը շահեկան իր մանրամասնութիւններով կը ներկայացնենք արեւմտահայերէնով:

[illegible] Բժ. Ս. Գասպարեանի ընկերակցութեամբ որոշեցի այցելութեան երթալ Բաբայեանի մօտ: Ճամբան ընկերս ինծի խօսեցաւ անոր երաժշտութեան ինքնատպութեան եւ առանձնայատկութիւններուն մասին — «Գրած է ադրպէյճանական, ուզպէկ, տաճկական, թուրքմէնական եւ այլ ժողովուրդներու շարք մը ժապաւէններուն երաժշտութիւնը: Թէեւ ժապաւէնները հինցած են, բայց եւ այնպէս իր գրած երգերը՝ «Սիրելի աչքեր», «Ես հանդիպեցի աղջկան» կամ «Լոյսը սարերի վրայ» դեռ մինչեւ այսօր ալ կը հնչեն մեր ականջներուն»:

Չկասկածեցայ ընկերոջս խօսքերուն վրայ, քանի որ հոն ուր գտնուած եմ՝ Մոսկուա թէ Բաշկիր, Հայաստան թէ Ադրպէյճան, Ռումանիա թէ Պուլկարիա, ամենուրեք ինծի հրացում պատահած է հայրենակիցիս յօրինած երաժշտութիւնը:

Արդէն երգահանին շատ համեստ կահաւորուած բնակարանը հասած ենք: Մեզ տեսնելո՜վ, կը ձգէ անմիջապէս դաշնակը եւ Ղարաբաղցիին յատուկ կատակներով եւ ժպտադէմ ընդառաջ կուգայ: Կինը՝ Սիլվան յանդիմանելով կ'ըսէ թրքերէն.

— Ինչո՞ւ այդպէս ուշ – ուշ կուգաք, դոնէ դուք յաճախակի եկէք եւ ամուսնոյս հետ ամարանոց գացէք: Չէ՞ք գիտեր թէ անդադար կ'աշխատի եւ օրերով չի բաժնուիր դաշնակէն»:

— Սիլվա ջա՛ն,— կ'ըսէ Բաբայեան,— ինչպէս հանգիստ տեղս նստիմ: Չէ՞ որ պարտքի զգացում ունիմ իմ ժողովուրդիս հանդէպ եւ պէտք է ստեղծագործեմ:

Մեր հարցուփորձին թէ ինչ նոր գործեր յօրինած է, կամ ապագայի ինչ յղացումներ ունի, Բաբայեան ժպիտով մը կը պատասխանէ.

— Չեմ սիրեր խօսիլ չաւարտած ստեղծագործութիւններու մասին, անշուշտ կը հասկնաք թէ իւրաքանչիւր նոր գործ պէտք է ունենայ իր ստեղծագործական «գաղտնիքը»: Հիմակուհիմա այսքանը ըսեմ, թէ աւարտելու վրայ եմ «Ռուզան» անունով օփերաս: Անկէ զատ պիտի աւարտեմ հայկական երրորդ օփերաս, որ «Արծուաբերդ»ի նման ժամանակակից նիւթ մը պիտի ունենայ:

Զուարթ եւ ընկերական մթնոլորտի մէջ մեր խօսակցութիւնը հետզհետէ աւելի հետաքրքրական կը դառնար:

Խնդրեցի երգահանէն, որ իր կենսագրականը տայ: «Տասը տարեկանիս Պագուի երաժշտանոցը մտայ, աւարտեցի 1939ին իբրեւ թառիստ: Քանի մը տարի ետք նորէն նոյն երաժշտանոցը մտայ, բայց այս անգամ երգահաններու բաժինը: Ուսանողութեանս միջոցին թառ կը նուագէի Պագուի ձայնասփիւռէն: Պատերազմը տակնուվրայ ըրաւ ծրագիրներս, ստիպուեցայ ընդհատել ուսումս եւ զինուոր երթալ: Ղեկավարեցի պարի եւ երգի զինուորական խումբը: Այդ շրջանին մեծ թիւով երաժշտութիւն յօրինեցի: Զօրացրուումէն ետք սկսայ ուսումս շարունակել: 1950ին մեկնեցայ Մոսկուա եւ ընդունուեցայ Չայքովսկիի երաժշտանոցը՝ Շապորինի դասարանը: Գրած եմ հնդկական, յունական եւ այլ ժողովուրդներու երգերուն երաժշտութիւնը: Անկէ զատ յօրինած եմ քանի մը քանթաթներ եւ կարգ մը թատերգութեանց երաժշտութիւնը:

Ժամանակը արդէն ուշ էր: Փակեցինք մեր հաճելի զրոյցը, երբ երջանիկ ամուսինները հրաւիրեցին մեզ ամարանոց՝ «Ղարաբաղի խորոված» ուտելու:

Ա. ԱՒԹԱՆԴԻԼԵԱՆ

ՄՈՒԿ ՈՒ ԿԱՏՈՒ

Մինէապոլիի մէջ, ամերիկեան օդանաւորդութիւնը օդապարիկի մը մէջ երեք մուկեր զետեղած եւ դէպի մթնոլորտ արձակած է: Աւելի վերջ երբ օդապարիկը վերադարձած է, անմիջապէս երեք մուկերը դուրս հանուած եւ պահուած են բժշկական ուսումնասիրութեան համար: Սակայն, մուկերը պահելու որոշումին բոլորովին հակառակ եղած է օդակայանի պահակին կատուն, որ առանց նկատի առնելու գիտութեան դժուարութիւնները, մուկերու հանդէպ ունեցած դարաւոր թշնամութենէն մղուած յարձակած եւ մուկերէն մէկը կուլ տուած է:

Բարեբախտաբար, կարելի եղած է ազատել մնացեալ երկու մուկերը, գիտական ուսումնասիրութեանց համար, ի մեծ ցաւ անպիտան կատուին:

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՕԹԱՆԱՍՆԱՄԵԱԿ

ՊՈՐՏՕ, (Յառաջ).— Հ. Յ. Դ. Պորտոյի Մուրատ խումբը տօնեց Դաշնակցութեան եօթանասնամեակը Հոկտեմբեր 30ին, Մուլէն Պլէօյի սրահը (Սընոն):

Բեմին ճակատը՝ մեր զինանշանը (հայ միտքը, բազուկը, զէնքը ու մեր արիւնոտ պայքարի կարմիր գոյնը), Դաշնակցութեան երրորդութիւնը, հայկական Ազատամարտը, հերոսներու նկարները, ինչպէս նաեւ ֆրանսական եւ մեր տարագիր եռագոյնը:

Պորտոյի Հայութեան երեք չորրորդը իր ներկայութեամբ պատուեց մեր կուսակցութեան 70ամեակը: Այս կուսակցութիւնն էր որ իր ծնած օրէն տէր կանգնեցաւ հայ ժողովուրդին առաքինութիւններուն եւ ներքին գանձերուն: Բարձրացուց յեղափոխութեան պայքարի դրօշակը՝ «Մահ կամ Ազատութիւն»:

Օրուան նախագահ ընկեր Հ. Թաշճեան Դաշնակցութեան 70ամեակի տօնակատարութեան բացումը յայտարարեց «Մշակ բանուոր»ով, զոր երիտասարդները երգեցին, ղեկավարութեամբ Օր. Շ. Քէնտէրեանի (ունկնդրուեցաւ յոտնկայս):

Ապա, նախագահը իր ճառին մէջ շեշտեց թէ Դաշնակցութեան հիմնական արժանիքն եղաւ համադրել բոլոր ընդունակ ուժերը: Արթնցնել հայրենիքի եւ ազատութեան տենչը, լուսաւորելու համար մեր ազատագրական ճանապարհը:

Մեներգեցին Օր. Հռիփսիմէ Հալաճեան եւ Տիկին Մ. Վարդանեան, նաեւ ընկեր Գեւորգ Քէնտէրեան: Արտասանեցին Օր. Աստղիկ Վարդանեան, Հայկ Հալաճեան, Ս. Խանգէտեան եւ ընկեր Գօգոս Քէնտէրեան: Ջութակով նուագեց Ս. Տօնէրեան: Եղան երկու խմբերգներ:

Մուրատ խումբի կողմէ խօսեցաւ ընկեր Կ. Տօնէրեան: Մեր «Ողբացեալ ընկերներէն Յ. Շահրիկեան ըսած է.— «Կ'ապրին այն ժողովուրդները, որոնք անցեալին հպարտութիւնն ունին, ներկային պինդ փարած են իրենց ստեղծագործութիւններով ու [illegible], եւ վստահաբար կը նային ապագային»: Այսպէս Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ցոյց տուաւ թէ կրնանք արդարօրէն պարծենալ մեր անցեալով, եւ ժողովուրդը ընդունակ է տալու նոր ստեղծագործութիւններ:

Յետոյ իր խօսքը ուղղելով երիտասարդութեան՝ ըսաւ, «Կարդացէք օտար թերթեր եւ գիրքեր, բայց կարդացէք նաեւ հայ թերթեր եւ գիրքեր, որպէսզի վառ մնայ հայ մշակոյթին ջահը»:

Տօնակատարութիւնը վերջ գտաւ «Հայրենիք» խմբերգով, ղեկավարութեամբ Օր. Շ. Քէնտէրեանի:

ԶԱԼԿԱՐԱՑԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (62)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Մինչ այդ Տիրիթը, որ խաղի մասնակիցների մէջ էր, լսելով Վարդ իշխանի գալուստը եւ նրա այցը Պապին, հասկացաւ նրա ժամանելու պատճառը եւ խաղի մէջտեղից մօտեցաւ Գնէլին.

— Ժամանել է Վարդ իշխանը մայրաքաղաքից: Իմացա՞ր:

Գնէլը գլխով արաւ:

— Եւ հասկացա՞ր ինչու,— շարունակեց Տիրիթը՝ իր հարցին խորհրդաւորութիւն տալով:

— Կարծեօք պալատին բերել է ընծաներ եւ սովորական քաղցրենիք, ինչպէս միշտ:

Տիրիթը տարուբերեց գլուխը ...

— Ոչ Գնէլ. Ոչ... Կարծում [illegible] մեզ ստուգելու ժամանել է տեսնելու, թէ արքայազուններս այստեղ՝ Կուաշում ծոյլ նստա՞ծ ենք, թէ զբաղւում ենք որեւէ շահեկան գործով: Այո: Ուստի կարծում եմ, Գնէլ, մենք խոհեմութիւն արած կը լինենք, եթէ շարունակենք զինախաղը, որ այդ արքունեաց աղուէսը բարի լուրեր տանի արքային, թէ մենք ձրիակեր ու ծոյլ արքայազուններ չենք, այլ ջանում ենք լաւ զօրականներ դառնալու: Իրազեկ եմ, որ արքան սիրում է երբ երիտասարդ սեպուհները զբաղւում են զէնքով:

— Եւ այդ ճշմարի՞տ է,— ժպտաց Գնէլը առողջ, ճերմակ ատամնաշարը բանալով, ինչ նրան տուեց պարզ, խանդավառ պատանու արտայայտութիւն: — Եթէ իրաւ այդպէս է՝ շարունակենք, Տիրիթ սիրելի:

Եւ նրանք, փոքր դադարից յետոյ, վերսկսեցին նիզակախաղը՝ դարձեալ նոյն երիտասարդ ու պատանի սեպուհների մասնակցութեամբ, դարձեալ բոլորը գըլխարաց, դարձեալ ոլոքամերկ եւ թեւքերը մինչեւ արմուկները քշտած:

— Ո՞վքեր են այս պատանիները,— հարցրեց հիւրընկալից Վարդ իշխանը ամրոցի ընդարձակ, ծառազարդ բակը մտնելով եւ բորբոքուած զինախաղը դիտելով:

Հիւրընկալը խոնարհում արաւ եւ ասաց յարգալից կիսաձայնով.

— Արքայազն Գնէլը, արքայազն Տիրիթը եւ նախարարաց սեպուհորդիները:

Վարդ իշխանը գլխով արաւ եւ մտածեց, որ այժմ կարելի է իմանալ եւ միւսների ով լինելը:

— Արքայազուններին գիտեմ,— ասաց նա,— սակայն միւսներին անծանօթ եմ: Ո՞վքեր են եւ ո՞ւմ որդիները:

— Տարբեր տներից, իշխան: Այն շէկահերը ահա,— մատնացոյց արաւ ծերունի հիւրընկալը,— որդին է Կամսարական Նար իշխանի, միւսը՝ Բազէնից Մանճէի, երրորդը, որ վազում է առաջ...

Մինչ հիւրընկալը, իշխանի ուշադրութիւնից շոյուած, պատրաստակամ սիրով բացատրում էր հիւր – սեպուհների տոհմը եւ ում զաւակ լինելը, այդ իսկ պահին խաղից շառագունած, թեթեւ հեւքով ու կայտառ վազքով իշխանին մօտեցան Գնէլն ու Տիրիթը:

— Ողջոյն, տէր Մամիկոնէից,— ասաց Գնէլը զուարթաձայն եւ մերկ թեւը պարզեց բարեւի:

Նոյնն արաւ եւ Տիրիթը, բայց աւելի զուսպ:

— Զուարճանո՞ւմ էք բիւզանդական խաղերով,— ժպտաց Վարդը, արքայազուններին ողջունելուց յետոյ:

— Թեթեւ սրախաղ բարեկամներիս հետ,— ձեռքը դէպի հիւրերը մեկնելով՝ ասաց Գնէլը:

— Հաճելի է եւ գովելի ... Երիտասարդներին վայել զբաղում. սրախաղ, զինավարժութիւն... Երախտաւելի է անշուշտ, երախտաւելի,— կրկնեց Վարդ իշխանը, նայելով պատանի Գնէլի գոհունակ դէմքին, որ փայլում էր [illegible] խաղի յաղթանակի հրճուանքից:

«Ժպիտով ու զուարթութեամբ քողարկում է իր խաղի նպատակը»,— մտածեց Վարդը:

— Բայց ներիր ինձ, արքայազուն, ես մոռացայ կարեւորը,— ժպտաց իշխանը այս անգամ ձայնին մեղմութիւն, անգամ քաղցրութիւն տալով:— Պարտ եմ սրտանց ողջունել քո սուրբ պսակը Սիւնեաց իշխանուհու հետ:

— Շնորհակալութիւն, տէր Մամիկոնէից,— շառագունեց Գնէլը նորահարսի պէս:— Յուսամ բարի լուրեր էք բերել իմ հօրեղբայր արքայից:

— Միանգամայն, արքայազուն: Արքան իր սէրն ու ողջոյնն է յղում ամէնքիդ եւ ցաւում է յոյժ, որ հնար չի ունեցել ներկայ լինելու քո հարսանեաց հանդէսին:

Գնէլը մի շնորհալի խոնարհում արաւ թագաւորի ուշադրութեան համար:

— Որքան ուրախ պիտի լինէինք, եթէ հօրեղբայր արքան ....

Խօսեցին մի փոքր էլ, որից յետոյ Վարդ իշխանը մի վերջին անգամ նայեց այն քարէ պատշգամին, ուր խմբուած էին կանայք. նայեց՝ Փառանձեմին տեսնելու, թէ ողջունելու ակնկալութեամբ:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ

Գլանտոնէն Մուշեղ Եպիսկոպոս տասը Ն. Ֆ. (Մեռելոցի առթիւ)։ Փարիզէն՝ Ամն վաթսուն Ն. Ֆ.։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ
ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէի այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30-ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։

Կը նախագահէ՝ Ընկ. ՋԻԲԵԱՆ։

Կը խօսի Ընկ. ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ։

Պիտի ներկայացուի տարագրութենէն առնուած ողբերգութիւն մը՝

« ՑԵՂԻՍ ՎՐԷԺԸ »

Ղեկավարութեամբ՝ դերասան ԹՐԱԳՕՇԻ եւ մասնակցութեամբ Տէսինի կարող ուժերու։

Կը հրաւիրուի Տէսինահայութիւնը անխտիր։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Գրիգոր Քաջվէճեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց կնոջ եւ մօր՝

ԶԱՊԷԼ ՔԱՋՎԷՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, այս Կիրակի առաւօտ, յետ պատարագի։

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները։

×

Այրի Տիկին Տրդատ Պալեան եւ զաւակը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՏՐԴԱՏ ՊԱԼԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ, այս Կիրակի (Նոյեմբեր 13) Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցին։

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները։

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Փոն տը Շէրիի եւ շրջակայքի Հայ Ազգ. Միութիւնը եւ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանեն թէ այս Ուրբաթ (11 Նոյեմբեր) Զինադադարի տօնին առթիւ Տէսինի Տէր Վարդան քհնյ. Աւագեանը Ս. պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարէ 1914ի եւ 1939ի հայ նահատակներու հոգւոյն համար, տեղւոյս Ս. Գր. Լուսաւորիչ մատրան մէջ, զպրապետութեամբ Պ. Գրիգոր Մարտիրոսեանի։

ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆՄԱՀ ՀԵՐՈՍ
ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ
ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԵՐԵԿՈՅԹԸ ՏԵՂԻ ԿՈՒՆԵՆԱՅ ՇԱԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 12ԻՆ, ԺԱՄԸ 20·30ԻՆ

MAISON DE LA CHIMIE, 28 bis, Rue St-Dominique (Métro Invalides)

Հովանաւորող մարմնի անդամներ. —

Վահագ Փորթուգալեան, Արմենակ Համբարձումեան, Հայկանոյշ Թորոսեան, Յակոբ Արեւեան, Ղեւոնդ Մելքեան, Հր. Սամուէլեան, Աստղիկ Առաքելեան, Ստեփան Եղիբէկեան, Արշաւիր Խանճտաճեան, Նուպար Յովհաննէսեան, Մկրտիչ Գարսամեան, Տօքթ. Պօղոսեան։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ՝

ՏԻԿԻՆ ՀՈՒՐԻ ԻՓԷՔԵԱՆ-ՊՈՒՏԱՔԵԱՆ

եւ

Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն **ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ**

ՏԻԿԻՆ ԱՆԱՀԻՏ ՏԷՐ ՄԻՆԱՍԵԱՆ, Օր. ԴԱՐԹԵԱՆ, Պ. ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

եւ

ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ

Բոլոր ազգային կազմակերպութիւնները հրաւիրուած են իրենց մասնակցութիւնը բերելու յիշատակի այս երեկոյթին։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԱՑՑ ՓԵՌ-ԼԱՇԷԶԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆԸ

Հ. Յ. Դ. Ռոստոմ խումբը այց մը կազմակերպած է Փեռ-Լաշէզի գերեզմանատունը, այս Կիրակի ժամը 15ին.— Ընկերներ՝ Ա. Ահարոնեանի, Ա. Խատիսեանի, Ռուբէնի, Շ. Միսաքեանի, Զօր. Անդրանիկի, *ինչպէս նաեւ Ազգ. գործիչներ* Գ. Օտեանի եւ Տիգրան Բէկզատեանի *շիրիմներուն։*

ՀԱՒԱՔԱՎԱՅՐ Կամպեթայի մուտքին *առջեւ։*

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳ

ԵՐԴ. ՊՏՈՅՏ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՐԶՆԿԱՑԻԷՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՇԻՐԱԶ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հինգշաբթի Նոյեմբեր 10, ժամը 21·15-ին, Սալ Շոփէն։

8, Rue Daru

Տոմսերը՝ 2·50, 3·50 եւ 5 Ն.Ֆ.։

Ապահովել Պալըեան գրատունէն, 43 Րիւ Ռիշէ։

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԽՄԲԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ
ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի ժամը 15·30ին Տէսինի Հ. Յ. Դ. Տան մէջ ընկերական հաւաքոյթ տեղի պիտի ունենայ։

Կը հրաւիրուին Կեդր. Ֆրանսայի Նոր Սերնդականները եւ երիտասարդները։

Ներկայ կը գտնուի Հ. Յ. Դ. Ն. Ս.ի կեդրոնական վարչութեան կողմէ ընկեր ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ։

ՍԵՒԱՍՏԻԱՅԻ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՄՈՒՐԱՏ ՌՈՒՍԻՆԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Շարժանկարի ներկայացում

ԻՆՁ Է ՊԱՏՄՈՒՄ ԳԵՏԸ
եւ ՓԱՍՏԱՆԿԱՐ ՄԸ

Ի նպաստ իր սանիրուն

Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 15ին, ժամը 21-ին, Սինեմա Ալհամպրա, Ավընիւ Ժան Ժօրէս (Իսի)։

Մուտք՝ 3 Ն. Ֆ.

12 տարեկանէն վար պզտիկներու մուտքը ձրի է։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի Հայուհեաց մասնաճիւղի ամավերջի պարահանդէսը՝ Շաբաթ, Դեկտեմբեր 17, ժամը 22էն մինչեւ լոյս։

ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՏՈՒՆ

Société Anonyme au Capital de 80.000 N.F.

32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Հայ Ազգային Տուն *կոչուած ընկերութեան բաժնետէրերը, անանուն ընկերութիւն 80·000 Ն. Ֆ. դրամագլուխով, բաժնուած ութ հազար տասը Ն. Ֆրանքնոց բաժնեթուղթերու, կեդրոնատեղի ունենալով Փարիզ, 32, Րիւ տը Թրէվիզ, հրաւիրուած են կեդրոնատեղին, Հինգշաբթի, 10 Նոյեմբեր 1960, հետեւեալ հարցերուն համար.—*

1) ժամը 18·30ին արտակարգ ընդհ. ժողով հետեւեալ օրակարգին շուրջ խորհրդակցելու համար։

— Բարեփոխում կանոնագրի թիւ 17 եւ 20 յօդուածներուն, վարիչներու թիւին վերաբերեալ։

2) ժամը 19·15ին Սովորական Ընդհ. ժողով, որուն օրակարգն է՝

— Հրաժարում եւ վարիչներու նշանակում։

Արտակարգ ընդհ. ժողովին առաջարկուած բանաձեւերուն բնագիրը բաժնետէրերուն տրամադրութեան տակ պիտի ըլլայ կեդրոնատեղիին մէջ։

ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Կնիք (ստորագրութիւն)

Այս ազդը լոյս տեսած է Աֆիշ Փարիզիէնի *հոկտ. 25ի թիւին մէջ։*

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

Հ. Յ. Դ.
ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ (Նոյեմբեր 11), ժամը 21ին, իր նոր հաւաքատեղին։

Ներկայ կ'ըլլայ Փարիզի Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ՕՐԱԿԱՐԳ. — Նախապատրաստական աշխատանքներ Հ. Յ. Դ. 31րդ Շրջ. ժողովին առթիւ, եւ այլ խնդիրներ։

Կը խնդրուի ընկերներէն ճշգապահ ըլլալ։

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի ընդհ. ժողովը, այս Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8·30ին Ահարոնեան ակումբը։ Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Կարեւոր օրակարգ։

ՓԱՐԻԶ.— Փոթորիկ խումբի ժողովը, այս Հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 8·30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Ռաֆֆի խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի, ժամը 21ին, Քաֆէ Ռեժանի *առաջին յարկը։*

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ ենթակոմիտէները.—

Հայաստան, *այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 21ին։*

Զաւարեան, *այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 21ին։*

Համազասպ, *այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 21ին։*

Ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլան Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչները։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղի ժողովը այս Կիր. ժամը 20·30ին Գ. Ֆիլիփի սրահարանը։ Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. վարչութեան ներկայացուցիչը։ Կը խնդրուի ներկայ բոլոր ընկերուհիներէն անխտիր ներկայ գտնուիլ։ Օրակարգ.— Վարչութեան ընտրութիւն եւ հաշուետուութիւն։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Իթալիի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները այս Երկուշաբթի կէսօրէն վերջ ժամը երեքին, ժանթիյիի դպրոցի սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ.

Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. վարչութեան ներկայացուցիչը։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը այս Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը չորսին ընկերուհի Տիկին Ա. Գագզանի բնակարանը, 6 Րիւ Մէն Մէլփիս, Փարիզ (6), մէթրօ Օտէօն։

Օրակարգ — Ա) Հաշուեքննիչի զեկուցումը։ Բ) Նոր վարչութեան ընտրութիւն։ Գ) Ընթացիկ կարեւոր հարցեր։

Կը խնդրուի բոլորին ներկայութիւնը։

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ Հասարակապետ․ տար․ 40 Ն․ Ֆր․ վեց 22Ն․ Ֆր․
Արտասահման՝ տար․ 50 Ն․ Ֆր․ Հատը 0,20 Ն․ Ֆր․

ՈՒՐԲԱԹ
11
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
VENDREDI
11 NOVEMBRE
1960

...ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8948 — 36EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4749

...ՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՎՐԻԺԱՌՈՒԻ ԲԱԶՈՒԿԸ

...Փարիզի մասնաւորական կեդրոնին՝ Սէնթ ...ժընըվիէվի պատմական բարձունքին վը–...այ կանգնած է հոյակապ տաճար մը, ...դասականական հրաշակերտ մը, ո–...րուն երկնասլաց գմբէթը կը տիրապետէ ...բողջ մայրաքաղաքին :

...Անմահներու Պանթէոնն է այդ : «Ե–...րախտապարտ հայրենիքը իր մեծ մար–...դոց աճիւնները ամփոփած է անոր նը–...կուղներուն մէջ :

...Սրուած չորս հովերուն, տարտղնուած ...ժիր ծովերու ափերուն վրայ, չունինք ...Պանթէոն յուշարձան մը մեր մեծ մար–...դոց համար : Մեր սրտերն է, որ խորան ...է դարձուցած :

...Հայկական երկնակամարին վրայ կը ...փայլին շողշողուն աստղեր : Մեր մեծ ...մարդիկն են անոնք, ապրած՝ դամազան ...դարերու, Հայկ Նահապետէն մինչեւ ...այսօր, Երախտապարտ Հայութիւնը ...երկիւղածութեամբ անմահա–...ցուցած է զանոնք :

...Նորագոյն պատմութիւնը ոսկի տառե–...րով արձանագրած է անուններն անոնց, ...որոնք ծառայած են հայրենիքին եւ զոհ–...ուած անոր համար : Մտքի ու բազուկի ...հերոսներ :

...Անոնցմէ մէկն է Սողոմոն Թեհլիրեան, ...համեստ հայորդի մը, որ Հա–...յոց պատմութեան մէջ անցաւ 15 Մարտ, ...1921ին, երբ Պերլինի Հարտընպէրկ փո–...ղոցին մէջ մէկ հարուածով գիտապաստ ...տապալեց Հայութեան մեծագոյն ...ոճիրը, պայթեցնելով անոր ոճրածին ...ուղեղը :

...Թալէաթ, իր ջարդարար ցեղին ...ծրագիրներուն յղացողն ու ...գործադրողը, մեղսակցութեամբ իր ոճ–...րագործ կուսակցութեան ու մոլեռանդ ...հրոսակներուն, ու նաեւ բարեացակամ ...չէզոքութեամբ իր քրիստոնեայ մեծ ...դաշնակցին՝ սարքած էր Մեծ Եղեռնը : ...անպատիժ մնացած :

...Դաշնակիցները, որոնց դատին զոհ էր ...գացած Հայութիւնը, չէին յարգած այն ...նուիրական խոստումները, զորս շռայ–...լած էին այն նեղ օրերուն, երբ պէտք ու–...նէին հայկական բազուկին՝ յաղթելու ...համար հասարակաց թշնամիին :

...Ջարդարարները ապաստանած Եւրո–...պայի չէզոք մայրաքաղաքները, շուայտ ...կեանք կը վարէին, հանգիստ խղճով : Կը ...կարծէին թէ փրկած էին իրենց կաշին : ...յուսային թէ ո՛չ ոք հաշիւ պիտի պա–...հանջէր իրենցմէ :

...Սակայն Հայութեան մարտական կու–...սակցութիւնը արթուն կը հսկէր : Իր հե–...տախուզութիւնները ի վերջոյ երեւան կը ...հանէին ոճրագործներու որջերը :

...Պերլինի մէջ պայթող գնդակը սարսա–...փ կը մատնէր մութին մէջ ծուարած ...ջարդարարները :

...Իսկ վրէժխնդիր Հայութիւնը սփոփան–...քի լայն շունչ մը կը քաշէր : Իր կուրծքը ...հպարտութեամբ կ'ուռէր : Ցիրուցան Հա–...յեր խրախճանքներ կը սարքէին ամէն ...տեղ, ի սփիւռս աշխարհի : Մեր նահա–...տակներու անբիծ հոգիները կը խայտա–...յին անդենականին մէջ :

...Երիտասարդ Սողոմոնի վրիժառու բա–...զուկը վերջապէ՛ս փրկած էր Հայու...պատիւը :

...Բիւրիչ անձնազոհ հերոսներ պիտի յա–...ջորդէին իրեն, շարունակելու համար ըս–...կսուած գործը : Իրարու ետեւէ շանթա–...հար պիտի ըլլային Ճիւանշիր, Սայիտ ...Հալիմ փաշա, Պէհաէտտին Շաքիր, Ճէ–...մալ Ազմի եւ Ճէմալ փաշա՝ Պոլսոյ, Հռո–...մի, Պերլինի եւ Թիֆլիսի պողոտաներուն ...վրայ :

...Աղատանինչ Հայութիւնը միշտ երախ–...տագիտութեամբ պիտի յիշէ իր հերոս–...ները :

ՀՐԱՆ.Ք ՍԱՄՈՒԷԼ

ԱԶԳ. ԱՆՄԱՀ ՀԵՐՈՍ ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆ

ՁՕՆ

Եղէգնեայ գըրչով երգեցի փառքեր,
— Քեզի ընծա՛յ, իմ հայրենիք —
Սօսեաց անտառէն էի զայն կըտրեր···
— Քեզի ընծա՛յ, հին հայրենիք —
Եղէգնեայ գըրչով երգեցի քուրմեր,
Ընդ եղեգան փող լո՛յս ելանէր :

Եղէգնեայ գըրչով երգեցի կարօտ,
— Ձեզի ընծա՛յ, հայ պանդուխտներ —
Ան տարաշխարհիկ բոյսի մ'էր ծըղօտ···
— Ձեզի ընծա՛յ, հէգ պանդուխտներ —
Եղէգնեայ գըրչով երգեցի հարսեր,
Ընդ եղեգան փող ո՛ղբ ելանէր:

Եղէգնեայ գըրչով երգեցի արիւն,
— Ձեզի ընծա՛յ, սուրի զոհեր —
Ան ծլած էր մոխրի մէջ իբրեւ կընիւն··
— Ձեզի ընծա՛յ, կրակի զոհեր —
Եղէգնեայ գըրչով երգեցի վէրքեր,
Ընդ եղեգան փող ո՛ղբ ելանէր :

Եղէգնեայ գըրչով որբ տունս երգեցի.
— Քեզի ընծա՛յ, հայր ալեհեր —
Ցամքած աղբիւրէն մեր զայն յօտեցի,
— Քեզի ընծա՛յ, մայր կարեվէր —
Եղէգնեայ գըրչով օճախս երգեցի,
Ընդ եղեգան փող ծուխ ելանէր :

Ու պայքա՛ր, պայքա՛ր, պայքա՛ր
երգեցի,
— Ձեզի ընծա՛յ, հայ մարտիկներ —
Գրիչս եղաւ անթրոց սրտերու հնոցի,
— Ձեզի ընծա՛յ, քաջ մարտիկներ —
Եղէգնեայ գըրչով վըրէժ երգեցի,
Ընդ եղեգան փող բոց ելանէր:

Դ. ՎԱՐՈՒԺԱՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԻՔՍԸՆ առաջինն եղած է շնորհաւո–րելու իր մրցակիցին՝ Քեննէտիի յաղթա–նակը եւ խոստացած՝ անվերապահ ա–ջակցութիւն : Նախագահ Այզընհաուըր եւ տը Կոլ, իրենց կարգին, շնորհաւորած են հեռագրով, Խրուշչեւ իր շնորհաւորական հեռագրին մէջ մաղթած է որ Խ. Միու–թեան եւ Ամերիկայի յարաբերութիւն–ները աւելի եռք ըլլան այնպէս, ինչպէս եղած են Ռուզվելթի ժամանակ : Վատի–կանը ուրախ է որ կաթողիկէ մը նախա–գահ ընտրուեցաւ : Ֆրանսացի երեսփո–խաններ ընդհանրապէս գոհ են, Պիտոյի կարծիքը ուզած են առնել բայց նախկին վարչապետը ըսած է«Ես Ամերիկայի ներ–քին հարցերուն մասին կարծիք չեմ յայտ–ներ, չեմ սիրեր որ Ամերիկացիք ալ Ֆը–րանսայի ներքին հարցերու մասին կար–ծիք յայտնեն» : Ընդհանրապէս աշխարհը շատ բան կը սպասէ այս երիտասարդ ան–ծանօթէն : Վերջին տեղեկութեանց համա–ձայն Քեննէտի ստացած է 32.232.942 ձայն, իսկ Նիքսըն 31.853.302 : Տարբերութիւնը 0.6 առ հարիւր է :

ՆԱԽԱՐԱՐԱՑ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ որոշած է պաշտօնազրկել Անտրէ Ժաքոմէն, որ ինչպէս գրած էինք, տարակարծիք գտ–նուելով տը Կոլի վերջին ճառին հետ հը–րաժարած էր Ալժերիոյ պատուիրակու–թենէն : Իրեն կը յաջորդէ, նախարարնե–րու խորհուրդի որոշումով՝ Մաքս Մու–լէն : Ժաքոմէ պաշտօնանկրկուած է նա–եւ պետական խորհրդատուի իր պաշտօ–նէն, թէեւ այս վերջին լուրը հաստատ–ուած չէ :

ԹՈՒՆՈՒԶԻ մէջ Ալժ. Ազատ. Ճակատը վերջացուց այն ժողովը զոր սկսած էր տը Կոլի ճառին վաղորդայնին : Ոչ մէկ գե–կոյց հրատարակուեցաւ այս առթիւ : Կը թուի թէ Ֆերհաթ Ապպաս համաձայն չէ տը Կոլի «Ալժերական Հանրապետու–թեան» եւ միտք չունի բանակցելու :

« ԿԱՊՈՅՏ ՍԱՂԱՒԱՐՏՆԵՐԸ » զինուո–րական գործողութեան ձեռնարկեցին Քա–թանկայի հարաւ – արեւմտեան շրջանին մէջ, ուր, առջի օր, տասը իրլանտացի զինուորներ սպաննուած էին, Պալիւպա–ներու կողմէ :

ՊՕՏՈՒԷՆԻ եւ Ֆապիոլայի ամուսնու–թիւնը տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր 15ին : Ներկայ պիտի ըլլան միայն երեք գահակալներ (Շուէտ, Հոլանտա, Լիւք–սանպուր) :

ԼԱՏԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ կարգ մը երկիր–ներուն մէջ՝ Արժանթին, Պրազիլ եւ Չիլի ընկերային տագնապ մը ծայր տուած է : Բանուորական ընկերակցութիւնները գոր–ծադուլ հռչակած են : Կառավարութիւն–ները մտահոգ են, որովհետեւ համայնա–վար ձեռնարկ կը նկատեն :

ՉԻՆԱԴԱԴԱՐԻ տարեդարձին առթիւ Յառաջ վաղը լոյս չի տեսներ :

ՏԽՐՈՒՆԻ
ՄԱՆՆԻԿ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

Ցաւով կ'իմանանք թէ երեքշաբթի օր, ուղեղային արիւնահոսութեան հետեւան–քով յանկարծամահ եղած է Մաննիկ Պէր–պէրեան :

Մեր ողբացեալ աշխատակիցը, բնիկ Սկիւտարցի, շուրջ 75 տարեկան, զաւակն էր ծանօթ դաստիարակ Ռեթէոս Պէրպէր–եանի, հիմնադիր համանուն վարժարա–նի : Գրականութեան նուիրուած էր երի–տասարդ տարիքէն եւ հրատարակած է քանի մը գիրքեր Ֆրանսերէնթէ հայերէն : Աշխատակցած է Հայրենիք ամսագրին եւ վերջերս՝ Յառաջին :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Շաբաթ, ժամը 16ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, ուր–կէ մարմինը պիտի փոխադրուի Պանեէօյի մատաւորականներու դամբարանը :

ՀԵՐՈՍԱՊԱՏՈՒՄ

«Եղեգնեայ գրչով վրէժ երգեցի,
«Ընդ եղեգան փող բոց նլաճէր...»
Դ. ՎԱՐՈՒԺԱՆ

Ցիշատակի սգահանդէսներն ընդհան-րապէս մեր սիրելիները վերապրելու ամէնէն մարդկային արտայայտութիւններն են: Անոնք իրենց հետ կը բերեն թէեւ ողբ ու վիշտ, բայց միեւնոյն ատեն՝ հոգեկան ինքնամփոփում, անցած օրերու կարօտն ու մտերիմներու յաճախանքը :

Այս նոյն մտածումները կ'ունենամ մանաւանդ, երբ ազգային հերոսին, Սողոմոն Թէհլիրեանի նուիրուած երեկոյթին համար յիշատակի քանի մը խօսք գրի առնել նուիրական պարտականութիւն մը կը նկատեմ :

Գաւառացի այս համեստ, պարզ, իր ստուերէն վախցող եւ վրէժխնդիր ճշմարիտ Հայը քանի մը տարիներ առաջ մեր մէջ երեւցաւ, անճշմարելի կերպով : Կը խուսափէր երբ մարդիկ իր տուած աստուածային հարուածին մասին որեւէ ակնարկութիւն կ'ուզէին ընել, երբ երախտագիտական արտայայտութիւնով մը փառաբանել կ'ուզէին զինքը: Իր համեստութիւնն ու պարզութիւնը չէին ախորժեր նման երեւոյթներէն, իբր թէ բան մը ըրած չըլլար: Իր սիրեցեալ մօրը եւ եղբօրը, ինչպէս նաեւ բազմահազար մայրերուն եւ եղբայրներուն ուրուականներուն թելադրութիւնը կատարած ըլլալու անսահման գոհունակութիւնը միայն հըպարտութիւն կը պատճառէր: Ապրիլ ըսկըսած էր միայն այն ատեն, երբ հետեւելով ու հետապնդելով, իր որսը ծուղակը ձգած էր եւ գնդակը արձակած...:

Ինչ որ պատմած է իր «Վերյիշումներուն մէջ, կենդանի վկայաբանութիւն մըն է եղերերգութիւն մը ըլլալէ աւելի նոր օրերու անօրինակ դիւցազներգութիւն մըն է, պատմուած այնքան յուզումով ու արցունքով : Ծանր երդումներով փակեր էի, կ'ըսէր, կեանքիս բոլոր ուղիները, քանի այդ հրէշը ողջ էր: Գիշերներն իրարու կը յաջորդէին: Մղձաւանջային երազներ, որոնց մէջ գլխաւոր դերակատարը մայրս էր: Կը տեսնէի զինքը երազիս մէջ, զանազան տեղեր եւ տարբեր վիճակներու մէջ: Իր բոլոր ըսածները միշտ կը դառնային Թալէաթի մահուան շուրջ : Փոթորկոտ գիշեր մը մայրս պատուհանս ծեծեց, նայեցայ, ցոյց տուաւ իր արիւնաներկ պարանոցը: Արթնցայ: Սարսափահար վեր ցատկեցի: Մօտեցայ պատուհանին, դուրսը տեղատարափ էր ...:

Երազահանները կրնան ամէն տեսակ մեկնութիւն տալ: Իրականութիւնն այն էր, որ Պոստոնէն մինչեւ Պերլին, որսին հետքերուն հետեւելով, գիշեր ու ցերեկ, Սողոմոն Թէհլիրեան ղջայախաբ վիճակ մը ապրած էր, աւելի ճիշդ ապրած չէր մարդկային հանգիստն ու անդորրութիւնը, մինչեւ գերագոյն հարուածը: Որովհետեւ պատասխանատուութեան զգացումը խիստ ծանր, դառն ու ահաւոր կերպով կը ճնշէր իր հոգիին վրայ: Գիտակցութիւնը արթուն էր իր մէջ. գիտէր թէ ո՛ւր կը քալէր եւ ի՛նչ պիտի ընէր: Իր մէջ կ'արթննար նաեւ սիրոյ մարդկային զգացումը Անահիտ անունով մանկամարդ աղջկան մը հանդէպ, բիւրաւոր Անահիտներուն վրէժն ալ պիտի լուծէր այդ կերպով :

Ի՞նչպէս չկրկնել քանի մը սովորական խորհրդածութիւններ, որոնք Սողոմոն Թէհլիրեանի անձին մէջ գերագոյն ճըշմարտութիւններու արձագանգը կը բերեն:

Հայ ժողովուրդը արիւնաքամ եւ հալածական, արդարութեան կը սպասէր յաղթանակներէն: Համատարած լքում եւ յուսահատութիւն կը տիրէին: Աւերակ ամէն կողմ եւ մանաւանդ ապագայի անորոշութիւն եւ յուսախաբութիւն: Եւ ահա՛ հաւասիկ Սողոմոն Թէհլիրեանի գնդակը կը պարպուի այն մայրաքաղաքին մէջ, ուր չարիքի, ոճիրի եւ տեղահանութեան ոստայնը կը հիւսուէր: Եւ գնդակը կ'ուղղուէր մեծ ոճրագործին կուրծքին, զայն դիտապաստ գետին փռելով ...:

Բոլոր ոճրագործները կը ցնցուէին իրենց արդարութեան եւ վրէժի ձայնին : Արիւնաքամ Հայը արթուն էր սակայն մանաւանդ այն պահուն, երբ մարդկային խիղճը մեռած էր, եւ հայ ժողովուրդին մէկ զաւակը կուգար ապացուցանելու թէ պատուոյ զգացումը մեռած չէր մեր ժողովուրդին մէջ ...:

Պէ՞տք կայ գրելու Սողոմոն Թէհլիրեանի կենսագրութիւնը, պատմելու իր մանկութեան, պատանեկութեան եւ երիտասարդութեան դրուագները: Կը բաւէ հայկական Հերոսապատումին մէջ մեծատառ արձանագրել իր անունը հետեւեալ բառերով .—

Հայ ժողովուրդին Գողգոթան ծրագրող ու գործադրող մեծ ոճրագործին մեծ վրիժառուն, ազգային հերոս՝ ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆ :

Ան իր տեղն ունի մեր միտքերուն, սիրտերուն եւ հոգիներուն մէջ, իբրեւ բարոյական փոխարինութիւն մը, եթէ երբեք իր կեանքին վերջին տարիները ազգովին եւ մարդկայնօրէն մեր պարտականութիւնը չկատարեցինք տանելի եւ անդորր կեանք մը ապահովելով իրեն, որուն այնքան արժանի էր ...:

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՏՈՔԹ. ԼԷՔ ԵՒ ԹԱԼԷԱԹԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ա.

Համագերմանութեան եւ համաթրքութեան ջատագով գերման քաղաքագէտ եւ գրող Տոքթ. Եոհան Լէք մօտիկ կապեր ունէր համագերմանութեան տեսաբան Ֆրիտրիխ Նաումանի(*) հետ: Ան բազմիցս ճամբորդած է Պալքանեան երկիրներ եւ Մերձաւոր Արեւելք: Հրատարակած է Փաուլ Ռորպախի հետ «Տոյչէ Փոլիթիք»ը:

Պերլինի մէջ, 1920էն մինչեւ 1933, վարած է նախագահութիւնը քաղաքագիտական դպրոցի մը եւ իր գլխաւոր գործերէն մէկը եղած է «Բարձրացող Մահիկը» (**): Ատեն մը եղած է Հիթլերի ուսուցիչը, բայց, Հիթլերի իշխանութեան գլուխ գալէն ետք, խորհրդաւոր կերպով Լոնտոն անցած է եւ հոն ծառայութիւն մատուցած Անգլիոյ եւ անգլիական հպատակ դարձած :

Համաշխարհային Երկրորդ պատերազմին՝ Տոքթ. Լէք Նիւ Եորք գացած ու Քոլոմպիա համալսարանին մէջ դասախօսած էր Մերձաւոր Արեւելքի հարցերուն մասին: Հրատարակած էր նաեւ թրքասիրական գիրքեր :

Համաշխարհային Առաջին պատերազմին (1914 – 18) Լէք կը գտնուէր Թուրքիա, հիմնած էր Թուրք-գերման ընկերակցութիւն մը, որուն անդամներուն թիւը հասաւ հինգ հազարի: Հանգանակած էր երկու միլիոն տոլար: Գերմանիա ուսանելու համար ղրկուեցան երկու հազար Թուրք ուսանողներուն իբրեւ կրթաթոշակ: Նիւթական միջոցներ ստեղծած էր, ձիհատի այդ օրերուն, մզկիթներ կառուցանելու համար Պերլինի եւ Վիէննայի մէջ:

1918 Նոյեմբերին, երբ պատերազմական ոճրագործ իթթիհատական ղեկավարները Պերլին ապաստանած էին, Տոքթ. Լէք անոնց հետ մօտէն շփում ունէր եւ Թալէաթի սպանութեան օրը ժամադրուած էր անոր հետ :

Ահա թէ ինչ գրեց ան՝ Սուլթանին թիկնապահ Ջէքի փաշային, 16 Մարտ 1921ին:

« 15 Մարտ 1921ին, կէսօրէ առաջ ժամը 11.30ին, Թալէաթ փաշայի մահուան պահուն ժամադրութիւն ունէի անոր հետ, Հարտենպէրկ փողոցի պանդոկին մէջ, ուր կը բնակէր Նազըմ պէյի եւ այլ երիտասարդ Թուրք բարեկամներու եւ դաղթականներու հետ :

Երբ ինքնաշարժով կ'անցնէի կենդանաբանական պարտէզին մօտէն, դիմացի կողմը բազմութիւն մը խռնուած էր, չըսպասեցի, որովհետեւ քանի մը վայրկեան ուշացած էի եւ չէի ուզեր, որ Թալէաթ ժամադրութեան համար ինծի սպասէր :

Կանգ առի Հարտենպէրկ փողոցի թիւ 4 շէնքին առջեւ, ուր ան կ'ապրէր: Սանդուխներէն արագօրէն վեր ելայ: Զանգակը հնչեցուցի եւ երբ կը սպասէի դրան բացուելուն, ներսէն լսեցի կնոջ մը լալու ձայնը եւ հառաչալից աղաղակները: Դուռը բացուեցաւ: Նազըմ պէյ առջեւս կեցած էր եւ ըսաւ.— «Փա՛ռք Ալլահին, որ հոս հասար: Օգնեցէք մեզի, Թալէաթին դիակը առնելու համար: Ան ինկած կը մնայ փողոցին մէջ, քանի մը տուն վար, ասֆալթաւ մը վրայ, ուր սպաննուեցաւ Հայու մը կողմէ: Իսկ ոստիկանութիւնը չի յանձներ մարմինը, մինչեւ որ պատկանեալ պաշտօնատար մարդիկը գան, եւ ատիկա ժամեր կրնայ տեւել »:

Անձապարեցի անոր հետ երթալու սպանութեան վայրը: Ցառաջացայ ամբոխին մէջէն, ոստիկանական պաշտօնեային ներկայացուցի պաշտօնաթուղթերս եւ խնդրեցի, որ դիակը անմիջապէս մեզի յանձնուի: Բայց ոստիկանը ինծի պատասխանեց ճիշդ այն ձեւով, ինչ ձեւով որ Նազըմ պէյի ըսած էր, թէ պէտք էր սպասել, մինչեւ որ պատկան պաշտօնատար անձերը գային:

Հարցուցի, թէ ի՞նչ հարկ կայ այդ ձեւակերպութիւններուն՝ այս տեսակ խնդրի մը մէջ, երբ այնքան ակնյայտնի է, եւ կը վերաբերի դաշնակից Թուրքիոյ ամենաբարձր նախկին պաշտօնեային՝ Մեծ Վեզիրին :

Ոստիկանութեան պաշտօնեան ցաւ յայտնեց, բայց աւելցուց, որ տարբեր ձեւով չի կրնար շարժիլ :

Վերջապէս համոզեցի զինք, որ ինծի ոստիկան մը ընկերացնէ քովի տունը երթալու եւ հեռաձայնելու: Ոստիկանութեան ընդհանուր կեդրոնին պատասխանատու գրասենեակէն խնդրեցի, շեշտելով որ փողոցին մէջ դիտապաստ ինկած մարդը, կերպով մը, Թուրքիոյ Պիսմարքն էր եւ պատերազմին մէջ մեր հաւատարիմ զինակիցը :

Վերջապէս յաջողեցայ եւ ոստիկանական կեդրոնը տեղեկացուց քովս կեցած ոստիկանին, որ ես արտօնուած եմ Թալէաթի դիակը փոխադրելու անմիջապէս Շարլոթենպուրկի մէջ մեռած եւ ինքնութիւնը անյայտ դիակներու տունը :

Անձապարանքով գացինք մօտակայ ոստիկանատունը, պահանջելու կարմիր խաչի շրջուն հիւանդանոցի կառքը եւ Թալէաթի դիակը բերինք դիակնարան, ուր կային նաեւ ուրիշ դիակներ: Թալէաթին գլուխին ետեւի մասը ծակած էր հայ ոստոխին գնդակով, որ արձակուած էր շատ մօտէն: Գանկը ամբողջովին ջախջախուած էր:

Հայը դատարան պիտի տարուի, բայց կը վախնամ որ ներկայ արտաքին նախարար Ռոզէնը, յայտնապէս հակաթուրք եւ հին Թարգման մը, դատը դնէ քաղաքական գետնի վրայ: Ռոզէն այնքան կարճատես է, որ հաճոյք կը զգայ՝ պարծենալով, թէ «այլեւս ոչ մէկ ատեն Գերմանիա

ՕՍԱՐ ԷՋԵՐ

ՔԱՒԱՐԱՆԻ ՀՈԳԻՆԵՐԸ

Եկեղեցիին դրան առջեւ, Տոն Ժուան ուզեց իր սուրը տեղաւորել պատեանին մէջ, խորհելով թէ անպատշաճ էր որ քըրիստոնեայ մը զէն ի ձեռին մտնէր Աստուծոյ տունէն ներս: Եւ սակայն, սուրը ներս չէր մտներ պատեանէն: Այն ժամանակ, Տոն Ժուան մօտէն դիտելով զայն, տեսաւ որ իր սեփական սուրը չէր իր ձեռքերուն մէջ: Տոն Կարսիա փոխանակ իր սուրը բերելու, անճապարանօք առած էր ուրիշի մը, կամ հաւանաբար սպանեալին՝ Տոն Քրիստոպալի սուրը :

Պարագան ծանր էր: Տոն Ժուան իմացուց խնդիրը Տոն Կարսիային : Այս վերջինը յօնքերը պռստեց, շրթունքները խածաւ, քանի մը քայլ առաւ, մինչդեռ Տոն Ժուան, բոլորովին շշմած, կ'ապրէր ոչ թէ խղճահարութեան այլ մտատանջութեան պահեր :

Քառորդ ժամու լռութենէ մը ետք, որուն ընթացքին Տոն Կարսիա մտքէն իսկ չանցուց կշտամբել իր ընկերը եւ ըսել անոր՝ «ինչո՞ւ ձեր սուրը գետինը ձգեցիք», այլ ընդհակառակն, բռնելով անոր թեւէն ըսաւ.

— Եկէք ինծի հետ, գտայ ճարը ...

Այդ միջոցին, քահանայ մը դուրս գալով եկեղեցիէն, կը պատրաստուէր մեկնելու, երբ Տոն Կարսիա կանգնեցուց զայն :

— Արդեօք մեծանուն գիտուն Հայր Կոմեզի հետ չէ՞ որ պատիւ ունիմ խօսելու:

— Դժբախտաբար, պատասխանեց կրօնաւորը, գիտուն մը չեմ: Կը կոչուիմ Հայր Մանուէլ Թորտոյա, պատրաստ ձեզի ծառայելու :

— Տէր Հայր, ըսաւ Տոն Կարսիա, դուք այն անձն էք արդարեւ որուն կը փափաքէի խօսիլ այս պահուս: Խնդիրը կը կայանայ խղճմտանքի հարցի մը վրայ, եւ եթէ չեմ սխալիր դուք հեղինակն էք « Խղճմտանքի Հարցի» հանրածանօթ ուսումնասիրութեան, որ այնքան աղմուկ հանեց Մատրիտի մէջ :

Քահանան, սնապարծութեան մեղքէն հրապուրուելով պահ մը, կակազելով պատասխանեց թէ ինք հեղինակը չէր թէեւ այդ ուսումնասիրութեան (որ իրականութեան մէջ գոյութիւն իսկ չունէր) եւ սակայն զբաղած էր այդ հարցերով :

Տոն Կարսիա շարունակեց .

— Տէր հայր, ահաւասիկ երկու խօսքով պարզեմ ձեզի այն հարցը որուն մասին կը փափաքէի ձեր խորհուրդին դիմել : Բարեկամներէս մէկը, այսօր իսկ, ժամ մը առաջ, իր ճամբուն վրայ կը հանդիպի մարդու մը որ իրեն կ'ըսէ. «Պարոն, երկու քայլ անդին պիտի մենամարտիմ, հակառակորդս սուր մը ունի որ իմինէս երկար է, հաճեցէք ձերը փոխ տալ ինծի որպէսզի մեր զէնքերը հաւասար ըլլան »: Բարեկամս կը փոխէ իր սուրը անծանօթին սուրին հետ: Փողոցին անկիւնը միջոց մը կը սպասէ որպէսզի երկու հակառակորդներուն կռիւը վերջանայ, պահ մը չլսելով այլեւս սուրերու շաչիւնին աղմուկը, կը մօտենայ եւ ի՞նչ կը տեսնէ : Դիակ մը, որուն սրտին մէջ էր մխուած քիչ առաջ իր փոխ տուած սուրը: Այդ վայրկեանէն սկսեալ, բարեկամս կը դառնայ յուսահատութեան նոպայի մը մէջ, կ'ախտոսայ իր հաճոյակատարութիւնը եւ կը վախնայ մահացու մեղք մը գործած ըլլալէ: Ես կը ջանամ զինքը համոզել թէ՝ մեղք մը չէ որ գործած էր, որովհետեւ եթէ չտար իր սուրը պատճառ պիտի դառնար որ երկու հակառակորդները կռուէին անհաւասար զէնքերով : Ի՞նչ կը խորհիք, տէր հայր, համակարծիք չէ՞ք ինծի :

Քահանան, որ խղճմտանքի հարցերու մէջ սկսնակ մըն էր, այն պատմութիւնը լսելով սկսաւ ճակատը շփել, ինչպէս մէկը որ լուծում մը կը փնտռէ կնճռոտ հարցի մը վերաբերմամբ: Տոն Ժուան չէր կրնար հասկնալ թէ իր բարեկամը իր այս պատմութեամբ ո՞ւր կ'ուզէր հասնիլ : Ատոր համար ալ լուռ մնաց, ձախաւերութիւն չգործելու համար :

— Տէր Հայր, շարունակեց Կարսիա, քանի որ հարցը չափազանց հրատապ է, քանի որ կը ձեզ նման համբաւաւոր գիտուն մը կը վստահի զայն լուծել : Վաղը, եթէ բոլ կուտաք, պիտի գանք հասկնալու ձեր կարծիքը :

Մինչ այդ, կը խնդրեմ որ հոգեհանգստեան պաշտօն մը կատարել տաք մեռեալին համար...

Եւ այս ըսելով, երկու երեք ոսկի առաջ հեցուց քահանային ափը որ անմիջապէս լաւ կերպով տրամադրուեցաւ երկու երիտասարդներուն հանդէպ, որոնք այնքան ջերմեռանդ հաւատացեալներ եւ մանաւանդ առատաձեռն անձեր էին :

Հաւաստիացուց զանոնք որ հետեւեալ օրը, նոյն այդ վայրին մէջ, իրենց պիտի յանձնէր իր գրաւոր կարծիքը: Տոն Կարսիա յայտնեց սիս հազար շնորհակալութիւն մը, քահանային եւ անտարբեր շեշտով աւելցուց.

— Իցիւ թէ՝ արդարութիւնը մեզ պատասխանատու չնկատէ այս դէպքին համար, մեր յոյսը ձեր վրայ կը դնենք: Աստուծոյ հետ մեզ հաշտեցնելու համար ...

— Գալով արդարութեան, որեւէ բանէ մի վախնաք: Ձեր բարեկամը իր սուրը փոխ տուած ըլլալուն համար օրէնքին առջեւ մեղսակից մը չկրնար նկատուիլ :

ՓՐՈՍՓԷՐ ՄԵՐԻՄԷ

(11 Շար.)

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆ

Կարելի չէ ոգեկոչել Հայութեան հըպարտանք այս մեծ հերոսին անունը՝ առանց վերյիշելու այլազան դաժան դէպքեր 1915 – 1918 տարիներու հայկական ահաւոր ողբերգութենէն, որմէ վերապրող սգաւոր մայրերու, այրիացած թըշուառ կիներու, որբացած անմեղունակ աղջիկներու եւ մանչերու հոգիներուն սփոփանք պատճառող լուր մըն էր, որ 15 Մարտ 1921ին արձագանգեց աշխարհիս քաղաքակրթեալ մարդկութեան սիրտին մէջ, ցաւակից՝ Թուրքերու կողմէ ջըխտոնեայ Հայութեան ենթարկուած բարբարոսական համատարած կոտորածին։

«Պերլինի մէջ հայ ուսանող մը Թալէաթը սպաննած… »։

Հեռագրական առաջին տեղեկատուութիւնն էր այս։ Ցետոյ, հետզհետէ, այդ դէպքին առընչութեամբ, մանրամասնել լուրեր, թէ հայկական, թէ օտարազգի լրագիրներու մէջ, «Թուրք մեծ ոճրագործը» մակդիրը տալով սպաննեալին։

Ցնցատակարժան մէջբերում մը կ՚ուզեմ ընել այս առթիւ։

1918 Նոյեմբեր 11ի զինադադարէն ետք, արտասահմանէն վերադարձած, Պոլսոյ մէջ վերագտած էի սգակիր մայրըս, քոյրս եւ հէք Մկրտիչ եղբօրս այրին, որոնք Սամսոնի մեր տունէն տարագրուող 11 հոգիներէն վերապրողներն էին, միւսները զոհ գացած ըլլալով, ոմանք ջարդի, ոմանք ալ դժոխային չարչարանքներու։

Դառնակսկիծ մայրս, երբ լսեց հրէշ Թալէաթի սպաննութիւնը հայ երիտասարդի մը կողմէ, խոր յուզումով, բազկատարած գոհութիւն յայտնեց Աստուծոյ, որ իրականացուցած էր բռնաքարշի տարապալից ճանապարհին, իր եւ ցաւակից բոլոր հայ կիներու, աղջիկներու անէծքները՝ տեղահանութեան ու ջարդը կազմակերպողներուն գլխուն։

Բարեկամներէս մին, որ Պոլիս իր տան մէջ առեն մը ասպնջականութիւն տուած էր Սողոմոն Թէհլիրեանին, մասնիչ Արթին Մկրտիչեանը մահուամբ պատժած օրերուն, իր մօտն ունէր հերոսին մէկ լուսանկարը, որ կը ներկայացնէր գեղադէմ համակրելի երիտասարդ մը նստած, աջ ձեռքը ծնօտին յարած, մտածկոտ։

Բարեկամս խնդրանքիս ընդառաջ երթալով, ինծ յանձնեց այդ լուսանկարը, վկայակիր մօրս ցոյց տալու համար։ Տարաբախտ կինը ձեռքն առնելով զայն, արտասուաթոր, համբուրեց եւ բացագանչեց.— «Ապրիս՝ Հայու քաջ զաւակ», ինչ որ ինքնին կ՚արտայայտէ բազմաթիւ հայ տառապած թշուառ կիներու զգացումը։

Անշուշտ Թալէաթի մը սպաննուելովը չէր որ, ջարդէ ու տառապանքէ վերապրող Հայեր գոհացում պիտի գտնէին իրենց ջարդուած հարազատներուն անդառնալի կորուստին եւ իրենց ընտանեկան խաղաղ ու երջանիկ բոյներուն անդարմանելի աւերումին համար։ Ու դարձեալ, միայն Թալէաթով չէր վերջանար պատժուելիք Թուրք ոճրագործներուն շարքը։

Հայ ժողովուրդը ունեցաւ, Սողոմոնի գիւցազնութեան հաւասարող ուրիշ հայ վրիժառու կորիճներ եւս, որոնք մաքրագործեցին բազմաթիւ փախստական եւ Թուրքիոյ մէջ թաքնուած հայախողխող Թուրք հրէշներ։ Բայց Թուրք պետութեան գործին չէր գար անոնց դէմ դատ բանալ, որովհետեւ գիտէր թէ դատավարութեան ընթացքին, միջազգային թերթերուն առիթ պիտի տրուէր Թուրքերու գործած գիւային վայրագութիւնները վերարծարծելու։

Այսօր Սողոմոն Թէհլիրեանի նուիրուած յուշերեկոյին, արդար վրէժխնդրութեամբ գործող այն բոլոր հայ կորիճները, ներկայիս ողջ կամ մեռած, հաւասարապէս արժանի են Հայութեան ջերմ օրհնութեան եւ յարգանքին։

ՕԹՈՆ Ց. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

բարեկամ պիտի ըլլայ Թուրքիոյ»։

×

Եէք կը շարունակէ, «Դատը տեղի ունեցաւ 2 Յունիս 1921ին, Պերլինի մէջ։ Սողոմոն Թէհլիրեան, 24 տարեկան հայ մը, ամբաստանուած էր մարդասպանութեամբ։ Ան դատարանին մէջ ներկայացուց պարագաները իր ամբողջ ընտանիքին եւ ազգականներուն, որոնք սպաննուած են 1915ին, Երզնկայի մէջ, իսկ ինք հրաշքով մը ազատած էր։

Ջարդէն ետք, Թէհլիրեան Թիֆլիս եւ Սելանիկ գացած է, հանդիպելով Փարիզ, յետոյ Պերլին եկած, իբրեւ ուսանող։

Ան վկայեց, թէ յանկարծ մօրը ոգին աչքին առջեւ եկած եւ ըսած է. «Սողոմո՛ն, գիտես որ Թալէաթ քու գտնուած քաղաքիդ մէջ կ՚ապրի եւ դուն անտարբեր ես այդ մասին։ Դուն իմ տղաս չես»։

Այդ կէտին վրայ, պաշտպան փաստաբանը ընդհատեց զինք եւ ըսաւ. «Սողոմոն մղուեցաւ վրէժի գաղափարէն եւ կասկած չկայ, որ տեսաւ, թէ Թալէաթ փաշա պատասխանատու անձն էր իր ընտանիքին եւ իր ժողովուրդի ճակատագրին։ Ամբաստանեալին արարքը արդիւնք է սոսկալի չարժաուիթներու։ Իմ կարծիքով՝ մարդկայնօրէն հասկնալի է»։

Հակառակ ընդհանուր դատախազին յայտնի համակրութեան, դատարանի նախագահը պատիժ պահանջեց, բայց երդուեալները յանցանք չգտան եւ անպարտ արձակուեցաւ Թէհլիրեան։

«Ի զուր չէր, կ՚աւելցնէ Եէք, որ գերման արտաքին նախարարը ըսած էր, թէ Գերմանիա այսուհետեւ Թուրքերու հետ բարեկամութիւն պիտի չունենայ։ Ասիկա 1921ին էր։ Իսկ 1944ին, Թուրքիա մեղի (Գերմանիոյ) ըսաւ. «Գերմանիոյ բարեկամութեան պէտք չունիմ»։

ՀԱՅԿԱԶՆ Գ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

(Շար.)

ՀԱՅՑԹ ՆԵՄԵՍԻՍԸ

1921 Մարտ 15։ Մեր ժամանակակից պատմութեան հարուստ էջերուն մէկ յանկուցիչ թուականը պիտի մնայ. անկասկած, քանի որ այդ Օրը յղփացած Եւրոպայի սրտին՝ Պերլինի մէջ, հրէշ մը կը փռուէր մայթին վրայ՝ «սղոցուած կաղնիի բունի պէս», շանթահար՝ հայ վրիժառու գնդակներէ…

Վայրենաբարոյ ցեղի մը անլուր աբարքները ճաշակած սերունդի մը մէկ համեստ ներկայացուցիչն էր պատուհասողը, Բագառիճէն։ Սողոմոն Թէհլիրեան, նուիրականացած եւ սրբացած անուններու կարգին դադրած է այլեւս սովորական անձ մը կամ անուն մը նկատուելէ։ Իրեն տարազուող այս պարզ ու ընթացիկ անունին տակ կը պարփակուի վերջին հարիւրամեակի Հայոց պատմութիւնը, երբ արիւնը կը կաթկթի հայուն երակէն, վառօդ կը հոտին մոխրակոյտի վերածուած գիւղերը, եւ ըմբոստութեան զարնանաշունչ ղօղանջներուն մէջէն ազատութեան ալեկոծումը կը սաւառնի Հայոց աշխարհի արիւնոտ լեռներուն եւ դաշտերուն վրայ։

×

Վրէ՜ժ, ո՛րքան ցասում, ի՛նչքան պոռթկում խտացած եւ պարփակուած է մարդասէրներէն եւ խաչասէրներէն անընդունելի այս մէկ հատիկ բառին մէջ։ Ամբողջ զգացում մըն է, հոգեվիճակ մը։ Նեմեսիսը՝ վրէժխնդրութեան այդ ամեհի եւ անողոք Աստուածը ինչքա՜ն երկրպագուներ եւ խնկարկողներ ունեցած է՝ խոնարհ եւ անիրաւուած խաւերէն, ժողովուրդներէն։ Ի զուր չէ որ վրէժխնդրութեան զգացումը կը նկատուի աստուածային պարգեւ մը, շնորհուած՝ անարգուածներուն եւ անիրաւուածներուն։ Սփոփարար միակ հատու զէնքը, որուն հարուածներուն տակ կը խորտակուին չղթաներ, գահեր եւ գահակալներ։

×

Հարտընպերկի վրայ արձակուած գնդակին նշանակութիւնը գերազանցօրէն մարդկային արժանապատուութեան հետապնդումն էր, նաեւ արդարութեան։ Եւ իրաւ ալ, մեր յաղթական դաշնակիցները փոխանակ ոճիրն ու ոճրագործը դատելու, բան մը որ Նուազագոյն արդարութեան ծնեքը պիտի ըլլար ազատութեան համար ողջակիզուած ժողովուրդի մը ի նպաստ, իրարու հետ մրցեցան ոճրագործը սիրաշահելու եւ քաղաքական գիրքեր ամրապնդելու համար։

Հրէշը, ոճրապարտ Թալէաթը եւ իր ընկերները իրաւունք ունէին կարծելու՝ երբ 1915ի չարաշուք թուականին, Մայիս 21ին, շնականօրէն կը յայտարարէին. — «Ո՛վ պիտի մեզմէ հաշիւ պահանջէ»։

ՀԵՐՈՍԸ ՉԻ ՄԵՌՆԻՐ

Շատ ճիշդ ըսուած է թէ «Հերոսները չեն մեռնիր»։ Անոնց մարմինն ու հոգին սրբազան բոցով մը կը բռնկի ու կը զոհաբերուին Նպատակի մը համար։ Անոնք չեն մեռնիր, ինչպէս չի մեռնիր Նպատակը երբ գեղեցիկ է ու մարդկային։ Անոնց գիծը ուղիղ է ճիշդ ճշմարտութեան գծին պէս։

Ցաւիտենական են այն ազգերը որոնց կոչումը ճշմարիտ է ու համամարդկային։ Աշխարհը շատ է տուժեր կրքամոլ հորդաներէն ու աւազակներէն եւ միշտ ալ կայ այդ վտանգը։ Տառապող ժողովուրդի մը մէջ աւելի ուժեղ է մարդկայինը։ Հայ ժողովուրդի դիմադրական ուժը իր մարդկային ըլլալն է։

… Ես չեմ յիշեր մեր ազգային կեանքի մէջ երեւոյթ մը, որ համաչափ խանդավառութիւն ստեղծէր որքան ստեղծեց Սողոմոնի հերոսութիւնը։ Ծափահարեց ռամկավարը, հնչակեանը, Բարեգործականը, անգրագէտն ու գրագէտը նաեւ եկեղեցականը։

Բոլորը, բոլորը, որովհետեւ Սողոմոնի արձակած գնդակը հայ ժողովուրդի կամքն էր։ Պայծառացան բոլոր մութ դէմքերը, այն դէմքերը, որ միշտ ալ մութ մնացին, երբ դարեր ետք հզօր զոհաբերութիւնով ստեղծուեցաւ Հայաստանի Հանրապետութիւնը, մեր օրուան Հայաստանը։

Մեր սիրելի Սողոմոնը կարճ ժամանակի մէջ դարձաւ հէքեաթի հերոս։ Անոր համար կարեւոր չէին այդ բոլոր ծափահարութիւնները։ Ան իրականացուցած էր իր Նպատակը ու քաշուեցաւ անկիւն մը, ապրելու իր խաղաղ կեանքի իրաւունքը ու կազմելու իր ընտանիքը։

ՀԱՄԱՍՏԵՂ

Մոռցան սակայն բզկտուած եւ լըլկուած հայ մարդու հոգին, որ ցասումով եւ վրէժի վերջին խոյանքով մը, ապրելու իր կամքը պիտի պարտադրէր ու աւելին՝ Նեմեսիսի առջեւ պիտի փռէր դեհենապարտը։

1918 Մայիս 28 եւ 1921 Մարտ 15։

Ջօդուած եւ վիրար լրացնող – ամբողջացնող թուականներ պիտի մնան մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ, առաջինը՝ իբրեւ խարան դրոշմուած ցեղասպան հորդաներու ճակտին, երկրորդը՝ իբրեւ վրէժխնդրութեան հոյակապ արարք։

Նեմեսիս։ Ի՜նչքան խոյանք, ի՜նչքան հերոսութիւն գործուած են վասն եւ ի փառս քեզի, մանաւանդ Հայոց աշխարհին մէջ։

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (63)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Բայց Փառանձեմն այլեւս այնտեղ չէր։ Եւ իշխանը ճանապարհ ընկաւ նրա ցոլուն աչքերը մտքում։

Իսկ արքայազն Տիրիթը նայում էր նրա յետեւից. Նայում էր եւ մտածում տարակոյսների մէջ.

«Ինչ է պատմելու արդեօք արքային… Գիտի՞ ճշմարտի՞ ինձ, թէ»…

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

Երբ Վարդ իշխանը, Կաւաչից վերադառնալով, տեսածը պատմեց թագաւորին, Արշակը լսեց առանց ընդհատելու, իսկ երբ նա աւարտեց խօսքը՝ հարցրեց.

— Եւ ո՞ր Նախարարաց սեպուհներն են այցում նրան։

— Ես, արքայ, տեսայ միայն Արծրունեաց, Վահեւունեաց, Կամսարականաց եւ Արեղենից սեպուհներին։

— Կային նոյնպէս եւ նախարարնե՞ր։

— Ոչ արքայ, ես ականատես չեղայ։

Արշակը լռեց առժամ եւ ապա՝

— Իսկ այդ ամէնը ինչպէ՞ս է ընդունում արքայահայրը։

— Գոհունակ։ «Դրանք իմ մխիթարն են» ասաց։

— Այդպէս,— եւ Արշակը երեսը դարձրեց խօսակցից ու նորից լռեց մի վայրկեան, ապա կամեցաւ նոր հարցում անել, բայց միտքը փոխեց եւ ասաց միայն։

— Ազատ ես, իշխան։

Վարդը դուրս եկաւ տարակոյսների մէջ, չիմանալով, թէ իր հաղորդումը ի՞նչ եզրակացութեան բերեց թագաւորին, ու միայն նկատեց, որ նա մռայլըւեց՝ ներքին շուրթը ատամների տակ առնելով։

Եւ այնուհետեւ Արշակը մռայլ էր մի քանի օր, օրուայ մեծ մասը երթեւեկում էր առանձնարանում եւ խորհում անվերջ։ Ընդունում էր հազարապետ Դաւիթ Գնունուն, ընդունում էր իրեն Վարդին, անում էր անհրաժեշտ կարգադրութիւնները եւ խորհում դարձեալ։

Ի՞նչ էր խորհում, ինչո՞ւ էր մռայլ՝ չէր հասկանում ոչ ոք։ Խորհում էր եւ միեւնոյն ժամանակ, վատ տրամադրութիւնը պալատականներից աննկատ պահելու համար, ջանում էր լինել սովորական, բայց եւ այնպէս պալատականները՝ թէ հազարապետը, թէ պալատի կառավարիչ Դղակ Հայր – Մարդպետը թէ Վասակ սպարապետը, թէ որսապետ Հաւնունին, թէ Սմբատ Բագրատունին ու միւսները նկատում էին, որ թագաւորին զբաղեցնում են ծանր մտքեր…։ Սակայն, նկատելով հանդերձ, ոչ մէկը տակաւին չէր համարձակւում հարցում անել կամ հետաքրքրուել։

Ընդունուած չէր, եթէ թագաւորն ինքը յայտնէր՝ կը լսէին, եւ պարտաւոր էին լսել, այլապէս անպատշաճ էր միջամտել։

Այնուամենայնիւ ամէնքին անհանգստացնում էր թագաւորի մռայլ տրամադրութիւնը։ Անում էին, ճշմարիտ է, ենթադրութիւններ, բայց չէին կարող բնաւ հաստատ լինել պատճառին։ Միայն Մամիկոնէից Վարդ իշխանը գիտէր, որ արքային մռայլութիւն բերեց իր հաղորդումը։ Իսկ պալատականներից ոմանք կարծում էին, թէ դա թերեւս կապ ունի այն բանի հետ, որ նախարարների մի մասը ուշացնում է իր պատասխանը։ Նրանք գիտէին, թէ որքան էր ոգեւորուած Արշակը, որ շուտով նախարարներից կը ստանայ մարդ՝ բանակը զօրացնելու, գործաւորներ՝ քաղաքը կառուցելու, եւ բերդեր՝ երկրի պաշտպանութիւնը ապահովելու համար… եւ որովհետեւ ուշանում էր նախարարների պատասխանը, ուստի արքան մռայլւում էր օրեցօր։

Անգամ Օլիմպիա թագուհին չէր կարողանում հասու լինել եւ ցրել թագաւորի մռայլը։

— Ինչո՞ւ տխուր ես, բագիլեւս,— հարցնում էր նա տաղնապով։ — Պատահե՞լ է արդեօք մի բան։

— Առայժմ ոչինչ, բագիլիսա։

— Գուցէ պարսիկը պատերա՞զմ է պատրաստում Արմէնիայի դէմ,— շարունակում էր հետաքրքրուել Օլիմպիան։ — Դրանից բնաւ չպէտք է վշտանալ, բագիլեւս. կայսրը միշտ օգնութեան կը գայ մեզ։

— Ոչ, բագիլիսա։ Պարսիկը հանդիստ է առայժմ,— պատասխանում էր Արշակը եւ, շուրթերը սեղմած, աչքերի սպիտակուցները փայլեցնելով թուխ, մազոտ դէմքի վրայ, երթեւեկում էր իր խոհերին անձնատուր։— Կայ առաւել ծանրակշիռ հանգամանք։

Իսկ թէ ինչ էր այդ ծանրակշիռը՝ նա չէր բացատրում, այլ միայն խորհում էր մտամփոփ, մոռացած ամէն ինչ, անգամ աւանի կառուցումը, որ մի քանի օր առաջ նրան զբաղեցնում էր ամէն ինչից աւելի… Իսկ պալատականները, տարբեր ենթադրութիւններ անելով հանդերձ, սպասում էին այնուամենայնիւ, թէ արքայի տխրութիւնը կ՚անցնի շուտով կամ կը պատահի ուրախ մի դէպք, եւ նա նորից կը վերստանայ իր նախկին տրամադրութիւնը։

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէի այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30–ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ:

Կը նախագահէ՝ Ընկ. ՉԷՔԵԱՆ:

Կը խօսի Ընկ. ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ :

Պիտի ներկայացուի տարագրութենէն առնուած ողբերգութիւն մը՝

« ՑԵՂԻՍ ՎՐԷԺԸ »

Ղեկավարութեամբ՝ դերասան ԹՐԱԳՕՇԻ եւ մասնակցութեամբ Տէսինի կարող ուժերու :

Կը հրաւիրուի Տէսինահայութիւնը անխտիր:

×

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 19ին :

Կը խօսի՝ Ընկ. ՅԱԿՈԲ ՊԱՊԻԿԵԱՆ

ԱՅՑ ՓԷՌ–ԼԱՇԷԶԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆԸ

Հ. Յ. Դ. Ռոստոմ խումբը այց մը կազմակերպած է Փէռ – Լաշէզի գերեզմանատունը, այս Կիրակի ժամը 15ին .— Ընկերներ՝ Ա. Ահարոնեանի, Ա. Խատիսեանի, Ռուբէնի, Շ. Միսաքեանի, Զօր. Անդրանիկի, ինչպէս նաեւ Ազգ. գործիչներ Գ. Օտեանի եւ Տիգրան Բէկզատեանի շիրիմներուն:

ՀԱՒԱՔԱՎԱՅՐ Կամպեթայի մուտքին առջեւ :

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի ժամը 15·30ին Տէսինի Հ. Յ. Դ. Տան մէջ ընկերական հաւաքոյթ տեղի պիտի ունենայ :

Կը հրաւիրուին Կեդր. Ֆրանսայի Նոր Սերնդականները եւ երիտասարդները :

Ներկայ կը գտնուի Հ. Յ. Դ. Ն. Ս.ի կեդրոնական վարչութեան կողմէ ընկեր ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ :

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ՆԱՀԱԳԱՅԻՆ ՄՈՒՐԱՏ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԱՑ

Շարժանկարի ներկայացում

Ի՞ՆՉ Է ՊԱՏՄՈՒՄ ԳԵՏԸ

եւ ՓԱՍՏԱՆԿԱՐ ՄԸ

Ի նպաստ իր սաներուն

Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 15ին, ժամը 21–ին, Սինեմա Ալհամպրա, Ավընիւ Ժան Ժորէս (Իսի):

Մուտք՝ 3 Ն. Ֆ.

12 տարեկանէն վար պզտիկներու մուտքը ձրի է :

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆՄԱՀ ՀԵՐՈՍ

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԵՀԼԻՐԵԱՆԻ

ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԵՐԵԿՈՅԹԸ ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ՇԱԲԱԹ , ՆՈՅԵՄԲԵՐ 12ԻՆ, ԺԱՄԸ 20·30ԻՆ

MAISON DE LA CHIMIE, 28 bis, Rue St-Dominique (Métro Invalides)

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ՝

ՏԻԿԻՆ ՀՈՒՐԻ ԻՓԷՔԵԱՆ-ՊՈՒՍՏԱՔԵԱՆ

եւ

Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՏԻԿԻՆ ԱՆԱՀԻՏ ՏԷՐ ՄԻՆԱՍԵԱՆ, Օր. ԳԱՐՕՅԵԱՆ, Պ. ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

եւ

ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ

Բոլոր ազգային կազմակերպութիւնները հրաւիրուած են իրենց մասնակցութիւնը բերելու յիշատակի այս երեկոյին :

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Գրիգոր Քահվէճեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց կնոջ եւ մօր՝

ԶԱՊԷԼ ՔԱՀՎԷՃԵԱՆի

մահուան քառասունքին առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, այս Կիրակի առաւօտ, յետ պատարագի :

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները :

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Փոն տը Շէրիի եւ շրջակայքի Հայ Ազգ. Միութիւնը եւ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանեն թէ այս Ուրբաթ (11 Նոյեմբեր) Զինադադարի տօնին առթիւ Տէսինի Տէր Վարագ քհնյ. Աւագեանը Ս. պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարէ 1914ի եւ 1939ի հայ նահատակներու հոգւոց համար, տեղւոյս Ս. Գր. Լուսաւորիչ մատրան մէջ, դպրապետութեամբ Պ. Գրիգոր Մարտիրոսեանի:

ՔԱՌԱՍՆԻՑ ՊԱՏԱՐԱԳ

Այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ քառամսեայ պատարագ պիտի մատուցուի :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ ՍԵՐՈՎԲԷ ԵՊԻՍ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ :

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ .— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ (Նոյեմբեր 11), ժամը 21ին, իր նոր հաւաքատեղին :

Ներկայ կ'ըլլայ Փարիզի Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՕՐԱԿԱՐԳ. - Նախապատրաստական աշխատանքներ Հ. Յ. Դ. 31րդ Շրջ. ժողովին առթիւ, եւ այլ խնդիրներ :

Կը խնդրուի ընկերներէն ճշդապահ ըլլալ :

ՎԱԼԱՆՍ .— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի ընդհ. ժողովը, այս Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8·30ին Ահարոնեան ակումբը: Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կարեւոր օրակարգ :

Քափէ Ռեժանի առաջին յարկը :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ ենթակոմիտէները .—

Հայաստան, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 21ին :

Զաւարեան, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 21ին:

Համազասպ, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 21ին:

Ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլան Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչները:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ վարչութեան դիւանը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, ի նպաստ իր կրթական ձեռնարկներուն :

Երկու հարիւր Ն. Ֆ. Պ. Հայկ Պըրըքճեանէ (Վերտէօն) իր ողբացեալ կնոջ մահուան տարելիցին առիթով: Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Ժամկոչեան յիսուն Ն. Ֆ., Տէր եւ Տիկին Հրանտ Թորոսեան երեսուն Ն. Ֆ. ողբացեալ Տիկին Արտէմ Խանզատեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի: Պ. Արամ Զիթունի երեսուն Ն. Ֆ. իր սիրեցեալ եղբօր Տիգրան Զիթունիի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղի ժողովը այս Կիր. ժամը 20·30ին Պ. Ֆիլիփի սրճարանը: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. վարչութեան ներկայացուցիչը: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն անխտիր ներկայ գտնուիլ: Օրակարգ .— Վարչութեան ընտրութիւն եւ հաշուետուութիւն .

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Իթալիի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները այս Երկուշաբթի կէսօրէն վերջ ժամը երեքին, Ժանթիյիի գլխոցի սրահին մէջ : Կարեւոր օրակարգ :

Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. վարչութեան ներկայացուցիչը :

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը այս Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը չորսին ընկերուհի Տիկին Ա. Գազազեանի բնակարանը, 6 Րիւ Սէն Սիւլփիս, Փարիզ (6), մէթրօ Օտէօն :

Օրակարգ .— Ա) Հաշուեքննիչի զեկուցումը: Բ) Նոր վարչութեան ընտրութիւն: Գ) Ընթացիկ կարեւոր հարցեր :

Կը խնդրուի բոլորին ներկայութիւնը :

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր. ,վեց 22Ն. Ֆր.
Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ԿԻՐԱԿԻ
13
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
DIMANCHE
13 NOVEMBRE
1960

36րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 8949 — 36EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16րդ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4750

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Քաղաքական ներկայ անստոյգ կացութեան մէջ մասնաւոր նշանակութիւն մը ստանայ Քէննէտիի ընտրութիւնը իբրեւ նախագահ Միացեալ Նահանգներու :

Հանրային կարծիքը առհասարակ հաճակրութեամբ ողջունեց այս ընտրութիւնը, որ անսպասելի չէր :

Դեմոկրատները քսան տարի երկրին գլուխը իրենց ձեռքը պահելէ վերջ, 1952ին տեղի տուած էին Հանրապետականներու յաջողութեան առջեւ։ Այզընհաուըրի անձը կարեւոր դեր մը խաղացած էր յաղթանակին մէջ :

Պատերազմը վարած էին Դեմոկրատները,— Ռուզվէլթէն վերջ Թրումըն։ Ցետպատերազմեան շրջանին, դաշնակիցներու ջախջախիչ յաղթանակէն վերջ, անոնք նաեւ առաջնակարգ դեր մը ստանձնած էին համաշխարհային դիւանագիտութեան կեդրոնը ժընեւէն փոխադրելով Ամերիկա — նախ Սան Ֆրանսիսքօ, յետոյ՝ Նիւ Եորք, ուր վերջնապէս տեղաւորուած է Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնը :

Ատլանտեան Ուխտը, Մարշըլի ծրագիրը, Թրումընի վարդապետութիւնը եւ Քորէայի պատերազմը դեմոկրատներուն գործն էր :

Հանրապետականները, երբ 1953 Փետրուարին իշխանութեան գլուխ եկան՝ աշխարհ արդէն բաժնուած էր երկու հակամարտ ճակատներու։ Մէկ կողմէ Խորհրդային Միութիւնը, որ կը յամառէր բռնագրաւման տակ պահել կեդրոնական եւ հարաւ – արեւելեան Եւրոպայի երկիրները, միւս կողմը՝ «ազատ աշխարհը», գլխաւորութեամբ Միացեալ Նահանգներու :

Այզընհաուըր ութ տարուան ընթացքին հաւատարիմ մնաց այն քաղաքականութեան, որուն հիմը դրած էին Դեմոկրատները։ Անդրդուելի մնաց բոլշեւիկեան սպառնալիքներուն դիմաց :

Պահ մը ուզեց հաւատալ «համակեցութեան» մասին Խրուշչեւի տուած հաւաստիքներուն։Կարծեց մեղմեցնել առաջ բերել արեւմուտքի եւ արեւելքի միջեւ։ Նիքսընը ղրկեց Մոսկուա։ Իշխանական ընդունելութիւն ըրաւ Խրուշչեւի, թոյլ տալով որ անիկա յաղթական շրջապտոյտ մը կատարէ Միացեալ Նահանգներու մէկ ծայրէն միւսը :

Յիասթափումը չուշացաւ սակայն։ Այս տարուան Մայիսին Փարիզի վեհաժողովի նախօրեակին Խրուշչեւ ցոյց տուաւ իր իսկական դիմագիծը։ «Համակեցութեան» յոյսերը ի դերեւ ելան :

Իսկ Սեպտեմբերին Նիւ Եորքի մէջ ՄԱԿի ընդհանուր ժողովին առջեւ Խրուշչեւի ջղաձգական շարժումները ամէնէն թերահաւատներուն իսկ աչքերը բացին :

Ընտրական պայքարը ցոյց տուաւ, որ արտաքին քաղաքականութեան մարզին մէջ մեծ տարբերութիւն չկայ Հանրապետականներու եւ Դեմոկրատներու միջեւ : Քէննէտի կ'ուզէ ինք ալ փորձ մը ընել լեզու գտնելու համար Մոսկուայի հետ : Պիտի յաջողի՞ : Կասկածելի է։

Այզընհաուըր ամէն ճիգ ըրաւ՝ խուսափելու համար համաշխարհային նոր պատերազմէ մը։ Ցաճախ զիջումներու ճամբան բռնեց՝ իր երկրի հեղինակութիւնն ու հմայքը պակսեցնելու գնով։ Խրուշչեւ օգուտ քաղեց անոր քաղաքականութենէն՝ «յաղթանակներ» արձանագրելու համար։

Մոռցուած չէ, որ Ամերիկա դեմոկրատներու իշխանութեան օրով մտաւ համաշխարհային երկու պատերազմներուն մէջ, 1917ին եւ 1941 Դեկտեմբերին, երբ նախագահներն էին ամէնէն խաղաղասէր պետական դէմքեր, Ուտրօ Ուիլսըն եւ Ֆրէնքլին Ռուզվէլթ : Երկու անգամին ալ դաշնակիցները յաղթանակը չահեցան

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԳԱԼ ՏԱՐԻ

Անգարայէն կը հեռագրեն թէ Ազգ. Միաբանականութեան Կոմիտէին (Յեղափոխութեան) անդամներէն Օսման Քէօքսալ, Քաղաքական Գիտութիւններու Ֆաքիւլթէին մէջ խօսք առնելով, յայտարարեց.

— Մեր կոմիտէն ամէնէն ուշը 29 Հոկտեմբեր 1961ին, իշխանութիւնը պիտի փոխանցէ ազգային կամքին, որ գործի գլուխ պիտի գայ ժողովրդավարական ընտրութիւններով։ Վճռական է այս մասին որոշումը։ Ընտրութիւնը կրնայ աւելի կանուխ կատարուիլ, բայց ոչ՝ աւելի ուշ։ Ուստի ըստ այնմ պարզեցէք ձեր գաղափարները։

Ցետոյ խօսեցաւ Հալքի Կուսակցութեան ղեկավարներէն Թուրան Կիւնէշ, որ ըսաւ թէ այսօրուան պայմաններուն մէջ կարելի չէ ընտրութիւն ընել, եւ աւելցուց.

— Այսօր, ընտրութիւն մը ճիշդ չըլլար, որովհետեւ վէրքերը կ'արիւնէ։ Եթէ ընտրութիւն կատարուի նախ քան երկրին խաղաղեցումը, կը վախնամ թէ քաղաքական ուժերը թշնամական մթնոլորտի մը մէջ կը մտնեն :

Փրոֆ. Ն. Էրիմ ըսաւ.

— Անոնք որ դատեցին, այժմ հաշիւ կուտան Եասը Ատայի մէջ։ Նոյնիսկ եթէ չդատապարտուին, օրէնքով պիտի արգիլուի իրենց քաղաքական կեանքի մէջ մտնել վերստին ։ Կացութիւնը այսօր յարմար է ընտրութեան մը համար։ Այնքան ատեն որ արտաքին կամ ներքին պատերազմի վիճակ մը չկայ, պատճառ չէր կրնար ըլլալ ընտրութիւններու յետաձգման :

Կոմիտէի անդամներէն Ֆ. Աքքոյունլու հարցուց այն ատեն.

— Եթէ Եասը Ատայի կողմնակիցներ ընտրուին Օրէնսդիր ժողովին, այս յոռեգոյն հաւանականութեան դէմ ի՞նչ պէտք է ընել ։

Փրոֆ. Էրիմ ըսաւ թէ այդպիսի վտանգ մը կայ եւ յարեց.

— Արդէն 1957ին փոքրամասնութեան մէջ էին։ Դատավարութիւններէն ետք, կարելի է որ աւելի եւս նուազին։ Հակառակ պարագային՝ եթէ այդ վտանգը ծայր տայ, դարձեալ ձեզի կը վիճակի գործի լծուիլ։

շնորհիւ Մ. Նահանգներու նիւթական ու ռազմական աջակցութեան ։

Ներքին քաղաքականութեան մէջ դեմոկրատները մեծ բարենորոգումներ մտցուցին, մանաւանդ Ռուզվէլթի օրով ։ 1933ին Նիւ Տիլը վերջ տուաւ տնտեսական տագնապին եւ բարգաւաճման նոր շրջան մը բացաւ ։

Իսկ իր մահէն առաջ Ռուզվէլթ քուէարկել տուաւ ընկերային ապահովութեան օրէնքը, որուն շնորհիւ այսօր 65 տարեկանէն վեր աշխատաւորներն ու ամսակահանաւոր պաշտօնեաները հանգստեան թոշակ կը ստանան եւ ապրուստի ապահովութիւն ունին։

Լաւ յիշատակներ են ասոնք ամերիկեան քաղաքացիներուն համար։

Կը սպասուի, որ ներքին ճակատին վրայ Քէննէտի հետեւի իր մեծ նախորդներու օրինակին, — կրճատել դրամատէրերու շահերը եւ բարւոքել աշխատաւորներու վիճակը ։

Գալով արտաքին ճակատին, ամէն ոք անհամբեր կը սպասէ, որ վերջ գտնեն պաղ պատերազմն ու անստոյգ կացութիւնը ։ Ու խաղաղութիւնը դրուի ամուր հիմերու վրայ։

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՒ ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՆ

Պոլսոյ «Թէրճիման» թերթը, Նոյեմբեր 3ի թիւով այսպէս կը պատմէ Ճեմալ փաշայի սպանութիւնը Թիֆլիզի մէջ.—

Ծովային նախարար Ճէմալ փաշա որ Ա. աշխարհամարտի պարտութենէն ետք մօտիկ ընկերներուն՝ Թալէաթ եւ Էնվէր փաշաներուն հետ խոյս տուած էր Պոլսէն, ատեն մը Պերլին եւ Մոսկուա կը մնայ, յետոյ Աֆղանիստանի բանակը բարեկարգելու նպատակով՝ Քապիլ գացած եւ այս ուղղութեամբ Ռուսիայէն օժանդակութիւն ապահովելու նպատակով Մոսկուա վերադարձած էր։

Ռուսերը համամիտ էին որ Ճէմալ փաշա աշխատի Աֆղանիստանի մէջ, նկատելով որ պիտի կարենային այս երկիրը աւելի ատենուան իրենց գլխաւոր թշնամի Անգլիոյ դէմ օգտագործել։ Բայց այս անգամ գործը փոխուած էր։ Վասնզի Էնվէր փաշան, որու բոլշեւիկները տուած էին մնտուկներով ոսկի եւ ապարանքներ Մոսկուայի մէջ՝ զայն համարելով իմպերիալիստներու թշնամի, հետեւաբար իրենց բարեկամ, պատրուակով մը Թիւրքեստան խոյս տալով բոլշեւիկներուն դէմ ապստամբած տեղացիներուն գլուխը անցած էր ։

Ռուսերը ահա այս պատճառաւ Ճէմալ փաշայէն ալ կը կասկածէին։ Հակառակ անոր որ Ճէմալ փաշա յայտնած էր թէ համակարծիք չէ Էնվէր փաշայի, նոյնիսկ կը պախարակէ անոր գործելակերպը, բոլշեւիկ կառավարութեան աւագանին իր խօսքերուն չէր հաւատար։ Մոսկուայի ամէնէն բրաւառու պետական մարդիկը չէին ծածկեր իրենց անվստահութիւնը ։ Համբաւաւոր արտաքին գործավար Պարախան, որու հետ վերջին անգամ տեսակցած էր, զինքը երկարօրէն լսելէ ետք ըսած էր.

— Փաշա ուր որ երթալ ուզէք, կատարելապէս ազատ էք։ Նոյնիսկ եթէ Մոսկուայի մէջ մնալ բաղձաք՝ ձեզ դարձեալ մեր հիւրը կը նկատենք։ Միայն թէ այսուհետեւ մեզմէ օժանդակութիւն մի սպասէք ։

Այս խօսքերուն վրայ Ճեմալ փաշա ափ ի բերան մնացած եւ խորհելով որ այլեւս Մոսկուայի մէջ բնակիլը ոչ մէկ իմաստ ունի, 5 Յուլիս, 1919ին Աֆղանիստան վերադառնալու մտօք կառախումբով ճամբայ ելած էր։ Եռօրեայ ճամբորդութենէն ետք, Թիֆլիզ ժամանումին՝ որոշած էր քանի մը օր այնտեղ մնալ ։

Բայց Վրաստանի մայրաքաղաք եւ ըՍ –

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԹՐՔԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Եասը Ատայի թրքական դատարանին առօրեայ աշխատանքները զարմանք պատճառած են նոյնիսկ ... Թուրք գիւղացիներուն ։

Մալաթիայէն Պոլիս կը հասնի Թուրք գիւղացի մը, որ այցելութեան կ'երթայ Թուրք յեղափոխութեան կոմիտէին անդամներէն Մուզաֆֆէր Եօզտաղի, եւ յիշելով այն պարագան թէ յեղափոխական դատարանը շատ երկար զբաղեցաւ Մենտերէսի ապօրէն զաւկին ծնունդով ու մահով, կը հարցնէ .

— Ինչո՞ւ կատարուեցաւ յեղափոխութիւնը, տապալեցիք կառավարութիւնը, եւ կազմակերպեցիք այս դատավարութիւնը։ Մենտերէսի լակոտի՞ն համար յեղափոխութիւն ըրիք ։

Եւ գիւղացին կ'աւելցնէ որ եթէ մեռեր է Մենտերէսին լակոտը, սարեկան հարիւր երախայ կը մեռնի իրենց գիւղին մէջ։ Հետաքրքրուող ո՞վ։

— Մենք կ'ուզենք, կը շարունակէ գիւղացին, որ յեղափոխութիւնը զբաղի ոչ թէ Մենտերէսի լակոտով, այլ մեր զործերով ։

Եօզտաղ համամտութիւն յայտնած է ։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 11

ԿՌՈՒՆԵՐ ԵՒ ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ ԱԼԺԷՐԻ ՄԷՋ

ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ ԵՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ապահովութեան բացառիկ ուժեր, ոստիկանութիւն, նոյնիսկ թնդան մը ուրբաթ առաւօտէն սկսած էին հսկել Ալժէի մէջ եւ վրայ ցոյցեր նախատեսելով Նոյ. 11ի առթիւ։ Ժամը ութէն սկսեալ ուսանողները կը հաւաքուէին Ֆորոմի հրապարակը վանգան բացագանչութիւններ պոռալով .— «Ֆրանսական Ալժերիա», «Սալան իշխանութեան գլուխ», «տը Կոլ հրաժարէ՛», ուրիշներ «Մասի՛ւ, Մասի՛ւ» կը պոռային։ Ժամը 9ին, կառավարութեան պատուիրակը՝ Տըլուվրիէ կը հասնի սուլոցներու մէջ։ Տողանցքէն ետք, Տըլուվրիէ եւ զօր. Քրեփէն, ուղղոյն եւ մատաղ կը հեռանան, բայց հակառակ ոստիկաններուն ազդարարութեանց, ցուցարարները կը մնան ։

Իվերջոյ կռիւներ կը սկսին եւ ծանր բախումներու հետեւանքով հարիւր հոգի կը վիրաւորուին որոնց տասը ծանրօրէն։ Բանակը երբեք չէ միջամտած իսկ ապահովութեան ուժերը մօտ 70 հոգի ձերբակալած են ։

Մոտաւորապէս նոյն ատեն, Զօր. տը Կոլ ծաղկեպսակ կը դնէր «Անծանօթ Զինուորին» վրայ։ 50.000 հոգի կը հաշուեն Շան զ'Էլիզէ հաւաքուած ժողովուրդը, որ խանդավառութեամբ ողջունած է Հանրապետութեան նախագահը։ Մէկ մեծ բացակայ, այս պաշտօնական արարողութեան՝ մառեշալ Ժուէն որ նոյն կէսօրէն վերջը գրաւոր կը բացատրէր թէ ինչու ներկայ չէ եղած .— «Հակառակ այն յիսուն տարիներու բարեկամութեան որ զիս կը կապէ Զօր. տը Կոլի, գիտակից իմ բարոյական պատասխանատուութիւններուն, իբրեւ բարձրագոյն աստիճանաւոր բանակին եւ իբրեւ ալժերացի, մարդկայնօրէն անկարելի եղաւ ինծի ներկայ ըլլալ յաղթանակի արարողութեանց, հակառակ մեր մեռելներուն յիշատակին։ Արդարեւ չեմ կրնար, տառապանքիս մէջ, չբողոքել մէկ կամ միւս ձեւով, եւ բացակայութիւնս էթուալի հրապարակը բողոք մըն է մեր ալժերացի եղբայրները լքելու դէմ, ըլլան անոնք մահմետական թէ քրիստոնեայ, եւ որոնք երկու պատերազմներուն ալ՝ թան տուին հաւասարակաց հայրենիքին պաշտպանութեան համար։ Մըտածել թէ Ալժերիան կրնայ Հանրապետութեան շրջագիծէն ելլել, կը նշանակէ վտանգել Ֆրանսան, Եւրոպան եւ ազատ աշխարհը»։

Ամբողջ օրը ապահովութեան ուժեր կը հսկէին Շան զ'Էլիզէի շրջանը, ուր 2000 հոգիի ինքնութեան թուղթերը ստուգուեցան։ Ժամը 21ին կռիւներ ծագեցան «Ֆրանսական Ալժերիոյ Ճակատի» եւ «Երիտասարդ Ազգ»ի անդամներուն կողմէ։ Կարգը կը վերահաստատուէր ժամը 24.15ին։

Զօր. Սալան որ միշտ Սպանիա կը գտնուի յայտարարութիւն մը յանձնեց մամուլին ուր կը չեշտէ .— «Վճռապէս, ոչ կ'ըսեմ այդ ալժերական Ալժերիոյ որ աւելի որոշուած չէ քան ինքնորոշուած պիտի ըլլայ եւ վերջապէս միացած Ֆրանսայի »։

ԴԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Ոմն (Փարիզ) Ն. Ֆ. 2000
Գ. Մամիկոն Կիւրճեանէ
(Պուէնոս Այրէս) Ն. Ֆ. 500

ՄԵՐ ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ՎԷՃԵՐԸ

ՅՈԲԵԼԵԱՆ ԲԱՌԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Գ.

Յոբելեան բառը կապ չունի յոբէլ բառին հետ՝ ըստ այն արմատական իմաստին, որ աւանդաբար կը տրուի վերջինին։

Յանդգնութի՛ւն է ըսել այսպէս, երբ բոլոր բառարանները եւ մեծանուն բանասէրներ կը գրեն թէ յոբէլ կը նշանակէ եղջիւր, կամ փող՝ խոյի եղջիւրէ, եւ յոբելեան՝ հանդիսութիւն, զոր կը սկըսէին Եբրայեցիները հնչեցնելով այդպիսի եղջերեայ փողեր ։

Բոլոր այս բացատրութիւնները ··· Հինգհարիւրէ յիսնեան ստուգաբանութիւն։

Այսուհանդերձ, թէ ո՛ր լեզուէն կու գայ յոբէլ բառը եւ ի՛նչ կը նշանակէր սկզբնաբար, պատասխանը՝ խառնաշփոթութիւն եւ ուրիշ ոչինչ։

Գրուած է թէ փիւնիկեան բառ է։ Գըրուած է նաեւ թէ բաբելական բառ է։ Ա. Վայլ կ'ընդունի թէ եբրայական բառ է, արմատական իմաստով՝ կը նշանակէ հոսիլ, դերձանի պէս երկարելով, ինչպէս կը հոսի եղջերափողին ձայնը՝ դերձանի պէս երկարելով,— արծաթափողին ձայնը չի՞ հոսիր, ու կը կտրի՞ փրթող դերձանի պէս։ Վոկլիւէ կ'ենթադրէ թէ արաբերէն բառ է, արաբերէնի մէջ այժմ անգործածելի՝ որովհետեւ գրոց մէջ ··· կորսուած, ու կը նշանակէ խոյ կամ խոյի եղջիւր։ Ահա թէ ինչո՛ւ բաբբունի մը կը կարծէ թէ հանդիտութիւն մը կը ներկայացնեն եբրայերէն յոբէլ եւ ֆրանսերէն պէլիէ բառերը ։

Այսպէս կամ այնպէս, հին մեկնիչները կ'ըսեն թէ հին բառ է, Հնդամատեանէն առաջ իսկ ծագումը անյայտ, եւ Հնդամատեանէն ետքը գրոց մէջ անհետ։ Ըստ նոյն հին մեկնիչներուն՝ նոյն բառն է որ անձնանուն տրուած է Յոբալի, «հայր որ եցոյց դ'հրգս եւ քնարս» (Ծննդ. Դ. 21)։

Գեսենիոս կ'ընդունի թէ բնաձայն բառ է։ Արդարեւ Թեմփսեթինի բառին ծագումը կը դնէ յունարէն բացագանչութեան մը մէջ։

Առաջին անգամ Ս. Ցերոնիմոսն էր որ հանդիտութիւն մը նշմարեց եբրայական եղջերափողերու գործածութեան եւ հռովմէական դեղջկական կամ հովուական ցնծութեան աղաղակներուն միջեւ ։

Իրողութի՛ւն է թէ եղջերափողը (*), ի հնումն, կը ծառայէր յայտարարելու գիշերուան ժամերը եւ զանազան տօնախմբութեանց բացումը՝ Հռոմի մէջ, ինչպէս յիսնամեակի ազատութեանց հռչակումը եւ պատերազմական գործողութեանց ղեկավարումը՝ Եբրայեցւոց մօտ։ Աստուածաշունչ Մատեանը, սակայն, խորթ բառ ընդունելով յոբէլը՝ նախընտրաբար եւ առաւելապէս կը գործածէ շոֆար բառը, հայերէն՝ շեփոր ։

Գեսենիոս, ի վերջոյ, զարգացնելով իր տեսակէտը, յոբէլ բառին կուտայ «ուրախութեան աղաղակ» նշանակութիւնը, գերմաներէն շալ բառին համազօր։ Այդ բացատրութեամբ՝ եբրայերէն բառը կը ստանայ «ցնծութեան փողահարութիւն» նշանակութիւնը, զօրացնելով Ցերոնիմոսի մեկնութիւնը։ Դեռ աւելին,— Մօրիս Վեռն, «Աստուածաշունչ Մատեանին փոխառութիւնները յունարէն եւ լատիներէն լեզուներէ» գործին մէջ (**), կը վկայէ թէ ոչ միայն յոբէլ բառը (ցնծութեան աղաղակ), այլ եւ քերէն բառը (եղջիւր կամ եղջերափող), փոխ առնուած են լատիներէնէ։ Այս բառերը Պաղեստին մըտած են առեւտրական ճամբաներով, Միջերկրականի արեւելեան աւազանին եզերքէն ի վար ։

Այս հաստատումէն ետքը, իբրեւ պատկերազարդութիւն այն շփոթութեան, որ կը ծագի փողահարութեան կամ յոբելեանին տրուած մեկնութիւններէ, ձեռագիրներու լուսանցքներէն մտնելով բնագրին մէջ՝ մէկը միւսին ետեւէն, ահաւասիկ քանի մը նմոյշ.— «Օր նշանակելոյ» (Թու. ԻԹ. 1), ըսել կ'ուզէ՝ «օր հարկանելոյ փող»։ «Յիշատակ փողոց» (Ղեւ. ԻԳ. 24), ըսել կ'ուզէ՝ «փող հնչեցնելու յիշատակ»։ «Փողք նշանակաց նշանակել ի մեզ» (Բ. Մնաց. ԺԳ. 12), կամ՝ «փողք ազդեցութեան ազդ առնել»։ Ռ. տը Վօմէլամանին կը թարգմանէ ցնծութեան աղաղակը որ կը բարձրանայ՝ յոբելենական տօնախմբութեանց յայտարար, բառը ընդունելով պատմական տարազ, փողէն կամ շեփորէն անկախ ։

Ստուգաբանական այս պրպտումներէն ետքը՝ այժմ յոբելեան բառին պատմական բովանդակութիւնը ։

Յոբելեան երկու բովանդակութիւն ունի.

1.— Տոմարային տարազ մըն է (ֆոն-փիւք), որ կուտայ յիսուն տարիներու սահման մը։

Հին Եգիպտացիները ունէին երեսուն տարիներու տոմարային տարազ մը, որ կը կոչուէր սեդ,— եգիպտական յոբելենական այս տօնը կը սահմանէր թագաւորին գահակալութեան երեսուն տարիներուն լրումը։ Ո՛ր է նշանակութիւնը եւ արժանի՝ առանձին ուսումնասիրութեան կամ նկարագրութեան, մանաւանդ փարաւոնին պարը հողի կտորի մը վրայ։ Ըսեմ միայն թէ կը խորհրդանշէր թագաւորութեան վերանորոգութիւնը, վերածաղկիլը՝ եթէ կարելի է ըսել ։

Եբրայական յիսնամեակը բաբելական ծագում ունի ապահովաբար, որովհետեւ գրոց մէջ կը մտնէ յետ Բաբելոնեան գերութեան, տարագրութենէ վերադարձէն ետքը։ Շարունակաբար աշխատող (գերութեան դատապարտուած) մարդը, կենդանին եւ հողը ազատ կը հռչակուէին յիսուն տարին անգամ մը։

2.— Հետք մըն է լուսնային դիմայեղումներու կապուած քաղդէական աւանդութիւններէն, որոնց հիմը կը մնայ շաբաթը, «թապու» հռչակուած օրը եւ եօթնօրեակը ։

Այնքան հետաքրքրական է այս հարցը, որ պիտի չուզէի զրկել անոնք որ կը սիրեն փախուստ տալ առօրեայ դէպքերու ջաղացքին աղմուկէն ու մտնել մտային հարստութեանց հանդիսարանը։ Առով կը լրանայ յոբելեան բառին պատմութիւնը, որպէսզի յետոյ, վերջին յօդուածով մը, ներկայացնեմ յոբելեան բառին քերականութիւնը, մեր վէճին հիմնական մասը ։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Մանկամտութիւն է ենթադրել բառին թելադրութեան եւ կարծել թէ եղջերափողերը եղջիւրէ շինուած փողեր էին,— սկզբնաբար եղջիւր կը գործածէին եզներն՝ առաջնորդելու համար եզը, բայց եւ փողի ճարտարարուեստը, եղջիւրի ձեւ տալով կամ այլ ձեւեր, մետաղ է գործածած միշտ, ինչպէս արծաթ (Թու. ԺԱ 2), ինչպէս եւ պղինձ (լատիներէն պղնձահար կը նշանակէ փողահար)։ Ծիծաղելի է հաւատալ թէ Յեսու պատերազմելու եղաւ փչելով··· խոյի եղջիւրներ։ Այս նոյն սխալը գործուած է լատիներէն կոռնիկուլարիոս բառին ստուգաբանական փորձին մէջ,— Մարկուարտ կը հաստատէ թէ եղջիւրը որեւէ դեր չունի բառին նշանակութեան մէջ։ Աւելցնենք եւ այն թէ Եբրայեցիներէն առաջ՝ Տուրեանցիք եղջերափող կը գործածէին, ինչպէս կը վկայէ Աթենէոս։ (Պատմութեան մէջ, եղջիւրը խորհրդանշանական բոլորովին տարբեր նշանակութիւն ունի)։

(**) Առաջին անգամ Տերենպուրկն էր, որ ցոյց տուաւ թէ Դանիէլի գիրքը բազմաթիւ յունարէն բառեր փոխ առած է յունարէնէ։ Մօրիս Վեռն, շարունակելով իր պրպտումները ու լեզուական պեղումները մինչեւ Հնգամատեանը, կը հաստատէ թէ փոխ առնուած են ոչ միայն յունարէն, այլ եւ լատիներէն բառեր, (զորս նշմարած էր նաեւ Ռընան), Դ. դարէն սկսեալ՝ նախ քան Քրիստոս ։

ՏՈՔԹ. ՆԷՔ ԵՒ ԹԱԼԷԱԹԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Բ.

Գերմանիա, 1921ին, դատապարտեց Թուրքիոյ ոճրագործութիւնը, բայց դաշնակիցները Թրքական դարշելի գայլը բերին եւ անդամ ըրին Ազգերու Լիկային ։

×

Տոքթ. Նէք, այս դատավարութենէն 22 տարի ետք, 1943ին, երբ Թալէաթի սատակը Գերմանիայէն փոխադրուեցաւ Թուրքիա, նորէն գրեց. «Մուսթաֆա Քեմալ ըսած էր.— Իթթիհատական Թալէաթը պատմական դեր կատարեց եւ իմ գործս դիւրացուց եւ հիմնաւորեց (1920էն ետք)։

1943ին Պոլսոյ մէջ, Թալէաթի դիակին վերաթաղման առթիւ, տոքթ. Նէք գրեց. «Թաղման հանդէսը տեղի ունեցաւ Ազատութեան բլուրին վրայ. Թալէաթի վերաթաղումն էր այդ՝ Թուրքիոյ մէջ։ Ներկայ եղան Թուրք դահլիճին ներկայացուցիչը եւ մեծ բազմութիւն մը։

« Զինուորներ, զինուորական կատարեալ պատիւներ տուին ի յարգանս անոր ։ 1921ին Պերլինի մէջ թաղման առթիւ, ես դամբանական խօսած էի, իսկ 1943ին դամբանական խօսեցաւ քաղաքական հրապարակագիր Հիւսէին Ճահիտ Եալչըն, որ իմ և Թալէաթի բարեկամն էր։ Ան լացաւ Թալէաթի դիակին վրայ ու ըսաւ, թէ Թալէաթ կ'անձնաւորէր պատմական բարեշրջումը, երիտասարդ Թուրքերու ժամանակաշրջանէն դէպի Աթաթիւրքի շրջանը »։

Խօսեցաւ նաեւ ուրիշ հրապարակագիր մը՝ Ահմէտ Էմին Եալման, որ ներկայացուց «Երկու Թուրքիաները։ Մոռացութեան տալով կատարուած ահռելի ոճրագործութիւնները, ան ըսաւ. « Բարենորոգումներ եղան, օրինագրքեր տրուեցան, կիներու դիրքը բարձրացաւ, մարզանքի ընկերութիւններ կազմուեցան, ժողովրդական երգեր հաւաքուեցան, համալսարանը ընդարձակուեցաւ, Քուրանը Թուրքերէնի թարգմանուեցաւ եւն., այդ բոլորը Քեմալը ըրաւ, արթնցուց Թուրք ազգին ազգ. գիտակցութիւնը »։

Ըստ տոքթ. Նէքի, գերման դեսպան Վանկէնհայմ 22 Յուլիս 1914ին գրած էր. « Եթէ Գերմանիա պաշտպան է Թուրքիան արտաքին ճակատի վրայ, ան ներքին խնդիրը կը կարգադրէ լռութեամբ» (էջ 12)։

Տոքթ. Նէք կը շեշտէ նաեւ, որ եթէ Թալէաթի գործերը (հայկական ջարդերը) չըլլային, շատ կասկածելի էր, որ Մ. Քեմալ յաջողէր (էջ 90)։

Գնչու Թալէաթը ոճիրէ զատ բան չէր հասկնար։ Կրթութիւն չունէր Քաղաքական գիտութեանց դպրոցը մտած էր եւ կարգը չէր փոխած ։

Թուրքիոյ Ներոնը երբ շանսատակ եղաւ Պերլինի մէջ, յայտնուեցաւ որ իր «ՅՈՒՇԵՐ»ը գրած էր եւ կը մնային կնոջը քով, որ Գերմանիա կը բնակէր։ Ըստ « Նիւ Եորք Թայմզ»ի մէկ հրատարակութեան, այդ «Յուշեր»ուն մէկ մասը, մօտ յիսուն էջ, յանձնուեցաւ «Վաղըթ» թերթի Փարիզի թղթակցին ։

Յուշերուն ամբողջութիւնը չէ հրատարակուած ։ Թուրքերուն գործին եկած կարգ մը մասերը հրատարակուած են։ Յառաջաբանին մէջ, Թալէաթ գրած է. «Ամբողջ ճշմարտութիւնը չեմ ըսեր, բայց ինչ որ կ'ըսեմ՝ ճիշդ է»։

Վկայութիւն մը ընդունելի ըլլալու համար պէտք է ըլլայ ճշգրիտ եւ ոչինչ՝ ատկէ զատ։

Իր «Յուշեր»ուն առաջին նախադասութիւնն իսկ կը մատնէ անոր գնչուի խաբեբայ եւ չարաշուք հոգեբանութիւնը։ Այսպէս, առաջին մասին մէջ, Թալէաթ կը ջանայ արդարացնել Թուրքեւգերման զինակցութիւնը, իբրեւ լաւագոյն քաղաքականութիւն, եւ կ'աւելցնէ, թէ հայկական բարենորոգումներուն համար նախապէս Հազգը փաշայի միջոցով դիմած էր Անգլիոյ եւ անգլիացի քննիչներ պահանջած (Հագգը փաշա, որ Հռոմի դեսպան էր, կը մասնակցէր այն համաժողովին, ուր Իթթիհատը որոշեց Հայերուն բնաջնջումը)։

Անգլիա իբր թէ ընդունեց է Թուրքիոյ առաջարկը՝ հայկական բարենորոգումներու համար, բայց երբ Ռուսիա ծանուցագիր մը տուեր է, Անգլիացիք մերժեր են քննիչ տալ, կը գրէ Թալէաթ ։

Մեծ անաղակապետը իր «Յուշեր»ուն մէջ այնքան ըսեր է, որ «անտեղի գուլումներ եղան, Թալանններ (յագմա) եղան, պէտք էր, որ քննութիւն բացուէր եւ յանցաւորները պատժուէին» եւ նման չան - քարոզներ ։

ՀԱՅԿԱԶՆ Գ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՕՏԱՐ ԷՋԵՐ

ՔԱՒԱՐԱՆԻ ՀՈԳԻՆԵՐԸ

— Այո, հայր իմ, սակայն մարդասպանը խոյս տուած է։ Պիտի քննեն վէրքը, պիտի գտնեն թերեւս արիւնաշաղախ սուրը··· ի՞նչ գիտնամ։ Արդարութեան մարդիկը ահաւոր են, կ'ըսեն ...

— Բայց դուք կրնաք վկայել թէ սուրը փոխ տրուած էր ։

— Անտարակոյս, ըսաւ Տօն Կարսիա, պիտի պնդեմ բոլոր դատարաններուն առջեւ։ Մնաց որ, աւելցուց խիստ յատկանշական շեշտով մը, մնաց որ դուք, հայր իմ, դուք ալ հոն պիտի ըլլաք ճըշմարտութիւնը վկայելու համար ։ Չէ՞ որ մենք ձեզի ներկայացանք դէպքէն ալ առաջ, ձեր հոգեւոր խորհուրդները ստանալու համար։ Դուք նոյնիսկ կրնաք վկայել սուսերու փոփոխութեան մասին ։ Ահաւասիկ փաստը ...

Եւ առնելով Տօն Ժուանի սուրը.

— Տեսէք, հայր իմ, տեսէք թէ ի՞նչ կերպարանք ունի այս սուրը իրեն համար օտար եղող այս պատեանին մէջ ...

Քահանան դլուխը ծռեց մարդու մը նըման որ համոզուած է իրեն պատմուածներուն ճշմարտութեան։ Եւ յետոյ, ափին մէջ գտնուող ոսկինները կշռելով, չքմեղանքի նոր պարագայ մը փնտռեց երկու երիտասարդներու համար ։

— Եւ յետոյ, աւելցուց Տօն Կարսիա, ջերմեռանդ հաւատացեալի մը խորունկ շեշտով, ի՞նչ փոյթ մեզի մարդոց արդարութիւնը, մենք կ'ուզենք երկինքին հետ հաշտուիլ ...

— Ուրեմն վաղը, տղաքս, ըսաւ քահանան հեռանալով ։

— Վաղը, պատասխանեց Կարսիա, մինչ այդ կը համբուրենք ձեր ձեռքերը եւ կ'ապաւինինք ձեզի ։

Քահանային մեկնելէն ետք, Տօն Կարսիա ուրախ ուրախ սկսաւ ոստոստել ։

— Կեցցէ, կեցցէ, աղաղակեց, կը յուսամ թէ հիմա կը գտնուիք լաւագոյն դըրութեան մը մէջ։ Եթէ արդարութիւնը ձեզմով հետաքրքրուի, այս բարի հայրը, իր ստացած ոսկիներուն սիրոյն եւ տակաւին ստանալիքներուն յոյսով պատրաստ է վկայելու թէ մենք բոլորովին օտար ենք սպանութեանը մէջ նոյն մարդուն որ քիչ առաջ անդիի աշխարհ ղրկեցիք։ Հիմա, մտէք ձեր տունը եւ զգոյշ եղէք, մի բանաք ձեր դուռը մինչեւ որ զարնողը ծանօթ մը չըլլայ։ Ես պիտի շրջիմ քաղաքը, նորութիւններ ունենալու համար ։

Տօն Ժուան տուն մտնելով, առանց հանուելու երկարեցաւ իր անկողնին վըրայ։ Ամբողջ գիշերը անցուց առանց քընանալու, մինչ խորհելով իր կատարած մարդասպանութեան եւ անոր հետեւանքներուն մասին ։ [illegible] ... փաղանց յօղնած և գլուխն ալ ծանրացած ըլլալով ուսանողներուն ընթրիքէն հետեւաւորով, քնացաւ այն պահուն երբ արեւը արդէն ծագած էր ։

Երկար ժամանակ հանգստացած էր արդէն, երբ իր ծառան եկաւ զինք արթնցնելու ըսելու համար թէ քօղաւոր կին մը կը փափաքէր խօսիլ իրեն հետ ։ Նոյն պահուն կին մը մտաւ սենեակէն ներս ։

Ամբողջովին փաթթուած էր սեւ վեղարով մը, որ կը ծածկէր իր դէմքն ալ, բաց ձգելով միայն մէկ աչքը ։ Կինը այդ միակ աչքը դարձուց Տօն Ժուանին, ապա անոր ծառային, հասկցնել ուզելով թէ կ'ուզէր առանձին խօսիլ միայն տիրոջը հետ ։ Ծառան իսկոյն հեռացաւ ։ Այցելու կինը նստեցաւ, դիտեց Տօն Ժուանը մեծ ուշադրութեամբ, ապա, պահ մը լռութիւն պահելէ ետք, խօսեցաւ այսպէս.

ՓՐՈՍՓԵՐ ՄԵՐԻՄԷ

(12 Շար.)

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

LA VÉRITÉ

Լալին ու դէշին, առաքինիին ու ամբարիշտին սահմաններու փնտռտուքի ճամբուն վրայ, մարդիկ այն խոհեմ համոզումին եկած են թէ այդ հարցերուն առընչութեամբ, Արիստոտէլի տեսութիւններն դեռ ի զօրու են: Այսուհանդերձ անոնք արուեստագէտ կամ փիլիսոփայ մըն սարսափ կը համարի եթէ ոչ հիմնովին փոխելու բուածը, գէթ իր ժամանակին յատուկ ակնոցով մեկնաբանելու կարգ մը ընկերային եւ բարոյական խնդիրներ :

Հանրի — Ժորժ Քլուզօ ծանրացած է երեք երիտասարդութեան մը բարքերուն ու հոգեբանութեան վրայ : Իր ժապաւէնին հերոսուհին (Տոմինիք Մարսօ — Պրիժիթ Պարտօ) տիպարն է այն էակներուն, որոնց կը հանդիպինք ամէն օր յատուկ սրճարաններու ապականած մթնոլորտին մէջ: Կամայական մերժեցումի մը շնորհիւ միայն, կարելի էր խորութիւն մը տալ այս էակներուն պարապ ներաշխարհին Այդ սխալը գործած է Քլուզօ, իմաստաւորելու համար այդ երիտասարդութեան ապարարոյ կենցաղը: Ճիշդ է թէ ժապաւէններու վերաբերեալ հարցերուն մէջ, ճշմարիտը ցոյց տալը անպայման նպատակակէտ չի կրնար ըլլալ: Ճշմարտանմանը շատ անգամ աւելի յարմար է գործի մը յաջողութեան: Բայց երբ հեղինակը, տեսութիւն մը առաջադրելու յաւակնութեամբ կը մօտենայ նիւթին, ինչպէս ըրած է Քլուզօ իր այս ժապաւէնին համար, այն ատեն գործին բաղկացուցիչ բոլոր տարրերը պէտք է որ իրականութեան հարազատ պատկերացումը կրեն: Քլուզօ ուզած է արդարացնել իր հերոսուհիին մէկ ոճիրը, յանցանքը բեռցնելով անոր շրջապատին եւ մասնաւորաբար ծնողքին ուսերուն վրայ:

Եթէ հարցը այսօրւան միայն ու խնդրոյ առարկան միայն այս աղջկան ոճիրը, կարելի էր, մեղմացուցիչ պարագաներ գտնել — տրուած ըլլալով որ սպանուած անձը (աղջկան նախկին սիրահարը) այնքան ալ պարկեշտ կեցուած չէր ունեցած անոր հանդէպ, ու ներողամիտ գտնուէինք: Բայց գէթ այս անգամ մեր ներողամտութիւնը պիտի զլանանք այդ աղջկան, քանի որ կը զգանք թէ Քլուզոյի հետապնդած նպատակը, ոչ միայն այդ ոճիրին արդարացումն է, այլեւ արդարացումը՝ որոշ երիտասարդութեան մը բարքերուն ու արարքներուն: Այսինքն յատուկ վիճակէ մը հաւաքականին անցնելով՝ Քլուզօ շատ ճարպիկ ձեւով ուզած է մեր մեղսակցութեամբ, դատավճիռ արձակել մեր ընկերութեան շարք մը բարոյական քարացած ըմբռնումներուն, անոնց ուսին բարդելու համար գործուած ու դեռ գործուելիք բոլոր ոճիրներուն պատասխանատուութիւնը: Ճիշդ է թէ բազմաթիւ ծնողքներու անհասկացողութիւնը, իրենց զաւակներուն հոգեկան բարդոյթներուն մասին զանոնք կը մղեն մեղքին դուռը: Այս ժապաւէնին ներկայացուցած ծնողքը այդ կարգին կարելի է դասել, մասնաւորաբար, իր երկու զաւակներուն հանդէպ ցոյց տուած խտրականութեան ոգիովը: Գովասանք եւ գուրգուրանք՝ մէկուն, նախատինք եւ սին բարոյախօսութիւն՝ միւսին: Արդիւնքը կը գուշակէք: Անարգուած զաւկին հոգիին մէջ կը կուտակուի խռովք մը, որ զարգանալով, ճակատագրական պոռթկումի մը կը հասնի: Ծնողքին դէմ ըմբոստանալու ձեւ մը կը նկատէ շնաշխարհիկ եւ վաւաշոտ կեանքի մը գիրկը նետուիլը, այն համոզումով թէ իր վարքը պիտի տառապեցնէ, բարոյական սկզբունքներու տէր, ծնողքը: Այս հոգեբանական մեկնաբանութեամբ կարելի է բացատրել նաեւ իր քրոջը հանդէպ ունեցած անվայել կեցուածքը, երբ ամէն միջոց ի գործ կը դնէ անոր ձեռքէն խլելու համար երիտասարդ եւ խոստմնալից երիտասարդ երաժիշտ մը: Վնասելով քրոջը, կը կարծէ վրէժ առնել ծնողքէն: Եթէ այս տեսակը, իր ընտանեկան շրջագիծէն դուրս հանելու հարց չըլլար, անկախ նկատի առնելով հոն տիրող մթնոլորտ, մասնաւորութիւնը, ծնողքի մը անվայել խտրական ոգին, մենք եւս պիտի դատապարտէինք զանոնք եւ արդարացնէինք աղջկան գործած սխալները: Բայց քանի հարցը ընտանեկանէ հաւաքականի վերածուած է, մենք չենք կրնար, մեր դատավճիռը արձակել ընկերութեան մը վրայ, որուն որպէս ներկայացուցիչ կը հրամցուի մեզ, ծնողք մը, որ աւելի ծաղրանկարի կը նմանի քան սերունդի մը տիպար ներկայացուցչին: Այսպիսի թերացումներու մէջ է որ ձգել կ'ուզէ մեզ Քլուզօ, բազմաթիւ խնդիրներու քննութեան ընթացքին: Նոյն կամայական վերաբերումը, ժապաւէնին առանցքը կազմող, դատավարութեան ատեն: Դատաւորը, դատախազը, երդուեալները (ժիւրի), մէկ խօսքով բոլոր անոնք որ դէմ են այս աղջկան, հակակրելի են, ոմանք իրենց շնական արտայայտութիւններով, ոմանք ալ քարիքաթիւրալ իրենց կերպարով:

Իսկ պաշտպան փաստաբանները, դատապարտեալին համակիրները, եւ վերջապէս դատապարտեալը ինքը՝ Պրիժիթ Պարտօ, աւելի քան համակրելի են, ըլլայ իրենց արտաքինով կամ իրենց արտայայտութիւններով: Երբ այսպիսի կամայական ընտրութիւնով մը պատկերացուած են ամբաստանեալները եւ դատողները, պարզ է որ հանդիսատեսին համակրութիւնը կ'երթայ դէպի ամբաստանեալը: Ինչ փոյթ թէ ամբաստանեալին ընկերները, որ իբրեւ վկայ կանչուած են, կը պատկանին այն երիտասարդութեան, որ իր ունայն կեանքը քարշ կը տանի նկուղներու նեխած մթնոլորտին մէջ, բաւ է որ Քլուզօ անոնց բերնին իմաստալից խօսքեր դնէ, որպէսզի այդ անօգուտ մարդիկը ոչ միայն հետաքրքրական դառնան, այլ եւ կարողանան յուզել հանդիսատեսը:

Իսկ բոլոր անոնք, որ դէմ են ամբաստանեալին շնորհիւ Քլուզոյի թափած ջանքերուն, թէ իրենց կերպարով եւ թէ արտայայտութեամբ ծիծաղելիին դուռը կը հասնին: Երկու չափ, երկու կշիռ. Այս է մեր կրած տպաւորութիւնը այս ժապաւէնէն, որ կրնար մեծ ըլլալ, եթէ ղեկավարող մեծ դառնալու յաւակնութիւնը չունենար: Քլուզօ խելացի եւ վարժ խաղացող մըն է: Այս արուեստը գաղտնիք չունի իրեն համար: Ան կը խաղայ իր քամերային հետ, իր դերասաններուն՝ եւ իր միտքերուն հետ: Խաղալու վարժութիւնը անխուսափելի կերպով զինքը խարդախելու մղած է: Բայց եթէ նկատի առնէր որ իր արուեստը, շնորհիւ իր հաղորդականութեան, կրնար խորունկ անդրադարձումներ ունենալ ընկերութեան վրայ, հաւանաբար զգուշանար այնքան վերթիւոզիթէ դնել հարցի մը շուրջ, ուր աւելի պարկեշտութիւն կ'ակնկալուէր իրմէ: Բայց պարկեշտութիւնն ալ յարաբերական է եւ այս պարագային այնքան, որքան է իր ճշմարտութիւնը:

Հապա՞ Պրիժիթը: Բայց նախ քան, խօսինք բուն դերասաններուն մասին: Շարլ Վանելը կը տիրէ բոլորին վրայ: Ժավերի դերէն մինչեւ հիմա նոյն հասուն արուեստագէտն է, որ թէ կեցուածք ունի, թէ նայուածք: Միւս դերասաններուն մէջ աչքի զարնողը Փօլ Մէօրիսն է: Իսկ ժապաւէնին բուն աստղը Պրիժիթ Պարտօն է: Ձեմ կարծեր որ հասուն արուեստագիտուհի մը աւելի լաւ արդիւնք ձեռք ձգեր քան ինքը այս դերին մէջ: Ներկայացուած հերոսուհիին եւ իր անձին միջեւ այնքան նմանութիւններ կան, որ իրմէ բացառիկ խաղարկութիւն մը չենք պահանջեր: Բայց ըսել թէ ան արուեստագիտուհի դարձած է բառին բուն իմաստով, այդ ալ ներկայացուած ճշմարտութեան արժէքը պիտի ունենար:

ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

"ՌՈՒԻ ՊԼԱՍ"

Վիքթոր Հիւկոյի թատերական երկերը, իրենց ծնունդ առած օրէն իսկ, ստեղծած են թեր ու դէմ կարծիքներու հսկայ փոթորիկներ:

Երբ 1829ին հրապարակ ելաւ իր «Մարիոն Տըլորմ»ը, օրուան կառավարութիւնը բացարձակապէս արգիլեց անոր ներկայացումը, թերթերու մէջ բացուեցան կատաղի դրչապայքարներ, ժողովուրդը բաժնուեցաւ երկու մասի եւ գրաքննութեան արգելքը վերցաւ այն ժամանակ միայն, երբ փոխուեցաւ երկրին վարչաձեւը:

1830ին, Վիքթոր Հիւկոյի «Հերնանի»ն նոյնքան աղմկալից ծնունդ մը ունեցաւ: Կարծիքները՝ թեր ու դէմ, դարձեալ բախեցան իրարու, կռիւները շարունակուեցան, մտաւորականութիւնը բաժնուեցաւ երկու մասի, կազմուեցան պայքարի ճակատներ եւ մինչեւ այսօր տակաւին յիշատակելի կը մնայ «Հերնանիի ճակատամարտը» յորջորջուած դէպքը, որ տեղի ունեցաւ գործին առաջին ներկայացման իսկ:

Բացի ժողովրդական հակասական կարծիքներուն, Վիքթոր Հիւկօ բազմաթիւ անգամներ, իր թատերական գործունէութեան ընթացքին, ընդհարումներ եւ վէճեր ունեցած է նաեւ իր դերակատարներուն հետ:

Ատոնցմէ ամէնէն կարեւորը տեղի ունեցած է դարձեալ «Հերնանի»ի ներկայացման փորձերուն ընթացքին:

Այդ թուականներուն (1830) Ֆրանսական բեմերուն վրայ իբրեւ կանացի ուժմիահեծան կերպով կը տիրապետէր Օր. Մառս, որուն փայլուն տաղանդը արդարացիօրէն զինքը դարձուցած էր բովանդակ ժողովուրդին սիրելին: Բայց այս տաղանդաւոր դերասանուհին ունէր տկարութիւն մը, չըսելու համար նկարագրի յոռի երես մը: Իր բոլոր քմահաճոյքները պէտք է ընդունէին իբրեւ Աստուծոյ պատգամ եւ անկարելի էր որեւէ կերպով հակաճառել իրեն:

«Հերնանի»ի դերաբաշխութեան ժամանակ, Վիքթոր Հիւկօ կանացի գլխաւոր դերը (Տոնա Սոլ) վստահած էր Օր. Մառսի:

Առաջին փորձերը անցած առանց որեւէ միջադէպի, առանց որ Օր. Մառս քմահաճ որեւէ արարք գործէր:

Օր մը, սակայն, փորձի միջոցին, Օր. Մառս, բարձրաձայն գոչեց.

— Պ. Հիւկօ՞ն, հո՞ս է Պ. Հիւկօն ...

Վիքթոր Հիւկօն, որ մթութեան մէջ, անկիւն մը քաշուած նստած էր վարը, պատասխանեց.

— Անշուշտ, տիկին:

— Ահ, շատ լաւ, շնորհակալ եմ: Ըսէք խնդրեմ, Պ. Հիւկօ ...

— Տիկի՞ն ...

— Պէտք է որ ըսեմ հետեւեալը, չէ՞. «Դուք իմ անձնուէր առիւծս էք»:

— Այո, Տիկին, ձեր խաղընկերոջ ձեզի ըսած խօսքերէն ետք, դուք պէտք է իրեն պատասխանէք՝ «Դուք իմ անձնուէր առիւծս էք ...»:

— Արդեօք դուք կը սիրէ՞ք ատիկա, Պ. Հիւկօ:

— Ի՞նչը, Տիկին:

— «Դուք իմ անձնուէր առիւծս էք»ը:

— Այդպէս գրած եմ, Տիկին, ուրեմն հաւատացած եմ որ այդպէս լաւ է:

Սակայն, Օր. Մառս յանկարծակի քմահաճոյք մը տարուած, կը հակառակի ու կը պնդէ որ այդ նախադասութիւնը փոխուի, վստահ ըլլալով որ ինչպէս միշտ, այս անգամ եւս իր խօսքերը պիտի ընդունուէին իբր պատգամ:

Վիքթոր Հիւկօ անդրդուելի կը մնայ, եւ ընդհանուր զարմացումի մէջ, հպարտօրէն կը պահանջէ Օր. Մառսէն կամ իր գրածը կէտ առ կէտ արտասանել եւ կամ դերը ետ տալ ...

Բան մը, որ մինչեւ այն ատեն ոչ մէկ բեմադիր եւ ոչ մէկ հեղինակ յանդգնած էր ընել:

Գործը այդտեղ ալ կը մնայ: Երկու հակառակորդ կողմերը, երկուքն ալ ճշմարիտ արուեստագէտներ, լաւ կը ճանչնային մէկզմէկու արժէքը:

Օր. Մառս տեղի կուտայ, նոյնիսկ ներողութիւն կը խնդրէ, Վիքթոր Հիւկօ կը համբուրէ յաղթանօք դերասանուհիին ձեռքը, եւ փորձերը կը շարունակուին:

×

Ֆրանսական Ազգային Թատրոնը (Քոմէտի Ֆրանսէզ) անցեալ շաբթու ներկայացուց դարձեալ Վիքթոր Հիւկոյի տաղաչափեալ տաղը՝ «Ռուի Պլաս»:

Նախ քան այս ներկայացման նկարագրութեան անցնիլը, ըսեմ անմիջապէս, որ հեղինակին մահէն ետք իսկ, իր գործերը այսօր ալ տեղի կուտան տակաւին ծանր կռիւներու: Առհաւական բա՞ն մը կայ արդեօք:

«Ռուի Պլաս»ի բեմադրութիւնը յանձնուած էր ծանօթ բեմադիր Ռէմոն Ռուլոյի, որ այս միջոցիս իր յանդուգն ու հարուստ բեմադրութիւններով մեծ յեղաշրջում յառաջացուցած է Ֆրանսական թատրոնին մէջ:

Ռէմոն Ռուլօ ի դերաբաշխութիւնը կատարած միջոցին, դեր մըն ալ յանձնած էր ծանօթ դերասան Ժերար Ֆիլիփ, որ Քոմէտի Ֆրանսէզի անձնակազմի ականաւոր անդամներէն Ռոպեր Հիրշի կողքին պիտի երեւար «Ռուի Պլաս»ի մէջ:

Ռոպէր Հիրշ, չեմ գիտեր ինչո՞ւ, այս ընտրութիւնը համաձայն չգտաւ իր ճաշակին: Մերժեց խաղալ Ժերար Ֆիլիփի հետ, հակառակ պարագային սպառնալով ետ վերադարձնել իրեն վստահուած Տոն Սալիւսթի կարեւոր դերը: Ռոպէր Հիրշ չհաճեցաւ նոյնիսկ բացատրութիւն տալ իր ընթացքին մասին, ինչ որ վիրաւորական թուեցաւ Ժերար Ֆիլիփի: Այս վերջինը բացատրութիւն ուզեց, եւ երկու դերասանները գիրար ծեծեցին Մոլիէրի Տան նրբանցքներուն մէջ, Վիքթոր Հիւկոյի կիսանդրիին քարէ աչքերուն առջեւ:

Ռէմոն Ռուլօ Ռոպէր Հիրշը փոխարինեց ուրիշ արժէքաւոր դերասանով մը՝ Ժան Փիա, եւ «Ռուի Պլաս»ը ներկայացուեցաւ:

×

«Ռուի Պլաս»ը Վիքթոր Հիւկոյի տաղաչափեալ վիպական տռամներուն լաւագոյններէն մէկն է:

Նիւթը սպանական արքունիքին մէջ պատահած սահմռկեցուցիչ դէպքի մը պատմութիւնն է:

Գերմանացի իշխանուհի մը հարսնցած Սպանիոյ թագաւոր Կարոլոս Բ.ի արքունիքը եւ անոր կողակիցը դառնալով բազմած է գահին վրայ իբր Սպանիոյ թագուհի:

Երիտասարդ ու գեղանի թագուհին առաջին օրէն իսկ ինքզինքը օտար ու մոռնուանդ մինակ եւ դժբախտ կը զգայ հըսկայ պալատին մէջ: Լքուած է ան, վասնզի իր թագաւոր ամուսինը ամէն բանէ առաջ կը սիրէ որսորդութիւնը, եւ ոչ միայն պետութեան գործերը, այլեւ իր երիտասարդ ու գեղանի կինը ձգած, շաբաթներով կը շրջի անտառէ անտառ, լեռնէ լեռ; վայրի եղջերուներ եւ վարազներ որսալով:

Արքունի մեծամեծներէն Տոն Սալիւսթ տը Պազան կ'ատէ թագուհին: Այս զգացումը փոխադարձ է նաեւ թագուհիին կողմէ, որ կը յաջողի շնորհազրկել Տոն Սալիւսթը, որուն հոգիին մէջ իսկոյն բոյն կը դնէ ահաւոր վրէժխնդրութեան մը զգացումը:

Երբ Տոն Սալիւսթ կը պատրաստուի հեռանալ Մատրիտէն եւ քաշուիլ իր հողերը, իր ճամբուն վրայ կը հանդիպի Ռուի Պլասի՝ խոնարհ դասակարգէ երիտասարդ մը, որ միայն մէկ անգամ հեռուէն տեսած ըլլալով գեղանի թագուհին, սիրահարած է անոր: Տոն Սալիւսթ կը յղանայ սադայելական միտք մը: Կը համոզէ երիտասարդ Ռուի Պլասը նախ իր ծառայութեան մէջ մտնել, ապա, իր սեփական զարմիկը՝ Տոն Սեզար տը Պազանը թակարդի մը մէջ ձգելով, զայն ձերբակալել տալէ ետք կ'աքսորէ հեռաւոր վայրեր ու երիտասարդ Ռուի Պլասը արքունիք մտցնելով կը դնէ թագուհիին շրջանակին մէջ, իբրեւ Տոն Սեզար տը Պազան:

Երիտասարդ սիրահարը յանուն զինքը տոչորող սիրոյն, կը համակերպի այս մեքենայութեան: Կը ծառայէ թագուհիին անվերապահ համակրութեամբ եւ անձնուիրութեամբ եւ կ'արժանանայ անոր վստահութեան, կը հասնի մեծամեծ դիրքերու եւ ի վերջոյ իր սէրը կը փոխադարձուի թագուհիին սիրով, որուն առանձնութեան ու լքուածութեան մէջ տուայտող հոգին կարօտ էր կարեկից սրտի մը:

Տոն Սալիւսթ, ամուր կառչած իր վրէժխնդրութեան զգացումին, կը յաջողի ի վերջոյ թագուհիին եւ Ռուի Պլասի գաղտնի սէրը հրապարակել, զանոնք կատարուած իրողութեան մը վրայ երեւան հանել կուտայ եւ պատճառ կը դառնայ երկու զիրար սիրող այս հոգիներուն մահուան:

Ռէմոն Ռուլոյի ճարտար բեմադրութիւնը, յենած Վիքթոր Հիւկոյի հանճարեղ քնարին, «Ռուի Պլաս»ի ներկայացումը դարձուց Ֆրանսական ներկայ թատերաշրջանի անմոռանալի մէկ ելոյթը:

Տաղանդաւոր արուեստագէտներու փունջ մը՝ Տիկին Քլոտ Ձինթէր, Պ. Պ. Տեստուփ, Ժերար Ֆիլիփ, Հանրի Ռոլան, Ժան Փիա եւ տակաւին երկրորդական դերերով երեւցող ծանօթ արուեստագէտներ անգամ մը եւս ապացոյցը տուին թէ՝ Ֆրանսական թատրոնի վիպապաշտ դըպրոցը դեռ երկար ատեն պիտի պահէ իր մշտադալար թարմութիւնը:

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

Թալէնի ծննդավայր (?) այս քաղաքը յոյժ վտանգաւոր էր, նկատելով որ բոլշեւիկ Կովկասի այլազան կոմիտաճիներուն բոյնը դարձած էր։ Փաշան սակայն ականջ չըրաւ իրեն եղած ազդարարութեանց ։ Վասնզի Թուրքիոյ ներկայացուցիչը Թիֆլիզի մէջ, նախկին արտաքին նախարարներէն՝ Մուհթար պէյ իր շատ մօտիկ եւ մտերիմ բարեկամն էր եւ անպայման անոր հետ չփում ունենալ կ'ուզէր։ Արդարեւ Թիֆլիզի ապարանքը հաստատուելէ ետք՝ ուղղակի Մուհթար պէյի այցելեց ։

Ճէմալ փաշա ի հեճուկս Էնվէրի՝ շատ կը սիրէր Մուսթաֆա Քեմալը, կը գնահատէր զանիկա եւ անոր հետ կը թղթակցէր։ Մուհթար պէյէն ազգային պայքարին մասին բաւական տեղեկութիւն ստացաւ ։

Վերջին այցելութեանը ընթացքին, 21 Յուլիսի գիշերը ժամը տասնուկէսին, երբ Ճեմալ փաշա արտօնութիւն ուզելով մեկնելու պատրաստուեցաւ, ներկայացուցիչ Մուհթար պէյ ուզեց վար գնել զինք, ըսելով.

— Մի երթաք, փաշա, այս գիշեր այստեղ մնացէք։ Մեր տեղը ամէն յարմարութիւն ունի հոգ մի ընէք, անհանգիստ չենք ըլլար ։

Բայց Ճէմալ փաշա ոտքի ելաւ մեկնելու համար եւ ըսաւ.—

— Մուհթար պէյ, կը մտահոգուիս որ մեր գլխուն փորձանք մը կուգայ։ Եթէ մահուընէ շատ վախնանք, չենք կրնար ապրիլ ։

Երթալիք տեղը մօտ ըլլալուն՝ Ճեմալ փաշա առջեւէն, թիկնապահները ալ քանի մը քայլ ետեւէն, հետիոտն կ'ընթանային։ Յանըհինդ վայրկեան ետք՝ Թիֆլիզի ամէնէն վայելուչ թաղին Եաքորովսքի փողոցին մէջ զէնք մը պայթեցաւ։ Այս զէնքին ձայնին վրայ օգնութեան փութացին Թիֆլիզի հիշէջ գունդէն Գարնգին, որ զէնքի ձայներուն միջեւ գետին գլտորեցաւ, մեռաւ ։ Ճամբէն անցնող կին մըն ալ, պոռչրտալով խոյս տուած պահուն, վիրաւորուելով գետին փռուեցաւ ։ Կրակին ձայները չորս, հինգ, վեց անգամ կրկնուելէ ետք՝ յանկարծ դադրեցան ։ Անկենդան պառկող հրշէջէն, հառաչող վիրաւոր ռուս կնոջմէն քիչ մը անդին, մայթին վրայ փռուած երեք հոգի եւս տեսնուեցան։ Երիտասարդ թիկնապահ տեղակալ Սիւրէյյա հոգի կուտար։ Քանի մը քայլ անդին՝ Ճեմալ փաշա եւ միւս թիկնապահ հազարապետ Նուսրէթ անշարժ էին։ Թէեւ երեքն ալ զոյգ զոյգ զէնք ունէին, գէթ մէկ գնդակով անգամ դիմադրելու ժամանակ եւ հնարաւորութիւն չէին ունեցած։ Հոգի տուող Սիւրէյյան ալ աչքերը փակեց առ յաւէտ։ Փողոցին մէջտեղը, ոճիրէն ետքը՝ հակառակ օրեր տեւող փնտռտուքին եւ հարցաքննութեան, հեղինակը անծանօթ մնաց։ Բայց ակներեւ էր որ ոճրագործները Գերլինի մէջ Թալէաթ փաշան սպաննողներուն ցեղին կը պատկանէին, Հայ էին ։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 19ին ։

Կը խօսի՝ Ընկ. ՅԱԿՈԲ ՊԱՊԻԿԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ազգատախնամի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—Տիկ. Արմենուհի Թաշիկեան, փոխան հոգեհանգիստի իր ընտանիքին անդամներուն քսան Ն. Ֆ., Գ. Դարբինեան, տղբ. Գ. Յովհաննէսեանի եւ Աւետիս Փիլիպոսեանի մահուան առթիւ քսան Ն. Ֆ., Գ. Նուրհան Փափազեան, տղբ. Լեւոն Փափազեանի (Թոսոսթոցի) մահուան առթիւ տասը Ն. Ֆ., Գ. Գէորգ Քիւրքճեան, իր եղբօր՝ Արտաշէս Քիւրքճեանի մահուան երկրորդ տարեդարձին առթիւ յիսուն Ն. Ֆ., Գ. Հայկ Գըրըճեան, փոխան հոգեհանգիստի իր տղբ. կնոջ յիշատակին հարիւր Ն. Ֆ., Գ. Գ. Յարութիւն Տըրոյեան եւ Ժանօ Տատիկեան Մոնմորանսիի ծերանոցին՝ փոխան ծաղկեպսակի տղբ. Տիկին Հեղինէ Սարգիսեանի մահուան առթիւ քսանական Ն. Ֆ.։ (Շար.)

ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԻՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը ուրախութեամբ կը ծանուցանէ թէ վերաբացած է Հինգշաբթի օրուան իր հայերէնի դասընթացքը, որ երկար տարիներ տեղի կ'ունենար Սօտիէթէ Սավանթի մէջ, փորձառու ուսուցչուհիներով, եւ որ ընդհատուած էր յարմար սրահի մը չգոյութեան պատճառով։

Ներկայիս հայերէնի դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան 215 Պուլվ. Սէն Ժերմէն, Փարիզ (7), մէթրօ Րիւ տիւ Պաք, շատ գեղեցիկ դասարանի մը մէջ, օժտուած դպրոցի յատուկ ամէն կարելիութիւններով եւ պարտէզով ։

Ուսուցչուհին է Տիկին Ա. Զիթունի, որ ամէն Հինգշաբթի կէսօրէ ետք ժամը 2էն մինչեւ 5 կը դասաւանդէ եւ նոյնպէս կը կատարէ նորեկ աշակերտներու արձանագրութիւնները։

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը այս զոհողութիւնը յանձն առած է սիրայօժար, հայ դպրոցէ զրկուած թաղամասի մը երեխաներուն հայեցի դաստիարակութիւն տալու մտահոգութեամբ ։

Յարգելի ծնողքներուն կը մնայ գնահատել այս ձեռնարկը, առաջնորդելով այս հայերէնի դասընթացքին իրենց զաւակները, զանոնք օտարացումէ կամ ուծացումէ զերծ պահելու համար ։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Դպրոցասէրի տարեկան գեղարուեստական ցերեկոյթը՝ Մարտ 26ին ։

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Վերջերս մեր բաժանորդներէն, մանաւանդ Փարիզի եւ Լիոնի շրջաններէն, բողոքներ կը ստանանք, որովհետեւ թերթը անկանոն կը ստանան։ Ոմանք կը կարծեն թէ յանցանքը մերն է։ Այս առթիւ կը ճշդենք թէ Յառաջը թղթատարին կը յանձնուի ԱՄԷՆ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 17ԻՆ, առանց բացառութեան։ Անկանոնութեան պատասխանատուն ցրուիչ թղթատարներն են, ինչպէս մեզի յայտնեց 9րդ թաղամասի կեդրոնական թղթատարը։ Խորապէս կը ցաւինք այս անկանոնութեան համար որուն դարմանը դժբախտաբար մեր ձեռքը չէ։ Քանիցս բողոքած ենք, առանց վերջնական արդիւնքի յանգելու ։

Կը յանձնարարենք մեր բաժանորդներուն ֆրանսերէն գրաւոր նամակով բողոքել իրենց թաղին թղթատարական կեդրոնը ։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ալֆորվիլի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խնջոյքը Նոյեմբեր 19ին։

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 20

ժամը 17էն կէս գիշեր

Հաճելի անակնկալներ

Կը խնդրուի ապահովել սեղանները հեռաձայնելով:

WAC. 38-54

Մուտք 6 Ն. Ֆ.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ Տօնածառի հանդէսը, կիրակի՝ Դեկտեմբեր 18, կէսօրէ ետք։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Աշխատասէր Տիկին մը փոքրիկ Հաստատութեան մը տնական գործերուն համար։ Դիմել՝

3, Av. de Grandchamps, LE PECQ (S. et O.)

Tél. 963-0172

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. «Արծիւ» ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Երեքշաբթի, ժամը 20·30ին, ծանօթ հասցէին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Իթալիի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները այս Երկուշաբթի կէսօրէն վերջ ժամը երեքին, Ժանթիյիի դպրոցի սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ ։

Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. վարչութեան ներկայացուցիչը ։

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ՆԱՀԱԳԱՅԻՆ ՄՈՒՐԱՏ ՌՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆԻՑ

Շարժանկարի ներկայացում

Ի՞ՆՉ Է ՊԱՏՄՈՒՄ ԳԵՏԸ եւ ՓՈՍՏԱՆԿԱՐ ՄԸ

Ի նպաստ իր սաների

Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 15ին, ժամը 21ին, Սինեմա Ալհամպրա, Ավընիւ ժան Ժորէս (Իսի)։

Մուտք՝ 3 Ն. Ֆ.

12 տարեկանէն վար պզտիկներու մուտքը ձրի է ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Երեւանաբնակ Տիկ. Շուշան, Մշոյ Մկրագոմ գիւղացի, մօր անունը Խաթուն, կը փնտռէ իր եղբայրը Սմբատ Յովհաննիսեան, ծանօթ՝ Ժամկոչ Գէորգի որդւոյ անունով որ կ'ապրի Ֆրանսա։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի գրել՝

M. Haïkaz Assadourian

14, Bd. d'Alsace, Casablanca

ԽՈՀԱՐԱՐՈՒՀԻ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Անտիլլի հանգստեան տան համար կ'ուզուի փորձառու խոհարարուհի մը։

Մանրամասնութեանց տեղեկութեան համար դիմել Ազգատախնամի գրասենակը, 32 րիւ տը Թրէվիզ ։

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց 22Ն. Ֆր

Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 15 ՆՈՅԵՄԲԵՐ — MARDI 15 NOVEMBRE 1960

36րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8950 — 36EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16րդ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4751

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԻՆՉ ՈՒՂՂՈՒԹԵԱՆ ՊԻՏԻ ՀԵՏԵՒԻ

Հիմա որ Միացեալ Նահանգները ընտրեցին իրենց նոր նախագահը, միջազգային մամուլն ու քաղաքական աշխարհը օրէ օր ի վեր կը գտնուին հարցականի մը առջեւ.— Ի՞նչ փոփոխութիւն պիտի մտցնէ Քէննէտի ամերիկեան քաղաքականութեան մէջ, երբ յառաջիկայ Փետրուարին ձեռք առնէ երկրին ղեկը :

Ընտրական պայքարի տաք օրերուն, նախառակորդ երկու թեկնածուներն ալ պարզելով իրենց ծրագիրը՝ ներքին եւ արտաքին ճակատներու վրայ իրենց հետապնդելիք ուղղութեան մասին, զանազան խոստումներ էին ըրած :

Անոնք բոլորն ալ մոռցուած են այսօր : Ընտրեալ նախագահը աւելի լրջութեամբ պիտի մօտենայ այժմ, քաղաքական աշխարհը մտահոգող խնդիրներուն, որոնք շատ բարդ են :

Ծաղաղութիւնը չխանգարելու եւ պաղ պատերազմը տաքի չվերածելու մտավախութիւնն էր պատճառ, որ Այզընհաուըր վերջին տարիներուն շատ զգուշաւոր դիրք բռնեց եւ կարգ մը պարագաներու մէջ տեղի տուաւ : Խրուշչեւ օգտագործեց ներկայացած առիթները՝ Կրեմլինի հեղինակութիւնը բարձրացնելու համար, մանաւանդ յայս Ասիոյ եւ Ափրիկէի նորազատ երկիրներուն :

Արեւմտեան եւ Արեւելեան հակընդդէմ երկու ճակատներու ղեկավարները խառնուածքով, նկարագրով ու դաստիարակութեամբ գլխովին կը տարբերէին իրարմէ :

Երջանիկ, — ծանրագլուխ ու պաղարիւն Այզընհաուըր իրեն դիմացն ունէր յախուռն, յանդուգն ու ջղային Խրուշչեւը, որ շատ ալ կարեւորութիւն չէր տար «քաղքենի» բարեկրթութեան ու կենցաղավարութեան օրէնքներուն : Փարիզի եւ Նիւ Եորքի մէջ աւոր ապացոյցը քանիցս տուաւ :

Երիտասարդ եւ կայտառ Քէննէտիի համար փորձառութեան շրջան մը պիտի սկսի շուտով : Պիտի լքէ՞ Այզընհաուըրի պաշտպանողական քաղաքականութիւնը, յարձակողական ուղղութիւն ընդգրկելով :

Տասնեւհինգ տարիէ ի վեր Ամերիկացիները բաւականաչափ փորձառութիւն ձեռք բերին եւ հասկցան համայնավարական վարչաձեւին եւ Կրեմլինի վարիչներուն ի՛նչ եւ ո՛վ ըլլալը :

Դեմոկրատ Ռուզվէլթ շատ բարեմիտ էր : Սթալին մեծ դժուարութիւն չքաշեց Եալթայի մէջ՝ շահագործելու համար անոր միամտութիւնը :

Աշխարհ զոհն է Եալթայի սխալներուն : Ծեր աղուէս Չըրչիլն անգամ խաբուած էր վրացի բռնակալէն :

Ամերիկացիք նոր Եալթա մը թոյլ չեն տար այլեւս, կը յուսանք :

Քէննէտի եւ իր կուսակցութիւնը ամերիկեան քաղաքացիներու կէսին վստահութիւնը միայն կը վայելեն : Նիքսընի առած քուէները վկայ :

Այս պարագան թոյլ պիտի չտայ իրենց հիմնական փոփոխութիւններ մտցնել հանրապետականներու ցարդ հետապնդած քաղաքականութեան մէջ :

Անհաւանական չէ, որ նոր նախագահը իր դահլիճին մէջ առնէ նաեւ հանրապետական կուսակցութենէն մարդիկ, միասին կառավարելու համար երկիրը :

Երկու թեկնածուներն ալ իրենց ընտրական ծրագրին մէջ դրած էին «գերի ազգերու եւ ստրկացած երկիրներու ազատագրումը բոլշեւիկեան լուծէն : Ամերիկայի մէջ կ'ապրին միլիոնաւոր մարդիկ. որոնք հպարտութեամբ կը յիշեն իրենց ծագումը եւ կ'աշխատին իրենց նախկին հայրենիքներու ազատութեան համար : Լեհեր, Ուկրայնացիներ, Սպիտակ Ռուսներ, Հունգարացիներ, Պալթեան եւ Կովկասեան ազգեր ամերիկեան հաւատարիմ քաղաքացիներ ըլլալով հանդերձ, չեն մոռցած որ իրենց եղբայրները կը տուայտին օտար լուծի տակ :

Այզընհաուըր ճշդած էր իր դիրքը այս կարեւոր հարցին մասին : Յուսանք որ Քէննէտի եւս հաւատարիմ մնայ իր խոստումներուն :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆՈՐ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Գրեթէ երկրորդ յեղափոխութիւն մը կը նկատուի Զօր. Կիւրսէլի որոշումը պաշտօնազրկելու Ազգային Միասնականութեան կոմիտէի 14 անդամները : Միեւնոյն ատեն սահմանադրական յեղափոխութիւն մըն է, քանի որ Յունիս 13ի առժամեայ սահմանադրութեան Ցրդ յօդուածը կը չեշտէր.— « Ազգային Միասնականութեան կոմիտէն կազմուած է նախագահէն եւ օրէնքը ստորագրող անդամներէն » :

Կիւրսէլ չի յարգեր ուրեմն Թուրքիոյ առժամեայ նոր սահմանադրութիւնը :

Կիւրսէլ զեկոյցով մը բացատրած է պատճառները : «Նախկին Ազգային Միասնականութեան կոմիտէի գործունէութիւնը վտանգաւոր փուլի մը մէջ մտաւ, ազգային շահերու տեսակէտէն : Լուծեցի բանակին պահանջին վրայ » :

Պաշտօնազրկուածները՝ գնդապետ Թուրքէշի ղեկավարութեամբ որ մայիսեան յեղափոխութեան «ուղեղը» կը նկատուէր եւ ծայրայեղներ, երեք շաբաթ առաջ, իրենց պնդումով պաշտօնանկ ըրած էին 147 համալսարանական դասախօսներ, ինչ որ մեծ յուզում առաջ բերած էր :

Նոր կոմիտէն պիտի աշխատի եւ գործակցի կազմուելիք խորհրդարանին հետ «որպէսզի ժողովրդավար կարգեր հաստատուին երկրին մէջ» :

Միւս կողմէ վերջին լուրերուն համաձայն, բանակը պաշարած է 14 ապաներու բնակարանները եւ արգիլուած է այս վերջիններուն «մարդ ընդունիլ, կամ որ եւ է յարաբերութիւն ընել » :

Քաղաքական շրջանակներու կարծիքով Կիւրսէլ մտահոգ ուսանողական եւ այլ շրջանակներու մէջ օրէ օր աճող դժգոհութիւններէն, փորձած է վերջ տալ ծայրայեղներու գործունէութեան : Շատերուն կարծիքով ժողովրդավարութեան ի նպաստ յաղթանակ մըն է : Ցամենայն դէպս կը կարծուի թէ չափաւորներն են որ յաղթանակ մը կ'արձանագրեն :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ, հինգ «կասկածելիներ» ձերբակալուած են կը հաղորդէ մամուլի Ֆրանսական գործակալութիւնը : Ահաբեկչական արարք մը մասամբ փճացուցած էր համայնավար երկու թերթերու տպարանները՝ Ալ Նիտաա եւ Ալ Ախպար : Մեքենաներուն մեծ մասը անգործածելի դարձած է :

ԿԻՐԱԿԻ երեկոյ Ազգ. Ժողովը վաւերացուց, 85ի դէմ 440 ձայնով, կառավարութեան եւ իմացոյցը : Միւս կողմէ Ալժերիա մեկնած են բանակներու նախարարը՝ Մեսմեր եւ զօրավար Էլի : Կ'ենթադրուի թէ չփուռ պիտի հաստատեն զինուորական շրջանակներու հետ բացատրելու համար տը Կոլի ծրագիրները :

ԱՏԸՆԱՈՒԸՐ գերմանական Նոյէ Ռայն Ցայթունկ թերթին յայտարարած է.— « Կարգը Խրուշչեւինէ Պոն գալու » : Ըսած է նաեւ, թէ «Խրուշչեւ մարդ մըն է որուն հետ կարելի է խօսիլ » :

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՐՈՍ

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ազգային անմահ հերոս, Սողոմոն Թէհլիրեանի յիշատակին նուիրուած երեկոյ մը կազմակերպուած էր, Շաբաթ գիշեր, Սալ տը լա Շիմիի սրահներուն մէջ :

Փարիզահայութիւնը, սրբավայր գացող ուխտաւորներու նման, խուռներամ, փութացած էր լեցնել ծայրէ ծայր հանդիսասրահը : Որովհետեւ հոն պիտի ոգեկոչուէր յիշատակը Հայու մը, որ գիտցած էր վրէժը լուծել իր նահատակներուն եւ մէկ միլիոն անթաղ մեռելներուն :

Յուսադրիչ երեւոյթ էր տեսնել Հայուց ժողովուրդը անխտիր, հաւատաւոր, ինքնավստահ ու հպարտ, որ կուգար անգամ մը եւս հաստատելու թէ անվերապահ յարգանք ունի իր ցեղային արժէքներուն եւ իր մեծ հերոսներուն հանդէպ : Ան հաւատարմօրէն կը գիտակցէր թէ այդ հերոսները իրենց անձը զոհեցին, հայ դատին եւ Հայութեան պատուին ի խնդիր, որոնց խնկելի յիշատակը յարգելը պարտաւորութիւն մըն էր իրեն համար, հոգ չէ թէ ոմանք մարդասպաններ նկատէին զանոնք :

Կ'արժէր տեսնել թէ ժողովուրդը ի՛նչ մեծ հպարտանքով կը կրէր իր կուրծքին վրայ, Սողոմոնի պատկերը ներկայացնող զարդանիշը, որ կարգադիր յանձնախումբի կողմէ օրիորդներ կը գետեղէին ներս մտնողներուն լանջակին :

Յիշատակի երեկոյեան հովանաւորութիւնը ստանձնած էին. Վահան Փորթուգալեան, Արմենակ Համբարձումեան, Հայկանոյշ Թօրոսեան, Աստղիկ Առաքելեան, Յակոբ Արեւեան, Ղեւոնդ Մելոյեան, Հրանտ Սամուէլեան, Արշաւիր Խաչատուրեան, Ստեփան Էլչիբէկեան, Նուպար Յովհաննէսեան, Մկրտիչ Պարսամեան եւ Տօքթ. Ա. Պօղոսեան :

Հրաւիրուած էին ազգային կազմակերպութիւնները, ինչպէս նաեւ երեք յարանուանութեանց հոգեւոր պետերը : Իսկ 85ամեայ ծերունի Յովհաննէս Վարդ. Նալպանտեանը, Պրիւքսէլէն յատկապէս եկած էր իր յարգանքի տուրքը բերելու Թէհլիրեանի յիշատակին :

Բեմին ճակատը զարդարուած էր Թէհլիրեանի մեծադիր իւղաներկ նկարով, (գործ՝ Ժիրայր Փալամուտեանի) :

Օրուան նախագահը՝ Շաւարշ Նարդունի հանդէսը բացաւ հետեւեալ խօսքերով.

« Քառասուն տարիներ առաջ Պերլինի փողոցներէն մէկուն մէջ չանսաստակ ինկաւ արիւնարբու հայասպան Թալէաթը՝ երիտասարդի մը վրիժառու գնդակով : Այդ երիտասարդը կը կոչուէր Սողոմոն Թէհլիրեան, որ իր այդ ահարեկչութեամբ դարձաւ ազգային մեծ հերոս : Անոր մահուան գոյժը լսեցինք մի քանի ամիս առաջ Ամերիկայէն : Ահա այդ հերոսին յիշատակը յարգելու համար է որ հոս հաւաքուած ենք այս գիշեր, հետեւաբար կ'առաջարկեմ մէկ վայրկեան յոտնկայս լռութեամբ յարգել անոր խնկելի յիշատակը » :

Բեմ հրաւիրուեցաւ Տիկ. Հուրի Իփէքեան - Գուտաքեան, որ իրեն յատուկ ըղձալուն շեշտերով ու յուզումով ըրաւ իր բանախօսութիւնը եւ որու ամփոփումը հետեւեալ կերպով կարելի է ներկայացնել :

«1921 Մարտ 15, երիտասարդ մը գլխադակի մէկ հարուածով գետին կը փռէր ուրիշ մարդ մը : Երիտասարդը սովորական ոճրագործ մը չէր, ան իր դիմացինը սպաննելէ յետոյ չփախաւ, կեցաւ, ու դիտեց արիւնը որ կը հոսէր, ոճրագործին ոճրածին գանկէն » :

« Այդ երիտասարդը Սողոմոնն էր, իսկ չանսաստակ եղողը հայ ժողովուրդի ամենամեծ դահիճը՝ Թալէաթը » :

« Արդարութիւնը իր տեղը գտած էր Թէհլիրեանի մէկ գնդակով » :

«Երբ եկան ձերբակալել զինքը, ան պատասխանեց. Ի՞նչ կ'ուզէք դուք ինձմէ, ես Հայ եմ, իսկ ան Թուրք : Թէհլիրեան այդ վայրկեանին զգաց որ կեանքին մէջ այդպիսի հոգեկան գոհունակութիւն զգացած չէր, ամբողջ ազգի մը՝ իր պատկանած ցեղին վրէժն էր որ լուծած էր » :

«Սակայն այդ գոհունակութիւնը Սողոմոնը չէր որ միայն զգաց, այլ ամբողջ Հայութիւնը որ հրճուանքի մէջ էր, ու ամէնուն բերնէն մէկ խօսք միայն կը լսուէր.—Ձեռքդ դալար, Սողոմոն Թէհլիրեան » :

« Ես վստահ եմ նաեւ, որ բոլոր նահատակ մեռեալները իրենց գերեզմաններուն մէջ, անգամ մը եւս ցնցուեցան ու իրենց պաշտամունքը յայտնեցին անդենականէն ումիարերան գոչեցին՝ յիշատակդ դալար, Սողոմոն » :

Տիկին Իփէքեան – Գուտաքեան մանրամասնօրէն բացատրեց նաեւ թէ ինչպէս Թէհլիրեան իր ընկերներով տարիներու հետապնդում կատարած էր իր զոհին թաքստոցը գտնելու համար : Նկարագրեց Թուրքիոյ դաշնակից՝ Գերմանիոյ, մայրաքաղաքին մէջ կատարուած դատավարութեան ամբողջ փուլերը, ընդհ. դատախազի, պաշտպան փաստաբաններու, բարձրաստիճան վկաներու արտայայտութիւնները եւ այլն.—

« Թէհլիրեան ըսաւ երդուեալներուն, մարդ մը սպաննեցի, բայց մարդասպան մը չեմ :

Ու դատաւորները ի վերջոյ խղճի կատարեալ հանդարտութեամբ անպարտ արձակեցին Սողոմոնը, համոզուած ըլլալով որ ան սովորական ոճրագործ մը չէր այլ միայն լուծած էր իր ընտանիքին ու ցեղին վրէժը :

« Առաջին վրիժառուն չէ Սողոմոն, իր պատկանած կուսակցութիւնը՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, կարգով գետին փռած էր բազմաթիւ ջարդարարներ, սակայն Սողոմոնին հարուածը դափնեպսակը եղաւ ու ցնցեց ընդհանուր աշխարհը, որու մասին բոլոր երկիրներու թերթերը սիւնակներ նուիրեցին » :

Մեր տաղանդաւոր եւ սիրուած երգչուհին՝ Հայկանոյշ Թօրոսեան դաշնակի ընկերակցութեամբ երգեց «Տէր Կեցո»ն ու «Մարտիկին երգը» :

Օր. Գաբոյեան անգամ մը եւս եկաւ ցոյց տալ իր տաղանդը, մեծ յուզումով արտասանեց Սիամանթոյի Պարը :

Քառորդ ժամ դադար տրուեցաւ հանդիսականներուն, որու ընթացքին վաճառուեցան Թէհլիրեանի լուսանկարը կրող պրակներ :

Հանդէսի երկրորդ մասը սկսաւ Տիկին Անահիտ Տէր Մինասեանի, Կոստան Զարեանէն ըրած մէկ արտասանութեամբ :

Բեմ բարձրացաւ Կարօ Մեհեան, որ իմաստալից ճառ մը արտասանեց, կուռ և խտացեալ նախադասութիւններով պատկերացուց Սողոմոնի հոգեկան վիճակը ահաբեկումէն առաջ ու վերջը : Զատագո–

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՏԷՐ–ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Փարիզ ժամանած է Ամերիկայի մեր ծանօթ ընկերներէն Յովհաննէս Տէր – Յովհաննէսեան :

Ընկերը որոշ ժամանակ մը պիտի մնայ Ֆրանսա եւ պիտի այցելէ հայաբնակ շրջանները :

ՎԻԵՆՆԱՅԻ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

Դ.

Դժուար է այսօր հարազատութեամբ պատկերացնել ամբողջ գործը, բայց մտքումս լաւ են մնացել ամբաստանութեան կէտերը եւ Սաֆոյի տուած պատասխանը:

Ամբաստանագիրը եւ ամբաստանող ճառախօսները ծանրանում էին գլխաւորաբար հետեւեալ երկու կէտերի վրայ ․

1․ Սաֆոն հաշտ չէր Քրիստափորի հետ, խնդիրներ էր ունեցել նրա հետ, Նախանձում էր նրան:

2․ Նախանձից դրդուած՝ Սաֆոն փոխել էր Քրիստափորի կազմած մահափորձի ծրագիրը, որի հետեւանքով մահափորձը վիժել էր:

Այս իմաստով խօսւում էին բուռն ճառեր․ Թուրքիան ջղային ցնցումներ էր ունենում կամ ուշաթափւում էր Քրիստափորի անունը լսելիս․ բայց մեղադրանքի շօշափելի փաստեր քիչ էին տրւում: Աւելի անփոխարինելին՝ Քրիստափորի կորուստի եւ մահափորձի անյաջողութեան ցաւն էր խօսում մարդկանց մէջ: Մտքերի վրայ զգացումն էր իշխում:

Սաֆոն, երեւութապէս անյոյզ, համբերութեամբ լսում էր ամենադառն խօսքերը: Ես ուշադրութեամբ հետեւում էի նրա դէմքի արտայայտութեան․ նա կարծես ուրիշի մասին խօսուած ճառերն էր լսում: Մէկ անգամ միայն ցնցուեց ու բացագանչեց, երբ մի պատգամաւոր նրա հասցէին նետեց դաւաճան բառը:

Երբ նախագահը խօսք տուեց Սաֆոյին, նա դանդաղ ոտքի ելաւ եւ ամբողջ սրահը ականջ կտրեց: Նա յայտնապէս ազդուած էր, բայց աշխատում էր ցոյց չտալ ներքին յուզումը:

— Հիմա հերթը դաւաճանինն է, սկսեց նա․ ես համբերութեամբ լսեցի ձեզ, դուք էլ համբերութեամբ լսեցէք ինձ:

Ապա անցաւ Քրիստափորի եւ իր յարաբերութիւններին: Ի՞նչ հիմք ունէին պատգամաւորները ասելու, թէ ինք անձնական խնդիր է ունեցել, նախանձել է Քրիստափորին: Այդպիսի փաստ գոյութիւն չունի: Նա ընդունում է Քրիստափորի մեծութիւնը, բայց մեծ մարդիկ էլ կարող են սխալուել: Ինք երբեմն քննադատել է Քրիստափորի սխալները, բայց այդ երբեք չի ազդել նրանց ընկերական յարաբերութիւնների վրայ: Արեւի վրայ էլ բծեր կան, բայց մի՞թէ այդ իրաւունք է տալիս մեզ չընդունելու արեւի գոյութիւնը:

Նախանձի մասին են խօսում: Ի՞նչ պատճառ ունէր նա նախանձելու Քրիստափորին: Նրանց գործունէութեան ասպարէզները տարբեր էին: Եւ ինչո՞ւ նախանձից դրդուած պիտի փոխէր մահափորձի ծրագիրը:

Ծրագիրը փոխել էր, որովհետեւ համոզուած էր, որ մեքենան աւելի վստահելի էր, քան մարդկային նեարդերը, մանաւանդ այս տկար աղջկայ ջղերը: Դժբախտ պատահարը փրկեց Սուլթանին: Դժբախտութիւն ամէն գործում էլ պատահում է: Դուք քաւութեան նոխազ էք փնտռում․ թող ես լինեմ քաւութեան նոխազ, միայն թող կուռ եւ համերաշխ մնայ Դաշնակցութիւնը:

Պէտք է ասել, որ Սաֆոյի ուժեղ տրամաբանութեամբ եւ անկեղծ շեշտով արտասանած ճառը զգալի տպաւորութիւն գործեց ժողովի վրայ, բայց իրերի ընթացքը չէր կարող փոխել․ մահափորձի անյաջողութեան առաջ բերած ցաւն ու վրդովումը այնքան սաստիկ էին, որ իրօք քաւութեան նոխազը անհրաժեշտ էր:

Սաֆոյի պաշտպանողականից յետոյ տեղի ունեցաւ բանաձեւի քուէարկութիւնը: Միայն մէկ առաջարկ կար, Սաֆոյին արտաքսել Դաշնակցութեան շարքերից: Բանաձեւը անցաւ: Ես հակառակ քուէարկեցի:

Ռոստոմը այս նկատել էր: Մի օր նա հարցրեց ինձ․

— Դու Սոֆոյի բանաձեւին հակառակ քուէ տուիր, ինչո՞ւ:

— Ինձ թւում է, պատասխանեցի ես, ժողովը արդար չեղաւ Սաֆոյի վերաբերմամբ:

— Ի՞նչպէս թէ, բայց չէ՞ որ մահափորձը ձախողեց․ պատասխանատու ղեկավարները պիտի չպատժուէի՞ն:

— Այդ տրամաբանութեամբ Անդրանիկ պիտի չնստէր այս Ընդհանուր Ժողովում․ չէ՞ որ նա պատասխանատու ղեկավար էր Սասունի ապստամբութեան, որ նոյնպէս ձախողեց:

Ռոստոմը լռեց եւ ուրիշ նիւթի անցաւ: Ինձ թուաց, թէ նա փորձում էր ինձ:

Այդ դատավճռից յետոյ Սաֆոն հեռացաւ հասարակական ասպարէզից եւ երբեք դուրս չեկաւ Դաշնակցութեան դէմ:

Հ․ Յ․ Դ․ 9րդ Ընդհանուր Ժողովը Երեւանում, 1919ին, բաւ համարեց Սաֆոյի պատիժը եւ իրաւունք տուեց նրան վերադառնալու կուսակցութեան շարքերը, բայց նա չվերադարձաւ:

Բոլոր հարցերի հարցը, սակայն, Վիէննայի Ընդհանուր Ժողովում — ամէնէն կենսական ու հրատապ խնդիրը — կապուած էր ընկերվարութեան հետ: Այս հարցի վրայ ամէնից հեշտ կարող էր սայթաքել Ընդհանուր Ժողովը, այդ պատճառով էլ նա ամէնից ուշ դրուեց քննութեան:

Այսօրուան մտայնութեամբ դժուար հասկանալի է ընկերվարութեան առաջ բերած վախը: Չէ՞ որ Դաշնակցութիւնը հէնց առաջին օրից ընկերվարական էր: Նրա ամէնէն ականաւոր հիմնադիրներն ու պատասխանատու գործիչները՝ Քրիստափոր, Զաւարեան, Ռոստոմ, Ցովնան Դաւթեան եւ շատեր համոզուած ընկերվարականներ էին: Ծրագիրը ընկերվարական էր, նոյնիսկ մարքսիստական հոտով: Նրա կեդրոնական օրգան «Դրօշակ»ի խմբագիրները՝ Ռոստոմ, Քրիստափոր, Զաւարեան, Վարանդեան ընկերվարական էին: Ուր պայմանները ներում էին, Դաշնակցականները մասնակցում էին ընկերվարական շարժման ու դասակարգային պայքարին: Իսկ այժմ… Կովկասեան նախագծի որդեգրումով Դաշնակցութիւնը դառնում էր գործօն ընկերվարական կուսակցութիւն Ռուսաստանում:

Խնդիրը, սակայն, այնքան էլ պարզ եւ դիւրին լուծուելիք չէր: Ռուսաստանի յեղափոխութիւնը նոր կացութիւն էր ստեղծել Կովկասում, ուր մուտք էին գործել համառուսական Սոցիալ – Դեմոկրատ եւ Սոցիալ – Ցեղափոխական կուսակցութիւնները, որոնք արագ թափանցում էին հայ երիտասարդութեան մէջ: Միայն ծրագրով ընկերվարութիւն ընդունելը բաւական չէր, անհրաժեշտ էր կենդանի գործ․ եւ երիտասարդութիւնը ընկերվարական գործունէութիւն էր պահանջում: Անհամաձայնութիւն էին պատճառում, մանաւանդ ուսանողութիւնը եւ Բագուի նաւթահանքերի աշխատաւորութիւնը, որոնք սպառնում էին անջատուել, եթէ Դաշնակցութիւնը ընկերվարական գործօն կուսակցութեան չվերածուէր:

Ընկերվարութեան հարցում Ընդհանուր Ժողովը, ի վերջոյ, երեք մասի բաժանուեց: Աջակողմեանները՝ Ռ․ Զարդարեան, Աւ․ Իսահակեան, Սարգիս Մինասեան, Թ․ Ճէլալեան, Անդրանիկ, Մուրատ, եւայլն, լսել անգամ չէին ուզում ընկերվարութեան մասին: Ձախակողմեանները՝ Աւ․ Շահխաթունեան, Ա․ Ջամալեան, Մաչուրեան եւ ես մոլեռանդ ընկերվարականներ էինք: Շահխաթունեան նոյնիսկ Մանդատ ունէր Ռուսաստանի ուսանողութիւնից, որ եթէ ընկերվարութիւնը մերժուի, ձգէ ժողովը եւ հեռանայ:

Ս․ ՎՐԱՑԵԱՆ

(Շար․)

ՏՈՔԹ. ԷԷՔ ԵՒ ԹԱԼԷԱԹԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

(Գ․ եւ վերջին մաս)

Այս առթիւ, ստիպուած ենք տառացիօրէն տալ այստեղ Թուրք ոճրագործ Ներքին գործոց նախարարին, կուսակցութեան լիտըրին եւ վարչապետին գրած «Յուշեր»ուն բնագրին այդ մասը,— Հայերու տարագրութիւն, սեփականութեանց կողոպուտ, թալան եւ անմեղներու սպանութիւն:

Գոլսեցի Թուրք մը, Չէքէրիէ անունով, իբր անգլերէն գիտցող, թարգմաներ է այդ «Յուշեր»ը, համաձայն իր քմահաճոյքին, երբեմն բառերը, նախադասութիւնները եւ իմաստը փոխելով:

Ահաւասիկ մեծ ոճրագործին խոստովանութեան քանի մը նախադասութիւնները․

« Ըսել չեմ ուզեր, թէ ամէն տեղ տարագրութիւնը կանոնաւոր ձեւով եւ կամ միմիայն անհրաժեշտութեան պարտադրած չափով եղաւ: Շատ տեղերու մէջ շատոնց կուտակուած թշնամութիւնները այս առիթով բռնկեցան եւ մեր չբաղձացած չարագործութիւններուն պատճառ դարձան:

« Բազմաթիւ պաշտօնեաներ չափէն աւելի զուլում եւ խստութիւն ցոյց տուին: Շատ տեղերու մէջ, առանց իրաւունք ունենալու, կարգ մը անմեղներ ալ զոհուեցան: Ասիկա կը խոստովանիմ:

«Զուլումներու (չարդերու) պատասխանատուներուն պատժումի հարցը․ — Նմանապէս կը խոստովանիմ, որ կառավարութեան պարտականութիւնն էր այդ տեսակ զուլումներուն, չարագործութիւններուն առաջքն առնել, արգիլել, եւ այդ կարելի ըլլալու պարագային, պատճառ եղողները եւ գլխաւոր յանցաւորները գտնել, զանոնք պատժել պէտք էր, ինչպէս որ կարգ մը տեղերու մէջ աւարառութիւններ, կողոպուտներ եւ թալաններ եղան, ատելութեանց հետեւանքով եւ երբ հասկցուեցան, անոնց պատճառ եղողները եւ գործադրողները ձերբակալուեցան, դատուեցան եւ պատժուեցան:

« Սակայն, մասնակի եւ որոշ դէպքերու առթին միայն կատարուած այս պարտականութիւնը աւելի ընդհանուր կերպով կատարել պէտք էր:

«Տարագրութեան բոլոր վայրերուն մէջ խոր եւ լուրջ քննութիւններ կատարել պէտք էր, չարագործութիւններ տեսնուած ամէն խնդրի մէջ բոլոր մասնակից եղողները փնտռել, գտնել եւ բոլորը ծանր կերպով պատժել պէտք էր »:

×

Երկրորդ կէտին մէջ յիշուած էր, թէ կարգ մը յանցաւորներ պատժուած են: Ատոնք պատժուած էին ոչ թէ Հայեր կոտորած կամ սպաննած ըլլալնուն համար, այլ կատարուած մեծ աւարառութիւններէն, արժէքաւոր գոյքերէն եւ գոհարեղէններէն կարեւոր իւրացումներ ըրած ըլլալով:

Գողը գողէն գողցած էր: Ատոր համար, քանի մը աւազակ չէթէներ կամ ժանտարմներ պատժուած են, ինչպէս նաեւ Ջերքէզ Ահմէտի նման նշանաւոր չարագործ մը, որ ահռելի եղեռնագործութիւններ կատարած էր Հայերու դէմ եւ թրքական պետական ներքին գաղտնիքներուն եւ հրամաններուն լիովին տեղեակ էր․ սպաննեցին զայն Դամասկոսի մէջ, որպէսզի գաղտնիքներ չկրնայ դուրս տալ:

Շողշողուն բառերով լեցուած դաժան պետ Թալէաթի «Յուշեր»ուն մէջ մէկ բառ իսկ չկայ անիրաւուածներուն հատուցում ընելու մասին:

Զուլումներու, թալաններու մասին իր խոստովանութիւնները ընելէ ետք, մնացեալը չան քարոզ է, կեղծիք եւ սուտ:

Մէհմէտ Թալէաթ եւ քառասուն «մտա–

ՕՏԱՐ ԷՋԵՐ

ՔԱՒԱՐԱՆԻ ՀՈԳԻՆԵՐԸ

— Պարոն, իմ այցելութիւնս ձեզ կը զարմացնէ, եւ անշուշտ դուք իմ մասիս կազմած էք յոռի գաղափար մը, եւ սակայն, եթէ իմանայիք այցելութեանս բուն շարժառիթը, վայրկեան մը իսկ պիտի չմտածէիք զիս պախարակել: Դուք երէկ մենամարտեցաք այս քաղաքին մարդոցմէն մէկուն հետ …

— Ե՞ս, տիկին, բացագանչեց Տոն Ժուան տժգունած, ես այս սենեակէն դուրս չեմ ելած …

— Իզուր կը ջանաք կեղծել ինծի հետ եւ ես ձեզի պիտի տամ անկեղծութեան օրինակը …

Այս ըսելով, կինը վերցուց իր վերարկուն եւ Տոն Ժուան ճանչցաւ Տոնա Թերեզան:

— Տէր Տոն Ժուան, շարունակեց ան շառագունած, պէտք է խոստովանիմ որ ձեր քաջութիւնը զիս չափազանց շահագրգռեց: Հակառակ իմ մեծ յուզումիս, տեսայ որ ձեր սուրը փշրուեցաւ եւ դուք զայն գետին նետեցիք մեր դրան առջեւ: Այն պահուն երբ ամէն ոք կը փութար վիրաւորին մօտ, ես վերցուցի այդ փըշրուած սուրին երախակալը: Զայն դիտելով, հոն տեսայ փորագրուած ձեր անունը, եւ խորհեցայ թէ որքան կրնայիք վտանգուիլ եթէ այդ երախակալը իյնար ձեր թշնամիներուն ձեռքը: Ահաւասիկ, չափազանց երջանիկ կը զգամ ինքզինքս, զայն ձեզի վերադարձնելով …

Տոն Ժուան ծնկաչոք շնորհակալութիւն յայտնեց Տոնա Թերեզային, խոստովանելով թէ կեանքը պարտական էր իրեն: Եւ սակայն, չմոռցաւ աւելցնելու թէ այդ նուէրը անօգուտ էր, քանի որ հիմա իր աչքն էր որ պիտի սպաննէր զինքը …

Թէեւ Տոնա Թերեզա կ'աճապարէր եւ կ'ուզէր իսկոյն մեկնիլ, սակայն, այնքան հաճոյք կը զգար երիտասարդին խօսքերէն որ չէր կրնար վճռել իր մեկնումը: Այսպէս ժամ մը անցաւ, որուն ընթացքին արտասանուեցան յաւիտենական Սիրոյ երդումներ, փոխանակուեցան փոքրիկ համբոյրներ, եղան աղերսանքներ՝ մէկ կողմէ եւ մերժում՝ միւս կողմէն:

Ցանկարծ Տոն Կարսիա ներս մտնելով, խանգարեց երկու երիտասարդներուն գըլուխ գլխի տեսակցութիւնը: Ինք սակայն չգայթակղեցաւ երիտասարդ աղջկան ներկայութենէն, այլ, ընդհակառակն, առաջին գործը եղաւ վստահեցնել Թերեզան: Գովեց անոր քաջութիւնն ու արթնամտութիւնը եւ վերջացուց իր խօսքը խնդրելով մանկամարդուհիէն բարեխօսել իր քրոջ մօտ որպէսզի այս վերջինը աւելի մարդամօտ վերաբերում մը ցոյց տար իրեն հանդէպ: Տոնա Թերեզա խոստացաւ, ապա կրկին փաթթուելով իր վերարկուին մէջ մեկնեցաւ, խոստանալով նաեւ որ նոյն իրիկունը պիտի գտնուէր իր քրոջ հետ միասին այն վայրը, ուր պիտի կատարէին հաճելի շրջագայութիւն մը:

— Գործերը աղէկ կը քալեն, ըսաւ Տոն Կարսիա, երբ երկու երիտասարդները մինակ մնացին: Այլեւս ոչ ոք կը կասկածի ձեզմէ: Կառավարիչը, որ երբեք եւ երբեւիցէ բարիք չի ցանկար ինծի համար, այս անգամ պատիւ է ըրեր իմ մասիս խորհելու: Սկիզբները համոզուած է եղեր թէ ես եմ Տոն Քրիստոպալը սպաննողը: Գիտէ՞ք թէ ինչն է որ փոխեր է իր համոզումը: Իրեն ըսեր են թէ ես ամբողջ գիշերը ձեզի հետ եմ անցուցեր, եւ դուք, սիրելիս, այնպիսի բարի համբաւ մը ունիք, որ ձեր ունեցածը կրնաք քչիկ մը ծախել ուրիշներուն… Ամենայն դէպս այս սպանութեան առընչութեամբ ոչ ոք կը մտածէ մեր մասին: Քաջասիրտ Թերեզայի ճարպիկութիւնը մեզ կ'ապահովէ մեր ապագային նկատմամբ: Ուրեմն, այլեւս չմտածենք այդ մասին եւ միայն մեր գրօսանքներով զբաղինք:

— Ո՛հ, Կարսիա, տխուր բան է սպաննել իր նմանը, ըսաւ Տոն Ժուան թախծոտ շեշտով մը:

— Աւելի տխուրն ալ կայ, պատասխանեց Տոն Կարսիա: Արդարեւ, աւելի տըխուր բան է որ ձեր նմանը սպաննէ ձեզ, եւ այս երկու տխրութիւնները գերազանցող երրորդ մը կայ, այդ ալ առանց ընթրիքի օր մը անցընելն է: Ատոր համար է որ այսօր կը հրաւիրեմ ձեզ ընթրիքի քանի մը ընկերներու հետ, որոնք մեծ հաճոյք պիտի զգան ձեզ տեսնելով․

Այս ըսելէ ետք, Տոն Կարսիա դուրս ելաւ:

Սէրը արդէն սկսած էր ճնշել մեր հերոսին խղճահարութեան վրայ: Սնապարծութիւնը վերջնականապէս խեղդեց զանոնք:

Ընթրիքի ընթացքին, կոչնական ուսանողները Կարսիայէն իմացան թէ ո՛վ էր Տոն Քրիստոպալը սպաննողը: Տոն Քրիստոպալ յայտնի էր իր քաջութեամբ եւ ճարպիկութեամբ, որոնցմէ կը վախնային բոլոր ուսանողները, այնպէս որ իր մահը զանոնք կ'ուրախացնէր: Տոն Ժուանի վըրայ տեղաց շնորհաւորութիւններու տարափ մը: Ուսանողներուն կարծիքով անիկա ծաղիկը, փառքը եւ բազուկը կը ներկայացնէր Համալսարանին եւ իր կենացը խանդավառութեամբ պարպուեցան բաժակներ: Միւսներէն ուսանող մը յանպատրաստից հնչեակ մը նուիրեց Տոն Ժուանին, զայն բաղդատելով Սիտի եւ Պերնարտոյ Քարփիոյի հետ:

ՓՐՈՍՓԵՐ ՄԵՐԻՄԷ

(13 Շար․)

...ւորական», վերի խուժի ղեկավար մարզապանները բանտերէ ազատ արձակելուած էին 30.000 մարդասպան դատապարտեալներ, որոնց հետ գործակցած են Թուրք պետութեան բանակը, ոստիկանութիւնը եւ քաղաքային պաշտօնէութիւնը եւ խուժանը։ Կառավարական հրամաններով այդ «զուլում»ները կատարուած են լեռներու, ձորերու եւ անապատներու մէջ։

Թալէաթ իր «Յուշեր»ուն մէջ կ'ըսէ, որ «անմեղներ զուրպան եղած են»։ Այդ անմեղները զուրպան ընելու հրահանգ տուողը ինքն էր, Թալէաթ, ներքին գործոց նախարարը Թուրք կառավարութիւն կոչուած աւազակապետութեան։

Անոր «Յուշեր»ուն մէջ պէտք է ըլլային, բայց չկան հետեւեալ հրամանները, իր իսկ ստորագրութեամբ ստորագրուած.—

Սեպտեմբեր 14 (1914), հեռագրատան կարգաթիւ 1181.—

«Կին, մանուկ, հաշմանդամ ըլլալը առանց նկատի առնելու, մահացուցէք դեռևս մնացածները, հոգ չէ թէ որքան վայրագ ըլլայ, խղճահարութեան զգացումներէ մի տարուիք, եւ անոնց գոյութեան վերջ տուէք»։

Ապա, Հայոց դէմ ոճիր գործող եղեռնագործները չպատժելու համար, հետեւեալ հրամանը տուած էր, միշտ ինքը, Թալէաթ։

Հոկտեմբեր, 1915։

«Ժողովուրդին (խուժանին) գործած բոլոր ոճիրները, կառավարութեան հետապնդած նպատակին հասնելու ապահովութիւն ըլլալով, այդ առթիւ ոչ մէկ օրինական հետապնդում կատարելու տեղի չկայ»։

Մեկնութիւնները աւելորդ են։

Թուրքիոյ վարչապետը՝ Մէհմէտ Թալէաթ, որքան մեծ ոճրագործ մը, նոյնքան ալ մեծ ստախօս եւ խաբեբայ մըն է՝ իր իսկ «Յուշեր»ուն վկայութեամբ։

ՀԱՅԿԱԶՆ Գ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿ

Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան վարչութիւնը 1960 Հոկտ. 9ի նիստին մէջ քննելով վրաստեր Գ. Հարենցի գրական մըրցանակին 1960 տարուան յատկացման խընդիրը, համաձայնութեամբ որոշեց իբրեւ մրցանակի արժանի յարմարագոյն հեղինակ համարել Զարեհ Որբունին իր շուրջ 40 տարուան գրական աշխատանքներուն համար։

Այս յատկացումին առթիւ վարչութիւնը որոշեց, յարմար օր մը Որբունիի ի պատիւ գրական երեկոյթ մը կազմակերպել։

Այս առթիւ Վարչութիւնս կը յայտնէ միաժամանակ թէ Գ. Որբունի իր մրցանակի 25.000 Ֆրանքի գումարը վարչութեանս տրամադրութեան տակ դրաւ, նոյն յարմարագոյն ձեւով գործածելու համար։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՇՈՒԹՈՅԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԵՒ ՄԱՐԻ ԻՒՍԹԱՏ

Տարիներէ ի վեր եւ քայլ առ քայլ կը յառաջդիմէ Շուբօյի ղեկավարած նուագախումբը, որ արդէն յաջողած է հասնիլ գնահատելի բարձրութեան մը։

Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 8ի նուագահանդէսը, հարուստ յայտագրով, առիթը ստեղծեց վայելելու Մոցարթի սրինգի եւ տաւիղի քոնչերթօն, Սէն Սանսի դաշնակի երկրորդ քոնչերթօն, Լիսթի Նախերգանքները (Փրելիւտ) եւ երիտասարդ երգահան Փիէռ Արվէի համանուագային պատկերները՝ առաջին անգամ ունկընդրութեան հրամցուած։

Մոցարթի սրինգի եւ տաւիղի քոնչերթօն, ինչպէս առհասարակ իր բոլոր գործերը կը կրեն եզակի տաղանդի մը կնիքը։ Իր ոճը ճկուն է, պարփակուած վայելչագեղ ուժականութեամբ, մերթ խռովայոյզ, մերթ սրտաշարժ, բայց միշտ վայելուչ։ Այս բոլորը ըսելու համար, թէ թէքնիքին առընթեր մեծ հասկացողութիւն եւ ճարտարութիւն կ'ուզէ ի յայտ բերելու Մոցարթի պէս արուեստագէտի մը գործին հոգին։ Շուբօ յաջողած էր տալ այս բոլորը։ Մենակատարները՝ Մարի–Քլէր Ժամէ (տաւիղ) եւ Քրիսթիան Լառտ (սրինգ) յաջող էին, մանաւանդ արուեստագիտուհին՝ այնքան շնորհալի իր մատներու ճարտարութեամբ։

Փիէռ Արվէ երիտասարդ է։ Ասո՞վ բացատրենք իր յօրինած «համանուագային պատկերներուն» թոհ ու բոհը, անտանելի իրարանցումը, խառնիճաղանճ ելեւէջներըն ու ձայները, որոնք թերեւս տպաւեն Երիքովի պատերը, բայց ոչ ունկնդիրներուն երաժշտութեան ճաշակը։

Շուբօ, գնահատող մը եղած է եւ քաջալերող՝ հայ արուեստագէտները։ Ամէն տարի իր յայտագիրներուն մէջ տեղ տըուած են, անպայման, մեր արուեստագէտներէն մէկն ու միւսը. շատերէն քանի մը անուն՝ խմբավար Կ. Ափրիկեան, դաշնակահար Բ. Գեորգեան եւ այս անգամ դաշնակահարուհի Մարի Իւսթատ (Վարժապետեան)։ Նոր առիթ մը կ'ունենայինք լսելու պոլսահայ դաշնակահարուհին՝ շրջանաւարտ Փարիզի էքոլ Նորմալէն եւ արդէն անուն մը՝ երաժշտական աշխարհէն ներս։ Սէն Սանսի դաշնակի երկրորդ քոնչերթոյին մէջ ի յայտ բերաւ յատկութիւններ՝ ինքնավստահ տիրապետում, ընտիր հպում ստեղնաշարերու, ջուտ նուազ եւ մեծավայել ճաշակ։

Լիոնի նուագահանդէսներուն մէջ Շուբօյի ղեկավարած նուագախումբը ցոյց տըւաւ բացառիկ ըմբռնում յայտնաբերելու՝ հունգարացի երգահանին կարգ մը գործերուն յատուկ գունաւորումները, կրակոտ տրամադրութիւնները եւ թէքնիք խաղերու միջոցաւ արտայայտած հոգեկան իր ապրումները։

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ, (Յառաջ) — Ամսոյս 5ին, Շաբաթ երեկոյ, արժանավայել շուքով կատարուեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան եօթանասնամեակի տօնակատարութիւնը, կազմակերպուած «Վարանդեան» կոմիտէին կողմէ։ Հայրենակարօտ բազմութիւն մը լեցուցած էր սրահը, յարգելու համար յիշատակը այն անթիւ դրշի, խօսքի, մտքի ու զէնքի տիտաններուն, որոնք իրենց թանկագին կեանքերը ի սպաս դրին հայ ժողովուրդի ազատագրման համար։ «Ազգաց պատմագիրը, ինչ գաղափարի ալ պատկանելու ըլլայ, անպայման պիտի յիշատակէ անոնց յաղթանակը, վասն զի վերջին եօթանասունամեակին չէ պատահած դէպք մը, որուն ամենագլխաւոր մասնակցութիւնը բերած չըլլայ Դաշնակցութիւնը։ Փառք ինկողներուն եւ պատիւ անոնց, որ գաղափարի նոյն դրօշին տակ դեռ կը շարունակեն գործել անսայթաք», ինչպէս իր բացման խօսքին մէջ, յայտարարեց օրուան նախագահը՝ ընկեր Միսաք Միրզէ։ Ու հըրաւիրեց ներկաները մէկ վայրկեան յոտընկայս լռութեան։

Գեղարուեստական բաժինը ճոխ էր, թէեւ քիչ մը խճողուած։ Ախորժալուր էին քնքոյշ երգերը Օր. Կարապետեանի, ուսանողուհի Լիոնի երաժշտանոցին, ինչպէս նաեւ երիտասարդ դաշնակահար Գ. Սիրանոսեանի նուագած կտորները (դարձեալ Լիոնի երաժշտանոցէն, պարգեւատրուած առաջին մրցանակով)։ Կրընոպլի, Լիոնի եւ Տէսինի օրիորդներուն գողտրիկ արտասանութիւնները, Կրընոպլի Ց. Կ. Խաչի պարախումբին գեղջկական պարերը՝ հայկական պսպղուն շղարշներով եւ ղեկավարութեամբ անխոնջ Տիկին Սիսլեանի, ներդաշնակ համագործակցութիւն մը կը կազմէին, աւելցնելու համար հանդէսին հմայքն ու փայլը։ Ամէնքն ալ արժանացան անվերապահ գնահատանքի ու ծափահարութեանց։ Փարիզէն յատկապէս հրաւիրուած էր ծանօթ երգչուհի Օր. Շաքէ Գէնկեան։ Անոր երգերը լսած էինք շնորհիւ իր սալերուն։ Սակայն իր շնորհալի ներկայութիւնն ու երգելու մեկնաբանութիւնը հաճելի վայելք մը եղան։ Օրիորդը երգեց «Ես աղջիկ եմ Հայաստանի», «Օտար ամայի ճամբէն», «Նուպար», «Մայրս» եւ ուրիշներ, որոնք կրկնուեցան։ Դաշնակով կ'ընկերակցէր Գ. Սիրանոսեան։

Բանախօս ընկեր Ս. Սիսլեան, բաղդատելով ընկնիլ օտար կազմակերպութիւններն եւ Դաշնակցութեան, ըսաւ թէ մինչ անոնք յաճախ ուղղութիւն կը փոխեն համաձայն օրուան կացութեան եւ անձնական նկատումներու, յետոյ կը մեռնին, Դաշնակցութիւնը իր կազմութեան թուականէն մինչեւ այսօր, ան հօթանասուն տարի է, կը հետապնդէ միակ նպատակը.— Հայաստանի բացարձակ անկախութիւնը։ Ասոր է ինչպէս երէկ և չի մեռնիր։ Վասնզի իր եօթն ունի ազգայնական Հայութեան հսկայ զանգուածը, որ կը մտածէ իրեն պէս եւ ունի միեւնոյն տենչը։ Անդրադառնալով Էջմիածնի եւ Անթիլիասի ցաւոտ խնդրին, ընկեր բանախօսը ըսաւ որ, երկու Աթոռներն ալ նուիրական են մեզի համար։ Օրինակ բերաւ Դաշնակցութեան պայքարը 1905ին, երբ ցարական կառավարութիւնը կ'ուզէր գրաւել Էջմիածինն ու եկեղեցապատկան կալուածները։ Եւ եզրակացուց, մենք կը պաշտպանենք Անթիլիասը, պաշտպանելու համար Էջմիածինը։

Հանդէսին բացումն ու փակումը կատարուեցաւ Լիոնի Նոր Սերունդի երգչախումբին կողմէ։

ԹՂԹԱԿԻՑ

Ց. Գ.— Օրուան տօնին առթիւ Տիկին Կէնճեան, իր տագրոջ ողբացեալ Կարօ Կէնճեանի յիշատակին՝ կոմիտէին նուիրեց հազար ֆրանք։ Պ. Խաչերեան գիրք մը՝ Նոր Սերունդի գրադարանին։

×

ՀԱՒԱՏԱՐԻՄ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆԸ
ՍՄԲԱՏ ՏՕՆՈՅԵԱՆ

Տարօնի հաւատաւոր զաւակներէն մէկն ալ իր աչքերը փակեց, Լաւոնթայի մէջ։

Մշոյ Խասգիւղէն, այս վեթերան Դաշնակցականը, հաւատարիմ իր անցեալին, ինչպէս Տարօնցին է, իր նուիրական հայրենասիրութեամբ միշտ մնաց պատնէշին վրայ, մինչեւ իր վերջին օրերը։ Մնաց իր գաղափարական աստուծոն հաւատարիմ այսինքն Հ. Յ. Դաշնակցութեան։

Իր վերջին փափաքը կ'ըլլայ, հայկական եռագոյնով թաղուիլ։

Այսպէս մէկիկ մէկիկ կը մեկնին սերունդի մը վերջին առիւծները, որոնք Տարօնի եւ Հայաստանի հողին վրայ քաջաբար պայքարեցին ու զարկուեցան, որպէսզի հայ ժողովուրդը իր պապենական հողին վրայ ազատ ապրի։

Տարօնի անմահ՝ զաւակներուն, ինչպէս նաեւ, բոլոր անանուն քաջ – ֆետայի հերոսներուն արիւնով մեր ժողովուրդը ողջունեց, ազատութեան արշալոյսը, բայց ափսոս նենգութեամբ, եւ դաւաճանութեամբ նորածին մանուկը խեղդուեցաւ իր երգերով ու վէրքերով։

Մեր Սմբատը ապրեցաւ ամբողջ քառասունեւերկար տարիներ իր պաշտած Տարօնէն հեռու, հայրենիքի կարօտը, Տարօնի իւրաքանչիւր թիզ հողը իր հոգիին մէջ պահած իբրեւ սրբութիւն, բայց վերստին երկիր վերադառնալու յոյսով։

Սմբատն ալ մեռաւ, մեր հին ու խոնարհ հայդուկներէն մին, որ ներքին պոռթկումով «ա՛խ» կը քաշէր, երբ լսէր աւերակ Տարօնի խօսքը։

Անորոգ հիւանդութեան վերջին օրերուն իր սրտին ուրիշ կարօտ մը կ'ամենայ.— «Զիմ Մուշ տեսնեմ, յետոյ մեռնիմ»։

Տարօնը իր քաջ եւ հաւատարիմ զաւակներէն մէկը կորսնցուց։

Թող այս քանի մը տողը ճանկ մը հող ըլլայ, քու հիւծած մարմնիդ վրայ, Տարօնցի Սմբատ։

Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (64)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

Սակայն պատահեց հակառակը, ուրախ դէպքի փոխարէն Թագաւորն ստացաւ մի գրութիւն, որը նրան մռայլեց աւելի։ Գրութիւնը հայրական նախարարներից էր, ոլորած, ժապաւէնակապ ու կնքած։ Երբ Արշակն սկսեց ընթերցել գրութիւնը, այն Թագաւորին յանձնող Վարդ իշխանը սկզբում նկատեց, որ արքայի աչքերը փայլատակեցին, բայց երբ կարդաց մինչեւ վերջը՝ նա ծնօտները սեղմեց իրար եւ մագաղաթը նետեց յատակին ... Թէ ինչ էր գրուած այդ մագաղաթի վրայ՝ Վարդը իմանալ չէր կարող, բայց կռահեց, որ հաճելի բան չէր, թերեւս աւելին ... Նա իր ենթադրութեան մէջ համոզուեց մանաւանդ, երբ, փոքր անց, Թագաւորը կարգադրեց.

— Աւագներին, իշխան, հրաւիրիր դահլիճ ...

Արշակը որեւէ ծանր խնդրի առջեւ գտնուելով կամ որեւէ դժուարութեան հանդիպելիս՝ հաւաքում էր աւագներին եւ լսում նրանց կարծիքները, չասելով իրենը, ստուգում էր անելիքը եւ ընդհանրապէս չօչափում տրամադրութիւններ։ Ի՞նչ էր այս անգամ հաւաքելու առիթը՝ Վարդը գարձեալ չիմացաւ եւ միայն հարցրեց.

— Ե՞րբ կը հրամայես, արքայ։

— Այսօր իսկ։

— Հրամանդ, — եւ Վարդը դուրս եկաւ խոնարհումով, զգալով, որ Թագաւորը զայրացած է յոյժ։

Եւ նոյն օրը երեկոյեան, երբ ճրագարանները վառեցին պալատում, իրար յետեւից սկսեցին գահասրահ գալ աւագները։ Եկաւ ամէնից առաջ Հաւնունի Մանասպ իշխանը՝ մի բարձրահասակ, լայնալանջ տղամարդ, որի խոշոր բեղերը կեռիքների պէս կախուել էին ծնօտներից։ Դա վաթսունն անց թարմ ծերունի էր՝ ճերմակ մազերով։ Որպէս արքունի որսապետ՝ նա էր կազմակերպում Թագաւորի որսագնացութիւնը եւ, չնայած առաջացած տարիքին, անձամբ մասնակցում էր արքայի այդ զուարճութեան, միշտ նժոյգի վրայ, ինչպէս մի երիտասարդ, սուրում էր այս այն կողմ՝ նետ – աղեղը պատրաստ բռնած ... Նա երբեք չէր վրիպում։

Ջանում էր չհեռանալ Թագաւորից, որպէսզի անակնկալ պատահարից պաշտպանի նրան։ Երբեմն եւ սովորեցնում էր, թէ ինչպէս պէտք է նշան բռնել. երբեմն իր խփած որսը համարում էր Թագաւորի կողմից խփուած։ «Ոչ, դու զարկեցիր, արքայ. քո նետը դիպաւ», — պնդում էր նա։ Եւ Արշակը, սիրելով նրան կարգել էր աւագանու անդամ, ուստի եւ նա անխախտ մասնակցում է պետական բոլոր խորհուրդներին եւ գալիս ամէնքից շուտ։

Երկրորդ եկողը եղաւ արքունի կալուածների եւ պալատի կառավարիչ Դղակ Հայր – Մարդպետը։ Նրա խոշոր, մեծատոկոր ուսերին բարձրանում էր անժպիտ ծաղկատար դէմքը, որ ի սպառ զուրկ էր բուսականութիւնից, եւ ոչ թէ ծաղիկ հիւանդութեան հետեւանքով, այլ ներքինի լինելու հանգամանքով։ Այդ էր պատճառը թերեւս, որ ինչպէս ասում էին, ատում էր կանանց եւ ուրախանում, երբ պատժում էին որեւէ տղամարդի։ Ատում էր բոլոր նրանց, ովքեր բիւզանդասէր էին, եւ առաջին հերթին եկեղեցականներին։

Եւ չէր թաքցնում իր այս ատելութիւնը, քանի որ այն համոզումն ունէր, թէ Բիւզանդացիք էին, որ Հայերին թշնամացրին Պարսիկների հետ, ու միշտ ցանկութիւն էր յայտնում, որ Թագաւորը հեռու մնայ հոգեւորներից ...

Ներս գալով՝ նա գլուխը թեքեց թեթեւակի, Հաւնունեաց իշխանին բարեւելու համար։

— Հաւնունեաց տէր, յուսամ բարեյաջո՞ղ են որսից գործերը, — ասաց նա հեգնախառը մի ձայնով, որ կանացիական չեշտ ունէր։ — Ե՞րբ էք ելնում նոր որսի։

— Երբ արքան ազատ լինի հոգսերից, Տէր Մարդպետ, — պատասխանեց Մանասպ իշխանը՝ չինականի պարզութեամբ։

— Եւ ուրեմն որսի չես գնայ այս տարի, քանզի արքայի հոգսերը կարի շատ են, — նկատեց Հայր – Մարդպետը մի ակնյայտ, չեշտուած խորհրդաւութեամբ, որից բարեհոգի, պարզամիտ Հաւնունին լարուեց հետաքրքիր։

— Պատահե՞լ է նոր ինչ, Հայր – Մարդպետ։

— Այժմ կը պարզենք, Հաւնունեաց տէր։ Քանի արքան կանչել է արտաքոյ կարգի խորհրդի՝ կայ ուրեմն կարեւոր ինչ ...

Նրանք ուզում էին շարունակել, բայց այդ խօսքերի վրայ ներս մտաւ հազարապետ Դաւիթ Գնունին, վաթսունն անց, խելացի աչքերով ծերունին, ներս մտաւ թէեւ տիրական վստահ քայլերով, բայց մտահոգ։ Նրա հետ էր եւ Բագրատունեաց Սմբատ ասպետը, որ պալատում ընդունում էր ինչպէս իր տանը։

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

չեց Սողոմոնի եւ բոլոր տեսակի հերոս Սողոմոններու կատարած անձնազոհութիւնները հայ դատին ի նպաստ որոնք գործուած էին ղեկավարութեամբ յեղափոխական կուսակցութիւններու ։ Բանախօսը նախ յիշեց Թուրքերուն առաջին զոհերը հնչակեան՝ քսան կախաղանները ։

Կարօ Մեհեան ապա ողեկոչեց Սողոմոնը.—«Սողոմոն անուն մը դարձաւ, աւելի յանուն մը, ան սպաննեց Թալէաթը յանուն մեր ժողովուրդին, յանուն մեր պատմութեան, յանուն մեր սերունդին եւ գալիք բոլոր սերունդներուն, յանուն նաեւ այն մեծ կազմակերպութեան որ Սողոմոններ ծնաւ »։ Ընկեր Կ. Մեհեան յիշեց նաեւ այն միւս հերէսները որ եռեւ եռեւի ինկան Հայուն վրիժառու գնդակով եւ եզրակացուց. « Այսօր մինչ Թալէաթներու երկիրը դատի քաշած է իր ղեկավարները եւ ողբալի պատկեր մը կը ներկայացնէ աշխարհին, մենք հայրենիք կը կառուցանենք, Հայաստան կը շինենք եւ արտասահմանի մէջ արտահայաստան կը կազմակերպենք որպէսզի օր մը այս երկուքը՝ Հայաստանը եւ Արտահայաստանը միացուին եւ կազմեն ամբողջական հայրենիք մը, ամբողջական Հայութեամբ »։

Ծերունազարդ Յովհաննէս Վրդ. Նալպանտեան բեմ բարձրանալով իր վկայութիւնը բերաւ Թէհլիրեանի առնական կեցուածքին, մաքուր նկարագրին ու հաւատացեալ Հայուն ։

Ահաբեկումէն անմիջապէս ետքը ինքն է եղած որ առաջին անգամ բանտին մէջ այցելած է Սողոմոնին, մխիթարելու համար զայն, սակայն Թէհլիրեան իրեն պատասխանած է թէ ինք հաւատացեալ մըն է, ոճրագործ մը չէ բնաւ, իր պարտականութիւնն է որ կատարած է միայն ։

Սարգիս Պօղոսեան որ ներկայ էր հանդէսին արտասանեց Վարուժանի «Առկայծ Երազը»։ Արտաշէս Գմբէթեան, որ գիտէ մագնիսացնել հասարակութիւնը, արտասանեց Սիամանթոյէն «Գաղափարինը» ։

Գեղարուեստական բաժնի վերջին մասը վերապահուած էր Աֆրիկեանի քառեակին որ գիտցաւ անգամ մը եւս խանդավառել ներկայ հասարակութիւնը եռաձայն երգերով դաշնակի ընկերակցութեամբ ։

Նախագահը, փակման խօսքը ըրաւ յայտնելով թէ Թուրքերը մէկ միլիոն Հայ ջարդեցին, բայց փոխարէն նոյնքան Թուրք ջարդելով չէ որ կը լուծուի մեր վրէժը, որքան ատեն մեզի չեն վերադարձուիր մեր սեփականութիւնն ու արեան գինը եղող հայկ. հողամասերը ։

« Սողոմոններ նորէն կը ծնին բայց անոնք մեռան որպէսզի իրագործուի հայ ժողովուրդին ուզածը, պատմական հողերը կցել արդի Հայաստանին, այս է մեր ուզածը»։

Ժողովուրդը մեկնեցաւ գոհունակութեամբ իր հետ տանելով Սողոմոն Թէհլիրեանի անմոռանալի յիշատակը ։

Գ. ՊԱՐԹԵՒ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Ալֆորվիլի խումբին կողմէ ։

Այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 21էն մինչեւ լոյս, Քաղաքապետարանին սրահը, Րիւ Վոլթէռ ։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— Ժագլին Փափազեան, Մարի–Ռոզ Սօֆեան, Արայ Գրիգորեան եւ Միշէլ Բապուճեան (Արտասանութիւն)։ Քրիստիան Գալայճեան, Սեդա Ուստուլիկեան եւ Անտիս Քիւփէլեան (երգ)։

ՀԱՅԿ. ՊԱՐԵՐ.— Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Պանէօ – Քաշանի պարախումբին կողմէ, մասնակցութեամբ ՎԻԳԷՆ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ ։

Մուտք 2.50 Ն. Ֆ.։

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ՆԱՀԱՊԱՅԻՆ ՄՈՒՐԱՏ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԱՑ

Շարժանկարի ներկայացում

Ի՞ՆՉ Է ՊԱՏՄՈՒՄ ԳԵՏԸ

եւ ՓԱՍՏԱՆԿԱՐ ՄԸ

Ի նպաստ իր սաներուն

Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 15ին, ժամը 21ին, Սինեմա Ալհամպրա, Ալֆորվիլ ժան Ժորէս (Իսի)։

Մուտք՝ 3 Ն. Ֆ.

12 տարեկանէն վար պզտիկներու մուտքը ձրի է ։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Վալանսի Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի, մասնակցութեամբ Վալանսի Նոր Սերունդին ։

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 20.30ին, Քաղաքապետարանի թատրոնին մէջ ։

Կը նախագահէ Ընկ. Մ. ՊՕՅԱՃԵԱՆ ։
Կը խօսի Ընկ. ՅԱԿՈԲ ՊԱՊԻԿԵԱՆ ։

Խօսք կ'առնեն Պ. Փոմիէ (Վալանսի քաղաքապետին կցորդը՝ եւ ընկերուհի Օտէթ Միքայէլեան ։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին. Կը մասնակցին.— ՇԱՄԻՐԵԱՆ քոյրեր (Վալանսէն) երգ, պար, Կապոյտ Խաչի Կըրընոպլի պարախումբը, ղեկավարութեամբ Տիկին Ա. ՍԻՍԼԵԱՆԻ։

Արտասանութիւն.— Օր. Օր. Ավենեան, Ս. Սիւլեան, Խաչիկեան, Քէչէճեան ։

Երգ.— Պալեան Գօգօ (Ռոմանէն), կենդանի պատկեր, Դաշնակցութեան Ծընունդը (Կրընոպլէն ընկերներ Ն. Մարաշլեան եւ Ս. Բաքալեան, մասնակցութեամբ պարախումբին ։

Ջաւեշտ մը Ռոմանի փոքրիկներուն կողմէ, ղեկավարութեամբ դերասան Ս. ՔԵՓԷՆԷԿԵԱՆԻ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Դպրոցասէրի տարեկան գեղարուեստական ցերեկոյթը՝ Մարտ 26ին ։

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Ազատ տիկին մը տրամադիր է տնական գործերով կամ պզտիկներով զբաղելու, բնակութեան պայմանով ։

Դիմել Աղքատախնամին, 32 Րիւ տը Թրէվիզ, հեռաձայն ՓՐՕվանս 77.73 ։

ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԻՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը ուրախութեամբ կը ծանուցանէ թէ վերաբացած է Հինգշաբթի օրուան իր հայերէնի դասընթացքը, որ երկար տարիներ տեղի կ'ունենար Սոտիէթէ Սավանթի մէջ, փորձառու ուսուցչուհիներով, եւ որ ընդհատուած էր յարմար սրահի մը չգոյութեան պատճառով։

Ներկայիս հայերէնի դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան 215 Պուլվ. Սէն Ժերմէն, Փարիզ (7), մէթրօ Րիւ տիւ Պաք, շատ գեղեցիկ դասարանի մը մէջ, օժտուած դպրոցի յատուկ ամէն կարելիութիւններով եւ պարտէզով ։

Ուսուցչուհին է Տիկին Ա. Ջիթունի, որ ամէն Հինգշաբթի կէսօրէ ետք ժամը 2էն մինչեւ 5 կը դասաւանդէ եւ նոյնպէս կը կատարէ նորեկ աշակերտներու արձանագրութիւնները։

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը այս զոհողութիւնը յանձն առած է սիրայօժար, հայ դպրոցէ զրկուած թաղամասի մը երեխաներուն հայեցի դաստիարակութիւն տալու մտահոգութեամբ ։

Ցարգելի ծնողքներուն կը մնայ գնահատել այս ձեռնարկը, առաջնորդելով այս՝ հայերէնի դասընթացքին իրենց զաւակները, զանոնք օտարացումէ կամ ուծացումէ զերծ պահելու համար ։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Աշխատասէր Տիկին մը փոքրիկ Հաստատութեան մը տնական գործերուն համար ։ Դիմել՝

3, Av. de Grandchamps, LE PECQ (S. et O.)
Tél. 963-0172

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Երեւանաբնակ Տիկ. Շուշան, Մշոյ Մկրագոմ գիւղացի, մօր անունը Խաթուն, կը փնտռէ իր եղբայրը Սմբատ Յովհաննիսեան, ծանօթ՝ ժամկոչ Գէորգի, տղայ անունով որ կ'ապրի Ֆրանսա։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի գրել՝

M. Haikaz Assadourian
14, Bd. d'Alsace, Casablanca

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. ԿԱՊՈՅՏ Խաչի Փարիզի շրջանի միջմասնաճիւղային ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 16ին, Քաֆէ Ռեժանի վերնայարկը։ Օրակարգ.— Ա) Մասնաճիւղերու Օրուան տօնակատարութիւն։ Բ) Հաշուետուութիւն։ Գ) Ընթացիկ հարցեր։ Կը խնդրուի մասնաճիւղերէն իրենց ներկայացուցիչները ղրկել այս կարեւոր ժողովին ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ Տօնածառի հանդէսը, կիրակի՝ Դեկտեմբեր 18, կէսօրէ ետք։

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. «Արծիւ» ենթակոմիտէէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Երեքշաբթի, ժամը 20.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ ։

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, ժամը 20.30ին, Ցոյներու սրահը։ Կարեւոր օրակարգ ։

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆր.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆր.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆր.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	15 Ն. Ֆր.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆր.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆր.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆր.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆր.	» » »
« ԾԱԽՈՒ Է »	20 Ն. Ֆր.	» » »

Այս գինները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան։

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e
Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց. 22Ն. Ֆր.
Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 16 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MERCREDI 16 NOVEMBRE 1960

36րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8951 — 36EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4752

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՈՒՐ Կ'ՈՒԶԷ ՀԱՍՆԻԼ

Ո՞ւր կ'ուզէ հասնիլ զօրավար Ճէմալ Կիւրսէլ:

Այս հարցումը կ'ուղղեն քաղաքական շրջանակները՝ Եւրոպայէն մինչեւ Ամե-րիկա, մանաւանդ Ատլանտեան Ուխտի դաշնակիցները, որոնք մեծ յոյսեր դրած են Թուրքիոյ վրայ, «ազատ աշխարհ»ի պաշտպանութեան համար :

Հինգ ու կէս ամսուան մէջ առնուազն հինգ ցնցումներ կրեց «Ազգային միասնա-կանութեան Կոմիտէ»ն, որ լռութեան մէջ կազմակերպած էր Մայիս 27ի յեղափո-խութիւնը եւ յաջողութեամբ գլուխ հա-նած զայն :

Գաղտնիք մը չէ այլեւս, որ «Կոմիտէ»ի անդամները նոյն տեսակէտը չունէին ներքին ճակատին վրայ հետապնդուելիք քաղաքականութեան մասին :

Արտաքին քաղաքականութեան մարզին մէջ առ հասարակ ոչ մէկ տարակարծու-թիւն կայ բոլոր կուսակցութեանց միջեւ: Հալք, Դեմոկրատ, Միլլիյէթ կամ Հուր-րիյէթ՝ ամէնքն ալ նոյն ուղղութեան կը հետեւին: Այսինքն հաւատարիմ կը մնան Ատլանտեան Ուխտին, զայն նկատելով լաւագոյն միջոցը Ամերիկացիներէն դրամ քաշելու, Թրքական բանակը արդիացնե-լու եւ արտաքին աշխարհին առջեւ իբրեւ քաղաքակիրթ երկիր ներկայանալու հա-մար :

Միւս կողմէ անտես չեն առներ նաեւ խորհրդային ճակատը, ձեռքի տակէ կա-պեր պահելով: Չեն մոռնար երբեք, որ շնորհիւ Մոսկուայի նիւթական, ռազմա-կան եւ դիւանագիտական աջակցութեան է, որ Օսմանեան կայսրութեան փլատակ-ներուն վրայ կեանքի կոչուեցաւ Նոր Թուրքիան, Մուսթաֆա Քեմալի գլխաւո-րութեամբ:

Յեղափոխական «Կոմիտէ»ն, որ իր ձեռքին մէջ կը կեդրոնացնէ գործադիր եւ օրէնսդիր իշխանութիւնները միանգա-մայն, քանիցս «մաքրագործում»ի են-թարկուեցաւ, առանց ցնցում առաջ բե-րելու :

Զօրավար Ճէմալ Կիւրսէլ առաջին առ-թիւ իր դահլիճի 18 անդամներէն տասը պաշտօնանկ ըրաւ եւ անոնց տեղ ուրիշներ նշանակեց :

Մաքրագործեց բանակը եւ հաւատարիմ երիտասարդ սպաներ պաշտօնի կոչեց, վարչաձեւը ամուր հիմերու վրայ դնելու համար :

Տարակոյս չկայ, որ այս փոփոխու-թիւնները խուլ դժգոհութիւն առաջ բերին բոլոր պաշտօնանկներու մօտ, առանց սակայն խախտելու կառավարութեան դիրքը:

Սակայն համալսարանի 147 դասախօս-ներու պաշտօնազրկումը առանց ցնցումի չանցաւ: Ուսանողները, որոնք կարեւոր դեր մըն խաղացած էին Մենտերէսի վար-չաձեւի տապալման մէջ, լեզու ելան եւ խլրտումներ առաջ բերին :

Կիւրսէլի կառավարութիւնը նոր — կա-րելի է ըսել խոր — ցնցում մը կրեց կի-րակի օր, երբ Ազգային Միասնականու-թեան Կոմիտէի 14 անդամները դուրս նետուեցան ցուցարարական ձեւով: Ա-ռաջին անգամ ըլլալով պաշտօնանկները ոչ միայն ուրիշ պաշտօնի չկոչուեցան, ինչպէս նախորդները, այլեւ ձերբակալ-ուելով բանտարկուեցան :

Ուրեմն կացութիւնը շատ աւելի ծան-րակշիռ է այս անգամ :

Այս յանդուգն գործողութեան բոլոր ծալքերը չեն բացուած դեռ: Սակայն կասկած չկայ այլեւս, որ նոր վարչաձե-ւը խառնաշփոթի մէջ է տակաւին եւ յայտնի չէ թէ ի՛նչ ճակատագիր կը սպա-սէ անոր :

Դեմոկրատ վարիչներու զանգուածային ձերբակալութիւնն ու բանտարկութիւնը :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԻՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ Ամերիկայի երկիրներէն երեքին մէջ՝ Կուաթեմալա, Քոսթա Ռիքա եւ Նիքարակուա խլրտումներ ծայր տը-ւած են: Կուաթեմալայի նախագահը ռմ-բակոծել տուած է Փուերթօ Պարիոսի զինուորական կայանները, ուր ըմբոստ-ներ կը շարունակեն դիմադրել: Պատե-րազմական վիճակ յայտարարուած է, մէկ ամսուան համար: Քոսթա Ռիքայի եւ Նիքարակուայի սահմանագլուխի շրջանը գրաւուած է ըմբոստներով, որոնք փոք-րիկ խումբերու բաժնուած դէմ կը դնեն կառավարական ուժերուն: Իսկ Նիքարա-կուայի մէջ կացութիւնը աւելի ծանրա-կշիռ է: Ըմբոստները Մանակուայի (մայ-րաքաղաքէն 80 քլմ. հեռու) կաթողիկէ դպրոցը ապաստանած՝ կը սպառնան դպ-րոցականներու կեանքին, եթէ երբեք ա-զատ անցք չունենան: Ուաշինկթըն մտա-հոգ է, վստահ է որ Քասթրօ մատ ունի այս խլրտումներուն մէջ:

ՎԻԷԹՆԱՄԻ մէջ կացութիւնը անստոյգ է, ձերբակալութիւնները կը շարունակ-ուին եւ ընդդիմադիր հինգ թերթեր դադ-րեցուցած են: Ծանօթ է՝ թէ պետական հարուած մը տեղի ունեցած էր վերջերս, կարգ մը զինուորականներու կողմէ: Միւս կողմէ Լաոսի կառավարութիւնը ո-րոշած է գրաւել Լուանկ - Փրապանկ քա-ղաքը, որուն պահակազօրքը ըմբոստ զօ-րավար Ֆումիի կողմը անցած էր:

152 ՄԱՆՈՒԿՆԵՐ ողջ - ողջ այրած են Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ սահմանագլուխին վրայ գտնուող, Ամուտա քաղաքին մէկ շարժանկարի սրահին մէջ: Հրդեհը ծայր տուած է պայթումի մը հետեւանքով: 150 հազար սուրիական ոսկիի վարկ բացուած է աղէտեալներուն օգնելու համար: Զո-հերուն թիւը, բոլորն ալ երախաներ, ժա-մէ ժամ կը մեծնայ :

ՔԵՆՆԷՏԻ, Նիքսընի հետ տեսակցած է Ֆլորիտայի մէջ: Քաղաքական շրջանակ-ներու կարծիքով դեմոկրատ նախագահը հանրապետականներ պիտի առնէ իր դահ-լիճին մէջ :

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ կառավարութեան որո-շումով 90 կոպէկ պիտի ըլլայ մէկ տոլա-րին արժէքը, Յունուար մէկէն սկսեալ: Մէկ ռուբլին հարիւր կոպէկ է: Այս ձեւով Կրեմլին «ծանր» ռուբլի մը կը ստեղծէ :

ԿԻՒՐՍԷԼ վերջին դէպքերուն առթիւ յայտարարած է.— «Երկրորդ յեղափոխու-թիւն մը չէ եղածը, այլ ժողովրդավար կարգերու վերահաստատումը երկրին մէջ: Պետական հարուածին առթիւ ձեր-բակալուած 74 հոգի ազատ արձակուած են, ասոնց մէջ կան՝ զօր. ԹեքինԱրիպու-րուն (օդային ուժի նախկին հրամանա-տար), 13 զաւառական կառավարիչներ եւ Ազգ. Մեծ Ժողովի Նախագահին զա-ւակը :

Եասը Ատայի խեղկատակ դատավարու-թիւնը՝ գերագոյն ատեանի մը անվայել գռեհիկ եւ այլ թուրքա խայտառակու-թիւններով, ընդհանուր զայրոյթ առաջ բերած է երկրին մէջ: Իսկ արտաքին աշ-խարհը պարզապէս կը հեգնէ յեղափոխա-կա՛ն վարիչները:

Թուրք մամուլն ալ սկսած է անհամբե-րութեան նշաններ ցոյց տալ եւ կը փորձէ կամաց կամաց քակել իր լեզուի կապանք-ները: Մարդիկ կը զայրանան թէ ինչպէս այդ ատրճան ծիծաղելի վիճակի կը մատնուին Հանրապետութեան նախագահ մը, վարչապետ մը, նախարարներ եւ ե-րեսփոխաններ, որոնք տասը տարի կա-ռավարած են երկիրը եւ դեռ երէկ պաշ-տամունքի առարկայ էին:

Ահա՛ թէ ինչ օրերու հասած է Նոր Թուրքիան:

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ԸՆԿԵՐ ՄԻՀՐԱՆ ՆԵՐՍԷՍԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Խոր ցաւով կ'իմանանք Աթէնքի մեր ղեկավար ընկերներէն Տոքթ. Միհրան Ներսէսեանի մահը, որ տեղի ունեցած է Նոյեմբեր 10ին:

Մէկուկէս ամիսէ ի վեր կը դարման-ուէր Աթէնքի մէկ դարմանատան մէջ, ուր ենթարկուեցաւ վիրաբուժական եր-կու գործողութեան, երկրորդը՝ ճակա-տագրական :

Տոքթ. Միհրան Ներսէսեան ծնած է 1889ին, Սիվրիհիսարի մէջ: Ուսումը ըս-տացած էր տեղւոյն Ներսէսեան վարժա-րանը, որուն շրջանը յաջող կերպով ա-ւարտելէ ետք, իբրեւ ուսուցիչ պաշտօնի կոչուած էր նոյն հաստատութեան մէջ : Ապա Հայրիկեան վարժարանին մէջ :

Առաջին Աշխարհամարտի ընթացքին մտած էր Հարպիէ (զինուորական վար-ժարան), ուրկէ սակայն շուտով ղրկուած էր աշխատանքի վաշտերուն մէջ: Փա-խուստ տալով կ'ապաստանի Պոլիս: Պա-տերազմէն ետք աւագ ուսուցիչ եւ տնօրէն Պանտըրմայի ազգային վարժարանին մէջ:

Գիւղատնտեսութեան հետեւելու հա-մար, 1920ին կ'անցնի Ֆրանսա եւ երկու տարուան ընթացքին կ'աւարտէ Թուլուզի մօտ, Տոռի գիւղատնտեսական վարժա-րանի եռամեայ շրջանը: Կը մեկնի 1922ին Յունաստան եւ կը հաստատուի Քսանթի, ուր մէկ քանի տարի կը զբաղի ծխախոտի մշակութեամբ եւ մեղուաբուծութեամբ :

1927ին կը մեկնի Փարիզ, ուսանող ա-տամնաբուժական վարժարանի: Մէկ տա-րիէն վկայական ստանալով կը վերադառ-նայ Քսանթի, ուր իբրեւ վիրաբոյժ ա-տամնաբոյժ կը գործէ մինչեւ Բ. Աշխար-համարտի աւարտումը: Յետոյ Աթէնք կը հաստատուի վերջնականապէս, իր սեփա-կան բնակարանին մէջ, Հին Ֆալիրօ :

Մեր սիրելի ընկերը թէ Հիւսիսային Յունաստանի եւ թէ Աթէնքի մէջ ունե-ցած էր կուսակցական եւ հանրային բե-ղուն գործունէութիւն: Առենապետն էր Թեմական Խորհուրդի :

Իր մասնագիտութեան վերաբերեալ յօդ-ուածներով եւ թարգմանութիւններով աշ-խատակցած էր «Հորիզոն»ին, (Թեսաղո-նիկէ), «Նոր Օր»ին (Աթէնք) եւ Բ. Աշ-խարհամարտէն ետք՝ «Ազատ Օր»ին : Թարգմանած էր նաեւ ոստիկանական վէպ մը (Մորիս Լըպլանի «Արսէն Լիւփէն Շերլոք Հոլմսի դէմ»ը), որ առանձին գրքով լոյս տեսած էր 1926ին, Թեսաղո-նիկէի մէջ: Վերջերս ձեռնարկած էր իր սիրելի ծննդավայր Սիվրիհիսարի պատ-մութեան պատրաստութեան, զոր դժ-բախտաբար չկրցաւ գլուխ հանել :

Ընկեր Տոքթ. Ներսէսեան կանուխէն մտած էր Դաշնակցութեան շարքերը : Վարած է կուսակցական պատասխանա-տու պաշտօններ եւ մասնակցած՝ Հ. Յ. Դ. 14րդ Ընդհ. Ժողովին, իբրեւ Յունաս-տանի պատգամաւոր :

Իր մահով՝ Յունաստանի Դաշնակցա-կան ընտանիքը կը կորսնցնէ հաւատա-ւոր, նուիրուած եւ թանկագին անդամ մը :

Թաղումը կատարուած է Նոյեմբեր 11ին:

Հ. Յ. Դ. Յունաստանի Կեդր. Կոմիտէն այս առթիւ եօթնօրեայ սուգ հրահանգած է շրջանի ընկերներուն :

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԵԱՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ԳԻՇԵՐԸ

Սեպտեմբերեան գիշերը պատմական դարձաւ նաեւ Թուրքիոյ մէջ, — Թուրքե-րը կրնան ըսել թէ իրենք ալ ունին Սեպ-տեմբերեան գիշեր մը, որուն պատմութիւ-նը հետզհետէ կը ճոխանայ նոր յայտնու-թիւններով: Ողջ - ողջ մորթազերծուած յոյն քահանայի մը պատմութենէն ետք, ահա Գալըքէսիրի նախկին երեսփոխան Սըտքը Սըտըք Թիւմէրքան մամլոյ ասուլիս մը կատարելով Պրուսայի մէջ, ուշա-գրաւ նոր տեղեկութիւններ տուաւ Սեպ-տեմբեր 6-7 գիշերուան մասին, որ քըն-նութեան առարկայ է այս միջոցիս Եասը Ատայի դատարանին առջեւ :

Թիւմէրքան Եւրոպայի խորհուրդին 21 Հոկտեմբեր 1955ին գումարած նիստին ատենագրութիւններուն վրայ յենլով՝ հե-տեւեալը ըսաւ .

— « Այս նիստին ընթացքին հելլէն պատուիրակները եւ Պելճիքայի պատուի-րակը խստիւ քննադատած էին Մենտերէ-սի կառավարութիւնը : Թուրք պատուի-րակ Ջէյատ Մանտալինճի խօսք առնելով յայտնած էր թէ 6-7 Սեպտեմբերի դէպ-քերուն ընթացքին 650 հոգի վիրաւորուած են, ասոնց միայն 35ը Յոյն են: 23 հոգի մեռած են, մեռեալներուն միջեւ չորս Յոյն, 21 Թուրք կը գտնուին:

Զոհերուն մէջ Թուրքեր ներկայացնելը աւանդութիւն մըն է, որ կուգայ Սուլ-թան Համիտէն:

Հայկական ջարդերու կազմակերպու-թեան ժամանակ՝ սովորութիւն էր ներ-կայացնել ... Թուրք զոհեր :

ՎԻԵՆՆԱՅԻ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

Ե.

Ընդհանուր Ժողովի ճնշիչ մեծամասնութիւնը կողմ էր կեդրոնին, որ ընկերվարութեան հակառակ չէր, բայց աշխատում էր ընկերվարութիւնը հաշտեցնել Թրքահայ դատի հետ։ Կեդրոնում էին Զաւարեանը, Ռոստոմը, Ակնունին, Ահարոնեանը, Վարանդեանը, Արամը, Իշխանը, Զաքարեանը, Բալաջանը, Վարդանը, Սեւքարեցի Սաքօն, Սեպուհը, Բժ. Զաւրեանը, որ երեւութապէս ձախակողմեաններին հետ էլ էր։ Վռամեանը, որ առաջ անհաշտ հակառակորդ էր ընկերվարութեան, բայց ի վերջոյ, հաշտուեց։ Նա ամբողջ ժամանակ դրպանում կրում էր Շարլ Ժիտի քաղաքատնտեսութեան հատորը, ծանօթանում էր ընկերային շարժումների պատմութեան ու ձեւերին։

Ընկերվարութեան քննութիւնը տեւեց օրեր։ Արտայայտուեցին գրեթէ բոլոր պատգամաւորները, ոմանք մի քանի անգամ։ Իմ վրայ ամէնից ուժեղ տպաւորութիւն գործեցին Զաւարեանի, Արամ Աշոտի եւ Աւ. Իսահակեանի ճառերը։ Զաւարեանը հմուտ եւ համոզուած տեսաբան էր ընկերվարութեան, կատարելապէս տիրում էր նիւթին եւ գիտէր ունկնդիրների վրայ ազդելու միջոցները։ Մտաւորական մարդու համար հաճոյք էր լսել նրա առաջ բերած փաստերն ու գրաւիչ բանավարութիւնները։

Արամ Աշոտը (Սարգիս Մինասեան) շատ կարդացած, սկզբունքով համոզուած հակառակորդ էր ընկերվարութեան. խօսում էր հանդարտ եւ անյոյզ, բայց հիանալի կերպով ուսումնասիրել էր քաղքենի նշանաւոր հակընկերվարականների տեսութիւնները։

Աւ. Իսահակեանը բոլորովին հռետոր չէր. խօսում էր կակազելով, բայց այս անգամ այնպէս փայլուն կերպով ներկայացրեց իր հակընկերվարական, նիցշէական, անիշխանական փիլիսոփայութիւնը, որ ամբողջ ժողովը բուռն կերպով ծափահարեց։ Տեղը նստելուց առաջ նա ասաց.

— Շատ տղերք, ծափահարում էք, բայց քուէ պիտի չտաք։

Ես անհամբեր սպասում էի Վարանդեանի խօսքին։ «Դրօշակ»ի խմբագիրը այն օրերին, կարելի է ասել, Դաշնակցական երիտասարդութեան կուռքն էր, եւ ես սիրում էի չքեղ արձակով գրուած նրա յօդուածները։ Մեծ եղաւ հիասթափութիւնս. Վարանդեանը արտասանեց մի շատ թոյլ ճառ։ Աւելի լաւ է միայն գրէ եւ բնաւ ճառ չխօսի, մտածեցի ես։

Պէտք է ասել, որ պերճախօս հռետորներ շատ չկային Ընդհանուր ժողովում։ Ահարոնեանը հիանալի հռետոր էր, բայց կուռ քիչ կար նրա ճառերում։ Ռոստոմը ասում էր Ահարոնեանի ճառերի մասին. «Լիմոնատ լինի կարծես, հաճոյքով կը խմես, բայց անուշ չկայ մէջը»։

Աւելի բովանդակալից ճառախօս էր Ակնունին, որ սակայն Ահարոնեանի պերճանքը չունէր։ Մի տարի վերջ նա պիտի դառնար Պոլսի բեմերի զարդը։

Զաւարեանը հռետոր չէր, թէեւ իր ճառերը լեցուն էին եւ տպաւորիչ։

Բոլորովին ճառախօս չէր Ռոստոմը. նա խօսում էր բառեր փնտռելով. յաճախ ձեռքի օգնութեամբ, բայց զարմանալի կերպով հաճելի էր նրան լսելը։

Վիճաբանութիւնները ընկերվարութեան շուրջ տեւեցին շատ երկար եւ եղան խիստ բուռն ու աղմկալից։ Մասնաւորապէս անհաշտ էր ու կրքոտ աջակողմից Թովմաս Ճելալեանը։ Նա տեղի-անտեղի աղմուկ էր հանում, բռունցք էր ցոյց տալիս հակառակորդներին, ոչ-ժողովական բառեր էր գործածում։ Մենք նրան «խուլիգան» էինք կոչում։

Պակաս անզուսպ չէր ձախից Աւետիք Շահխաթունեանը, թէեւ աւելի բարեկիրթ ժողովական էր։ Նա իր փոքրիկ բռունցքը զարնում էր սեղանին, սպառնում էր ժողովից հեռանալ, եթէ ընկերվարութիւնը չընդունուի։

Զամալեանը եւս բուռն էր, ծայրայեղ ընկերվարական, բայց Աւետիքի անհաշտութիւնը չունէր։ Առհասարակ, նկատելի էր եւրոպական ուսանողների տարբերութիւնը։ Ռուսաստանցիները մաքսիմալիստ էին, խստապահանջ, կամ ամէն ինչ, կամ ոչինչ։ Շահխաթունեանը դեռ մեզ մերից էր, բայց իր գրպանում ունէր իրեն ուղարկողների մանդատը. եթէ ընկերվարութիւնը մերժուի, ձգել Ընդհանուր ժողովը եւ հեռանալ։

Եւրոպայի ուսանողները աւելի չափաւոր էին եւ առարկայական պայմանները հաշուի առնող։ Մենք նրանց արհամարհանքով կոչում էինք օպորտիւնիստ՝ պատեհապաշտներ։ Զամալեանը անխոցելի էր, որպէս ընկերվարական. բայց եւ երբեք բերան չէր առնում «հեռանալ» բառը։ Ընդհակառակն, նա անվերապահ դատապարտում էր անջատականներին։

Մինչ մենք Վիէննայում վիճում էինք, Կովկասում հող էր գրաւում անջատական շարժումը, գլխաւորութեամբ բժիշկ Լեւոն Աթաբէգեանի։ Մեր լաւագոյն երիտասարդ ընկերները անցնում էին անջատականների կողմը։ Վիէննա խիստ մռայլ լուրեր էին հասնում Թիֆլիսից ու Բաքուից. անջատականները աջից ու ձախից, Միհրանի եւ Աթաբէգեանի կողմնակիցները, լուրջ կերպով սպառնում էին Դաշնակցութեան միասնականութեան։

Անհրաժեշտ էր շտապել, շուտով վերջացնել խօսարան դարձած Ընդհանուր ժողովը, բայց ճառերի հեղեղը, ներքը եւ դուրսը, չէր վերջանում։ Ամէնքը ուզում էին խօսել, իրենց կարծիքը յայտնել։ Ինձ նման սակաւախօսները ջղայնանում էին։

Մի օր ի պաշտպանութիւն ընկերվարութեան երկար ճառ խօսեց Սեպուհը։ Ժողովականները ակնյայտ կերպով ջղայնանում էին. երբ անդին. Զաւարեանի եւ Վարանդեանի նման մարդիկ էին նստած, ընկերվարութեան մասին ի՞նչ կարող էր ասել մի պարզ խմբապետ։ Ես չդիմացայ ու պոռացի.

— Բաւական է, դու ի՞նչ գիտես սոցիալիզմի մասին...

Պոռացի եւ զղջացի. բայց այլեւս ուշ էր։ Սեպուհը կեցաւ՝ մինչեւ ականջները կարմրած։ Ցասումով նայեց ինձ եւ բռունցքները ճօճելով խոյացաւ իմ կողմը։ Ես էլ ցատկեցի տեղիցս եւ նոյնպէս բռունցքներս շարժելով՝ յարձակուեցի նրա վրայ։ Չգիտեմ, ինչ պիտի լինէր վերջը, եթէ արագ մէջ չմտնէր Ռոստոմը եւ չբաժնէր մեզ։

Սեպուհն էլ մեր այն խմբապետներից էր, որոնք չափազանց ջղայնանում էին, եթէ մէկը կասկածի ենթարկէր իրենց մտաւորականութիւնը։ Եթէ ասէիր, թէ զէնք բանեցնել չգիտես, Սեպուհը ներողամիտ ժպիտով կը պատասխանէր, բայց եթէ ասէիր՝ յօդուած գրել չգիտես, վայն էր եկել գլխիդ։

Միջադէպը, սակայն, լուրջ հետեւանքներ չունեցաւ։ Մենք նոյն օրն իսկ միասին ճաշեցինք Սեպուհի եւ ուրիշ ընկերների հետ։

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

(Շար.)

ԿՈՆԴԱԿ

Զարեհ, ծառայ Յիսուսի Քրիստոսի, անհասանելի կամօքն Աստուծոյ եւ ընտրութեամբ ազգիս Եպիսկոպոսապետ եւ Կաթողիկոս Հայոց Մեծի Տանն Կիլիկիոյ։

Բարձրաշնորհ Սրբազան Առաջնորդաց, Գերաշնորհ Եպիսկոպոսաց, Գերապատիւ Տեղապահից, Արժանաշնորհ Քահանայից, Յարգարժան Ժողովականաց, եւ համայն հաւատացեալ բարեպաշտից որք ընդ հովանեաւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեանս, սիրոյ ողջոյն ի մէնջ. եւ օրհնութիւն Յաջոյ Սրբոյ Հօրն Մերոյ Գրիգորի Լուսաւորչի. խաղաղութիւն Հօրն Աստուծոյ, Սէր որդւոյ միածնի եւ Շնորհք Հոգւոյն Սրբոյ եղիցին ընդ ձեզ ընդ ամենեսեանդ, Ամէն։

Յայտնի է բոլոր պատուական զաւակներուդ Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցւոյ, եւ յատկապէս հարազատներուդ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեանս, թէ այս 1960 տարին մեր Կաթողիկոսութեան պատմութեան մէջ պանծալի հանգրուան մըն է, որպէս երեսնամեակ առաքելահիմըն ու Լուսաւորչեան մեր Ս. Աթոռին յԱնթիլիաս վերահաստատութեան եւ անոր արդիւնաշատ Դպրեվանքի սկզբնաւորութեան։ Արդարեւ 1915–1918 չարաղէտ տարիներուն, համայն Հայութիւնը ֆիզիքապէս արիւնաքամ ըլլալով անհետ կորստեան անդունդի եզերքը հասաւ։ Կոտորուեցաւ հոյլը իր հոգեւոր առաջնորդներուն եւ մտքի ղեկավարներուն։ Մեզի համար գրուած ըլլար, կարծէք, չարագուշակ մարգարէութիւնը, թէ «հարից զհովիւն եւ ցրուեսցին խաշինքն» (Զաք. ԺԳ. 7)։ Արհաւիրքն ու յուսահատութիւնը պատեր էին ամէնէն լաւատես ու հաւատաւոր հոգիներն անգամ, որովհետեւ այնքան ուժգին էր հարուածը եւ մեր ամբողջական բնաջնջումը ծրագրուած՝ իր յետին մանրամասնութեամբը։ Հայաշխարհ այդ սրածութեան ծանր տուրք վճարեց նաեւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը, որուն անվեհեր Գահակալը, երջանկայիշատակ Տ. Սահակ Բ. Կաթողիկոս, իր դարաւոր վեհարանէն ու Մայրավանքէն խլուելէ յետոյ, գաղթականի ցուպն ի ձեռին, որպէս հովիւ անձընդիր, իր հօտին հետ կը քշուէր դէպի սուրիական անապատները, դառնութեան բաժակը անգամ մը եւս ցմրուր ըմպելով։ Ու ի տես համատարած աւերածութեան եւ հայ ժողովուրդի անճրկումին, երանելի Հայրապետը միշտ հաւատքով լի, գանգատի ուրիշ արտայայտութիւն չունէր իր շրթներուն վրայ, եթէ ոչ կրկնել սրբազան մեծ աքսորականի մը, Յովհաննէս Ոսկեբերան Հայրապետի մրմունջը. «Փառք քեզ, Աստուած, փառք քեզ, յաղագս ամենայնի, Տէր, փառք քեզ»։

Արհաւիրալից այդ օրերու աւարտին եւ 1918–1920 յոյսով եւ լոյսով լեցուն տարիներուն յաջորդող խոր պատրանաթափութեան եւ երկրորդ գաղթի հետեւանքով, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Աթոռն ու Աթոռակալը, կրկին դարձան աքսորական ու անդաստական։ Ու մօտ 10 տարուան թափառումներէ յետոյ ընդմէջ Հալէպի եւ Պէյրութի, երջանկայիշատակ Տ. Սահակ Բ. Կաթողիկոս իր վերջնական կայքը հաստատեց Անթիլիասի այս հրաշալի ծովափին վրայ, 1930ին, ու հայ ժողովուրդի անտէր զաւակներուն ֆիզիքական ապաստանարան – որբանոցը դարձաւ, նոյն այդ ժողովուրդի հոգեկան դարբնոցն ու սնուցիչը։ Վսեմանդի Տ. Սահակ Բ. Կաթողիկոսն ու իր անմիջական նուիրեալ գործակիցները, Տ. Բաբգէն Աթոռակից Կաթողիկոս եւ Տ. Շահէ Արքեպիսկոպոս, աննահանջ կորովով, հաստատ հաւատքով եւ տեսիլքով լծուեցան Կաթողիկոսութեան կազմակերպումի առաքելական գործին եւ Դպրեվանքի հիմնադրութեան իրականացումին։ Մեծ է վաստակը երկնաբնակ այս երրորդութեան ու անոնց պանծալի անունը պիտի դրուի հայ ժողովուրդի պատմութեան փառաւոր էջերուն վրայ, որպէս «այնի՛, ծառայ բարի եւ հաւատարիմ», որովհետեւ անոնք իրենց մտքի եւ հոգւոյ գանձերը առատօրէն բաշխեցին Կիլիկեան Ս. Աթոռի վերածաղկումին եւ Կիլիկեան Դպրեվանքի պատուաստումին ի նպաստ. Ու այնուհետեւ, ոչ թէ աւազի վրայ, այլ հայ ժողովուրդի սրտին մէջ ամրօրէն

ՕՏԱՐ ԷՋԵՐ

ՔԱՒԱՐԱՆԻ ՀՈԳԻՆԵՐԸ

Երբ սեղանէն ելաւ, Տոն Ժուան տակաւին բեռ մը կը զգար իր հոգիին վրայ, եւ սակայն, եթէ կարողութիւնը ունենար յաղթութիւն տալու Տոն Քրիստոպալին, անկասկած որ պիտի չընէր այդ բանը, վախնալով թէ մի գուցէ կորսնցնէր այն հռչակը որ Սալամանքի համալսարանի ուսանողական շրջանակին մէջ իրեն ապահոված էր իր հակառակորդին մահը։

Իրիկունը, երկուստեք ճշդապահ եղան ժամադրութեան, որ տեղի ունեցաւ Թորմեսի եզերքին։

Տոնա Թերեզան առաւ Տոն Ժուանի ձեռքը (տակաւին այդ շրջանին կիները այր մարդոց թեւը չէին մտներ) իսկ Տոնա Ֆաուսթա՝ Կարսիային։

Երկար ատեն շրջագայելէ ետք, երկու զոյգերը մեծ գոհունակութեամբ բաժնուեցան իրարմէ, այն խոստումով թէ՝ կրկին տեսութեան որեւէ առիթ պիտի չփախցնէին։

Երբ բաժնուեցան երկու քոյրերէն, երկու բարեկամները հանդիպեցան քանի մը գնչուհիներու, որոնք ուսանողներու կազմած խումբի մը մէջտեղ կանգնած, կը պարէին իրենց թմբուկները զարնելով։

Խառնուեցան անոնց։ Պարուհիները հաճելի թուեցան Կարսիային, որ առաջարկեց զանոնք ընթրիքի հրաւիրել։ Առաջարկութիւնը իսկոյն ընդունուեցաւ։ Բնականաբար, Տոն Ժուան, իբրեւ հաւատարիմ Ակադես(*) հրաւիրուեցաւ մասնակցել ընթրիքին։

Տոն Ժուանի արժանապատուութիւնը, սակայն, խոցուած էր, վասնզի գնչուհիներէն մին տեսնելով զինքը, ըսած էր թէ կը նմանէր սկսնակ վանականի մը։

Այս վիրաւորական ածականին ազդեցութիւնը չէզոքացնելու համար, երիտասարդ Սեւիլլացին ամէն միջոց ի գործ դրաւ, հակառակը ապացուցանելու համար։ Պարեց, խաղաց, ցատկռտեց, նոյնիսկ հայհուչներ արձակեց եւ խմեց այնքան որքան երկրորդ դասարանի երկու ուսանողներ միասին պիտի չկրնային խմել։

Կէս գիշերէն ետք, չափազանց դժուարութիւն կրեցին բոլորովին հարբած երիտասարդը իր տունը տանելու համար, որ հիմա այնպիսի կատաղութեամբ մըն էր վարակուած, որ կը սպառնար կրակի տալ ամբողջ Սալամանքը եւ ապա ըմպել Թորմեսի ջուրերը, արգիլելու համար հրշէջումը...

Այսպէս, տակաւ առ տակաւ Տոն Ժուան կը կորսնցնէր բոլոր այն արժանիքները, զորս բնութիւնը եւ իր ընտանեկան դաստիարակութիւնը շնորհած էին իրեն։

Սալամանք իր բնակութեան երեք ամսուան ընթացքին, Տոն Կարսիայի ցուցմունքներով, յաջողած էր այլեւս բոլորովին տիրանալ Տոնա Թերեզային։ Իր կողմէն, Տոն Կարսիա յաջողութիւն ունեցած էր Ֆաուսթայի մօտ։

Սկիզբները, Տոն Ժուան, սիրեց իր համանուհին այնքան բուռն սիրով մը, որքան պիտի կրնար սիրել իր տարիքի պատանի մը իրեն յանձնուող առաջին կինը..

Եւ սակայն, առանց դժուարութեան, Տոն Կարսիա համոզեց իր բարեկամը թէ շարունակական հաւատարմութիւնը ցնորական առաքինութիւն մըն էր, եւ աւելին, եթէ շարունակէր գիշերային գինարբուքներու ընթացքին իր համալսարանական ընկերներէն տարբեր վերաբերմունք մը ունենալ, այն ժամանակ պատճառ պիտի ըլլար որ Տոնա Թերեզայի առաքինի համբաւը մրոտէր։

Այն յոռի շրջանակը որուն մէջ մխրճուած էր Տոն Ժուան, այլեւս իրեն բոպէի մը հանգիստ չէր տար։ Հազիւ թէ կ՚երեւէր դասարանները, եւ եթէ երեւար ալ, նախորդ գիշերներու գինարբուքներէն այնքան յոգնած կ՚ըլլար, որ անկիւն մը ինկած, կը մրափէր եւ չէր կրնար բան մը սորվիլ իր գիտուն դասատուներէն։ Սակայն խրախճանքի եւ պառոյտի միջոցին, միշտ առաջին հասնողն ու վերջին մեկնողը կ՚ըլլար։ Գալով իր գիշերներուն, զանոնք գրեթէ կանոնաւորապէս կ՚անցընէր գինետուներու մէջ եւ կամ հոն, ուր Տոնա Թերեզայի բացակայութիւնը կը մղէր զինքը...

Առաւօտ մը, նամակ մը ստացաւ Տոնա Թերեզայէն, որ կը յայտնէր թէ պիտի չկրնար ներկայ ըլլալ այդ գիշերուան համար որոշուած ժամադրութեան։ Իրենց ազգականներէն մէկը յանկարծակի հասած էր Սալամանք եւ ստիպուած էին Թերեզային սենեակը անոր տրամադրել եւ թէ ինքը Թերեզան այդ գիշերը պիտի անցընէր մօրը սենեակին մէջ։ Այս բանը շատ չնչին ցաւ մը պատճառեց Տոն Ժուանի, որ միջոցը գտաւ իր գիշերը լաւագոյնս անցընելու։

Երբ իր ծրագիրներուն մէջ թաղուած կը պատրաստուէր դուրս ելլել, քօղարկուած կին մը իրեն յանձնեց նամակ մը։ Թերեզայէն էր։ Երիտասարդուհին կը յայտնէր թէ յաջողած էր ուրիշ սենեակ մը ունենալու միջոցը գտնել եւ թէ ամէն բան կարգադրած էր քրոջը հետ, նոյն գիշերուան ժամադրութեան առընչութեամբ։

Տոն Ժուան նամակը ցոյց տուաւ Տոն Կարսիային։

ՓՐՈՍՓԵՐ ՄԵՐԻՄԷ

(14 Շար.)

(*) Ակադես, Վիրգիլիոսի «Ենէական»ին մէջ յիշատակուած հաւատարիմ ընկեր մը՝ Ֆիտիւս Ակադես։

...րմառացած Կիլիկեան Ս. Աթոռը ուռճացաւ, պայծառացաւ, ունեցաւ իր փոքրիկ բայց արդիւնաշատ տպարանը, ուր Կաթողիկոսարանիս պաշտօնաթերթ Հասկի կանոնաւոր հրատարակութեան առընթեր, ի լոյս ընծայեց եւ կ'ընծայէ կրօնական, ազգային եւ գիտական բովանդակութեամբ բազմաթիւ երկեր: Հայ պատուական ժողովուրդի անվերապահ աջակցութեան եւ բազմաթիւ Հայորդիներու նիւթական զոհողութեան շնորհիւ, Անթիլիասի վանքը հիմնովին կերպարանափոխուեցաւ, Սիմոն եւ Մաթիլտ պատուական ամոլին կողմէ գնուելէ եւ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան նուիրուելէ յետոյ Սրբոց Թարգմանչաց խոնարհ մատրան կամ փայտածածուկ տաղաւարի մը փոխարէն, մեր սեփական այս վանքի մէջ կառուցուեցաւ հոյակապ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարը իշխանական նըւիրատուութեամբը Սարգիս Քնաճեանի: Կիւլպէնկեան Հաստատութեան կողմէ շինուեցաւ Դպրեվանքի եւ Մատենադարան – Թանգարանի փառակերտ շէնքը. Գիքֆայլի մեր հողին վրայ Մարգօ Փաքրճեանի եւ Երուանդ Տէմիրճեանի նըւիրատուութիւններուն շնորհիւ բարձրացաւ Դպրեվանքի ամառանոցն ու Ս. Աստուածածին հրաշագեղ մատուռը: Ու տակաւին կարելի էր երկարել շարքը հայ ժողովուրդի առատաձեռն եւ սրտաբուխ զոհաբերութեանց, որոնցմով Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը ոչ միայն իր վէրքերը հիմնապէս բուժեց երեսուն տարուան յարաբերաբար կարճ ժամանակամիջոցի մը ընթացքին, այլ Հայց. Եկեղեցւոյ եւ հայ ժողովուրդի ծառայութեան դժով սկսաւ արդիւնք տալ, «ընդ միոյ երեսուն, ընդ միոյ վաթսուն եւ ընդ միոյ հարիւր»: Ուստի փառաւոր այս, երեսնամեակին առթիւ Մայրավանքիս Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարին մէջ սրտեռանդն կ'աղօթենք յայտնի կամ անյայտ հանգուցեալ բարերարներու հոգւոյն հանգիստին, կենդանի բարերարներու առողջութեան եւ յաջողութեան, եւ ընդհանրապէս հայ պատուական ժողովուրդի բարօրութեան ու աշխարհիս խաղաղութեան համար:

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեանս Անթիլիաս հաստատումին այս պանծալի երեսնամեակին առթիւ, կ'ուզենք ի յայտ բերել նաեւ այն կարեւոր դերը, որ այս Աթոռին վերապահուած է, յատկապէս արտասահմանի մէջ, հոգեւոր եւ ազգապահպանումի մարզերէն ներս Արդարեւ, 1920էն ասդին, եւ աշխարհիկ ուժերու դժբախտ դասաւորումին հետեւանքով, Կիլիկեան Ս. Աթոռին վիճակուեցաւ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ եւ հայոց ժողովուրդին ծառայութեան ծանրագոյն, այլ քաղցր բաժինը: Ու պարագաներու բերմամբ արդէն աճած իր ժողովրդեան ու ընդարձակուած թեմերու բազմապիսի կարիքներուն հասնելու իր պարտականութեան առընթեր, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը երբեք չվարանեցաւ ընդառաջելու անհովիւ, անմխիթար մնացած կամ անտեսուած հօտ եկեղեցիներու կոչին, զանոնք առնելու իր հոգեւոր հովանիին ներքեւ, յանուն Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ պաշտպանութեան, պայծառութեան եւ Սփիւռքի մէջ հայապահպանութեան սրբազան եւ անյետաձգելի գործին: Ու իր այս քայլով Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը ոչ միայն հակասած չըլլար, ու չեղաւ, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Միութեան հիմնական ոգիին, այլ կենդանի ու շօշափելի փաստը տուաւ այդ Միութեան եւ քրիստոնէական եղբայրական զգացումին: Ու անգամ մը եւս իմաստ ստացաւ հայ ժողովուրդի խոհուն ու հեռատես կարգադրութիւնը. «Կիլիկեան Աթոռը պահել՝ նոյնինքն Ս. Էջմիածնի համար»: Այս գիտակցութեամբ, ահա, եւ եղբայրական զմայլելի զգացումով մը, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը յանձն առաւ մեծամեծ զոհողութիւններ, եւ որու նուիրեալ Միաբանները չվարանեցան վարչական եւ հոգեւոր պաշտօններու լծուիլ մեր Ս. Աթոռի օժանդակութեան կարօտ եւ զայն թախանձագին խնդրող թեմերէ ներս:

Իր այս հիմնական դերին մէջ մնած, ու հոգեւոր ու մշակութային իր կոչումը իր փառաւոր արդիւնքներով արդարացուցած ու արդարացնող Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Անթիլիաս հաստատումին երեսնամեակը նշելու եւ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ բոլոր զաւակներուն անխտիր բացատրելու համար, ահա, Կաթողիկոսութեանս Թեմերու Գերաշնորհ եւ Գերապատիւ Առաջնորդ Հայրերուն կը պատուիրենք, որ կազմակերպութեամբը Ազգային Իշխանութեանց, 1960ի վերջաւորութենէն առաջ, յարմար Կիրակի օր մը Ս. Պատարագ մատուցանեն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարեն Մեծի Տանն Կիլիկիոյ հանգուցեալ երանաշնորհ կաթողիկոսներուն, միաբաններուն եւ համայն բարերարներուն հոգւոց համար, եւ այնուհետեւ պատշաճ սրահի մը մէջ, աշխարհիկ հանդիսութեամբ մը վեր առնեն այս Ս. Աթոռին դերքն ու դերը Հայց. Եկեղեցւոյ եւ Հայոց ժողովուրդի ծառայութեան ճանապարհին վրայ.

Ուրախառիթ սոյն երեսնամեակին կազմակերպիչ Կեդրոնական Յանձնախումբը կազմած ենք հետեւեալ ձեւով.—

Բարձրաշնորհ Տ. Խորէն Ս. Արքեպիսկոպոս, Գերապատիւ Տ. Դերենիկ Եպս. Սարգիսեան, Պ. Վահէ Սէթեան, Պ. Գառնիկ Մինասեան, Պ. Ղազար Ջարըզ, Պ. Միհրան Հերարդեան, Պ. Բիւզանդ Եղիայեան:

Սոյն Կեդրոնական Յանձնախումբը պիտի կազմակերպէ Երեսնամեակի բացման հանդիսութիւնը Կաթողիկոսարանէս ներս, ու որմէ պէտք է խնդրուին Թեմերու մէջ կատարուելիք հանդիսութեանց համար ամէն լուսաբանութիւն:

Ս. Աթոռիս փառաւոր այս երեսնամեակին առթիւ, ի սրտէ կ'աղօթենք առ Ամենակալն Աստուած որ ի շինութեան պահէ Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցւոյ նուիրապետական բոլոր Աթոռները, Առաջնորդութիւնները, բարեսիրական, մշակութային եւ այլ կազմակերպութիւններն ու միութիւնները, ու աշխարհիս տայ խաղաղութիւն, եւ յաջողութիւն՝ մեր բոլոր բարի գործոց, Ամէն:

ԶԱՐԵՀ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ
ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

Անթիլիաս, 29 Հոկտ. 1960

ՅԱՐԳԱՆՔ ԵՒ ՀԱՒԱՏՔ

Ալժերիոյ ցիր ու ցան հայրենակիցներս հաւաքական սրտցաւութեամբ զգացինք անմահ Սողոմոն Թէհլիրեանի դառնակսկիծ, վաղահաս կորուստը:

Մեր անմահ Սողոմոնը, Հայութեան վրէժը մարմնացնողներու, խիզախ ու անձնազոհ հերոսներու վերջին ներկայացուցիչներէն ամէնէն ժողովրդականն էր դարձած, իր յանդգնութեամբ, վրիժառութեամբ եւ անսպառ հայրենասիրութեամբ:

Ալժերիոյ ցիր ու ցան հայրենակիցներս հոգւով ու վրիժառու սրտով անգամ մը եւս խոնարհելով մեր վեթերան Սողոմոնի գաղափարական բարձրութեան առջեւ, մեր համեստ մասնակցութիւնը կը բերենք իր յիշատակին նուիրուած յարգանքի, վերակոչումի օրուան, ու մեր մեկուսացած միջավայրէն մեր հայրենակարօտ ձայնը կը բարձրացնենք: Դասալիքներուն, ուրացողներուն երեսին կը շպրտենք բոլոր նահատակներուն, զոհաբերութիւններուն անէծքի մուրը, որպէսզի բոլոր Սողոմոններու աճիւնները խաղաղութեան օրհնուած քունով անգամ մը եւս անմահանան, մեր անկոտրելի հաւատքի ուժով նոր կեանք առնեն, մեզի հետ վերապրին եւ մնացորդներուս հայրենակարօտ հաւատքին առաջնորդ դառնան:

Յարգանք ու հաւատք: Անպայման պիտի գայ օրը յաղթանակի փառապսակ գովերգութեան, պիտի արժանանանք, ողջունենք ազատութեան արեւը Արարատի կատարէն, ու այն ատեն մեր սրբազան, նուիրական աճիւնները օտար հողին փշրանքները թօթափելով վերադարձի ճամբան պեղելով, պիտի երթան հայրենի արգասաբեր հողը գրկելու, նոր կեանք ու նոր փառք սերմանելու, ազատութեան կախարդիչ երգով մեզ դէպի հայրենիք կանչելու:

Մինչ այդ լուսածագի գալուստը դիմանանք ու տոկանք, չմոռնանք յարգանք ու հաւատք:

ԱՐՇԱԿ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Ալժէ

ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՍԻՐԱԾ ՁԻՆ

Պատմեց՝ Մարքա Զոլման

Երբ Մինի Թագաւորը իր ախոռները գնաց, չգտաւ իր սիրած ձին: Հետեւորդները սարսափի մատնուեցան:

«Ձիապանը փնտռել տուէք», խորհուրդ տուաւ Ցունգ:

Թաքստոցի մը մէջ գտան ձիապանը եւ բերին Թագաւորին առջեւ:

Ձիապանը խոստովանեցաւ: Իր անուշադրութեան հետեւանքով Թագաւորին սիրած ձին սատկած էր:

Մինի Թագաւորը խիստ բարկացաւ: Սուր մը առաւ, որպէսզի ձիապանը սպաննէ:

Ցունգ մէջ ինկաւ. «Ով Տէր», ըսաւ, «քիչ մնաց որ այս դժբախտը մեռնէր, առանց իր ոճիրին ծանրութեանը գիտակցած ըլլալու»:

— Ատիկա հասկցուր իրեն, որ գիտնայ մեռնելէն առաջ», հրամայեց Թագաւորը:

Երկու սպասաւորներ ձիապանը բռնեցին: Կը դողար:

— «Դուն երեք յանցանք գործած ես», գոչեց Ցունգ: Առաջինը՝ ձիուն մահուան պատճառ ըլլալդ է, որուն հսկողութիւնը քեզի յանձնուած էր: Դուն քու պարտականութեանդ մէջ թերացած ես, որուն համար ալ պէտք է մեռնիս»:

Թագաւորը գլուխով համաձայնութեան նշան ըրաւ: Ձիապանը կը դողար:

— «Երկրորդ յանցանքդ», շարունակեց Ցունգ, կը կայանայ անոր մէջ որ, Թագաւորը այնքան խիստ բարկացուցիր, որ ինքը իր ձեռքով քեզ սպաննել կ'ուզէր: Այս ոճիրը աւելի մեծ է քան առաջինը»:

— «Երրորդ», վերսկսաւ Ցունգ՝ այս անգամ շատ ցած ձայնով, յանցաւոր ես, որ Թագաւորը ձիու մը պատճառով մարդ մը կ'ուզէր սպաննել: Այս ոճիրը ամէնէն մեծն է՝ նախորդ երկուքին վրայ»:

Ձիապանը կը դողար: Խօսքին իմաստը չէր ըմբռնած:

— «Հիմա կը գիտակցի՞ս քու յանցանքիդ» հարցուց Ցունգ:

— «Թողէք», ըսաւ Թագաւորը, «կ'ուզեմ ներել իրեն»:

Թարգմանեց գերմաներէնէ
ՏԻՐԱՅՐ ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՐԵԱԼ ՔԱՂԱՔԻ ԵՐԿՈՒՈՐԵԱԿՆԵՐԸ, Մայրը, Անառակ որդին: Գրեց՝ Ղեւոնդ Մելոյեան, 230 էջ: Տպատուն Պարսամեան, Փարիզ, 1960:

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔ, Օգոստոս-Սեպտեմբեր, 1960, ամսաթերթ: Վենետիկ, Իտալիա:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (65)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

Այս զգացումը նրա մէջ թերեւս իրաւական – ժառանգական էր, որովհետեւ Բագրատունիները թագադիր էին՝ թագաւոր օծելիս նրանք էին թագ դնում արքայի գլխին, ինչպէս եւ ինքը եղել էր Արշակի թագադիրը: Այս հանգամանքը նրանց տալիս էր հպարտութիւն եւ գերազանցութեան գիտակցութիւն: Բայց Սմբատ ասպետը պարզ բնոյթի մարդ էր եւ միշտ ժպտերես:

Երբ սրանք ներս մտան՝ Հայր – Մարդպետը եւ Հաւնունին, ընդունուած կարգով, անխօս խոնարհում արին:

Հազարապետը եւ Սմբատ ասպետը փոխադարձեցին:

— Այստեղ չէ՞ միթէ Վարդ իշխանը — հարցրեց ծեր Գնունին:

— Ոչ, տէր Հազարապետ,— ասաց Հայր – Մարդպետը պատրաստակամ եւ լուր իմանալու տրամադիր: — Եւ մի՞թէ, տէր Գնունի, ինքդ իրազեկ չես հաւաքման պատճառին:

— Ոչ տակաւին:

Այդ միջոցին արագ քայլերով, գրեթէ փութկոտ ներս մտաւ կարճ, բայց պնդակազմ Վասակ սպարապետը, ինչպէս միշտ, արծաթապատ սուրը կողքից կախ: Նրա սրահայեաց, ծակող, թափանցող աչքերը տեսնելով՝ ներկաները թուաց զգաստացան եւ բոլորը միասին գլուխ իջեցրին, իսկ Բագրատունին, որ աւագների մէջ ամենակրտսերն էր, բայց մարմնով բոլորից հուժկու, մօտեցաւ նրան:

— Դու եւս տէր սպարապետ, անիրազե՞կ ես արքայի հրաւէրի նպատակին:

— Միանգամայն, տէր ասպետ: Վստահ էի, թէ կ'իմանամ ձեզնից, — եւ նա աջով ցոյց տուեց հաւաքուածներին: — Վարդ իշխանը յայտնեց, թէ արքան ստացել է յոյժ կարեւոր մի գրութիւն, ինչ եւ «սաստկագոյնս վրդովել էր նորան»:

— Պատերազմի լո՞ւր:

— Կամ՝ անիրաւ պահանջ հարեւաններից:

— Գուցէ եւ...

— Երեւաց, որ ոչ ոք չգիտէր, թէ ինչո՞ւ համար է կանչել թագաւորը, եւ ենթադրութիւնների էլ ժամանակ չեղաւ, որովհետեւ հազիւ նրանք նստել էին բարձերին, երբ ծանրաքայլ գահաւորաց մտաւ Արշակն ինքը, ինչպէս միշտ դէք, ձիգ ոտքերով, մռաղոյն թիկնոցը ուսերին եւ մտասեւեռ: Նրա ետեւից գալիս էին Վարդ իշխանը եւ արքայազպիր Եզրը՝ առատամազ ու սեպամօրուք երիտասարդը, որ ձեռքին բռնել էր արծաթ սկուտեղ՝ վրան երկու գրութիւն եւ մելան ու գրիչ:

Թագաւորին նկատելուն պէս՝ բոլորը ոտքի ելան իսկոյն եւ խոնարհում արին ընդունուած կարգով՝ աջ ձեռքերը սրտերին դրած, սպասելով, որ արքան նստի, որպէսզի իրենք եւս տեղաւորուեն բարձերի վրայ: Արշակը, շուրթերը սեղմած, բարձրացաւ պատուանդանի երկու աստիճանը եւ նստեց լայն բազկաթոռ փայտէ գահին, որի թիկնակը եւ նստատեղը ծածկուած էին վագրի մորթիներով: Նոյնպիսի մի մորթի փռուած էր գահի առաջ, վառ գոյներով գորգի վրայ, որի ծայրը ծածկում էր պատուանդանի աստիճանները եւ իջնում տարածւում յատակին:

Նստելով՝ Արշակը ձեռքով կտրուկ նշան արաւ, որ աւագները նոյնպէս նստեն: Եւ նրանք նստեցին ծանրօրէն...

Երբ ամէնքը տեղաւորուեցին՝ թագաւորն ասաց մռայլ.

— Ընթերցիր Եզր:

Արքայազպիրը ձեռքի արծաթ սկուտեղը դրաւ ցած՝ մի նզոյրի, առաւ նրա վրայի ոլորուն մագաղաթներից մէկը եւ նրա վերին ու ներքին ծայրերը բռնած, սկսեց կարդալ, սեպաձեւ մօրուքը մի կողմ թեքած, որ իրեն չխանգարի: Նա, չգիտես ինչու, շփոթուած էր, երեւում եւ ձայնը դողում էր: Երբ սկսեց՝ ամէնքը դարձան լսողութեան, իսկ ծերունի Հազարապետը նոյնիսկ ձեռքը բռնեց ականջի ետեւ, որ բաց չթողնի եւ ոչ մի բառ:

Գրութիւնը հարաւային նախարարներից էր, որոնք գրում էին, թէ ամիսներ առաջ թէպէտեւ միաժողովում խոստացան խորհել եւ անել կարելին — այսինքն՝ մարդ տալ արքային՝ զօրքի եւ քաղաքի համար, այժմ սակայն կշռադատելով խնդիրը ամենակողմանի, գտան ցաւօք, որ ի վիճակի չեն այդ անելու, վասնզի իրենք եւս յոյժ կարիք ունեն «մարդերի եւ ծառայից»...

Գրութեան ընդհանուր իմաստն այն էր, որ նրանք մերժում էին գրեթէ յանձն առած պարտաւորութիւնները:

Եւ ստորագրել էր նախարարների մի մեծ խումբ, դրանց թւում Արծրունի Մերուժանը, Կամսարականը տան նահապետ Ներսէհը, Վահեւունեաց Վահէն, Բասէնի Մանէճը եւ ուրիշները: Վերջում խնդրում էին նրանք, որ մնայ աւանդական կարգը, որ իրենք կը շարունակեն տալ այնքան մարդ, որքան տալիս են միշտ պատերազմների ժամանակ, եւ ոչ աւելի, «զի ունինք մեծ կարիք գործաւորաց»:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

ՆՈՒԷՐՆԵՐ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ

Հաճնոյ Հերոսամարտի 40ամեա-կին առթիւ Գ. Գրիգոր Ա-ղամեանէ	Ն. Ֆ.	100
Նոյն առթիւ Գ. Յովհաննէս Գա-տուրեանէ		100
Գ. Յակոբ Խաչատուրեան Թէհ-լիրեանի յիշատակի երեկոյեան առթիւ		100
Մէօտօնէն Արաքսի Գազանճեան		20
Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղէն նուէր Մշ. Տան		500

×

Ալժերիոյ հայրենակիցներու հանգանակութիւնը .— –

Փիլոյեան Գրիգորեան եղբարք (Օր-լէանվիլ) 200 Ն. Ֆ., Ալժէէն՝ Սարաֆ-եան եղբարք 150 Ն. Ֆ., Գրիգորեան հայր եւ որդի 150, Յ. Պալոյեան 100, Գ. Տէրտէրեան, Գ. Արզումանեան, Օ. Մի-քայէլեան (Ֆիլիփվիլ), Հ. Թիրեաքեան (Պուժի) հարիւրական Ն. Ֆ., Խաչա-տուրեան (Սուք Հարաս) 50, Հայրապետ-եան (Սէթիֆ) 50, Առաքելեան (Սէթիֆ) 20, Ժ. Խաչիկեան (Ֆոր տը Լօ) 30, Յով-հաննէսեան (էլ Պիար), Պորճ Պու Արի-ճէն Գոհարեան Գրիգորեան, Գ. Աճէմ-եան, Պլիտայէն՝ Փ. Գազանճեան, Ղ. Գալըագեան, Օ. Սարաֆեան 50ական Ն. Ֆ., Գ. Անվատեան 30, Յ. Անվատեան, Կ. Հաճիավետիկեան, Գ. Հաճիպէկեան, քսանական Ն. Ֆ., Հ. Կուրտիկեան տասը Ն. Ֆ., գումար 1550 Ն. Ֆ.:

ՀԱՅԱԾԷՍ ՊԱՏԱՐԱԳ
ՎԱՏԻԿԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՌԷՆ

Այս Կիրակի, ժամը 10·30ին, համդի-սաւոր Ս. Պատարագ պիտի ձայնասփռուի Վատիկանի ձայնասփիւռէն :

Պատարագիչ՝

ԱՐՀԻ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

Առաջնորդ Ֆրանսայի Հայ կաթողիկէ-ներուն :

Քարոզիչ՝ Գեր. Ներսէս Վրդ. Սեթ-եան, Մեծաւոր Հռոմի Լեւոնեան Հայ Կղերանոցին :

Կարճ ալիք՝ 31·10, 25·55, 19·84 :
Միջին ալիք՝ 196 մեթր:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Նուրհան Պէրպէրեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Շահան Պէր-պէրեան, Տէր եւ Տիկին Արտաւազդ Պէր-պէրեան եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն Փարիզի եկեղեցւոյ, Հ. Բ. Ը. Մ.ի, Յառաջի խմբագրութեան, եւ բոլոր անոնց որոնք մաս-նակցեցան իրենց սուգին, իրենց քրոջ, հօրաքրոջ եւ տալոջ՝

ՄԱՆՆԻԿ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆի
կսկծալի մահուան առթիւ :

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Օր. Արմենուհի Մարանեան իր ողբ. ծնողքին յիշատակին տասը Ն. Ֆ. կը նը-ւիրէ Ֆ. Կապ. Խաչի Անկէնի մասնաճիւ-ղին :

Փոքրիկն Գլօտ Տէր-Ղուկասեան իր մեծ հայրիկին եղբօր՝ Տէր-Ղուկասեանի մահուան առթիւ տասը Ն. Ֆ. կը նուիրէ Ֆ. Կապոյտ Խաչի Անկէնի մասնաճիւղին:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը մա-նուկներու օգափ. կայանին	500
Շաւիլի Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը կը նուիրէ կայանին	50

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԼԻՈՆ .— Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը շը-նորհակալութեամբ ստացած է ընկերուհի Լիւսի Գասպարեանէ քսան Ն. Ֆ., իր քը-րոջը Եղսա Շահինեանի մահուան առթիւ (Հալէպ) :

ԼԻՈՆ .— Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ «Մանուկներու Օ-ր»ը Յունուար 22ին :

ԹՈՔԱՏԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Տարեկան խնճոյքը տեղի կ'ունենայ Նո-յեմբեր 27ին, Կիրակի կէսօրէ վերջ, Իսի լէ Մուլինոյի Խրիմեան սրահը :

Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ
ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Վալանսի Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի, մասնակցութեամբ Վա-լանսի Նոր Սերունդին :

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 20·30ին, քաղաքապետարանի թատրոնին մէջ :

Կը նախագահէ Ընկ. Մ. ՊՕՅԱՃԵԱՆ :
Կը խօսի Ընկ. ՅԱԿՈԲ ՊԱՊԻԿԵԱՆ :

Խօսք կ'առնեն Գ. Փոմիէ (Վալանսի քաղաքապետին կցորդը՝ եւ ընկերուհի Օտէթ Միքայէլեան :

Գեղարուեստական ճոխ բաժին. Կը մասնակցին .— ՇԱՄԻՐԵԱՆ քոյրեր (Վա-լանսէն) երգ, պար, Կապոյտ Խաչի Կրը-նոպլի պարախումբը, ղեկավարութեամբ Տիկին Ա. ՍԻՍԼԵԱՆի:

Արտասանութիւն .— Օր. Օր. Ավենեան, Ս. Սիսլեան, Խաչիկեան, Քէչէճեան :

Երգ .— Պալեան Գօգօ (Ռոմանէն), կեն-դանի պատկեր, Դաշնակցութեան Ծը-նունդը (Կրընոպլէն ընկերներ Ե. Մարաշ-լեան եւ Ս. Բաբախեան, մասնակցու-թեամբ պարախումբին :

Զաւեշտ մը Ռոմանի փոքրիկներուն կողմէ, ղեկավարութեամբ դերասան Ս. ՔԵՓԷՆԷԿԵԱՆի:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Դպրոցասէրի տարեկան գեղարուեստա-կան ցերեկոյթը՝ Մարտ 26ին :

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սե-րունդի Ալֆորվիլի խումբին կողմէ :

Այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 21էն մին-չեւ լոյս, քաղաքապետարանին սրահը, Րիւ Վոլթէռ :

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակ-ցին .— Ժազլին Փափազեան, Մարի-Ռօզ Սօֆեան, Արալ Գրիգորեան եւ Միշէլ Բաղունեան (Արտասանութիւն) : Քրիս-թին Գալայճեան, Սեդա Ուստալիկեան եւ Անտիս Քիւփէլեան (երգ) :

ՀԱՅԿ. ՊԱՐԵՐ .— Հ. Յ. Դ. Նոր Սե-րունդի Պանեօ-Քաշանի պարախումբին կողմէ, մասնակցութեամբ ՎԻԳԷՆ ԹՕ-ՐՈՍԵԱՆի :

Մուտք 2·50 Ն. Ֆ.:

ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԻՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը ու-րախութեամբ կը ծանուցանէ թէ վերա-բացած է Հինգշաբթի օրուան իր հայերէ-նի դասընթացքը, որ երկար տարիներ տեղի կ'ունենար Սօտիէթէ Սավանթի մէջ, փորձառու ուսուցչուհիներով, եւ որ ընդհատուած էր յարմար սրահի մը չգո-յութեան պատճառով :

Ներկայիս հայերէնի դասաւանդու-թիւնները տեղի կ'ունենան 215 Պուլվ. Սէն Ժերմէն, Փարիզ (7), մէթրօ Րիւ տիւ Պաք, շատ գեղեցիկ դասարանի մը մէջ, օժտուած դպրոցի յատուկ ամէն կարելիութիւններով եւ պարտէզով :

Ուսուցչուհին է Տիկին Ա. Զիթունի, որ ամէն Հինգշաբթի կէսօրէ ետք ժամը 2էն մինչեւ 5 կը դասաւանդէ եւ նոյնպէս կը կատարէ նորեկ աշակերտներու ար-ձանագրութիւնները :

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը այս զոհողութիւնը յանձն առած է սիրայօ-ժար, հայ դպրոցէ զրկուած թաղամասի մը երեխաներուն հայեցի դաստիարակու-թիւն տալու մտահոգութեամբ :

Յարգելի ծնողքներուն կը մնայ գնա-հատել այս ձեռնարկը, առաջնորդելով այս հայերէնի դասընթացքին իրենց զա-ւակները, զանոնք օտարացումէ կամ ու-ծացումէ զերծ պահելու համար :

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Աշխատաւոր Տիկին մը փոքրիկ Հաս-տատութեան մը տնական գործերուն հա-մար : Դիմել՝

3, Av. de Grandchamps, LE PECQ (S. et O.)
Tél. 963-0172

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. ԿԱՊՈՅՏ Խաչի Փարիզի շրջանի միջմասնաճիւղային ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 16ին, Քաֆէ Ռեժանի վերնայարկը: Օրակարգ .— Ա) Մանուկներու Օրուան տօնակատարութիւն: Բ) Հաշուետուու-թիւն: Գ) Ընթացիկ հարցեր: Կը խնդրուի մասնաճիւղերէն իրենց ներկայացուցիչ-ները ղրկել այս կարեւոր ժողովին :

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 21ին տօն Ըն-ծայման, Տիրամօր ի Տաճարն :

Կէսօրէ վերջ ժամը 16·30ին ձայնաւոր պատարագ Անտիլի Հայ ծերանոցին մէջ:

Մեկնում կառ տիւ Նորէն կէսօրէ վերջ ժամը 14ին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ Տօնածառի հանդէսը, կիրակի՝ Դեկտեմ-բեր 18, կէսօրէ ետք:

Հ. Յ. Դ.
ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ .— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ըն-տիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջաններու բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան սրահին մէջ: (17 Րիւ Պլէօ, մէթրօ Քատէ) :

Ներկայ կ'ըլլայ եւ կը խօսի Ամերիկա-յէն նոր ժամանած ընկեր ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ :

Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է:

ԼԻՈՆ .— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կո-միտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բո-լոր ընկերները այս Ուրբաթ, ժամը 20·30-ին, Յոյներու սրահը: Կարեւոր օրա-կարգ :

ՄԱՐՍԷՅԼ .— Սէն Ժերոմի Հ. Յ. Դ. Հայաստան ենթակոմիտէն ժողովի կը հը-րաւիրէ ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 21ին, ընկեր Մ. Զորպաճեանի բնակարա-նը: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը :

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 20
ժամը 17էն կէս գիշեր

Au GRAND HOTEL, 12 Bld. des Capucines

Հաճելի անակնկալներ

Կը խնդրուի ապահովել սեղաններ հեռաձայնելով :

WAG. 38-54

Մուտք 6 Ն. Ֆ.

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ
ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆր.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆր.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆր.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	15 Ն. Ֆր.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆր.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆր.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆր.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆր.	» » »
« ԾԱԽՈՒ Է »	20 Ն. Ֆր.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազ-դերու համար են:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան:

ՍԱԿԱՒԱԹԻՒ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐ ՄՆԱՑԱԾ ԵՆ

" ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ "
ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

——— ՍԱԼԸ ———

ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐԸ ԳՏՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ
ԴԻՄԵՑԷՔ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ՀԱՍՑԷՆԵՐՈՒՆ

ՓԱՐԻԶ .—

Յառաջ,	
Հրանտ-Սամուէլ գրատուն .—	51, Rue Mr.-le-Prince, PARIS (6e)
Ծաշարան Արթիւր .—	5, Rue Augustin Thierry
Եկեղեցիի դիւանատունը .—	15, Rue Jean Goujon, PARIS (8e)

Եւ երգչախումբի վարչութեան մօտ :

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e
Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց 22Ն. Ֆր.
Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 17 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
JEUDI 17 NOVEMBRE 1960

...րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8952 — 36EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4753

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՊԻՏԻ ԿՐՆԱ՞Յ ԴԻՄԱՆԱԼ

Ինչպէս առհասարակ թրքական բոլոր յեղափոխութիւնները, Նոյեմբեր 13ի «յեղափոխութիւն»ն ալ անցաւ ա... արիւնահեղութեան :

Զօրավար Ճէմալ Կիւրսէլ, որ իշխանութեան գլուխ եկած էր շնորհիւ երիտասարդ եւ ծայրայեղեան գաղափարներով տոգորուած սպաներու, ատոնցմէ բոլ ամրապնդեց իր դիրքը Ազգային Միաւնականութեան Կոմիտէին մէջ :

Ի զուր չէ, որ միջազգային մամուլը քաղքատութեան եզր մը կ՚ուզէ գտնել Եգիպտոսի 1952 Յուլիս 23ի յեղափոխութեան եւ Թուրքիոյ 1960 Մայիս 27ի դէպքերուն միջեւ : Այն տարբերութեամբ, որ մինչ այնտեղ գնդապետն է, որ ի վերջոյ յաղթանակը տարաւ զօրավարին վրայ, Անգարայի մէջ զօրավարը կրցաւ պահել իր դիրքը եւ չէզոքացնել գնդապետ Թիւրքէշը, Կոմիտէի չար ոգին :

Բոլոր յեղափոխութիւններն ալ սկզբնական շրջանին յախուռն որոշումներ կու տան եւ նախկին գոյավիճակը հիմնական փոփոխութեանց կ՚ենթարկեն : Սակայն երբ չափը կ՚անցընեն, կը վտանգեն իրենց գոյութիւնը :

Զօրավար Կիւրսէլ ամբողջ հինգ ամիս ենթարկուեցաւ իր երիտասարդ պաշտօնակիցներու թելադրութեանց : Դեմոկրատներու վարկաբեկումը, բանակին մաքրագործումը, Եասը Ատայի անհամբերութեան դատավարութիւնը եւ այլ ձեռնարկներ Կոմիտէի ծայրայեղ տարրերու մաքին յղացումներն էին :

Յեղափոխութիւնը համակրանքով ողջունուած էր բանակին եւ ուսանողութեան կողմէ : Այնքան ատեն, որ այս երկու կարեւոր ուժերը կը գործակցէին, նոր վարչաձեւը կրնար վստահութեամբ դիմաւորել ապագան :

Սակայն հաւասարակշռութիւնը խախտեցաւ այն օրը, երբ համալսարանի 147 դասախօսները պաշտօնազուրկ եղան :

Նոյեմբեր 13էն առաջ խուլ դժգոհութիւն մը ծայր տուած էր Անգարայի եւ Պոլսոյ բարձրագոյն վարժարաններէն ներս : Ուսանողները կանգնեցան իրենց պատժուած ուսուցիչներու կողքին : Յեղափոխութիւնը, որ կը կարծուէր թէ կոչուած էր լաւագոյն վարչաձեւ մը հաստատելու երկրին մէջ, յանկարծ իրեն դէմ գտաւ երիտասարդ մտաւորականութիւնը, վաղուան վարիչները :

Միւս կողմէ նոր իշխանութեան ձեռնարկները՝ պետութեան դատարկ գանձը լեցնելու մասին՝ առաջին օրէն իսկ խոր անդրադարձում ունեցան առեւտրականներուն վրայ : «Ազգայնացման» քաղաքականութիւնը նոյնպէս կը վտանգէր անհատական շահերը :

Դէպքերու ընթացքը նկատի ունենալով, կը հարցնէինք վերջերս թէ ի՞նչ ճակատագիր վերապահուած է նոր իշխանութեան : Ու կ՚եզրակացնէինք, որ կամ նոր «պետական հարուած» մը տեղի պիտի ունենայ, կամ «զինուորական դիկտատորութիւն» պիտի հաստատուի (Յառաջ, Նոյեմբեր 5) :

Կիրակի օրուան յեղաշրջումը մասամբ հաստատեց մեր ենթադրութիւնը : Զօրավար Կիւրսէլ աւելի խորամանկ գտնուեցաւ քան գնդապետ Թիւրքէշ եւ իր 13 ընկերները, որոնք կ՚ուզէին նոր յեղափոխութեամբ մը հրապարակէն քշել զայն եւ իրենց ձեռքին մէջ կեդրոնացնել իշխանութիւնը :

Այս «ժէօն Թիւրքեր»ը, — ինչպէս կը սիրեն կոչել զանոնք օտար թերթերը, — ձերբակալուեցան, սպա դիւանագիտական պաշտօններով արտասահման ղրկուեցան :

Կիւրսէլ կացութեան միահեծան տէրն է այժմ : Սակայն չի համարձակիր «զինուորական դիկտատորութիւն» հաստատել ու

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ԶՐՈՅՑՆԵՐ ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

ԼԱԿԱՅԱՌՏԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ոչ մէկ յստակ որոշում տրուած է ցարդ Ալժերիոյ մասին, բայց երեւոյթները զանազան եւ այլազան ենթադրութեանց դուռ կը բանան :

Ապահովութեան բացառիկ ուժեր Մայր երկրէն Ալժերիա հասած են, կը կարծուի թէ նախազգուշական միջոցներ են եւ որ Կոլ Ալժէ պիտի հասնի Դեկտեմբերի ըսկիզբը, մինչ ՄԱԿը նոյն ատեն (Դեկտ. 5) իր օրակարգին վրայ դրած է Ալժերիոյ հարցը :

Տարակոյս չկայ թէ բան մը կը պատրաստուի : Մամուլը արձագանգ հանդիսանալով կարգ մը զրոյցներու կը հաղորդէ թէ «տաք» օրեր կը պատրաստուին Ալժէի մէջ : Կը խօսուի ընդհ. գործադուլի մասին, մինչ 1100 ոստիկաններ Ալժէ հասած են :

Կը խօսուի նաեւ ուրիշ հաւանականութիւններու մասին : Զօր. տը Կոլ «գործադիր իշխանութիւն» մը պիտի հաստատէ, ոմանք կը կարծեն նոյնիսկ թէ Ֆարէսի գլխաւորութեամբ դահլիճ մը պիտի կազմէ : Ֆարէս որ ալժերական ժողովին նախկին նախագահն է, լաւ յարաբերութիւններ պահած է Ֆերաթ Ապպասի հետ : Կրնայ պատահիլ նոյնիսկ որ Ապպասի հետ տեսնուի Ժընեւի մէջ, անոր կարծիքն առնելու համար նման ծրագրի մը շուրջ :

Միւս կողմէ Թունուզ հասած են մեծ քանակութեամբ զէնքեր լիբիական բեռնատար կառքերով : Թունուզ են նաեւ երեք Ափրիկեցիներ.— Ահիճօ (Քամերուն), Տիորի (Նիկերիա) եւ Տիա (Սենեկալ) որոնք Պուրկիպայէն զատ պիտի տեսնուին նաեւ Ֆերաթ Ապպասի հետ :

×

Փարիզի մէջ կը շարունակուի «պատնէշներու դատավարութիւնը» : Երեքշաբթի օրուան «վըտէթ»ն էր Փիէռ Լակայառտ :

Ամբաստանեալը խօսեցաւ չորս ժամ : Բացատրեց մանրամասնօրէն թէ ինչ անցած դարձած է Ալժէի մէջ Մայիս 13էն Յունուար 24 : Լակայառտ փաստաբան է, լաւ ծանօթ է իր թղթածրարին, խելացի է, վարպետ է, ճարտար եւ յաջող «գիտեր» ունի որոնք չէին կրնար չտպաւորել ներկաները «մեր ոճիրն եղած է՝ մեր հայրենիքը շատ սիրել», կը պոռայ Ալժէի ամբաստանեալ - երեսփոխանը : Ամբողջ պատմականը կ՚ընէ դէպքերուն, անոնց մանրամասնութիւն մը մոռնալու, կը պատմէ, կը պատմէ եւ եթէ այսօր ամբաստանեալ է, պատճառն այն է միայն որ Յունուար 24ի ապստամբութիւնը չյաջողեցաւ, բայց նմանօրինակ դէպքերու առթիւ ամբաստանուած չէր Մայիս 13ին, որովհետեւ յաջողած ապստամբութիւն մըն էր : Այս է իր համոզումը :

Ինչպէս յայտնի է Լակայառտ վարպետօրէն զատած է իր պատճառաբանութիւնները եւ առիթ չէ կորսնցուցած ամէն վայրկեան յիշեցնելու թէ փայլուն փաստաբան է, բայց յոգնած, քրտնած կ՚ուզէ յաջորդ օրը շարունակել եւ նիստը կ՚ընդհատուի :

կը խոստանայ բնականոն վիճակ ստեղծել՝ ժողովրդավարական ընտրութիւններով՝ անմիջապէս, որ պայմանները թոյլատրեն :

1961ի աշնան կեանքի պիտի կոչէ նոր խորհրդարան մը : Մինչ այդ կը պատրաստէ նոր Սահմանադրութիւն մը :

Խնդիր է սակայն թէ պիտի դիմանա՞յ մինչեւ աշուն : ՀՐԱՆՏ—ՍԱՄՈՒԷԼ

ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Գրեցինք թէ յեղափոխութեան մէջ յեղափոխութիւն մը կատարեցին Թուրքերը ... թարմութիւն տալու համար յեղափոխութեան կամ ... հետաքրքրութիւն՝ հիասթափ ժողովուրդին :

Պոլսոյ թերթերը կու տան հետեւեալ մանրամասնութիւնները — '

Կիրակի առաւօտ ժամը 7.30ին, Պոլսոյ եւ Անգարայի ձայնասփիւռի կայանները Նախագահ Կիւրսէլի մէկ զեկոյցը տուին : Խօսնակը սկսաւ հետեւեալ ձեւով.— «Ուշադրութիւն, ուշադրութիւն : Պետութեան նախագահ եւ զինեալ ուժերու ըսպարապետ Ճէմալ Կիւրսէլ հետեւեալ զեկոյցը տուաւ ազգին» : Նոյն զեկոյցը կրկնուեցաւ 9.30ին՝ Զօր. Կիւրսէլի ձայնով :

« Նկատելով որ Ազգ. Միաւնականութեան Կոմիտէին աշխատանքները երկրին բարձր շահերը վտանգելու բնոյթ մը ըստացած են, թրքական զինեալ ուժերու և Կոմիտէի անդամներուն պահանջով, այսօրուընէ սկսեալ լուծեցի Ազգ. Միաւնականութեան Կոմիտէն : (Յետոյ կը ներկայացնէ անդամները նոր Ազգ. Միաւնականութեան Կոմիտէին, որ յանուն Թուրք ազգին ունի օրէնսդրական իրաւասութիւն) :

« Նորակազմ Ազգ. Միաւն. Կոմիտէն երկրին վարչակարգը պիտի տնօրինէ ժողովրդավարական սկզբունքներով, սահմանադիր ժողովին հետ՝ որ պիտի կազմուի ամենակարճ ժամանակամիջոցի մէջ :

« Այն անդամները, որոնք հեռացուած են պաշտօնէ, հանգստեան կոչուած են : Բացի պետութեան Նախագահէն, ոեւէ պաշտօնական մարմին կամ անձ իրաւասու չէ յայտարարութիւն տալու այս նիւթին շուրջ » :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

... « ԳԵՂԵՑԻԿ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ »

Պոլսոյ Թուրք Ուս. Միութիւնը թէյասեղան մը սարքած էր այս «գեղեցիկ» յեղափոխութենէն առաջ, — Ներկայ էին Յեղափոխութեան նոր կոմիտէին անդամներէն շատեր, զօրավարներ, փրոֆէսօրներ ու կուսակալը, ինչպէս եւ Հաղորդակցութեանց նախարարը, որ օգտուելով առիթէն՝ առուլիս մը կատարեց լրագրողներուն հետ :

— Զինուորութենէս վերջ դառած ըլլալով՝ եկած եմ փնտռելու գեղեցիկ կուսակցութիւն մը : Երիտասարդները ինչ որ յանձնարարեն, այն պիտի ընենք :

Հաղորդակցութեանց նախարարը, այս փնտռտուքէն եւ ընտրութենէն ետք, կ՚աւելցնէ. — Կոմիտէի պաշտօնս վերջ կը գտնէ՝ երբ կ՚ընտրէ կուսակցութիւն մը անդամակցելու համար :

Ուրիշ նշաւլխարհիկ յայտարարութիւն մը.

— Ամենակարճ ժամանակամիջոցի, մը ընթացքին պիտի իմացուի թէ ամենայարմար ճամբուն մէջ մտած ենք : Սահմանադիր ժողովը անպայման պիտի հիմնուի : Գործը երանի թէ վերջանայ եւ բնականոն վիճակի վերադառնանք :

Նախարարը գեղեցիկ կուսակցութիւն կը փնտռէ անոր համար որ Թուրքիոյ մէջ կարիք կայ երրորդ կուսակցութեան մը : Այդ երրորդ եւ գեղեցիկ կուսակցութիւնը, համաձայն Թուրք նախարարին, պէտք է զուգահեռ ընթանայ Հալք կուսակցութեան : Ուրեմն նոր կուսակցութեան ընտրութիւնը կատարուած է՝ ընտրութիւն մը կատարելով Սեպտեմբերեան գիշերուան եւ Վարլըք Վերկիին միջեւ :

Բաւական զարգացում կը նշմարուի այս ընտրութեան մէջ, — փոխանակ քանդող կուսակցութիւն մը ընտրելու թալլող կուսակցութիւն մը ընտրել լաւ նշան է :

Լրագրողները կ՚երեւի թէ խօսեր են « Մշակոյթի եւ խաղաղութեան միութիւն » անուամբ կուսակցութեան մը մասին :

— Ատիկա իմ ընկերներուս անձնական փափաքն է : Մշակոյթի, գաղափարի, խաղաղութեան միութիւնը գոյութիւն ունի երկրին մէջ տարիներէ ի վեր : Ուստի հարկ չեմ տեսներ հիմնել նման միութիւն մը : Օրինազծին մթնոլորտը եւս չի գոհացներ զիս :

Այսպէս մտաւորական մարդ, այսպէս մշակուած միտք, — Թուրքիա գացէք, բան սորվեցէք :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԻՒՐՍԷԼԻ պաշտօնազրկած 14 սպաները Չորեքշաբթի օր իսկ հեռացան Թուրքիայէն : Դիւանագիտական զանազան պաշտօններու կոչուած են արտասահմանի մէջ (մանաւանդ Կեդր. Եւրոպա) :

110 ՀՈԳԻ մեռած եւ 106 հոգի վիրաւորուած են, երկու ճամբորդատար շոգեկառքերու բախումին հետեւանքով Չեխոսլովաքիոյ քաղաքներէն՝ Սթեպլովայի մէջ :

ՀԱՎԱՆԱՅԻ Մայր Տաճարը խուժած են խումբ մը «Ֆիտելիստներ» եւ փորձած արգիլք հանդիսանալ գերապայծառ Սերանթէզի քարոզին : Գերապայծառը իր քարոզի ընթացքին կոչ ուղղած էր հաւատացեալներուն պայքարելու համայնավարութեան դէմ : «Հռոմ կամ Մոսկուա» յայտարարած էր : Ցարաբերութիւնները լարուած են եկեղեցիին եւ պետութեան միջեւ : Վերջերս 17 ուսանողներ վտարուած էին կաթողիկէ վարժարանէ մը, իբրեւ Քասթրոյի կողմնակիցներ :

ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ Գերմանիոյ տնտեսութեան նախարարը՝ Էրհարտ յղուածով մը պատրաստակամութիւն յայտնած է օգնելու թերաճ երկիրներուն, 500էն 700 միլիոն տոլարով :

ՄԱՒՐԻՏԱՆԻՈՅ հարցին քննութեամբ զբաղած է առջի օր, ՄԱԿի քաղաքական յանձնախումբը : Մարոքի պատուիրակը յայտարարած է.— « Մաւրիտանիա Մարոքի անբաժան մէկ զաւառը եղած է միշտ» : Ֆրանսայի ներկայացուցիչը դէմ արտայայտուած է դիտել տալով. — «Մաւրիտանիա իր անկախութիւնը ձեռք բերած է, մեր կազմակերպութիւնը չէ որ դէմ պիտի կենայ ատոր » :

ՆԱՆԹԵՐՐԻ (Փարիզի արուարձան) մէջ զինուորական մը սպաննուած է, էֆ էլ էնի ահաբեկիչներուն կողմէ : Զինուորականը՝ Քլօտ Կէրլէն ենթասպայ էր :

ՊՐԻՒՍԷԼԻ մէջ տեղի կ՚ունենայ Արեւմտեան Եւրոպայի Միութեան քաղաքական խորհրդակցութիւնը : Պոն փափաք ներկայացուցած է չինելու վեց հազար թոն տարողութեամբ պատերազմական նաւեր : Փարիզի համաձայնութեամբ իրաւունք չունի շինելու, 3000 թոնէն աւելի տարողութիւն ունեցող նաւեր :

ԴԱՆԻՈՅ ընտրութիւններուն արդիւնքը, թէեւ վերջնական չէ, բայց ցոյց կու տայ հետեւեալ պատկերը՝ Ընկերվարական - դեմոկրատ 76 աթոռ, արմատական 11, պահպանողական 30, իսկ համայնավարները 0 :

ԽԱՐԹՈՒՄ (Սուտան) հասած է Նասր, պաշտօնական այցելութիւն մը տալու համար :

ՄԱԿի քաղաքական յանձնախումբի մէկ նիստին, խորհրդային պատուիրակը՝ Զորին յայտարարեց թէ Խորհրդ. Միութիւնը պատրաստ է բանակցելու Քեննէտիի հետ, ապազինման մասին :

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ Մարկարեթ տագր մը ունեցաւ առջի օր, արդարեւ ամուսնոյն հայրը որ երրորդ անգամ ըլլալով ամուսնացած էր կրկին հայր եղաւ :

ՎԻԵՆՆԱՅԻ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

Զ.

Վիէննայի այդ ճաշերն էլ չեմ կարողանում մոռանալ։ Պատգամաւորների «արիստոկրատ» մասը — Ահարոնեան, Ակնունի, Վարանդեան — ճաշում էր առանձին, մեծ մասամբ Վաչեանի հետ, իրենց պանդոկի ճաշարանում ։ Մենք՝ ձախակողմեաններս, սովորաբար, մասնաւոր տան ճաշ էինք ուտում, աւստրիացի մի ընտանիքում։ Բժ. Տէր Դաւթեան, Գապաչա, Վարդան, Սաքօ, Սեպուհ, Բալաջան եւ մի քանի ուրիշներ ճաշում էին մի ճաշարանում, Մարիահիլֆէ սրճարանի մօտ։ Ես երբեմն միանում էի սրանց ։

Ի դարման վիէննացի ճաշողների ,մենք աղմուկով ներս էինք մտնում, գրաւում էինք մեզ վերապահուած անկիւնի կլոր մեծ սեղանը եւ մինչեւ ապսպրուած կերակուրը բերէին, սեղանի վրայի հացը ուտում – վերջացնում էինք։ Ընդհանրապէս, իւրաքանչիւր ճաշողին մէկ կամ երկու հացիկ էր տրւում — զիմելխէն — եւ առանձին էին հաշւում։ Սպասեակը նորից էր բերում մի քանի հացիկ, որ նոյնպէս անհետանում էր անմիջապէս · Վերջը սպասաւորը մեր սեղանի վրայ դընում էր մեծ զամբիւղով 40 – 50 հացիկ , որից ճաշի վերջը բան չէր մնում։ Սպասաւորները եւ օտար ճաշողները ծիծաղով դիտում էին մեզ։ Երեւի ասում էին .— Այս ի՜նչ վայրենի մարդիկ են։

Ճաշի վրայ շարունակւում էր օրակարգի հարցերի քննութիւնը, կամ Բալաջանը զուարճալի պատմութիւններով խնդացընում էր մեզ ։

Ընկերվարութեան հարցի քննութիւնը, վերջապէս, հասաւ իր վախճանին. բոլոր ճառերը խօսուած էին, եւ ժամանակն էր քուէարկելու. — Մերժել կամ ընդունել ընկերվարութիւնը ։ Ժողովը, համարեա միաձայն, ընդունեց ընկերվարութիւնը ։ Մի քանի հոգի միայն հակառակ քուէ տուին, — Ճէլալեանը, Արամ Աշոտը, Ա. Խասհակեանը։ Եւ կարծեմ Ջամալեանն էր, որ պոռաց Խասհակեանի հասցէին .

— Աւետի՛ք, քանի որ ընկերվարութեան հակառակ քուէարկեցիր, դու այժմ պէտք է հեռանաս Դաշնակցութիւնից ։

— Այ, շան տղայ, բոլոր լաւ տղերքը Դաշնակցութեան մէջ են, ես ո՞նց հեռանամ ։

Ընդհանուր Ժողովի որոշումը անմիջապէս հեռագրուեց Թիֆլիսի մեր թերթին՝ ի գիտութիւն բոլոր Դաշնակցականների եւ համակիրների։ Դաշնակցութիւնը մնում էր մէկ եւ անբաժան, միասնական եւ զօրաւոր ։

Միհրանական շարժումը չուտով այլասերուեց ու փոշիացաւ։ Անջատականները բոլորովին անջատուեցան եւ ի վերջոյ միացան ռուս սոցիալիստ յեղափոխականներին։ Մի մասն էլ դերադասեց մնալ Դաշնակցութեան շարքերում ։

Ընդհանուր Ժողովը ընտրեց մի՛ յանձնախումբ նոր ծրագիր կազմելու համար, — Ռոստոմ, Զաւարեան, Վարանդեան, Ակնունի, եւ Արարատսկի։ Ընտրեց Արեւելեան եւ Արեւմտ. Բիւրօները եւ երկրի պատասխանատու մարմինները. վերջացրեց բոլոր գործերը եւ փակուեց մօտ չորս ամսուայ յուզումնալից աշխատանքից յետոյ ։

Ի պատիւ Դաշնակցութեան Ընդհանուր Ժողովի, ճաշկերոյթ տուեց Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութիւնը վանքի սըրահում ։

Ցիշատակութեան արժանի է եւ Մայիս մէկի տօնակատարութիւնը Վիէննայի արուարձան Քալենբերգի անտառներում ։

Աւստրիական Սոցիալ – Դեմոկրատ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն հրաւէր էր ուղղել Ընդհանուր Ժողովին՝ մասնակցելու Մայիսեան հանդիսութիւններին ։ Մայիս մէկին տեղի պիտի ունենային բանուորական չքերթներ մայրաքաղաքի փողոցներում, հրապարակային ժողովներ եւ հանդէսներ՝ քաղաքում եւ արուարձաններում։ Ընդհանուր Ժողովը պատուիրակութիւն ուղարկեց Սոցիալ – Դեմոկրատ Կեդր. Կոմիտէի մօտ, շնորհաւորելու աշխատաւորական տօնը եւ որոշեց դաշտահանդէս ունենալ Քալենբերգի անտառում ։

Արդէն իսկ սիրուն եւ զուարթ Վիէննան այդ օրը աւելի գեղեցկացել էր եւ ուրախ։ Փողոցները զարդարուած էին դրօշակներով։ Աշխատաւորական չքերթները արհեստակցական միութիւնների դրօշակներով թնդացնում էին պողոտաներն ու հրապարակները ։ Ամէն կողմ տիրում էր արտակարգ եռուզեռ ։

Կէսօրից առաջ, քաղաքի կեդրոնական մասի չքերթները դիտելուց յետոյ, մենք մի քանի ընկերներով, Ռոստոմի հետ , էլեկտրաքարշ առինք երկաթուղու կայարանից՝ գնացքով Քալենբերգ երթալու համար։ Ճիշդ այդ օրերին քննւում էր պարսկական յեղափոխութեան մասնակցելու առաջարկը ,որին ես համամիտ չէի։

Էլեկտրաքարշի յետեւի մասում, ոտքի, Ռոստոմը հարցրեց ինձ .

— Դու ինչո՞ւ հակառակ ես, որ Դաշնակցութիւնը մասնակցի պարսկական յեղափոխութեան ։

Ինձ համար անակնկալ էր այս հարցումը .ես ո՞վ, որ Ռոստոմը հետաքրքրուի իմ կարծիքով ։

— Ինձ թւում է, որ Հայերը շահ չունին պարսկական յեղափոխութիւնից, պատասխանեցի ես, մենք ինչո՞ւ զոհեր պիտի տանք Պարսիկների համար։

— Ի՞նչ զոհեր, խնդաց Ռոստոմը ։ Տուէք ինձ 500 Դաշնակցական ֆէտայիներ, եւ ես կը գրաւեմ ամբողջ Ատրպատականը ։

Ցաճախ դժուար էր լինում հասկանալ՝ լո՞ւրջ էր խօսում Ռոստոմը, թէ հանաք էր անում ։

Բալաջանը, որ լսում էր մեզ, հաստատեց Ռոստոմի խօսքերը.

— Հինգ հարիւր ֆէտային նոյնիսկ շատ է ։

Ցետագայ դէպքերը —Եփրեմ, Քեռի — ցոյց տուին, որ Ռոստոմի եւ Բալաջանի խօսքերը չափազանցութիւն չէին, բայց եւ այնպէս, ես այսօր էլ նոյն կարծիքին եմ. մենք գործ չունէինք Պարսկաստանում ; Հայ ժողովրդին ի՞նչ շահ այն օրերի պարսկական յեղափոխութիւնից ։

Քալենբերգում մեզ սպասում էր անակընկալ. Ընդհանուր Ժողովին հիւր էր եկել մակեդոնացի նշանաւոր յեղափոխական Բորիս Սարաֆովը եւ այժմ մեզ մօտ էր, դաշտահանդէսում ։

Բարձրահասակ ու բարետեսիլ, կապուտաչեայ, կոկիկ հագուած՝ համակրելի տեսք ունէր Սարաֆովը ։ Նա ուրախ էր, որ գտնւում էր հայ բարեկամների շրջանում ։

Համեստ հիւրասիրութիւնից. դրական-գեղարուեստական կարճ հանդէսից յետոյ, Ահարոնեանը Ֆրանսերէն ճառ խօսեց հայ – մակեդոնական բարեկամութեան մասին, Սարաֆովը պատասխանեց նոյնպէս Ֆրանսերէն։ Նա ջերմ խօսքերով շնորհաւորեց Դաշնակցութեան Ընդհանուր Ժողովը եւ ասաց, թէ այժմ Օսմանեան Կայսրութեան սահմաններում գերի մնացել են միայն Հայերը եւ Մակեդոնացիները։ Հեռու չէ ժամը, երբ Հայաստանըն ու Մակեդոնիան էլ կը լինեն ազատ ։ Կեցցէ հայ – մակեդոնական եղբայրութիւնը ։

Գրատոկոլային բնոյթ կրող այս երկու ճառերը բուռն կերպով ծափահարուեցին Ընդհանուր Ժողովի անդամների եւ ամէն կողմից հաւաքուած աւստրիացի բազմութեան կողմից ։

Ի՞նչ առաքելութեամբ էր եկել Բորիս Սարաֆովը,— ես չիմացայ։ Նա մի քանի օր միայն մնաց մեզ մօտ ։

Ընդհանուր Ժողովի փակումից յետոյ, ես մօտ մի շաբաթ էլ մնացի, տեսնելու համար Վիէննայի հետաքրքրական վայրերը։ Մինչեւ այդ, հազիւ ժամանակ էի ունեցել տեսնելու Մարիա Թերեզա - տարուստ թանգարանը եւ Շէօնբրունի պալատը, ինչպէս եւ Փրաթէրի ժողովրդական զբօսատեղին իր հռչակաւոր վերասլաց չանիւով ։

Բժ. Զաւարեանը Շահխաթունեանին եւ ինձ տարել էր Վիէննայի հռչակաւոր Օփերան, « Վալկիւրիա»ի ներկայացման ։ Ինձ զարմացրեց հասարակութիւնը թատրոնում. ամէն մէկի ձեռքին խաղի լիբրետօն՝ հետեւում էին ներկայացման . կարծես աղօթելիս լինէին եկեղեցում Վագների հիանալի գործը, սակայն, ինձ վրայ տպաւորութիւն չթողեց ։

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

(Շար.)

ԿԵԱՆՔԸ ՋՈՐ ԱՊՐԵՑԱՆՔ

Ինծի շնորհուած օդափոխութեան (թէպտիլը հավա) օրերը շատոնց լրացած են , բայց ես տակաւին կը դեգերիմ գիւղէ գիւղ։ Հոն ուր հայկական բեկորներ կան։ Մեծ մասով կիներ են անոնք ու պատանիներ։ Նաեւ քանի մը ծերունիներ։ Ամուսինները զինուոր տարուած են, կամ ջարդուած։ Ուրիշներ տակաւին կ'աշխատին բանուորական գունդերու մէջ՝ քար կոտրելով կամ երկաթուղի շինելով ։

— Անշուշտ, անշուշտ։ Թրքական «փառապանծ» բանակը Սուէզը կամ Կովկասը գրաւելու համար պէտք ունի աշխատասէր բազուկներու եւ փոխադրութեան միջոցներու։ Թուրքն է այն երկրին տէրը ։ Աղա է ան, եւ աղան պէտք չէ որ աշխատի։ Ապերա՜խտ Հայեր, դուք որ կը վայելէք այս երկրին բարիքները, ձեզի արտօնուեցաւ մեզի համար կառուցանել դպրոցներ, պալատներ, մզկիթներ։ Ունեցաք Ամիրաներ, Նախարարներ, երեսփոխաններ ։ Բարելաւեցիք մեր ելեւմուտքը, թղթատարական եւ փոխադրական սպասարկութիւնները ։ Մեր գեղարուեստն ու թատրոնը կազմակերպեցիք։ Ի՞նչ պէտք կար եւրոպական միւզիտ քաղաքակրթութիւնը մեզի ծանօթացնելու։ Մենք հաւատարիմ յաջորդներն ենք Թիմուրլէնկին ու Ճինկիզխանին։ Հիմակ քար կոտրեցէք ։ Դուք որ վարժուած էք քարէն անգամ հաց հանելու ։

Ու Հայը նմանեցաւ ՝չէրամին։ Շիւսյ ազնիւ մետաքս, զոր կողոպտեցին եւ իւրացուցին անօրէն ձեռքեր. Մնաց կարծուեցաւ թրթուրը՝ իր բոժոժին մէջ. Ու թիթեռնիկի փոխակերպուած է ան։ Կը թռչկոտի այերն ի վեր, ի սփիւռս աշխարհի ու դարձեալ կը հիւսէ իր ազնիւ մետաքսը՝ իր բուն պատեանին մէջ ։

Խաչակիրները՝ Ս. տեղերը անօրէնէ եւ բու լուծէն ազատելու ճամբուն վրայ՝ օգնութիւն ու խրախոյս ստացան կիլիկեան մեր թագաւորներէն։ « Հայաստանի ծառայելը քաղաքակրթութեան ծառայել է» յայտարարեց քրիստոնեայ մեծ պետութեան մը պատասխանատու դէմքը . Սակայն տարիներ եաքը, ճակատագրական պահու մը, նոյն պետութեան մէկ ուրիշ ներկայացուցիչը չվարանեցաւ յայտարարելու թէ՝ իրենց «մարտանաւերը չէին կրնար Արարատ բարձրանալ»։ Ուրիշներ, նախընտրեցին կաթ եւ մեղր բաշխել օրբացած Հայութեան, իբրեւ մարդասիրական պարտականութիւն։ Հայաստանի Հանրապետութեան ողբերգական խորտակումը դեռ շատ թարմ է մեր յիշողութեանը մէջ։ Նիւթ, քարիւղ, ինչ ասելիներ կը գործեն անբարոյացած ու ապականած այս դարուս։

Կը շրջագայիմ Իզմիթի փողոցներուն մէջ։ Բիւթանիոյ Թեմին նախկին առաջնորդարանիստ քաղաքը։ Ցիսուն գիւղ ու քաղաք։ Վաթսուն հազար եւ աւելի հայութիւն։ Ահա եկեղեցին, դպրոցը, ճեմարանը։ Թեմին շնչերակն է այստեղ։

ՕՍԱՐ ԷՋԵՐ

ՔԱԻԱՐԱՆԻ ՀՈԳԻՆԵՐԸ

Երկու երիտասարդները պահ մը տատամսեցան, եւ սակայն անմիջապէս եւք, մեքենականօրէն եւ սովորութիւն դարձած բանի մը նման, մապլցեցան իրենց սիրուհիներուն պատշգամէն եւ մնացին անոնց հետ ։

Տոնա Թերեզա իր կուրծքին վրայ, ընտանիքներուն քովն ի վեր ունէր սեւ խալ մը։ Տոն Ժուան առաջին առանձնաշնորհեալը եղաւ որ արտօնութիւնը ունեցաւ տեսնելու այդ նշանը ։

Պահ մը երկարօրէն դիտեց զայն , ինչպէս կը դիտեն աշխարհի ամէնէն գեղեցիկ մէկ բանը ։ Մերթ այդ սեւ նշանը կը նմանցնէր մանիշակի մը, նպաս անեմոնի մը, եւ հուսկ ուրեմն՝ ալֆալֆայի ծաղիկի մը։ Բայց շուտով, այդ խալը որ խիստ սպէս գեղեցիկ էր , իրեն համար դարձեցաւ հետաքրքիր ըլլալէ, վասնզի յագեցած էր անոր գեղեցիկ տեսքէն։ «Մեծ ու սեւ արատ մըն է եւ ուրիշ ոչինչ, կ'ըսէր հառաչելով։ Ափսոս որ կը գտնուի այդտեղ ։ Սատանան տանի այդ սեւ նշանը ...»։

Օր մը, նոյնիսկ, հարցուց Թերեզային, թէ երբեւիցէ բժիշկի մը խորհուրդին չէ՞ր դիմած այդ նշանը անհետացնելու համար, որուն խեղճ աղջիկը շառագունելով պատասխանեց թէ՝ իրմէ զատ որեւէ տղամարդ չէր տեսած այդ նշանը եւ թէ իր ստնտուն սովորութիւն ունէր յաճախ իրեն ըսելու թէ այդ խալը բախտի նշան էր ...

Այդ իրիկունը, Տոն Ժուան մռայլ տրամադրութեամբ մը ժամադրութեան եկած ըլլալով, խնդրոյ առարկայ սեւ նշանը վերստին տեսաւ, եւ այս անգամ անիկա իրեն երեւաց աւելի խոշոր, քան ուրիշ անգամներ։ Ցիրաւի, խորհեցաւ ինքն իրեն եւ դիտելով խալը, հսկայ մուկի մը երեւոյթը ունի, անչափ անճոռնիութիւն մըն է։ Կը նմանի այն նշանին, որ երբ յանդիմանութիւն դրոշմուած էր Կայէնի ճակատին, եւ մարդ պէտք է որ սատանան ունեցած ըլլայ իր փորին մէջ որպէսզի յօժարի այս տեսակ կին մը իբրեւ հոմանուհի ունենալ... »։

Իր մռայլ տրամադրութիւնը հետզհետէ աճեցաւ, մեծ վէճ ունեցաւ խեղճ Թերեզային հետ, լացուց զայն գրեթէ ամբողջ գիշերը, եւ արշալոյսին բաժնուեցաւ անոնց նոյնիսկ զայն համբուրելու փափաքը զգալու։ Տոն Կարսիա որ միեւնոյն պահուն դուրս կուգար Ֆաուսթայի քովէն, քալեց անոր կողքին պահ մը առանց խօսք մը արտասանելու. եւ յանկարծ .

— Խոստովանեցէք Տոն Ժուան, ըսաւ ան, որ այս անգամ տաղտկալի գիշեր մը անցուցինք։ Իմ հաշւոյս, ես դեռ կը զգամ այդ տաղտուկը եւ մեծ փափաք ունիմ վերջնականապէս հրաժարիլ իմ իշխանուհիէս ...

— Կը սխալիս , պատասխանեց Տոն Ժուան, Ֆաուսթան հրաշալի էակ մըն է, սպիտակ՝ ինչպէս կարապ մը եւ միշտ լաւ տրամադրուած։ Եւ յետոյ, ձեզ այնքան կը սիրէ։ Իրաւ որ դուք շատ երջանիկ էք ։

— Սպիտակ... օ՜հ... կ'ընդունիմ որ սպիտակ է, բայց իրականին մէջ գոյն չունի եւ եթէ բաղդատենք իր քրոջը հետ, անիկա կը նմանի ագռաւի մը քով դըրուած բուի մը։ Դուք էք որ երջանիկ էք..

— Այդպէս, պատասխանեց Տոն Ժուան։ Շատ ազնիւ է, այո, սակայն երախայ մըն է ։ Կարելի չէ անոր հետ խօսիլ տրամաբանօրէն ։ Իր գլուխը խճողուած է ասպետական հէքեաթներով եւ սիրոյ մասին կազմած է արտակարգ գաղափարներ։ Զէք կրնար կարծիք մը ունենալ իր պահանջկոտութեան մասին։

— Որովհետեւ դուք շատ երիտասարդ էք, Տոն Ժուան եւ չէք գիտեր ձեր հոմանուհիները սանձահարելու կերպը ։ Տեսէք, կին մը կը նմանի ձիու մը։ Եթէ դուք զայն չվստահեցնէք թէ իր որեւէ քմահաճոյքին պիտի չներէք, ոչինչ կրնաք ձեռք բերել ։

— Ըսէք, Տոն Կարսիա, դուք ձեր հոմանուհիներուն հանդէպ նոյն վերաբերո՞ւմը ունիք՝ ինչ որ ձեր ձիերուն հետ ։ Արդեօք մտրա՞կ կը գործածէք անոնց քմահաճոյքներուն դէմ ...

Հատիկ հատիկ... ըսէք, Տոն Ժուան, կը յօժարի՞ք ձեր Թերեզան ինծի տալ։ Գիտի տեսնէք թէ ան տասնըհինգ օրէն պիտի ըլլայ ճկուն եւ յարմարող՝ ինչպէս ձեռնոց մը։ Ես ալ իմ կարգիս ձեզի կու տամ Ֆաուսթան ...

— Սակարկութիւնդ իմ ճաշակիս բաւական յարմար է , ըսաւ Տոն Ժուան ժպտելով. եթէ սակայն տիկիններն ալ իրենց կողմէ համաձայն ըլլան։ Բայց Տոնա Ֆաուսթան երբեք պիտի չյօժարի ձեզի զիջիլ։ Փոխանակութեան մը պարագային շատ պիտի կորանցնէ ...

— Շատ համեստ էք. եւ սակայն, վըստահ եղէք։ Երէկ գիշեր զինքը այնքան կատղեցուցի, որ առաջին հանդիպող մարդը անիծուածի մը տեղը գրաւող լաւագոյն հրեշտակ մը պիտի թուի իրեն համար։ Գիտէ՞ք , Տոն Ժուան, շարունակեց Տոն Կարսիա, գիտէ՞ք որ շատ լրջօրէն կը խօսիմ ։

Այս յանկանչական խօսակցութիւնը ընդհատուեցաւ երբ հասաւ ուսանողներու խումբ մը եւ բոլորովին փոխեց երկու երիտասարդներու մտածումներուն ուղղութիւնը ։

ՓՐՈՍՓԵՐ ՄԵՐԻՄԷ

(15 Շար.)

հօս է, որ ամբողջ կէս դար, գործեց արհեստաւոր Առաջնորդը, Ստեփանոս Արք. Յովակիմեան: Արժանացաւ Հայուն թէ Թուրքին, հաւասարապէս, գնահատանքին, սիրոյն ու յարգանքին: Կեդրոն՝ Ուլէն, ազգային, կրօնական, դատաստանական խորհուրդներում: Իր նուիրեալ գաւականները՝ Բակլաճեան, Յակ. Յովակիմեան, Գուլուլեան, Ա. Պօտուրեան եւ բաժան ուրիշներ: Շուկան՝ հայկական ագում ուրիշներ: Այժմ ամայի, աւերակ. Երկաթուղիին (Տէմիր եօլու) երկու կողմը Թրքուհիներ նստած՝ մածուն կ'առաջարկեն անցորդներուն: Հայոց գերեզմանատունն եմ: Տխրատեսիլ պատկեր. Մարմարեայ գեղակերտ դամբարաններ քանդուած: Հոս, հոն ցրուած կըտորներ: Ձեմ յիշեր տե՞ղն էր արտեմի ծառը Ասպետին հոյակապ, բարձրադիր շամբարանը, որուն վերեւ հսկայ արծիւը իր թեւերը կը տարածէր իբրեւ ամպհովանի: (Կառուցուած Առաջնորդին նախաձեռնութեամբ): Զինադադարէն ետք, անգլ. գրաւման շրջանին, երբ շատ Թուրքեր, որոնց մէջ նաեւ անմեղներ, կը բանտարկուէին փշաթելերու մէջ ու կը գըտնուէին իբրեւ ջարդարար, լալահառաչ կը խնդրէին Հայերէն՝ միջամտել իրենց ի նպաստ: Ու Հայու ազնիւ սիրտը կը գիջէր այդ անմեղութեան:

Նստած եմ ծովեզերեայ սրճարանի մը մէջ (Իզմիթ), լեցուն հիւանդ, ինձ նըման նորափոխութեան եկած զինուորներով: Շատերը կը դրաղին ծխախոտի մաքսանենգութեամբ: Ինձ մօտ կը գըտնուի հայրենակից հայ տեղակալ մը՝ համազգեստով: Ցանկարծ ներս կը մտնեն երկու զինուորական ոստիկաններ (ինզի-պաթ մէմուրու): Մէկը պաշտօնագիր մը ձեռքին: Կը նային աջ, ձախ եւ մօտենալով տեղակալին՝ կը հարցնեն թէ արդեօք կը ճանչնա՞յ այսինչ էֆէնտին (անունը կուտան): Ակնթարթ մը՝ զիրար կը փըխեն մեր աչքերը:

— Ոչ, չեմ ճանչնար, վճռական կերպով կը պատասխանէ տեղակալը: Փըրկուած էի: Ուրեմն բանակիս կողմէ կը փնտռուիմ իբրեւ դասալիք: Մութ է արդէն: Պէտք է մեկնիլ այս տեղէն եւ շուտ: Նըրօքս հետ կ'ճամբարենք ծովափ, խուսափելով նաւամատոյցներէն: Ո՞ւր են հայերուն լայն, հանգստաւէտ թիավարնաւերը, մօթէօռները, ազգային շոգենաւերը, որ ժամը անգամ մը մէկ ափէն միւսը կը փոխադրէին ճամբորդները: Լաղ ատուպատանաւի մը տիրոջ հետ կը համաձայնի հանդիպակաց ծովեզերքը հանել մեզ. Աճապար փոթորիկ, ալեկոծութիւն: Նաւուն առագաստները, ուռած խոշոր տիկերու նման՝ կը թեքին աջ ձախ: Գըլխաւոր սիւնը կը սկսի ճարճատել: Նաւը վեր, վար կ'ելեւէջէ: Ուղղութիւնը կորսնցուցած: Մակուկավարէն կը խնդրենք ետ վերադառնալ: Մարդուկին արժանապատուութիւնը կը վիրաւորուի: Մեզ ապահովցնելու ու նաեւ ցոյց տալու համար արհեստին մէջ իր հմտութիւնը, գրպանէն կը հանէ կողմնացոյց մը, (բան մը կը հասկնա՞ր ատկէց) ու կը ձայնէ. «պա–գուն, պագուն, մարիփէթ վար»: Գիւղ կը մտնենք յոգնած, ջարդուած:

Մեր գտնուած գիւղէն քանի մը քիլոմեթր հեռու՝ կայ Թրքական աւան մը, հազիւ վեց-եօթը տուն: Արահետն ի վար կը խոխոջէ վտակը՝ փշաթուփերով եւ մարմիններով եզերուած: Մէկ քանի քայլ յառաջանալով դուք գծեզ կը գտնէք լճակի մը առջեւ, ուրկէ կը բարձրանայ գոլորշին: Ակիւ ճիշդ մէջտեղը՝ մարմարէ աւազանի մը մէկ մասը: Մեր գիւղացիները զայն կը կոչէին «Իլիճան» ջերմուկ: Հաւանաբար հռոմէական կամ բիւզանդական շրջաններէն մնացած ջերմուկի մը աւերակներն են անոնք: Ինչ երանաւէտ հեշտանք է նստիլ ու ժամերով լողնալ այդ տաքուկ ջուրին մէջ: Մեր գաղթական, մաքրասէր տիկինները մաքրած են վայրը, ուր խումբով կ'երթան լուացուելու, իրենց հետ տանելով իրենց համեստ ճաշերը, ինչպէս կ'ընէին, երբեմն, բաղնիք երթալու ատեն: Մինչ շրջանին Թուրքերը տարիներով անցած են ատկէց, աղտոտ ու բոպիկ, անգիտանալով վայրին գոյութիւնն անգամ: Ի՞նչպէս չյիշել Ամերիկացի ճամբորդին հարցումը. «պու սու պէօյլէ ազա՞ր...»:

Գայազիտ: Պատերազմ, նախարարութեան բանտը, ուր դատապարտուած եմ մնալ երեք շաբաթ: Խոշոր սրահ մը: Խճողուած, կեղտոտ, գարշահոտ: Կը մտնեմ յուսահատ, ընկճուած: Մուտքին դիմաց, անկիւնը, ամպիոնի նման թախտ մը, օթոցներ, ուր մարդիկ ընկողմանած, կը ծխեն, հրամաններ կ'արձակեն՝ աջ, ձախ: Ետքէն կ'իմանամ որ «Փաշա մահալէսի»ն է եղեր:

Արդարեւ սրահը բաժնուած է երեք ըստորաբաժանումներու — «Փաշա մահալէսի», «Օրթա մահալէսի», «Զինկէնէ մահալէսի». դրան մուտքին: Առանձնաշնորհեալներն ու ամենակատաղիներն են Փաշա մահալէսիին «բնակիչները»: «Զինկէնէ մահալէսի»ինը՝ խեղճեր, աղքատներ: Անոնց պարտականութիւնն է աւլել, «փաշաներուն» յանձնարարութիւնները կատարել, ջուր բերել, անկիւնը դրուած մէզով լեցուն թիթեղէ ամանը պարպել եւն.:

Կանգնած եմ «Զինկէնէ մահալէսի»ին մէջ: Կը ծխեմ անդադար: Ներս կը մտնէ փայլուն տասնապետ մը, խարազան մը ձեռքին: Կ'առնէ աւելը ու կը հրամայէ մաքրել սրահը: Զինուորական աստիճանիս գիտակցութեամբ կը մերժեմ: Ու ցոյց տալով ուսադիրներս — «Ասոնք, կ'ըսեմ, պետութիւնը տուած է ինծի, այդ ձեւ՝ վարմունքով արհամարհած կ'ըլլաք պետութիւնն ու բանակը»: Դո՞ւն ես այդ խօսքերը արտասանողը, շռա՜փ, կայծակնացայտ ապտակ մը այտիս: «Ես քեզի պէս զապիթին ալ... ես եմ այս տեղւոյ տէրն ու տիրականը, Թագաւորը, պետութիւնը»: Ու անենալ մը մտնելով, գուրս կը հանէ սպաներու յատուկ պօտի –

ներ — Կը տեսնե՞ս ասոնք, բոլորն ալ քեզմէ բարձր սպաներու կը պատկանին, անոնք ալ մեկնեցան կակուղցած»: Բանտարկեալները սարսափահար աչք, յոնք կ'ընեն, կ'ընեն, որպէս զի լռեմ, համակերպիմ: Բանտապահն է եղեր, հանրածանօթ ու կատաղի «լազ օնպաշին»: «Փաշա մահալէսի»էն մէկը զիս իր մօտ կը հրաւիրէ: «Տես, կ'ըսէ, հոս հանգիստ կ'ընես, թէյ կը խմես, պայմանով որ քիչ մը դրամ վճարես»:

Այստեղ բոլորն ալ ուրախ են, կը կատակեն, կը խնդան յիմարներու նման: Մէկը խոշոր դլանիկ մը կը փաթթէ, կուտայ քովինին եւ այսպէս բերնէ բերան կ'անցընեն: Միւս «փողոցներու» բնակիչները, որոնք դրամ չունին, կը հաւաքուին անոնց շուրջ, խնդրելով որ արտաբերուած ծուխը իրենց բերանը փչեն: Բան չեմ հասկնար, բոլորն ալ երջանիկ են, անհոգ: Մանրամասն կը պատմեն իրենց դատապարտութեան պատճառները եւ կ'եզրակացնեն թէ բանտարկուած են անիրաւ կերպով: Ծանր բառերով եւ անվախ՝ կը քննադատեն կառավարութիւնը, բանակը: Կը հայհոյեն:

— Տրտում, տխուր մի նստիր այսպէս: Եթէ կ'ուզես մոռնալ վիշտերդ, հինգ ղըրուշ կուտաս, փասլա մը կը քաշես, կը մոռնաս աշխարհն ալ...»:

Կ'առնեմ հաստ գլանիկը ու կը ներշնչեմ ագահօրէն: Աղդեցութիւնը կ'ըլլայ վայրկենական... փոխադրուած եմ ուրիշ աշխարհ մը: Կծկտած՝ չեմ գիտեր ուր, դաճաճէն աւելի փոքր մէկու մը վերածուած եմ, գնդասեղի ծայրէն չափ փոքր գնդիկ մը, որ երթալով կը խոշորնայ, կը ճնշէ գիս, կ'ըլլայ աշխարհ մը: Կ'ուզեմ պոռալ, ճչալ, չեմ կրնար բերանս իսկ բանալ: Ու սակայն ուրախ եմ: Հաճելի է եղեր: Ուրիշ անգամ բնաւ չփորձեցի վայելել այդ «հաճոյքը»:

Բանտէն արձակուեցայ դատապարտութիւնս լրանալէն առաջ իսկ, շնորհիւ հաբիւրապետիս, որ միջամտած էր, որովհետեւ բանակս քանի մը օրէն պիտի մեկնէր հեռաւոր ռազմաճակատ մը:

ՇԱՐԱ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐԺԷՔԱՒՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հայաստանի թերթերէն կ'իմանանք, թէ երկու ժողովածուներ պիտի հրատարակուին Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Արուեստի եւ Պատմութեան հիմնարկութիւններուն կողմէ, մէկը Կոմիտասի, իսկ միւսն ալ հայ վիմագրութեան նուիրուած:

Կոմիտասի ժողովածուն՝ առաջինը իր տեսակին մէջ, պիտի ընդգրկէ հնարաւորութեան սահմաններուն մէջ, մեծ երաժիշտ – երգահանին ստեղծագործութիւնները, ինչպէս նաեւ նամակները, կէս մընացած սեւագիր գործերը եւ այլն: Առաջին հատորը, խմբագրուած՝ Ռ. Ա. Աթայեանի կողմէ, լոյս տեսած է արդէն: Հատորին մէջ ամփոփուած են մօտ քառասուն մեներգներ՝ գիւղական եւ այլ տեսակներ: Կարեւոր թիւ մը կը ներկայացնեն սիրային, ընկերային եւ պատմական դրուագներու վրայ գրուած երգերը, որոնց շարքին նաեւ ծանօթ երգեր, «Քէլէ, Քէլէ», «Քէլէր, Ցոլէր», «Գարուն ա», «Զինարիս», «Հաբբրան», «Հով արէք», «Միրանի ծառ», «Անտունի», «Կանչէ կռունկ», «Մոկաց Միրզա», «Օրօր» եւայլն:

Հատորը ունի յաւելուածի բաժին մը, ուր զետեղուած են Կոմիտասի մշակած երգերէն մէկ քանի հատին տարբերակները, ինչպէս նաեւ ընդարձակ ծանօթութիւններ: Ճշդուած են իւրաքանչիւր երգին ազգագրական սկզբնաղբիւրը, Կոմիտասի կատարած աշխատանքը, եւն.:

«Դիւան հայ վիմագրութեան» խորագիրը պիտի կրէ երկրորդ ժողովածուն: Խմբագիրն է ակադեմիկոս Յ. Օրբելի: Այս ժողովածուին մէջ պիտի զետեղուին վիմագիր բոլոր արձանագրութիւնները: Լոյս տեսած է արդէն երկրորդ պրակը՝ Գորիսի, Սիսիանի եւ Ղափանի արձանագրութիւնները հին շրջանէն մինչեւ 17րդ դար: Արձանագրութիւնները դասաւորուած են ժամանակագրական կարգով՝ ըստ վայրի կամ յուշարձանի: Իւրաքանչիւր արձանագրութենէն առաջ տրուած են պատմական հակիրճ տեղեկութիւններ, վայրին կամ յուշարձանին մասին: Շուտով լոյս կը տեսնէ Օրբելիի կազմած «Անիի եւ Շիրակի արձանագրութիւնները» գրքոյկը, իբրեւ առաջին հատոր: Ներածականով կը ներկայացուի հայերէն արձանագրութիւնները հաւաքելու եւ հրատարակելու ուղղութեամբ կատարուած աշխատանքներուն պատմութիւնը, ինչպէս նաեւ անոնց գիտական արժէքը:

Երկրորդ պրակը կազմած է Ս. Գ. Բարխուդարեան:

ԹԻՒԵՐ ԵՒ ՓԱՍՏԵՐ

— Հայաստանի մէջ կան գիտա – հետազօտական 66 հիմնարկութիւններ, երեք հազար գիտնականներով:

— Գոյութիւն ունին 13 ջաղաք եւ 25 քաղաքի նմանող աւաններ:

— Չորս միլիոն քառակուսի մեթր տարածութիւն բռնող տուներ շինուած պիտի ըլլան, 1959էն – 1965ի ընթացքին:

– –1958ի ընթացքին տպուած գիրքերու տպաքանակն էր 7,3 միլիոն: Ամսագիրներուն տարեկան տպաքանակը, 1,2 միլիոն, իսկ թերթերու մէկ թիւին տպաքանակը 364.7 հազար: 1965ին, ասոնց թիւերը պիտի ըլլան տասը միլիոն գիրքերուն, 3·6 միլիոն ամսագիրներուն եւ 470 հազար թերթերուն համար:

×

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԻ սովորութիւնը Հայաստանի մէջ ալ հաստատուած է, երեք տարիէ ի վեր: Տոմսակին արժէքն է երեք ռուպլի: Երեք տարուան ընթացքին զանազաններ շահած են 41 ինքնաշարժ, 75 դաշնակ, 316 սառնարան, 1256 կարի մեքենայ եւ այլ արժէքաւոր առարկաներ: Վերջին շահողներէն մէկը եղած է Օ. Թաթայեան, «Վոլկա» ինքնաշարժ մը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (66)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

Իսկ երկրորդ գրութեամբ բերդատէր նախարարները՝ նոյն Կամսարականն ու Վահեւունին հրաժարւում էին իրենց բերդերը յանձնել արքային, պատճառ բերելով այն, թէ առանց բերդերի անկարող կը լինեն պաշտպանել իրենց կալուածները հայրենի եւ «ի դէպս թշնամեաց վտանգի կը զրկուեն ապաստարաններից ապահովք»:

«Ահա ինչու մաղաղաթը նետեց արքան», — մտքում կրկնեց Վարդը ընթերցման միջոցին եւ ընթերցումից յետոյ: Իսկ Եղբը, գրութիւններն ընթերցելով, դրանք նորից ոլորեց խնամքով, նորից դրեց արծաթ սկուտեղի վրայ ու կանգնեց ձիգ՝ ձեռքերը փորին, դրած, նեղ, երկար այծամօրուքը կախած, բայց աչքերի ծայրով մերթ արքային, մերթ նախարարներին նայելով, աւելի շատ նախարարներին, երեւի տեսնելու, թէ ի՞նչ տպաւորութիւն արին գրութիւնները:

Ընթերցումից յետոյ լռութիւնը խորացաւ դահարահում:

Թւում էր՝ որ ոչ ոք չի կամենում ասել առաջին խօսքը, որ սխալուած չլինի: Տպաւորութիւնը խորն էր. Նախարարների վարմունքը կարգից, պատշաճից դուրս էր. Նախարարների մի ամբողջ խումբ, համախորհուրդ, մերժում էին թագաւորի խնդրանքը: Դա չեղած դէմընթաց վարմունք էր՝ հաւասար ապստամբութեան:

Դրան վերադիր՝ մարդիկ դժել էին իրենց խօսքն ու խոստումը, որ տուել էին երկու ամիս առաջ իշխանաժողովում՝ ամէնքի ներկայութեամբ: Ի՞նչ կարելի էր ասել: Արդարացնե՞լ՝ երբեք: Մեղադրե՞լ ... Արժանի էին մեղադրանքի: Ցանդգնութիւնը մեծ էր... Վաղուց տեսնուած չէր նման բան: Զգում էին ամէնքը, որ նախարարների վարմունքն ունի անտարակոյս լուրջ պատճառ, բայց եւ կարող է ունենալ ծանր հետեւանքներ ... Խորհում էր աւագներից իւրաքանչիւրը եւ լռում:

– –Տէր աւագներ, այժմ կամիմ լսել ձեր խօսքը, — ասաց թագաւորը ձայնը փոխած, բայց դէմքի արտայայտութիւնը չփոխելով:

Երբ թագաւորն առաջարկում էր խօսել՝ այլեւս չէր կարելի լռել, եւ առաջինը խօսեց որպէս Հաւնունին.

— Արքայ, մէն մի նախարար պարտ է, հարկաւ, լինել խօսքիւ եւ գործիւ ճշմարիտ. առաջ ու առաջ պարտ է կատարել իր խօսքը եւ խոստումը նախարարական, եւ ապա պարտ է հնազանդել արքայի կարգադրութեանց, այլապէս կը լինի անիշխանութիւն անցանկալի ...— Հաւնունին շունչ քաշեց բարձրաձայն, ասես ծանր բեռան տակ ու շարունակեց՝ դարձեալ թագաւորին նայելով:— Իսկ բերդերը հարկ է առնել վասնզի եւ ոչ մի նախարար կարիք չունի բերդի, քանզի բերդատէրը կամի լինել ինքնիշխան եւ չհնազանդել արքային: Եւ ինչո՞ւ քանի մը նախարար ունենան բերդեր, միւսները ոչ: Այո, հարկէ, որ բերդերը լինեն արքունի եւ... Իրաւացի է արքան ցանկութեան մէջ ...

Աւագները իրար նայեցին բազմանշանակ: Նրանց յայտնի էր, որ Հաւնունի Մանասպ իշխանը, որքան եւ բարի, տանել չէր կարողանում իր հարեւան Կամսարական եւ Վահեւունի իշխաններին, որ աւելի մեծ կալուածներ ունէին եւ տէր էին առանձին ամուր բերդերի: Նա չէր հանդուրժում, որ Հայոց Աշխարհում կան նախարարներ, որ բերդատէր լինելով՝ զօրաւոր են, ուստի եւ կ'ուզէր, որ նրանք զրկուեն իրենց բերդերից:

Հաւնունին խօսում էր բարկացած, եւ նրա խօսքերից Վասակ սպարապետի նուրբ, զգայուն դէմքին առաջանում էին թեթեւ կնճիռներ, մկանների նկատելի կծկումներ:

Նա մերթ թարթում էր աչքերը, մերթ լարւում, ասես նրան աւելի լաւ հասկանալու համար կամ մի բան ասելու ցանկութեամբ, այնպէս որ, երբ Հաւնունին աւարտեց՝ նա ոտքի ելաւ անհամբեր, թէեւ ընդունուած էր խօսել բարձի վրայ նստած: Ոտքի ելաւ եւ թուրը եա տարաւ, որ չխանգարի իրեն:

— Նոքա, ովքեր յղել են քեզ, արքայ, սոյն պատասխանը,— սպարապետը մատնանիշ արաւ սկուտեղը, — եղել են անշուշտ անխոհեմ: Սակայն պատժել նոցա այդ պարտազանցութեանց համար՝ այսօր կը լինէր սխալ: Հաւնունեաց տէրը, հաւանաբար — ես մակաբերում եմ նրա խօսքերից — կամենում է ներքին պատերազմ, ինչ կ'ուրախացնէր միայն Հայոց Աշխարհի թշնամիներին:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

(Շար.)

ԸՆԿ. ԺՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն բացառիկ կարգով ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջաններու բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան սրահին մէջ։ (17 Րիւ Պլէօ, մէթրօ Քատէ)։

Ներկայ կ'ըլլայ եւ կը խօսի Ամերիկայէն նոր ժամանած ընկեր ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ։

Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է։

ՆՈՐ ՏԱՐԻԷՆ ԱՌԱՋ

Մեր բաժանորդներէն կը խնդրենք որ կանոնաւոր եւ կանխիկ վճարեն իրենց բաժնեգինները, առանց սպասելու ժամանակաւոր դիմումի։

Ընկերային եւ այլ տուրքերու վերջին յաւելումները պատճառ կը դառնան որ 1961 Յունուար 1էն, բաժանորդագրութեան եւ հատավաճառութեան պայմանները փոխուին։

Մինչեւ Դեկտեմբեր 31, 1960 վճարում ընողները կրնան բացառաբար օգտուիլ ներկայ պայմաններէն։

Շնորհակալութիւն մեր այն բոլոր բաժանորդներուն որ իրենց պարտաճանաչութեամբ կը դիւրացնեն վարչութեան գործը։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱԾԷՍ ՊԱՏԱՐԱԳ ՎԱՏԻԿԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Այս Կիրակի, ժամը 10·30ին, համդիտաւոր Ս. Պատարագ պիտի ձայնասփռուի Վատիկանի ձայնասփիւռէն։

Պատարագիչ՝

ԱՐՀԻ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

Առաջնորդ Ֆրանսայի Հայ կաթողիկէներուն։

Քարոզիչ՝ Գեր. Ներսէս Վրդ. Սեթեան, Մեծաւոր Հռոմի Լեւոնեան Հայ Կղերանոցին։

Կարճ ալիք՝ 31·10, 25·55, 19·84։

Միջին ալիք՝ 196 մեթր։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Նուարդ Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Գարանֆիլեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԼԵՒՈՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ
(Ռոտոսթոցի)

մահուան քառասունքին առթիւ, այս Կիրակի առաւօտ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ։ Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները։

×

Այրի Տիկին Սարգիս Տէօքմէճեան, Օր. Օր. Արփինէ եւ Ցոլինէ Տէօքմէճեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՍԱՐԳԻՍ ՏԷՕՔՄԷՃԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ, այս Կիրակի առաւօտ, յետ պատարագի Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ։

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները։

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տէր եւ Տիկին Հայրապետ Մսրեան եւ պարագաները կը ծանուցանեն թէ՝ այս Կիրակի, Պոմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի, իրենց ողբացեալ մօր՝ Այրի Տիկին Մաքրուհի Մսրեանի հոգւոյն, անոր մահուան քառասունքին առթիւ, ինչպէս նաեւ իրենց հանգուցեալ հօր՝ Պ. Յարութիւն Մսրեանի եւ Մսրեան ու Գոչեան գերդաստանաց մոլոր ննջեցելոց յիշատակին։ Կը հրաւիրուին անոնց յիշատակը յարգողները։

×

ԼԻՈՆ.— Պ. Վահրամ Երէցեան, Տիկ. Ազապի Զամօղլեան, Տէր եւ Տիկին Հապէշեան, կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի, Լիոնի Ս. Աստուածածնայ եկեղեցին, ԶԱՊԷԼ ԵՐԷՑԵԱՆԻ (ծնեալ Հապէշեան, Սեբաստացի), մահուան Ա. տարելիցի առթիւ։

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Վալանսի Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի, մասնակցութեամբ Վալանսի Նոր Սերունդին։

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 20·30ին, քաղաքապետարանի թատրոնին մէջ։

Կը նախագահէ Ընկ. Մ. ՊՕՅԱՃԵԱՆ։

Կը խօսի Ընկ. ՅԱԿՈԲ ՊԱՊԻԿԵԱՆ։

Խօսք կ'առնեն Պ. Փոմիէ (Վալանսի քաղաքապետին կցորդը՝ եւ ընկերուհի Օտէթ Միքայէլեան։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին. կը մասնակցին.— ՇԱՄԻՐԵԱՆ քոյրեր (Վալանսէն) երգ, պար, Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի պարախումբը, ղեկավարութեամբ Տիկին Ա. ՍԻՍԼԵԱՆԻ։

Արտասանութիւն.— Օր. Օր. Ավնեան, Ս. Սիսլեան, Խաչիկեան, Քէչէճեան։

Երգ.— Պալեան Գօգօ (Ռոմանէն), կենդանի պատկեր, Դաշնակցութեան Ծընունդը (Կրընոպլէն ընկերներ Ե. Մարաշլեան եւ Ս. Բաբալեան, մասնակցութեամբ պարախումբին։

Զաւեշտ մը Ռոմանի փոքրիկներուն կողմէ, ղեկավարութեամբ դերասան Ս. ՔԵՓԷՆԷԿԵԱՆԻ։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 21ին տօն Ընծայման, Տիրամօր ի Տաճարն։

Կէսօրէ վերջ ժամը 16·30ին ձայնաւոր պատարագ Անտիյիի Հայ ծերանոցին մէջ։

Մեկնում Կառ տիւ Նորէն կէսօրէ վերջ ժամը 14ին։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Ալֆորվիլի խումբին կողմէ։

Այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 21էն մինչեւ լոյս, քաղաքապետարանին սրահը, Րիւ Վոլթէռ։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— Ժագլին Փափազեան, Մարի-Ռօզ Սօֆեան, Արաս Գրիգորեան եւ Միշէլ Բապուճեան (Արտասանութիւն)։ Քրիստին Գալայճեան, Սեդա Ուստուլիկեան եւ Անտիս Քիւփէլեան (երգ)։

ՀԱՅԿ. ՊԱՐԵՐ.— Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Պանէօ-Քաշանի պարախումբին կողմէ, մասնակցութեամբ ՎԻԳԷՆ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ։

Մուտք 2·50 Ն. Ֆ.։

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Հերթական հաւաքոյթը, Շաբաթ, Նոյեմբեր 26, ժամը 21էն սկսեալ,

ԹՈՔԱՏԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Տարեկան խնջոյքը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 27ին, Կիրակի կէսօրէ վերջ, Իսի լէ Մուլինոյի Խրիմեան սրահը։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Աշխատաւոր Տիկին մը փոքրիկ Հաստատութեան մը անական գործերուն համար։ Դիմել՝

3, Av. de Grandchamps, LE PECQ (S. et O.)

Tél. 963-0172

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. ԿԱՊՈՅՏ Խաչի Փարիզի շրջանի միջմասնաճիւղային ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 16ին, Քաֆէ Ռեժանի վերնայարկը։ Օրակարգ.— Ա) Մանուկներու Օրուան տօնակատարութիւն։ Բ) Հաշուետուութիւն։ Գ) Ընթացիկ հարցեր։ Կը խնդրուի մասնաճիւղերէն իրենց ներկայացուցիչները ղրկել այս կարեւոր ժողովին։

ՀԱՄԱԽԱՐԲ. Միութեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղին անդամական ժողովը այս Կիրակի, Նաճարեանի ագարակը։ Խիստ կարեւոր է անդամներու ներկայութիւնը։

ՀԱՄԱԽԱՐԲ. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը, այս Կիրակի առաւօտ, ժամը 9ին, 7, Պուլվ. տ'Աթէն, Պար տը Կլուպի սրահը։ Օրակարգ, տեղւոյն վրայ։ Վարչութիւնը կը խնդրէ իր բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ սոյն կարեւոր ժողովին։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ Տօնածառի հանդէսը, կիրակի՝ Դեկտեմբեր 18, կէսօրէ ետք։

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, ժամը 21 ին, Ցոյներու սրահը։ Կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սէն Ժերոմի Հ. Յ. Դ. Հայաստան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 21ին, ընկեր Մ. Զորպաճեանի բնակարանը։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ խումբերն ու ենթակոմիտէները.—

Քրիստափոր ենթակոմիտէն այս Շաբաթ իրիկուն։

Շաւարշ Միսաքեան խումբը այս Շաբաթ իրիկուն։

Վռամեան ենթակոմիտէն այս Կիրակի կէսօրէ ետք։

Այս ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլան Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչները։

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 20
ժամը 17էն կէս գիշեր

Au GRAND HOTEL, 12 Bld. des Capucines

Հաճելի անակնկալներ

Կը խնդրուի ապահովել սեղանները հեռաձայնելով։

WAG. 38-54

Մուտք 6 Ն. Ֆ.

ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	30 Ն. Ֆր.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	15 Ն. Ֆր.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆր.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	15 Ն. Ֆր.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ն. Ֆր.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ն. Ֆր.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ն. Ֆր.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ն. Ֆր.	» » »
« ԾԱԽՈՒ Է »	20 Ն. Ֆր.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան։

Ο Ր Ա Թ Ե Ր Թ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց. 22 Ն. Ֆր.
Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ՈՒՐԲԱԹ 18 ՆՈՅԵՄԲԵՐ — VENDREDI 18 NOVEMBRE 1960

36րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8953 — 36EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16րդ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4754

ՕՐՈՒԱՆ ԽՈՍՔԸ

ՀԱՅԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

«Նորեկը փնտռել կուտայ գացողը», կ'ըսէ ժողովրդական իմաստութիւնը :

Թուրքիոյ համար յաւիտենական ճըշմարտութիւն է այս : Վկայ՝ ժամանակակից պատմութիւնը : Աւելորդ է փաստեր յիշել :

Հարիւր տարի առաջ, Սուլթան Ապտիւլ Մէճիտի օրով Հայերը օգտուելով Թանզիմաթէն, յաջողած էին օսմանեան կառավարութեան ընդունիլ տալ Ազգային Սահմանադրութիւնը՝ 1860 Մայիս 24ին :

Սուլթան Ապտիւլ Ազիզի օրով, 1863ին որոշ սրբագրութիւններով վերջնական ձեւ ստացաւ անիկա : Օսմանեան կայսրութեան մէջ բնակող Հայերը այդ Թուականէն սկսեալ իրենց ազգային, կրօնական եւ կրթական գործերը կառավարեցին Սահմանադրութեան հաստատած ժողովրդավարական սկզբունքներով :

Թուրքիոյ ոչ–Թուրք տարրերուն մէջ Հայերը ապահոված էին բացառիկ դիրք մը :

Ապտիւլ Համիտ իր բռնակալութեան յարաբատիկ օրերուն՝ Ազգային Սահմանադրութեան կարգ մը առանձնաշնորհները ջնջեց : Մասնաւորապէս խափանեց Ազգային Ժողովը, որ եւրոպական իմաստով խորհրդարան մըն էր, օրէնսդիր մարմին, որ կ'ընտրէր քաղաքական ու կրօնական ժողովները եւ հակակշիռ կ'ընթարկէր պատրիարքարանի գործերը :

1908ին՝ Օսմանեան Սահմանադրութեան հռչակումէն վերջ՝ Ազգ. Սահմանադրութիւնն ալ վերականգնուեցաւ եւ Հայութիւնը զարթօնքի աննախընթաց շըրջան մը բոլորեց մինչեւ 1914 :

Ոճրագործ Իթթիհատը չար նախանձէ դրդուած՝ հայկական նոր վերածնունդը կը դիտէր մախանքով : Ու մութին մէջ կը պատրաստէր Մեծ Եղեռնը : Համաթրքական եւ Թուրանական գաղափարներով տոգորուած, պայքար կը բանար Ազգ. Սահմանադրութեան, Ազգ. Ժողովին եւ Պատրիարքարանին դէմ : «Պետութիւն մէջ պետութիւն» կ'որակէր Հայոց առանձնաշնորհեալ վիճակը :

Զինադադարէն վերջ, քեմալական շարժումը Թուրք Թրքական եւ մոլեռանդ իսլամական ուղղութեան հետեւեցաւ : Ոչ–Թուրք տարրերուն, մասնաւորապէս Հայերուն ու Յոյներուն տեղ չկար այլեւս նոր Թուրքիոյ մէջ, որ պէտք է ըլլար միաձոյլ :

Այս քաղաքականութեան արդիւնքը տեսնուեցաւ Լօզանի մէջ, ուր Թուրքիոյ գլխաւոր պատուիրակը Իսմէթ Ինէօնիւ որ է բոլոր պայքարեցաւ՝ ջնջելու համար նաւ եւ յոյն պատրիարքարաններու առանձնաշնորհները :

Սակայն չյաջողեցաւ : Լօզանի դաշնագիրը (24 Յուլիս 1923) պարտադրեց Թուրքիոյ՝ յարգել փոքրամասնութեանց իրաւունքները, համաձայն միջազգային օրէնքներու : Յունաց պատրիարքարանը պահեց իր դիրքը : Պոլիս շարունակեց մնալ իբրեւ կեդրոն տիեզերական պատրիարքին, որ գերագոյն պետն է օրթոտոքս եկեղեցիին :

Հայերն ալ պահեցին իրենց վաղեմի իրաւունքները : Սակայն քեմալական վարչաձեւը բազմաթիւ սեղմումներու ենթարկեց Ազգ. Սահմանադրութիւնը :

Յոյները պաշտպան կառավարութիւն ունէին : Թուրքերը չէին կրնար անպատիժ կերպով խախտել Յոյներու պատրիարքարանին իրաւասութիւնները : Փորձեցին բերել ներսէն գրաւել՝ Փափա Էֆթիմ մը միջնորդ հանելով : Սակայն չյաջողեցան :

Թուրք մոլեռանդ մամուլը ամէն առիթ օգտագործեց՝ յարձակելու համար Յունաց պատրիարքարանին վրայ, մանաւանդ Կիպրոսի վէճի տաք օրերուն :

Դեմոկրատներու օրով Հայերը որոշ ազատութիւններ ձեռք բերին : Կրցան ունենալ ընտրովի վարչութիւն եւ պատրիարք, որոնք լեզու գտան օրուան իշխանութեանց հետ եւ փրկեցին կացութիւնը հնարաւոր չափով :

Ի՞նչ է կացութիւնը այսօր, երբ «յեղափոխական» կառավարութիւն մը անցած է իշխանութեան գլուխ :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ Կ'ԵՐԿԱՐԻ

Հոկտեմբերեան տօնակատարութեանց վաղորդայնին, համայնավար մեծերը ժողովի նստան Մոսկուայի մէջ : Թէեւ պաշտօնական ոչ մէկ հաղորդում եղած է այս մասին, բայց մամուլը մեկնումի մասին որեւէ տեղեկութիւն չհաղորդեց եւ բոլոր ղեկավարները դեռ կը խօսակցին :

Լը Մոնտի Թղթակիցը չորս մասի կը բաժնէ խորհրդակցութեանց ընթացքը :—

Ա) Փափաք կայ վերջ դնելու այսպէս ճանչցուած «վարդապետականներու» կռիւներուն, որոնք պատճառ դարձած են, վերջերս, համայնավար շարժումին քայքայման : Այս պատճառով խորհրդային կողմը կ'ուզէ հիմնովին լուծել խնդիրը եւ չգոհանալ կարճ բանաձեւով մը (Պուքրէշ յուշարկուածին նման), որ ամէնուն կը խնայէր առանց ոչ ոք հաշտեցնելու : Գլխաւոր նպատակն է, ուրեմն, համոզել արտաքին աշխարհը թէ վէճերը դադրած են, ասոր համար պէտք է ներկայացնել հրապարակային եւ մանրամասն բանաձեւեր :

Բ) Այդ վէճերը գլխաւորաբար գաղափարական են, այսինքն ճիշդ հակառակը արեւմտեան երկիրներու տարակարծութեանց : Համայնավարներու գաղափարական տարակարծութիւնները միայն երեւութական չեն, նոյնիսկ եթէ Չին–խորհրդային տարակարծութիւնը նիւթական կողմեր ալ ունէր, բուն եւ հիմնական տարակարծութիւնները, (միջազգային կացութեան ուսումնասիրութիւն, համակեցութեան ռազմավարութիւն, պատերազմներու անխուսափելի հանգամանքը) կը պարտադրեն ամբողջական համաձայնութիւն մը մարդոց միջեւ, որոնք ոչ միայն գործակից են, այլեւ նոյն Եկեղեցիին հաւատացեալներն են : Այս պատճառով է որ «վեհաժողովը» կը զբաղի մանաւանդ գաղափարաբանութեամբ : Կուսակցութեան աշխարհի աւելի քան 80 մարմիններու ներկայացուցիչները, կը խօսին այդ մասին, քաղաքական վէճերէն զատ : Դիպուած կարելի չէ նկատել ուրեմն չին պատուիրակութեան կազմը, որ իր ութսուն ներկայացուցիչներուն մէջ ունի գլխաւորաբար չին կուսակցութեան գաղափարական մասնագէտները :

Գ) գաղափարաբանութիւնը աւանդական դիւանագիտութեան հարցերու սահմանը լայնօրէն կ'անցնի : Արեւելք–Արեւմուտք յարաբերութիւններու խնդիրներէն զատ, ուրիշ հարցեր ալ խնդրոյ առարկայ են : Ասոնց կարգին «ընկերվարութեան» կառուցումը երկիրներէն ներս :

Դ) Ջիջումները դժուար են սկզբունքի հարցերուն շուրջ, վիճաբանութիւնը դժուարին չէ ոչ միայն խնդրոյ առարկայ հարցերուն կարեւորութեան պատճառով, այլ եւ որոշ պատուիրակութեանց տեսակէտներուն պատճառով : Ոչ ոք կը ծածկէ այլեւս թէ ժողովը նախատեսուածէն աւելի կը տեւէ : Նախ երկու օրուան խօսք եղած էր, ապա 6–7 օրուան, իսկ հիմա հաւանական է որ երկարի մինչեւ շաբթուան վերջը :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՆՐԱՔՈՒԷ ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՀԱՄԱՐ

ԼԱԿԱՅԱՌՏ ԱՌԺԱՄԵԱՅ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ ՍՏԱՑԱՒ

Զօր. տը Կոլ, Նոյեմբեր 4ի իր ճառին մէջ կը յայտարարէր թէ եթէ հարկ տեսնէր պիտի դիմէր ուղղակի ժողովուրդին, այսինքն նոր հանրաքուէ մը տեղի պիտի ունենար, այս անգամ միայն Ալժերիոյ համար :

Վերջին զրոյցները որոնց արձագանգ հանդիսացած էինք, հաստատուեցան եւ Չորեքշաբթի օրուան Նախարարաց խորհուրդին Զօր. տը Կոլ հաղորդեց թէ մինչեւ ինքնորոշում եւ երբ առենը գայ հանրաքուէ պիտի կատարուի Ալժերիոյ հանրային իշխանութեանց կազմակերպութեան համար : Այս հանրաքուէին թըւականը ցարդ որոշուած չէ բայց սահմանադրութիւնը կը նախատեսէ թէ հանրաքուէն կրնան կատարուիլ խորհրդարանական նստաշրջանի ժամանակ միայն, ուրեմն Դեկտեմբեր 16էն առաջ : Կրնայ պատահիլ սակայն որ Դեկտեմբեր 16էն առաջ միայն հրովարտակը հրապարակուի եւ հանրաքուէն կատարուի Յունուարի սկիզբը : Կը մնայ մինչեւ այդ Թուականը պատրաստել ծրագիր–օրէնքը որուն շուրջ ժողովուրդը իր կարծիքը պիտի յայտնէ :

Տեղեկատուութեանց նախարարը զգուշացուց նախ մամուլը զգայացունց լուրերու դէմ : Նախարաց խորհուրդէն անմիջապէս ետք յայտարարեց.— Իմ պաշտօնիս բերմամբ, ձեզի կը զգուշացնեմ այն հէքեաթներուն դէմ որոնք ի զօրու են կառավարութեան ալժերական նպատակներուն մասին : Քանի մը օր է կը շրջին : Երկու ծանր հետեւանքներ ունին.— Նախ իրականութեան չեն համապատասխաներ, ապա կը ձգտին աւելի լարելու ժողովուրդին կարգ մը տարրերուն տրամադրութիւնը : Ինդրեմ, պարագաներ կան ուր ամէն գնով զգայացունց բան մը, ազգ. յանցանք կը դառնայ » : Կը կարծուի թէ նախարարին այս յայտարարութիւնը կը վերաբերի մանաւանդ կարգ մը անուններու որոնց մասին խօսուեցաւ Ալժերիոյ « գործադիր մարմնին» առթիւ, մանաւանդ Ֆարէսի :

Աջէն ձախ մամուլը տարբեր կարծիք ունի այս հանրաքուէին առթիւ : Իւմանիթէի համար.— Տը Կոլ կ'ուզէ որ Ֆրանսացիները որոշեն Ալժերացիներուն ճակատագիրը — կ'ուզէ ամրապնդել անհատական իշխանութիւնը : Ֆիկառօ կը գտնէ թէ հակասութիւն կայ եւ Լուի–Կապրիէլ Ռոպինէ չի հասկնար թէ ինչպէս հանրաքուէի ենթարկուելիք ծրագիր–օրէնքը կարելի է հաշտեցնել ինքնորոշման հետ : Ցեառոյ հարց կուտայ թէ ի՞նչպէս կարելի է «գործադիր իշխանութիւն» մը հաստատել եւ խօսիլ ալժերական Ալժերիոյ մը մասին : «Ֆիկառոյի» համար զեկոյցը կամ շատ քիչ բան կ'ըսէ կամ շատ եւ յստակ բացատրութիւն կ'ուզէ : Նոյն կարծիքն ունի, մասամբ Քոմպան որուն համար ալ յստակ չէ ծրագիրը : Որոշ չէ նաեւ թէ այդ հանրաքուէն վերապահուած է Մայր Երկրի՞ն թէ Ալժերիան ալ պիտի մասնակցի (Լը Մոնտ կը կարծէ գիտնալ թէ Ալժերիան ալ պիտի մասնակցի) : Ամէն պարագայի մէջ ընդհ. կարծիքն այն է որ տը Կոլ ժողովուրդին հաւանութիւնը կը ստանայ եթէ հանրաքուէի ենթարկուած բնագիրը այն տպաւորութիւնը թողու որ պատերազմը կը վերջանայ :

X Զգայացունց կարելի է համարել այն որոշումը զոր զինուորական դատարանը տուաւ առջի օր Լակայյառտի համար, արդարեւ Ալժէի երեսփոխանը առժամեայ ազատութիւն ստացաւ : Նման որոշում մը մեծ գոհացում պատճառած է «Ֆրանսական Ալժերիոյ» կողմնակիցներուն :

Մինչեւ վճռին արձակումը պաշտպան փաստաբանը «առժամեայ ազատութիւն» ուզած էր Լակայյառտի համար բայց ընդհանուր փաստաբանը դէմ կեցած էր : Կարճ խորհրդակցութենէ մը ետք, դատարանը կ'որոշէր ընթացք տալ եղած դիմումին եւ ազատ կ'արձակէր ամբաստանեալը : Անմիջապէս մեծ խանդավառութիւն կը ստեղծուէր.—«Կեցցէ՛ բանակը», «Կեցցէ՛ Ֆրանսական Ալժերիան» և մեթր Թիքսիէ–Վինեանքուր կը սկսէր Մարսէյեզ երգել :

Մինչ այդ Ալժէի երեսփոխանը զանազան կարծիքներ յայտնած էր դէմքերու եւ դէպքերու շուրջ.— Մայիս 13՝ «Լրաշք մը, Ֆրանսացիներու եւ մահմեդականներու հաշտութեան հրաշքը : Երբեք պիտի չներենք կառավարութեան որ մեր քիթէն–բերնէն բերաւ Մայիս 13ը» : Ինքնորոշում «Ալժերիոյ ինքնաբնաջնջումը : Բոլոր այն մահմեդականները որ մեզի վստահեցան էֆ էլ էնի կը յանձնենք եւ կլայուններու կը վերածենք » : Զօր. տը Կոլ.— «Երբեք զիս չէ սիրած, գիտեմ որ օր մը Սալանի բսած է, ինծի սուրը պիտի նստի որ ձգեցի Լակայյառտի բնութիւնը : Մասիւ.— «Մեր դրօշը, մենք Մայիս 13ի մարդիկը » :

Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 21.08ին Ալժէի երեսփոխանը դուրս կ'ելլէ Սանթէի բանտէն և կ'ընդունուի կնոջը (Պապեթ) եւ բարեկամներուն կողմէ : Ոռոռի համար Լակայյառտի արձակումը ազդարարութիւն մը եւ երեւոյթ մըն է զոր կառավարութիւնը պէտք է նկատի առնէ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԸՐՉԻԼ, 86 տարեկան, արկած մը ունեցաւ առջի օր, իր բնակարանին մէջ : Ինկած ատեն ողնաշարին մէկ օղակը կոտրած է : Մեծ ծերունին քանի մը ամիս անշարժութեան դատապարտուած է :

ԱՆԳԼԻՈՅ Թագուհիին քոյրը Մարկարէթ ներկայ պիտի ըլլայ Պոտուէնի ամուսնութեան յանուն իր քրոջ :

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ծանօթ դերասան Քլարք Կէյպըլ մեռաւ առջի օր : Քանի մը շաբաթ առաջ հիւանդանոց փոխադրուած էր սրտի տագնապի մը հետեւանքով : Իր երբորդ կինը զաւակ կը սպասէր, ինչ որ մեծ երջանկութիւն պարգեւած էր տարաբախտ արուեստագէտին որ կը մեռնի 59 տարեկանին, հայր չեղած :

ԽԱՍԸ ԱՏԱՅԻ Բարձրագոյն Ատեանը քննութիւն բացած է տարադրամի առեւտուրի մը վրայ : 1959ին, Ալի Իփար անունով Թուրք մը, մեղսակցութեամբ Չորլուի եւ Ատնան Մենտերէսի արտասահման փոխադրած է մեծ քանակութեամբ տարադրամ, ամերիկեան երեք նաւեր գնելու եւ ներմուծուելիք ամերիկեան կարագին փոխարժէքը վճարելու համար : Շահած են 1.780.000 Ն. Ֆ. :

ՆՈՒՎԷԼ ՕՐԼԷԱՆԻ (Մ. Նահանգներ) մէջ ցոյցեր եւ բախումներ տեղի ունեցած են ոստիկաններու եւ ճերմակներու միջեւ : Այս վերջինները արգելք ուզած են համդիսանալ կառավարութեան որոշումին, որ թոյլ տուած էր սեւամորթ պատանիներու, յաճախել ճերմակներուն վերապահուած դպրոցները : Մասնակի կռիւներ տեղի ունեցած են նաեւ, սեւերու եւ ճերմակներու միջեւ :

ՀԱՎԱՆԱՅԻ Արժանթինեան դեսպանատունը ապաստանած է Քուպայի գերագոյն ատեանի նախագահը՝ Մենենտէզ : Երկրէն փախուստ տուողներու թիւը կ'աւելնայ, օրէ օր :

ՔԱՍԸՄԻ կարգադրութեամբ պաշտօնէ հանուած են երեք նախարարներ՝ առեւտուրի, հանրօգուտ Շինութեանց եւ պետական : Նախարարներէն երկուքը համայնավարներ են : Այս կարգադրութիւնը ցոյց կուտայ այն խուլ պայքարը որ գոյութիւն ունի զօրավարին եւ համայնավար տարրերու միջեւ :

ԱԶԳԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԱՆՑԱԾ ՈՒՂԻՆ

Հայ ժողովուրդին վերաբերեալ ազգագրական տեղեկութիւններ տրուած են մեր հին գրաւոր աղբիւրներուն մէջ: Սակայն հայ ազգագրութիւնը իբրեւ գիտութիւն կը սկսի ձեւաւորուիլ 1840–60ին, երբ իր ժողովրդաբոյր զուարթիկ երկերով, «Համով – հոտով», «Թորոս աղբար», «Գրոց – բրոց», «Մանանա», «Հնոց – նորոց», ասպարէզ կ'իջնէ Գ. Սրուանձտեանց: Թարմ շունչ մըն էր որ կը բերէր: Անմիջապէս շարժում մը կը ստեղծուի մտաւորական շրջանակներուն մէջ, ուսումնասիրելու համար, մինչ այդ արհամարհուած գեղջկական կեանքը, ժողովուրդին հոգիի խորքերէն դուրս բերելու դարերով անթեղուած գանձերը, իբրեւ ինքնաճանաչումի մինչ այդ անտեսուած միջոց:

Սակայն Գ. Սրուանձտեանցի երկերուն մէջ ազգագրութիւնը և բանահիւսութիւնը իրարու հետ շաղկապուած էին: Անհրաժեշտ էր զատել – յղկել եւ դնել գիտական հիմունքներու վրայ: Այդ գործին ձեռնարկեց Գր. Խալաթեանց, 1887ին: Յատուկ ազգագրական հարցարան մը կազմեց, եւրոպական գիտական հիմունքներով: Երուանդ Լալայեան, իր կարգին հետեւեցաւ Գր. Խալաթեանցի պատրաստած աշխատանքի ձեւին եւ 1895ին ստեղծեց «Ազգագրական Հանդէս» պարբերականը, որուն առաջին թիւը լոյս տեսաւ Շուշիի մէջ, իսկ յաջորդական 25 թիւերը Թիֆլիսի մէջ (մինչեւ 1916):

«Ազգագրական հանդէս»ին շուրջ հաւաքուեցան մտաւորականներէն շատերը, որոնք մեծ աշխատանք կատարեցին հայ ազգային արժէքները հաւաքելու, ուսումնասիրելու եւ հրապարակ հանելու ուղղութեամբ: Հայոց ազգագրական ընկերութիւնը ճանչցուած անուն մը դարձաւ, կարճ ժամանակուան մէջ, մեր իրականութենէն ներս: Այս ձեւով հայ ազգագրականութիւնը ձեւաւորուեցաւ իբրեւ ինքնուրոյն գիտութեան բնագաւառ:

Յետագային, Երեւանի Հայաստանի Պատմութեան Թանգարանին մէջ, ի շարս հնագիտական այլ նիւթերու, հաւաքուեցան նաեւ ազգագրական նիւթերը, որոնք, ժամանակի ընթացքին հարստացան նուիրատուութիւններով եւ արշաւներով ձեռք բերուած նիւթերով:

Միեւնոյն ատեն Թանգարանը հանդիսացաւ այն օճախը, ուր երկար տարիներ գիտահետազօտական աշխատանքներ կատարուեցան, ազգագրութեան բնագաւառէն ներս:

1953ին, Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի պատմութեան հիմնարկութեան կից ստեղծուեցաւ Ազգագրութեան խմբակ մը, որ վերածուելով յատուկ ճիւղի, մտցուեցաւ 1959 կէսերուն Հնագիտութեան եւ ազգագրութեան հիմնարկութեան կազմին մէջ: Այս ձեւով, նոր, աւելի լայն հեռանկարներ բացուեցան ազգագրութեան զարգացումին համար, Հայաստանի մէջ:

Հայ ազգագրագէտներուն ուշադրութեան գլխաւոր առարկան դարձած է ուսումնասիրել հայ անցեալի մշակոյթը: Երկար տարիներու յամառ աշխատանքը տուաւ իր պտուղները: Երէց սերունդի ներկայացուցիչներէն Խ. Սամուէլեան հրատարակեց «Հին Հայաստանի մշակոյթը» եռահատոր աշխատասիրութիւնը: Տեւական աշխատանքի արդիւնք էր նաեւ Ստ. Լիսիցեանի շատ ուշագրաւ յօդուածաշարքը հայ ժողովրդական բնակարաններուն ազգագրական ուսումնասիրութեան վերաբերեալ եւ «Նախայեղափոխական Հայաստանի ազգագրութեան ակնարկներ» երկասիրութիւնը: Կը կազմէ եւ կը հրատարակէ նաեւ «Ազգագրական հարցարան»ը (1946), որ մինչեւ այսօր ալ հիմնական ուղեցոյցը կը հանդիսանայ հայ ազգագրագէտներուն, յատկապէս երբ հին կենցաղին վերաբերեալ դաշտային նիւթեր կը հաւաքեն:

Ուրիշ կարեւոր հարցով մըն ալ կը զբաղին, այն է, հաւաքել Թանգարանի արժէք ներկայացնող նիւթերը: Այս աշխատանքին մեծ եռանդով կը լծուի Ստ. Լիսիցեան:

Միւս կողմէ, Հայաստանի ազգագրագէտները ուսումնասիրած են հայ ժողովուրդի ներկայ կենցաղը եւ արդիւնքը դրկած Մոսկուա, որպէսզի զետեղուի հրատարակուելիք «Աշխարհի ժողովուրդները» բազմահատոր շարքին «Կովկասի ժողովուրդները» գիրքին «Հայեր» գլուխին մէջ, ինչպէս նաեւ դարձեալ Մոսկուա հրատարակուելիք «Խորհրդային ժողովուրդներու ընտանիքը եւ ընտանեկան կենցաղը» ժողովածուին «Հայաստանի կոլտնտեսականներու ընտանիքը եւ ընտանեկան կենցաղը» աշխատութեան մէջ:

Կը շարունակուին ընտանեկան հարցերուն նուիրուած ուսումնասիրութիւնները, որոնց արդիւնքն են Է. Կարապետեանի «Գլխագինը Հայերի հարսանեկան սովորութիւններուն եւ դրա ընկերա – տնտեսական արմատները» (1950) եւ «Հայ ընտանեկան համայնքը» (1958) աշխատասիրութիւնները: Հետաքրքրական ուսումնասիրութիւններ են նաեւ Վ. Թեմուրճեանի «Գորգագործութիւնը Հայաստանում» (1956), մօտերս հրատարակուելիք Վ. Բդոյեանի հայկական ժողովրդական խաղերուն նուիրուած ծաւալուն աշխատութիւնը, Ս. Դաւթեանի «Հայ ձեռագործութեան արուեստը», Վ. Թեմուրճեանի «Գամերքի Հայերը», Ե. Կարապետեանի «Նիւթեր Սասունի ազգագրութեան», Ա. Պատրիկի «Հայ ազգային տարազը» եւ այլ աշխատութիւններ:

Ազգագրական նիւթերու ուսումնասիրութիւնը գործնական նշանակութիւն ալ ունի: Արդարեւ, հնարաւորութիւն կ'ընձեռէ բացատրելու արդի կենցաղին եւ մշակոյթին ակունքները: Ասոր առաւելութիւնը այն է, որ կարելի պիտի ըլլայ ընտրել հին սովորութիւններէն եւ բարքերէն լաւագոյնը եւ վերամշակուած ձեւով վերստին կենդանացնել: Այս ձեւով, մեր արդի ճարտարապետութեան մէջ, գիւղեր շինելու ժամանակ կ'օգտագործուին գիւղացիներու դարաւոր շինարարութեան աւանդութիւնները, պարարուեստի եւ երգարուեստի մէջ՝ ժողովրդական ինքնատիպ պարն ու երգը: Վերջին տարիներուն յաջող փորձեր կատարուած են վերականգնելու, վերամշակուած ձեւով օգտագործելու ժողովրդական հինաւուրց տօներուն, յատկապէս Վարդավառի եւ Համբարձման տօնին ուրախառիթ սովորութիւնները՝ երգ, պար եւ ծաղիկի տօնախմբութիւն: Արդէն իսկ զգալի աշխատանք կատարուած է՝ գորգագործութեան եւ ձեռագործութեան ճոխ արուեստները վերականգնելու եւ զարգացնելու ուղղութեամբ, ինչպէս նաեւ մարմնակրթական խաղերը երիտասարդութեան ծանօթացնելու եւ վարժեցնելու առընչութեամբ: Ազգագրագէտը կ'օգնէ նաեւ արուեստի տարբեր ճիւղերուն՝ շարժանկարին, թատրոնին, օփերային եւ բեմապարի աշխատողներուն՝ ազգ. ոճը եւ գունագեղութիւնը հարազատ ձեւով վերարտադրելու գործին մէջ: Վերջապէս, արդի տնտեսութեան եւ ընտանեկան կենցաղին լայն կերպով կ'օգնէ ժողովրդական սովորութիւններու օգտագործումը:

Ուրեմն, ազգագրագէտները մեծ եւ կարեւոր գործ մըն է որ կը կատարեն, մեր իրականութենէն ներս: Շնորհիւ այս աշխատանքներուն եւ տարիներ ետք, կարելի պիտի ըլլայ կազմել «Հայաստանի պատմական եւ ազգագրական աթլասը», որ մաս պիտի կազմէ «Կովկասի պատմաազգագրական աթլասին»: Այս ձեւի աթլաս գոյութիւն չունի աշխարհի վրայ:

Արդէն իսկ հաւաքուած եւ հաւաքուելիք հարուստ նիւթերուն հիման վրայ նախատեսուած է պատրաստել՝ Իջեւանի, Շամշադինի, Նոյեմբերեանի եւ Կարմիրի շրջաններու բնակչութեան արդի ազգագրութիւնը:

Դ. ՎԱՐԴՈՒՄԵԱՆ

ՎԻԵՆՆԱՅԻ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

Է.

Այժմ, երբ Ընդհանուր Ժողովը վերջացել էր, եւ օր ու գիշեր շրջում էի քաղաքում, տեսնելու եւ լսելու համար ինչ որ պէտք էր տեսնել եւ լսել, թէ ինչո՞վ նշանաւոր էր Վիէննան:

Մեկնելուց մի քանի օր առաջ Ռոստոմը հարցրեց ինձ.

— Անցագիրդ մօ՞տդ է, կարո՞ղ եմ տեսնել:

Ես ցոյց տուի: Այն ժամանակ անցագրի վրայ նկար չկար: Դէմքիս արտաքին նշաններն էլ չէին դրուած, ոչ էլ ծննդեան թուականը նշանակուած:

— Այս անցագիրը հարկաւոր է ինձ, ասաց Ռոստոմը, եւ դրեց գրպանը: Պապաշան քեզ մի ուրիշ անցագիր կը տայ:

Պապաշան ինձ մի նոր անցագիր տուեց, որով ես հասայ տուն, բայց իմ անցագիրս Ռոստոմին բարիք չբերեց: Բուքրէշում ոստիկանութիւնը կասկածել էր, որ ներկայացրած անցագիրը իրենը չէ. անցագիրը առել էին ձեռքից եւ իրեն էլ արտաքսել երկրից:

Հետաքրքրական մանրամասնութիւն. տարիներ վերջ, 1914ին, Հայոց Ազգային Բիւրօն ուզում էր Թիֆլիսից ինձ ուղարկել Ռումանիա, կամաւորական գործով: Ռումէն կառավարութիւնը մերժեց ինձ վիզա տալ, պատճառաբանելով, թէ ես կեղծ անցագրով մտել եմ Բուքրէշ եւ ոստիկանութիւնը ինձ արտաքսել է երկրից:

Ռոստոմը խնդրեց նաեւ, որ ես Սեւքարեցի Սաքոյի հետ մեկնեմ Վիէննայից, օգնելու նրան ճանապարհին:

Եւ մի գեղեցիկ երեկոյ, Սաքօն եւ ես գնացք առինք Վիէննայի Հիւսիսային կայարանից՝ նա մի «մափրաշ» եւ մի սազ առած, իսկ ես մի փոքր պայուսակ ձեռքիս. Ռոստոմը խիստ պատուիրել էր երրորդ կարգով չճամբորդել. ռուս ոստիկանութեան աչքին կասկածելի չերեւալու համար, եւ ես համարեա իմ ունեցած ամբողջ դրամը վճարել էի երկրորդ կարգի տոմսակի:

Մինչեւ Վոլոչիսկ հասանք հանգիստ: Ուտելու պաշար ունէինք մեզ հետ: Գարեջուրի էլ դրամ կար: Սաքօն զուարթ իր սազով զուարճացնում էր աւստրիացի ճամբորդներին, որոնք զարմանում էին նրա ձեռքի տարօրինակ գործիքի վրայ:

Այստեղ հանգիստ սրտով կարելի էր Վիէննայի Ընդհանուր Ժողովի պատմութիւնը վերջացնել, բայց դեռ աւելիք կայ, թէեւ այդ անմիջապէս կապ չունի Ընդհանուր Ժողովի հետ:

Վոլոչիսկից կացութիւնը փոխուեց: Մեր գրաւած երկրորդ կարգի յարկաբաժնում նստեց մի ռուս պարոն. ծանօթացանք: Մի փաստաբան էր Եկատերինոսլաւից:

Կայարաններից մէկում պիտի ճաշէինք.

Ես փող չունեմ, ասաց Սաքօն. վերջին կոպեկը ծախսեցի Վոլոչիսկում:

— Ես էլ չունեմ, պատասխանեցի. Կարծում էի, որ դու փող կ'ունենաս ...

— Վահ, քո տունը չքնուի, ծաղր դարձանք հաւերի, բացականչեց Սաքօն՝ բարձր ծիծաղով: Եւ մնաց նստած:

— Ձե՞ք գալիս ճաշելու, հարցրեց Ռուսը.

— Դէնգի նէտ (դրամ չկայ), պատասխանեց Սաքօն իր ծիծաղելի ռուսերէնով.

Մարդը զարմացած դուրս գնաց: Երեւի չհաւատաց. Վիէննայից Ռոստով երկրորդ կարգով ճամբորդողը դրամ չունենա՞ր ...

Յաջորդ կայարանում մենք նորից դուրս չեկանք: Սաքօն կշտացնում էր ինձ իր սազով:

Մարդը չդիմացաւ եւ հարցրեց.

— Պարոններ, անօթի չէ՞ք:

— Դէնգի նէտ, ասաց Սաքօն խնդալով եւ շարունակեց զնգզնգացնել սազը:

— Ընկերս կարծել է, թէ ես փող ունեմ: Ես էլ կարծում էի, թէ նա ունի, եւ ահա երկուսս էլ չունենք, բացատրեցի ես:

Մարդը գրպանից հանեց դրամապանակը:

— Առէք, ինչքան պէտք ունիք: Վերջը կը վերադարձնէք:

— Մենք կովկասցի ենք, ասաց Սաքօն: Ուզում էր ասել, թէ կովկասցիները հպարտ են, անծանօթ մարդուց դրամ չեն առնում:

Բայց Ռուսը պնդեց.

— Աղաչում եմ, առէք: Հասցէս կը տամ, երբ տեղ հասնէք, կը վերադարձնէք:

Այլեւս նազ անելը աւելորդ էր: Մարդը տուեց մեզ 25 ռուբլի, ես տուի նրան իմ հասցէն ու առի իր հասցէն:

Այնուհետեւ այնքան բարեկամացանք, որ խնդրեց մեզ հիւր լինել իրեն Եկատերինոսլաւում: Մանաւանդ շատ մտերմացաւ Սաքոյի հետ, որ իր կոտրտած ռուսերէնով զուարճալի պատմութիւններ էր անում եւ սազով ուրախութիւն էր պատճառում նրան: Ըստ երեւոյթին, անյայտ մէկը չէր եւ իր քաղաքում յարգուած

ՕՏԱՐ ԷՋԵՐ

ՔԱՒԱՐԱՆԻ ՀՈԳԻՆԵՐԸ

Սակայն, երբ իրիկունը վրայ հասաւ եւ երկու բարեկամները ինքզինքնին գտան Մոնթիլլայի ընտիր շիշ մը գինիի եւ Վալենցիայի պտուղներով լի կողովի մը առջեւ, Տոն Կարսիա շարունակեց գանգատները իր հոմանուհիին հասցէին: Եւ յանկարծ, Ֆաուսթայէն ստացած վերջին նամակը հանելով իր գրպանէն, երկարեց Տոն Ժուանին, եւ ըսաւ.

— Ահա, Տոն Ժուան, կարդացէք չնաշխարհիկ այս նամակը: Դարձեալ ժամադրութիւն մը այս գիշերուան համար, եւ սակայն սատանան թող տանի զիս եթէ երթամ այդ ժամադրութեան:

Տոն Ժուան կարդաց նամակը որ վերին աստիճանի հաճելի ու քնքոյշ թուեցաւ իրեն: Երիտասարդուհին այդ նամակով սիրագեղ արտայայտութիւններու կողքին կը յայտնէր նաեւ թեթեւ յանդիմանութիւններ, կշտամբելով Տոն Կարսիայի վերջին օրերու սառն վերաբերումը:

— Ճշմարիտն ըսելով, յարեց Տոն Ժուան, եթէ ես ունենայի ձեր ունեցածին նման հոմանուհի մը, ամբողջ ջանքս պիտի թափէի զայն երջանկացնելու համար:

— Առէք ուրեմն զայն, սիրելիս, աղաղակեց Տոն Կարսիա: Ձեզի կը լքեմ իմ բոլոր իրաւունքներս: Եւ աւելին, աւելցուց ան ոտքի ելլելով յանկարծական յղացումէ լուսաւորուածի մէկու մը նման: Ահաւասիկ խաղի թուղթերը: Իմ խաղիս գրաւը Տոնա Թերեզան է եւ դուք սեղանին վրայ դրէք Տոնա Թերեզան ...

Տոն Ժուան ծիծաղելով իր ընկերոջ այս խենթութեան վրայ, առաւ թուղթերը եւ խառնեց: Հակառակ որ բնաւ ուշադրութիւն չդարձուց խաղին, և սակայն շահողը ինքը եղաւ: Կարսիա գոյզն իսկ չափով չազդուեցաւ իր պարտութենէն, այլ, թուղթ եւ գրիչ պահանջելով, պատրաստեց նամակ մը ուղղուած Տոնա Ֆաուսթային, որով կը հրամայէր երիտասարդուհիին ինքզինքը դնել գրաւերին տրամադրութեան ներքեւ, ճիշդ այնպէս ինչպէս պիտի գրէր իր գործակատարին հարիւր ոսկի համրել իր պարտապահանջներէն մէկուն ...

Շարունակելով իր խնդուքը, Տոն Ժուան առաջարկեց Կարսիային փոխ – վրէժի նոր խաղ մը, սակայն այս վերջինը մերժեց, ըսելով.

— Եթէ քիչ մը քաջութիւն ունիք, առէք վերարկուս եւ գացէք ուղղակի այն փոքրիկ դուռը որ ձեզի ծանօթ է արդէն: Հոն պիտի գտնէք Ֆաուսթան միայն, քանի որ Թերեզան ձեզի չսպասեր այս գիշեր: Հետեւեցէք անոր առանց բառ մը արտասանելու: Անգամ մը, երբ առանձին գտնուիք սենեակին մէջ, կրնայ պատահիլ որ ան պահ մը զարմանայ, նոյնիսկ մէկ երկու կաթիլ արցունք թափէ, եւ սակայն այս բանը թող ձեզ չկասեցնէ: Վստահ եղէք որ պիտի չպոռայ: Ցոյց տուէք իրեն նամակս, ըսէք անոր որ ես սրիկայ մըն եմ, հրէշ մը, վերջապէս այն բոլորը ինչ որ կ'ուզէք: Աւելցուցէք թէ եւ ինք վրէժ մը ունի լուծելիք, հաւատացէք որ այդ վրէժի գաղափարը քաղցր ու հաճելի պիտի թուի անոր:

Կարսիայի արտասանած իւրաքանչիւր բառին հետ սատանան քիչ մը աւելի կը մտնէր Տոն Ժուանի սրտէն ներս, եւ կ'ըսէր անոր թէ՝ այն բոլորը ինչ որ ցարդ կ'ընդունէր իբրեւ աննպատակ կատակ մը կրնար իրեն համար հաճելի ձեւով մը վերջանալ: Դադրեցուց իր ծիծաղը եւ ճակատը պատեց ապագայ հաճոյքի կարմիրը:

— Եթէ վստահ ըլլայի թէ Ֆաուսթան պիտի յօժարէր այս տարօրինակ փոխանակութեան ...

— Պիտի յօժարի՞ ... աղաղակեց միւսը, որքան երախայ էք բարեկամս, համարելու համար թէ կին մը կրնայ տատամսիլ վեց ամսուան կամ մէկ գիշերուան սիրահարի մը միջեւ ... Գացէք, վաղը երկուքդ ալ շնորհակալութիւն պիտի յայտնէք ինծի, չեմ կասկածիր այդ մասին:

ՓՐՈՍՓԵՐ ՄԵՐԻՄԷ

(16 Շար.)

ԱՍ ԱՐԱՄԻՍ "ԿՑԵԼ" Կ'ԸՍԻՆ...

Գլուխս կախած կը գրէի։ Մայրս նստած էր բազմոցին վրայ եւ կար մը ոտէր ձեռքը։ Բաւական ատենէ ի վեր խօսք չէինք փոխանակած։ Առանց գլուխս բարձրացնելու՝ հարցուցի, պարզապէս լռութիւնը խզած ըլլալու նպատակով ։

— Ի՞նչ կ'ընես, քա մայրիկ, ձանձ չէ՞լլեր ։

= Կը կոցիմ ։

Կը շարունակէի գրել, բայց յանկարծ անզբաղարձայ պատասխանին՝ « կը կոցիմ»... եւ կարծելով թէ սխալ լսած էի, հարցուցի ․

— Ի՞նչ ըսիր։

Նորէն նոյն պատասխանը ․

= Կը կոցիմ ։

Այս անգամ գրիչս մէկդի դրի ։

— Կատա՞կ կ'ընես ։

= Ձէ՛, աս արամիս օկոցել» կ'ըսին ։

Առաջին անգամն էր որ կարելու կապակցութեամբ «կոցել» բառը կը լսէի ․

Քովը գացի որ բացատրէ թէ «կոցելը» ինչ է։

— Նայէ, ըսաւ, աս կարը մկրատով քակեցի, բայց դերձանին կտորները կարին ծակերուն մէջը մնացին։ Մաքրելու համար՝ ասեղին ծայրովը մէկիկ մէկիկ դուս կը քաշիմ, ասոր «կոցել» կ'ըսին ․

Վայրկեան մը մտածկոտ մնացի։ Մտաբերեցի թռչուն մը, որ գլուխը անհամար անգամ շարժելով կը կոցէ պտուղ մը կամ կուտ կը փնտռէ հողին մէջ։ Հոս ալ ասեգին ծայրն է որ կտուցի դեր կը կատարէ եւ կը կոցէ դերձանին կտորները ։

Ի՜նչ ճշգրիտ եւ պատկերաւոր բացատրութիւն։ Ի՜նչ բանաստեղծական լեզու մեր մայրենի լեզուն ։

×

Այս առթիւ միտքս ինկաւ իմ սիրելի հայերէնի ուսուցիչներէս Գ․ Ա․ Մալաթեանը, որ Ց․ Թ․ Հինդլեանին հետ հիմնած էր «Նոր Դպրոց»ը, Պոլսոյ մէջ ։

Շարադրութիւններէս մէկուն մէջ Մալաթեանին աչքին զարկած էր «համբիչը պտղատել» բացատրութիւնս, զոր գործածած էի նկարագրելու ժամանակ գաւառական տիպար մը՝ կառապան Միրր ։ Այդ բացատրութիւնը գործածած էի անշուշտ առանց գիտնալու թէ բացառիկ բան մը կ'ընէի ։ Մալաթեան կանգ առնելով այդ խօսքին վրայ, դասարանին կը բացատրէր գաւառական լեզուին ճոխութիւնը եւ արժէքը ։ Հոս համրիչին հատիկները նմանցուած էին պտուղներու, խաղողի ողկոյզին, երբ կը պտղատենք կերած ատեն։ Ու ձեզի, գաղթէն վերապրող սերունդին, կը յանձնարարէր հաւաքել մեր լեզուին այս հարստութիւնը, որ կորսուելու դատապարտուած էր, քանի որ բնաւեր եղած էր գաւառի հայ ժողովուրդը ։

Ինքն ալ իր կողմէն օրինակ մը տալով կը յիշէր «չերեփուկ» բառը, զոր գործածած էր առաջին անգամ իր բնագիտական մէկ յօդուածին մէջ, դորտի ձագերուն համար։ Այս բառը լսած էր իր մանկութեան օրերուն, երբ ընկերներով կը խաղար գետին եզերքը իր հայրենի աշխարհը։ Իրաւ ալ, դորտը, դեռ դորտի վերջնական կերպարանք չառած, երբ կը լողայ ջուրին մէջ, կլոր փոր մը եւ բարակ պոչ մը ունի եւ ճիշդ փոքրիկ չերեփի կը նմանի։ Հայերէն լեզուն գտած էր ճիշդ բառը՝ «չերեփուկ»։

Հայերէնը, մանաւանդ գաւառի լեզուն, անհատնում գանձ մըն է։ Թէեւ բաւական ան հաւաքուած է, բայց դեռ շատ բան կայ ընելիք։ Բառահաւաքման դաշտին մէջ պէտք չէ դադրիլ խոփը աւելի խոր խրելէ ։

ՏԻՐԱՅՐ ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հ․ Յ․ Դ․ ԵՕԹԱՆԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

ՎԻԷՆ, (Ցառաջ) — Մեր գաղութն ալ, իր կարգին եւ նախաձեռնութեամբ Անի կոմիտէին, տօնեց մեծ շուքով եւ հոծ բազմութեամբ Հ․ Յ․ Դաշնակցութեան վաստակալից 70ամեակը, Կիրակի, Նոյեմբեր վեցին ։

Սէրքըլ Կաթոլիքի սրահը, այս անգամ, բացառիկ բայց հաճելի երեւոյթ մը ունէր․ մատաղ, նոր սերունդէն մեծ թիւով ներկայ էին այս նշանակալից տօնակատարութեան։

Բեմին հանդիսաւոր յարդարանքը, ուր կը շողշողային հիմնադիր երեք տիտաններու մեծադիր նկարը, կարմրափայլ դրօշը եւ խորհրդաւոր զինանշանը, սրահին տուած էր խորհրդաւոր վեհութիւն մը ։

Ժամը 4ին, ընկեր Ս․ Գալուստեանի հրաւէրով, ընկերներու եւ բարեկամներու կողմէ «Մշակ բանուոր» երգուեցաւ, եւ ապա, իբրեւ օրուան հանդիսութեան նախագահը, ընկեր Ս․ Գալուստեան պարզեց Հ․ Յ․ Դաշնակցութեան եօթանասնամեակի նշանակութիւնը ։

Ցոյց եւ մեկին, յիշեց հիմնադրութեան պատմական դրուագներն ու յեղափոխական յիշատակալից դէմքերն ու դէպքերը ։ Անխտիր բոլոր զոհաբերուողներուն եւ վաստակաւորներուն յիշատակը յարգելու համար, խնդրեց որ հասարակութիւնը իր յարգանքի տուրքը մատուցանէ, յոտնկայս, մէկ վայրկեանի լռութեամբ ։

Շարունակելով իր խօսքը, օրուան նախագահը, չեշտեց կուռ եւ ամփոփ ոճով մը․ « Սիրելի հայրենակիցներ, լաւ գիտէք որ Հ․ Յ․ Դաշնակցութիւնը ծնունդ առած է Հայուն մեծ ցաւէն։ Գիտէք նաեւ որ մենք դատ մը ունինք ահռելի մեծ ազգի մը դէմ, այդ դատին տէր կենանք եւ աշխատինք անվհատ Հ․ Յ․ Դաշնակցութեան հետ »։

Պատանի Կ․ Տօլմաճեան, շատ գեղեցիկ կերպով արտասանեց Դ․ Վարուժանի « Առկայծ ճրագը»։ Իրեն յաջորդեց Օր․ Ա․ Կարապետեան (Տէսինէն) որ մեներգեց «Ես իմ աչխարհի ...» քնքոյշ երգը, ընկերակցութեամբ դաշնակահար Գ․ Սիրանոսեանի (Լիոնէն)։ Աղնիւ օրիորդը, յաջողապէս կերգեց, նոյնքան ճարտարութեամբ եւ հայրենաշունչ զգացումով « Քելէ քելէ »եւ «Միրանի ծառ » ժողովրդական զոհար երգերը, եւ միշտ ընկերակցութեամբ երիտասարդ եւ խոստումնալից դաշնակահար Սիրանոսեանի ։ Երգչուհին եւ դաշնակահարը արժանացան սրահի խանդավառ ծափերուն ։

Ուրիշ անակնկալ մը․ այս անգամ, բեմ բարձրացաւ աղջնակ մը, Թուրֆանտիկ Ասիլէսեան (Ցունաստանէն) որ Սիլվա Կապուտիկեանի «Խօսք իմ որդուն » հանրածանօթ բանաստեղծութիւնը արտասանեց, հաւատութեամբ եւ խանդավառութեամբ։

Սրահը անվերջ ծափերով ողջունեց մեր հիւրը «հրաշք օրիորդիկը »։

Ժամանակէ մը ի վեր, այլեւս մեր հաւաքոյթներուն զարդը դարձած Օր․ Աղնիւ Գինոսեան, հայրենաշունչ գեղեցիկ տողեր արտասանեց, իւրայատուկ քնքոյշ շեշտով մը — եւ ուր հայրենասէր զգացումները, ամփոփ, խտացած վիճակի մէջ արձագանգեցին, իբրեւ վերջաւորութիւն, հետեւեալ ձեւով —

«Հայ ծնանք... Հայ ապրինք »։

« Հայ մեռնինք եւ Հայ մտնենք երկինք» ։ Եւ այս խանդավառ մթնոլորտին մէջ բեմ հրաւիրուեցաւ երգչուհի Օր․ Շաքէ Գէնկեան (Փարիզէն)։ Շնորհալի օրիորդը, ընկերակցութեամբ Գ․ Սիրանոսեանի (դաշնակ), երգեց երեք ժողովրդական երգեր։ Գեղարուեստական բաժինը վերջացած ըլլալով, օրուան բանախօսը, ընկեր Ց․ Պապիկեան (Մարսէյլէն), բեմ բարձրացաւ ։

Մեր յարգելի հիւրը, լաւագոյն տրամադրութեամբ օծուն, ամփոփ պատմականը ըրաւ Հ․ Յ․ Դաշնակցութեան եօթանասնամեայ հարուստ գործունէութեան։ Հերոսական բոլոր ձեռնարկները, որոնց միջոցաւ, քրիստոնեայ եւ քաղաքակիրթ աշխարհը ծանօթացաւ Հայու տառապանքին, ինչպէս նաեւ անոր արդար եւ սրբազան իրաւունքին, ապրելու իր նահապետական մաքուր պատիւով եւ իր ճակատի արդար վաստակով, — դարձան մեր յարգելի բանախօսին խորհրդածութեանց կարեւոր կէտերը։ Շարունակելով իր խօսքը, ընկեր Ց․ Պապիկեան, մէկէն ներկայ հասարակութեան դառնալով, ըսաւ․ «սիրելի հայրենակիցներ, Հ․ Յ․ Դաշնակցութիւնը անհրաժեշտութիւն մըն է հայ ժողովուրդին համար, եւ այդ բանը կը հաստատուի անով, որ ան իր հիմնադրութենէն 28 տարի վերջ, 1918ին Մայիսին, դերմարդկային անլուր ճիգերով եւ ամբողջ հայ ժողովուրդի դիւցազնական զոհաբերութեամբ, ստեղծեց Հայաստանի Ազատ եւ Անկախ Հանրապետութիւնը »։

Ընկեր Ց․ Պապիկեան, անդրադառնալով ներկայ օրերուս քաղաքական խառնակ, կնճռոտ կացութեան․— տաք թէ պաղ պատերազմներուն, կանգ առաւ երկարօրէն, արտասահմանեան Հայաստանի վիճակին վրայ․ խօսեցաւ Սուրիոյ եւ ի մասնաւորի Լիբանանի Հայութեան մասին, ուր Հ․ Յ․ Դաշնակցութիւնը ներկայ է իր ազգային, հարազատ դիմագիծով, գործելով՝ անվհատ եւ անշշուկ մշակութային տեսակէտով, հակիրճ եւ ստոյգ տեղեկութիւններ ունեցան ունկնդիրները Միջին Արեւելքի Հայութեան մասին։

Եւ այսպէս, լրացնելէ առաջ իր բանախօսութիւնը, յարգելի ընկերը, պահ մը շրջեցաւ տարաբախտ Եղիշէ Չարենցի « Գիրք ճանապարհի»ի էջերուն մէջ եւ ի վերջոյ, քաղցր, նոյնքան մտերմիկ շեշտով մը գոչեց՝ «Սիրելի հայրենակիցներ, պահենք, պահպանենք Հ․ Յ․ Դաշնակցութիւնը»։ Որոտընդոստ ծափերու տակ մեր յարգելի բանախօսը իջաւ բեմէն վար ։

Կարճ դադարէ մը վերջ, Գ․ Սարգիս Քէփէնէկեանի (Ռոմանէն) պատանեկան թատերախումբը մեծ յաջողութեամբ ներկայացուց «Էէշոյի Թուղը»։ Երեք դերակատարները Գաբրիէլ Թաշճեան եւ երկու եղբայրները Յովհաննէս եւ Ցարութիւն Քէփէնէկեան, լաւագոյն կերպով իւրացուցած էին իրենց դերերը, խաղը անցաւ անսայթաք եւ աշխոյժ։ Գնահատելի աշխատանք, որ պատիւ կը բերէ տէր եւ տիկին Քէփէնէկեանի ։

Եւ այսպէս, հանդիսականները, ժպիտը երեսին եւ լաւ տրամադրութեամբ մեկնեցան սրահէն։

Կ․ Տ․

անձ էր։ Վերադառնում էր Եւրոպա ճամբորդութիւնից ։ Լաւ ծանօթ էր Վիէննային ։

Մենք հիւր մնալու ժամանակ չունէինք։ Մեր բարեկամը իջաւ Եկատերինոսլաւում, իսկ Սաքօն եւ ես շարունակեցինք մեր ճանապարհը՝ Սաքօն ուղղակի Կովկաս, իսկ ես մնացի Ռոստով – Նախիջեւանում ․

Տուն հասնելով անմիջապէս փոխադրեցի Եկատերինոսլաւ մեր պարտքը։ Հետզհետէ իմ կեանքը տարօրինակ ընթացք առաւ․ ուսանողութիւն, փախուստ Ռուսաստանից, Թուրքիա, Ամերիկա, կամաւոր․ շարժում ... Յեղափոխական շարժում, Ռուսաստանում ու Կովկասեան ռազմաճակատի փլուզում ... Բաթումի խորհրդաժողով ու Հայաստանի Հանրապետութիւն ... Պատահական հանդիպումը Վոլոշինի – Ռոստով ճանապարհի վրայ, բոլորովին մոռացել էի ։ Քի՞չ են պատահում նման դէպքեր ...

Այստեղ արդէն կարելի էր դնել վերջակէտ եւ փակել մեր պատմութեան էջը, բայց կեանքը զարմանալի է, միշտ նոր անակնկալներ է հրամցնում ։

Ս․ ՎՐԱՑԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (67)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԳԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

— Ոչ, սպարապետ ես կամիմ ոչ ներքին պատերազմ, — ուղղեց Հաւնունին, — այլ կամիմ, որ պատժուեն յանդուգն մարդիկ։

— Պատժել, այո, ես նոյնպէս կամիմ, սակայն հարկ է ի գործ դնել պատժի այնպիսի եղանակ, որ առիթ չլինի ներքին պատերազմի։ Իսկ Հաւնունեաց ատաքինի տէրը, չխօսելով պատժի այլ եղանակներից, առաջարկում է միջոց մի, որ կարող է յարուցել ներքին պատերազմ։ Այն է՝ գրաւել նախարարաց բերդերը․ դա անտարակոյս պէտք է կատարուի զինու զօրութեամբ .... սակայն նոքա եւս ունին զէնք եւ... անհաւասիկ ներքին պատերազմ։ Ոչ, արքայ, պատժի սոյն այս եղանակը ոչ վայել է եւ ոչ յարիր քո դիրքին, ոչ նաեւ մեր աշխարհի կացութեան, ուստի մերժում եմ ...

Թագաւորը լսում էր լռուած, աչքերը կծկած, անշարժ, բայց երբ սպարապետը շեշտեց «մերժում եմ» բառը, նա իրանը առաջ բերեց գահի վրայ եւ հարցրեց ․

— Իսկ ո՞ր եղանակը կը համարես ցանկալի, սպարապետ ։

Հարցումն անսպասելի կտրուկ էր եւ չոր ։

Սպարապետը թուաց, անակնկալի եկաւ մի վայրկեան, բայց եւ այնպէս, երբ ուզեց շարունակել՝ թագաւորին ընդմիջեց ։

— Ամէն խռովութիւն կարելի է սաստել գաւազանով երկաթեայ — ասաց նա, եւ ամէնքն զգացին, որ նա կողմնակից է խիստ պատժի, ուստի եւ լարուեցին իմանալու, թէ ինչ կը պատասխանի սպարապետը ։

—Ես, արքայ, նախանձախնդիր եմ, Հայոց Աշխարհի խաղաղութեան ,— սկսեց սպարապետը ուղիղ գահին նայելով, — հետեւաբար եւ մերժում եմ ամէն խիստ պատիժ, որ պատճառ կը լինի ներքին խռովութեան։ Մենք ունենք թշնամի հարեւաններ եւ դա շահաւէտ կը լինի նոցա, արքայ ։

Դու ցանկացար իմանալ, թէ պատժի ո՞ր եղանակը կը համարեմ ցանկալի ։ Ահաւասիկ իմ եղանակը ,— զրկել նոցա թեկուզ իրենց բարձերից եւ յանդիմանել խստիւ ։

Թագաւորը նորից ուղղուեց ․ մէջքը յենեց գահի թիկնակին եւ աչքերը կծկեց աւելի, նա սովորաբար խուսափում էր եւ չէր ցանկանում վէճի մտնել սպարապետի հետ, որին հազիւ, մեծագոյն դժուարութեամբ, երկու տարի առաջ, համոզել էր յանձն առնել Հայոց զօրքի ղեկավարութիւնը, ինչ որ հայրը՝ Տիրան թագաւորը առել էր Մամիկոնեաններից, վիրաւորելով նրանց ինքնասիրութիւնը։ Ուստի Արշակը լռեց, չկամենալով այլեւս ընդմիջել նրան ։

Երբ Վասակն աւարտեց ասելիքը՝ Արշակը ներքին շուրթը դրեց ատամների տակ եւ նայեց միւսներին, սպասելով նրանց խօսքին ։

Բագրատունի Սմբատը համաձայն եղաւ Վասակ սպարապետին։

– Տէր Հաւնունին յարգելի է ամէնի ,— ասաց նա,— Սակայն նրա ցանկութիւնը կը լինի աղէտաւոր։ Ուստի եւ համամիտ եմ տէր սպարապետին ։

Նոյնպիսի համամտութիւն յայտնեց եւ Մեհենդակ իշխանը, աւելացնելով ․

— Արդեօք կարելի չէ՞ նոր մարդ չպահանջել նախարարներից եւ ի զուր չգրգռել նոցա ։

Այս մտքին հաւանութիւն տուեց նաեւ Վասակը ։

— Առ այժմ չպահանջել, արքայ։ Աշխարհիս խաղաղութիւնը չվրդովելու համար ։

Արշակը թեթեւակի տարուբերեց գլուխը ․

— Չպահանջել՝ նշանակում է քաղաքի կառուցումը թողնել լնդերկար։ Այնինչ՝ պէտք է շտապել ։

Այս ասելով՝ Արշակը շյայտնեց սակայն, թէ յետոյ կարող են տեղի ունենալ խանգարիչ դէպքեր, կարող է ծագել պատերազմ եւ կառուցումը կը մնայ անաւարտ ։ Նա չուզեց լիովին բացատրել նախարարներից մարդ պահանջելու իր նպատակը ։

Հազարապետ Դաւիթ Գնունին, իր բարձին նստած եւ խեղացի աչքերը մի կէտի յառած, շարունակ շփում էր ճերմակող մօրուքը եւ թւում էր կշռադատում է մարդկանց ու նրանց խօսքը ։

Երբ Սմբատ ասպետն ու Մեհենդակ իշխանը աւարտեցին իրենց ասելիքը՝ թագաւորը նայեց նրա կողմը։

— Իսկ ի՞նչ է խորհում Գնունեաց տէրը, — ասաց նա մի ձայնով, որի մէջ կար եւ յարգանք, եւ վստահութիւն ։

Հազարապետը, մօրուքը թողնելով, շտկուեց եւ նայեց թագաւորին մի հայեացքով, որ վկայում էր, թէ նա ծանր կացութեան մէջ է զգում իրեն ։

— Ես, արքայ, խորհում եմ, — սկսեց նա հանդարտ,— որ մենք տակաւին կարող կը լինենք կրկին քննութեան առնել նախարարաց դրութիւնները ։

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար․)

ՀԱՅԱԾԷՍ ՊԱՏԱՐԱԳ
ՎԱՏԻԿԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Այս Կիրակի, ժամը 10·30ին, համդիսաւոր Ս· Պատարագ պիտի ձայնասփռուի Վատիկանի ձայնասփիւռէն :

Պատարագիչ՝

ԱՐՔ· ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊ· ԱՄԱՏՈՒՆԻ

Առաջնորդ Ֆրանսայի Հայ կաթողիկէներուն :

Քարոզիչ՝ Գեր· Ներսէս Վրդ· Սեթեան, Մեծաւոր Հռոմի Լեւոնեան Հայ Կղերանոցին :

Կարճ ալիք՝ 31·10, 25·55, 19·84 :
Միջին ալիք՝ 196 մեթր :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Ողբ· Տիկին Սաթենիկ Գամճեանի մահուան առթիւ, Քիւրտօղլուեան եւ Ոսկերիչեան ընտանիքները փոխան ծաղկեպսակի երեսուն Ն· Ֆ· կը նուիրեն « Հայբոյժ »ի : Ստանալ «Յառաջ»էն :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Սարգիս Տէօքմէճեան, Օր· Օր· Արփինէ եւ Ցոլինէ Տէօքմէճեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց ամուսնոյն եւ Հօր՝

ՍԱՐԳԻՍ ՏԷՕՔՄԷՃԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ, այս կիրակի առաւօտ, յետ պատարագի Փարիզի Ս· Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ :

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները :

×

ԼԻՈՆ ,— Գ· Վահրամ Երէցեան , Տիկ· Ազապի Զամօղլեան, Տէր եւ Տիկին Հապէշեան, կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի, Լիոնի Ս· Աստուածածնայ եկեղեցին, ԶԱՊԷԼ ԵՐԷՑԵԱՆԻ (ծնեալ Հապէշեան, Սեբաստացի), մահուան Ա· տարելիցի առթիւ :

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ· Կ· Խաչի Իթալիի մասնաճիւղը շընորհակալութիւն կը յայտնէ ընկերուհի Նուարդ Երամեանին, որ քսան Ն· Ֆ· նըւիրած է իր աղջկան Լիւսի Յակոբեանին մահուան քառասունքին առթիւ :

×

Սէն Ժերոմի Թաղ· Խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նըւէրները ողբ· Գապրիէլ Փափազեանի մահուան առթիւ :

Գ· Գ· Յովհաննէս Հրաչեան քսան Ն· Ֆ·, Արսէն Տէր Զազարեան տասը, իսկ Գործունեան քսան Ն· Ֆ·, Թաղիս դպրոցին : Վարդան Գամուրիկեան տասը, Արսէն Տէր Զազարեան տասը Թաղիս եկեղեցւոյ: Այս տխուր առթիւ, Գ· Ազնաւուր Հրաչեան տասը Ն· Ֆ· կը նուիրէ տեղւոյս Կապոյտ Խաչին :

Ինչպէս նաեւ Պաշտօնատար Ֆրանկիւլեանի մահուան առթիւ եղած են հետեւեալ նուէրները :

Գ· Ռոժէ Ֆրանկիւլեան տասը, Գ· Տօնիկ Զալկըճեան տասը Ն· Ֆ· Թաղիս եկեղեցւոյ :

ՊԱՏԱՐԱԳ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի Լիոն պիտի այցելէ Կաթ· Պատրիարք Տ· Տ· Սերովբէ Եպիսկ· Մանուկեան եւ հանդիսաւոր եպիսկոպոսական պատարագ պիտի մատուցանէ ու ժամը 10·30ին ձեռնադրութիւնը պիտի կատարուի աւագ սարկաւագութեան աստիճանի տուչութիւնը, Գ· Յակոբ Թէրզեանի :

Այս առթիւ Լիոնի եւ շրջակայից ժողովուրդը կը հրաւիրուին խուռներամ, ներկայ գտնուիլ այս կրկնակ արարողութեանց :

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Առնէէ մը ի վեր սպասուած Լիոնի նոր դպրապետը ժամանած ըլլալով, յառաջիկայ Նոյեմբեր21էն Երկուշաբթի, կը սկըսի արձանագրութիւնն ու երաժշտական փորձերը, ամէն երեկոյ ժամը 8էն 10, Ազգ· Տան մէջ :

Այս առթիւ կը հրաւիրուին բոլոր երկսեռ երգն ու երգասացութիւնը սիրողները անխտիր գալ մասնակցելու կազմուելիք եկեղեցական եւ աշխարհիկ երգչախումբերուն :

ԸՆԿ. ԺՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶ ·— Հ· Յ·Դ· Շրջ· կոմիտէն բացառիկ կերպով ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջաններու բոլոր ընկերները այս Շաբաթ , ժամը 20·30ին, Մշակոյթի Տան Ս· Թէհլիրեան սրահին մէջ : (17 Րիւ Պլէօ, մէթրօ Քատէ) :

Ներկայ կ'ըլլայ եւ կը խօսի Ամերիկայէն նոր ժամանած ընկեր ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ :

Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է :

Հ. Յ· ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ
ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Վալանսի Հ· Յ·Դ· Շրջ· Կոմիտէի, մասնակցութեամբ Վալանսի Նոր Սերունդին :

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 20·30ին, քաղաքապետարանի թատրոնին մէջ :

Կը նախագահէ Ընկ· Մ· ՊՕՅԱՃԵԱՆ :
Կը խօսի Ընկ· ՅԱԿՈԲ ՊԱՊԻԿԵԱՆ :

Խօսք կ'առնեն Պ· Փոմիէ (Վալանսի քաղաքապետին կցորդը՝ եւ ընկերուհի Օտէթ Միքայէլեան :

Գեղարուեստական ճոխ բաժին · Կը մասնակցին ·— ՇԱՄԻՐԵԱՆ *քոյրեր (Վալանսէն) երգ, պար, Կապոյտ Խաչի Կըրտսերի պարախումբը , ղեկավարութեամբ Տիկին Ա· ՍԻՍԼԵԱՆԻ :*

Արտասանութիւն ·— Օր· Օր· Ավճեան, Ս· Սիսլեան, Խաչիկեան, Քէչէճեան :

Երգ ·— Պալեան Գօգօ *(Ռոմանէն)* ,*կենդանի պատկեր , Դաշնակցութեան Մը* տունը *(Կըրտսերի ընկերներ Ն· Մարաշ* լեան եւ Ս· Բաբախեան, *մասնակցութեամբ պարախումբին :*

Զաւեշտ մը Ռոմանի փոքրիկներուն կողմէ , ղեկավարութեամբ դերասան Ս· ՔԵՓԷՆԷԿԵԱՆԻ :

ԿՈՉ
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Երբ 1921 Մարտ 15ին Պերլինի Հայտընպէրկ փողոցին մէջ երիտասարդ Սողոմոն Թէհլիրեան գնդակի մէկ հարուածով գետին փռեց Հայոց մեծագոյն դահիճը՝ ոճրածին Թալէաթ, աշխարհ ցընցուեցաւ Հայութիւնը հպարտացաւ , իսկ մեր նահատակներուն հոգիները հըրճուեցան : Եւ Սողոմոն Թէհլիրեան դարձաւ Ազգային հերոս :

Դուք բախտն ունեցաք մօտէն ճանչնալու քանի մը տարի առաջ այդ հերոսը , Մէզօն Ալֆորի *սրահներէն մէկուն մէջ : Դուք, ականատես եղաք անոր թէ ինչպէս շատեր երկիւղածօրէն կը մօտենային համբուրելու վրիժառու այն ձեռքը, որ դիտապաստ կը գետնէր հրէշածին Թալէաթը : Դուք, վերջապէս տեսաք, անտեղ, մեր մամիկներուն ու պապիկներուն յուզումնալից ողջագուրումը Սողոմոնի հետ :*

Ոչ եւս է Սողոմոն Թէհլիրեան : Անոր մարմինը ամփոփուած է օտար հողի մէջ, որովհետեւ չունինք ազգային Պանթէոն մը յաւերժացնելու համար մեր հերոսներուն յիշատակը :

Սակայն ունինք նորակառոյց Հայ Մըշակոյթի Տունը Փարիզի մէջ, իր լրումին հասած արդէն : Այս առթիւ անհուն գոհունակութեամբ կը յայտարարենք թէ Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան Կեդր· Յանձնախումբի որոշումով, տան սրահներէն մին նուիրագործուած է Սողոմոն Թէհլիրեանի անունով : Բայց մեծ ծախքեր կան տակաւին կահաւորելու համար զայն : Մենք, որպէս Օժանդակ Մարմին , Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան, ձեզի կը դիմենք ժապաւինեալ տոմարով, ընդունելու համար ձեր սրտաբուխ նուէրները :

Օ՜ն ուրեմն, Ալֆորվիլի Հայեր, Թուրքին եաթաղանէն ճողոպրած Հայե՛ր ··· կատարենք մեր պարտականութիւնը, յաւերժացնելու համար անունը Սողոմոն Թէհլիրեանի որ կատարեց իր նուիրական պարտականութիւնը :

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
ՕԺԱՆԴԱԿ ՄԱՐՄԻՆ

Նախագահ՝ ՅԱՐ· ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ ,
Քարտուղար՝ Գ· ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ :
Գանձապահ՝ ՍՏ· ԹԻՐԵԱՔԵԱՆ :
Խորհրդականներ՝ Կ· ՍՕՖԵԱՆ եւ Փ· ՈՍՏՈՒԼԻԿԵԱՆ :

Ալֆորվիլ , 14 Նոյեմբեր 1960

Imprimerie Spéciale du Journal « Haratch »

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ· ԿԱՊՈՅՏ Խաչի Փարիզի շրջանի միջմասնաճիւղային ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 16ին, Քաֆէ Ռեժանի վերնայարկը : Օրակարգ ·— Ա) Մանուկներու Օրուան տօնակատարութիւն : Բ) Հաշուետուութիւն : Գ) Ընթացիկ հարցեր : Կը խնդրուի մասնաճիւղերէն իրենց ներկայացուցիչները ղրկել այս կարեւոր ժողովին :

ՀԱՄԱԽԱՐՊ· Միութեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղին անդամական ժողովը այս Կիրակի , Նաճարեանի ագարակը : Խիստ կարեւոր է անդամներու ներկայութիւնը :

ՀԱՄԱԽԱՐՊ· Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ· անդամական ժողովը, այս Կիրակի առաւօտ, ժամը 9ին, 7, Պուլվ· տ'Աթէն, Գար տը Կլօպի սրահը : Օրակարգ, տեղւոյն վրայ : Վարչութիւնը կը խնդրէ իր բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ սոյն կարեւոր ժողովին :

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդի Ալֆորվիլի խումբին կողմէ :

Այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 21էն մինչեւ լոյս, քաղաքապետարանին սրահը , *Րիւ Վոլթէռ :*

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին ·— Ժագլին Փափազեան, Մարի-Ռօզ Սօֆեան, Արայ Գրիգորեան *եւ* Միշէլ Բաղունեան *(Արտասանութիւն)* : Քրիսթիան Գալայճեան, Սեդա Ոստուլիկեան *եւ* Ալենտիս Քիւփէլեան *(երգ)* :

ՀԱՅԿ· ՊԱՐԵՐ ·— Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդի Պանէօ - Քաշանի պարախումբին կողմէ, մասնակցութեամբ ՎԻԳԷՆ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ :

Մուտք 2·50 Ն· Ֆ· :

Հ. Յ. Դ.
ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԼԻՈՆ ·— Հ· Յ· Դ· «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, ժամը20·30ին , Յոյներու սրահը : Կարեւոր օրակարգ :

ՄԱՐՍԷՅԼ ·— Սէն Ժերոմի Հ· Յ· Դ· Հայաստան ենթակոմիտէն ժողովի կը հըրաւիրէ ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 21ին, ընկեր Մ· Զորպաճեանի բնակարանը : Կարեւոր օրակարգ : Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ· Կոմիտէի ներկայացուցիչը

ՄԱՐՍԷՅԼ ·— Հ· Յ· Դ· Շրջ· կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ խումբերն ու ենթակոմիտէները ·—

Քրիստափոր *ենթակոմիտէն այս Շաբաթ, իրիկուն :*

Շաւարշ Միսաքեան *խումբը այս Շաբաթ իրիկուն :*

Վռամեան *ենթակոմիտէն այս Կիրակի կէսօրէ ետք :*

Այս ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլան Շրջ· կոմիտէի ներկայացուցիչները :

ՓԱՐԻԶ ·— Հ· Յ· Դ· «Քրիստափոր» խումբի ընդհ· ժողովը այս Երեքշաբթի , ժամը 20·30ին, Քաֆէ Րէժանի մէջ ; Մէթրօ Քատէ : Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՄԱՐՍԷՅԼ ·— Հ· Յ· Դ· «Քրիստափոր» ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, Ահարոնեան ակումբին մէջ : Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է : Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ· կոմիտէի ներկայացուցիչը : Կարեւոր օրակարգ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոնի Եկեղեցաշէն Տիկնանց Միութիւնը կազմակերպած է Յունուար 8ին, Շարպոնիէի շքեղ սրահներուն մէջ, Լիոնի եկեղեցւոյ ի նպաստ պարահանդէս մը :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մայր եկեղեցիի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ ողբ· Տիկին Հեղինէ Սարգիսեանի մահուան առիթով փոխան ծաղկեպսակի շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները ·— Գ· Գ· Աստտուրեան, Ս· Գաբրիէլեան (հայերէնի դասընթացքին), Յ· Տէրոյեան(դպր· դասին) 10ական Ն· Ֆ· :

× Հայաստանէն Վահան Առաքելեան կը փնտռէ Վարդան Յարութիւնի Առաքելեանը :— Մարիամ Մոմճեան կը փնտռէ եղբօրորդին Սարգիս Մանուկեանը : Դիմել եկեղեցի :

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՅՈՎՍԷՓ ԷՄԻՆ
ԻՐ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ

Անգլերէն բնագրէն թարգմանեց
Յ· ԽԱՇՄԱՆԵԱՆ

Հայ ազատագրական շարժման ռահվիրայ մեծ հայրենասէրին խռովայոյզ կեանքին արկածալից դրուագները .

500 *էջ ,— Մաքուր տպագրութիւն , լաթակազմ : Գին՝* 12 *Ն· Ֆ· :*

Դիմել՝

Librairie H. SAMUELIAN
51, Rue Mr.-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Աշխատաւոր Տիկին մը փոքրիկ Հաստատութեան մը անակն գործերուն համար : Դիմել՝

3, Av. de Grandchamps, LE PECQ (S. et O.)
Tél. 963-0172

ԱԿՆՈՑ ՄԸ ԿՈՐՍՈՒԱԾ Է

Ակնոց մը գտնուած է Սողոմոն Թէհլիրեանի յիշատակի երեկոյթին (Սալ տը լա Շիմի) : Կորսնցնող անձը կրնայ դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան :

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e
Fondé en 1925 Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց 22Ն. Ֆր.
Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ՇԱԲԱԹ 19 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
SAMEDI 19 NOVEMBRE 1960

36ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8954 36EME ANNEE Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4755

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԹՐՔԱՑՄԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ի՞նչ ուղղութեան կը հետեւի զօրավար Կիւրսէլի կառավարութիւնը՝ Թուրքիոյ փոքրամասնութեանց, մանաւանդ Հայերու հանդէպ :

Կարգ մը նշաններ աներկբայօրէն ցոյց կու տան, որ նոր յեղափոխութիւնը կը ձգտի աստիճան մը աւելի շեշտել «թըրքացման» քաղաքականութիւնը :

Փիւրտերու «պարտադիր բնակութեան» օրէնքը ատոր ցայտուն ապացոյցներէն մէկն է :

Կը յիշուի թէ Մայիս 27էն անմիջապէս վերջ մոլեռանդ ուսանողներ եւ երիտասարդներ կրկին հրապարակ իջան՝ նշանաւոր ունենալով «հայրենակից, թուրքերէն խօսէ՛» ծանօթ յանկերգը :

Ոչ-թուրք տարրերու դէմ ուղղուած այս սպառնական ցոյցերը շատ հաճոյքով կարգ մը խմբագիրներու, որոնք շուտով անդրադարձան, որ նման «երոյթ»ներ կրնային վարկաբեկել նոր կառավարութիւնը՝ յաչս օտարներու :

Թուրք թերթերը խելօք յօդուածներ հրատարակեցին այս առթիւ, զգաստութեան հրաւէր կարդալով տաքգլուխներուն :

Այս խոհեմ քաղաքականութիւնը չէր կրնար ծածկել սակայն այն հիմնական իրողութիւնը, որ ամէն Թուրքի հոգիին մէջ արմատ ձգած է մոլեռանդութիւնն ու օտարներու, մանաւանդ Հայերու եւ Յոյներու հանդէպ ատելութիւնը :

«Թուրքերէն խօսէ՛» յանկերգը ամբողջ մտայնութիւն մը կը մատնէ, մտայնութիւն, զոր ոչ մէկ վարչաձեւ կրնայ սրբագրել :

Ազգային Միասնականութեան Կոմիտէի յեղափոխակա՞ն սպաներու ազգասիրակա՞ն ծրագիրներուն մաս կը կազմէր նաեւ ոչ-թուրք փոքրամասնութեանց իրաւունքներուն կրճատումը: Այս ուղղութեամբ առաջին քայլերն առած էին նախորդ կառավարութիւնները, — հալեբեան ու դեմոկրատ :

Անտեսելով Լօզանի դաշնագրին տրամադրութիւնները, անոնք բուռն ոտնձգութիւններ ըրեր էին արդէն Հայոց ազգային կեանքին ներս, — եկեղեցական ու կրթական :

Չեն մոռցուած դեռ Թաղական խորհուրդներուն մէջ «միւթէվէլլի»ներ տեղաւորելու, հայկական դպրոցները թըրքական ծրագիրներով, թուրք տնօրէններով եւ թուրք ուսուցիչներով վարելու ձեռնարկները: Հայերէնն ու հայ գրականութիւնը երկրորդական աստիճանի վրայ դրուած են Պոլսոյ ազգային վարժարաններուն մէջ: Թրքացման քաղաքականութիւնը աստիճանաբար, յարատեւ կերպով յառաջ կը տարուի՝ մանկապարտէզներէն ու նախակրթարաններէն սկսեալ :

Նոր կառավարութիւնը քայլ մը աւելի առնելով, այժմ կը հարուածէ նաեւ մեր արիւնաթաթախ Ազգային Սահմանադրութիւնը :

Երբեմն նախապատրաստական աշխատանք, առաջին հարուածը ուղղեց պատրիարքի անձին դէմ, զայն յաչս իր ժողովուրդին վարկաբեկելու մտքով : Իր այս քաղաքականութեան համար հայազգի մեղսակիցներ ալ գտաւ : Կիւլպէնկեանի ոսկիներուն եւ Մենտերէսի ուղղուած նամակի մը պատմութիւնները լաւ պատրուակներ եղան :

Գետինը այս ձեւով պատրաստելէ վերջ, Թուրքիոյ նոր վարիչները այժմ կը ջնջեն մեր սահմանադրական օրէնքները : Համայնքային բոլոր հաստատութիւններու մատակարարման գործին համար կը նախատեսեն Վաքըֆներու 5404 թիւ օրէնքին կիրարկումը» :

Պատրիարքը դիմած է Պոլսոյ կուսա —

ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Անգարայէն կը հեռագրեն թէ, Երկուշաբթի լուսնալիք գիշերը, դեր-գնդապետի մը հրամանատարութեան տակ՝ զինուորական ուժերը պաշարեցին Նամըք Քեմալ և Հուրիյէթ թաղամասերը, ուր կը բնակէին Յեղափոխութեան Կոմիտէին պաշտօնանկ անդամները : Պաշարման գործողութիւնը լրանալէ ետք՝ նոյն թաղամասերուն մուտքն ու ելքը արգիլուեցաւ: Յեղափոխութեան Կոմիտէին պաշտօնանկ անդամները, գլխաւորութեամբ Ալփասլան Թիւրքէշի, իրենց տուներէն հաւաքելով ղրկուեցան անծանօթ վայրեր :

Կը սպասուի յայտարարութեան մը, գիտնալու համար թէ ո՛ւր տարուած են եւ ի՛նչ որոշում տրուած է անոնց մասին:

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Այս գործողութիւններէն առաջ, շարժման մէջ դրուած էր բանակը: Նախ տեսնուեցաւ որ, Հալք կուսակցութեան պետ Իսմէթ Ինէօնիւի տան շուրջ եւս ապահովութեան միջոցներ ձեռք առնուած էին, զինուորներ պահակ կը սպասէին:

Նախկին ժողովատեղիին առջեւ եւս պահակ կը սպասէին ատրճանակներով զինուած պահակներ: Պաշտօնատարներն անգամ ներս չառնուեցան :

Կատարեալ պաշարումի տակ առնուեցաւ Սարաճօղլու թաղը, ուր կը բնակէին կոմիտէին անդամները :

Անգարայի կեդրոնի հրամանատարի օգնական դեր-գնդապետ մը եւ երկու հազարապետ, մեքենայացած հրացան կըրող երկու զինուորներու ընկերակցութեամբ, գնդապետ Ալփասլան Թիւրքէշի տունը գացին Կազի Օսման փաշա թաղին մէջ : Յետոյ 14 խումբեր, բաղկացեալ երեք սպայէ եւ մեքենայացած ատրճանակ կրող երկու զինուորէ, Կոմիտէի անդամներուն տուները մտան եւ զանոնք դուրս կանչելով բերանացի զեկուցում ըրին :

Առաջին խումբը, ժամը հինգին, Թիւրքէշի տան առջեւ եկաւ եւ զայն հըրաւիրեց դուրս ելլել: Թիւրքէշ գիշերանոցով պատշգամ ելաւ եւ եկողներուն հարցուց թէ ինչ կ'ուզեն: Կեդրոնի հրամանատարի օգնականը անոր հաղորդեց թէ արգիլուած է տունէն դուրս ելլել : Թիւրքէշ հարցուց թէ ո՛վ տուած է այս որոշումը: «Պետութեան նախագահին կողմէ տրուած է» պատասխանուեցաւ : Միւս խումբերն ալ նոյն ձեւով շարժեցան :

Առաւօտուն, Անգարա եկող բոլոր ինքնաշարժերը, օթօպիւսները եւ այլ փոխադրական միջոցները Անգարայի շրջակայքը զինուորական ջոկատներու կողմէ խուզարկուեցան եւ մինչեւ երեկոյ ի պահ դրուեցան :

կալին՝ բացատրութիւններ պահանջելով (տե՛ս Ճառաք, 10 Նոյեմբեր):

Ի՞նչ արդիւնք պիտի տայ պատրիարքին դիմումը: Եւ կամ արդիւնք պիտի տա՞յ :

Մեր ձեռքերը կապուած են: Զօրինք պետութիւն, չունինք «ամենայն Հայոց կառավարութիւն», որ պաշտպան կանգնի մեր դարաւոր իրաւունքներուն :

«Երուսաղէմ խուլ է: Ամերիկան՝ համր» կը գրէր «Ճառաք», երբ կուտար այս տեղեկութիւնները:

Ե՞րբ պիտի բացուին խուլին ականջները: Ու ե՞րբ պիտի խօսի համրը :

Մանաւանդ ե՞րբ պիտի ունենանք «Ամենայն Հայոց կառավարութիւն» :

ՀՐԱՆՏ — ՍԱՄՈՒԷԼ

ՊԱՇՏՕՆԱՆԿ ՍՊԱՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ

Պաշտօնանկ 14 անդամներուն գործունէութիւնը կը քննուի: Զրոյց կը շրջի թէ կարգ մը երիտասարդ անդամներ զիջումներ ընելով կը ջանային ապահովել դեմոկրատներուն յաղթանակը ընտրութեանց մէջ, բայց չէ հաստատուած այս զրոյցը: Որոշ է թէ քննութիւն կը կատարուի անոնց գործունէութեան մասին :

ԿԻՒՐՍԷԼԻ ՆԱՄԱԿԸ

Կիւրսէլ նախապէս նամակով հաղորդած էր որոշումը, ուղղեալ իր պաշտօնանկ ընկերներուն —

1.— Ցայտնուած փափաքին վրայ, լուծած եմ Ազգային Միասնականութեան Կոմիտէն, նկատելով որ կաղացումներ եւ դժուարութիւններ պատահած են իրագործումին մէջ այն խոստումին, որ յանուն զինեալ ուժերուն կատարուած էր ազգին:

2.— Կը տեղեկացնեմ թէ պէտք է ըսպասէք այն պարտականութեան, որ ձեզի պիտի տրուի արտասահմանի մէջ՝ ձեր կատարած բարձր պաշտօնին արժանի կերպով :

3.— Այս միջոցին, երկրին եւ ձեր իսկ անձին շահուն համար, պէտք չէ դուրս ելլէք ձեր տունէն եւ պէտք չէ այցելութիւն ընդունիք, հակառակ պարագային 6 եւ 25 թիւ օրէնքին տրամադրութիւնները պիտի գործադրուին ձեզի դէմ: Կը տեղեկացնեմ նաեւ թէ հանգստեան կոչուած էք 1960 Նոյեմբերի 13էն սկսեալ :

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Թրքական զինեալ ուժերու Սպարապետ Զօր. Ճեմալ Կիւրսէլ հետեւեալ պատգամը ուղղեց բանակին, բացատրելով վերջին փոփոխութիւնները կոմիտէին մէջ.—

«Բանակին կողմէ հայրենասիրութեամբ կատարուած յեղափոխութենէն անմիջապէս ետքը, տեսնուեցաւ թէ Կոմիտէի անդամներէն ոմանք կը շեղէին դէպի քանդիչ, այլասերած գաղափարներ, եւ կ'աշխատէին իշխանութիւնը ձեռք ձգել զինուորական միահեծան իշխանութիւն մը հաստատելու ուղղութեամբ :

Այդ անդամները, փոխանակ աշխատելու օրէնքներու վրայ, որոնք պիտի լուծեն երկրին վերաբերեալ խնդիրները, նահանգէ նահանգ շրջելով ջանացին տարածել տարօրինակ գաղափարներ, չփման մէջ մտնել կարգ մը կազմակերպութիւններու եւ նոյն իսկ բանակին երիտասարդ եւ անմեղ տարրերուն ու բարձր հրամանատարներուն հետ, այսպէսով պատրաստել կարգ մը շարժումներ :

Այս կացութիւնը լրջօրէն կը սպառնար երկիրը առաջնորդել նոր խառնակութիւններու, նոյնիսկ եղբայրասպան կռիւի, որմէ կը վախնանք: Այս անձերը ճամբու բերելու համար ջանքեր վատնեցի, բայց դժբախտաբար օգուտ չունեցաւ: Անոնք յամառեցան շարունակել իրենց ընթացքը եւ անտեսեցին այն վտանգը, որուն պիտի ենթարկուէինք: Բանակին հայրենասէր հրամանատարներն ու սպաները կը զգային այս կացութիւնը եւ խոր տառապանքի մէջ, կը խորհէին երկրին եւ իրենց պատիւին մասին:

Ի վերջոյ, վերջ տալու համար կացութեան մը, որ կրնար աղէտի մատնել երկիրը, որոշեցի լուծել Կոմիտէն, եւ պահանջը զգացի մաքրագործելու եւ հանգստեան կոչելու այն տարրերը, որոնք կը կացնահարէին Կոմիտէին աշխատանքները:

«Բոլոր զինեալ ուժերէն կը խնդրեմ, որ տեղեակ ըլլան այս կացութեան եւ մաքուր հայրենասիրութեամբ մը սպասեն ժողովրդավարական կարգերու հաստատումին, եւ երկրին պաշտպանութեան իրենց նուիրական պարտականութիւնը շարունակելով՝ մնան ականջ չտան քարոզչութիւններու» :

Ի՞ՆՉ ՄՆԱՑ ՀԱՅՈՑ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵՆԷՆ

«Ժամանակ» թերթը կը գրէ.—

Կը տեղեկանանք թէ պատկան իշխանութեանց հրահանգին համաձայն, այսուհետեւ Ս. Փ. Հիւանդանոցի, Գարակէօզեան, Գալֆայեան որբանոցներու, Կեդրոնական, Էսայեան վարժարաններու եւ Իպրեվանքի խնամակալութիւններն ու հոգաբարձութիւնը պիտի ընտրուին ոչ թէ Կեդրոնական Մատակարար Մարմնին, (Մէրքէզ Միւթէվէլլի Հէյէթի), այլ ուղղակի Իսթանպուլի ամբողջ հայ համայնքին կողմէ, համաձայն Էվգաֆի 5404 թիւ օրէնքին :

Այս հրահանգին համաձայն, վերոյիշեալ համայնքային հինգ հաստատութեանց մատակարար մարմինները պիտի ընտրուին ժողովուրդին քուէներով եւ համարատու պիտի ըլլան ուղղակի ժողովուրդին, ինչպէս Թաղ. Խորհուրդները : Ցարդ վարչութիւն անունով ծանօթ մարմինը, ըստ նոր հրահանգին պիտի դադրի գոյութիւն ունենալէ եւ բոլոր Թաղականութիւններն ու Խնամակալութիւնները անկախ պիտի գործեն :

Աւելորդ է ըսել թէ այս պայմաններուն տակ, ընտրութեանց առթիւ, շատ ուշադիր եւ բծախնդիր պէտք է ըլլալ թեկնածուներու մասին, արժանաւոր եւ վստահելի անձեր գործի գլուխ բերելու եւ չարաշահութեանց զոհ չերթալու համար :

Նախկին վարչութեան անդամներէն Կարապետ Աբրահամեան, Յարութիւն Չէրքէզեան, Մագսուտ Փափազեան, Նիկողոս Տիգրանեան, Սարգիս Ղազարոսեան եւ Յովհաննէս Տէրունի, պատկան իշխանութեանց կողմէ հրաւիրուելով իրենց հաղորդուած է նոր հրահանգը եւ խնդրուած է որ կարեւորութեամբ նկատի ունենան այս պարագան :

Կացութիւնը հաղորդուած է նաեւ Պատրիարք Հօր:

× Կը տեղեկանանք թէ Վարչութեան կնիքը պիտի յանձնուի պատկան իշխանութեանց :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ խորհրդարանը որոշեց տօնական օրեր չնկատել Աստուածածինը (Օգոստոս 15) եւ Յայտնութիւնը (Յունուար 6), երկրին տնտեսութեան համար: Այս երկու օրերը աշխատելով արտադրութիւնը մէկ միլիառ զլոթիսի արժէքով պիտի բարձրանայ: Կաթողիկէ խմբակը սկզբունքով դէմ քուէարկած է օրէնքին, բայց արդիւնքը յայտնի էր անշուշտ, եօթը կաթողիկէ եւ երեք անկախ միայն դէմ եղած են :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հաղորդեն թէ Խրուշչեւ ազատ պիտի արձակէ ամերիկեան էռ-Պէ 47ի օդաչուները իբրեւ «նըւէր» Նախագահ Քեննէտիի :

ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐԻ որոշումով Ամերիկա պիտի վերադառնան, Յունուար մէկէն սկսեալ, արտասահման գտնուող զինուորականներու ընտանիքները: Որոշումը տրուած է խնայողական նպատակներով : Այզընհաուըրի կարգադրութիւնը դժգոհութեան ալիք սանձած է, կարգ մը երկիրներու մէջ, քանի որ, միլիոնաւոր տոլարի եկամուտ կ'ունենային տարեկան : Ճափոնի համար բացը հարիւր միլիոն տոլար, Անգլիոյ համար քսան միլիոն սթերլինկ պիտի ըլլայ :

ԿՈՒԱԹԵՄԱԼԱՅԷՆ, Քոսթա Ռիքայէն եւ Նիքարակուայէն ետք, պետական հարուած մը ձախողած է Սալվատորի մէջ : Հոնտուրասի մէջ ալ կացութիւնը անորոշ է: Այզընհաուըր հրահանգած է ամերիկեան օդային եւ ծովային ուժերուն, արգելք հանդիսանալ որեւէ յարձակումի մը՝ Կուաթեմալայի եւ Նիքարակուայի դէմ :

ՀԱՅՈՑ ԳՐԻ
ԳԼԽԱՒՈՐ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

Ա.

Տառերու գիւտի 1000ամեակի եւ տպագրութեան 400ամեակի առթիւ, Թիֆլիսի *Տարազը* բացառիկ թիւ մը հրատարակած էր: Այդ թիւին մէջ Գարեգին վարդապետ Յովսէփեան (ետքէն՝ Կաթողիկոս) յօդուած մը ստորագրած էր վերի խորագրով: Կուտանք զայն շարունակելով տպագրական տառերու փոփոխութեան ենթարկուած յօդուածներու շարքը .—

Տառերի գիւտի 1500ամեակի եւ տպագրութեան 400ամեակի Ս. Էջմիածնի արգոյ յանձնաժողովը պարտաւորութիւն է դրել նուաստիս վրայ լուսանկարչական վերարտադրութեամբ կարճ բացատրութեան հետ ցոյց տալ հայ գրի զարգացումըն ու տեսակները սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը: Մինչեւ այդ՝ արդէն բաւական նիւթ ունէինք հաւաքած Մայր Աթոռի եւ Ս. Երուսաղէմի հարուստ մատենադարաններից, մասամբ եւս աշխատել ենք լրացնել այդ յանձնարարութիւնն ընդունելուց յետոյ՝ ընտրելագոյն ձեռագիրներից եւ կարեւոր արձանագրութիւններից: Հնագոյն՝ Է. Ը. Թ. դարերի՝ արձանագրութիւններից զատ, որոնք հազուագիւտ մնացորդներն են հայ գրի, եւ լրացնում են ձեռագիրների պակասը, յաջողուել է մեզ ձեռք բերել նշանաւոր գրիչների, հայ մատենագիրների, թագաւորների, իշխանների եւ կաթողիկոսների սեփական գրութիւններ, որոնք անհատական բնոյթ կրելով հանդերձ լաւագոյն նիւթ են հայ գրի զարգացման պատմութեան:

Հայոց գիրը միանգամից չէ զարգացել եւ ներկայ վիճակին հասել, Ս. Մեսրոպի ձեւակերպած այբուբենը ժամանակի ընթացքում գիտակցաբար եւ անգիտակցաբար փոփոխութեան է ենթարկուել եւ հետզհետէ կատարելագործուել: Ի՞նչ ձեւի եւ տեսակի գիրեր է յօրինել Ս. Մեսրոպ եւ ինչպիսի՞ զարգացման ընթացք առացել, միայն բանասիրութիւնը կարող է լուսաբանել եւ մօտաւոր գաղափար տալ այդ մասին: Այն գիտութիւնը, որ զբաղւում է գրերի ծագման եւ զարգացման պատմութեամբ, նրան յարակից խնդիրներով, կոչւում է հնագրութիւն: Այդ գիտութիւնը շատ կարեւոր նշանակութիւն ունի հայագիտութեան համար. նա ոչ միայն դիւրացնում է ձեռագիրների ուսումնասիրութիւնը նորահաս գիտնականների համար, այլեւ յաճախ լուսաբանում է խնդիրներ, զորս լուծել անհնար կը լինէր առանց հնագրութեան:

Թուականով յայտնի շատ հին ձեռագիրներ մեր ձեռքը չեն հասել, ինչպէս Յոյներն ու Ասորիները ունեն Ե. եւ Զ. դարերից. բարբարոսութիւնը մի կողմից, ապա հին գրերի խոշորութիւնն ու դժուար ընթեռնլիութիւնը, հատափոր ձեռագիրների թանգութիւնը պատճառ են դարձել հին ձեռագիրների չքացման: Ձեռագիրների կազմին կցուած են շատ անգամ պահպանակներ, կտրուած՝ հնագոյն մագաղաթի մատեաններից, որոնց արժէքը, սակայն, քիչ է թուական չունենալու կամ պատառիկ լինելու պատճառով: Նոքա կարող են միայն նիւթ լինել թուականով ձեռագիրների համեմատութեամբ գրութեան դարը եւ գրերի հնագոյն ձեւերը որոշելու համար: Կան եւ կրկնագիր կոչուած մագաղաթի ձեռագիրներ կամ պատառիկներ, որոնք յետին գրիչների կողմից քերուած են եւ ժամանակի գրչութեամբ նրանց վրայ գրած իրենց ցանկացածը: Տարրաբանական միջոցներով այժմ հնարաւոր է այդպիսի քերուածը ընթեռնլի դարձնել, բայց տարաբախտաբար հին թուականով կրկնագիրեր յայտնի չեն եւ եղածները մանրամասն ուսումնասիրութեան չեն ենթարկուած:

Թուականով մինչեւ այժմ յայտնի ձեռագիրը Թ. դարից է, 887 թուականից, որ պահւում է Լազարեան ճեմարանի մատենադարանում եւ հրատարակուած է լուսատիպ նմանութեամբ հանգուցեալ Փրոֆ. Խալաթեանի ձեռքով եւ իշխան Աբամելիք–Լազարեանի ծախքով: Ժ. դարից արդէն ունենք մօտ տասը Աւետարան եւ այլ ձեռագիրներ: Այս պակասը պէտք է լրացնենք արձանագրութիւններով, որ գոնէ Է. Ը. Թ. դարերի համար մի քանի օրինակներ ունենք թուականով եւ ժամանակով յայտնի: Ունենք եւ մոզայիկների հետ մի քանի արձանագրութիւն Երուսաղէմում, բայց առանց թուականի, թէեւ համարւում են աւելի հին, քան վերոյիշեալ թուականով եւ ժամանակով յայտնի արձանագրութիւնները:

Հայ գրչութեան ծաղկման լաւագոյն շրջանը, որակով ու քանակով, ԺԲ. դարու վերջերից սկսած մինչեւ ԺԴ.-ի առաջին կէսն է, երբ տիրապետող է հանդիսանում գրի այն տեսակը, որ ընդունուած է այժմ տպագրութեան մէջ եւ յայտնի է բոլորագիր *անունով: Գրչութեան արուեստին համընթաց է նաեւ մանրանկարչականը. շատ անգամ մինչեւ իսկ նշանաւոր գրիչներ միեւնոյն ժամանակ եւ մանրանկարիչ են, ինչպէս Թորոս Ռոսլին, Սարգիս Պիծակ եւայլն: Նոյնը, կարծես, կարող ենք ասել նաեւ երկաթագրի մասին: Է. դարը հայ ճարտարապետական արուեստի զարգացման լաւագոյն շրջաններից մէկն է. այդ դարից մնացած արձանագրութիւններն էլ իրենց գեղեցկութեամբ եւ կանոնաւորութեամբ գերազանցած են Ը. Թ. եւ Ժ. դարու սկիզբների արձանագրութիւններին, որքան էլ վերջիններս քիչ լինեն՝ համեմատութեան համար: Երկաթագրի զարգացման հայրենիքը Հայաստանն է, իսկ բոլորագիրինը՝ Կիլիկիան: Այնտեղ հայ թագաւորներն ու իշխանները, կաթողիկոսներն ու եպիսկոպոսները հովանաւորել են գրչութեան եւ նրա հետ կապուած մանրանկարչական արուեստը: Այդ շրջանին լաւագոյն ձեռագիրները բարձրարժէքան անձանց սեփականութիւնն են մեծ մասով:*

Հայ գրի տեսակները չորսի կարելի է բաժանել — երկաթագիր, բոլորագիր, նօտրագիր *եւ* շեղագիր, *իւրքանչիւրը ստորաբաժանումներով եւ անցման շրջաններով: Երկաթագիրը հայ գրի խոշոր տեսակն է, որ գործածուած է ձեռագիրների մէջ մինչեւ ԺԳ. դարը, ներկայ տպագրութեան գլխատառերը: Երկաթագրի միւս տեսակներն են* միջին եւ փոքր երկաթագիրները*՝ իրենց պէսպիսութիւններով հին արձանագրութիւնների գիրը սովորաբար խոշոր կամ մեսրոպեան երկաթագիրն է: Բայց կան նաեւ անցման բոլորագրով եւ շեղագրով արձանագրութիւններ:*

ԺԲ. դարու կէսերից արդէն երկաթագիրը տեղի է տալիս բոլորագրին, որ, ինչպէս վերեւ նկատեցինք, ներկայ տպագրութեան գիրն է եւ կատարելապէս տիրապետող է դառնում ԺԳ. դարում: Նոտրագիրը գործածուել է սկսած ԺԴ. դարից, բայց ոչ երբեք այնպիսի ընդարձակ ծաւալով, ինչպէս բոլորագիրը: Գրքերի մէջ ամէնից քիչ ընդունելութիւն է գտել շեղագիրը, որ մեր ներկայ սովորական գործածութեան գիրն է, համեմատաբար աւելի դիւանական՝ թղթերում, անհատական յիշատակարաններում, հազուագիւտ դէպքում նաեւ արձանագրութիւնների մէջ: Ռուբինեանց իշխանների եւ յետին շրջանի կաթողիկոսների դիւանական թղթերն ու կոնդակները գրուած են շեղագրով կամ նոտրագրով.

Կան գրութիւններ, որոնց ընդհանուր բնոյթը երկաթագիրն է. բայց, հատ հատ տառեր բոլորագիր, ինչպէս եւ կան ձեռագիրներ կամ արձանագրութիւններ, որոնք ընդհանուր բնոյթով բոլորագիր են, բայց որոշ գիրեր՝ երկաթագիր: Այդ տեսակ գիրերը անցման երկաթագիր *կամ* անցման բոլորագիր *են կոչւում եւ ունեն իրենց պէսպիսութիւնները:*

ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆՑ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՎԻԵՆՆԱՅԻ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

(Ը. եւ վերջին մաս)

1918 *թուի ամառը, Հայաստանի անկախութեան հռչակումից մի քանի օր անցած, Հայոց Ազգային Խորհուրդը, Թիֆլիսից, որոշ յանձնարարութեամբ ուղարկեց ինձ Կամաւորական Բանակի մօտ: Յարաբերութիւնները Ռուսաստանի հետ համարեա կտրուած էին: Մեծ դժուարութեամբ, ծովով ու ցամաքով, ես ինձ ձգեցի Եկատերինոդար, Կուբանի կազակների մայրաքաղաքը, որ Կամաւորական Բանակի գլխաւոր կայաններից մէկն էր: Այնտեղ պիտի իմանայի Կամաւորական Բանակի հրամանատար Զօր. Ալեքսէյեւի շտապի տեղը:*

Եկատերինոդարում իմ ընկեր ու բարեկամ փաստաբան Նիկողայոս Սաթունեանը, որ հայկական կոմիտէի ներկայացուցիչն էր տեղական իշխանութեան մօտ, եւ մարդ չկար, որի հետ ծանօթ չլինէր, տարաւ ինձ ընթրիքի Սպայական Միութեան ճաշարանը:

Նոր էինք տեղ գրաւել, երբ մեր սեղանին մօտեցաւ լեցուն մարմնով եւ ժպտուն աչքերով մի զինուորական: Սաթունեանը մեզ ծանօթացրեց եւ հրաւիրեց նորեկին ընթրելու մեզ հետ:

Նորեկի դէմքը ինձ ծանօթ թուաց: Տէր Աստուած, ո՞ւր էի տեսել ես այս մարդուն: Միտքս չարչարում էի, բայց չէի կարողանում յիշել: Մարդն էլ, կարծես, ուշադրութեամբ զննում էր ինձ. ինչ որ պատմում էր Սաթունեանին, բայց ուշքը իմ վրայ էր: Վերջապէս չդիմացաւ ու հարցրեց.

— Ինձ ծանօթ է թւում ձեր դէմքը: Ասացէք, խնդրեմ, ո՞ւր եմ պատիւ ունեցել տեսնելու ձեզ:

— Նոյն բանը կարող եմ ասել ես ձեզ, պատասխանեցի ես. ինձ ծանօթ է թւում ձեր դէմքը. ո՞ւր եմ տեսել ձեզ:

Երկուսս էլ չէինք յիշում եւ շարունակեցինք ընթրիքը:

Մէկ էլ մարդը սեղանի վրայ նետեց պատառաքաղը եւ բացագանչեց.

— Դուք Եկատերինոսլաւում եղե՞լ էք.

— Ոչ, ես Եկատերինոսլաւում չեմ եղել:

— Դուք Եկատերինոսլաւում ծանօթ ունեցե՞լ էք:

Ես այդ էլ չէի յիշում:

— Դուք Վիէննայում եղե՞լ էք, Վոլոչիսկ...

— Ա՛ա, յանկարծ յիշեցի ես. դուք Եկատերինոսլաւցի փաստաբա՞նն էք:

Մարդը ուրախութիւնից չգիտէր ինչ ասել: Խնդալով պատմեց Սաթունեանին մեր ճամբորդութեան բոլոր մանրամասնութիւնները:

— Իսկ ի՞նչ եղաւ այն տարօրինակ գործիքով երաժիշտը, հարցրեց նա Սեւքարեցի Սաքոյի մասին:

— Դժբախտաբար, նա մեռաւ Երեւանում, քոլերայից. մեր նշանաւոր հայդուկներից էր:

— Ես այդպէս էլ կարծում էի, յայտնի մարդ պիտի լինէր, հաստատեց նա:

Պարզուեց, որ մեր բարեկամը նշանաւոր փաստաբան էր եւ հասարակական գործիչ Հարաւային Ռուսաստանում. ինչքան ցաւում եմ որ անունը մոռացել եմ: Պահեստի սպայ էր եղել եւ պատերազմի սկզբին զօրակոչի էր ենթարկուել: Այժմ գնդապետի աստիճան ունէր, ադիւտանտ պաշտօնեայ էր Կամաւորական Բանակում, Ռոստովում, ուր պիտի մեկնէր մի քանի օրից:

Աղ ու հաց կեր եւ բարեկամութիւն

ՕՍԿԱՐ ԷՋԷՐ

ՔԱՒԱՐԱՆԻ ՀՈԳԻՆԵՐԸ

Միակ վարձատրութիւնը որ կը սպասեմ, ձեզմէ, թոյլ տաք ինծի որ իմ կարգիս ես ալ դարպասեմ Թերեզային, իբրեւ վնասուց հատուցում ...

Եւ ապա, տեսնելով որ Տոն Ժուան գրեթէ համոզուած էր, աւելցուց.

— Որոշեցէք, որովհետեւ ես այս գիշեր չեմ ուզեր տեսնել Ֆաուսթան, եւ եթէ կը մերժէք, այս նամակը կուտամ գեբուկ Ֆադրիքին եւ ան է որ պիտի օգտուի առիթէն...

— Օ՛հ, ինչ կ՚ուզէ թող ըլլայ, բացագանչեց Տոն Ժուան առնելով նամակը, եւ ինքզինքին քաջութիւն տալու համար մէկ ումպով պարպեց Մոնթիլլայի խոշոր գաւաթ մը:

Ժամը կը մօտենար: Տոն Ժուան որ տակաւին կը կաշկանդուէր խղճմտանքի մնացորդէ մը, իբարու եւեւէ կը պարպէր գաւաթները. ինքզինքը յանձնելու համար տեսակ մը թմրածութեան:

Վերջապէս լսուեցան մօտակայ ժամացոյցի մը հարուածները:

Տոն Կարսիա իր վերարկուն նետելով ընկերոջը ուսերուն, զայն առաջնորդեց մինչեւ իր Հոմմուհիին դուռը, ու ապա, նախապէս որոշուած նշանը տալով, բարի գիշեր մաղթեց եւ հեռացաւ, առանց նոյն իսկ զոյզն չափով խղճահարելու իր կատարած տգեղ գործին համար:

Դուռը իսկոյն բացուեցաւ: Ֆաուսթան կը սպասէր արդէն երկար ատենէ ի վեր:

— Դո՞ւք էք, Տոն Կարսիա, հարցուց մանկամարդ կինը ցած ձայնով:

— Այո, պատասխանեց Տոն Ժուան, աւելի ցած, եւ դէմքը ծածկած լայն վերարկուին մէջ:

Ներս մտաւ եւ երբ դուռը գոցուեցաւ, Տոն Ժուան սկսաւ բարձրանալ մութ սանդուխէ մը, առաջնորդուած մանկամարդուհիէն:

— Շրջազգեստիս ծայրէն բռնեցէք, շշնջաց Ֆաուսթա, եւ հետեւեցէք ինծի որքան կարելի է կամաց եւ անշշուկ:

Քիչ ժամանակ ետք, Ֆաուսթայի սենեակին մէջ կը գտնուէին:

Միակ լամբար մը կար կ՚արձակէր տարտամ լոյս մը: Առաջին առթիւ, Տոն Ժուան, առանց իր վերարկուն եւ գլխարկը հանելու, կռնակը սենեակին դրան տուած, կեցաւ: Տոնա Ֆաուսթա դիտեց զայն պահ մը, առանց բառ մը արտասանելու, ապա, յանկարծակի յառաջացաւ դէպի երիտասարդը, անոր երկարելով իր բազուկները:

Տոն Ժուան, իր կողմէն, նետելով իր վերարկուն, յառաջացաւ դէպի երիտասարդ կինը, նոյնպէս բազուկները տարածած:

— Ինչ, այդ դո՞ւք էք, Տէր Տոն Ժուան, աղաղակեց երիտասարդուհին: Տոն Կարսիա հիւա՞նդ է արդեօք ...

— Հիւա՞նդ... ոչ, պատասխանեց Տոն Ժուան... Սակայն չի կրնար գալ ... Զիս ղրկեց ձեզ մօտ:

— Օ՛հ, ինչ ցաւալի է ... Սակայն, ըսէք խնդրեմ, ուրիշ կին մը չէ՞ արդեօք պատճառը ...

— Գիտէք ուրեմն թէ անկանոն կենցաղ մը ունի ...

— Օ՛հ, որքան ուրախ պիտի ըլլայ քոյրըս ձեզ տեսնելով: Խեղճ աղջիկը, կը խորհէր թէ պիտի չգայիք ... Թոյլ տուէք երթամ եւ լուր տամ իրեն ...

— Անօգուտ է:

— Շատ տարօրինակ կերպարանք մը ունիք, Տոն Ժուան: Արդեօք գէշ լուր մը ունիք ինծի տալու: Խօսեցէք, դժբախտութի՞ւն մը պատահած է Տոն Կարսիային:

Խնայելով ինքզինքին՝ պատասխան մը տալու անհաճոյ պարտաւորութիւնը, Տոն Ժուան խեղճ աղջկան երկարեց Տոն Կարսիայի խայտառակ նամակը ...

Տոնա Ֆաուսթա աճապարանօք կարդալով զայն, նախ բան մը չհասկցաւ: Կրկին կարդաց եւ չհաւատաց իր աչքերուն ...

Տոն Ժուան ուշադրութեամբ կը դիտէր աղջիկը, որուն շրթունքները սկսած էին դողալ և ճակատը՝ ողողուած էր քրտինքի կայլակներով: Իր երկու ձեռքերով ամուր սեղմած էր նամակը՝ որպէսզի գետին չիյնար, ի վերջոյ, յուսահատական շարժումով մը, Տոնա Ֆաուսթա գոչեց.

— Այս բոլորը ի հարկէ ճիշդ չէ ... Տոն Կարսիան երբեք չէր կրնար գրած ըլլալ ... անհաւատ խարէութիւն մըն է այս ...

Տոն Ժուան պատասխանեց.

— Կը ճանչնաք իր գիրը: Իր ունեցած գանձին արժէքը չէր գիտեր... իսկ ես՝ ընդունեցայ, վասնզի կը պաշտեմ ձեզ ...

Տոնա Ֆաուսթա երիտասարդին ուղղեց խոր արհամարհանքի ակնարկ մը եւ վերսկսաւ կարդալ նամակը մեծ ուշադրութեամբ, նման այն փաստաբանին՝ որ կասկածով կը քննէ վաւերագիր մը:

Իր աչքերը յառած էին թուղթին: Ասկէ ետքն ալ արցունքի կաթիլ մը կ'իյնար այդ թուղթին վրայ ...

Յանկարծ, երիտասարդ աղջիկը յիմարի մը ժպիտով խնդաց եւ աղաղակեց.

— Կատակ մըն է ասիկա, այնպէս չէ՞, կատակ մըն է, Տոն Կարսիան հոս է ... պիտի գայ:

— Երբեք կատակ մը չէ, Տոնա Ֆաուսթա, ասիկա իրականութիւն մըն է, նման այն սիրոյն՝ որ կը տածեմ ձեզի հանդէպ: Շատ դժբախտ պիտի զգամ ինքզինքս եթէ չհաւատաք ինծի ...

ՓՐՈՍՓԵՐ ՄԵՐԻՄԷ

(17 Շար.)

պահիր, ասում է ռուսական առածը: Ինձ անգնահատելի ծառայութիւն պիտի մատուցանէր իմ այս բարեկամը, որի հետ միասին, մի քանի օրից, ես մեկնեցի Կամաւորական Բանակի կեդրոնավայրը :

Ցաւում եմ, որ չեմ յիշում այս համակրելի, Հայերիս անկեղծ բարեկամ մարդու անունը: Նրա աջակցութեամբ մեզ յաջողուեց Կամաւորական Բանակից ստանալ երեք միլիոն փամփուշտ եւ խոստում՝ մեծաքանակ զէնք, ռազմամթերք եւ զինուորական օգնութիւն հասցնելու Հայաստանին: Եթէ Վրացիները չփակէին մեր ճանապարհը, ես համոզուած եմ, որ Զօր. Ալեքսէյեւը իր խոստումը կը կատարէր: Ի միջի այլոց, ես յանձնարարութիւն ունէի եւ դրամական օժանդակութիւն ստանալ Կամաւորական Բանակից: Իմ բարեկամը ծանօթացրեց ինձ ելեւմտական շրջանակների հետ: Ես ներկայ եղայ ելեւմտական խորհրդի ժողովներից մէկին, ուր տեղեկութիւններ տուի Անդր-Կովկասի վերջին դէպքերի եւ նորակազմ հանրապետութիւնների, մասնաւորապէս Հայաստանի տնտեսական վիճակի մասին: Բնականաբար, մեզ մօտ դեռ հայկական չէքերը գոյութիւն չունէին եւ շրջանառութեան մէջ էին Անդր-կովկասեան բոնները, որոնք դրեթէ ամբողջապէս Վրացիների ձեռքն էին անցել՝ բուռն դժգոհութիւն առաջ բերելով Հայերի մէջ :

Բանկային խորհուրդում էլ համակրանքը մեծ էր Հայերի հանդէպ, բայց տպաւորութիւնս այն եղաւ, որ դրամական շօշափելի օգնութիւն Հայաստան չէր կարող ստանալ: Առհասարակ, խորհրդի մարդիկ իրենք էլ վստահ չէին թերեւս Կամաւորական Բանակի ելեւմտական կայուն ապագայի մասին :

Որտեղից որտեղ. Վիէննայի Ընդհանուր Ժողով եւ Կամաւորական Բանակ: Զարմանալի բաներ են տեղի ունենում այս մոլորակի վրայ, պարոններ ...

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՏԽՐՈՒՆԻ

Ցաւով կը տեղեկանանք, թէ Նոյեմբեր 12ին Ս. Փ. Հիւանդանոցի մէջ իր մահկանացուն կնքած է դաշնակի ծանօթ ուսուցիչ եւ մտաւորական Փրոֆ. Ստեփան Բարսեղեան :

Ողբացեալը ծնած էր 1875ին Սկիւտար: Իր նախնական ուսումը ստացած է տեղւոյն Ս. Խաչ վարժարանին մէջ եւ յետոյ աշակերտած է Պէրպէրեանի :

Վարժարանէն իսկ ցոյց տուած է երաժշտութեան հանդէպ իր սէրը եւ յատկութիւնները եւ եղած է իր շրջանի ամէնէն շատ սիրուած դաշնակի ուսուցիչը, հասցնելով բազմաթիւ արժէքներ :

Բարսեղեան աշխատակցած է բազմաթիւ թերթերու: Թերթերու մէջ հրատարակած է նորավէպեր եւ փիլիսոփայական մտածումներ :

ՄԱՆՆԻԿ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

ԽՄԲ.— Շաբաթ օր կատարուեցաւ մեր աշխատակցին՝ Մաննիկ Պէրպէրեանի յուղարկաւորութիւնը : Դամբանականներ խօսեցան Սերովբէ Եպիսկ. Մանուկեան, Պ. Պ Մ. Պարսամեան, Վրոյր Հալէպեան եւ Թ. Գառնիկ: Ստորեւ կը հրատարակենք Պ. Պարսամեանի դամբանականը արտասանուած յանուն Յառաջի խմբագրութեան:

×

— Պիտի ուզէի մեռնիլ իրիկուն մը, երբ հոգիս փաղցր է եւ երբ աչքերս երազներ ու երազներ ունին ...

— Պիտի ուզէի մեռնիլ, իրիկուն մը այսպէս, դեղին տերեւներուն վրայ աշնան ...

Այս բառերով երգած է Ողբացեալը, տարիներ առաջ երբ կեանքը կը ժպտէր իրեն, երբ պատանի տարիքի մէջ երազներով կ'օրօրուէր ...:

Իր գրականութիւնը մանաւանդ կանուխէն ճանչցած եմ, երբ տակաւին Փարիզ հաստատուած չէր, ուր անցուցած է պատանեկութեան տարիները :

Յաճախ իր այցելութիւնը կ'ընդունէի, եւ երիտասարդական խանդավառութիւն կը զգար, երբ կը ծանօթանայինք գրագէտներ ու մտաւորականներ: Կը վերապրէր մանաւանդ Պոլիսը, մանկավարժ եւ գրագէտ հայրը Ռեթէոս Պէրպէրեանը, համանուն հաստատութիւնը, ուր շատ կանուխէն հանդիպումներ ունեցեր էր ծանօթ արուեստագէտներու եւ ուսուցիչ-դաստիարակներու հետ :

Քանի մը տարուան մէջ, դժբախտութիւնն ունեցաւ կորսնցնելու երկու եղբայրներ, իմաստասէր, գեղագէտ Շահանը եւ երաժշտագէտ Օննիկը, որոնցմով հպարտ էր: Մտերմական նամակի մը մէջ, շատ կանուխէն այսպէս կ'արտայայտուէր. «եղբայրներուս կարօտը սաստիկ կը կրծէ հոգիս, անոնք կեանքիս առաջին նպատակն են :

Ողբացեալը ծնած է Սկիւտար: Նախնական ուսումն առած է ծնողքի մէջ, ետքը յաճախած է Պոլսոյ ամերիկեան գոլէճը, ուրկէ շրջանաւարտ եղած է պսակաւորի տիտղոսով: Այդ տարիները աւելի շատ վէպեր կարդալու եւ երազելու տարիներ եղած են, ինչպէս որ կը խոստովանի: Բացառիկ անփութութիւն մը ունէր, կ'ըսէ, դասերուս եւ դպրոցական օրէնքներուն համար: Ազատութեան անբռնաբարելի սէր մը, ընթերցումի մոլեռանդութիւն եւ հիւանդագին զգայնութիւն մը էութիւնը կը կազմէին: Ուրիշ խոստովանութիւն մը, միստիքականութիւն մը պատած էր զինքը, թէեւ գաղրած էր մանկութեան օրերուն պէս աղօթելէ, բայց կը սիրէր մնալ եկեղեցիներուն մթնոլորտին մէջ եւ զգալ խունկերուն բոյրը: Խոշոր ճերմակ փղոսկրէ խաչ մըն ալ կախած էր, կ'ըսէ, վիզէս :

Այդ երիտասարդական տարիներուն, շատ դժբախտ եւ շատ երջանիկ էի, կ'ուզէի լալ, եւ արցունքներուս այրուցքը զգալ: Կ'ուզէի նաեւ, որ երջանկութիւնս ամբողջ տիեզերքը գիտնար, ու իմ հոգիովս բաբախէր ամէն բան ...

Մաննիկ Պէրպէրեանի գրականութիւնն ու ապրումները ամբողջովին այս խոստովանութիւններուն մէջն են :

Ուսանող էր տակաւին, երբ «Մասիս»ի մէջ հրատարակութեան կուտար իր առաջին արձակ բանաստեղծութիւնները : 1908ին կը մեկնի Փարիզ, ուր կը հետեւի Սորպոնի գրականութեան դասընթացքին: 1911ին կը հրատարակէ առաջին հատորը, « Արձակ երգեր» խորագրով: Աշակերտած է Օր. Մարգարիտ Բաբայեանի : 1925ին՝ գրած է Բ. հատոր մը, «Արեւոտ ճամբան», արձակ բանաստեղծութիւններ, որուն ֆրանսերէն թարգմանութիւնը, Մօն Շըմէն անսօլէյէ, լոյս կը տեսնէ 1955ին: 1929ին կը գրէ իր առաջին վիպակը «Փօթօրիկ» Վենետիկի մէջ : 1933-1946 կ'ապրի Եգիպտոս, մասնաւորաբար Աղեքսանդրիա, ուր կը հրատարակէ «Հեթանոսի տղայ» խորագրով վիպակներու շարքը 1946ին, եւ որուն յունարէն թարգմանութիւնը կը կատարէ ծանօթ բանաստեղծ Փօլ Կնեֆթոս: Անգլերէնէ թարգմանած է Օսքար Ուայլտի «Սալոմէն»: Կը ձգէ անտիպ գործեր: Ողբացեալը աշխատակցած է «Շանթ» շաբաթաթերթին, « Հայրենիք » ամսագրին եւ վերջին տարիները «Յառաջ» օրաթերթին, որուն մէջ հրատարակած է շատ ինքնատիպ արձակ գրութիւններ, ինքնակենսագրական նիւթերով հիւսուած :

Ողբացեալը 1910ի գրական սերունդին կը պատկանի: Արձակ բանաստեղծութիւնները, իրեն յատուկ գրական սեռի մը վերածած է, ուր երեւան կը հանէ կանացի զգայութիւններ, մեծ մասով առօրեայ ապրումներ, քնարերգական զեղումներով հարուստ, եւ որոնք կապուած են միշտ մտերիմ պահերու: Գերազանցապէս տպաւորապաշտ դրագիտուհի մըն էր, առաւելապէս երիտասարդական հակումներով ,յաճախ տխրութեամբ համակուած : « Արեւոտ ճամբան» արձակ քերթուածներուն մէջ, բնութեան տարրերուն կը խառնուի իր էութիւնը, կարօտով ու երազներով, երբ ձանձրախտը, կաթիլ կաթիլ կը գրաւէ իր հոգին : Գարնան եղանակէն աւելի, աշունն է որ նիւթը կը կազմէ իր քնարերգութեան: Թիւրիմացութեան մէջ էին անոնք, որ կը կարծէին թէ ողբացեալը հայկական շրջանակներէ միշտ հեռու ապրած է եւ միջազգայնական հակումներ ունի: Ան գրած է «փոքրիկ Հայաստան » խորագրով գեղեցիկ պատմուածք մը, Հայու հարազատ զգացումներով, որուն մէջ կը ներկայանայ սրամիտ ոճով, դիտելու կարողութիւնով եւ պատկերալից խորհուրդներով :

Վերջերս դառնացած էր, եւ յաճախ կը մտածէր մտաւորականներու լքուածութեան եւ անորոշութեան վրայ : Սակայն Անիկա պահեց միշտ գրականութեան հանդէպ իր ամբողջական սէրն ու հետա-

ԵՕԹԱՆԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

ՇԱԻԻԼ.— Արդութեան խումբը եւս տօնեց Հ. Յ. Դ. Եօթանասնամեակը եւ «Արդութեանի» կազմութեան 33րդ տարեդարձը Շաւիլի դպրոցի սրահին մէջ ընկերահամակրական խնճոյքով մը : Ներկայ էին մեր բոլոր ընկերները իրենց ընտանեկան պարագաներով, ինչպէս նաեւ համակիր բարեկամներ :

Նախագահութիւնը ստանձնեց ընկեր Ս. Յովհաննէսեան, որ բացատրելով օրուան նպատակը, առաջին խօսքը տուաւ ընկեր Ժիրայր Մկրճեանին: Մեր երիտասարդ ընկերը կուռ եւ խանդավառ բանախօսութեամբ մը համառօտ պատմականը ըրաւ հայ ժողովուրդի նախնիքներու արիարանց քաջագործութիւններուն, ապա, պարծանքով եւ խանդավառութեամբ կանգ առաւ ժամանակակից դէպքերու վրայ, երբ ստրկացած ժողովուրդը՝ Փլան կամ Արմեաչկան յանկարծ յեղափոխական դարձաւ, յաջողեցաւ անկախ հայրենիք ստեղծել Արարատի ստորոտը :

Խօսքը տրուեցաւ Շաւիլի եկեղեցւոյ վարչութեան անդամներէն Պ. Նշան Հայթայեանի, «Կը յարգեմ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, եւ այսօր իմ շնորհաւորութիւններս կը բերեմ ձեզի ձեր եօթանասնամեակին առթիւ, տեսնելով որ Սփիւռքի մեր իրականութեան մէջ ան է որ եռանդուն աշխատանքով վառ կը պահէ հայրենիքի եւ Հայութեան գաղափարը : Դաշնակցութիւնը կը նմանցնեմ Յ. Թումանեանի առածին, կաղնիին որ այնքան դժուարին պայմաններու մէջ ապրեր է 70 երկար տարիներ եւ դարձեալ նոյնիսկ միեւնոյն դժուարին պայմաններու մէջ պատրաստ է գործելու քանի մը 70 տարիներ, կեցցէ մեր ժողովուրդը, կեցցէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը »:

Խօսք առին նաեւ ընկեր Շիրվանեան, «Զաւարեան» կոմիտէի կողմէ, ընկեր Գ. Փափազեան, ինչպէս նաեւ Օր. Սրապեան: Խօսեցաւ նոյնպէս մեր սիրելի վեթերան ընկերուհի Սաթենիկ Տէր-Դաւթեան, որ յուզումով յիշեց իր երիտասարդութեան օրերը մեր երրորդութեան Քրիստափորի, Ռոստոմի եւ Զաւարեանի շունչին տակ, յիշեց անոնց կեանքէն դրուագներ :

Ընկերուհի Աստղիկ Քէօսէեան եւ ընկեր Խորէն Մինասեան «Անոյշ»էն իրենց երգերով եւ Տիկին Սոնա Փափազեան դաշնակի վրայ մէկ քանի հայկական կտորներով փայլ տուին մեր հանդէսին, իսկ մեր երիտասարդ ընկերները խառնուած իրենց տարեց ընկերներու յեղափոխական երգեր կ'երգէին մինչեւ ուշ գիշեր :

ԹԱՂԵՑԻ

քըքրութիւնը :

Այս տխուր առթիւ «Յառաջ»ի խմբագրութեան եւ Փարիզահայ գրագէտներուն կողմէ կը յայտնենք մեր ցաւակցութիւնը ողբացեալին եղբօրը եւ ընտանեկան պարագաներուն :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (68)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

Սակայն առանց կացութիւնը եւ դոցա առաջացումը պարզելու՝ դիմել մէկին խստագոյն պատժի՝ կը լինէր ոչ խոհեմ, ոչ հրահանգելի: Մենք պարտ ենք նախ համոզել նախարարաց, որ վտանգալից քայլ են առած թէ իրենց եւ թէ Հայոց Աշխարհի համար :

— Ուրեմն տէր հազարապետը կամենում է, որ լինեմ զիջող եւ յանդգնութիւնը նոցա թողնեմ անպատի՞ժ .— ասաց Արշակը եւ զննող նայուածքը սեւեռեց Գնունուն :

Բայց ծերունին բոլորովին չշփոթուեց.

— Ոչ, արքայ, առ այժմ չեմ հրահանգում ոչինչ եւ չեմ էլ ցանկանում խառովութիւն, քանզի խռովութիւնը մեզ կը բերի թշուառութիւն եւ աղէտներ չարագոյն ... Ես կամիմ նախ պարզենք չարժաւէթը նոցա մերժումի եւ ապա համոզէլ ... համոզել, — չեչտեց նա :

Թագաւորը, հիասթափուած, տօրից յենուեց գահին եւ նայեց Հայր-Մարդպետի կողմը, կամենալով լսել նաեւ նրա խօսքը . բայց ներքինին լռում էր գլուխն իջեցրած, եւ դա զարմացրեց Արշակին : Զէ՞ որ նա սովորաբար չէր խուսափում խօսք առնելուց . իսկ երբ չէր ցանկանում խօսել, հազուադէպ, անկարելի էր լինում խօսք իմանալ նրանից :

« Աղուէսը երբեւի զրուցել չի կամենում ... Մօրքը թաքցնում է՝ մարդոց չվիրաւորելու համար: — մտածեց թագաւորը, եւ, աչքերը լրիւ բանալով, ասաց .

— Կամեցայ, տիարք, որ օգնէք ինձ ձեր խորհուրդներով խոհական, բայց քանզի ցանկալի էք համարում խորհել կրկին, ուստի խորհենք ամէնքս ... Բայց պարտազանցութիւնը եւ յանդգնութիւնը բնաւ պէտք չէ թողնել անպատիժ :

Ու Արշակը մէկէն, ոմանց թուաց դըժգոհ, ելաւ գահից. դա նշան էր, որ խորհուրդը վերջացած է եւ ամէնքը ազատ են: կարող են գնալ, ուստի եւ աւագները գլխի խոնարհումներով, իրար ետեւից, դուրս եկան դահլիճից :

Սովորաբար, նման խորհուրդներից յետոյ, Արշակը խնդրում էր աւագներից որեւէ մէկին՝ մնալ առանձին խօսելու, բայց այս անգամ չպահեց եւ ոչ մէկին: Եւ երբ նրանք գնացին բոլորովին՝ նա դարձաւ իր դպիրին, որ տակաւին, սուր մօրուքը կախ, մնացել էր կանգնած, հըրամանի պատրաստ :

— Դու եւս ազատ, ես, Եզր :

Դպիրը վերցրեց արծաթ սկուտեղը՝ վրայի ոլորուն գրութիւններով հանդերձ եւ նոյնպէս դուրս եկաւ՝ նոյն սովորական խոնարհումներով, որոնք սակայն, այծի մօրուքի շնորհիւ, թւում էին ծամածռութիւններ :

Մենակ մնալով՝ Արշակը մտածեց, որ սպարապետը եւ Բագրատունին թերեւս իրաւացի են,— առ այժմ հարկ չկայ պատժել խստմնազանց նախարարներին, հարկ է պարզել իրօք, թէ ինչո՞ւ նրանք խռովեցել են այնքան, որ յանդգնել են յղել իրեն մերժողական գրութիւններ : Ո՞րտեղից նոցա այդ համարձակութիւնը, այդ դէմընթաց ոգին, ինչ նկատելի չէր մի քանի ամիս առաջ, երբ նոքա պարկեշտ ու հնազանդ մասնակցում էին նախարարների միաժողովին:

Արշակը հանդարտ քայլում էր դահաւորահի երկարութեամբ եւ խորհում, թիկնոցը վար առած: Երբեմն անցնում էր առանձնարանը, որ կից էր դահաւորահին: Նախարարների մերժումը նրան թւում էր վիրաւորանքից աւելի արհամարհանքի համնող մի բան ... Նա չէր մտածում, որ իր պահանջն անտովոր է եւ կարգից դուրս ... ուստի եւ խորհելով՝ կրկին ու կրկին դալիս էր այն եզրահանգումին, որ գրութեանց հեղինակ նախարարների յանդգնութիւնը ներշնչուած կամ կատարուած է մէկի թելադրանքով :

Մտածելով՝ Արշակը համոզւում էր, որ Վարդի բերած լուրերը լիովին հաստատեցին Տիրիթի խօսքերը եւ իր կասկածները Գնէլի նկատմամբ : Այդ կասկածներն աւելի ամրապնդեց նախարարների գրութիւնը ... Մերժողական ...Ու նա որոշեց՝ նախ պարզել այդ դաւը, ապա զբաղուել քաղաքով ...

Բայց ո՞վ էր այդ դաւողը ...

Արշակի միտքը կանգ էր առնում միայն Գնէլի, արքայազն Գնէլի վրայ :

« Բերդերը չեն յանձնում, մարդեր չեն տալիս» ,— մտածում էր նա եւ այդ ամէնի պատճառը համարում էր այն, որ նրանք ապաւինում են Գնէլին: Այդ ամէնը հաւանաբար նրանց թելադրում է ոչ թէ ինքը Գնէլը անձամբ, այլ անշուշտ նրա ներկայութիւնը Կավաշում: Ինչո՞ւ քանի Գնէլը չէր եկել Կաւաշ՝ ամէնքը հնազանդ էին եւ պատրաստակամ ... Սակայն նրանք փոխուեցին Գնէլի Կաւաշում բնակութիւն հաստատելուց յետոյ .. Ոչ միայն փոխուեցին ... այցելում են նրան, մասնակցում նրա հարսանիքին, խնճոյքներին իրենց որդիներին ուղարկում են նրա մօտ՝ զինախաղերի ու զինավարժութեան ...

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ

Տիթրոյիթէն Տիկին Աղաւնի Մուրատ-եան երեւան Ն. Ֆ. կը նուիրէ Տիկին Աստղիկ Նուրեանի յիշատակին։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՀԱՅԱԾԷՍ ՊԱՏԱՐԱԳ
ՎԱՏԻԿԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Այս Կիրակի, ժամը 10.30ին, համբի-ւռաւոր Ս. Պատարագ պիտի ձայնասփռուի Վատիկանի ձայնասփիւռէն։

Պատարագիչ՝

ԱՐՀԻ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

Առաջնորդ Ֆրանսայի Հայ կաթողիկէ-ներուն։

Քարոզիչ՝ Գեր. Ներսէս Վրդ. Սեթ-եան, Մեծաւոր Հռոմի Լեւոնեան Հայ Կղերանոցին։

Կարճ ալիք՝ 31.10, 25.55, 19.84։
Միջին ալիք՝ 196 մեթր։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի վար-չութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները։ Գ. Տիգրան Գոյա-ճեան (Գոսթոն) հարիւր Ն. Ֆ., Ոմն 100 Ն. Ֆ., Օր. Թագուհի Գնդունի քսան Ն. Ֆ., Տիկին Մ. Գոյաճեանի մահուան Բ. տարելիցին առիթով, Տիկին Գ. Մազլըմ-եան քսան Ն. Ֆ. փոխան ծաղկի ողբաց-եալ Տիգրան Զէթունցիի մահուան առ-թիւ։

Նուիրատուներէ ստացած է.— Գ. Տիգ-րան Վրոյր, (Գեյժիա) 500 Ն. Ֆ., Գ. Վաղարշակ Մելիքեան հարիւր Ն. Ֆ., Գ. Սիրաքեան յիսուն Ն. Ֆ., Գ. Ֆեյլան-եան (Լիոն) քսան Ն. Ֆ.։

×

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ դիւանը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները իր կրթ. ձեռնարկ-ներուն համար.

Օր. Տիրուհի Անդրանիկեան 30 Ն. Ֆ., Լեւոն Մսերլեան մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի։ Այրի Տիկին Բերուզ Մոս-ուեճեան քսան Ն. Ֆ. Տէր եւ Տիկին Վահ-րամ Մոսուրեան քսան Ն. Ֆ., ողբաց-եալ Սեդրակ Փափազեանի մահուան (Ժը-նեւ) առթիւ փոխան ծաղկեպսակի։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ
ԵՐԵԿՈՅԹ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սե-րունդի Ալֆորվիլի խումբին կողմէ

Այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 21էն մին-չեւ լոյս, Ֆաղաքապետարանին սրահը, Րիւ Վոլթէր։

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակ-ցին.— Ֆագլին Փափազեան, Մարի-Րոզ Սօֆեան, Արայ Գրիգորեան եւ Միշէլ Բալըքեան (Արտասանութիւն)։ Քրիս-թիան Գալայճեան, Սեդա Ուստոյեան եւ Անթուա Քիւփէլեան (երգ)։

ՀԱՅԿ. ՊԱՐԵՐ.— Հ. Յ. Դ. Նոր Սե-րունդի Պոնեօ-Քաշանի պարախումբին կողմէ, մասնակցութեամբ ՎԻԳԷՆ ԹՈ-ՌՈՍԵԱՆԻ։

Մուտք 2.50 Ն. Ֆ.։

ՕՐ. ՄԱԿԻ ԻՇԽԱՆԵԱՆ
եւ
Պ. ԱՐԹՕ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ
(ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԷՆ)

Նշանուած

Մարսէյլ 12 Նոյեմբեր, 1960

ԸՆԿ. ԺՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ըն-տիրողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջաններու բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 20.30ին, Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան սրահին մէջ։ (17 Րիւ Պլէօ, Մէթրօ Քատէ)։

Ներկայ կ'ըլլայ եւ կը խօսի Ամերիկա-յէն նոր ժամանած ընկեր ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ։

Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ
ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ
ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Վալանսի Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէի, մասնակցութեամբ Վա-լանսի Նոր Սերունդին։

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 20.30ին, Քաղաքապետարանի թատրոնին մէջ։

Կը նախագահէ Ընկ. Մ. ԳՕՇԱՃԵԱՆ։
Կը խօսի Ընկ. ՅԱԿՈԲ ՊԱՊԻԿԵԱՆ։

Խօսք կ'առնեն Պ. Փոմիէ (Վալանսի քաղաքապետին կցորդը) եւ ընկերուհի Օտէթ Միքայէլեան։

Գեղարուեստական նոր բաժին. Կը մասնակցին.— ՇԱՄԻՐԵԱՆ քոյրեր (Վա-լանսէն) երգ, պար, կայսր Արալի Կըր-նոպլի պարախումբը, ղեկավարութեամբ Տիկին Ա. ՍԻՍԼԵԱՆԻ։

Արտասանութիւն.— Օր. Օր. Ավճեան, Ս. Սիպեան, Խաչիկեան, Քէչէճեան։

Երգ.— Պարեան Գօզօ (Ռոմանէն), կեն-դանի պատկեր, Դաշնակցութեան Տը-նունդը (Կրընոպլէն ընկերներ Ն. Մարաշ-լեան եւ Ս. Բաբախեան, մասնակցու-թեամբ պարախումբին։

Զաւեշտ մը Ռոմանի փոքրիկներուն կողմէ, ղեկավարութեամբ գեղասան Ս. ՔԵԹԷՆՃԵԱՆԻ։

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ
ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Հերթական հաւաքոյթը, Շաբաթ, Նո-յեմբեր 26, ժամը 21էն սկսեալ,

LE NARCYS

2, Rue Quinault, Métro Cambronne

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Attractions **Bar**

ՊԱՏԱՐԱԳ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Այս Կիրակի Լիոն պիտի այցելէ Գեր. Գատուիրակ Տ. Տ. Սերովբէ Եպիսկ. Մա-նուկեան եւ հանդիսաւոր եպիսկոպոսա-կան պատարագ պիտի մատուցանէ ու ժա-մը 10.30ին ձեռնադրութիւնը պիտի կա-տարուի աւագ սարկաւագութեան աստի-ճանի աստիճանը, Գ. Յակոբ Թէրզեա-նի։

Այս առթիւ Լիոնի եւ շրջակայից ժողո-վուրդը կը հրաւիրուին խուռներամ, ներկայ գտնուիլ այս կրկնակ արարողու-թեանց։

ԿՈՒԶՈՒԻ

Աշխատասէր Տիկին մը փորձել Հաս-տատութեան մը տնական գործերուն հա-մար։ Դիմել՝

3, Av. de Grandchamps, LE PECQ (S. et O.)

Tél. 963-0172

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՊԵԼՖՈՐԷՆ Նոյեմբեր 15էն քառասուն Ն. Ֆ. ղրկող բաժանորդէն կը խնդրենք իր անունը հաղորդել վարչութեան, կտ-րօնին վրայ «Յառաջ»ի անունն ու հասցէն գրած է փոխանակ իր անունին եւ հաս-ցէին։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. ԿԱՊՈՅՏ Խաչի Փարիզի շրջանի միջմասնաճիւղային ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 16ին, Քաֆէ Ռեժանսի վերնայարկը։ Օրակարգ.— Ա) Մանուկներու Օրուան տօնակատարութիւն։ Բ) Հաշուետուու-թիւն։ Գ) Ընթացիկ հարցեր։ Կը խնդրուի մասնաճիւղերէն իրենց ներկայացուցիչ-ները ղրկել այս կարեւոր ժողովին։

ՀԱՄԱՍԱՐՓ. Միութեան Սէնթ Ան-թուանի մասնաճիւղին անդամական ժո-ղովը այս Կիրակի, Նաճարեանի ազարա-կը։ Խիստ կարեւոր է անդամներու ներ-կայութիւնը։

ՀԱՄԱՍԱՐՓ. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին ընդհ. անդամական ժողովը, այս Կիրակի առաւօտ, ժամը 9ին, 7, Գուրլ. տ'Աթէն, Պար տը Կլոպի սրահը։ Օրակարգ, տեղւոյն վրայ։ Վարչութիւնը կը խնդրէ իր բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ սոյն կարեւոր ժողովին։

ԾԱԽՈՒ Է

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ մէջ ծախու է առանց միջ-նորդի, աղաւ փակիչօն մը, պարտէզ, կառատան կարելիութիւն, աշխատանոց։ Այցելութիւն՝ Շաբաթ եւ Կիրակի։

12, Rue de Londres

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոնի Եկեղեցասէր Տիկնանց Միութիւ-նը կազմակերպած է Յունուար 8ին, Շար-պոնիէի շէնք սրահներուն մէջ, Լիոնի ե-կեղեցւոյ ի նպաստ պարահանդէս մը։

Հ. Յ. Դ.
ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սէն Ժերոմի Հ. Յ. Դ. Հայաստան ենթակոմիտէն ժողովի կը հը-րաւիրէ ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 21ին, ընկեր Մ. Զորպաճեանի բնակարա-նը։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ խումբերն ու ենթակոմիտէները.—

Քրիստափոր ենթակոմիտէն այս Շաբաթ, իրիկուն։

Շաւարշ Միսաքեան խումբը այս Շաբաթ իրիկուն։

Վռամեան ենթակոմիտէն այս Կիրակի կէսօրէ ետք։

Այս ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլան Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչները։

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» խումբի ընդհ. ժողովը այս Երեքշաբթի, ժամը 20.30ին, Քաֆէ Րէժանս մէջ, Մէթրօ Քատէ։ Բոլոր ընկերներու ներ-կայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՊԱՆԵՕ-ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. «Ար-ծիւ» ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովը այս Երեքշաբթի, ժամը 20.30ին, ծանօթ հա-ւաքատեղին։ Օրակարգ՝ նախորդ ժողովի շարունակութիւն։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Առանձէ է վեր ապասուած Լիոնի նոր դպրոցական ժամանած ըլլալով, յառաջի-կայ Նոյեմբեր21էն Երկուշաբթի, կը սկը-սի արձանագրութիւնն ու երաժշտական փորձեր, ամէն երեկոյ ժամը 8էն 10, Ազգ. Տան մէջ։

Այս առթիւ կը հրաւիրուին բոլոր երկ-սեռ երգի ու երգասացութիւնը սիրողները անխտիր գալ մասնակցելու կազմուելիք եկեղեցական եւ աշխարհիկ երգչախում-բերուն։

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց. 22Ն. Ֆր.
Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ԿԻՐԱԿԻ 20 ՆՈՅԵՄԲԵՐ — DIMANCHE 20 NOVEMBRE 1960

...Տարի – Թիւ 9955 — 36EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4756

...ՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿԻԼԻԿԵԱՆ ԱԹՈՌԸ

Ա.

...Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսու– ...Անթիլիաս հաստատումին եւ Դպ– ...ցումին երեսնամեակին առ– ...վէն. Զարեհ Ա. 29 Հոկտեմբեր թը– ...կոնդակ մը ուղղած է իր թեմերու ...ներուն, պատուիրելով, որ ...վերջաւորութենէն առաջ հոգեհան– ...պաշտօն կատարուի Կիլիկիոյ ...կաթողիկոսներուն, միա– ...ներուն եւ հաւայն բարերարներուն ...համար։ «Եւ այնուհետեւ պատ– ...մը մէջ աշխարհիկ հանդիսու– ...մը վեր առնեն այս Ս. Աթոռին ...ու դերը Հայց. եկեղեցւոյ եւ Հա– ...ժողովուրդի ծառայութեան ճանա– ...րհին վրայ» (տես Ցառաջ, 16 Նոյ.)։

...ագրական ճակատագիր մը վերա– ...ուած էր մեր նուիրապետական երկ– ...Աթոռին։ Մինչ Ամենայն Հայոց ...կաթողիկոսական Աթոռը կը մնար էջ– ...ին եւ Պոլիս ու Երուսաղէմ կը պահ– ...իրրեւ կեդրոն մեր զոյգ պատրիար– ...ութեանց, Կիլիկիոյ կաթողիկոսութիւնը ...ափառական կը դառնար 1915էն մինչեւ ...ի վերջոյ հաստատուելու համար ...երկրական ափերուն վրայ, — Ան– ...իաս, Լիբանանի հիւրընկալ երկնքին ...։

...տարագրութեան սեւ օրերուն, Կիլիկիոյ ...անկայիշատակ կաթողիկոս Սահակ Բ. ...ապաստանեցաւ նախ Երու– ...ղէմ, 1915 – 1917, ապա Անգլիացինե– ...կողմէ Սուրբ քաղաքի գրաւման նա– ...րեակին (1917 Դեկտ.)՝ Դամասկոս, ...Ջինադաղար։

...918 Նոյեմբերին, երբ վերապրողները ...ղեստքէն, Գաղեստինէն ու Սուրիա– ...սկսան վերադառնալ դէպի Կիլիկիա, ...ակ կաթողիկոսն ալ գնաց Ատանա, ...կարճ ժամանակի մէջ դարձաւ խաղ– ...հայկական ոստան մը։ Նախկին Թըր– ...Ատանան անճանաչելի էր դար– ...։

...Երուսաղէմի հայրապետը 1919ի սկիզ– ...բներն այցելեց Դամասկոս ու Երու– ...ղէմ, յետոյ անցաւ Եգիպտոս, ուր ...ոնականութիւն մը կատարեց ի նպաստ ...րենադարձներու։ 1919 Ապրիլին Կի– ...իա վերադառնալով Ցոնիային գնաց ..., ուր երկու շաբաթ միայն մնալէ ...իր Աթոռը հաստատեց Ատանա, որ ...ուած էր Ֆրանսացիներու կողմէ։

...19 Հոկտ. 7ին հրատարակեց պատմա– ...կոնդակ մը, որուն մէջ նկարագրելով ...եղեռնի գարհուրանքները, կ'ողջու– ...վերապրողները «իբրեւ թանկագին ...որները, արբազան մասունքը ազգիս»։ ...ք կը վերադառնային իրենց «նուի– ...ան ծննդավայրը, մեր ամէնուն անց– ..., ներկայ ու ապագայ փառքն եղող ...իկիան»։

...ակայն վերապրողները կը գտնէին ...րութքանք՝ տուները զորս քարինքով ու ...րենով էին շինած, «ձեռնատունկ այ– ...երը խոպանացած, կենսարեր ու հա– ...աստ արտերն ու անդաստանները կոր– ...ած ու խորթացած, կրթարանները ...երու օթեւան, նուիրական տաճարնե– ...րբապղծուած»։

...յս բոլորը կը մոռցուէին սակայն։ ...ազատութեան եւ յոյսի օրեր էին։ ...համաձայնական պետութեանց քաղա– ...կան եւ զինուորական իշխանութիւն– ...րը ժամանակաւոր կերպով գրաւման ...կը պահեն մեր հողամասերը մեր ...ապահովութեան համար», կ'ըսէր Կի– ...իոյ վշտակիր կաթողիկոսը։ Ցետոյ ...աւելցնէր.

«Վստահ ենք թէ Միացեալ Հայաստա– ...զօր ներկայացուցիչները արթնու– ...մբ կը հսկեն ու կը գործեն Միացեալ ...Ամբողջական Հայաստանի վերակազ– ...թեան գործին, արժեցնելու համար, դարերու տառապանքէն վերջ, հայ մար– տիրոսութեան եւ մարտական ուժերու գերագոյն զոհողութիւնները, եւ Հայու– թեան մնացորդը եւ անոր ապագայ սե– րունդները օժտելու ազատ հայրենիքով մը»։

Վերջացնելով, համերաշխութեան եւ համագործակցութեան յորդոր կ'ուղղէր իր ժողովուրդին, «որպէսզի Տաւրոսը Մասիսին կապող եւ հայ արիւնով գերա– գարդուած ծիածանը, ի սփիւռս աշխարհի ցրուած Հայութեան համար ըլլայ Աւետ– եաց երկիրը, ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԿԱԽ ՀԱՅԱՍՏԱՆ առաջնորդող հրեղէն սիւնը»։

Հայրենասէր հայրապետը 1920 Մարտ 13ին մեկնեցաւ Կիլիկիայէն դէպի արտա– սահման, Մարաշի աղէտէն վերջ, դաշ– նակիցներու օգնութիւնը խնդրելու, մա– նաւանդ պաշարուած Հաճընը փրկելու համար։ Փարիզի մէջ տեսնուեցաւ Հան– րապետութեան նախագահ Փուանքարէի, վարչապետին եւ Նախարարներուն հետ։ Ծաղկեպսակ մը դրաւ Լեւոն Ե. Լուսին– եանի դամբարանին վրայ։ Ութ ամսուան բացակայութենէ ետք, 1920 Նոյեմբեր 1– ին ձեռնունայն վերադարձաւ Ատանա։

Շուտով յօդս ցնդեցան Կիլիկիոյ ինք– նավարութեան եւ «ծովէ ծով Հայաս– տան»ի երազները։ Մարաշի, Այնթապի եւ Հաճընի հերոսական դիմադրութեանց յա– ջորդող աղէտները ի վերջոյ պիտի յան– գէին Անգարայի չարաբաստիկ դաշնա– գրին (20 Հոկտ. 1921)։

Պիտի պարպուէր ցանկալի Կիլիկիան։ Սահակ կաթողիկոս ապաստան պիտի գտնէր Հալէպ, որ իր թեմն էր։ Իսկ ժո– ղովուրդը պիտի ցրուէր Սուրիա եւ Լի– բանան, գրկաբաց ընդունուելով բախտա– կից Արաբներէն, որոնք մեզի պէս ճաշա– կած էին Թրքական լուծին դառնութիւն– ները։

Նոր էջ մը կը բացուէր Մեծի Տանն Կի– լիկիոյ Աթոռի պատմութեան մէջ։

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ԿԻՒՐՍԷԼ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ ԿՈՒՏԱՅ

Կը թուի թէ հանդարտած չեն միտքերը «յեղափոխական» Թուրքիոյ մէջ։

Եասը Ատայի դատարանը, որ հռոմէա– կան կրկէսի դեր կը կատարէր, չկրցաւ իրեն կառչած պահել ժողովուրդին հե– տաքրքրութիւնը։ Դժգոհութիւն ու ձանձ– րոյթ պատճառեցին վկաներու եւ ամբաս– տանեալներու հարցաքննութիւնները։ Զեղծումներու կամ խենէշութեանց պատ– մութիւնները նորութիւն չեն երկրին հա– մար։ Իսկ Ցեղափոխութեան Կոմիտէին չնդալից յայտարարութիւնը, Եասը Ատայի դատավարութեան պատրաստու– թեան առթիւ, սպասուած տպաւորութիւ– նը չգործեց արտասահմանի մէջ, հակա– ռակ «պետական հարուածին» հերոսնե– րուն, որոնք կը կարծէին գերազանցած ըլլալ Մեծ. Արեւելքի վերջին ծանօթ յե– ղափոխութեանց դերակատարները։

Այս անգամ յեղափոխութիւն մը փոր– ձուեցաւ յեղափոխութեան մէջ, գէթ հանդարտեցնելու համար ուսանողութիւ– նը կամ համալսարաններու դասախօսնե– րը։

Կատարուած յեղափոխութիւնը, պար– զապէս Կոմիտէի կազմական փոփոխու– թիւն, դեռ չի հաստատեր թէ դադրած է հրաբուխը։ Այսպէս, Կիւրսէլ, իր մօտ հրաւիրելով Թուրք լրագրողները, բացա– տրութիւն կուտայ վերջին դէպքերուն մասին՝ ապահովութիւն ներշնչելու հա– մար ժողովուրդին, հաստատելու համար թէ զօրաւոր է օրուան իշխանութիւնը։ Զանքայայի ապարանքը հաւաքուած էին Ցեղափոխութեան նոր կոմիտէին անդամ– ները եւ բազմաթիւ լրագրողներ։

Երբ Կիւրսէլ մտաւ սրահ, տեսաւ հոծ բազմութիւնը եւ ըսաւ զուարթօրէն։

— Բարի լոյս, ընկերներ։ Շատ բազ– մութիւն էք, Աստուած աւելցնէ ձեր թի– ւը։ Ի՞նչ կ'ուզէք, որոշումին հարկեցու– ցիչ պատճառնե՞րը։ Ահաւասիկ.—

Ընկերներ, Կոմիտէի ընկերներս, բո– լորն ալ, հայրենասէր, անձնուրաց, աշ– խատասէր եւ աւելի լաւին ձգտող անձեր են։ Բայց մերթ ընդ մերթ այնքան տար– բեր գաղափարներ, անհաշտ համոզում– ներ կը յայտնէին որ մեր վիճաբանու– թիւնները խնդրի մը լուծում գտնելէ ա– ւելի ճակատամարտ մը շահելու ջանքի մը կը վերածուէին։ Ամիսներէ ի վեր ջանա– ցինք կարգ – կանոնի մէջ դնել գործը, գաղափարներու միութիւն գոյացնել։ Բայց բոլոր այս ջանքերը դժբախտաբար օգուտ չունեցան։

ՀԱՄԲԵՐԱՏԱՐ ՎԱՐՈՒԵՑԱՆՔ

«Ազգին եւ աշխարհի հանդէպ իմ ըս– տանձնած պատասխանատուութիւնս ըս– տիպեց որ շատ համբերատար վարուիմ, ամբողջ կարելիս ընել եւ խրամատ մը տեղի չտուած՝ գործը կարգադրել, նոյն– իսկ մերթ ընդ մերթ ոչ անկեղծ յայտա– րարութիւններ կատարել՝ երեւոյթը փըր– կելու համար։ Բայց սա վերջին 15-20 օր– ուան ընթացքին կացութիւնը այնպիսի վիճակ մը ստացաւ, որ կասկածներ ար– թընցուց հանրային կարծիքին մէջ։ Տաղ– տապներ ստեղծուեցան, նոյնիսկ մտա– տանջութիւններ ծայր տուին։

ՀԱԿԱՍԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Իրարու ներհակ յայտարարութիւն– ները եւ խօսակցութիւնները, որոնք ծայ– րայեղ գաղափարներ կ'արտայայտէին, ժողովուրդը մղեց հարց տալու մտատան– ջութեամբ, «Ի՞նչ տեղի կ'ունենայ, ո՞ւր կ'երթանք»։ Ուժը պայթեցնելու սպառ– նալիքները մասնաւորաբար տնտեսական կեանքը անդամալուծող ազդեցութիւն գործել սկսան։ Անձկութիւն, անվստա– հութիւն, անապահովութիւն, եւ անշուշտ մտաւորականներն ալ, որ մեզի չափ հայ– րենասէր են, սկսած էին տեսնել եւ զգալ այս ընթացքին վտանգն ու տառապանքը։

ՀԱՄԱՁԱՅՆԻԼ ԿԱՐԵԼԻ ՉԷՐ

«Այս կացութեան առջեւ, ստիպուած էի լրջօրէն մտածել ազգին եւ ամբողջ աշ– խարհի առջեւ ստանձնած պարտականու– թեանս հանգամանքին եւ հարկադրանք– ներուն վրայ։ Հարկաւ կ'ընդունիք թէ ստիպուած էի որոշում մը տալ, քանի որ համաձայնութեան հնարաւորութիւններ չկային եւ անկարելի էր ուղղուիլ դէպի ճշմարտութիւն։ Այս որոշումը պէտք է տրուէր ի գին ամէն բանի, եւ պէտք էր ապահովութիւն ստեղծել որ երկիրը եւ բանակը ամբողջական վստահութեամբ մը կապուին Ազգ. Միասնականութեան Կո– միտէին, որուն վրայ յոյս դրած են։ Ո– րովհետեւ ճիշդ չէր ըլլար, որ այսպիսի գործերու գլուխ անցնէին այնպիսի մար– դիկ, որոնք պիտի արտօնէին որ մեծ ազգ մը վտանգի ենթարկուէր։ Որոշումը ինչ– քան ալ խիստ ըլլար, պէտք էր որ պա– տասխանատու դիրքի վրայ գտնուող մարդը տար այդ որոշումը՝ երբ ժամա– նակը կուգայ։ Ահա ես այդ պարտակա– նութիւնը կատարեցի եւ տուի այն որո– շումը, որ ներդաշնակ աշխատանք մը պիտի ապահովէ Կոմիտէին։ Այս որոշու– մը երբեք ուղղուած չէ անձերու դէմ։ Այս որոշման նպատակներն են գաղափա– րը, համոզումը եւ կարգուսարքի հաստա– տումը։ Մենք առաջին օրէն ազգին խոս– տացանք ժողովրդավար կարգեր հաստա– տել։ Այս խօսքը պիտի յարգուի, այս խոստումը պիտի կատարուի։

ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿԱՐԾԻՔԸ

«Իմ եւ ընկերներուս համոզումը հե– տեւեալն է.— Թուրք ազգին ապագան պէտք է բարեշրջուի ժողովրդավարական կարգերու մաքուր եւ աղնիւ մթնոլորտին մէջ։ Եւ մենք այս ուղղութեամբ ամէն արծելք տապալելու եւ արգիլնքի մը յան–

(Շար.-ը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՐԴԻՆԱԼ ԱՂԱՃԱՆԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Կարդինալ Աղաճանեան Փարիզ կուգայ հայածէս եպիսկոպոսական ձեռնադրու– թեան եւ օծումի մը համար։

Դեկտեմբեր 18ին Փարիզի մէջ պիտի կատարուի, Ֆրանսայի Կաթողիկէ Հայոց Առաջնորդ եւ այժմ Առաքելական Թեմա– կալ՝ Գերպ. Կարապետ Վ. Ամատունիի եպիսկոպոսական ձեռնադրութիւնը։

Տիտղոսաւոր Եպիսկոպոս Ամաթուսի (Կիպրոս), նորընտիր Գերապայծառին ձեռնադրութեան եւ օծումին հայածէս ա– րարողութիւնները պիտի կատարուին, շատ հաւանաբար, Փարիզի Նոթըր Տամի մայր տաճարին մէջ։

Ձեռնադրիչն է Կարդինալ Աղաճանեան, իրեն առընթերակայ ունենալով Մխի– թարեան Միաբանութեան ընդհանրական Աբբահայր Գերպ. Սրապիոն Արք. Ուլու– հոճեան եւ Գերպ. Գրիգոր Արք. Հինտիէ։

Եկեղեցական արարողութեանց եւ հան– րային հանդիսութեանց կատարումի ման– րամասնութիւնները պիտի ճշդուին յա– ջորդաբար։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԵՆՆԷՏԻԻ ստացած ձայները երթալով կը պակսին։ Ներկայիս կաթոլիկէ նո– րընտիր նախագահը միայն 150.000 ձայ– նի առաւելութիւն մը ունի եւ տակաւին շրջաններ կան որոնց արդիւնքը ծանօթ չէ։ Կրնայ պատահիլ, եւ առաջին անգա– մը պիտի չըլլայ որ Միացեալ Նահանգնե– րու նախագահ մը ընտրուած ըլլայ ա– ռանց մեծամասնութիւն ստացած ըլլալու։

ՎՐԱՍՏԱՆԻ գերագոյն խորհուրդի նա– խագահութիւնը հրամանագրով մը, վեց ամիսէն մինչեւ երկու տարուան աքսոր սահմանած է «ընկերային մակաբոյծնե– րուն»։ Այս առթիւ փոխ – վարչապետը «Իզվեստիա»յի մէջ կը գրէ.— «Մակա– բուծութիւնը անբնական երեւոյթ մըն է մեր ընկերվարական ընկերութեան մէջ, աշխատաւորները ծոյլերու, շահագոր– ծողներու կամ խուլիկաններու ներկայու– թեան չեն հանդուրժեր եւ կը պահանջեն որ վերջ դրուի անոնց հակընկերային գործունէութեան»։

«ԿԱՊՈՅՏ ՍԱՂԱՒԱՐՏՆԵՐՈՒ» ջոկատ մը 80 դիակներ գտած է Լանկվէյի մէջ, Քաթանկա։ Բոլորն ալ խափշիկ են։

ԱՏԸՆԱՈՒԸՐ անդրադառնալով Ֆրան– սայի եւ Գերմանիոյ յարաբերութիւննե– րուն յայտարարած է.— «Ատլանտեան Ուխտի նկատմամբ գոյութիւն ունեցող տարակարծութիւնը, ոչ մէկ ձեւով կ'ազ– դէ երկու ժողովուրդներու բարեկամու– թեան վրայ՝ այնքան ամուր, որ կրնայ դէմ դնել բոլոր խոչընդոտներուն»։ Ալ– ժերիան սարսափելի հարց մըն է, զոր միայն տը Կոլ կրնայ լուծել, ըսած է վարչապետը։

ՄԱՐՈՔԻ թագաւորը՝ Մոհամմէտ Ե. ճառ մը խօսած է գահակալութեան տա– րեդարձին առթիւ։ Մաւրիտանիոյ խնդ– րին առընչութեամբ յայտարարած է՝ «գաղթատիրական սմսեղուկ փորձերով զատել կ'ուզեն մայր հայրենիքէն»։ Իսկ Ալժերիոյ մասին դիտել տուած է՝ «Մէկ լուծում՝ ՄԱԿի միջամտութիւնը»։

ԱԼԺԵՐԻՈՅ Ազատագրական Ճակատը յայտարարութեամբ մը քննադատած է տը Կոլի Ալժերիոյ նոր ծրագիրը՝ վերա– կազմել Ալժերիոյ հանրային իշխանու– թիւնները։ «Այս ծրագրին նպատակն է ցեղային եւ կրօնական համայնքներու բաժնել ալժերացի ժողովուրդը»։ Ճա– կոյցը կը շեշտէ թէ միայն ՄԱԿի հսկո– ղութեան տակ, կարելի է հանրաքուէ կազմակերպել։

ՄԵՐ ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ՎԷՃԵՐԸ

ՅՈԲԵԼԵԱՆ ԲԱՌԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Դ.

Պահը, ծայրադիտչերային (ռէքոնիֆ) կոչուած, որ կը սահմանուի լուսնկային բարձրացումով խաւարած երկինքն ի վեր՝ համատարած լռութեան մէջ, մարդոց հոգին կը լեցնէ քաղցր երկիւղով մը, բանաստեղծութեամբ, կրօնական սարսուռով ու կախարդիչ խոկումներով։

Քաղդէացին, աստղերու ալիքներուն վրայ օրօրուն ու խոկուն՝ Քաղդէացի՛ն է առաւելապէս, որ շատ է նայած լուսնին, դիտած ու զննած է լուսինը, հմայուած է լուսինով, հետեւած է լուսնին պչրանքներուն, հարցաքննած, հետապնդած եւ փորձած է բա՛ն մը կորզել գիշերային ու բարձրադնաց այս աղջկան գաղտնիքներէն։

Այդ փորձերէն կը մնայ գիտութիւն մը, հին ու խորհրդաւոր։ Ինչ արժէք ալ տրուի, այսօր, այդ ժառանգութեան, ծանօթութիւններու մաչած այդ ժողովածուն կը համարուի Քաղդէաստանի պարծանքը։ Ուսում մը որ կը խօսի լուսնի ներգործութեանց մասին՝ մարդոց, կենդանիներու եւ բուսականութեան աճումին վրայ։ Ուսում մը որ կը խօսի ժամանակը չափելու մասին՝ պահերու, օրերու, շաբաթներու, ամիսներու եւ տարիներու բաժանումով։

Արդարեւ, առաջին դիտումները կը հաւատային թէ լուսինն (*) էր, որ կը նշանակէր ժամերը եւ օրերը (Ծննդ. Ա. 14)։ Ու զարմանալի չէ, եթէ Հռովմայեցիները, հետեւողութեամբ Բաբելացւոց, Երկուշաբթին կը նուիրէին լուսնին,— աւանդութիւն մը որ դեռ մինչեւ այսօր կը մնայ Գերմանացիներուն մօտ, որոնք մօնթակ կ'անուանեն Երկուշաբթին, թարգմանի «լուսնի օր»։ Եւ վերջապէս, Հիպոկրատի աշակերտները լուսնային ամսուն կը կապեն կնոջ դաշտանը, (այդ պատճառով եւս «ամսական» կոչուած), կամ ժողովուրդը դեռ կը հաւատայ թէ Ֆլորան կախում ունի «ի բարութենէ արգասեաց լուսնի» ըստ Նաբաթեան երկրագործութեան կամ Աստուածաշունչ Մատեանի վկայութեանց, փոյթ չէ թէ յետագային այլափոխուած (Բ. Օր. ԼԳ. 14)։

Նոյն այդ աւանդութիւններէն կը մնայ օրերու բաժանումը՝ ըստ չարաբաստիկ ու բարեբաստիկ ներգործութեան (փասթ ու նեֆասթ)։ Այսպէս, մինչեւ Բաբելոն կ'երկարի չարահիւսութեան թելը, որով հիւսուած են էֆիմէրտները եւ Վեցհազարեակները, վկայութիւններ բերելով լուսնահմայութենէն. «Ծուլին յաւելանայ ի յանձն մարդոյն» Յունուար ամսուան մէջ, կամ «սեւատն ուժովանայ եւ գոյնն մարդոյ աւերի» Սեպտեմբեր ամսուան մէջ։

Այս աւանդութեանց վրայ հիմնուելով՝ ժողովուրդներ կային, որոնց օրէնսդրութիւնը կ'արգիլէր որեւէ աշխատանք կատարել թապու համարուած օրերու մէջ։

Ինչպէս ըսինք, օրերը սահմանուած էին ըստ լուսնին դիմայեղումներուն ; այլ խօսքով լուսնաշրջանի պարբերականութեան,— լուսնային ամիսը կը բաժնուէր եօթնօրեակներու, որոնք սուրբ կը համարուէին կամ թապու։ Այդ սուրբ օրերը նուիրուած էին Աստուծոյ, սեփականութիւն կը համարուէին Եհովային, որ կը սպառնար մահուամբ, «պիտի սատկեցնեմ», կ'ըսէր (Եզ. Ի. 26), սուրբ օրը պղծողը, Աստուածաշունչ Մատեանի լեզուով՝ «պղծողը» (անդ, 16)։

Այդ օրը, զոր շաբաթ կը կոչէ բաբելական լեզուն, կը համապատասխանէ լիալուսնին։ Լուսնային աստուածը, տօն սահմանելով իր լրումին օրը, կախարդական ներգործութեամբ ու փառքով լեցուցած, հին իմաստութեան մը վկայութիւնը կուտայ այստեղ,— ամէն խոյանք եւ աշխատանք կը սահմանափակէ ճակատագրապաշտութեան մէջ, կը կրճատէ անհատականութեան ուժը եւ կը փակէ անհունութեան տեսիլքները, «ես եմ Տէրը» կրկնելով շարունակ։ Այսպէս կը ստեղծուի երկուութիւն մը՝ քանակային եւ որակային բաժանումներով,— մարդը իբրեւ բազմութիւն, եւ աստուած իբրեւ մէնութիւն։ Այս երկուութեան միջեւ՝ կրօնքները դրած են տիալօկ մը դեղփեան պատգամախօսութեամբ (**)։

Նման պատգամախօսութիւն մըն է եբրայական պատուիրանագրութիւնը, այլ անուամբ՝ տասնաբանեակը (տեֆալօկ), որ կը սահմանէ շաբաթապահութիւնը, եօթներորդ (***) օրուան սրբութիւնը։

Շաբաթապահութիւնը կը կազմէ կրօնական ու տնտեսական դրութեան մը հիմը,— հանգիստը (շաբաթ) որ կը սահմանուի եօթնօրեակով, յետոյ կը կրկնուի եօթը շաբաթով (Պենտեկօստէ), եօթը ամիսով (Զատիկ), եօթը տարիներով (Շմիթթահ — «ամ թողութեան» ըստ մեր գրաբարին), եօթը եօթնամեակով (Յոբելեան)։

Այս հաշիւով՝ յոբելեանը, սկիզբ առնելով լուսնին դիմայեղումներէն եւ բովանդակութիւն՝ կախարդագիտական ու տնտեսագիտական սկզբունքներէ, գերագոյն շաբաթն է,— ահա թէ ինչո՛ւ եօթը «շաբաթական տարի» (անեէ սապպաթիֆ) կոչուած է յոբելեանը, իսկ ըստ մեր գրաբարին՝ «եւթն հանգիստ ամաց»։

Այստեղ «հանգիստը» կը համապատասխանէ շաբաթ բառին։ Եբրայեցիները ունին սեփական ուրիշ բառ, նօախ, որ կը համապատասխանէ հանգիստ բառին։ Բայց իւրացուցած են ասորական «շաբաթ» բառը, որ արմատական իմաստով կը նշանակէ հրաժարիլ, իմաստի զարգացումով՝ դադրեցնել ամէն աշխատանք։ Ոսկեդարու մեր թարգմանիչները նախընտրած են հանգիստ բառը, որ կուտայ նաեւ միսթիք իմաստ մը, ինչպէս ասորականը։ Նաեւ «հանդարտիլ» բայը․․ «Ի շաբաթուն հանդարտեցին վասն պատուիրանին» (Ղուկ. ԻԳ. 56)։ Վերջապէս նաեւ «շաբաթանալ» բայը.— «Շաբաթացաւ ժողովուրդն» (Ել. ԺԶ. 30)։

Ի՛նչ ձեւով կը շաբաթանար ժողովուրդը։ «Այս բանք են» կ'ըսէ ու կը թուէ Աստուածաշունչ Մատեանը հանգստեան պատուիրանքները (Ել. ԼԵ. 1), որոնք մեծ թիւ մը չեն կազմեր։ Սակայն րաբունիները աւելցուցած են բայց գոհացած՝ հաշուելով «այս բանք են» խօսքին տառերուն թուական գումարը, որ է 39, սահմանելով ըստ եբրայական սովորութեան, «քառասուն միով պակաս», ուրեմն 39 տեսակ աշխատանք,— կրակ վառել, կերակուր եփել, լոյս վառել, փայտ ժողվել, աղ բռնել, ճամբորդել, եւ այլն։ Շատ հետաքրքրական է ուսումնասիրել այս պատուիրանքները, որքան ֆոլքլորիք, նոյնքան ծիծաղելի,— ինչպէս՝ տունէն դուրս ելլել ասեղ մը բռնած, եւ այլն։ Բոլոր ասոնք իմաստ ունին սակայն։

Այստեղ մեզ հետաքրքրողն այն է թէ յետագային բազմապատկուած են այս պատուիրանքները։

Ուշադրութիւն գրաւող կէտն այն է թէ եօթնօրեայ շաբաթապահութենէն մինչեւ եօթն անգամ եօթնամեայ շաբաթապահութիւնը կը կրկնուին նոյն պատուիրանքները, անշուշտ յաւելեալ եւ ճոխացեալ։

Այժմ, ուշադրութիւն։ Բոլոր բանասէրները համաձայն են այն մասին թէ պատուիրանագրութիւնը, որ իմաստ եւ բովանդակութիւն կուտայ յոբելենական տօնին, կատարուած է գերութենէն ետքը, Բաբելոնէն վերադարձին։ Դեռ աւելին,— Նէեմի երբեք չի խօսիր յոբելենական պատուիրանագրութեան մասին։

Այդ նկատելով որ եօթանասնից թարգմանութիւնը, ինչպէս Նէեմիի գիրքը անծանօթ կը մնան յոբելեանին, վերջապէս ընդունելով որ խոր փոփոխութիւններ կատարուած են Աստուածաշունչ Մատեանի խմբագրութեան մէջ դարերու ընթացքին, կը հետեւցնեմ թէ յոբելեան բառը եւս նոր է գործածուած, ետքէն աւելցուած։

Մեր վերջին յօդուածով՝ կը մնայ քննել այս յետամուտ բառը, այժմ, հայ լեզուին մէջ՝ ըստ քերականութեան։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Նոյն դերը ունէր նաեւ արեւը,— ասկէ՝ արեւը իբրեւ ժամացոյց գործածելու եղանակը, որու ծանօթ էին Եբրայեցիք (Դ. Թագ. Ի. 3)։

(**) Աստուածաշունչ Մատեանին մէջ բոլոր «Եւ ասէ Տէր» տարազները նման դեղփեան պատգամներու վկայութիւններ են, «Սրբութիւն Սրբոց» կոչուած պահարանին մէջէն արտասանուած։

(***) Եբրայերէն լեզուի մէջ *եօթը* եւ *շաբաթ* բառերը հանգիտութիւն մը ունին, բայց իմաստաբանական որեւէ կապ չունին։ Ընդհակառակն եօթը (*շէպա*) եւ հայհոյել (*շապա*) բառերը նոյն ծագումն ունին,— հայհոյութիւնը կը կայանար այն ոգեկոչումին մէջ, որ կը կատարուէր եօթն անգամ վկայութեան կանչելով գերագոյն ոգիները, (մինչեւ հիմա, Արաբներու մօտ սովորութիւն է երդումը կրկնել եօթանասուն անգամ)։

ՀԱՅՈՑ ԳԻՐ

ԳԼԽԱՒՈՐ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ո՞րն է սրանցից ամենահինը։ Առաջ շատ հեշտութեամբ պատասխանը գտնուած էր համարւում։ Հնագոյնը երկաթագիրն է. ապա՝ բոլորագիրը, ապա՝ նոտրագիրը, եւ, ի վերջոյ, շղագիրը։ Որոշուած էին մինչեւ իսկ ծագման շրջանները։ Այդ տպաւորութիւնը կարող է ըստացուել եւ մեր այս թռուցիկ նկատողութիւններից։ Բայց, ձեռագրերի եւ գրի տեսակների աւելի լուրջ ուսումնասիրութիւնը ցոյց է տալիս, թէ հնագոյն ձեռագրերի մէջ երբեմն երկաթագրի հետ գործածուած են բոլորագրի զանազան տեսակներ Ժ. դարում եւ աւելի առաջ։ Շղագրի օրինակ տեսանք ԺԳ. դարու սկզբից, բայց կան աւելի հնագոյնները։ Իրողութիւնն այն է, որ երկաթագիրը իր տեսակներով տիրապետող է եղել մինչեւ ԺԲ. դարը, այնուհետեւ տիրապետող է դարձել բոլորագիրը, եւ երկաթագիրը գործածութիւնից դուրս է եկել ձեռագրերի մէջ։ Արձանագրութիւնների մէջ նա պահել է իր տիրապետութիւնը եւ յետագայ դարերում։ Նոտրագրով ձեռագրեր համեմատաբար աւելի կան, քան շղագրով։ Բայց, երկուսն էլ երբեք միւս երկու գրերի նման ընդհանրութիւն չեն գտել, այլ առօրեայ գործածութեան գրեր են մնացել, մանաւանդ շղագիրը։ Գրերի անունների մասին հնուց վկայութիւններ ունենք ձեռագիրների մէջ, բայց ոչ՝ ծագման։ Է. դարու առաջին քառորդի եւ աւելի հին համարուած (Երուսաղէմի մօզայիկների արձանագրութիւնները) արձանագրութիւնների հիման վրայ ասել կարող ենք, որ խոշոր եւ միջին երկաթագիրներն իրենց հնութեամբ հասնում են մինչեւ Ե. դար. Ս. Մեսրոպի ձեւակերպած պաշտօնական գիրը անպայման երկաթագիրն է եղել, որ գործածուել է եկեղեցական պաշտաման եւ այլ գրքերի համար։ Գրի միւս տեսակները որչափ հին են, հաստատուն կռուան չունենք այդ մասին, բայց անհաւանական չէ, որ մէկը կամ երկուսը (յատկապէս բոլորագիրը) նոյնչափ հին լինեն։ Երկաթագիրը իր խոշորութեամբ եւ դժուարագործ լինելուն պատճառով անկարելի էր առօրեայ, սովորական պէտքերի համար գործածել։ Այդպիսի նպատակի համար աւելի յարմար են գրի միւս տեսակները՝ բոլորագիրն ու շղագիրը, ի հարկէ՝ ոչ իրենց կատարելագործուած ձեւերով։ Բոլորագրի հնութեան նշաններն աւելի են, քան շղագրինը։

Թուականով մեզ յայտնի ամենահին գիրը Կոմիտաս կաթողիկոսի երկու արձանագրութիւններն են՝ իր շինած Ս. Հռիփսիմէի տաճարի վրայ։ Հռիփսիմէի տաճարը, երկու ժամանակակից պատմիչների վկայութեամբ, որոնցից մէկն ականատես, շինուած է 619 թուականին։ Տեկորի արձանագրութիւնը, որ Ե. դարու վերջին քառորդի մնացորդն էր համարւում, պրոֆ. Մառի եւ Թ. Թորամանեանի կողմից կասկածի է ենթարկուած։ Յիշատակութիւններ ունենք Զ դարու արձանագրութիւնների մասին Մակար եպիսկոպոս Բարխուդարեանի «Աղուանից երկիր եւ դրացիք» աշխատութեան մէջ։ Բայց, վստահելի չեն այդ տեղեկութիւնները առանց քննութեան եւ լուսանկարչական պատկերների։ Անթուական գրութիւնների մէջ ուշադրութեան արժանի են երկուսը. մէկը՝ Եգիպտոսում գտնուած եւ հանգուցեալ հայագէտ Կարիէրի ձեռքով յայտնի դարձած պապիրոսի վրայ հայատառ յունարէն

ՕՏԱՐ ԷՋԵՐ

ՔԱՒԱՐԱՆԻ ՀՈԳԻՆԵՐԸ

— Թշուառական, պոռթկաց Տոնա Ֆաուսթա, եթէ ճիշդ են ըսածներդ, դուն աւելի սրիկայ ես՝ քան Տոն Կարսիան։

— Սէրը ամէն բանի կը ներէ, գեղանի Ֆաուսթա։ Տոն Կարսիան ձեզ կը լքէ, ձեր մխիթարութեան համար՝ ընդունեցէք զիս։ Դիմացի նկարին վրայ կը տեսնեմ Բագոսն ու Արեանը։ Ձգեցէք որ ձեր Բագոսը ըլլամ ․․․

Տոնա Ֆաուսթա, առանց բառ մը արտասանելու, առաւ սեղանին վրայ գտնուող դանակը եւ զայն բարձրացուցած՝ յառաջացաւ դէպի Տոն Ժուանը։ Այս վերջինը, սակայն, տեսած էր երիտասարդուհիին շարժումը, բռնեց անոր թեւէն եւ առանց դժուարութեան զինաթափ ըրաւ զայն, եւ խորհելով թէ անոր այս թշնամական դիրքին համար իրաւունք ունէր պատիժ մը տնօրինել, զայն երկու երեք անգամ համբուրելէ ետք, ուզեց քաշել դէպի անկողինը։

Տոնա Ֆաուսթա նուրբ եւ տկար կին մըն էր եւ սակայն ընդվզումը, ցասումն ու բարկութիւնը անոր կուտային արտակարգ ուժ մը եւ արիաբար կը դիմադրէր Տոն Ժուանին, մերթ կառչելով սենեակին մէջ գտնուող կարասիներուն, մերթ ալ ինքզինքը պաշտպանելու համար դիմելով իր ձեռքերուն, ոտքերուն եւ ակռաներուն օժանդակութեան։

Տոն Ժուան նախ երիտասարդուհիին մէկ քանի հարուածները ստացաւ ժպիտով, եւ սակայն հետզհետէ բարկութիւնը իր մօտ աւելի զօրաւոր հանդիսացաւ քան սէրը։ Ուժեղ զարկեց Ֆաուսթան, սեղմեց զայն ամուր կերպով, առանց խնայելու անոր նուրբ կազմուածքին։ Ջղայնացած էր հիմա, եւ կ'ուզէր անպայման յաղթական դուրս գալ, եթէ հարկ ըլլար նոյնիսկ խեղդել երիտասարդուհին։

Այն ատեն Ֆաուսթա դիմեց փրկութեան վերջին միջոցին՝ որ մնացած էր իրեն համար։ Մինչեւ այն ատեն կնոջական ամօթխածութեան զգացումը սանձ էր դրած իր բերնին եւ չէր ուզած օգնութեան կանչեր արձակել։ Եւ սակայն, երբ տեսաւ որ պարտութեան ժամը հասած էր, սկսաւ իր աղաղակներով իրար անցընել ամբողջ տունը։

Տոն Ժուան զգաց թէ այլեւս խնդիրը չէր կայանար երիտասարդուհին ունենալուն մէջ, այլ պէտք էր մտածել իր ապահովութեան մասին։ Ուզեց մէկդի հրել Տոնա Ֆաուսթան եւ հասնիլ ելքի դուռին։ Եւ սակայն, երիտասարդ կինը կառչած ըլլալով անոր հագուստներուն, խուսափիլը անկարելի էր։

Այդ պահուն լսուեցան բացուող դուռներու աղմուկները։ Ոտնաձայներ եւ մարդկային կանչեր հետզհետէ աւելի լսելի կը դառնային։ Բոպէ մը իսկ պէտք չէր կորսնցնել։

Ծիգ մը ըրաւ Տոնա Ֆաուսթան կարելի եղածին չափ հեռու վանելու, եւ սակայն, երիտասարդուհին ամուր բռնած էր Տոն Ժուանը եւ զայն քաշած դէպի ելքի դուռը։ Իր օգնութեան կանչերը աւելի սաստկացած էին ․․․

Յանկարծ, շնդալից աղմուկով մը սենեակին դուռը բացուեցաւ եւ դրան սեմին երեւաց մարդ մը՝ ձեռքին հրացան մը։

Մարդը զարմացական աղաղակ մը արձակեց եւ խկոյն լսուեցաւ հրացանին պայթիւնը ․․․

Սենեակին լամբարը մարեցաւ եւ տիրող մթութեան մէջ Տոն Ժուան զգաց որ Տոնա Ֆաուսթայի մատները կը թուլնային ․․․ եւ գաղջ հեղուկ մը կը հոսէր իր ձեռքերուն վրայ ․․․

Երիտասարդ կինը, ինկաւ, աւելի ճիշդ սահեցաւ գորգերուն վրայ ․․․

Գնդակ մը ջախջախած էր իր ողնուղեղը ․․․

Հայրը՝ որ ուզած էր սպաննել պատուոյ գողը, սպաննած էր իր զաւակը ․․․

ՓՐՈՍՓԵՐ ՄԵՐԻՄԷ

(18 Շար.)

հատուածը եւ միւսը՝ Երուսաղէմի հայ մոզայիկների հետ բացուած արձանագրութիւնները։ Գաբրիոսի մի հատուածը հրատարակել է Հ. Ց. Տաշեան եւ 640 թուականից, արաբական տիրապետութիւնից առաջ գրուած է համարւում Եգիպտոսում։ Մոզայիկ արձանագրութիւնները Ե. Զ. դարու գրութիւններ են համարւում եւ եթէ ստուգուի այդ կարծիքը, հնագոյն գիրը կ'ունենանք։ Ձեռքի տակ ունինք այդ արձանագրութիւնների լուսանկարչական եւ նմանագրութեամբ պատկերները։

Ինչպէս ասացինք, թուականով հնագոյն ձեռագիրը Լազարեան Ճեմարանի Աւետարանն է։ Տասներորդ դարու ձեռագրեր ունինք տասնի չափ, որոնցից մէկն է Մ. Աթոռի մատենադարանի փղոսկրէ կազմով թանկարժէք Աւետարանը, իր կազմով եւ մանրանկարներով արուեստի պատմութեան ամենակարեւոր յիշատակարաններից մէկը։ Այդ Աւետարանի գրութիւնը գաղափար է տալիս Ս. Հռիփսիմէի արձանագրութեան հետ Մեսրոպեան, խոշոր երկաթագրի մասին։ Միջին երկաթագրի օրինակ է Գրիգորիս Վկայասէրի սեփականութիւն համարուած ձեռագիրը, իսկ փոքր երկաթագրինը Ներսէս Լամբրոնացու համար պատրաստուած Նարեկը 1173 թուին։

Բոլորագրի ծաղկեալ շրջանը ԺԳ. դարն է՝ Կիլիկիայում, բայց նրա ծագումը շատ աւելի վաղ է։ Եթէ հնագոյն ժամանակներից ԺԳ. դարին յատուկ գեղեցիկ եւ կանոնաւոր բոլորագիր չունինք, հազուագիւտ չեն գրութեան ձեւեր, որոնց մէջ բոլորագրի յատկանիշներով շատ տարրական եւ ընդհանուր առմամբ բոլորագրի տպաւորութիւն են թողնում։ Այսպէս է, օրինակ, մեր մատենադարանի թղթի ամենահին ձեռագիրը՝ գրուած 97 թուականին։ ԺԳ. դարու բոլորագրի բնորոշ օրինակներ կարող են լինել Երուսաղէմի մատենադարանի երկու ձեռագիրներ։ Առաջինը՝ նշանաւոր նկարիչ եւ դրիչ Թորոս Ռոսլինի ձեռքն է։ Նա բազմաթիւ ձեռագիրներ ունի գրած եւ զարդանկարած արքայական տան եւ Կոստանդին Կաթողիկոսի համար։ Երկրորդի գրիչն է Աւետիս, ինչպէս յիշատակարանից առնուած հատուածից տեսնել կարելի է։ Վերջին ձեռագիրը Լեւոն Գ.ի եւ նրա թագուհու Աւետարանն է նկարազարդուած բաքանչելի պատկերներով, ի միջի այլոց եւ արքայական ընտանիքի։ Զափազանց բազմաձեւ են բոլորագրի տեսակները։ Պէտք է աշխատել բոլոր կարելոյն չափ ձեւեր մատչելի դարձնել ընդհանրութեան, տպագրութեան արուեստը ճոխացնելու եւ տառերը ազնուացնելու գործնական նպատակով։

Նոտրագրի մը օրինակ է Գրիգոր Դարանաղցու աշակերտ Պետրոս Երէցի գրածը։ Դարանաղցին ԺԷ. – ԺԸ. դարու պատմութիւնը գրած է, մինչ այժմ հրատարակուած չէ։ Միակ լիակատար օրինակը, որ հաւանօրէն հեղինակի գրածն է, գտնւում է Երուսաղէմի մատենադարանը։

Հայոց գրի մի այլ տեսակն է զարդագիրը, որ մանրանկարչական արուեստի մի ճիւղն է։ Զարդագիրն ընդհանրապէս գրի զարգացման աւելի բարձր շրջանին է պատկանում. նա շքեղութեան պահանջի արդիւնք է եւ ոչ իսկական կարիքի։ Հնագոյն արձանագրութիւնների եւ ձեռագիրների մէջ զարդագրեր չեն գործածւում։ Գրի այդ տեսակը Հայոց մէջ սկսուել է հաւանօրէն ոչ աւելի վաղ, քան Թ. դարը։ Մնացորդներ ունինք Ժ. եւ ԺԱ. դարերից. իսկ զարգացման բարձր շրջանը ԺԲ. դարու վերջերից մինչեւ ԺԴ.ի ըսկիզբն է։ Այդ շրջաններում հայ մանրանկարիչները թռչուններից, կենդանիներից, բոյսերից, բուսական եւ երկրաչափական զարդարանքներից սքանչելի, գեղանկար զարդագրեր կամ ծաղկագրեր են կազմում, որ իրենց նրբութեամբ, ճաշակով եւ գեղեցկութեամբ մրցել կարող են հարեւան, բարձր քաղաքակրթութեամբ ազգերի հետ։ Ճոխ են յատկապէս արքայական կամ իշխանական ձեռագիրները, ինչպէս Հեթում Բ.ի Ճաշոցը, որ գրուած է Լեւոն Գ.ի թագաւորութեան վերջին տարիները։

Ծաղկագրերը կամ զարդագրերը, բայց ոչ կենդանագրերը, գործածուած են եւ արձանագրութիւնների մէջ։

ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆՑ

ԳԵՐԵԶՄԱՆԻ ՄԸ ԱՌՋԵՒ

Մութ, աշնանային իրիկուն մը թաղեցինք զինքը, լոյսին եւ արեւին սիրահար աղջիկը։ Քիչ մը սեւ հող նետեցինք իր պզտիկ, շատ պզտիկ դագաղին վրայ եւ ամբողջ գիշերը անոր յիշատակը ողողեց զիս։

Թէեւ եղբայրս եւ ես, իր շատ ցանցառ բարեկամներէն էինք, չեմ գիտեր ինչո՞ւ այս վերջին երեք տարիներուն մեզ ալ հեռացուցած էր իրմէ։ Քանի քանի անգամներ փորձեր էի դարձեալ մօտենալ իրեն, բայց միշտ քանի մը սիրալիր խօսքերով յաջողեր էր խուսափիլ իմ ալ գուրգուրոտ ընկերակցութենէս։ Կը նախընտրէր մնալ իր սենեակը, սեղանին վրայ քանի մը ծաղիկ, թէյի գաւաթ մը, իր սիրական եւ անբաժանելի կատուն՝ թեւերուն մէջ, քանզի Մաննիկ Պէրպէրեան, ինչպէս Պօտլէռ, Քոլէթ եւ գրեթէ բոլոր բանաստեղծ եւ արուեստագէտ հոգիները, խորունկ սէր եւ քաղաքավարութիւն կը զգար կատուին էութեան, անոր աչքերուն խորհուրդին առջեւ։ Վստահ եմ թէ դժբախտ չէր իր առանձնութեան մէջ, այնքան հարուստ էր իր հոգին եւ այնքան փայլուն իր միտքը, երեւակայութիւնը։ Տարակոյս չկայ թէ իր սիրական եղբայրներուն կորուստին կսկիծը մաշեցուց զինքը, հակառակ իր պզտիկ եղբօր՝ Նուրհանին գուրգուրոտ խնամքներուն։

Սկիւտար, առաջին անգամ տեսած եմ զինքը, երբ շատ փոքր աղջիկ մըն էր, ուսուցչիս՝ Ս. Բարէլեանի տունը։ Դաշնակին առջեւն էի, երբ ան յանկարծ օր մը ներս մտաւ սենեակէն։ Կարծես տեսիլք մըն էր ինծի համար, յափշտակուած կը նայէի իրեն, այն զմայլելի աչքերուն, որոնք կանաչ էին, ոսկի կէտիկներով, մազերուն, ժպիտին՝ որ աննկարագրելի հմայք մը ունէր։ Մինչեւ այսօր կը խորհիմ թէ Մաննիկ Պէրպէրեան իսկապէս հազուագիւտ գեղեցկութիւն մըն էր, դիմագիծերու նրբութիւն, եւ մանաւանդ՝ աննկարագրելի հրապոյր։ Իսկ ձայնը կատարեալ երաժշտութիւն մը կը դարձնէր իր խօսակցութիւնը, այնքան սրամիտ երբ ինքզինքը կը զգար բարեկամ շրջանակի մէջ։ Բայց ան կը վախնար մարդոցմէ։ մանաւանդ կիներէն։ Գիտե՞ս, կ'ըսէր ինծի, այն փողոցէն չեմ կրնար անցնիլ, պատուհաններուն ետեւէն կիները խոշոր խոշոր աչքերով ինծի կը նային։

Մաննիկ Պէրպէրեանի բանաստեղծութիւնները ամէնուն մատչելի չեն։ Շատեր անոնց մէջ կը գտնեն միօրինակութիւն եւ դիւրին ձեւ մը, բայց ոչինչ կայ աւելի դժուար քան շատ մը դիւրին երեւցած բաներ. այդ երբեմն ապացոյցն է որ գործ մը կը ներկայանայ իր կատարելութեան մէջ, թէ ան գտած է իր վերջնական ձեւը եւ եթէ փորձենք բառ մը կամ նոթ մը փոխել, կը կորսուի ընդհանուր ներդաշնակութիւնը։ Անոր բանաստեղծութիւններուն մէջ կայ մանաւանդ կշռոյթ եւ երաժշտութիւն։ Ես գիտեմ թէ այնքան ալ դիւրին չէր գրեր ան եւ երկար մտածումներէ վերջ, բառերը կուգային շարուիլ դժուար նախընտրանքով։ Իսկ իր վիպակները մէկ մէկ մարգարիտներ են, մարդկային հոգիին նրբագոյն ծալքերուն թափանցող, երբեմն ալ նոյնիսկ բաւական կծող սրամտութեամբ։ Որքան փափաքելի պիտի ըլլար ջանալ հաւաքել այդ տարտղնուած գանձերը եւ իրենց արժանի տեղը տալ հայ գրականութեան մէջ։

Հաւատանք որ անոր զգայուն հոգին արդէն բարձրացած պիտի ըլլայ պաշտած լուսեղէն երկինքը, միանալու իր սիրելիներուն, եւ լսելու ձայն բոլոր գեղեցիկ բաները, զորս օդին մէջ թեւածող կապոյտ ոգիները կը պատմեն իրարու։

ՆՈՒԱՐԴ ԱՒԱԳԵԱՆ

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Գիտուն մարդը գիտէ թէ ի՛նչ՝ գիտէ։ Տգէտը՝ գիտէ թէ ոչինչ գիտէ։ Կէս զարգացած մարդը սակայն, կը կարծէ թէ՝ ամէն ինչ գիտէ եւ չգիտցածը՝ անկարելի կամ սխալ կը նկատէ։

×

Քաջութիւնը պատերազմի մէջ յայտնի կ'ըլլայ, խոհեմութիւնը՝ բարկութեան եւ բարեկամութիւնը՝ չքաւորութեան մէջ.

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՍԱՅԱԹ-ՆՈՎԱ

Մահուան 165ամեակին առթիւ

■

Խաղով եկաւ
Ախով գնաց Սայաթ – Նովան
Երգով եկաւ
Վէրքով գնաց Սայաթ – Նովան
Սիրով եկաւ
Սրով գնաց Սայաթ – Նովան
Սիրով մնաց Սայաթ – Նովան

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

Հայ մեծատուն բանաստեղծ Յ. Թումանեանի բանաստեղծական հրապոյրով լեցուն այս քանի մը լակոնական նախադասութիւնները կ'արտայայտեն կեանքը այն գուսանին, որ կարեւոր տեղ կը գրաւէ հայ մշակոյթին մէջ, որովհետեւ յանձին Սայաթ-Նովայի՝ գուսանական արուեստը հրապարակ եկաւ իր ամբողջական գեղեցկութեամբ եւ բովանդակութեան հարստութեամբ։

Սայաթ-Նովա ծնած է 1712ին Թիֆլիսի մէջ։ Անոր առաջին գեղարուեստական գործը եղաւ զանազան խաղերու յօրինումը։ Աւելի ուշ, իր ժամանակակից ուսուցիչներէն կը սկսի սորվիլ քեմանչա, չոնգուրի եւ ամբուրի։ Քեմանչայի համար իր յօրինած առաջին երգը գրած է 1739ին, այսինքն, նուագել սկսելէն եօթը տարի ետքը, ինչ որ ցոյց կուտայ ստեղծագործական իր ընդունակութիւնը։

Սայաթ-Նովա աշուղ-երգիչ-նուագողի եւ խորազգաց ստեղծագործողի գեղարուեստական արժանիքներուն համբաւը հասաւ մինչեւ Վրացական արքունիք, ուր հրաւիրուեցաւ եւ նշանակուեցաւ պալատական երաժիշտներու շարքին մէջ։ Սակայն քիչ ետք ժողովուրդի ծոցէն դուրս ելած գուսանը բախում կ'ունենայ թագաւորին հետ եւ կ'արտաքսուի պալատէն։

Աւելի ուշ քահանայ կը ձեռնադրուի, ապա աբեղայ եւ վերջապէս եպիսկոպոս՝ Դաւիթ անունով։

Երբ Սայաթ-Նովա կ'իմանայ թէ Պարսկաստանի շահը Աղա Մահմէտ Խան յարձակած է Թիֆլիսի վրայ, Թիֆլիս կը մեկնի եւ իր զաւակները կը ղրկէ Մողդոկ։ Ապա ինք կը բռնէ առաջնորդարանին մէջ, կը դիմադրէ թշնամի ներխուժողներուն եւ կը սպաննուի 1795 Սեպտեմբեր 25ին։

Սայաթ-Նովա բազմատաղանդ արուեստագէտ մըն էր՝ բանաստեղծ՝ երգիչ-նուագող, յանպատրաստից ստեղծագործող։ Խորապէս սիրած է «խալխը» — Աշխատաւոր ժողովուրդը եւ իր երգն ու նուագը, հրապուրիչ բանաստեղծութիւնները ի սպաս դրած է այդ ժողովուրդին, եղած է մարդասէր մը։

Սայաթ-Նովայի բանաստեղծութիւնները կարելի չէ բաժնել Սայաթ-Նովայի երգերէն, որովհետեւ գեղարուեստական ամբողջութիւն մը կը կազմեն։

Շնորհիւ այս իրողութեան, որ Սայաթ Նովա շարունակաբար շրջած է Կովկաս, անոր ստեղծագործութիւնը յարմարած է տեղական պայմաններուն, բանաստեղծութիւնները գրուած ըլլալով հայերէն, վրացերէն եւ թուրքերէն լեզուներով։ Այդ երեք լեզուներով ալ գուսանը գրած եւ երգած է իր խաղերը։

Սայաթ-Նովայի երգերը, խաղերը եւ բանաստեղծութիւնները ողողուած են ժողովրդական խոր շունչով, գուսանական արուեստի նրբութիւններով եւ լեզուական վառ գոյներով։ Ասոր համար ալ Միջնադարի վերջին հայ բանաստեղծին երկերն ու քնարական երգերը սիրուած ու գնահատուած են մեր օրերու ունկնդիրներուն կողմէ։ Յիշենք անոնցմէ՝ «Մի խօսք ունեմ իլթիմազով», «Մէջլումի պէս կորաւ եարս», «Դուն էն գլխէն իմաստուն ես», «Քանի վուր ջան իմ» եւայլն։

Գուսան Սայաթ-Նովա փայլեցաւ իր համեստ հանճարով, ժառանգութիւն ձգելով արժէքաւոր գանձ մը, որու արուեստին գեղեցկութիւնները, իր մահէն 165 տարի ետք, լուսաւոր աստղի մը պէս կը շողշողան հայ մշակոյթի երկնակամարին վրայ։

ԱՐԱ ՄԱՆԱՇ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (69)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

Եւ այս ամէնը չգիտեն իմ աւագները, չգիտեն եւ դատում են ընդունայն... Միայն Հայր-Մարդպետը գիտեր երեւի, եւ լռում էր։ Բայց կարիք կա՞յ այս ամէնը նրանց պարզելու։ Եւ մի՞թէ այս ամէնը պերճախօս փաստեր չե՞ն, եւ չե՞ն բացայայտում միթէ նախարարների տրամադրութեան փոփոխութեան պատճառը...

Արշակը լսել էր, որ իրենից դժգոհ արքայահայրը Գնէլի ճոխ հարսանիքին հրաւիրել է շատ նախարարներ որ Գնէլը նրանց նուիրել է ոսկի եւ արծաթ զարդեր... Լսել էր, որ Գնէլը վայելում է նրանց սէրը։ Այս պարագան յայտնի էր Արշակին, ուստի եւ անհաւանական չէր համարում, որ դժգոհ նախարարները, դաւելով իր դէմ, գահ բարձրացնեն նրան ... Նախարարները։ Ինչեր ասես չեն անի նախարարները Հայոց ...

«Չարիքի արմատը պարզ է — խօսեց Արշակը ինքն իրեն գիւտ անողի նման սթափուելով եւ մտածեց, որ պէտք է ուրեմն կանխել չարիքը, իսկ կանխելու համար՝ պէտք է կտրել այն արմատներից ... Անհնազանդութեան եւ յանդգնութեան աղբիւրը Գնէլն է անշուշտ, այո, Գնէլը»,— մտածում էր Արշակը շարունակելով իր անց ու դարձը։

Քայլում էր եւ կրկնում մտքում, որ յանդուգն Արծրունուն, Կամսարականին, Վահեւունեաց եւ միւսներին հնազանդութեան մէջ պահելու լաւագոյն միջոցը թերեւս այն կը լինի, որ Գնէլը հեռացուի Կավաշից՝ իր հարսի հետ միասին... Այնժամ այլեւս չեն յոխորտայ այդ Արծրունի, Կամսարական Վահեւունի եւ համախոհ նախարարները ... այնժամ կը զըսպեն իրենց եւ կը կատարեն արքունի ցանկութիւններն ու պահանջները ... Այո, նրանք կը սթափուեն դրանից եւ կը զգան, որ թագաւորը չի խնայում անգամ իր հարազատ եղբօր որդուն՝ արքայազն Գնէլին, հետեւաբար, չի խնայի եւ իրենց ... Եւ, վերջապէս, Գնէլին հեռացնելով, ինքը յանցանք չի գործի, այլ պահպանած կը լինի աւանդական օրէնքը։ Ամէնքը գիտեն, որ արքայազունները, բացի գահաժառանգից, պէտք չէ ապրեն Այրարատում, այլ Աղիովիտ գաւառում ... Արշակին թւում էր, թէ արտօնելով Գնէլին՝ գալ Կավաշ, ինքը այդպիսով գործել է մեծ սխալ, որի տխուր հետեւանքը ակներեւ է ահա։

— Այո, թագաւորութեանս մէջ խաղաղութիւն պահելու համար Գնէլը պէտք է հեռացուի... Տիրիթը զգուշացումը կատարեց ժամանակին,— ասաց Արշակը եւ կանգ առնելով, ծափեց։

Ներս մտաւ ծեր սենեկապահը եւ ձըգուեց հրամանի պատրաստ։

— Կանչիր Վարդ իշխանին։

Անցաւ մի քանի վայրկեան՝ եկաւ Մամիկոնեան իշխանը զարմացած, որ արքունի խորհրդից անմիջապէս յետոյ թագաւորն այդպէս շտապ կանչում է իրեն։ Ի՞նչ կար արդեօք նոր, արտակարգ,— կարդացւում է նրա դէմքին։

Տեսնելով Վարդ իշխանի մուտքը՝ Արշակը ընդհատեց երթեւեկը եւ մօտեցաւ նրան։

— Այսպէս, իշխան, այսօր իսկ հարկ է գրել հրաման եւ տանել արքայազն Գնէլին, որպէսզի նա, երեք օրուայ մէջ, թողնի Կավաշը եւ գնայ ապրելու Հաշտենից գաւառը՝ Աղիովիտ կամ Առբերանի.. իր հարսով հանդերձ։

Այս ասելով՝ թագաւորը մտածեց մի պահ եւ աւելացրեց շեշտով.

— Նաեւ արքայազն Տիրիթին։

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

Շար. 1

գելու վճռականութիւնն ունինք ։ Կը կրկնեմ, Թուրք ազգին բախտը կապուած է միայն բարեշրջութեան մը, որ պիտի կատարուի ժողովրդավարական կարգե-րու մէջ եւ այդ կարգերուն առաջինի մթ-նոլորտին մէջ։ Մենք իրաւունք եւ իրա-ւասութիւն չունինք այս ընթացքը կասե-ցնելու, ոչ ալ այլասերելու այդ ազնիւ, մաքուր մտածումները ։

ՈՐՈՇՈՒՄԸ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԱԾ Է

« Ահա բոլոր այս մտածումներուն եւ նկատումներուն շրջանակին մէջ՝ մեր ճամբան լուսաւորելու եւ պատշաճ որո-շումները տալու դիրքին մէջ կը գտնը-ւինք։ Այդպէս ալ ըրինք, որոշումը գոր-ծադրեցինք ։

«Այս որոշումին հարկեցուցիչ պատ-ճառներուն մասին ըսելիքներս այսքան են» ։

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ

Ցետոյ Զօր. Կիւրսէլ պատասխանեց զանազան հարցումներու, զորս ուղղեցին լրագրողները ։

Հարցում.— Իտէալի միասնութեան օ-րինագիծը ի՞նչ պիտի ըլլայ ։

Պատ.— Այդպիսի բան չկայ։ Ես ալ հե-տեւեալ առաջարկը ներկայացնեմ ձեզի ․ — Թուրք հայրենիքը հարիւր մեծր վնա բարձրացուցէք, ի՞նչ կ'ըլլայ։ Մենք վճ-ռած ենք ժողովրդավար կարգեր հաստա-տել երկրին մէջ։ Մեր կոմիտէն պիտի չհանէ որեւէ օրէնք որ ստուեր ածէ ասոր վրայ ։

ՓՐՈՖԷՍԷՕՐՆԵՐՈՒՆ ԴԻՐՔԸ

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ փրոֆէսէօրներուն դիրքը ։

— Փրոֆէսէօրներու կազմած նոր խոր-հուրդին գաղափարը պիտի հարցնենք։ Ա-զատ ենք մեր որոշումը տալու՝ մեր ըս-տացած պատասխաններուն համեմատ ։ Մենք անիրաւութիւն սիրող մարդ չենք ։

— Դահլիճին մէջ փոփոխութիւն տեղի պիտի ունենա՞յ ։

— Այդ տեսակ բան չկայ ։

— Ի՞նչ է պաշտօնանկ անդամներուն դիրքը ։

— Ամէն հայրենակիցի դիրքին մէջ կը գտնուին ։

— Ընդդիմացող գտնուեցա՞ւ ։

— Վճռած ենք բացարձակապէս կտրել ընդդիմութիւնները։ Բայց այն նամակ-ները, զորս ստացած եմ ընկերներէ եւ պաշտօնանկներէ, կը յայտնեն թէ որո-շումը երկրին՝ նպաստաւոր է ։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՓՈԽՈՒԱԾ ԹՈՒԱԿԱՆ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱ-ՐԱՆԻ Ծնողաց Միութեան կազմա-կերպած տարեկան Տօնածառի հան-դէսը տեղի պիտի ունենայ՝

Կիրակի, 11 Դեկտեմբեր

Մանրամասնութիւնները յաջորդով ։

ՆՈՐ ՏԱՐԻԷՆ ԱՌԱՋ

Մեր բաժանորդներէն կը խնդրենք որ կանոնաւոր եւ կանխիկ վճարեն իրենց բաժնեգինները, առանց սպասելու մասնա-ւոր դիմումի ։

Ընկերային եւ այլ տուրքերու վերջին յաւելումները պատճառ կը դառնան որ 1961 Յունուար 1էն, բաժանորդագրու-թեան եւ հատավաճառութեան պայման-ները փոխուին։

Մինչեւ Դեկտեմբեր 31, 1960 վճարում ընողները կրնան բացառաբար օգտուիլ ներկայ պայմաններէն ։

Շնորհակալութիւն մեր այն բոլոր բա-ժանորդներուն որ իրենց պարտաճանա-չութեամբ կը դիւրացնեն վարչութեան գործը ։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանական յաջորդ հաւաքոյթը այս Ձորեքշաբթի, ժամը 21ին՝ Քաֆէ Քատէի վերնայարկը ։

Պիտի խօսի Պ. ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ ։

Նիւթն է՝ «Ի՞նչպէս կ'աշխատիմ»։ Քա-նի մը արտասանական կտորներ ալ իբրեւ օրինակ բերելով ։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 21ին տօն Ըն-ծայման, Տիրամօր ի Տաճարն ։

Կէսօրէ վերջ ժամը 16·30ին ձայնաւոր պատարագ Անտոյիի Հայ ծերանոցին մէջ։

Մեկնում Կաո տիւ Նորէն կէսօրէ վերջ ժամը 14ին։

ՏԱՐԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Թոքատի Հայր. Միութեան տարեկան խնջոյքը 27 Նոյեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, Երիմեան սրահը, (Իսի լէ Մուլինօ, 2 Րիւ տը լա Տէֆանս) ։

Կը նախագահէ Պ. ՑԱԿՈԲԵԱՆ ։

Կը խօսի Պ. Ց. ՀԻՍԱՑԵԱՆ ։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին ։

Կը մասնակցին.— Տիկիններ՝ Սրապ-եան, Գալայճեան, Օրիորդներ՝ Նախա-պետեան քոյրեր, Սմսարեան Թարօն ։

Պ. Գարակէօզեան, Ս. Ցակոբեան ։

Մուտքը ազատ է ։

Ոչ աճուրդ, ոչ հանգանակութիւն ։

ԳՐԱԿԱՆ Բ. ՀԱՄԵՐԳ

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ

Գրական վերջին համերգը ուրիշ երե-կոյթի մը զուգադիպած ըլլալով, կը կրկ-նուի այս Հինգշաբթի, ժամը 21ին, Սալ տը Ժէոկրաֆի, 184 Պուլվ. Սէն Ժերմէն։

Տոմսերու համար դիմել՝ Հրանտ Բա-լուեան գրատունը եւ հանդէսին օրը տեղ-ւոյն վրայ ։

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդր. Վարչութեան կողմէ

Վերամուտի Բ. դասախօսութիւն

Դասախօս՝ Ընկեր ՅՈՎՀ. ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայ Դատը եւ երիտասարդութիւնը։

Այս Ուրբաթ, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Րիւ Պլէօ

Այս դասախօսութիւնները վերապահուած են Հ. Յ. Դ. Նոր Սերնդականներուն։ Արձանագրութիւնը պարտաւորիչ է ։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՊԵԼՖՈՐԷՆ Նոյեմբեր 15ին քառասուն Ն. Ֆ. ղրկող բաժանորդէն կը խնդրենք իր անունը հաղորդել վարչութեան, կտ-րոնին վրայ «Յառաջ»ի անունն ու հասցէն գրած է փոխանակ իր անունին եւ հաս-ցէին։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Համաչարսանճագի Մարսէյլի եւ Լիոնի մասնաճիւղերը իրենց խորին ցաւակցու-թիւնը կը յայտնեն Հալաճեան ընտանիքին եւ պարագաներուն, Պ. Աւագ Հալաճեանի մահուան առթիւ (Զարսանճագի Նոր գիւղացի) եւ փոխան ծաղկեպսակի 30 Ն. Ֆ. կը նուիրեն Աղքատախնամի ։

(Ստանալ «Յառաջ»էն)։

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» խումբի ընդհ. ժողովը այս Երեքշաբթի, ժամը 20·30ին, Քաֆէ Րէժանի մէջ ։ Մէթրօ Քատէ ։ Բոլոր ընկերներու ներ-կայութիւնը պարտաւորիչ է ։

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. «Ար-ծիւ» ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովը այս Երեքշաբթի, ժամը 20·30ին, ծանօթ հա-ւաքատեղին։ Օրակարգ՝ նախորդ ժողովի շարունակութիւն ։

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն, ընդ-հանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ըն-կերները, այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 20·30ին, Օհանջանեան սրահին մէջ։ Շատ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է ։

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86-60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց 22Ն. Ֆր.

Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 22 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

MARDI 22 NOVEMBRE 1960

36րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8956 — 36EME ANNEE — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4737

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿԻԼԻԿԵԱՆ ԱԹՈՌԸ

Բ.

Կիլիկիոյ պարպումով, հայկական բեկորները հետզհետէ կը տեղաւորուէին Սուրիա եւ Լիբանան, որոնք Ֆրանսայի հոգատարութեան տակ կը գտնուէին:

Սահակ կաթողիկոս Հալէպ նստած կարգադրութիւններ կ'ընէր իր գաղթական ժողովուրդը հովուելու համար: Հոգատար պետութիւնը 1924ին զինքը ճանչցաւ իբրեւ հոգեւոր պետ Սուրիոյ եւ Լիբանանի Հայութեան:

Սակայն Դամասկոս, Լաթաքիա եւ Պէյրութ Երուսաղէմի պատրիարքութեան թեմեր էին եւ կը կառավարուէին Երուսաղէմի կողմէ նշանակուած վարդապետներով:

Կաթողիկոսը առժամեայ համաձայնութեան մը եկաւ Երուսաղէմի պատրիարքարանին հետ եւ Կաթող. Փոխանորդներ նշանակեց Սուրիոյ եւ Լիբանանի գլխաւոր քաղաքներուն համար: Արդէն Կիպրոսի առաջնորդն էր Պետրոս Եպիսկ. Սարաճեան, Հաճնոյ վերջին առաջնորդը:

Եղիշէ Դուրեան պատրիարքի հաւանութեամբ էր, որ Ս. Յակոբեանց միաբանութիւնը 1929 Մարտ 6ին որոշեց Պէյրութի, Դամասկոսի եւ Լաթաքիոյ եկեղեցիներն ու վարժարանները շէնքերը փոխանցել Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան: Երուսաղէմ վերջ տուաւ Տեսուչ վարդապետներու պաշտօնին: Սուրիոյ եւ Լիբանանի թեմերը կցուեցան Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան:

Սահակ Կաթողիկոս վտարանդի էր: Չունէր մնայուն կեդրոն: Երբեմն Հալէպ կը բնակէր, երբեմն Պէյրութ: Պարբերաբար հովուական այցելութիւններ կուտար Դամասկոս, Լաթաքիա եւ Կիպրոս:

Այս թափառական վիճակին վերջ տրուեցաւ 1930 Ապրիլին, երբ ամերիկեան Նիըր Իսթ Րըլիֆը կաթողիկոսի տրամադրութեան տակ դրաւ Պէյրութի արուարձան Անթիլիասի հայկական որբանոցը, — ընդարձակ կալուած մը, տարեկան մէկ տոլարի անուանական վարձքով:

Ինը տարի թափառական մնալէ ետք, վերջապէս Կիլիկեան Աթոռը ունեցաւ իր հաստատուն կեդրոնը, Միջերկրականի ափերուն վրայ, 1930 Յուլիսին:

Նոյն տարուան Հոկտեմբեր 13ին բացուեցաւ դպրեվանքը, 37 աշակերտներով, Դեկտեմբեր 28ին ալ օծուեցաւ եկեղեցիի վերածուած շէնքը:

Ահա այս պատմական դէպքերուն, այժմեան կաթողիկոսին ու Լուսաւորչեան Աթոռին (Անթիլիաս վերահաստատութեան եւ անոր արդիւնաշատ դպրեվանքի «...ութեան» երեսնամեակին առթիւ է, որ Վեհ. Զարեհ Ա. հրատարակած է 29 Հոկտեմբերի իր կոնդակը:

Երեսուն տարուան ընթացքին կիլիկեան աթոռն ու դպրեվանքը յարաճուն վերելք ունեցան:

1914ին Կիլիկիոյ կաթողիկոսութիւնը ունէր 13 թեմ, 400.000 ժողովուրդով: Բացի Ադանայի եւ Հալէպի նահանգներէն, Սեբաստիոյ, Խարբերդի եւ Անգորայի կարգ մը հայաշատ քաղաքներն ալ Կիլիկեան թեմին կապուած էին, ինչպէս Գիւրին, Տիվրիկ, Մանճըլըզ, Տարէնտէ, Գիւրին, Մալաթիա եւ Եոզղատ:

Տարագրութենէն վերջ, 1930ին Սուրիոյ, Լիբանանի եւ Կիպրոսի մէջ կաթողիկոսութիւնը ունէր հինգ թեմ մի - ...՝ հազիւ 130.000 ժողովուրդով:

Այսօր յամի տեառն 1960, այդ հինգ թեմերուն վրայ աւելցած են Յունաստանի, Պարսկաստանի, Քուվէյթի թեմերն ու Ամերիկայի ազգային թեմը, շուրջ 300.000 ժողովուրդով:

Այսօր Կիլիկեան Աթոռը Վեհ. Զարեհ կաթողիկոսի օրով վերադարձած է իր հին փառքին: Իր հոգեւոր իրաւասութեան սահմանները տարածած է հեռաւոր հորիզոններու վրայ: Կ'աճի ու կը բարգաւաճի օրէ օր, իր դպրեվանքով, սպարանով եւ մատենադարանով: Երիտասարդ, զարգացած եւ ուխտեալ վարդապետներ ու եպիսկոպոսներ կը ժանեն ամէն տարի միաբանութեան մէջ, ծառայելու համար ի սփիւռս աշխարհի ցրուած Հայութեան:

Երեսնամեակին առթիւ մեր ջերմ շնորհաւորութիւններն ու մաղթանքները կ'ուղղենք Վեհ. Կաթողիկոսին եւ միաբանութեան:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶ ժամանած է Մ. Նահանգներու նորընտիր փոխ – Նախագահը՝ Ճոնսըն, մասնակցելու համար Ատլանտեան Ուխտի խորհրդարանականներու ժողովին: «Տասը տարի առաջ Ամերիկա ուղղուած էր Եւրոպայի աչքը, այսօր Ամերիկան է որ ձեռք կ'երկարէ Եւրոպայի» յայտարարած է Ժավիթ, խորհրդաժողովի տնտեսական յանձնախումբի նախագահը: Արդարեւ, պատճառներ կան մտածելու թէ՝ Ամերիկացիք տնտեսական աւելի լայն մասնակցութիւն մը պիտի պահանջեն, Ատլանտեան Ուխտի անդամ երկիրներէն:

ՄԱՔՄԻԼԸՆ, ընկերակցութեամբ արտաքին նախարար՝ Հիումի, Հռոմ մեկնած է: Պիտի տեսակցին իտալացի պետական դէմքերու հետ: Խօսակցութեանց նիւթ պիտի դառնան՝ Եւրոպական հարցերը ընդհանրապէս եւ վեցերու – եօթներու յարաբերութիւնները, յատկապէս:

ՊՈՆԻ մէջ, բանակցութիւններ կը կատարուին Մ. Նահանգներու ելմտական նախարար՝ Անտըրսընի եւ Դաշնակցային Գերմանիոյ ներկայացուցիչներու միջեւ: Ամերիկացիք կը փափաքին, որ Գերմանիա աւելի լայն տնտեսական մասնակցութիւն բերէ Ատլանտեան Ուխտին: Ցարդ, Գերմանիոյ մասնակցութիւնը՝ զինուորական ծախքերու 14 առ հարիւր է, Ամերիկացիք կ'ուզեն 22 առ հարիւրի բարձրացնել: Միեւնոյն ատեն կը փափաքին որ 750 միլիոն մարքով Գերմանիա մասնակցի 250.000 Ամերիկացի զինուորներու ծախքերուն, Գերմանիա ոչ մէկ տրամադրութիւն ունի ընդունելու:

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐՈՒ ընտանիքներու վերադարձէն զատ, կը խօսուի նաեւ տոլարի արտածումի սահմանափակումի մասին: Ամերիկացիները պիտի չկարենան իրենց ուզած քանակութեամբ տոլար դուրս հանել երկրէն այսուհետեւ: Ձեռք առնուած բոլոր միջոցները կը թուին հաստատել թէ տոլարը պիտի արժէքազրկուի:

ԹԵՈՒՆՈՒԱՄ, տեղեկատուութեանց նախարարը, Կիրակի օր դիտել տուած է, թէ վերջ դրած է «Պապայիս եւ մեծ – պապայիս Ալժերիան»: Ասոր համար է, որ տը Կոլ որոշած է մինչեւ ծայրը երթալ, այսինքն շարունակել ապազաղութատիրական քաղաքականութիւնը: Միւս կողմէ, Լիոնի մէջ խօսուած ճառով մը, Կի Մոլէ պարզելէ ետք Ալժերիոյ ներքին կացութիւնը յայտարարած է, թէ՝ դէմ չէ տը Կոլի քաղաքականութեան, պայմանաւ սակայն որ պահպանուի ժողովրդավարութիւնը, օրէնքը գործադրուի մեծամասնութեան կողմէ, առանց սակայն վնասելու փոքրամասնութեան շահերուն:

ԱՆԳԱՐԱՅԷՆ հասած լուրի մը համաձայն ներման օրէնք մը պիտի հրատարակուի, որմէ պիտի օգտուին 20.000 բանտարկեալներ: Ասոնց մէջ կան ոճրագործներ, գողեր եւն.: Որոշ ժտահոգութիւն կը տիրէ հանրային կարծիքին մէջ:

ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ կարեւոր փոփոխութիւններ տեղի պիտի ունենան Չորեքշաբթի օր: Հաւանական կը թուի որ տը Կոլ Ժոքսի (ներկայ կրթական նախարարը) յանձնէ Ալժերիոյ նախարարի պաշտօնը:

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ՆՈՐ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — Կ'ՈՒԶԷԻՆ ՍՊԱՆՆԵԼ ԶՕՐ. ԿԻՒՐՍԷԼԸ — ՀԻՄՆԵԼ ՆՈՐ ԹՈՒՐՔԻԱ ՄԸ՝ ՓՈԽԵԼՈՎ ԱՆՈՒՆԸ, «ԹԻՒՐՔ ԷԼԻ» — ԶԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ, ԴԻՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՅԼ ԶՐՈՅՑՆԵՐ

Պոլսոյ թերթերը նոր յայտնութիւններ կը կատարեն Թրքական երկրորդ յեղափոխութեան մասին: Մայիս 27ի յեղափոխութեան չափ կարեւոր շարժում մըն է որ կատարուած է Նոյեմբեր 13ին:

Ահաւասիկ նոր տեղեկութիւններ.—

Անգարայի հրամանատար Զօր. Ճէմալ Մատանօղլու ասուլիսի մը ընթացքին լրագրողներուն պատմեց թէ ի՞նչպէս պատրաստուած էր Մայիս 27ի յեղափոխութիւնը Անգարայի եւ Թուրքիոյ մէջ, ի՞նչպէս կազմուած էր Կոմիտէն, ի՞նչպէս ծայր տուաւ տարակարծութիւնը Կոմիտէին մէջ, ինչո՞ւ վտանգաւոր բնոյթ մը առաւ կացութիւնը վերջին օրերուն եւ թէ ինչո՞ւ ձեռնարկեցին Նոյեմբեր 13ի շարժումին: Մատանօղլու աւելցուց.

— Նոյեմբերի 13ին, լուրը կարգացուեցաւ առտուըն ժամը 7.30ին: Անկէ 15 վայրկեան առաջ, մէյմէկ սպայ այդ ընկերներուն դռները բախելով իրենց յանձնեց պահարան մը, որ ղրկուած էր վարչապետարանէն: Այդ պահարանը կը պարունակէր հրամանագիր մը, որ իրենց կը հաղորդէր թէ Զօր. Կիւրսէլ լուծած էր Կոմիտէն, եւ ցնոր տնօրինութիւն պէտք չէր որ դուրս ելլէին իրենց տուներէն, թէ կարճ ժամանակի մը ընթացքին արտասահմանի մէջ պաշտօնի պիտի կոչուէին եւ թէ այդ օրէն սկսեալ հանգստեան կոչուած էին: Թաշեր եւ Խօզտաղ ճամբայ ելան Զօր. Կիւրսէլի այցելելու համար, բայց երբ արգելք եղան՝ գացին Ազգ. Ժողով: Այնտեղէն, հսկողութեան տակ, իրենց տուները ղրկուեցան: Միւսներն ալ Պոլսէն բերուեցան: Բայց երբ տեսնուեցաւ թէ ռմանք ջանք կը թափէին խըռովութիւն հանելու համար, իրենց տուներէն առնուելով ապահով վայր փոխադրուեցան: Կանոնաւոր կերպով կը հաղորդակցէին իրենց ընտանիքներուն հետ: Իրենց հանգիստը ապահովուած է: Այդ վայրերուն մէջ հսկողութեան տակ պիտի մնան մինչեւ որ արտասահման ղրկուին: Երքանը ուղղակի էրզրում փոխադրուեցաւ, որովհետեւ ուզեց դիմադրել: Քապիպայի մասին ալ զանազան զրոյցներ շրջեցան: Իր ազգականներէն մէկը եկաւ տեղեկացուց թէ Գաստըլիւղի մէջ իր քեռայրին կամ ուրիշ մէկ ազգականին տունը կը գտնուէր: Այնտեղէն առինք, Անգարա բերինք: Սոյուլիւճէ եւ Մ. Քէօսէօղլու իրենց տունը կը գտնուէին: Հարկ տեսանք Մուզաֆֆէր Քարանը տունէն առնել գիշերանց: Կարգ մը թերթերու մէջ լոյս տեսան սխալ լուրեր, ըսին թէ դիմադրեր է եւ դիմադրութեան ընթացքին՝ սպաննուէր: Ճիշդ չէ: Այս է բուն պատմութիւնը: Հիմա հանգիստ կ'աշխատինք ժամ առաջ փոխանցելու համար մեր պատասխանատուութիւնները:

ԲԱՆԵՐ ԿԱՆ ՈՐ ԳԱՂՏՆԻ ԿԸ ՊԱՀՈՒԻՆ

«Վաթան» թերթին կողմէ էմին Սանտալճի կը ներկայանայ Զօր. Կիւրսէլի, որ մօտ տասը վայրկեան բացատրութիւններ կուտայ երկրորդ յեղափոխութեան մասին, բայց կը խնդրէ չհրատարակել: Խոստացաւ յարմար առիթով մը ձայնասփիւռի կայանէն պատմել ամէն բան:

Յետոյ աւելցուց.

— Կացութիւնը լաւ կը տեսնեմ: Աւելի ապահով դարձած է մեր ընթացքը՝ դէպի ժողովրդական կարգեր: Երկիրը փրկուած է ծայրայեղ գաղափարներէ: Այս գաղափարներուն տէրերը վարկաբեկելու մէջ ալ օգուտ մը չկայ, երիտասարդ են դեռ:

— Կրնա՞ք տեղեկութիւն մը հաղորդել Սահմանադիր Ժողովին մասին:

— Սահմանադիր Ժողովին օրէնագիծը շաբթուան մէջ ինծի պիտի տրուի: Զայն լրացնել պիտի տամ մէկ շաբաթէն: Կը խորհիմ թէ մինչեւ Դեկտեմբեր 15 Սահմանադիր Ժողովը պիտի գումարուի:

ԵՐՐՈՐԴ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

— Ի՞նչ է ձեր կարծիքը երրորդ կուսակցութեան մը կազմութեան մասին:

— Շատ անհրաժեշտ է: Կարծիքս այն է թէ օգտակար կ'ըլլայ երկրին, եթէ հիմնուի ոչ թէ բախտախնդիրներու, այլ երկրին մէջ լաւ ճանչցուած անձնաւորութիւններու կողմէ: Այս կուսակցութիւնը պիտի ըլլայ ժողովրդապետական կարգերու երաշխիքը:

ՊԱՇՏՕՆԱՆԿ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆՆԵՐԸ

Ժողովուրդը հետաքրքրուած է թէ ի՞նչ եղան, ո՞ւր ղրկուեցան պաշտօնանկ յեղափոխականները:

Թրքական թերթերու քաղած տեղեկու–

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՀՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՊԵՂՈՒՄՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ա.

Հայաստան հին մշակոյթի երկիր է եւ չափէն աւելի հարուստ հնագիտական յուշարձաններով: Հայաստանի մէջ կատարուող պեղումները բնականաբար նպատակ ունին երեւան հանելու եւ ուսումնասիրելու մեր նախնիքներուն տարբեր դարաշրջաններու մէջ ստեղծած նիւթական մշակոյթը:

Համառօտակի կը ներկայացնենք, «Պատմա – բանասիրական Հանդէսին» քաղելով, 1959ի ընթացքին կատարուած պեղումները՝ հնագիտական զանազան վայրերու մէջ:

ՇԷՆԳԱՒԻԹԻ ՊԵՂՈՒՄՆԵՐԸ

Արշաւախումբը ղեկավարած է Ս. Սարդարեան:

Կը գտնուի Հրազդանի ձախ ափին, Երեւանի հարաւ – արեւմտեան ծայրը. 1936էն ի վեր պեղումներ կը կատարուին: Գտնուած են քարէ դարու եւ մետաղի դարու շրջաններուն պատկանող բնակավայրեր՝ հացահատիկներու մնացորդներով, կաւէ անօթներով եւ գործիքներով:

1959ի պեղումներուն շնորհիւ բացուած են այս հին բնակավայրին (3րդ հազարամեակ մինչեւ 2րդ հազարամեակին սկիզբը, Ք. Ա.) պարիսպներուն հարաւային հատուածին մնացորդները՝ երեսուն մեթր երկարութեամբ եւ չորս մեթր լայնութեամբ: Մէջտեղ եղած են հում աղիւսով շարուած բոլորակ երեք շէնքեր եւ իրենց շուրջը դասաւորուած անտաշ քարերով շարուած քառանկիւնաձեւ քաւն բնակարաններու մնացորդները:

Բոլորակ սենեակներուն մէջ գտնուած են թրծուած կաւէ պատրաստուած շրջանակաձեւ օճախներ, քարէ կացիններ, աղորիքներ, սանդեր, կայծքարէ պատրաստուած մանգաղի շեղբեր, ոսկորէ գործիքներ, գարիի եւ ցորենի հատիկներ, փոքր եւ մեծ եղջիւրաւոր կենդանիներու ոսկորներ: Քանակով եւ տեսակներով աչքի կը զարնեն Նէօլիթի շրջանը յատկանշող սեւ գոյնով եւ երկրաչափական զարդերով կաւէ անօթներու բեկորներ:

Ցաջորդական չորս շերտեր ունեցող այս բնակավայրին պեղումները պիտի շարունակուին, ամէն տարի կանոնաւորաբար:

ԼՃԱՇԷՆԻ ՊԵՂՈՒՄՆԵՐԸ

Ղեկավարն է Հ. Մնացականեան:

Նախորդ տարիներուն պեղուած են Լճաշէնի պրոնզէ դարաշրջանին պատկանող դամբարանները եւ դամբանաբլուրները, որոնց մէջ գտնուած են սայլեր, ռազմակառքեր, պրոնզէ ճաշակաւոր առարկաներ, կաւէ, փայտէ առարկաներ եւ այլ զարդեր: 1959ին յայտնաբերուած եւ բացուած են աւելի հին շրջանի (երկրորդ հազարամեակի առաջին կէսը) դամբանաբլուրներ եւ գտնուած են կաւէ սեւ գոյնով փայլեցուած զարդարուն առարկաներ եւ երբեմն ալ գունազարդ (կարմիր փոնի վրայ սեւ գոյնի երկրաչափական զարդեր) խեցեղէն: Ասոնք բոլորն ալ պրոնզի դարուն պատկանող եւ այս ժամանակաշրջանը ուսումնասիրելու համար շատ կարեւոր եւ ինքնատիպ իրեր են:

ԱՐԻՆ – ԲԵՐԴ

Ղեկ. Կ. Յովհաննիսեան

Երեւանի հարաւ – արեւելքը գտնուող նոյն վայրին մէջ յայտնաբերուած է Երեբունի ամրոց – քաղաքը՝ ուրկէ նաեւ Երեւան անունի ծագումը:

1959ի արշաւախումբը շարունակելով իր աշխատանքները ի յայտ բերած է կարգ մը շինութիւններու մնացորդները՝ ամրոցին կամ միջնաբերդին կեդրոնը եւ հարաւը: Հոս եւս, ինչպէս Կարմիր Բլուրին մէջ, գտնուած է գինիի մառան մը, կարասներով լեցուն եւ քանի մը հատին վրայ փորագրուած, սեպագիր եւ հիերոգլիֆ, անոնց տարողութիւնը:

Գտնուած է պէսպիսուն ներկերով գծուած բարձրարուեստ որմնանկարներ՝ միջնաբերդին սրահներէն մէկուն մէջ: Թէեւ որմնանկարները կը գտնուին քանդուած պատերու վրայ, այսուամենայնիւ կարգ մը պատկերներ համեմատաբար լաւ պահպանուած են եւ կը ներկայացնեն Ուրարտուի արուեստին համար բնորոշ պաշտամունքի տեսարաններ՝ կենդանիներով, դազաններու պատկերներով եւ երկրաչափական զարդերով:

Գտնուած է նաեւ քարի վրայ փորագրուած սեպագիր արձանագրութիւն մը, օրինակը 1893ին գտնուած Արգիշտի Ա.ի արձանագրութեան:

Պեղումներու արդիւնքէն կարելի է գտնել Երեբունի վարչական եւ մշակութային կեդրոն մը եղած ըլլալու փաստը, Ուրարտուի պետութեան հիւսիսային սահմաններուն մէջ:

ԿԱՐՄԻՐ ԲԼՈՒՐ

Ղեկ. Բ. Պիոտրովսկի

Կը գտնուի Երեւանի հարաւ – արեւմուտքը: Թէյշեբանիի միջնաբերդը շինուած էր Հրազդանի ափին ցցուող բլուրի մը վրայ: Երկար տարիներէ ի վեր պեղումներ կը կատարուին եւ արդիւնքի մասին խօսած ենք այստեղ: 1959ին բացուեցան միջնաբերդին հարաւ – արեւելեան շրջագիծին մէջ գտնուող մոյթեր ունեցող սրահ մը, երկար սրահ մը եւ քառանկիւն սրահ մը աւերակները: Գտնուեցան քարէ աղորիքներ, ուրարտական խեցեղէն կարասներ, հին կէս գունտերու ձեւ ունեցող հաղորդակից անօթներէ կազմուած եւ բարձր յենակ ունեցող աման մը եւ կօշիկի տեսք ունեցող երկու անօթ՝ մէկը փորագիր, միւսը գունանկար զարդերով: Ուրիշ սրահի մը աւերակներն ալ բացուած են միջնաբերդին հիւսիս – արեւմտեան մասին մէջ: Այս բոլոր սրահները, ինչպէս նաեւ նախապէս բացուած բոլոր սրահները կը կազմէին հսկայ պալատի մը բաժանմունքները:

Պեղուած է նաեւ քաղաքի թաղամասերէն մէկը, ուր բացուած են բնակելի երկու մեծ սենեակներ, որոնց մէկուն տակ գտնուած են հացահատիկներու մնացորդներ, քարէ կուռքերու բեկորներ, խեցեղէնէ եւ մետաղէ մնացորդներ պարունակող հալոցներ՝ կաւէ:

Կարմիր բլուրի պեղումները մեծ կարեւորութիւն ունին Ուրարտուի տնտեսութեան եւ մշակոյթի, ինչպէս եւ ուրարտական, տեղական եւ ուրիշ ցեղերու մշակութային եւ այլ կապերու ուսումնասիրութեան համար:

ԳԱՌՆԻԻ ԱՄՐՈՑԸ

Ղեկ. Փրոֆ. Բ. Առաքելեան

Մաքրուած են ամրոցին պարիսպները դուրսէն եւ ներսէն: Հիւսիսային Բ. և Գ. աշտարակներուն միջեւ ներսէն յայտնաբերուած են առաջին դարերու եւ աւելի հին՝ պրոնզէ դարու խեցեղէնի բեկորներ:

Վերջացած դղեակ – պալատի շէնքին բացումի աշխատանքները: Արքայական բնակութեան սահմանուած այդ շէնքին միայն նկուղները մնացած են անաղարտ. Շէնքը բաժնուած է երկու մասերու եւ իւրաքանչիւր մաս ունեցած է հինգ բաժանում: Գետնայարկին մէջ զետեղուած էին պահեստները, մառանները, հնձանը, իսկ սենեակներէն մէկուն տակ շինուած էր ջրամբար – հոր մը՝ կրաղիւսէ պատերով:

Գ. դարուն պատկանող այս նշանաւոր շէնքին քովը գտնուած է 1953ին, խճանկար յատակով արքայական բաղնիքը: 1959ի պեղումներէն յայտնի եղած է, որ բաղնիքը ունեցած է յատուկ սենեակ մը իբրեւ հանդերձարան:

Վերջացած է նաեւ միջնադարեան (ԺԴ. ԺԵ.) հնձանին մնացորդներուն բացումը: Հնձանը բաղկացած է երկու բաժիններէ, բուն հնձան եւ մառան: Առաջինին մէջ փորուած է գինիի հոր մը, երկրորդին մառանին մէջ՝ երեք հոր եւ յատակին տակ թաղուած է կարաս մը:

Պեղումներու ատեն գտնուած են մարմարէ արձաններու բեկորներ, երկաթէ իրեր, խեցեղէնի կտորներ եւ այլ իրեր:

Բ. Ա.

(Մնացեալը յաջորդով)

ԸՆԹԵՐՑՈՂԻՆ ՑՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱԿԱՌԱԿ ԱՄԷՆ ԲԱՆԻ

Կենդանի մոռցուած մըն է մեր բարեկամը եւ գրչի եղբայրակիցը Ղ. Մելոյեան: Հանդիսաւոր առիթներու մէջ երբեմն կը լսենք իր ձայնը, կամ կը կարդանք իրմէն ինքնատիպ գրութիւններ, միշտ համեմուած եւ հիւթալից, ինչպէս են առհասարակ իր բոլոր գիրքերը: Բայց ան փղոսկրէ աշտարակի բնակիչը չէ, կեանքէն կտրուած ու մարդոցմէ հեռու: Անցեալի պաշտամունքն ունի, ճիշդ է, բայց վերաբերումը կոյր չէ, եւ ոչ ալ անիմաստ:

Խորքին մէջ իմաստասէր, վերադնահատումներով կ'առաջնորդուի եւ չի վարանիր բացասական տարրեր գտնելու պաշտամունքի առարկայ դարձած անցեալ երեւոյթներու մէջ, այդ երեւոյթները ըլլան հանրային – յեղափոխական թէ գրական – գեղարուեստական: Եթէ նոյնիսկ քանդել պէտք է, կը քանդէ, միշտ նորին եւ այժմէականին ի խնդիր:

Ղ. Մելոյեան առանձնութեան մէջ կ'ապրի: Իր միտքը անձնատուր է միշտ պայքարի, յաճախ անհաշտ ու անտեղիտալի, ջանալով համոզել իր ընդդիմախօսը:

Հոգիի եւ միտքի խռովքներէն հեռք, երբ թուղթին կը յանձնէ ինչ որ կը յորդի իր մէջ, համեմատական հանգիստի եւ անդորրութեան պահեր կ'ապրի: Ղ. Մելոյեան գրականութեան եւ արուեստի ըմբռնումներով եւ ստեղծագործութիւններով հակոտնեայ դիծի վրայ կը գտնուի ժամանակակից շատ մը գրողներու հետ:

Ղ. Մելոյեան իր կարգ մը գործերով, ինչպէս պարագան է Մայրը եւ Անառակ որդին, կամ «Երեք ընկերները», կուզայ մեզի ըսելու, թէ մարդկային հոգին ոչ մէկ օրէնքի, ոչ մէկ կանոնի կրնայ ենթարկուիլ: Ան կրնայ անդունդը իյնալ իր ախտաւոր հակումներով: Արուեստագէտը մեղաւոր չէ, եթէ անհատապաշտական նկարագիրներու հոգեկան պայքարները եւ անխոստովանելի գործերը երեւան հանել կը փորձէ: Ան ստիպուած չէ այս պարագային նկատի առնել յայտնուած կարծիքները, բարոյականի եւ անբարոյականի խնդիրները:

Պարագան նոյնն էր նաեւ «Դաւաճան կինը» խորագրով պատմուածքին, զոր Ղեւոնդ Մելոյեան, տարիներ առաջ, Ռուբէն Տէր Մինասեանի բերանացի պատմութեան հետեւելով, գրի առած եւ 1909ի «Ազատամարտ»ին մէջ լոյս ընծայած էր իբրեւ թերթօն: Այս այն պատմուածքն էր, որուն նիւթը, Ռուբէն Տէր Մինասեանի յուշերէն քաղելով տպուած «Հայրենիք» ամսագրին մէջ, Կոստան Զարեան գրած էր իր գլուխ գործոցը «Տատրագոմի Հարսը»: «Երբ մենք կ'ապրէինք» պատմուածքներու հատորին մէջ այս նոյն գրուածքին խորագիրն եղած է«Հայդուկն ու իր կինը»: Այս վերնագիրը տրուած ըլլալուն համար Ղ. Մելոյեան խղճահար չէ եւ ոչ ալ հակասութեան մէջ ինկած է: Որովհետեւ ծանօթ յեղափոխական գործիչ եւ Հայաստանի Հանրապետութեան հիմնադիր, Արամ Մանուկեան...

ՕՏԱՐ ԷՋԵՐ

ՔԱՒԱՐԱՆԻ ՀԱԳԻՆՆԵՐԸ

Տոն Ժուան, ազատ զգալով ինքզինքը, Հրացանին պայթիւնին յառաջած ծուխին ընդմէջէն, խոյացաւ դէպի սանդուխը:

Այդ պահուն իր գլխուն վրայ ստացաւ երկու հարուածներ, մէկը՝ Ֆաուսթային հօրը սուրին երախակալովը, միւսը՝ ծառայի մը կողմէ:

Սակայն, այս երկու հարուածներն ալ մեծ վնաս մը չպատճառեցին իրեն: Սուրը պատեանէն հանելով, սկսաւ նախ ճամբայ բանալ իրեն համար, ապա՝ աշխատեցաւ հանգցնել ջահը, որ ծառան ունէր իր ձեռքը: Իր սուսերի տեսքը վախ պատճառեց ծառային, որ ընկրկեցաւ:

Ֆաուսթայի հայրը՝ Տոն Ալոնզօ Օխետօ, որ կրակոտ եւ խիզախ ազնուական մըն էր, առանց այլեւայլի յարձակեցաւ Տոն Ժուանի վրայ, սուրը մերկացուցած:

Տոն Ժուան նախ ինքզինքը պաշտպանեց միայն, առանց նպատակ ունենալու ըսպաննելու իր հակառակորդը, եւ սակայն սուսերամարտութեան սովորութիւնը, ինքնապաշտպանութեան փորձերէն ետք, այլեւս դարձաւ մեքենական եւ ակամայ շարժում մը: Քանի մը վայրկեանի ընթացքին, Տոնա Ֆաուսթայի հայրը խորունկ հառաչանք մը արձակելով ինկաւ՝ մահացու կերպով վիրաւորուած: Տոն Ժուան ազատ անցք գտնելով, ակնթարթի մը մէջ խոյացաւ դէպի սանդուխները, անկէ դէպի դուռը, եւ շատ չանցած ինքզինքը գտաւ փողոցը, առանց հետապնդուելու ծառաներուն կողմէ, որոնք զբաղած էին իրենց հոգեվարք տիրոջ հետ:

Տոնա Թերեզա այս աղմուկները լսելով, վազած ու եկած էր ու հիմա կը դիտէր զարհուրելի տեսարանը...

Պահ մը ակնապիշ մնալէ ետք, թշուառ աղջիկը ինկաւ գետին նուաղած, հակառակ որ իր դժբախտութեան միայն կէսին ծանօթ էր դեռ:

Տոն Կարսիա լրացնելու վրայ էր Մոնթելլայի գինիի վերջին շիշը, երբ յանկարծ սենեակէն ներս մտաւ Տոն Ժուան տժգունած, արիւնթաթախ, աչքերը դուրս ինկած ու մոլորուն եւ հագուստները պատառատուն, շնչասպառ եւ անկարող՝ բառ մը իսկ արտասանելու:

Կարսիա կռահեց իսկոյն թէ՝ ծանր արկած մը պատահած էր: Թողուց որ Տոն Ժուան քանի մը անգամ շունչ քաշէր դժուարաւ, ապա անոր հարցուց մանրամասնութիւններ եւ անոր կարճ քանի մը խօսքերէն ծանօթացաւ ամբողջ եղելութեան:

Տոն Կարսիա իր սովորական պաղարիւնութիւնը դիւրաւ կորսնցնողը չէր: Ուշադրութեամբ լսելէ ետք իր բարեկամին խօսքերը, բաժակը լեցնելով եւ Տոն Ժուանին ներկայացնելով, ըսաւ.

— Խմեցէք, պէտք ունիք խմելու: Գէշ գործ մըն է պատահածը, աւելցուց, խմեցէք ալ խմելէ ետք: Հայր մը սպաննել, ծանրակշիռ է, թէեւ ուրիշ օրինակներ կան, Սիտէն սկսած: Դժբախտաբար, դուք մինակ էք եւ մարդ չունիք ձեզ պաշտպանելու համար Սալամանքի նիզակակիրներուն եւ սպանեալին ազգականներուն դէմ: Զբաղինք նախ անմիջական եւ ըստիպողական հարցով...

Իր միտքերը ամփոփելու համար սենեակին մէջ քանի մը քայլ առնելէ ետք, շարունակեց.

— Այս դըրդալից դէպքէն ետք Սալամանք մնալը յիմարութիւն պիտի նշանակէր: Տոն Ալոնզօ Օխետօն հասարակ ազնուական մը չէ եւ միւս կողմէ՝ իր ծառաները ձեզ ճանչցած ըլլալու են: Ենթադրենք վայրկեան մը որ ճանչցուած չըլլաք, բայց դուք արդէն այնպիսի համբաւ մը կը վայելէք համալսարանական շրջանակներուն մէջ, որ բոլորը շատ դիւրութեամբ ձեզի պիտի վերագրեն վերջին դէպքին հեղինակութիւնը: Ուրեմն, հաւատացէք ինծի, պէտք է հեռանալ, առանց վայրկեան մը կորսնցնելու: Դուք արդէն պէտք եղած ուսումը ձեռք բերած էք, բաւարար՝ անուանի տան մը պատականող ազնուականի մը: Լքեցէք բախտին աստուածը եւ ծառայեցէք պատերազմին աստուծուն, որ ձեզի աւելի պիտի պատշաճի, քանի որ այդ ուղղութեամբ ձիրքեր ունիք: Ֆլանտրի կողմը կը կռուին: Երթանք եւ սպաննենք հերետիկոսները: Մեր գործած մեղքերը քաւելու համար ամէն միջոց ներելի է: Ամէն: Վերջացուցի քարոզի մը պէս...

Ֆլանտրը անունը հմայիկի մը ազդեցութիւնը գործեց Տոն Ժուանի վրայ. Թողուլ Սպանիան, իրեն այնպէս կը թըւէր թէ ատիկա պիտի նշանակէր խոյս տալ ինքնիրմէն: Պատերազմի յոգնութեանց եւ վտանգներուն միջեւ բնաւ ժամանակ պիտի չունենար մտածելու իր խղճի խայթերուն մասին:

— Դէպի՛ Ֆլանտրը, դէպի՛ Ֆլանտրը, երթանք մեռնիլ Ֆլանտրի մէջ...

— Սալամանքէն Պրիւսէլ շատ հեռու է, եւ վերսկսաւ Տոն Կարսիա ծանրօրէն, դուք ձեր ներկայ դրութեան մէջ բաւականաչափ ժամանակ պիտի չունենաք շուտով մեկնելու: Մտածեցէք թէ եթէ կառավարիչը ձեզ ձեռք անցընէ, ան ատեն ձեզի համար շատ դժուար պիտի ըլլայ Նորին Վեհափառութեան թիկնապահներէն զատ ուրիշ որեւէ տեղ պաշտօնավարել...

ՓՐՈՍՓԵՐ ՄԵՐԻՄԷ

(19 Շար.)

նի մէկ փափաքը իրագործած է այդ կերպով։ Հատորը կը բացուի Արամին՝ 1917 Յուլիսին գրած մէկ նամակէն մէջբերումով մը — Ղեւոնդ, կ՚ըսէ, քանի այդտեղ ես եւ ազատ ժամանակ ունիս, Աստուած սիրես գրէ՛ր յիշատակներ, Վանի, բանտի եւ Պոլսոյ։ Մի՛ ժողովուրդ մեռաւ, գէթ պատմութիւնը գրենք ապագայ սերունդին համար ...»։ Եւ Ղ. Մելոյեան այս կերպով Արամին կտակը կը գործադրէ, եւ կը նկատէ թէ «Երբ մենք կ՚ապրէինք» հեռաւոր մէկ արձագանգն է «Մի՛ ժողովուրդ մեռաւ» ողբերգութեան։

Բուրքէնի յուշերուն այս մասը այլապէս շահեկան է գրագէտ — Թատերագիր Ղ. Մելոյեանի գրականութեան եւ մասնաւորաբար իրբեւ ուսանող անոր նկարագրին մասին իր այնքան ճիշդ եւ հարազատ դիտողութիւններով։ «40 տարուան այդ ժամանակաշրջանին մէջ, կ՚եզրակացնէ Բուրքէն, ան նուիրուեցաւ գրական աշխատանքի։ Բազմաթիւ գիրքեր գրեց, մասամբ ալ հրատարակեց Ֆրանսերէն ու հայերէն։ Այդ գիրքերէն ոմանք բեմադրուեցան։ Զգալով անոր խառնուածքը, կը կարծեմ թէ անոր գլխաւոր գիծը կը մնայ բացակայութիւնը ներկայի իրատեսութեան, հաւատքը ապագայի, որ ասպարէզ մըն է որոնումներու»։

⅄

Երկար շրջան մը գրագէտ Ղեւոնդ Մելոյեանին ձայնը չենք առներ։ Գիտենք սակայն որ ան լռութեան եւ առանձնութեան մէջ իր ոստայնը կը հիւսէ, եւ յանկարծ պիտի յայտնուի գիրքով մը։

Այս անգամ իր անունը կը կարդանք նոր գործի մը ճակտին։ Այդ գործին անունն է «Աստուածարեալ քաղաքի երկուորեակները» (*) ընդհանուր խորագրով, որուն անմիջապէս կը յաջորդեն երկու անուններ, Մայրը եւ Անառակ որդին։ Երկուքն ալ ժամանակին գրի առնուած Աստարաճղարի մէջ, որուն միւս անունն է Աստուածարեալ Քաղաք։

Առաջինը վիպակ մը, եւ երկրորդը թատերախաղ մը, նախապէս տպուած գրական ստեղծագործութիւններ են, եւ գրական մամուլը, մանաւանդ առաջինով, բաւական զբաղած է եւ հեղինակին ինքնատիպութիւնը գրական քննադատութեան նիւթ ըրած։

Վերհրատարակութեամբ մը, հեղինակը կը փորձէ տալ նաեւ մամուլին արտայայտութիւններուն մէկ ամփոփ պատկերը։

Յաճախ խորհած եմ Ղ. Մելոյեանի մասին, որովհետեւ ան ներկայացուցիչն է ինքնատիպ խումբին այն գրագէտներուն, որոնք ստուերի մէջ կը շարունակեն իրենց ստեղծագործութիւնը, տառապանքով եւ արուեստով կ՚երկնեն իրենց մտքին մէջ ծնունդ առնող նիւթերը, մշակելով զանոնք եւ նոյնիսկ տպագրութենէն ետք երկար ատեն կը պահեն իրենց մօտ։

Ղ. Մելոյեան կը հաւատայ գրագէտի իր առաքելութեան։ Շատ կը ցանէ, բայց հունձքը զինքը չի հետաքրքրեր։ Իր անձին եւ գործին վրայ խօսեցնել տալու արուեստին անգիտակ է։ Անդադար որոնումի մէջ է։ Իր ամէնէն մեծ արժանիքն է կանխել ժամանակը։ Իր գրական հոտառութիւնը սուր է։ Ուրիշներուն քանի մը տասնեակ տարիներ ետք ըսելիքները, իր մտքի մէջ թեւ ու թռիչք կ՚առնեն ժամանակէն առաջ, այնպէս որ իր ժամանակակիցները անսովոր երեւոյթի մը ականատես ըլլալու հետաքրքրութիւնը ցոյց կուտան։

Բայց մի զարմանաք երբ ըսեմ թէ մեր գրականութեան պատմութիւններուն եւ ոչ մէկ ձեռնարկին մէջ պիտի հանդիպիք իր անունին ու գործին։

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

* «Աստուածարեալ քաղաքի երկուորեակները» Մայրը եւ Անառակ որդին, Ղեւոնդ Մելոյեան, Փարիզ, 1960։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԵՐՔԻՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԽՄԲ.— Կիրակի օրուան թիւով տուած էինք Ջօր. Կիւրսէլի յայտարարութիւնները թուրք լրագրողներուն։ Այդ յայտարարութիւնները կը կազմէին բացատրողական զեկոյց մը Թուրքիոյ տագնապին վերջին դէպքերուն մասին։

Կը շարունակենք տալ այդ յայտարարութիւնները, այսօր՝ թուրք լրագրողներուն հարցումները եւ ստացուած պատասխանները. —

ՍԱՀՄԱՆԱԴԻՐ ԺՈՂՈՎԸ

— Ի՞նչ պիտի ըլլան Սահմանադիր Ժողովին աշխատանքները։

— Կոմիտէի անդամներուն պաշտօնանկութեան որոշումը պիտի դիւրացնէ Սահմանադիր Ժողովին աշխատանքները եւ պիտի մղէ ողջախոհ եւ երկրին շահերուն հաշտ եղանակով ճշդելու իր պարտականութիւնները։ Ասիկա մեր պատուոյ խոստումն է։ Անպայման պիտի յարգենք զայն։ Թէեւ զինուորական ենք, բայց դէմ ենք բռնակալական վարչաձեւերու։ Ազգ մը խելքով, տրամաբանութեամբ եւ գուրգուրոտ վերաբերմունքով կը կառավարուի։

— Պաշտօնանկ անդամներուն պաշտօն պիտի տրուի՞։

— Անոնք պատուաւոր մարդիկ են, ընկերներ են։ Ամէն տեսակ պաշտօն կրնայ տրուիլ։

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

— Երբ տեղի պիտի ունենան ընտրութիւնները։

— Չեմ գիտեր թէ կացութիւնը ի՞նչ պիտի ցոյց տայ։ Ժողովը ամէնէն ուշ 29 Հոկտեմբեր 1961ին պիտի գումարուի եւ պիտի տօնէ Բ. Հանրապետութեան տարեդարձը։

ԱՌԺԱՄԵԱՅ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒԻ

— Առժամեայ Սահմանադրութեան մէջ նշուած եւ ճշդուած էր Ազգ. Միասնականութեան Կոմիտէին անդամներուն թիւը։ Ի՞նչ պիտի ըլլայ հիմա։

— Առժամեայ Սահմանադրութիւնը պիտի բարեփոխուի։

— Եասը Ատայի դատավարութեան մասին նոր որոշում մը պիտի տրուի՞։

— Դատավարութիւնը յանձնուած է դատաւորներու, որոնց վրայ վստահութիւն ունինք։ Կը խորհինք թէ ոչ ոք իրաւունք ունի միջամտելու։

— Նոր Կոմիտէի անդամներուն աշխատանքները եւ խօսակցութիւնները ի՞նչպէս պիտի ըլլան այսուհետեւ։

— Կոմիտէի անդամները կատարելապէս ազատ են խօսելու եւ իրենց գաղափարները պարզելու։ Բայց երբ մեծամասնութիւնը որոշում մը տայ, այդ գաղափարը մեծամասնութեան գաղափարը կ՚ըլլայ։ Պէտք է վարժուինք այս դաստիարակութեան։ Կը հաւատամ թէ այն Կոմիտէն որ կազմուած է այսօր, բարձր գաղափարի տէր պիտի ըլլայ։ Կոմիտէն երկրորդ ժողովի իրաւասութիւն պիտի ունենայ, Ծերակոյտի հանգամանք պիտի կրէ։

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ Սահմանադիր Ժողովին դերը։

— Սահմանադիր Ժողովը փութով պիտի կազմուի։ Շահագրգռուողները մինչեւ Մայիս 20ը պիտի պատրաստեն անհրաժեշտ օրինագիծը։ Սահմանադիր Ժողովը տէր պիտի ըլլայ իսկական օրէնսդիր ժողովի մը իրաւասութեան։

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

— Նոր ձեւ մը պիտի տրուի՞ տնտեսական կացութեան։

— Ծայրէն պիտի բարեկարգուի տնտեսական կացութիւնը։

— Ի՞նչ ձեւ պիտի կիրարկուի ապահովելու համար տնտեսական կայունացումը։

— Լաւագոյն ծրագիրը այն է որ կը պատրաստուի գործի ընթացքին։ Երբ հանրային կարծիքը տեսնէ թէ խաղաղ մեքենականութիւն մը կը հիմնուի, տնտեսական կեանքն ալ ապահովութեան կը յանգի։ Դրամը շատ զգայուն բան է։ Խոյս կուտայ վտանգէն։ Երբ վերանայ վտանգը, դրամն ալ կայունացման կ՚արժանանայ։ Ես կը հաւատամ թէ Թուրքիոյ մեծահարուստները, դրամատէրերը պիտի չվարանին իրենց նիւթական կարելիութիւնները գործածել երկրին բարիքին համար։

— Մայիս 27ի յեղափոխութի՞ւնը աւելի դիւրին եղաւ, թէ այս վերջին յեղափոխութիւնը։

Պէտք է որոշում տալ գիտնալ։ Երկուքն ալ դժուար, երկուքն ալ դիւրին են։

— Հարկ պիտի ըլլա՞յ նորէն մաքրագործում մը ընել բանակին մէջ։

— Ընելիք բան չձգեցինք։ Ոչ մէկ ճիւղի մէջ մաքրագործում կայ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԶԻՆԱԴԱԴԱՐ

•

ՎԱԼՊԱՌԷԼ.— Ֆրանսայի բոլոր քաղաքներուն ու գիւղերուն մէջ, ֆրանսացի ժողովուրդը, քաղաքակիրթ ազգերուն վայել լրջութեամբ, ինչպէս ամէն տարի, այս տարի ալ Նոյեմբեր 11ին իր յարգանքի տուրքը մատոյց երկու աշխարհամարտերու ընթացքին Ֆրանսայի համար իրենց կեանքը զոհաբերող մարտիկներու յիշատակին։

Վալպառէլի շրջանը, անշուշտ, չէր կրնար բացառութիւն կազմել։ Ժամը 11ին, Թաղային կոմիտէի նախաձեռնութեամբ եւ մասնակցութեամբ Թաղին դպրոցական աշակերտութեան, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ Թաղեցիներու, թափօրով մը այցելեցինք Վալպառէլի մարտիկներուն համար կանգնուած մասնաւոր յիշատակարանին։

Վալպառէլի Հայութիւնն ալ, իր Թաղականութեան նախաձեռնութեամբ, գեղեցիկ ծաղկեպսակով մը իր մասնակցութիւնը բերաւ սոյն յիշատակի հանդիսութեան, նախորդ տարիներուն նման։

Մէկ վայրկեանի երկիւղած լռութենէ ետք, Թաղային կոմիտէին նախագահը Պ. Պէռիէ, հակիրճ բառերով պատմականը ըրաւ 1918 եւ 1939 թուականներու պատերազմներուն եւ յուշարձանի կառուցման պարագաներուն։ Ապա, յորդորեց դպրոցական աշակերտները յարգել մեռնողներուն յիշատակը եւ հետեւիլ անոնց օրինակին։

Թաղին դպրոցի աշակերտութեան կողմէ երգուած «Լա Մարսէյեզ»ով փակուեցաւ հանդիսութիւնը։

Այս առթիւ պզտիկ դիտողութիւն մը։ Ցաւով նկատեցինք որ Հայերու թիւը շատ սահմանափակ էր ներկայ բազմութեան մէջ։ Թաղականութեան ատենապետը Պ. Երուանդ Կէտիկեան, հակառակ իր յառաջացեալ տարիքին, երիտասարդական խանդավառութեամբ իր կարելին կը փորձէ Թաղի Հայութեան մէջ ազգային ոգին վառ պահելու։ Սակայն, ամէն տեղ ալ, գրեթէ կը հանդիպի մեր հայրենակիցներուն կողմէ ցոյց տրուած քար անտարբերութեան։

Փափաքելի էր որ Վալպառէլի Հայութիւնը, առանց դաւանանքի խտրութեան, կանգնէր իր Թաղականութեան կողքին, անվերապահ կերպով քաջալերելով եւ թեւ ու թիկունք հանդիսանալով անոր, իր ապագայ աշխատանքներուն մէջ։

Քիչ մը նախանձախնդրութիւն եւ մօտէն հետաքրքրութիւն դէպի հայ ազգային կեանքը, կրնայ շատ բան փրկել։

ՎԱԼՊԱՌԷԼՑԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (70)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

— Նաեւ Տիրիթի՞ն,— չկարողացաւ իր զարմանքը պահել Վարդ իշխանը։ — Եւ ինչո՞ւ, արքայ։

— Որպէսզի լինեն մայրաքաղաքից հեռու, ինչպէս կարգն է աւանդական։

— Թոյլատրիր խօսել, արքայ։

— Խօսիր, իշխան։

— Ների՛ր, արքայ, համարձակ հարցումս։ Կա՞յ արդեօք կարիք, որ արքայազն Գնէլը արտաքսուի Կուաշից։ Եթէ դա արւում է այն նպատակով, որպէսզի նա չդաւի եւ իր շուրջը չժողովի նախարարներ դժգոհ, ապա իրաւունք տուր դիտեմ, որ Գնէլը այդ ամէնը աւելի ազատ եւ աւելի դիւրին կանի Հաշտենից գաւառում, ինքը եւս միանալով տեղի դժգոհ նախարարաց, վասնզի ինքն եւս կը լինի կարի դժգոհ ... Թերեւս նախարարներից առաւել։ Մինչդեռ, արքայ, եթէ նա մնայ Կուաշում՝ կը լինի հանապազ հսկողութեանդ ներքոյ, հետեւաբար՝ կը լինի զգոյշ եւ չի համարձակի անել ուրիշ չարամիտ։

Թագաւորը վճռաբար տարուբերեց գլուխը

— Ոչ, երբեք, ոչ, իշխան։ Կ՚անենք այնպէս, որ նա այնտեղ եւս լինի մեր հսկողութեան ներքոյ։ Տիրիթը նոյնպէս կը տեղափոխուի այնտեղ, ինչպէս լսեցիր։ Եւ նա արդէն իսկ իրազեկ կը պահի մեզ Գնէլի վարքի եւ վարմունքի մասին, — շեշտեց Արշակը իր վճռից գոհ։

— Իսկ արքայահայրը, — ու Վարդը հարցական նայեց Թագաւորի երեսին։ — Չէ՞ նա խնդրեց՝ թողնել թոռներին մօտը, եւ դու թոյլատու եղար, արքայ։ Նա կը ցանկայ անշուշտ իմանալ թոռներաց հեռացման պատճառը։ Ի՞նչ պատասխանել... Չե՞ն ասի արդեօք, որ դու վախեցար Գնէլից եւ... դա առիթ չի՞ դառնայ, որ քո յայտ եւ անյայտ թշնամիներդ ...

Արշակը սեւ յօնքերն իրար բերեց։

— Նախ, իշխան, արքայազուն թոռները չեն, որ պիտի խնամեն արքայահօրը, այլ իմ կարգած մարդիկ։ Նրանք՝ այդ թոռները եկան — տեսան իրենց պապին, եւ բաւ է։ Պէտք չէ թողնել չար հունտը ծլի եւ աճի, եւ կամ կայծը հրդեհ դառնայ։ Իսկ թէ ինչ կը զրուցեն թշնամիները՝ կարեւոր չէ բնաւ։ Թշնամին հանապազ մնում է թշնամի եւ բարի չի խորհում երբեք։ Հետեւաբար, առաւել խելացի չէ՞ր լինի հեռացնել թշնամուն, որ չխանգարի մեր գործն ու հանգիստը։

Վարդ իշխանը, որ լսում էր զարմանքից անշարժ, Թագաւորի խօսքից յետոյ կարեւոր համարեց նկատել.

— Այդ վճիռը, արքայ, ծանր, անչափ ծանր կը լինի արքայահօր համար։

Արշակն անմիջապէս չպատասխանեց, նորից սկսելով քայլել։

— Ծանր,— ասաց նա առանց կանգ առնելու։ — Չի մնայ եւ չենք թողնի մենակ, ինչպէս եւ մենակ չէր մինչեւ թոռների ժամանումը։

— Նա բողոք կը բառնայ, արքայ... կը նզովի։

— Ի զուր։

— Կարգադրութիւնդ կը համարի թշնամութիւն իր դէմ։

— Առաւել ի զուր,— կրկնեց Արշակը եւ նորից կանգ առաւ։— Այդպէս, իշխան, այժմ իսկ թող դպիրը յօրինի այդ հրամանը։

Հրամանը յօրինելը դժուար խնդիր չէր, Վարդն անմիջապէս կարող է այդ կատարել։ Սակայն դժուարը, որ այդ պահին մտահոգում էր Վարդ իշխանին, այն էր, թէ ո՞վ պէտք է տանէր այդ հրամանը Կուաշ ... Յանկարծ Թագաւորը այդ առաքելութիւնը նորից յանձնարարէր իրեն, ինչ չէր ցանկանար երբեք ... Ահա ինչու նա ջանում էր տարհամոզել արքային, որ վտարեր արքայազուններին ... Քանի մը օր առաջ շնորհաւորել էր Գնէլին իր հարսանիքի առթիւ եւ... վաղը, միւս օրը հրաման տանէր արտաքսելո՞ւ ... Ի՞նչ կը մտածէր Գնէլը իր մասին. կեղծաւոր, լրտես, խաբեբայ ... Ոչ, Վարդ իշխանն այդ չէր ցանկանայ ... Չէր ցանկանայ նորից հանդիպել ոչ Գնէլին, ոչ արքայահօրը եւ ոչ Փառանձեմին, մանաւանդ Փառանձեմին ... Ինչո՞ւ մի այդպիսի նորատի աքսորուի հեռաւոր մի գաւառ ... Իսկ Տիրիթը, Տիրիթը, որ սիրում եւ վստահում է իրեն, ի՞նչ կ՚ասէր ... Եւ, վերջապէս, այդ արքայազուններից մէկը կարող է թագաւորել մի օր ...

Ու Վարդն աղօթում էր մտքում, որ Տէրը փրկէր իրեն այդ ծանր փորձութիւնից եւ միաժամանակ հնար էր մտածում խուսափել այդ տխուր, ոչ պատուաբեր առաքելութիւնից. նա մինչեւ իսկ մտածում էր հիւանդութիւն կեղծել, մնալ տանը փակուած, որ Թագաւորն իր այդ կարգադրութիւնը յանձնարարի մէկ ուրիշի այլապէս ինքը չէր կարող տեսնել կոյր արքայահօրը եւ լսել նրա կշտամբանքը, զայրոյթը եւ վիշտը... Այո, արքայահայրը կը զայրանար սաստիկ եւ չէր խնայի ոչ ոքի։

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

թեանց համաձայն, բացի մէկէն, Անգարա կը գտնուին ներկայիս: Մինիր Քէօսէօղլու եւ Շեֆիք Սոյույիւճէ իրենց տուներուն մէջ, մնացեալները անյայտ վայր մը մեկուսացուած են: Պաշտօնական սուրհանդակները կ'ապահովեն արգելափակեալներուն հաղորդակցութիւնը իրենց ընտանիքներուն հետ: Այս վերջիններուն անցագիրի գործողութիւնները բռնկրուած են: Միայն Էրքանըն է որ Էրզրումի փոխադրուած է:

Միւս կողմէ պաշտօնապէս կը հաղորդուի թէ պաշտօնանկ յեղափոխականները խորհրդական նշանակուած են արտասահմանի Թրքական դեսպանատուներու մօտ:

Այսպէս: Ալփասլան Թիւրքեշ պիտի երթայ Նոր Տելհի (Հնդկաստան), Քափլան Օթթավա (Քանատա), Քէօսէօղլու Սթոքհոլմ (Շուէտ), Էրքանըր՝ Մեքսիքա, Քափլան՝ Լիզպոնա (Փորթուկալ), Քարան՝ Օսլօ (Նորվեկիա), Սոյույիւճէ՝ Քոփենհակ (Դանիա), Աքքօյունլու՝ Քիապիլ (Աֆղանիստան), Պայքալ՝ Թելավիվ (Իսրայէլ), Թաշեր Ռապաթ (Մարոք), Էսին՝ Մատրիտ (Սպանիա), Սոլմազեր՝ Լա Հէյ (Հոլանտա), Էօզտաղ՝ Թոքիօ (Ճափոն), Ա. Էր՝ Լիբիա:

Ասոնք մինչեւ ամսուն վերջը պիտի մեկնին իրենց նոր պաշտօնատեղիները եւ միասին պիտի տանին իրենց ընտանիքները, պիտի վայելեն դիւանագիտական անձեռնմխելիութիւն: Ցետագային պիտի ճշդուին իրենց իրաւասութիւններն ու պաշտօնները: Նոր խորհրդականները իրենց գտնուած երկիրներուն մէջ թոշակ պիտի ստանան իրենց սպայութեան ամենավերջին աստիճանին համաձայն: Բայց նկատելով որ արտասահման կը գտնուին, իրենց համդստեան թոշակին հնգապատիկը պիտի ստանան, ինչ որ առաւելագոյն 300, նուազագոյն 200 սթերլին պիտի ըլլայ:

ԿԻՒՐՍԷԼ ԴԱՐՁԵԱԼ ԿԸ ԽՕՍԻ

Թուրք ուսանողները, ինչպէս փրոֆէսէօրները շատ գոհ կը թուին այս մաքրագործումներէն: Խմբական ձեւով երախտագիտութիւն յայտնելու կ'երթան Ջօր. Կիւրսէլի, կամ հեռագիրներով հիացում կը յայտնեն:

Անցեալ օր, Քաղաքային Գիտութեանց վարժարանի ուսանողները, Անգարայի մէջ, ներկայացան Ջօր. Կիւրսէլի:

Անձրեւ կը տեղար, այնպէս որ Ջօր. Կիւրսէլ վարչապետարանին բակէն վեր կանչեց ուսանողները, իր մօտ եւ ըսաւ.

— Ընկերութիւնները իրենց մակարդակին եւ հակումներուն համաձայն կ'ունենան այն կառավարութիւնը որուն արժանի են: Գուցէ կան ընկերութիւններ, որոնք արժանի են միահեծան վարչաձեւերու: Բայց Թուրք ազգը շատոնց անցած է այս մակարդակը: Մեր մէջ այս բանը փորձել կը նշանակէ աղէտի առաջնորդել ազգը: Հիմա շատ փափուկ շրջանի մը մէջ կը գտնուինք: Պէտք է խիստ միացած ըլլանք: Մենք այժմ կը փափաքինք առաքինութեան վարչակարգ մը հիմնել:

Ցիմարութիւն է ափ մը ուժերով ահագին ազգի մը գլուխը անցնիլ ծրագրելը: Անոնք կրնային զիս մէջտեղէն վերցնել: Ես կրնամ մեռնիլ օր մը: Բայց ես կը հաւատամ Թուրք ազգին ողջմտութեան: Անոնք կը կարծէին թէ ամէն բան պիտի կրնային լուծել զիս չէզոքացնելով: Ասիկա կը նշանակէ չճանչնալ Թուրք ազգը. Թուրք ազգին ի նպաստ յեղափոխութիւն մը եւս իրագործուած է Նոյեմբեր 13ի շարժումով: Այլեւս անգամ մըն ալ պիտի չենթարկուինք այսպիսի վտանգի:

«ԹԻՒՐՔ ԷԼԻ» ՊԻՏԻ ԿՈՉՈՒԻՆ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Կատարուած քննութիւնները երեւան բերին որ պաշտօնանկ յեղափոխականները բաւական յառաջ տարած էին իրենց ծրագիրը, տապալել Ջօր. Կիւրսէլը եւ հաստատել զինուորական նոր իշխանութիւն մը: Իրենց միջեւ փոխանակուած նամակներէն երեւան ելած է որ գաղափարակից կ'անուանէին զիրար՝ իրարու'խօսք ուղղած ատեն, եւ թէ օրինագիծ մը կը պատրաստէին Թուրքիոյ անունը իբր «Թիւրքէլի» փոխելու համար:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոնի Եկեղեցաշէն Տիկնանց Միութիւնը կազմակերպած է Յունուար 8ին, Շարպոնիէի շքեղ սրահներուն մէջ, Լիոնի եկեղեցւոյ ի նպաստ պարահանդէս մը:

ՆՈՐ ՏԱՐԻԷՆ ԱՌԱՋ

Մեր բաժանորդներէն կը խնդրենք որ կանոնաւոր եւ կանխիկ վճարեն իրենց բաժնեգինները, առանց սպասելու մասնաւոր դիմումի:

Ընկերային եւ այլ տուրքերու վերջին յաւելումները պատճառ կը դառնան որ 1961 Յունուար 1էն, բաժանորդագրութեան եւ հատավաճառութեան պայմանները փոխուին:

Մինչեւ Դեկտեմբեր 31, 1960 վճարում ընողները կրնան բացառաբար օգտուիլ ներկայ պայմաններէն:

Շնորհակալութիւն մեր այն բոլոր բաժանորդներուն որ իրենց պարտաճանաչութեամբ կը դիւրացնեն վարչութեան գործը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Այրի Տիկին Արաքսի Քարաքոչ, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Քարաքոչ, Տէր եւ Տիկին Վահէ Քարաքոչ եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Իսրայէլեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ բոլոր ազգականները (Պոլիս) ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր եւ ազգականին՝

ԼԵՒՈՆ ՔԱՐԱՔՈՉԻ

մահը, որ տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 17ին, 71 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Չորեքշաբթի, ժամը 13.45ին, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Իսուի գերեզմանատունը (Սէն է Ուազ):

Բնակարան՝ 26 Րիւ Լուի Մօրար, Փարիզ (14):

ՎՐԻՊԱԿ.— Կիրակի օրուան թիւին մէջ, Գ. էջ, գրեզմանի մը առջեւ յօդուածին մէջ, Ա. սիւնակ.— «... ինչպէս Պօտլէր, Քոլէթ, եւ գրեթէ բոլոր բանաստեղծ եւ արուեստագէտ հոգիները, խորունկ սէր եւ ճաշողականութիւն կը զգար...» պարբերութեան մէջ, ճաշողականութիւնը տպագրական սխալի մը հետեւանքով եղած էր քաղաքականութիւն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պոմոնի Կ. Խաչի մասնաճիւղս շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Արմենակ Թորոսեանէ 15 Ն. Ֆ. Կապոյտ Խաչի դպրոցին, այրի տիկին Արշալոյս Մալէմէզեանէ քսան Ն. Ֆ., Պ. Ղազար Նաճարեանի թաղման առթիւ փոխան ծաղկեպսակի, եւ Տիկին Սրբուհի Կուրտիկեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Գործունեան ընտանիքէն 25 Ն. Ֆ. դպրոցին:

Նոյնպէս շնորհակալութեամբ ստացած է վարչութեան հետեւեալ նուիրատուութիւնները Տիկին Ե. Մահիկեանի տխուր մահուան առթիւ Պ. Պ. Ժիրայր Տէր Վարդանեանէ 30 Ն. Ֆ., Վ. Տէր Վարդանեանէ, Մեսրոպ Քասքասեանէ, Ար. Վանոյեանէ, Յովհ. Քիւրտօղլեանէ, Նշ. Դարբինեանէ տասնական Ն. Ֆ.:

Մասնաճիւղս իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Մահիկեան ընտանիքին այս տխուր առիթով:

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդր. Վարչութեան կողմէ

Վերամուտի Բ. դասախօսութիւն

Դասախօս՝ Ընկեր ՅՈՎՀ. ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ
Նիւթ՝ Հայ Դատը եւ երիտասարդութիւնը:
Այս Ուրբաթ, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ

Այս դասախօսութիւնները վերապահուած են Հ. Յ. Դ. Նոր Սերնդականներուն: Արձանագրութիւնը պարտաւորիչ է:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանական յաջորդ հաւաքոյթը այս Չորեքշաբթի, ժամը 21ին՝ Քաֆէ Քատէի վերնայարկը:

Պիտի խօսի Պ. ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ:

Նիւթն է՝ «Ի՞նչպէս կ'աշխատիմ»: Քանի մը արտասահմանեան կտորներ ալ իբրեւ օրինակ բերելով:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՕՆ
ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հայ Ազգ. Միութեան կողմէ եւ հովանաւորութեամբ տեղւոյս երեք յարանուանութեանց կրօնապետներուն:

Այս Ուրբաթ, ժամը 21ին, Սալ տէ Ֆէթի սրահին մէջ:

Կը նախագահէ Պ. ՏԷՐ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ
Խօսք կ'առնէ ՀԱՅՐ Գ. Վ. ՊԱՊԵԱՆ
Կը բանախօսէ ՓՐՕՖ. Գ. ԽԱՅԻԿԵԱՆ (Մարսէյլէն):

ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐԼԻ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Ֆրանսական Բանակի Հայ Նախկին Զինուորներու Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի, Նոյեմբեր 27, ժամը ճիշդ 14ին, իր կեդրոնատեղին՝

32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Հ. Յ. Դ.
ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» խումբի ընդհ. ժողովը այս Երեքշաբթի, ժամը 20.30ին, Քաֆէ Րէժանի մէջ, Մէթրօ Քատէ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. «Արծիւ» Ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովը այս Երեքշաբթի, ժամը 20.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ Նախորդ ժողովի շարունակութիւն:

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն, ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 20.30ին, Օհանջանեան սրահին մէջ: Շատ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Թօքատի Հայր. Միութեան տարեկան խնջոյքը 27 Նոյեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, Մրիմեան սրահը, (Իսի լէ Մուլինօ, 2 Րիւ տը լա Տէֆանս):

Կը նախագահէ Պ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ:
Կը խօսի Պ. Յ. ՀԻՍԱՅԵԱՆ:
Գեղարուեստական ճոխ բաժին:
Կը մասնակցին.— Տիկիններ՝ Սրապեան, Գալայճեան, Օրիորդներ՝ Նահապետեան քոյրեր, Սմսարեան Թարոն:
Պ. Գարակէօզեան, Ս. Յակոբեան:
Մուտքը ազատ է:
Ոչ աճուրդ, ոչ հանգանակութիւն:

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր.,վեց.22Ն.Ֆր
Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 23 ՆՈՅԵՄԲԵՐ — MERCREDI 23 NOVEMBRE 1960

36ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8957 — 36EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4758

ՄԻՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՏՕՆԵՐԷՆ 'ՎԵՐՋ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան եօթանասնամեակը հանդիսաւորապէս տօնուեցաւ Մի-ջին արեւելքէն մինչեւ Ծայր. Արեւմուտք, Միջերկրականէն մինչեւ Ատլանտեանի ու Խաղաղականի եզերքները, բոլոր այն վայրերուն մէջ, ուր ազատ ու անկախ հայրենիքի կարօտով տոչորուող ափ մը Հայեր ապաստան են գտած :

Ամէն տեղ ժողովուրդը խուռներամ փութաց լսելու Դաշնակցութեան խօսքը, յարգելու յիշատակը իր հերոս զաւակներուն եւ գօտեպնդուելու լաւագոյն օրերու յոյսով ու հաւատքով :

Եօթանասուն տարեկան է Դաշնակցութիւնը : Ազգերու պատմութեան մէջ բացառիկ երեւոյթ է, որ քաղաքական կազմակերպութիւն մը ա՛յսքան երկար կեանք ունենայ :

Դաշնակցութիւնը կ'ապրի եօթը տասնեակ տարիներէ ի վեր, հայ ժողովուրդին մէջ, հայ ժողովուրդին հետ, շրջապատուած անոր մտաւորական, երիտասարդ, հայրենասէր ու անձնուէր զաւակներու սրտառուչ գուրգուրանքով :

Երէկ հայրենիքին մէջ ամբողջ երեսուն տարի արիւն թափեց յանուն ազատութեան : Հազարաւոր անձնազոհ Հայեր կռուեցան իր սրբազան դրօշին տակ, որուն վրայ արձանագրուած էր «Մահ կամ ազատութիւն» :

Ի զուր չանցան իր զոհողութիւնները : Շնորհիւ այն դիւցազնական կռիւներուն, զորս մղեցին իր հերոսները, մարտական խումբերը, Հայութեան բոլոր դասակարգերուն պատկանող արիասիրտ կամաւորներն ու զինուորները, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ստեղծեց ազատ ու անկախ Հայաստան մը՝ Արարատի շուքին տակ, 42 տարի առաջ :

Հայ ժողովուրդը տեսաւ, որ Դաշնակցութիւնը միայն խօսքի, գաղափարականի ու վարդապետութեան կուսակցութիւն չէ, այլ՝ գործի : Տեսաւ թէ ի՛նչպէս անիկա իր լաւագոյն զաւակները զոհեց՝ անփական ազատ հայրենիք մը ստեղծելու համար :

Աղէտէն վերջ տեսաւ թէ ի՛նչպէս անիկա տէր կանգնեցաւ ի սփիւռս աշխարհի ցրուած Հայութեան : Տէր կանգնեցաւ անոր քաղաքական արդար Դատին ու անկորնչելի իրաւունքներուն : Պաշտպան դարձաւ անոր քաղաքակրթական, մշակութային արժէքներուն, գիրին ու գրականութեան, լեզուին եւ նուիրական աւանդութեանց :

Ու օրէ օր աստիճան մը աւելի փարեցաւ Դաշնակցութեան, անոր մէջ գտնելով իր ազգային բաղձանքներուն հարազատ արտայայտիչը :

Հայ ժողովուրդը շատ լաւ գիտէ թէ այսօրուան Հայաստանը Դաշնակցութեան ձեռակերտն է : Առանց անոր ղեկավարութեան, առանց անկախութեան երեսուն ամիսներու շրջանին ոչինչէն պետականութիւն ստեղծելու համար անոր ըրած ճիգերուն, մանաւանդ առանց Հայաստանը միատարր դարձնելու համար անոր կատարած «մաքրագործումի» աշխատանքներուն, այսօրուան կորիզը իր կովկասեան երկու հարեւաններուն բաժին պիտի ըլլար :

Ազատ եւ անկախ հայրենիքի համար Դաշնակցութեան ցանած սերմերը խոպան հողի վրայ չեն ինկած : Հայ ժողովուրդը ամէն տեղ, սփիւռքի թէ հայրենիքի մէջ ազատութեան գաղափարականով է տոգորուած : Այդ ոգին ոչ ոք կրնայ մեռցնել Հայուն մէջ :

Վարչաձեւերը կուգան ու կ'երթան : Բայց կը մնան հայրենիքն ու հայ ժողովուրդը :

Կարեւորն է տոկալ : Ցյուսալքուիլ :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄԷՆ ԵՏՔ

Անգարայէն կը հեռագրեն թէ արդէն սկսած են յեղափոխութեան պարտուած անդամները դուրս հանել երկրէն օդանաւերով :

Ֆաղըլ Աքքոյունլուն էլէքթրա օդանաւով Քիապիլ ղրկուեցաւ : Վերջին անգամ խուզարկուելով, վրայէն գտնուեցաւ երկու էջով, արաբական տառերով, գաղտնի բովանդակութեամբ թուղթ մը որ կը շահագրգռէ յեղափոխութեան աշխատանքները : Թուղթը իսկոյն գրաւուեցաւ ու ղրկուեցաւ Ջանքայա : Աքքոյունլու ոչ մէկ բան կրցաւ ըսել այս մասին :

Աքքոյունլու, որ Թեհրանի ճամբով Քիապիլ (Աֆղանիստան) ղրկուեցաւ, Եսէնպողայի պատուոյ սրահին մէջ շրջապատուած էր զանազան բարձրաստիճան սպաներով, որոնց մեծ մասը Ծովուժի եւ Օդուժի կը պատկանէին :

Սրահէն դուրս ելած ատեն երբ լրագրողները տեսաւ դէմը, ուզեց պատրաստուիլ բան մը ըսելու համար : Այդ պահուն՝ մէկը, որ իր երկար սրճագոյն վերարկուին օձիքը վերցուցած էր (հաւանաբար ապահովութեան պաշտօնեայ), Աքքոյունլուի թեւը մտնելով՝ իբրեւ ազդարարութիւն սեղմեց այդ թեւը, իսկ Աքքոյունլու իր կեցուածքով ըսել կ'ուզէր «Ըսե՞մ, ըսե՞մ», բայց հրաժարեցաւ ի վերջոյ : Մինչ լուսանկարիչներու լոյսերը կը փայլատակէին, Աքքոյունլու միշտ «մնաք բարով» կը ձայնէր : Օդանաւին սանդուխին առջեւ իր երկու աղջիկներուն եւ երկու մանչերուն հետ լուսանկարուեցաւ : Լրագրողներուն չարտօնուեցաւ մօտենալ օդանաւին :

Թիւրքեշ, Էօզտաղ, Ա. Էր, Թաշեր, Էսին եւ Քափլան՝ մեկնեցան Շարաթ, Քարան, Քէսէօղլու, Սոլմազեր՝ Կիրակի, իսկ Գայքալ՝ Երեքշաբթի, բոլորն ալ օդանաւով : Թաշեր եւ Թիւրքեշ կը մեկնին իրենց կիներով եւ զաւակներով :

Ցետագային յայտնի պիտի ըլլայ թէ ե՞րբ պիտի մեկնին Էրքանլը եւ Քապլ-պայ :

Արտասահման «աքսորուած» այս յեղափոխականները պիտի չկարենան Թուրքիա վերադառնալ երկու տարիէն առաջ :

× Հազիւ ձերբակալուած՝ Թիւրքէշ, որ կը համարուէր յեղափոխութեան ամէնէն զօրաւոր մարդը եւ ղեկավարը, արդէն ամբաստանուած է թէ չահագործած է իր դիրքը : Այսպէս քննութիւն բացուած է Թիւրքէշի հարստութեան մասին : Անմիջապէս գրաւի տակ առնուեցան Թիւրքէշի եւ կնոջ ստացուածքները : Երկու ամիսէ ի վեր Անգարայի մէջ լոյս կը տեսնէր թերթ մը, որու շահակից էին Թիւրքէշ եւ իր կինը : Դրամատան մը վրայ ճնշելով Թիւրքէշ ապահոված էր 350.000 ոսկիի փոխ մը այդ թերթին համար :

× Մենտերէս իր արգելափակուած սենեակին մէջ, դատավարութենէն դուրս, օրերը կ'անցընէ գրելով իր յուշերը :

Զրոյց լսելեցաւ թէ արադընթաց Թոքախտի ախտանշաններ ցոյց կուտայ :

ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՆ

Հետաքրքրական է լուրը :

Թուրքիոյ յեղափոխութեան առաջին աքսորուածին դերակատարները ընդհ. Գեբրալ շնորհած էին բանտարկեալներու կարեւոր թիւի մը : Բանտը մնացած իրենց ընկերները Իզմիրի մէջ լմբոստացած էին եւ յարձակած բանտապահին վրայ եւ զայն խցարգելութեան դատապարտած՝ իբրեւ բողոքի նշան :

Միւս կողմէ, Պոլսոյ կուսակալը, Զօր. Թուլկա, կը հաղորդէ թէ անոնք որ բանտէն արձակուած էին, արդէն սկսած են... բանտ վերադառնալ՝ նոր յանցանքներ գործելով :

× Իզմիրէն կը հաղորդեն թէ Յեղափոխութեան վաստակաւոր սպաներու Միութիւնը ընդհ. ժողով գումարած է Հինգշաբթի : Այս ժողովին մէջ հանգստեան կոչուած սպաներէն Ե. Արտա, որ յատկապէս Իզմիր գացած էր Անգարայէն, կը յայտարարէ թէ բոլոր վաստակաւոր սպաները համամիտ են վերջին մաքրագործումին, բայց եւ այնպէս Զօր. Կիւրսէլ հաղորդած է թէ վաստակաւոր սպաներու կացութիւնը պիտի վերաքննուի եւ առաջին առթիւ բանակ պիտի վերադառնան կարգ մը զինուորականներ :

Վաստակաւոր գնդապետ մը, խօսք առնելով յայտարարեց թէ չի կրնար տուն երթալ ճակատաբաց եւ կ'ամչնայ իր զաւակներուն եւ կնոջ երեսը նայելէ :

Վաստակաւոր Զօր. Ռ. Կիւմիւշփալա լրագրողներուն յայտարարեց թէ «միայն բանակ վերադառնալով է որ կրնայ վերջ գտնել տառապանքը այն սպաներուն, որոնք հանգստեան կոչուած էին : Դժբախտաբար մեծ արժէքներ կը զոհուին բանակէն : Զօր. Կիւրսէլի յայտարարութիւնը սփոփանք պատճառած է ընկերներուս մէջ » :

ՔՐՏԱԿԱՆ ՄՂՁԱՒԱՆՋԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Պարբերաբար քրտական վտանգի մը մասին կը խօսին թրքական թերթերը, — մղձաւանջ մը դարձած է քրտական հարցը Թուրքիոյ մէջ :

Թուրքիոյ ներքին տագնապին առթիւ, երբ Պոլսոյ մամուլը այնքան ախորժական ձիւթ ունի ծամելիք, քրտական հարցով հետաքրքրութիւնը բաւական բան կը խօսի վտանգին իրականութեան մասին :

Ժամանակ առ ժամանակ եւրոպական մամուլը փոքրիկ արձագանգ մը կուտայ քրտական ըմբոստութեան մը մասին, եւ այսքան : Զվշտացնելու համար Թուրքերը : Այս անգամ ձայնը կուգայ Թուրքիայէն :

Անհաւասիկ թրքական աղբիւրէ քաղուած լուրերը —

«244 Քիւրտեր ձերբակալուած ու տարուած են Սվազ : Միւս կողմէ Տիգրանակերտէն ու Էրզրումէն զին. դատարանի անդամներ Սվազ հասած են դատելու համար 244 ձերբակալեալներ, որոնք արգելափակուած են Ճանելի զօրանոցին մէջ :

Այդ դատաւորները պիտի խորհրդակցին Սըվազի զինուորական դատաւորներուն հետ, եւ այս ձեւով պիտի ճշդուի թէ այս 244 հոգիէն ո՞վ ենթակայ պիտի ըլլայ պարտադիր բնակութեան օրէնքին կամ ո՞վ ազատ պիտի արձակուի : Մինչ թէ, «ազատ արձակում» պիտի ըլլայ այն պարագային՝ երբ զին. եւ վարչական իշխանութիւնները անպատեհութիւն մը չտեսնեն :

Ոմանք երկար տարիներէ ի վեր շարունակած են իրենց աշխատանքները քրտական պետութիւն մը հիմնելու համար : Մանաւանդ դեմոկրատ իշխանութիւնը, քուէի որսորդութեան նպատակով, ոչ միայն արգելք չէ եղած այդպիսի աշխատանքներու, այլեւ գետին պատրաստած է անոնց գործունէութեան :

Այս ուղղութեամբ մեծ դեր կատարած է համայնավար Մոլլա Մուսթաֆա Պարզանի, որ ներկայիս Իրաք կը գտնուի եւ որ երկար ատեն Ռուսիոյ մէջ իր հետեւորդներուն հետ մարզուած է հայդուկային կռիւի համար :

Իրաքի յեղափոխութենէն ետք Պարզանի Իրաք վերադարձաւ Ռուսիայէն, ուր կը գտնուէր իբրեւ աքսորական՝ երկար ատենէ ի վեր : Պարզանի աշխատած է եւ ներկայիս կ'աշխատի անկախ «քրտական պետութիւն» մը հիմնելու համար : Պարզանի իր այս գործունէութիւնը կատարած է իր գործակալներուն միջոցով, որոնք Թուրքիա մտած են «Մոլլա»ի տարազով : Այս գործակալները Արեւելեան նահանգներու մէջ Չէյխերու հետ շփման մէջ մտնելով ջանացած են գետին պատրաստել Մոլլային խռէարներուն » :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ Ուխտի խորհրդարանականներու ժողովին Նորսթատ, հիւլէական ընկերակցութեան մը կազմութիւնը առաջարկած է : Ուխտի անդամ երկիրները հսկողութեան հաւասար իրաւունք պիտի ունենան, չեշտած է ընդհ. հրամանատարը : Իրմէ առաջ խօսք առած են եւ շեշտած են Ատլանտեան Դաշնակցութիւնը զօրացնելու անհրաժեշտութիւնը՝ զօրավար Պեթուար, վարչապետ Տըպրէ եւ Մ. Նահանգներու Նորընտիր փոխ նախագահը՝ Լինտըն Ճանսըն : Զօրավարը անդրադարձած է խորհրդ. վտանգին : Իսկ Տըպրէ յիշեցուցած է թէ Ֆրանսա կը փափաքի որ Ատլանտեան Դաշնակցութիւնը զօրանայ, առանց սակայն խախտելու ազգային գաղափարները : «Սերտ գործակցութիւնը կրնայ փրկել ազատ աշխարհը, խորհրդային կործանարար վըտանգէն» :

ԿՈՆԳՈՒՐԻ 1960ի մրցանակը ստացաւ ռումանացի գրող՝ Վինթիլա Հորիա, իր «Աստուած աքսորի մէջ ծնաւ» երկին համար, իսկ Ռընոտոյի մրցանակը ստացած է ալժիրցի գրող՝ Ալֆրէտ Քերն, իր «Դիւրաբեկ երջանկութիւնը» գործին համար :

ԼԷՈՓՈԼՏՎԻԼԻ Ղանայի դեսպանատան առջեւ կատաղի կռիւ մը տեղի ունեցած է Քոնկոյի զինուորներու եւ «կապոյտ սաղաւարտներու» միջեւ : Եօթը Թունուզցիներ սպաննուած են : Քոնկոցիները պաշարած են դեսպանատունը արտաքսելու համար Ղանայի դեսպանը որ մերժած էր մեկնիլ :

ՍՊԻՏԱԿ ՏԱՆ բանբերը յայտարարեց. — Ամերիկեան կառավարութիւնը ստիպուած է, խնայողական պատճառներով սահմանափակել ամերիկացի դիւանագէտներու տեղափոխութիւնը : Բանբերը աւելցուց, թէ պիւտճէն հաւասարակշռելու սահմանուած այս կարգադրութիւնը եղած է, որովհետեւ դիւանագիտական նոր կեդրոններ ստեղծուեցան վերջերս ափրիկեան նորազատ պետութեանց մէջ :

ԻՐԱՔԻ կառավարութիւնը յուշագրով մը պահանջած է արաբ երկիրներէն, գործակցիլ եւ պոյքոթի ենթարկել Ֆըրանսան, տնտեսական, քաղաքական եւ մշակութային մարզերուն մէջ :

ՃԱՓՈՆԻ ընտրութիւնները հետեւեալ արդիւնքները տուած են : Ազատական Դեմոկրատներ (պահպանողական) 296, ընկերվարականներ 145, ընկերվարական-դեմոկրատներ 17, համայնավարներ 3, անկախներ 5, այլ կուսակցութիւններ 1 :

ՄՈՍԿՈՒԱ ժամանած է Ֆինլանտիոյ նախագահը Քեքքոնըն : Ութ օրէ ի վեր Մոսկուա կը գտնուի նաեւ Ֆինլանտիոյ առեւտուրի նախարարը : Առեւտրական բնոյթ ունեցող բանակցութիւններ տեղի կ'ունենան :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ օդակայանին ըմպարանին վարիչը, վեց ամսուան ընթացքին փառաւոր հարստութիւն մը շինած էր : Երեւան ելաւ որ խաւեարի բաժինները կիսելով եւ ընտիր ու վարնոց քոնյաքը խառնելով եւ գրօսաշրջիկներուն ծախելով, յաւելեալ 150.000 րուբլիի շահ մը ապահոված էր (մօտ 187.000 Ն. Ֆ. պաշտօնական սակով) : Երբ վարիչ – տնօրէնը բռնուած է խենթութիւն ձեւացուցած է (քօքօրիքօ պոռալով և հաւու կուտ փնտռելով գետինը) եւ այդ ձեւով յաջողած է յիմարանոց երթալ :

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ անցնելով օդանաւորդ մը զգայացունց լուր մը պտըտցուց հոտը, Երկուշաբթի օր : Արդարեւ կը յայտարարէր թէ պետական հարուած մը կատարուած է Թեհրանի մէջ եւ Շահը, կինը ու նորածին զահաժառանգը սպաննուած են : Պէյրութի պարսկական դեսպանատունը կը հերքէր նոյն իրիկունը : Ամէն ինչ բընականոն է Թեհրանի մէջ :

ՀՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՊԵՂՈՒՄՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԴՈՒԻՆԻ ՊԵՂՈՒՄՆԵՐԸ

Ղեկ. Փրոֆ. Կ. Ղաֆադարեան

Աշխատանքներ տարուած են գլխաւորաբար միջնաբերդին եւ հարաւային թաղամասերէն մէկուն մէջ :

Միջնաբերդի հիւսիսային, արեւմտեան եւ հարաւային ծայրամասերուն բացուած են միջնադարեան (Թ. ԺԴ.) շէնքերու մնացորդները, որոնք նախորդ տարիներուն բացուած մեծ շէնքին բնակելի եւ տնտեսական բաժանումներն են: Բացուած են աղիւսապատ կամ կաւակերտ պատերով եւ թրծուած աղիւսով սալայատակուած հոր – թաքստոցներ, կարասներ եւ թոնիրներ՝ բազմաթիւ առարկաներով:

Շարունակած են պեղումները միջնաբերդին երկրորդ, աւելի ցած շերտին մէջ ու գտնուած է մարզպանութեան շրջանէն մինչեւ 899ի երկրաշարժը գոյութիւն ունեցած աղիւսէ շինուած պալատի մը աւերակները : Գտնուած են պարզ եւ գոյնզգոյն խեցեղէնի բեկորներ, որոնք իրե՛նց ձեւով, շինուածքով եւ զարդերով կարեւոր տեղ կը գրաւեն խեցեղէնի պատմութեան մէջ:

Միջնաբերդի բլուրի արեւմտեան մասին մէջ գտնուած էին կարասներ՝ կենդանիներու եւ օձերու հարթաքանդակ պատկերներով եւ որսի տեսարաններով, իսկ այս անգամ գտնուած են խեցեղէն թրծելու հնոց մը, փոքրիկ կաւէ անօթներ, 70 × 50 սմ. մեծութեամբ տախտակ մը՝ մարդոց եւ թռչուններու ոճաւորուած եւ հարթաքանդակ գլուխներով, հաւանաբար գործածուած պաշտամունքի :

Մեծ շէնքի մը աւերակները գտնուած են քաղաքի թաղամասերէն մէկուն մէջ : Շէնքը շինուած էր Ե. — Զ. դարերուն՝ սրբատաշ տուֆով եւ սիւնէ խոյակներով: Յետագային վերանորոգուած է շէնքը եւ հաւանաբար ծառայած իբրեւ իջեւան :

Պեղումներու ընթացքին գտնուած են կաւէ եւ այլ անօթներ եւ հարիւրի չափ դրամներ :

ՎԻՄԱԳԻՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՒՄ

Ղեկ. Ս. Բարխուդարեան

Գրած էինք թէ կը պատրաստուի «Դիւան հայ վիմագրութեան» խորագրուած ժողովածու մը, ակադ. Յ. Օրբելիի խմբագրութեամբ: Այս ուղղութեամբ յատուկ աշխատանքներ կը տարուին արշաւախումբի մը կողմէ, որ 1959ին արձանագրութիւններ հաւաքած է՝ Սեւանայ լիճին արեւելեան աւազանին շուրջ : Պեղումներ կատարուած են պարզելու համար բնոյթը՝ Բասարգեչարի Ակունք գիւղին մօտերը գտնուող հին յուշարձանին : Երեւան հանուած են բլուրին վրայ շինուած մեծ շէնքի մը պատերը, երկաթէ իրեր եւ խարամի մնացորդներ, ինչպէս նաեւ խեցեղէնի կտորներ: Կ'ենթադրուի թէ հայկական հին դղեակ մը գոյութիւն ունեցած է հոն :

Այնուհետեւ պտըտած են Հրազդանի շրջանը եւ հաւաքած՝ Կեչառոյք վանքին եւ ուրիշ վայրերու արձանագրութիւնները:

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՊԵՂՈՒՄՆԵՐԸ

Ղեկ. Ա. Սահինեան

1955 – 56ի պեղումներէն յայտնի դարձաւ, որ տաճարը շինուած է Դ. դարուն եւ իր սկզբնական ձեւը եղած է Բազիլիք, իսկ Ե.րդ դարուն եւ ոչ թէ Է.րդ, վերափոխուած է եւ վերածուած կեդրոնական գմբէթով տաճարի մը: Թէ ներսէն, եւ թէ դուրսէն եղած է խաչաձեւ եւ զարդարուած՝ որմնանկարներով եւ խճանըկարներով (ներսէն) :

1959ին երեւան հանուեցաւ Դ.րդ կամ նախաքրիստոնէական շրջանի շէնքի մը խորանը՝ թոնրաձեւ կրակարանով: Կրակարանին մէջ եւ շուրջը յայտնաբերուեցան որմնանկարի բազմաթիւ բեկորներ : Բեմին տակը գտնուեցաւ ուրարտական շրջանի յատուկ քարէ կոթող մը (երկարութիւնը7 3·10, լայնքը՝ 0·73, հաստութիւնը՝ 0·53), բայց առանց արձանագրութեան:

Աւելցնենք անմիջապէս, որ կրակարանը կը գտնուի տաճարին արեւելեան խորանի բեմին տակ :

ՋՐՎԷԺԻ ՊԵՂՈՒՄՆԵՐԸ

Ղեկ. Ն. Մ. Տոկարսկի

1937ի պեղումները երեւան հանեցին Է. դարու կեդրոնական գմբէթով եկեղեցիի մը եւ ԺԳ. դարու մատուռի մը աւերակները:1959ին յայտնաբերուեցան Ե. – Զ. դարերու ճարտարապետական յուշարձաններու աւերակներ՝ եկեղեցիի մը հիմերը, գետնափոր դամբարան մը, շինութիւններու եւ հնատիպ խաչերու քանդակազարդ կտորներ :

Բ. Ա.

«Պատմա – բանասիրական» հանդէսէն կ'իմանանք, թէ 1960էն սկսեալ, Հայաստանի մէջ կատարուելիք հնագիտական բոլոր աշխատանքները պիտի ղեկավարէ Հայաստանի Հնագիտութեան եւ ազգագրութեան հիմնարկութիւնը : Այս ձեւով պիտի ապահովուի անոնց արդիւնաւէտ ընթացքը եւ նիւթերու գիտական մշակումը ու հրատարակութիւնը :

ԸՆԹԵՐՑՈՂԻՆ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱԿԱՌԱԿ ԱՄԷՆ ԲԱՆԻ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Մայրը առաջին տպագրութեամբ լոյս տեսած է մատենաշար «Ազդակ»ի մէջ, իբրեւ ութերորդ գիրք, յատկանշելով իբրեւ հոգեբանական ուրուագիծ մը, վանական կեանքի դրուագներով: Վիպակ մըն էր, որ ժամանակին տեղի տուաւ բուռն վիճաբանութեան, մասնաւորաբար բովանդակութեան տեսակէտով, իբրեւ «վտանգաւոր եւ գայթակղական »:

Իր շօշափած եւ գրականութեան նիւթ ըրած բազմաթիւ նիւթերէն մէկն է Մայրը, միւս գործերն են Մարդիկ արածում են, Անառակ Որդին, Սուտը, Երեք ընկերներ, Դաւոյի դաւաճանութիւնը, Երբ կ'ապրէինք, Գետնի տակէն, ինչպէս նաեւ ֆրանսերէն լեզուով աշխատութիւնները :

Մայրը վիպակին նիւթը:

Երիտասարդ աղջկան Փէրիի ապօրինի յարաբերութենէն եւ իրենց սիրոյ առաջին պտուղին հետքը կորսնցնելու համար, մենաստանի մը կզզիին բարձր ժայռերէն մէկուն վրայ կը դնեն նորածինը : Վանքին կը գտնեն ու կը մեծցնեն այդ ընկերիկը, որուն հայրն ու մայրը անծանօթ կը մնան : Երբ կը յայտնուի իրողութիւնը, հարազատ մայրը, Փէրին տէր կանգնիլ, զայն որդեգրել կ'ուզէ խոստովանելով իր յանցանքը վանահօր: Բայց վանահայրը կ'ուզէ պահել Շահէնը (տղուն անունը) վանքին մէջ, որպէսզի կուսակրօն դառնայ: Միայն ամառները Փէրին իր տունը կը տանի եւ իր զաւակներէն աւելի ջերմօրէն կը սիրէ զայն: Եւ սակայն, ինչպէս միշտ կը պատահի պատանիներուն գիշերօթիկ վարժարաններուն մէջ, Շահէն արփունքի կը հասնի, եւ երազներուն մէջ կը տանջուի, կնոջական մարմինին յաճախանքէն: Ինչպէս նաեւ իր ընկերոջ Հրանտին ներկայութիւնն ալ տառապանքի աղբիւր կը դառնայ: Տարիները կ'անցնին եւ Շահէն աչքի զարնող լաւ քարոզիչ մըն է, իբրեւ վարդապետ :

Փէրին սակայն, իր հարազատ մայրը, յաճախ ամառուան արձակուրդներուն վանքը կը մնար եւ իր սենեակը Շահէնի սենեակին քով կը վարձէր: Հետզհետէ մայրական սէրը կը վերածուի ճշմարիտ սիրոյ, եւ բուռն թափով վանականի խուցը կը լեցուի ջերմութեամբ :

Շահէն կը փոխադարձէ այդ սէրը առանց ծանօթ ըլլալու իր եւ մօրը պատմութեան — «Քեզի համար, Փէրի ... քեզի համար ես ամբողջ գիշերը երկինքի աստղերն եմ համրեր, ծովի ալիքներուն ձայնը մտիկ եմ ըրեր, խաւարի եւ լռութեան մէջ քեզի համար եմ ...»:

Շահէն ծանրապէս կը հիւանդանայ եւ վանահայրը անոր հակողութիւնն ու խընամքը կը յանձնէ Փէրին : Շահէն երբեք չուզեր հաւատալ որ գինքը բուռն եւ կարօտով սիրող Փէրին իր մայրն է, որովհետեւ մեղքի գոյութեան հաւատալու դաստիարակութիւն ստացեր է :

Մայրը կը պատկանի գրականութեան այն սեռին, որուն նմանները գրեթէ նոյն թուականներուն տեսանք, ինչպէս Լ. Շանթի «Հին Աստուածներ»ուն մէջ Աբեղան Սեդային համար, կամ Տիգրան Չէօկիւրեանի Վանքը վէպին մէջ վանականը՝ Շուշանին հանդէպ զգացած սիրային տագնապներով: Վերջին երկու պարագային ալ կրօնաշունչ ապրումներն ու սիրային տագնապները պայքարի մէջ են, ալեկոծելու համար մարդկային հոգին :

Փէրին գիտակցաբար կը գործէ «Մեղքը», սիրելով իր հարազատ զաւակը, Շահէնը, վարդապետ եւ մենաստանին միաբաններէն մէկը :

«Երկուորեակներ»էն երկրորդն է «Անառակ Որդին», երեք արարով եւ երկու պատկերով թատերախաղ մը, գրուած ու խաղացուած առաջին անգամ Ատափազար 1910ին եւ տպուած՝ «Արեգ» ամսագրին մէջ Պերլին, 1923ին, խմբագիրը Սիմէոն Յակոբեան կը հաւաստէ նաեւ, որ ըստ Թիֆլիսի «Մարտակոչ» օրաթերթի հրատարակած յօդուածին, «Արեգ»ի մէջ հրատարակուած գրութիւններուն մէջ միակ արժէքաւորը «Անառակ Որդին» է եղեր: Գրքին սկիզբը Ղ. Մելոյեանի վերյիշումները դառնօրէն գրուած են եւ այն օրերուն հայկական մտայնութենէն եւ գրական ըմբռնումներէն շատ բան կը խօսին: Կ'իմանանք օրինակ որ «Արմենուհի»ի հայերէն ձեռագիրը երկու անգամ կը մերժուի «Հայրենիք» ամսագրին կողմէ «իբրեւ յիմար բաներ», երբ Ժընեւի մէջ այդ թատերախաղին ֆրանսերէնը առաջին մրցանակի կ'արժանանայ, եօթանասունէ աւելի ձեռագիրներու մէջէն:

Մելոյեանի յուշերը կենդանի վկայութիւններ են, որոնք անցեալը կը կենդանացնեն ներկային մէջ :

«Անառակ Որդի»ին գործողութեան վայրը Վասպուրականի Կորեկ գիւղն է, իսկ ժամանակը՝ քսաներորդ դարու բակիզբները:

«Անառակ Որդին» քսան տարեկան Վահրամն է, կալուածատէր Արիչեանի զաւակը, որ Եւրոպայէն վերադարձեր էր, գործնական պայքարի կը մղուի հօրը եւ իր շրջապատին դէմ, պաշտպանելու համար զրկուած եւ շահագործուած գիւղական համայնքին շահերը, անօթի, կարօտ եւ դերի կալուածատէրին ձեռքին մէջ: Տեղի կ'ունենան գաղտնի ժողովներ, բանալու համար հօրը ցորենի ամբարները եւ գիւղացիներու բաժնելու: Որոշումները գործի կը վերածուին : Բայց ընտանիքի անդամներուն կողմէ, Վահրամին քեռայրը Սմբատ եւ կալուածատէրին կառավարիչը Երուանդ, մատնութեան կը դիմեն եւ կառավարական զօրքը իր անհնին կը միջամտէ, ձերբակալելու համար մասնաւորապէս Վահրամը, իբրեւ խռովարար յեղափոխական : Իրեն հետ են միայն Վահրամին կրտսեր քոյրը, 18 տարեկան Աննան եւ կառավարիչին երիտասարդ կինը՝ Վարդուհին: Վահրամ կ'ենթարկուի անօրինակ տանջանքներու եւ իր փորձը կը ձախողի :

Ինչպէս կը տեսնուի ընկերվարական կարգերէն եւ փորձերէն քսան տարիներ առաջ արդէն, Ղ. Մելոյեան կը կանխէ դէպքերը եւ հաւասարութեան պատգամը մեր մէջ թատերախաղի նիւթ կ'ընէ, յանդուգն մտածումով մը: Ինչպէս միշտ, հեղինակը իր անձերը կ'օժտէ գործողութիւններով: Գիւղական միջավայրին մէջ մարմնող մտայնութիւնը մէկ կողմէն, տիրողներուն վտանգուած շահերու գիտակցութիւնը միւս կողմէն, առիթ մը եղած է որ հեղինակը քանի մը կենդանի պատկերներու մէջ արձանագրէ այն ինչ որ տակաւին իրականանալու վիճակին մէջ չէ :

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

ԿՈՄԻՏԱՍ

Քսանըհինգ տարիներ անցան այն օրէն, երբ իր աչքերը փակեց Կոմիտաս, որուն երաժշտական ստեղծագործութիւնը այսօր ալ կը հանդիսանայ փայլուն օրինակ մը հայ երգահաններուն համար: Ներշընչուելով Կոմիտասի գործերէն, հայ երգահանները այսօրուան եւ վաղուան սերունդներուն կը փոխանցեն հայկական հրաշալի երաժշտութիւնը, զայն ծանօթացնելով ամբողջ աշխարհի երաժշտասէրներուն: Կոմիտաս այսօր ալ հօր մը պէս կը հսկէ հայ արդի երաժշտութեան վրայ :

Կոմիտաս փոքր հասակէն, երգերէ եւ

ՕՏԱՐ ԷՋԵՐ

ՔԱՒԱՐԱՆԻ ՀՈԳԻՆԵՐԸ

Իր բարեկամին հետ պահ մը խորհըրդակցելէ ետք, Տոն Ժուան իսկոյն հանեց իր ուսանողի զգեստները: Հագաւ կաշիէ բաճկոնակ մը՝ զինուորականներու յատուկ, գլխուն դրաւ լայնեզր գլխարկ մը եւ մէջքին կապեց քանի մը գօտիներ, զորս հայթայթեց Տոն Կարսիա: Այս բոլորը հագիւ քանի մը վայրկեան տեւեցին:

Ճամբայ ելաւ հետիոտն, առանց ճանչցուելու յաջողեցաւ քաղաքէն դուրս ելլել, քալեց ամբողջ գիշերը եւ յաջորդող ամբողջ առաւօտը, մինչեւ որ օրուան տօթը եւ արեւուն սաստկութիւնը զինքը ըստիպեցին կանգ առնելու :

Առաջին քաղաքը՝ ուր հասաւ, գնեց ձի մը եւ խառնուելով ճամբորդներու կարաւանի մը, առանց որեւէ արգելքի հասաւ Սարակոս: Այնտեղ քանի մը օր հանգստացաւ Տոն Ժուան Կարասկօ կեղծանունին տակ :

Տոն Կարսիա, որ Սալամանքէն հեռացաւ Տոն Ժուանի մեկնումին յաջորդ օրը, տարբեր ճամբաներով հասաւ Սարակոս եւ միացաւ իր ընկերոջ :

Շատ չմնացին այդ քաղաքին մէջ : Անճապարանքով մտան տեղւոյն եկեղեցին, կարճ աղօթք մը ըրին՝ որու ընթացքին չմոռցան աչքի տակէն դիտել քաղաքին դեղեցկուհիները, ապա իւրաքանչիւրը իրեն համար ծառայ մը ճարելով, մեկնեցան Պարսելոնա, ուրկէ նաւ նստան երթալու համար Ջիվիթա Վեքիա :

Ցոգնութիւնը, ծովախտը, նորանոր վայրերու տեսքը եւ Տոն Ժուանի սովորական թեթեւամտութիւնը իրարու միացած շուտով մոռցնել տուին իրեն այն զարհուրելի տեսարանները զորս կը թողուր իր ետեւ:

Այն բոլոր զուարճութիւններն ու հաճոյքները որ ունեցան Իտալիոյ մէջ, մէկ քանի ամսուան ընթացքին, երկու բարեկամներուն մոռցնել տուին պահ մը իրենց ձեռնարկած ճամբորդութեան բուն նպատակը :

Եւ սակայն, իրենց նիւթական պաշարը սկսած էր նուազիլ: Միացան քանի մը հայրենակիցներու, նոյնպէս քաջ տղաք՝ բայց թեթեւ քսակով, եւ անոնց հետ միասին ճամբայ ինկան դէպի Գերմանիա :

Երբ հասան Փրիւսէլ, իւրաքանչիւրը ընտրեց վաշտ մը՝ հոն ծառայելու համար: Մեր երկու հերոսները նախընտրեցին մտնել հրամանատար Մանուէլ Կոմաբէի վաշտին մէջ, նախ անոր համար որ այս վերջինը Անտալուզիայէն էր եւ երկրորդ՝ որ ան իր զինուորներէն կը պահանջէր միայն քաջութիւն, խիզախութիւն, զէնքերու գործածութեան մէջ հմտութիւն եւ չափազանց հանդուրժող վերաբերմունք ունէր կարգապահութեան նկատմամբ :

Հրամանատարը առաջին օրէն իսկ հըմայուեցաւ երիտասարդներուն տեսքէն եւ անոնց հետ վարուեցաւ հաճոյակատարութեամբ : Ծանօթանալով անոնց արկածախնդրական ճաշակին, անոնց յանձնեց խիստ վտանգաւոր գործեր որոնց մէջ Տոն Ժուան եւ Կարսիա բախտաւոր եղան, վէրքի կարողացան քիչ վնասներով վերադառնալ այն բոլոր մահացու արշաւանքներէն, որոնցմէ ոչ ոք կրցած էր ցարդ ողջ եւ առողջ վերադառնալ: Զինուորական այս քաջագործութիւնները ուշադրութիւնը գրաւեցին բանակին զօրավարներուն, որոնք նոյն օրն իսկ շքանշաններով վարձատրեցին երկու երիտասարդները :

Քաջալերուած իրենց ձեռք բերած յաջողութիւններէն, եւ վստահ իրենց մեծաւորներուն ներողամտութեան վրայ, խառնակութիւնները իրենց ինքնութիւնը եւ վերատուանեցան իրենց ձեռք առին իրենց սովորական կեանքը՝ այսինքն ցերեկը կ'անցընէին խմելով եւ խաղալով եւ գիշերը՝ սերենատներ երգելով գեղանի կիներու պատուհաններուն տակ :

ՓՐՈՍՓԵՐ ՄԵՐԻՄԷ

(20 Շար.)

խաղերէ զատ, ոչինչով կը հետաքրքրուէր: Դպրոցին մէջ, դադարներու պահուն կը լսէր անոր հնչեղ ձայնը, երբ կը հնչեցնէր հայկական՝ հօ, ճէ, փա ձայնանիշերը կամ եւրոպական տօ, րէ, մին:

Մեծ ստեղծագործին հանճարը ի յայտ կուգայ Պերլինի մէջ, երբ իբրեւ թէզ կը ներկայացնէ «Քրդական երաժշտութիւնը»: Այս աշխատասիրութիւնը իր նորութեամբ մեծ տպաւորութիւն կը ձգէ եւ կը սեպուի՝ բացառիկ գործ մը: Ապա կը դասախօսէ «Հայ եկեղեցական եւ ժողովրդական երաժշտութեան» մասին, Միջազգային երաժշտական ընկերակցութեան կեդրոնին մէջ:

Եւրոպացի երաժիշտներ, փրոֆէսօրներ եւ ականաւոր անձնաւորութիւններ զարմացած մնացած են ներկայացուած աշխատասիրութենէն, իսկ Կոմիտասի կողմէ երգուած կարգ մը երգերը, ապշեցուցած են պարզապէս ունկնդիրները:

Հայ արուեստին այս անխոնջ մշակը, նման դասախօսութիւններ տուած է նաեւ Իկտիրի, Պաքուի, Պեռնի, Փարիզի, Լոզանի, Ժընեւի, Վենետիկի եւ Պոլսոյ մէջ:

1914ին, Փարիզեան հրատարակութեան մը մէջ յայտարարուած էր թէ «Հայերը սեփական երաժշտութիւն չունին»: Կոմիտաս անմիջապէս կը պատասխանէ «Հայկական խաղերը», «Հայ գեղջուկ երգը», եւ «Հայ բանահիւսութիւնը» նիւթերու շուրջ դասախօսութիւններով, ցոյց տալու համար թէ «Հայերը սեփական երաժշտութիւն ունին»: Այս դասախօսութիւնները պատճառ դարձան, որ Եւրոպացի երաժիշտները յայտարարեն — «Ցոյց տուիք մեզի, արեւելեան երաժշտութեան թափանցելու բանալին»:

Մեծ վարպետին տուած համերգները, շատ անգամ երեք հարիւր հոգիէ կազմուած երգչախումբով, արձագանգ գտան միջազգային երաժշտական շրջանակներէն ներս: Առաջին համաշխարհային պատերազմը արգելք հանդիսացաւ, որ իրագործէ հոգիին մօտ ծրագիր մը՝ երաժշտական դպրոցի մը հիմնումը:

Կոմիտասի նպատակը եղած է հաւաքել բանահիւսութիւնները եւ մաքրել զանոնք օտար ազդեցութիւններէ:

Կոմիտաս կը շրջագայէր Արարատեան դաշտի գիւղերը, եւ մեծ հոգածութեամբ կը նօթագրէր երգերը: Այս ձեւով հաւաքած էր, մինչեւ 1906 թուականը, երեք հազար երգեր: Մեծ վարպետը իր աշակերտներուն եւ երգիչներուն բաժնած էր թերթիկներ, որոնց վրայ կը նօթագրէին երգեր արձակուրդի միջոցին: Տարիներու ընթացքին հաւաքուած երգերու քանակը հասած էր 25.000ի, որոնցմէ զատած էր երեք հազար, իսկ հրատարակութեան արժանի կը համարէր մօտաւորապէս հազար երգեր: Ծրագրած էր այս երգերը հրատարակել՝ «Հազար ու մէկ խաղ» վերնագրով եւ քանի հատորով: Իր ծրագիրը մնաց կիսատ, քանի որ հրատարակեց միայն մէկ հատոր:

Այս է հիմքը քառորդ դարու վիթխարի իր աշխատանքին: Այդ ժամանակաշրջանին Կոմիտաս յղկեց հայկական երաժշտութեան մարգարիտները, ի մի հաւաքելով սարերն ու հովերը, հովիւն ու երկրագործը, դաշտերն ու կալերը, գութանն ու մաճկալը:

Հայ երաժշտութեան շողշողուն աստղը՝ Կոմիտաս այն է հայ երաժշտական մշակոյթին համար, ինչ որ է Մեսրոպ Մաշտոց հայ գրի ու գրականութեան համար:

ԱՐԱ ՄԱՆԱՇ

ՏՈՒՆ ԿԸ ԴԱՌՆԱՆ ԳԱՆԴՈՒԽՏ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

Հնաբոյր մագաղաթէ մատեանին վրայ գրուած է «1553 թուական»: Ո՞վ եղած է գիշերներ լուսցնող եւ ծաղկազարդող այդ քրտնաջան գրիչը: Ո՞ւր ծնունդ առած է չորս հարիւրամեայ այս գիրքը: Այս հարցումներուն կարելի պիտի ըլլար պատասխանել, եթէ կողքը քրքրուած չըլլար: Տանջահար տեսք ունի Դիոնիսիոս Թրակացիի «Քերականութեան» ԺԶ. դարու այս ընդօրինակութիւնը: Օրրանէն հալածուած այս մատեանը թափառած է երկրէ-երկիր: Վերջապէս 1920ին Կաղզուանէն Եղեգնաձոր կը բերուի: Քանի մը շաբաթ առաջ Թառաթումբցի ուսուցիչ մը, Վաղարշակ Յակոբեան կը յանձնէ Երեւանի Մատենադարանին: Գանդուխտ ձեռագիրը տուն դարձաւ, ուր պիտի բուժուին անոր վէրքերը եւ պիտի ապրի դարէ դար:

Հայաստանի Մատենադարանը՝ աշխարհի ամենահարուստ եւ ամէնէն հին թանգարաններէն մէկը, տարուէ տարի կը հարստանայ նոր ձեռագիրներով: 1922ին, երբ կառավարութեան որոշումով Էջմիածնի Մատենադարանը պետական գիտական հաստատութիւն դարձաւ, ընդամէնը 4160 ձեռագիրներ ունէր: Այսօր ունի 11 հազար հայերէն եւ օտար լեզուներով ձեռագիրներ, չորս հազար պատառիկ ու պահպանակ: Միայն վերջին չորս տարիներուն, 403 ձեռագիր աւելցած է ֆոնտին վրայ:

Ձեռագիրներ կը ղրկեն ամէն տեղէ, աշխարհի չորս անկիւններէն: Պոլսահայ բանասէր Թորոս Ազատեանի այրին Մատենադարանին նուիրած է 54 ձեռագիր:

Հայրենասիրութեան օրինակելի ընթացք ցոյց կուտայ հալէպաբնակ Յովսէփ Տէտէեան: Սուղ միջոցներով օտար երկիրներու մէջ պահպանուած ձեռագիրներ կը գնէ եւ կը ճամբէ զանոնք տուն: Վերջին երկու տարիներու ընթացքին 19 ձեռագիր ղրկած է Երեւան:

Վերջերս Մատենադարանը ստացած է 1193ին գրուած «Ճարակնոց» մը, եղածներուն մէջ ամէնահին ընդօրինակութիւնը: Մասնաւոր հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէ 1676ին գրուած «Բժշկարանը», որ ամփոփում մըն է Ամիրդովլաթ Ամասիացիի, Գաղիանոսի, Ասար Սեբաստացիի եւ ուրիշ հայ եւ օտար բժիշկներու գործերուն:

Ինքնատիպ համրագիտարան մը վիրաբուժութեան, ակնաբուժութեան, ատամնաբուժութեան եւ այլ հիւանդութիւններու վերաբերեալ:

Ախթամարի մէջ հարիւրաւոր ձեռագիրներ ունեցող մատենադարան մը կար, որ եղեռնի տարիներուն, հրաշքով կը փրկուի: Ձեռագիրները երկար պանդխտութենէ ետք բնակութիւն հաստատեցին Երեւանի Մատենադարանին մէջ: Վերջերս Արամայիս Գալստեան Մատենադարանին յանձնեց «Աւետարան»ի 1601ի ընդօրինակութիւն մը, որուն վրայ կար Ախթամարի մատենադարանին 186 թիւը:

Ինչքան շատ թիւով հայրենի տուն վերադառնան պանդուխտ ձեռագիրները, այնքան աւելի կը հարստանայ հայ ժողովուրդի հազարամեայ մշակոյթի եզակի գանձարանը:

Բ. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՕԹԱՆԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

ՏԷՍԻՆ.— 12 Նոյեմբերի Շաբաթ երեկոյեան մեր գաղութն ալ պատշաճ կերպով տօնեց Դաշնակցութեան 70ամեակը, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէին: Բեմը զարդարուած էր Դաշնակցութեան երրորդութեան եւ հերոսներու նկարներով:

Օրուան նախագահը, ընկեր Ժիրայր Փալամուտեան, բանալով երեկոյթը խնդրեց ներկաներէն յոտնկայս ոգեկոչել ազատագրութեան համար զոհուած հերոսներուն յիշատակը: Ապա հիւթեղ եւ օրինակներով համեմուած իր բացման խօսքով շեշտեց անհրաժեշտութիւնը Դաշնակցութեան հովանիին տակ մեթոտիկ գործունէութեան մը՝ պահելու համար Սփիւռքի Հայուն ազգային դիմագիծը: Զազկեց հակառակորդներու բարբանջանքները: Դաշնակցութիւնը որ այնքան արիւն թափած է հայրենիքի ազատագրութեան համար, պայքարած է ցարական ու թրքական բռնակալութեանց դէմ, կը պայքարի նաեւ կարմիր բռնակալութեան դէմ ու գիտէ հայրենիքի սէրը չշփոթել համայնավար վարչաձեւին հանդէպ իր սնուցած հակառակութեան հետ:

Իբրեւ օրուան բանախօս ընկեր Ալիքն Փափազեանի ներկայութիւնը մեր մէջ կատարեալ յայտնութիւն մը եղաւ մեզի համար, որ զինքը ճանչցած ենք իր պատանեկութենէն:

Մեր սիրելի Ալիքը պարսկական հէքեաթ մը օրինակ բերելով, ակնարկ մը նետեց Սփիւռքի հայ ազգային կեանքին վրայ եւ անձնական եւ բռնազբօսիկ նկատեց ստեղծուած քաոսային վիճակը: Այդ անբաղձալի վիճակին ստեղծման ու յարատեւման պատասխանատուն նկատեց ռամկավար — ազատական կոչուած կուսակցութիւնը, որուն վերագրեց գաղութներու հատուածականութեան պատկերը, էջմիածին — Անթիլիաս վէճը: «Կուսակցութիւն» մը որ լծուած է բոլշեւիկեան սայլին, քաջութիւնն իսկ չունի խոստովանելու իր այդ մեղքը: Յետոյ ընկերը անդրադարձաւ Հայաստանի ներկայ իրականութեան, փառաբանեց Հայուն ստեղծագործ ոգին, ձեռներէցութիւնը եւ առաջնութիւնները, գնահատեց Հայաստանի մտաւորականութեան մեծ մասին խիզախութիւնը եւ հայրենասիրութիւնը, որ հակառակ տիրող խիստ կարգերուն՝ կը ստեղծագործէ ազգային գրականութիւն մը: Ոգեկոչեց նաեւ յիշատակները Չարենցի եւ Բակունցի, որոնք շատ ուրիշներու կարգին՝ զոհերը դարձան բոլշեւիզմին:

Հանդէսին ներկայ էր նաեւ Եգիպտոսի մեր ընկերներէն Վարուժան Մինասեան, որ բեմ հրաւիրուեցաւ քանի մը խօսք ըսելու համար:

Յարգելի ընկերը, նկատի առնելով Սփիւռքի դժնդակ տխուր վիճակը, անհրաժեշտ համարեցաւ հոգեկան հայրենիքի մը ստեղծումը, կարենալ դիմադրաւելու համար ուծացման վտանգին:

Այդ գաղափարին դրօշակիրը եւ ներշնչման աղբիւրը նկատելով Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, թելադրեց նեցուկ հանդիսանալ անոր գաղափարականութեան տարածման եւ վերջացուց իր խօսքը ողբացեալ ընկեր Վահան Նաւասարդեանի «Գաղափարներու ոգիէն» նախաբանէն հատուածի մը ընթերցումով:

Մեր երեք ընկերներն ալ խլեցին ջերմ ծափեր: Յետոյ ներկայացուեցաւ «Ցեղիս Վրէժը» թատերգութիւնը, որ հեղինակութիւնն էր դերասան Թրազօյի:

Ներկայացման խմբական պարերուն մասնակցեցան մեր դպրոցին աշակերտուհիներէն՝ Մուրատեան, Գալիկեան, Գուզուլեան, Գայլանճեան եւ օրիորդներ Սալլապաշեան ու Գալուստեան:

Իսկ դերակատարներն էին — Տիկին Աշխ. Գօյաճեան, Օր. Ժընվիէվ Պարտաքճեան, Մուրատ Սաղաթէլեան, Յարութիւն Թահմիզեան, Յովհաննէս Կիւրկէնեան, Գէորգ Գառաւեան եւ Գրիգոր Ճէննէթեան:

Բոլորն ալ յաջողեցան հարազատ թարգմանը հանդիսանալ իրենց վստահուած տիպարներուն:

Հանդէսը փակուեցաւ խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ:

Գ. Գ.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (71)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

Ու Վարդ իշխանը խորապէս վշտացած դուրս եկաւ գահասրահից:

«Օ՛, ծանր է լինել հրամայողի կամակատարը», — հառաչեց Վարդը միջանցքում եւ գնաց արքայի հրամանը դպիր Եղրին յայտնելու ... Միաժամանակ նա մտածում էր եւ արքայազն Տիրիթի մասին. չէ՞ ինքը խոստացել է օգնել նրան, բարեխօս լինել արքայի առաջ, որ սա բարեհաճ լինի նրա հանդէպ: Ի՞նչ անել:

Այդ օրը մինչեւ կէս գիշեր, մինչեւ հրամանի պատրաստումը, մինչեւ առաւօտ՝ Վարդ իշխանը խորհում էր թագաւորի մտադրութեան մասին եւ ցանկանալով ցանկանում, որ այդ հրամանի յանձնակատարը չլինի ինքը ...

Այն պահին, երբ Վարդը մտածում էր այդ ծանր առաքելութեան վրայ, Արշակ թագաւորը, շարունակելով իր անհանգիստ երթեւեկը, խորհում էր դարձեալ Գնէլի մասին: Որքա՞ն իրօք խելացի կը լինէ՞ր վտարել Գնէլին Գաւաշից. դա չի՞ յարուցի արդեօք ընդհանուր դժգոհութիւն եւ թշնամիները չե՞ն չարախնդայ իրօք, որ ինքը նրան հեռացնում է երկրից, ինչպէս ասում է Վարդ իշխանը:

«Թշնամիները, այո, կը չարախնդան անշուշտ», — ասաց Արշակը մտովի եւ անմիջապէս արդարացրեց իրեն, որ դա անում է անհրաժեշտութիւնից դրդուած՝ երկիրը խաղաղ պահելու համար ... Խաղաղութիւն, որի մէջ միայն հնարաւոր կը լինի կառուցել եւ աւարտել իր Աւանը ... ու քանի որ նախարարները մերժում են իրենց բերդերը՝ նա իր Աւանը կը կառուցի այնպէս, որ այն դառնայ ամուր բերդ ... ոչ թէ մէկի բերդը, այլ ամէնքի բերդը, Հայոց բերդը ... Սակայն Գնէլին վտարելու փոխարէն՝ խելացի չէ՞ր լինի կանչել նրան եւ անձամբ խօսել հետը, սիրել, սիրաշահել, որ նա, տակաւին անփորձ պատանի, չընկնի չարանենգ նախարարների ազդեցութեան ներքոյ, — ասում էր մի այլ ձայն:

«Եւ ինչո՞ւ ոչ, — մտածում էր Արշակը: — Կարելի է եւ կանչել — մայրաքաղաք եւ զրուցել հետը ... Սիրելով կարելի է փոխել մարդուն եւ դարձնել անձնուէր հաւատարիմ ... Թէեւ կարգ չէ եւ ընդունուած չէ, բայց կարելի է գուցէ յանձնել նրան եւ բարձր մի պաշտօն արքունիքում ... այսպէս նա հեռու կը լինի դժգոհ նախարարներից ...

Մտածելով՝ Արշակը գտնում էր, որ պէտք էր փորձել այդ՝ անձամբ խօսել Գնէլի հետ եւ հասկացնել, որ վտանգաւոր է լսել նախարարներին, որ նրանք ամէնքը անբարեյոյս մարդիկ են, կարող են պղտորել մարդկանց հոգին եւ մտքերը մղել յանցաւոր գործերի ...

Այո, նա կը զգուշացնի, որ նախարարները կարող են անել մեծամեծ խոստումներ, սակայն Գնէլը պէտք չէ հաւատայ նրանց, զի նրանք ամէնքը թշնամի են Արշակունիներին. նրանք պատրաստ են մինչեւ իսկ դաւաճանութիւն սերմանել թագաւորի եւ արքայազունների մէջ՝ իրենց նպատակներին հասնելու համար ...

«Իսկ եթէ Գնէլն ուղարկուած է կայսեր կողմի՞ց», — ասաց ներքին մի ձայն: Արշակը մտածեց, որ դա եւս կարող է լինել: Թերեւս կայսրը դժգոհ է իրենից եւ կամենում է իր փոխարէն թագաւորեցնել Գնէլին ... Անհաւանական չէ եւ այդ ... Բայց դա եւս կարելի է պարզել, գուցէ անձամբ խօսելով:

Սակայն ի՞նչպէս կարելի է տեսնել Գնէլի հետ.— Գնա՞լ Կաւաշ արքայահօրը տեսնելու պատրուակո՞վ եւ խօսե՞լ այնտեղ: Ոչ, դա վայել չէր եւ ոչ էլ յարմար. արքայահայրը, իրեն տեսնելով,— մտածում էր Արշակը, — պիտի գանգատէր իր վիճակից ... Ոչ. գնալ Կաւաշ՝ յարմար չէր: Հարսանիքին չգնալուց յետոյ դա ոչ յարմար է, ոչ պատշաճ ... Լաւագոյնը կը լինի այն, Գնէլին իր հարսի հետ հրաւիրել Վաղարշապատ եւ ընդունել այնտեղ՝ պալատում, — եզրակացրեց Արշակը: Բայց այդ միջոցին յանկարծ — չգիտես ի՞նչ կապով — յիշեց, որ շուտով լինելու է Նաւասարդի տօնը Շահապիվանում, տարեկան աշխարհախումբ տօնը, ուր մեկնելու է նաեւ ինքը՝ Օլիմպիա թագուհու հետ:

«Լաւագոյնս է ահա հրաւիրել Գնէլին այդ տօնին, — մտածեց Արշակը, — եւ այնտեղ առանձնաբար խօսել հետը, նախապէս շնորհաւորելով ամուսնութիւնը, ընծաներ տալով իրեն ու իր հարսին ... Դա կը լինէր առաւել խելացի ... Դա կ'ուրախացնէր եւ արքայահօրը» ...

Այս միտքն այնքան հաճելի թուաց Արշակին, որ նա նստեց մտածումներից ու երթեւեկութիւնից յոգնած: Բայց որքան էլ յոգնած՝ նա այնուամենայնիւ շարունակում էր մտածել, եւ գտնում էր, որ Գնէլին բարեկամանալուց յետոյ կարելի է հանգիստ զբաղուել թէ Աւանի շինութեամբ եւ թէ պատժել անհնազանդ նախարարներին ...

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

Շար. 1

ԿՈՉ
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Երբ 1921 Մարտ 15ին Պերլինի Հայ-տընպերկ փողոցին մէջ երիտասարդ Սողոմոն Թէհլիրեան ատրճանակի մէկ հարուածով գետին փռեց Հայոց մեծագոյն դահիճը՝ ոճրածին Թալէաթ, աշխարհ ցընցուեցաւ. Հայութիւնը հպարտացաւ, իսկ մեր նահատակներուն հոգիները հըրճուեցան։ Եւ Սողոմոն Թէհլիրեան դարձաւ Ազգային Հերոս։

Դուք բախտն ունեցաք մօտէն ճանչնալու քանի մը տարի առաջ այդ հերոսը, Մէզօն Ալֆորի սրահներէն մէկուն մէջ։ Դուք, ականատես եղաք այնտեղ թէ ինչպէս շատեր երկիւղածօրէն կը մօտենային համբուրելու վրիժառու այն ձեռքը, որ դիտապաստ կը դնէր հրէշածին Թալէաթը։ Դուք, վերջապէս տեսաք, այնտեղ, մեր մամիկներուն ու պապիկներուն յուզումնալից ողջագուրումը Սողոմոնի հետ։

Ոչ եւս է Սողոմոն Թէհլիրեան։ Անոր մարմինը ամփոփուած է օտար հողի մէջ, որովհետեւ չունինք ազգային Պանթէոն մը յաւերժացնելու համար մեր հերոսներուն յիշատակը։

Սակայն ունինք նորակառոյց Հայ Մշակոյթի Տունը Փարիզի մէջ, իր լրումին հասած արդէն։ Այս առթիւ անհուն գոհունակութեամբ կը յայտարարենք թէ Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան Կեդր. Յանձնախումբի որոշումով, տան սրահներէն մին նուիրագործուած է Սողոմոն Թէհլիրեանի անունով։ Բայց մեծ ծախքեր կան տակաւին կահաւորելու համար զայն։ Մենք, որպէս Օժանդակ Մարմին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան, ձեզի կը դիմենք ժապաւինեալ տոմարով, ընդունելու համար ձեր սրտաբուխ նուէրները։

Օ՜ն ուրեմն, Ալֆորվիլի Հայեր, Թուրքին եաթաղանէն ճողոպրած Հայե՛ր... կատարենք մեր պարտականութիւնը, յաւերժացնելու համար անունը Սողոմոն Թէհլիրեանի որ կատարեց իր նուիրական պարտականութիւնը։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
ՕԺԱՆԴԱԿ ՄԱՐՄԻՆ

Նախագահ՝ ՅԱՐ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ։
Քարտուղար՝ Գ. ԳԵՏՐՈՍԵԱՆ։
Գանձապահ՝ ՍՏ. ԹԻՐԵԱՔԵԱՆ։
Խորհրդականներ՝ Կ. ՍՕՖԵԱՆ եւ Փ. ՌՈՒՍՏՈՒԼԻԿԵԱՆ։
Ալֆորվիլ, 14 Նոյեմբեր 1960

ՏԱՐԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Թոքատի Հայր. Միութեան տարեկան խնջոյքը 27 Նոյեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, Երիմեան սրահը, (Իսի լէ Մուլինօ, 2 Րիւ տը լա Տէֆանս)։
Կը նախագահէ Գ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ։
Կը խօսի Գ. Յ. ՀԻՍԱՅԵԱՆ։
Գեղարուեստական ճոխ բաժին։
Կը մասնակցին.— Տիկիններ՝ Սրապ-եան, Գալայճեան, Օրիորդներ՝ Նահապետեան քոյրեր, Սմսարեան Թարոն։
Գ. Գարակէօզեան, Ս. Յակոբեան։
Մուտքը ազատ է։
Ոչ անուրդ, ոչ հանգանակութիւն։

ՆՈՐ ՏԱՐԻԷՆ ԱՌԱՋ

Մեր բաժանորդներէն կը խնդրենք որ կանոնաւոր եւ կանխիկ վճարեն իրենց բաժնեգինները, առանց սպասելու մասնաւոր դիմումի։

Ընկերային եւ այլ տուրքերու վերջին յաւելումները պատճառ կը դառնան որ 1961 Յունուար 1էն, բաժանորդագրութեան եւ հատավաճառութեան պայմանները փոխուին։

Մինչեւ Դեկտեմբեր 31, 1960 վճարում ընողները կրնան բացառաբար օգտուիլ ներկայ պայմաններէն։

Շնորհակալութիւն մեր այն բոլոր բաժանորդներուն որ իրենց պարտաճանաչութեամբ կը դիւրացնեն վարչութեան գործը։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Ողբ. Տիկին Սաթենիկ Գամճեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Տէր եւ Տիկին Տէյիրմէնճեան քսան Ն. Ֆ. կը նուիրեն «Հայ – Բոյժ»ի բարգաւաճման։

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Նկարչուհի Նելլի Գրիգորեան իր գործերուն առաջին ցուցահանդէսը կու տայ Կալըրի Վիտալի մէջ, 18 Ռիւ Տըլամպր, Փարիզ (14), Նոյեմբեր 24էն մինչեւ Դեկտեմբեր8։ Վեռնիսաժը Նոյեմբեր24-ին, ժամը 4ին։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Կազմակերպուած Ֆ. Կապ. Խաչի կողմէ
ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 29ԻՆ

ԳՐԱԿԱՆ Բ. ՀԱՄԵՐԳ

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ

Գրական վերջին համերգը ուրիշ երեկոյթի մը զուգադիպած ըլլալով, կը կրկնուի այս Հինգշաբթի, ժամը 21ին, Սալ տը Ժէօկրաֆի, 184 Պուլվ. Սէն Ժերմէն։
Տոմսերու համար դիմել՝ Հրանտ Բալուեան գրատունը եւ հանդէսին օրը տեղւոյն վրայ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՅՈՎՍԷՓ ԷՄԻՆ
ԻՐ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ
Անգլերէն բնագրէն թարգմանեց
Յ. ԽԱՇՄԱՆԵԱՆ

Հայ ազատագրական շարժման ռահվիրայ մեծ հայրենասէրին խռովայոյզ կեանքին արկածալից դրուագները։
500 էջ,— Մաքուր տպագրութիւն, լաթակազմ։ Գին՝ 12 Ն. Ֆ.։
Դիմել՝

Librairie H. SAMUELIAN
51, Rue Mr.-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի Հայուհեաց մասնաճիւղի ամավերջի պարահանդէսը՝ Շաբաթ, Դեկտեմբեր 17, ժամը 22էն մինչեւ լոյս։

×

Լիոնի Եկեղեցաշէն Տիկնանց Միութիւնը կազմակերպած է Յունուար 8ին, Շարպոնիէի շքեղ սրահներուն մէջ, Լիոնի եկեղեցւոյ ի նպաստ պարահանդէս մը։

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդր. Վարչութեան կողմէ

Վերամուտի Բ. դասախօսութիւն

Դասախօս՝ Ընկեր ՅՈՎՀ. ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ
Նիւթ՝ Հայ Դատը եւ երիտասարդութիւնը։
Այս Ուրբաթ, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ

Այս դասախօսութիւնները վերապահուած են Հ. Յ. Դ. Նոր Սերնդականներուն. Արձանագրութիւնը պարտաւորիչ է։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանական յաջորդ հաւաքոյթը այս Չորեքշաբթի, ժամը 21ին՝ Քաֆէ Քատէի վերնայարկը։
Պիտի խօսի Գ. ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ։
Նիւթն է՝ «Ի՞նչպէս կ'աշխատիմ»։ Քանի մը արտասանական կտորներ ալ իբրեւ օրինակ բերելով։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՕՆ
ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հայ Ազգ. Միութեան կողմէ եւ հովանաւորութեամբ տեղւոյս երեք յարանուանութեանց կրօնապետներուն։
Այս Ուրբաթ, ժամը 21ին, Սալ տէ Ֆէթի սրահին մէջ։
Կը նախագահէ Գ. ՏԷՐ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ
Խօսք կ'առնէ ՀԱՅՐ Գ. Վ. ՊԱՊԵԱՆ
Կը բանախօսէ ՓՐՕՖ. Գ. ԽԱՅԻԿԵԱՆ (Մարսէյլէն)։

ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Ֆրանսական Բանակի Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի, Նոյեմբեր 27, ժամը ճիշդ 14ին, իր կեդրոնատեղին՝
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Հ. Յ. Դ.
ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԿՐԸՆՈԲԼԸ.— Հ.Յ.Դ. «Եօթնեղբայրեան»ի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, ակումբի սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ստիպողաբար խմբական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ ենթակոմիտէի եւ խումբերու ընկերները։

ԶԱՒԱՐԵԱՆ, այս Հինգշաբթի ժամը 8·30-ին, Երիմեան սրահը։

ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ, այս Շաբաթ, ժամը 8·30-ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՌՈՍՏՈՄ եւ ՌԱՖՖԻ, Երեքշաբթի (29 Նոյեմբեր) ժամը 8·30ին Րէժան սրճարանը։

ԱՐԱՄ։ Հինգշաբթի 1 Դեկտ. ժամը 8·30ին, Քոլոմպ, կայարանին մօտիկ սրճարանը։

ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲ, Ուրբաթ 2 Դեկտեմբեր, ժամը 8·30ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՎԱՐԴԱՆ, Կիրակի 4 Դեկտեմբեր կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին։

Սոյն ժողովներուն ներկայ կ'ըլլայ ընկեր Յովհաննէս Տէր Յովհաննէսեան։

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն, ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 20·30ին, Օհանջանեանի սրահին մէջ։ Շատ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց. 22Ն. Ֆր.

Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 24 ՆՈՅԵՄԲԵՐ — JEUDI 24 NOVEMBRE 1960

36ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8958 — 36EME ANNÉE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4739

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԹԱՔՈՒՆ ՄԱԼՔԵՐԸ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻՆ

Հետզհետէ կը բացուին Նոյեմբեր 13ի թրքական նոր «յեղափոխութեան» թաքուն ծալքերը :

Ամէն ինչ պարզուած չէ տակաւին : Սակայն Թուրք մամուլին մէջ լոյս տեսած վերջին յայտնութիւնները պերճախօս են եւ կը հաստատեն շատ մը բաներ :

Ամէնէն առաջ ստոյգ է մէկ բան : Այն՝ որ Մայիս 27ի յեղափոխութեան հեղինակները միատեսակ մտայնութիւն եւ կանխորոշուած ծրագիր չունէին : Երկու կամ թերեւս երեք — դասակարգի կը պատկանէին անոնք :

Երեքը աւելի հաւանական է, երբ նկատի ունենանք, որ Ազգային Միասնականութեան Կոմիտէի գործադիր մարմնին 18 անդամներէն տասը հոգի ամիսներ առաջ համբուեցան զօրավար Կիւրսէլի կողմէ : Ո՛չ ոք հասկցաւ պատճառը այս անսպասելի կարգադրութեան : Ո՛չ մէկ ձայն ու ծպտուն ելաւ այդ առթիւ :

Ցայտնի էր միայն թէ Կոմիտէն ներքին տագնապի մէջ էր : Պաշտօնանկները հայրենասիրաբար համակերպեր էին եղածին՝ առանց բողոք բառնալու : Մեկնողներուն տեղ նորեր նշանակուելով խնդիրը փակուած էր :

Նոյնը չէր Նոյեմբեր 13ի պարագան : Այս անգամուան 14 պաշտօնանկները իրենց յօժար կամքով հրաժարող տեսակէն չէին : Իսկական յեղափոխականներ էին անոնք, տոգորուած ծայրայեղ գաղափարներով : Հիմա նոր միայն կը հասկցուի թէ անոնք էին եղած բուն հեղինակները հազարաւոր սպաներու պաշտօնազրկութեան, բանակը երիտասարդացնելու պատրուակին տակ :

Անոնք էին եղած նաեւ համալսարանի 147 դասախօսներու ցուցարարական կերպով հրաժարեցման հեղինակները :

Այսքանով ալ չէին ուզած բաւականանալ անոնք : Ծրագրեր են եղեր սպաննել զօրավար Ճէմալ Կիւրսէլը, բացարձակ տէր դառնալու համար իշխանութեան :

Ծայրայեղ տարրերու գլխաւոր վարիչն է եղած Ալփասլան Թիւրքէշ, որ կը թուի թէ կ'ուզէր զինուորական տիկտատորութիւն հաստատել եւ արկածախնդիր քաղաքականութիւն վարել իր ընկերներուն հետ :

Եթէ հաւատանք միջազգային մամուլին մէջ երեւցած լուրի մը, տասնեւչորս «գաղափարակից» սպաները նպատակ ունէին արծարծել Թուրանական շարժումը : Իբրեւ առաջին քայլ Թուրքիոյ անունը պիտի փոխէին եւ Թիւրք Էլի մկրտէին զայն, չէզոքելու համար իրենց համաթրքական ծրագիրները :

Հաւանաբար Քիւրտերու «պարտադիր բնակութեան» օրէնքն ալ ընդունուած էր նոյն այս տարրերու նախաձեռնութեամբ եւ պնդումներով : Ներելի՞ է ենթադրել, որ Հայոց պատրիարքին դէմ սկսուած խաչակրութեան եւ Հայոց սահմանադրական իրաւունքներու կրճատման հեղինակներն ալ անոնք էին : Առիկա ցոյց պիտի տայ Կիւրսէլի ապագայ քաղաքականութիւնը :

Ի՞նչ է կացութիւնը այսօր :

Մայիս 27ի յեղափոխութիւնը տապալելով Մէնտէրէսի միահեծան վարչաձեւը, խոստացեր էր ժողովրդավարական կարգեր հաստատել Թուրքիոյ մէջ, մօտ ատենէն :

Վեց ամիս անցաւ արդէն, սակայն զինուորական բացարձակապետութիւնը կը շարունակուի դեռ : Զօրավարը կը խոստանայ առժամեայ սահմանադրութիւնը տրամադրել եւ յառաջիկայ Դեկտեմբեր 15ին գումարել Սահմանադիր ժողով մը :

Տարակոյս չկայ որ իր այս որոշման մէջ դեր կը խաղան արտաքին ազդեցութիւններ :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԵՐՔԻՆ ՀՈԳԵՐԸ

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ ԵՕԹԸ ՁԱՅՆ ԿԸ ՇԱՀԻ

Ծերակոյտի մերժումէն ետք, երկրորդ անգամ ըլլալով «Հարուածելու ուժին» ծրագիր – օրէնքը կը ներկայանար Ազգ. Ժողովին առջեւ : Տարակոյս չկայ որ ի վերջոյ կառավարութիւնը պիտի յաջողի բայց ի՞նչ վարկ կրնայ ունենալ այլեւս նման յաջողութիւն մը : Արդարեւ ծրագրին դէմ քուէարկեցին այս անգամ 214 երեսփոխաններ, մինչ Հոկտեմբեր 24ին 207 հոգի միայն դէմ էին : Այս նոր ընդդիմադիրները անկախներ են, իրենց հետ ունենալով առժամեայ ազատութիւն ըստացած Ալժէի երեսփոխան Փիէր Լակայառտ :

Նիստը բացառիկ երեւոյթ մը ստացած է շնորհիւ անկախ երեսփոխան եւ Ազգ. Պաշտպանութեան յանձնախումբի նախագահ՝ Ֆրանսուա – Վալանթէնի միջամտութեան.— Ո՞ւր ենք, ո՞ւր կ'երթանք, կը հարցնէ Վալանթէն եւ կը շարունակէ խօսքն ուղղելով Տըպրէի «արդեօ՞ք ձեր ըսածին չափ ստիպողական է այս օրէնքը : Ընդհակառակն, ժամանակ ունինք : Միացեալ Նահանգներու մէջ ձեր գործը նոր խմբակի մը հետ է : Ճիշդ առիթն էր բանակցելու անոր հետ, ապա արդիւնքը հաղորդելու Խորհրդարանին որ կրնար, այն առեն, յստակ արտայայտուիլ : Բայց կառավարութիւնը նախընտրեց արգելք հանդիսանալ որ Ազգ. Ժողովը արտայայտուի այդ մասին : Ժողովրդական ի՞նչ ընդունելութիւն, միջազգային ի՞նչ հեղինակութիւն կարելի է յուսալ բնագրէ մը որ միայն բացասական քուէներու առիթ տուաւ» : Ազգ. պաշտպանութեան յանձնախումբի նախագահը խստօրէն կը քննադատէ վարչաձեւը որ անդամալուծած է Ազգ. ժողովը, ապա մտերիմ ձայնով մը կ'ըսէ Տըպրէի.— «Թոյլ տուէք որ ըսեմ թէ կարօտ մը ունիմ սրտիս խորը, Ե. Հանրապետութեան կարօտը» :

Խօսք կ'առնեն նաեւ Քոսթ – Ֆլորէ (դէմ), Տուարեք (թեր) եւ քուէարկութենէն առաջ Տըպրէ կը պատասխանէ ծանրանալով չորս կէտերու վրայ : Ընդդիմութիւնը 277 ձայնի կը կարօտէր, ունեցաւ 214 : Ծրագիրը կրկին պիտի երթայ Ծերակոյտին առջեւ, ուր հաւանաբար նորէն մերժուի, ապա երրորդ եւ վերջին անգամ ըլլալով պիտի բերուի Ազգ. Ժողովին առջեւ վերջնականապէս ընդունուելու համար :

× Գանձէշներու դատավարութիւնը կը շարունակուի աւելի եւս շահեկան դառնալով : Ներկայիս հարցաքննութեան կ'ենթարկուի Էքօ տ'Ալժէի տնօրէնը՝ Ալէն տը Սերինեի : Ամբաստանեալը կէսէ աւ ժամ խօսեցաւ պատմական մանրամասն պատկեր մը տալով Ալժերիայէն, սկսելով 1954 Նոյեմբերէն (ապստամբութեան ըսկիզբը) :

Թուրքիա մաս կը կազմէ Ատլանտեան Ուխտին, որուն խորհրդարանականներու տարեկան համաժողովը ներկայիս տեղի կ'ունենայ Փարիզի մէջ : Թրք. խորհրդարանը լուծուած ըլլալով, համաժողովէն կը բացակայի Թուրքիոյ պատուիրակը :

Անընդունելի է, որ Ատլանտեան Ուխտի անդամ երկիր մը ժողովրդավարականէն տարբեր վարչաձեւով մը կառավարուի :

Նոր Թուրքիոյ վարիչները կը գիտակցին ասոր : Ա՛յդ է պատճառը, որ ստիպուած են ընդունիլ տարբեր կուսակցութեանց գոյութիւնը եւ ժողովրդական ընտրութեամբ կեանքի կոչել խորհրդարան մը :

Հաւատա՞նք որ Կիւրսէլ պիտի յաջողի «արդիականացնել» Թուրքիան :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Լուռ է եւրոպական մամուլը : Լուռ է նաեւ ամերիկեան մամուլը, որ լուր կ'ունենայ՝ երբ տերեւ մը կը շարժի այս կամ այն երկրին անտառներուն մէջ :

Այս միջոցիս Քիւրտերը մատնուած են կացութեան մը, որու մասին գաղափար կրնան ունենալ միայն Հայերը : Այդ կացութեան մասին թրքական մամուլը կու տայ հետեւեալ տեղեկութիւնները, աւանդական լեզուով.—

Սվազէն կը հեռագրեն թէ մօտ օրէն յայտնի պիտի ըլլայ ճակատագիրը 244 հոգիին, որոնք ճամբեր զօրանոցին մէջ արգելափակուած են : Ներքին նախարար Զօր. Մուհարրեմ Քըզըլ օղլու Սվազ հասաւ Կիրակի : Վեց արեւելեան նահանգներու՝ Տիարպաքըրի, Վանի, Հաքքարիի, Մուշի, Պիթլիսի, Կրզրումի եւ Սըվազի կուսակալներն ալ ժողով մը գումարելով ներկայիս կը խորհրդակցին թէ որո՞նք պարտադիր բնակութեան օրէնքին պիտի ենթարկուին : Սվազ հասած են նաեւ Տիարպաքըրի բանակախումբի զին. Առեանին դատաւորներն ու Ներքին Նախարարութեան կից իրաւական խորհրդականութեան անդամ զին. դատաւորները :

Արգելափակեալները, շէյխեր, քիւրտ ցեղապետներ եւ նուրճիներ, շատ խիստ հսկողութեան տակ կը պահուին : Մեծամասնութիւնը մօրուաւոր է : Անոնց մէջ է քրտական ապստամբութեան պետ Շէյխ Սայիտի տղան Մեհմէտ Ալի Ֆըրաթը : Զին. բանտը կը գտնուի նաեւ Տիգրիսի տեղակալ Շէյխ Էնսարի :

ԹՈՒՐՔԻԱ Ի՞ՆՉՊԷՍ ԱՐՏԱՔՍԵՑ ԻՐ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆՆԵՐԸ

Պոլսոյ թերթերը այսպէս կը ներկայացնեն թուրք յեղափոխականներուն արտաքսումը երկրէն.—

Ալփասլան Թիւրքէշ, Մուզաֆֆէր Էօզտաղ, Ահմետ Էր, Նուման Էսին, Տիմտար Թաշեր եւ Մուսթաֆա Քափլան շաբաթ օր օդանաւ դրուեցան ու Պոլսոյ վրայով դրկուեցան արտասահման :

Եսենպողայի օդակայանին մէջ, Ահմետ Էր այնպիսի վիճակ մը ունէր որ կարծես թէ դեռ չէր հաւատար որ Լիպիա կը մեկնէր : Ժպտելու կամ չժպտելու, խօսելու կամ չխօսելու միջեւ վարանում մը կը մատնէր : Երբ լրագրողները խօսիլ ուզեցին իրեն հետ, պահակ սպաները ազդարարեցին թէ «հարցում ընելը արգիլուած է» : Ահմետ Էր բարձրաձայն ըսաւ հետեւեալ խօսքերը .

— Հոս հինգ ամիս մնացինք, հիմա՞ կ'ուզէք որ խօսիմ :

Նուման Էսին հագած էր գոց գոյն հագուստ մը այն մանուսոր կերպասէն, զոր Սիւմերպանք կ'արտադրէր յատկապէս երեսփոխաններուն համար : Էսին պաղարիւն էր եւ ժպտուն :

Մուսթաֆա Քափլան կատարելապէս բարոյալքուած էր : Տեւականօրէն լացաւ օդակայանի այն սենեակին մէջ, ուր բերին ձգեցին զինք : Ցետոյ, ոչ ոք ողջերթի եկած է իրեն : Ոչ կին, ոչ բարեկամ, ոչ մէկը՝ որ առնուազն ձեռք շարժէ կամ լայ, որ թեւը մտնէ բարեկամաբար եւ եկուր ըսէ :

Տիմտար Թաշեր միշտ անհասկնալի մնացած էր արտաքնապէս : Իսկ իր կինը, ոչ միայն չէր յուզուած, այլ ցնծութեան մէջ էր բացէ ի բաց : Արդեօք բոլո՞ր կիները այսպէս են : (Նոր երկիրներ, վաճառատուներ, առատութիւն, օդանաւի ուղեւորութիւն) : Ամուսնին թեւը մտնելով կը սեղմէր եւ տեւական ձեռք կը շարժէր ողջերթի եկողներուն : Թաշեր պահ մը «Ի՞նչ կ'ըլլայ աղջիկս» ըսելու ձեւով կնոջը երեսը նայեցաւ եւ ուզեց որ օդանաւ մտնէ :

Գիշերը մեկնեցան Ալփասլան Թիւրքէշ եւ Մուզաֆֆէր Էօզտաղ, առաջինը՝ Հնդկաստան, երկրորդը՝ Ճափոն :

ԱՄԱՏՈՒՆԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

ՓԱՐԻԶ ԿԸ ՀԱՍՆԻ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

Ֆրանսայի Կաթողիկէ Հայոց Առաջնորդ եւ այժմ Առաքելական Թեմակալ, Ամատունի Եպիսկ. Հռոմէն Փարիզ կը վերադառնայ այսօր՝ Հինգշաբթի առաւօտ ժամը 10ին, Կառ տը Լիօն, ուրկէ պիտի առաջնորդուի Հայ Կաթողիկէ Ս. Խաչ եկեղեցին :

Թիւրքէշ իր կնոջ, մանչուն եւ չորս աղջիկներուն հետ մեկնեցաւ : Հանդարտ էր երեւոյթը : Նախ արտօնութիւն ուզեց որ քաղաքական արժէքով յայտարարութիւն մը ընէ լրագրողներուն, բայց արգիլեցին : Այն ատեն կատակեց լրագրողներուն հետ, «Ես ձեզի կապիկ կը ղրկեմ, դուք ինծի ձուկ ղրկեցէք» ըսաւ :

Մուզաֆֆէր Էօզտաղին յղի կինը ողջերթի եկած էր : Էօզտաղ ջղայնոտ էր, բայց պաղարիւնը պահել կը ջանար : Միայն օդանաւ նստելու պահուն է որ կորսնցուց պաղարիւնը :

ԳՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Այն օդանաւերը, որոնք կը փոխադրէին պաշտօնանկ յեղափոխականները, հանդիպեցան Եշիլքէօյ, ուր իրենց ազգականները դիմաւորեցին զիրենք :

Դիմաւորելու գացած էին նաեւ Կեդրոնի Հրամանատար Զօր. Եուսուֆ Ալփմանու : Արտաքսուողները օդակայանի պատուոյ սրահին մէջ հանդիպում մը ունեցան իրենց ազգականներուն հետ, հրաժեշտ առին եւ թան խմեցին : Այդ միջոցին Ահմետ Էր ածիլուեցաւ եւ մազերը կտրել տուաւ :

Երբ լրագրողները «Ի՞նչպէս էք» հարցուցին, Նուման Էսին պատասխանեց .

— Լաւ եմ, շատ լաւ եմ : Միշտ լաւ պիտի ըլլանք եւ դէպի լաւ պիտի ընթանանք : Միշտ ազգին հրամանին եւ ծառայութեան ենթակայ :

— Կը հաւատա՞ք ռամկավարութեան :

Դառն խնդուքով մը պատասխանեց .

— Այո, կը հաւատամ ժողովրդավարութեան :

— Կուսակցութիւններու մասին օրինագիծ մը պատրաստուեր եւ Կոմիտէին յղուեր է : Այս օրինագծին մէջ կը պնդուի եղեր թէ քաղաքական կուսակցութիւնները երկրին համար վնասակար եղած են 1946էն ասդին : Դուք ի՞նչ կ'ըսէք :

— Չկարդացի օրինագիծը :

— Կրնաք կարդացած չըլլալ : Դուք անձնապէս համոզուա՞ծ էք թէ կուսակցութիւնները վնասակար եղած են 1946էն ասդին :

— Կարելի չէ ըսել թէ կուսակցութիւնները վնասակար եղած են : Ժողովրդավար երկիրներու մէջ բազմաթիւ կուսակցութիւններ գոյութիւն կ'ունենան : Ըստ իս, դէպի լաւ ընթացած ենք :

— Բնաւ ձեր մտքէն կ'անցնէի՞ք թէ Արտաքին Նախարարութեան մէջ պիտի ծառայէք :

— Ոչ, ի՞նչպէս մտածէի :

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ ձեր պաշտօնը արտասահմանի մէջ :

— Ձենք գիտեր թէ ինչ պիտի ըլլայ : Հրահանգ պիտի տան, ըստ այնմ պիտի շարժինք :

— Ճէմալ Կիւրսէլ 1961ի ընդհանուր ընտրութիւններուն իր թեկնածութիւնը պիտի դնէ Հանրապետութեան Նախագահութեան համար : Դուք ի՞նչ կ'ըսէք :

— Յաջողութիւններ բոլորին :

— Պետութեան Նախագահ Կիւրսէլ իր վերջին ասուլիսներէն մէկուն ընթացքին ձեզ ամբաստանեց նոր յեղափոխութիւն մը պատրաստելու մեղադրանքով : Ճի՞շդ է ամբաստանութիւնը :

— Եթէ ճիշդ ըլլար, պատերազմական Ատեանին կը յանձնէին մեզ :

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԲՐՈՒՏԻՆ ԱՐՏԸ

Ա.

Ահա մօտ կէս դար է անցած Արհաւիրքի Թուականէն ի վեր, բայց դեռ հայերէն թերթերու էջերուն վրայ տպուող «կը փնտռուին»ներու սիւնակները կը շարունակուին։ Մայրը կը փնտռէ զաւակը, զաւակը՝ մայրը, եղբայրը, քոյրը ու քոյրը՝ եղբայրը... Եղբայրը՝ որ «վերջին անգամ տեսնուած է Հալէպի կամ Դամասկոսի ճամբուն վրայ», «Տէր Զօրի կամ Ռասուլ Այնի մէջ», անապատը կամ Քիւրտիստան, ուղտ կամ կով արածած պահուն։ Փնտռողներուն ու փնտռուողներուն մէջ կան տղաք ու աղջիկներ, որոնք իրենց աւազանի անունն ու ազգանունն իսկ չեն յիշեր։ Չեն յիշեր նոյնպէս իրենց հօր կամ մօր անունը ...

« Ինծմէ մեծ քոյր մը կամ եղբայր մը ունէի, — կը գրէ մէկը անոնցմէ, — քըրոջս աչքերը կապոյտ էին. ու մեր տան քովէն առու մը կ'անցնէր... Մօրս անունը Սրբուհի էր կարծեմ. վստահ չեմ..»։

Անցեալ տարի, « կը փնտռուի»ի կոչ մը ուշադրութիւնս գրաւեց։ Կուգար Ռումանիայէն։ Կին մը կը փնտռէր իր եղբայրը, անունը Եղնիկ՝ որ Նիւ Եորք ըլլալ կը կարծուէր։ Հասցէն գիտցողներէն կամ իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուէր իմացնել իրեն ... քրոջը։

Գիտէի եղբօրը հասցէն. բայց չգրեցի քրոջը... Չպատասխանեցի իր կոչին՝ հակառակ որ ծանօթ էի փնտռողին ալ, փնտռուողին ալ ...

Փնտռողը, քոյրը, դրացի էր մեզի երբ երկիր էինք։ Օգնած էր մօրս՝ զիս մեծցնելու... Իր եղբայրը, Եղնիկը, նոյնպէս կը ճանչնայի։ Քանի մը տարի առաջ անոր հանդիպեր էի հայրենակցական միութեան մը կողմէ կազմակերպուած դաշտահանդէսի մը մէջ՝ ու հետը խօսած հին օրերէն, երկրէն։

Աշխարհը հրջած մարդ մըն էր։ Լաւ ու վատ օր տեսած, յոգնած, տառապած, փիլիսոփայ դարձած... Կօշկակարութիւն կ'ընէր։ Շաբթուան մէջ միայն երկու երեք օր կը բանար խուլ, աղքատ անկիւն մը ինկած իր խանութը։

— Աշխատողն ալ կ'ապրի, չաշխատողն ալ, — ըսաւ օր մը, — երբ հիւանդ ըլլամ՝ քաղաքային հիւանդանոցը կայ. երբ մեռնիմ՝ հասարակաց փոսը ... Սուրբ Գիրքը կարդացած ես, չէ՞, հոն տեղ մը. Մատթէոսի Աւետարանին մէջ, գրուած է։

« Ան ատեն Յուդան, որ զայն մատնեց, տեսնելով որ ան դատապարտուեցաւ, զղջաց՝ ու երեսուն արծաթը ետ դարձուց քահանայապետներուն ու ծերերուն ու ըսաւ.— Մեղայ որ անմեղ արիւն մատնեցի. ու անոնք ըսին. մեզի ի՞նչ, դուն նայէ... Եւ ան արծաթները տաճարին մէջ ձգեց ու դուրս ելնելով գնաց ինքզինքը ջուրը նետելով խեղդեց։ Քահանայապետներն ալ, արծաթը առնելով ըսին.— Արժանի չէ ասիկա կորբանին մէջ ձգելու (կորբանը տաճարին գանձանակն է). ինչու որ ան արեան գին է։ Ու անով բրուտին արտը ծախու առին, Յուդային ու օտարներուն գերեզման ըլլալու համար»։

Ու Յուդան թաղուեցաւ հոն։

Հիմա պիտի ըսես թէ, — շարունակեց ան հերոսը հին կօշիկի մը կաշիի մէջ խրելով, Յուդային, քահանայապետներուն ու հասարակաց փոսին հետ ի՞նչ կապ կրնայ ունենալ հայրենակիցդ ... Ըսեմ, աշխարհը ինծի, քեզի, ու համայն Հայութեան Յուդան դարձաւ ... Իշտէ ես ատ Յուդաներուն դրուած հողին մէջ դըրուիլ չեմ ուզեր։ Երբ մեռնիմ, կը նախընտրեմ թաղուիլ հասարակաց փոսին, բրուտի արտին մէջ, ուր միայն ինծի պէս անոք ու տառապած մարդիկ կը թաղուին...

Իրաւ ալ, օր մը լսեցի թէ մեռեր է քաղաքային հիւանդանոցին մէջ ու թաղուեր Բրուտին արտը, հասարակաց փոսը ...

Ասիկա տարիներ առաջ էր։ Իր քրոջ « կը փնտռուի»ն կարդալով յիշեցի զինքը ու տխրեցայ ... Սիրտս ցաւեցաւ։ Ի՞նչպէս կրնայի գրել իր քրոջ թէ եղբայրդ այս մեծ քաղաքին մէջ անոք մեռաւ ու, հասարակաց փոսին մէջ թաղուեցաւ առանց արցունքի ու առանց աղօթքի ...

Երկար հարցափնդումներէ ու իմ աշխատած ամերիկեան լրագրի խմբագրին հեղինակութիւնն ու միջամտութիւնը օգտագործելէ ետք, վերջապէս յաջողեցայ արտօնութիւն առնել այցելելու անոր թաղուած գերեզմանատան ու թերեւս ալ, եթէ կարենայի տեղը ճշդել, գերեզմանին։

— Հարթ Այլէնտի մէջ է այցելել փափաքած տեղդ. առտուն կանուխ, ժամը ութուկէսի ատենները 29րդ փողոցի քաղաքային մեռելատան առջեւ եղիր — ըսաւ պաշտօնեան արտօնագիրս եղող թուղթի կտորը ինծի երկարելով, ու գըլուխը կախեց իր առջեւ բացուած անուանացանկերու անվերջ սիւնակներուն վրայ։

Նշանակուած օրը, որոշեալ ժամուն, 29րդ փողոցի հասցէին էի։ Հոն, փոքր ու անշուք մատուռի մը մէջ, քահանայ մը աճապարանքով հանգստեան աղօթք մը կարդաց քաղաքային հիւանդանոցներէն հոն հաւաքուած 38 անտէր մեռելներուն վրայ։ Մատուռին կէս մութը, քով քովի շարուած մայրիի փայտէ դամուած համաձեւ դագաղները, բաց դուռէն ներս խուժող աշնան ցուրտ ու խոնաւ օդը, բոլորը միացած, դող դրին ողնայարիս ամբողջ երկայնքին ... Զղջացի եկած ըլլալուս համար. բայց դուրս վազելով տուն չվերադարձայ՝ որովհետեւ Ռումանիա ինկած հայ կինը, մօրս օգնած էր մանկութիւնս մեծցնելու՝ ու ես պարտական կը զգայի անոր ...

— Շաբաթը երկու անգամ, քաղաքային հիւանդանոցներուն մէջ մեռնող անտէր անձերը կը բերենք հոս. կրօնական կարգ կը կատարենք անոնց վրայ.— բացատրեց երիտասարդ քահանան մսած ձեռքերը իրար շփելով — տարեկան անոնց թիւը 3·800էն 4·000ի մէջ է. Նիւ Եորքի պէս մեծ քաղաքի մը համար, կը կարծեմ թէ այնքան ալ մեծ չէ այդ թիւը ...

Ժամը իննին ամէն բան վերջացած էր ու սնտուկները մէկ հատ մէկ հատ փոխադրուեցան դրան առջեւ սպասող հսկայ բեռնակառք մը, որուն կողին, մեծադիր ոսկեգոյն տառերով դրոշմուած էր Նիւ Եորք քաղաքի հիւանդանոցներու սպասարկութեան բոլորակաձեւ կնիքը։

ԱՐԱՄ ՀԱՅԿԱԶ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԷՋ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԷՍ՝

ՀՄԱՅԵԱԿ ԱՐԱՄԵԱՆՑԻ ԵՒ ՊՈՒԼԿԱՐ ՎԼԱՏԻՄԻՐԻ ԱՀԱԲԵԿԻՉԸ ԱՐՇԱԿ ԵԶՏԱՆԵԱՆ

(ԵԶԻՏ ԱՐՇԱԿ)

Ա.

Փարիզի Յառաջէն մեծ ցաւով իմացայ Արշակ Եզտանեանի մահուան լուրը։ Մեր կուսակցութեան հաւատարիմ ու հաւատաւոր մէկ խոնարհ զինուորն ալ կը կորսնցնենք։ Կորուստը անակնկալ է, քանի որ մինչեւ վերջերս կը թղթակցէինք, եւ Արշակ նոյնիսկ մտադրութիւն կը յայտնէր Ամերիկա գալ... Հին յիշատակներ կ'արթըննան մտքիս մէջ։

Գիթլիսցի էր Արշակ, հերոսական անցեալ ունեցող գերդաստանի մը զաւակ, ե՞րբ եկած էր Պոլիս, ի՞նչպէս ազատած էր ոստիկանական հետապնդումներէն պատերազմի շրջանին, չեմ գիտեր։ Զինադադարի առաջին օրերուն ճանչցայ զինք. քաջ ու յանդուգն, անշահախնդիր կատարելապէս եւ ամբողջովին նուիրուած կուսակցութեան ու միշտ պատրաստ՝ անոր ամենավտանգաւոր հրամաններուն հնազանդելու, մանկական ուրախութեամբ։ Պարտաճանաչ էր, եւ չկար ժողով մը, որուն ներկայ չըլլար, ոչ թէ կարծիք յայտնելու, այլ հրաման մը կամ հրահանգ մը ստանալու համար, զոր կը կատարէր խղճմտութեամբ։ Նոյն իսկ Կարկուտ խումբին խմբապետն էր եւ մեծապէս հոգածու էր իր ընկերներուն հանդէպ։ Զէնքի փոխադրութեան եւ որբահաւաք գործին կը մասնակցէր, առանց յոգնութեան եւ հաճոյքով։

Զինադադարի առաջին շրջանին, առաջին ահաբեկումը վիճակուեցաւ Արշակին, որ հաւատարիմ իր յեղափոխական հօրը՝ Մուշեղի ուխտին ու յիշատակին, կրակի գիծը կը նետուէր։ Արդարեւ, առտու մը կանուխ, Կէտիկ Փաշայի զառիվերին վըրայ գնդակահար կը տապալէր Հնչակեան վարիչներէն, գրող – գործիչ տխրահռչակ ու «խաֆիէ» Հմայեակ Արամեանցը, որ շարք մը հայ տուներ քանդելէ զատ, դեր ունեցած էր նաեւ Պատրիարք Զաւէն Սըրբազանի Մուսուլ աքսորուելու որոշումին մէջ, իբրեւ Ազգ. Երեսփոխանական Ժողովի Բ. ատենադպիր, ոստիկանութեան հաղորդած ըլլալով Պատրիարքարանի գաղտնիքները։ Ժամանակ մը Հնչակեան թերթեր իրենց մէկ ընկերոջը փորձեցին վերագրել այս դէպքը, մինչդեռ իրողութիւնը այն էր, որ Դաշնակցական շարքային Արշակը յաջողութեամբ գլուխ հանեց ահաբեկումը։

Կարճահասակ, թխադէմ, լեցունկեկ մարմնով, սեւ ու թաւ պեխերով, որոնց ծայրերը գոհունակութեամբ ոլորած ատեն, սեւ աչքերն ալ ոլոր – մոլոր այդ ուղղութեամբ կը դարձնէր։

Հարազատ գաւառացիի տիպարն էր Արշակ, պարզ ու միամիտ հոգիով։ Նաեւ իր հալուստ կապուստով եւ շարժումներով։ Թեւերը փարտելէն կը քալէր, տեւական կծրպով շարժումի մէջ էր եւ ժամադրութիւններուն կը վազէր ուրախութեամբ, այն յոյսով որ գործ մը պիտի յանձնէին իրեն։ Ցնայիլ չէր գիտեր իր ուժն ու եռանդը, երբ պարտականութեան մը կանչուէր, այնքան զօրաւոր էր իր մէջ աշխատանք մը կատարելու փափաքը։ Արշակ շատ անգամ կերպարանափոխ կ'ըլլար, երբեմն ֆէս կը դնէր, երբեմն գալփաք, երբեմն ալ գլխարկ, պարագային, տեղին ու գործին համաձայն։ Սկսեալ Շէհզատէ Պաշըի կասկածելի սրճարաններէն, ուր վայրագ «քիւլհանպէյի» Թուրքեր կը յաճախէին, մինչեւ Օսման Պէյի շիք կազինօները կը մտնէր կ'ելլէր, աչք ու ականջ կտրած տեղեկութիւններ քաղելու համար մեծ ու փոքր իթթիհատականներու մասին։ Քանի որ այնտեղի յաճախորդներուն մէկ մասը փաշազադէներ ու պէյզադէներ էին։ Իր եւ մէկ քանի ընկերներու ցուցմունքներուն շնորհիւ, պատրաստուած էր անուանացանկը կարեւոր իթթիհատականներու եւ մեր Վերին Մարմնին միջոցաւ յանձնուած էր անգլիական բարձր քոմիսէրութեան, որպէսզի արժանի պատիժը տրուէր անոնց։ Որքան միամիտ էինք։ Անգլիացիք զանոնք աքսորեցին Մալթա։ Աքսոր ըսուածը, սակայն, ուրիշ բան չէր. գաւ այլ անգլիական իշխանութեան կողմէ պաշտպանութիւն, խնամք ու հոգածութիւն՝ հանդէպ ջարդարարներուն։ Այստեղ ալ խաբուեցանք։ Երանի թէ չվստահէինք եւ մեր ձեռքով գործադրէինք արդարութիւնը։ Այդ աքսորականներէն մէկը չէ՞ր Թուրք առաջնակարգ հրապարակագիր Հիւսէյին Ճահիտ, որ արդարացուցած էր հայկական կոտորածները եւ հրէշ Թալէաթն ու ընկերները ներկայացուցած իբրեւ հերոս։ Ահամբ Արշակին հետ եղրայ հետապնդումներու ատեն եւ այս ձեւով գտանք մեր մտաւորականութիւնը Ալյաշ եւ Զանդըրը քշող տխրահռչակ Գրամը Սեւասիի տնօրէն հայախօս Բէշաա պէյի եւ ուրիշներու տուները։

Կը հետապնդէինք նաեւ այն Թուրքերը, որոնք գաղտնի զէնք կը փոխադրէին Անատոլու, Մուսթաֆա Քեմալի միլլի շարժումին օգնելու համար։ Կը յաջողէինք ստուգել անոնց ինքնութիւնը եւ անունները կը յանձնուէին անգլիական

ՕՏԱՐ ԷՋԵՐ

ՔԱՒԱՐԱՆԻ ՀՈԳԻՆԵ՛ՐԸ

Շուտով ստացան ներողութեան գիրեր իրենց ծնողքներէն եւ յանձնարարագիրներ՝ Անվերսի դրամատուներու անունով։

Երիտասարդ, հարուստ, քաջ եւ համարձակ ըլլալով, շուտով արագ նուաճումներ կատարեցին գեղեցիկ սեռին մէջ։

Պիտի չպատմեմ մէկիկ մէկիկ այդ բոլորը, բաւական է միայն որ ընթերցողը գիտնայ թէ՝ երբ կը տեսնէին գեղանի կին մը, զայն ունենալու համար որեւէ խըտրութիւն չէին դներ միջոցներուն մէջ։

Յոստում, երդում, աղաչանք ու հառաչանք տալը խաղալիքներ էին իրենց համար, եւ եթէ զոհերուն ամուսինները կամ եղբայրները որեւէ կշտամբանք ուղղէին իրենց, պատասխանը կ'առնէին սուրի հարուածներով միայն ...

Պահ մը դադրած պատերազմը վերսկըսաւ գարնան հետ։

Սպանացիներուն համար ճակատագրական եղած ընդհարման մը միջոցին, հըրամանատար Կոմարէ մահացու կերպով վիրաւորուեցաւ։

Տոն Ժուան, որ տեսաւ անոր իյնալը, վազեց դէպի վիրաւորը եւ կանչեց քանի մը զինուորներ՝ զայն փոխադրելու համար։ Սակայն, խիզախ ու ազնիւ հրամանատարը, հաւաքելով իր վերջին ուժերը, ըսաւ։

— Թող որ մեռնիմ հոս, կը զգամ որ ինծի համար վերջին պահն է։

Աւելի լաւ է մեռնիմ այստեղ,՝ քան վերստ մը անդին։ Ի մի հաւաքեցէք զինուորները, վասնզի քիչ վերջ անոնք շատ զբաղում պիտի ունենան, քանի որ կը տեսնեմ թէ Հոլանտացիները մեծ ուժերով կը յառաջանան... Տղաք — աւելցուց խօսքը ուղղելով հետզհետէ իր շուրջը հաւաքուող զինուորներուն — տղաք, հաւաքուեցէք ձեր պետերուն շուրջ եւ այլեւս մի մտահոգուիք ինծմով ...

Այդ միջոցին վրայ հասաւ Տոն Կարսիա եւ հարցուց վիրաւորին թէ արդեօք ունէ՞ր վերջին փափաք մը։

— Սատանան տանի, պատասխանեց հըրամանատարը, ի՞նչ փափաք կ'ուզէք որ ունենամ սանկ դրութեան մը մէջ։

Պահ մը խորհելէ ետք, աւելցուց.

— Երբեք չեմ մտածած մահուան մասին եւ չէի խորհեր թէ ան այսքան մօտիկ կրնար ըլլալ ... Գոհ պիտի ըլլայի եթէ քովս ըլլար քահանայ մը... Շատ դժուար բան է մեռնիլ՝ առանց խոստովանանքի ..

— Ահաւասիկ, առէք ասիկա, ըսաւ Տոն Կարսիա, վիրաւորին ներկայացնելով գինիի շիշ մը, քաջ եղէք ...

Վաղեմի զինուորականին աչքերը հետզհետէ պղտորած էին։ Տոն Կարսիայի կատակը վրիպեցաւ անոր ուշադրութենէն, սակայն, հաւաքուած հին զինուորականները դայթակղութեան նշաններ ցոյց տուին։

— Մօտեցէք, Տոն Ժուան, ըսաւ մահամերձը, մօտեցէք, զաւակս։ Եկէք, ձեզ իմ ժառանգորդս կը կարգեմ։ Առէք այս քսակը, ինչ որ ունիմ՝ հոն է։ Կը նախընտրեմ որ ան ձեզի պատկանի քան հերետիկոսներուն։ Միակ բանը որ կը խնդրեմ ձեզմէ՝ մահէս ետք պատարագ մը թող մատուցանեն հոգւոյս խաղաղութեան համար։

Տոն Ժուան խոստացաւ, սեղմելով մահամերձին ձեռքը, մինչ Տոն Կարսիա ցած ձայնով դիտել կուտար անոր թէ՝ ի՞նչ տարբերութիւն կար մահամերձի մը հաւատալիքներուն եւ գինիի սրուակներով լեցուն սեղանի մը գլուխը նստած պաշտամունք կատարող մէկու մը հաւատալիքներուն միջեւ ...

Այդ պահուն գնդակներ տեղացին չորս կողմէն, ծանուցանելով Հոլանտացիներու մօտեցումը։

Զինուորները գրաւեցին իրենց շարքերը։ Ամէն ոք աճապարանօք հրաժեշտ առաւ հրամանատար Կոմարէէն եւ այնուհետեւ զբաղեցան առանց խուճապի նահանջ մը կատարելու գործով։

Այդ բանը, սակայն, դժուար էր, մըրուած ըլլալով որ յարձակող թշնամին թիւը գերազանց էր։ Ճամբաները քանդուած էին տեղացող անձրեւներէն եւ զինուորները յոգնած՝ երկար ճանապարհորդութիւնէն։

Այսուհանդերձ, Հոլանտացիները չկըրցան խանգարել նահանջը, հրաժարեցան Սպանացիները հետապնդելէ, առանց կարենալու նոյնիսկ դրօշակ մը կամ զինուոր մը գերելու։

Իրիկունը, երկու բարեկամները, քանի մը սպաներու հետ վրանի մը տակ նստած, կը խօսէին օրուան դէպքին մասին։ Քննադատեցին բանակին ընդհանուր պետին կարգադրութիւնները եւ իւրաքանչիւրը իրենց կարգին կարծիքներ յայտնեցին տարբեր ուղղութեամբ։ Յետոյ անդրադարձան վիրաւորներուն եւ մեռելներուն։

— Երկար ժամանակ պիտի ափսոսամ հրամանատար Կոմարէին վրայ, ըսաւ Տոն Ժուան։ Քաջ սպայ մըն էր, բարի ընկեր մը, իսկական հայր մը իր զինուորներուն համար։

ՓՐՈՍՓԵՐ ՄԵՐԻՄԷ

(21 Շար.)

գաղտնի սպասարկութեան մէջ աշխատող հայու մը, Արմենակ Փանթիկեանին, որպէսզի անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնէ զէնքերու փոխադրութիւնը արգիլելու համար։ Բայց ոչ այդ զէնքերը կը հասնէին, ոչ ալ Մուսթաֆա Քեմալի գաղտնի գործակալները կը ձերբակալուէին. Ի՞նչ էր գաղտնիքը։ Յետագային երեւան եկաւ, որ Փանթիկեան երկու լարի վրայ կը խաղար։ Անգլիացիներուն վստահելին էր, եւ մեր ալ վստահութիւնը կը վայելէր, մեր մատնանշումներուն մասին իսկ Թուրքերուն լուր կուտայ եղեր եւ անոնք պէտք եղած միջոցները ձեռք կ'առնէին չբռնուելու համար։ Յետագային Թուրք թերթեր հրապարակեցին անոր մատուցած ծառայութիւնները։ Փանթիկեան Թրքական լրտես'էր, բայց երբ Գուլկարիա անցնելէ ետք, փափաքեցաւ իր երկիրը վերադառնալ, Մուսթաֆա Քեմալի կառավարութիւնը անոր չտուաւ դարձի վիզա։ Այս պիտի ըլլար լրտեսին վարձատրութիւնը ...

Այն շրջանին, երբ Արշակ կ'եփէր ու կ'նար նոր գործի մը համար, իրեն յանձնուեցաւ պուլկար մատնիչ Վլատիմիրի ահաբեկումը։ Այս պուլկարը յանձնարարականով մը եկած էր Պոլիս, բարի ու հայասէր մարդու համբաւով, քանի որ յաջողած էր երկու հայ երիտասարդներ փախցնել Պուլկարիա։ Եւ այդ երիտասարդներէն ալ նամակներ բերած էր, յանձնարարականի մը չափ արժէքաւոր։ Մինչդեռ Վլատիմիր գազան մըն էր մորթին մէջ։ Ինչպէս կը պատմէին, 20–30 հայ տղաք անոր կը դիմեն եւ կարեւոր գումարներ կը յանձնեն, որպէսզի զիրենք ալ Պուլկարիա փոխադրէ։ Վլատիմիր կանխաւ լուր կուտայ ոստիկանութեան եւ Սեւ Ծովու բերանը կը ժամադրուի անոնց հետ։ Առագաստանաւ մը կը նստեցնէ հայ տղաքը ու Վոսփորէն ապահով դուրս կը հանէ։ Բայց հոն ոստիկանները կը հասնին եւ, ինչպէս իմացանք, բոլորն ալ սպաննելով ծով կը թափեն։

Երեւի դեռ այս հրէշային արարքը չէր հրապարակուած, որ մեր ողբացեալ մեծ ընկերը՝ Շաւարշ Միսաքեան եւս Վլատիմիրի հետ կը համաձայնի Պուլկարիա անցնելու համար։ Հետեւանքը յայտնի է, Շաւարշ չուզենալ երթալու պահուն ձերբակալուեցաւ, երբ մենք ետեւէն ու հետուէն կ'երթայինք եւ ականատես եղանք Վլատիմիրի դաւաճանութեան։ Եւ խորհիլ, որ շարք մը ուրիշ երիտասարդ մտաւորականներ եւս պատրաստուած էին անոր հետ Վլատիմիրին վստահելու, ինչպէս Մանուկ Սմլանեանը, Արտաշէս Վանարեանը եւայլն։

Վլատիմիր չէր կրնար իր հայրենիքը վերադառնալ. գիտէր որ պուլկար հողը ոտք դրած պահուն իսկ չմնացած պիտի ըլլար, եւ Պոլիսը աւելի ապահով գտած էր. Վճիռը տրուած էր սակայն եւ գաղափարը չէր կրնար ազատիլ արդարութեան հարուածէն։

ԱՐՇԱՒԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՏՕՔԹ. Մ. ՆԵՐՍԷՍԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Աթէնքի Ս. Գ. Լուսաւորիչ Մայր Եկեղեցիին մէջ, Նոյեմբեր 11ին, կէսօրէ ետք ժամը 3ին, համազգային շուքով եւ յոգնախուռն բազմութեան մը ներկայութեամբ կատարուեցաւ մեր անմոռանալի երէց ընկերոջ՝ Տօքթ. Միհրան Ներսէսեանի յուղարկաւորութիւնը, նախագահութեամբ՝ Թեմակալ Առաջնորդ Սրբազան Հօր եւ մասնակցութեամբ Աթէնքի, Գօքինիոյ եւ Փիրէոսի Արժանապատիւ Քահանայ Հայրերուն։

Եկեղեցւոյ կեդրոնը զետեղուած էր մեր ընկերոջ դագաղը՝ ծածկուած Եռագոյնով եւ ծաղկեպսակներով։

Հանգուցեալ ընկերոջ եւ Թեմական Ժողովի ատենապետին՝ իրենց վերջին յարգանքը մատուցանելու փութացած էին Աւետարանական Համայնքի հովուապետ Վեր. Գ. Տէմիրճեան եւ տիկինը, Կաթողիկէ համայնքի ժողովրդապետ Գեր. Հ. Ց. Վրդ. Գոյունեան, Ֆալերոյի Ա-յիոս Ալեքսանտրոս հելլէն. եկեղեցւոյ հովիւը, Թեմական Ժողովի անդամները, Ազգ. Կեդր. Վարչութեան ատենապետը եւ բոլոր անդամները, Կրթական եւ Տնտեսական Խորհուրդներու ատենապետները եւ անդամները, Աթէնքի եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը, Եկեղեցասէր Տիկնանց Միութիւնը, Փիրէոսի, Գօքինիայի, Կեսարիանիի, Թամպուրիոյ եւ Քարէայի Թաղ. Խորհուրդները, Հաուրրտ Գարակէօզեան հաստատութեան տնօրէնութիւնը եւ պաշտօնէութիւնը, Հ. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութեան եւ մասնաճիւղերու Վարչութեանց անդամները, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջ. Վարչութիւնը եւ մասնաճիւղերու վարչութիւնները, Հ. Ց. Դ. Երիտ. Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը եւ խումբերու վարչութիւնները, Միաց. վարժարաններու տնօրէնները եւ ուսուցչական կազմերը, Տուրղութեի Աւետ. վարժարանի տնօրէնութիւնը, Համազգայինի վարչութիւնը, Հայր. Միութեանց վարչութեանց ներկայացուցիչները, Փիրէոսի Եկեղ. Տիկն. Միութիւնը, Կիրակնօրեայ վարժարաններու ղեկավար մարմինը, եւայլն։

Շրջաններէն ներկայ էին՝ Թեմ. Ժողովի փոխ ատենապետ Պ. Տիգրան Պլէճեան (Քավալայէն), Թեսաղոնիկէի Ազգ. Իշխանութեան ատենապետ ընկեր Ռուբէն Գալֆայեան, Գոմոթինիէն Թաղ. Խորհուրդի ներկայացուցիչ ընկեր Գէորգ Մաթէոսեան եւ Տիկինը, եւ ուրիշներ։

Եկեղեցական արարողութիւններէն յետոյ, Առաջնորդ Սրբազան Հայրը յուզիչ դամբանական մը խօսելով՝ դրուատեց հանգուցեալին հանրային հասարակական օգտաշատ գործունէութիւնը, ուղղամտութիւնը եւ պարկեշտութիւնը։ Թելադրեց նոր սերունդին՝ հետեւիլ հանգուցեալի ճամբուն եւ ծառայել մեր բազմաչարչար ու տառապեալ ժողովուրդին։

Ապա խօսեցաւ Ազգ. Կեդր. վարչութեան բազմավաստակ ատենապետ Պ. Ներսէս Ցակորեան որ յանուն Ազգ. Կեդրոնական վարչութեան եւ ամբողջ գաղութին՝ յարգանքի վերջին տուրքը մատուցանելէ յետոյ, վեր առաւ Տօքթ. Ներսէսեանի հանրային մարդու բարձր արժանիքները եւ հայ ազգային պատմական իրաւունքներու հանդէպ անոր անխախտ հաւատքը։

Ի վերջոյ խօսք առաւ Թեսաղոնիկէի Թաղ. Ատենապետ ընկեր Ռուբէն Գալֆայեան, որ տեղւոյն հայութեան յարգանքի տուրքը տուաւ հանգուցեալ ընկերոջ յիշատակին։

Հուսկ, ուրեմն, ընկեր Ներսէսեանի դագաղը ուսամբարձ փոխադրուեցաւ մեռելակառք եւ յուղարկաւորներու թափօրը ինքնաշարժներու անվերջանալի շարքով մը ուղղուեցաւ դէպի Ֆալիրոյի գերեզմանատունը՝ անցնելով հանգուցեալ ընկերոջ բնակարանին առջեւէն։

Գերեզմանատան մէջ, թաղման արարողութենէն յետոյ, խօսեցաւ Ֆալիրոյի Հելլէններու հոգեւոր հովիւը։

Ապա՝ Հ. Ց. Դ. Կ. Կ.ի, Հ. Կ. Խաչի, Հ. Ց. Դ. Երիտասարդացի կողմէ յարգանքի խօսք ըրաւ ընկեր Օննիկ Զաքարեան։

ԹՈՒՐՔԻԱ ԾԱՆՐ ՀԻՒԱՆԴ Է

●

Պէտք է աշխատանքի մղել 4 միլիոն այր, որոնք տարւոյն 9ամիսը անգործ կը նստին

Գերման տնտեսագէտ Փրոֆ. Ֆրից Պաասէ, հետեւեալ յօդուածը հրատարակած է Թուրքիոյ տնտեսական կացութեան մասին.

Այսօր, Թուրքիոյ բնակչութիւնը շատ աւելի արագ կ'աճի ուտեստեղէնի աճման համեմատութեամբ։

Աճման մէջ գտնուող բոլոր երկիրներուն բնակչութեան կայծակի արագութեամբ յաւելման պատճառը բազմածնութենէ աւելի մահերու նուազումն է առողջապահական միջոցառումներու հետեւանքով։ Ինչպէս օրինակ տենդի դէմ պայքարը։

Թուրքիոյ համար գործնապէս կարելի չէ աւելցնել անդանիւթի արդիւնաբերութիւնը նոր հողերու մշակումով։ Կացութիւնը աւելի լուրջ է Թուրքիոյ մէջ քան ուրիշ երկիրներու։ Վերջին տասնամեակին այնքան լայն չափով մշակուած են խոպան դաշտերը, որ ոչ միայն կարելի չէ վերամշակել զանոնք այլ ընդհակառակն պէտք է դարձեալ մարգագետնի վերածել այդ դաշտերը։

Մասնագէտները հաշուած են թէ Թուրքիոյ մէջ այսօր միայն 16 միլիոն հեքթար հողամաս կրնայ մշակուիլ։ Մինչդեռ ներկայիս 24 միլիոն հեքթար հողամաս արօրի տակ է։ Կարելի է կանխատեսել թէ քանի մը տարիէն հեղեղները պիտի սրբեն շատ բարեբեր հողի խաւը որ տակաւին գոյութիւն ունի բարձր դիրքերու վրայ։ Ու մինչ յիսուն առ հարիւր համեմատութեամբ աւելցած է արջառը որ սնունդի պէտք ունի, մարգերը շատ պզտիկցած են։ Որովհետեւ մարգերը իրենց կարողութենէն շատ աւելի շահագործուած են։

25 տարի առաջ երբ Թուրքիա եկած էի, մարգերը տարին երկու անգամ կը կանաչնային։ Այսօր անոնք որ Թուրքիա կ'այցելեն այլեւս չեն կրնար ըսել թէ Անգարայի մերձակայքը մարգերը երկրորդ անգամ ըլլալով կը կանաչնան աշնան։

Վերջին տարիներուն նոյն ինքն Թուրքերը սկսան սատած ամերիկեան հաւ ուտել։

Թուրքիոյ մէջ այծերուն թիւը քառակուսի քիլոմեթրի վրայ, 13էն 23 բարձրացած է, մինչդեռ պէտք էր բոլորովին բնաջնջել զանոնք։Թուրքիոյ գիւղերը աննախընթաց կերպով լեցուած են անգործներով կամ կէս աշխատողներով։ Ամէն տարի հարիւր հազար երիտասարդներ զինուորական ծառայութենէ կը վերադառնան գիւղերը եւ արդիւնաբեր գործ չեն կրնար գտնել։ Անտառի հրդեհներն ալ աւերներ կը գործեն։ Եթէ չյաջողին զօրաշարժի ենթարկել այդ աշխատող բազուկները որոնք անգործ կը մնան գիւղերու մէջ, կարելիութիւն չի կրնար գտնուիլ Թուրքիոյ օժանդակելու։ Բոլոր մասնագէտները կը հաշուեն թէ տարեկան մէկ միլիմեթր հաստութեամբ բարեբեր հող ջուրերու կողմէ քշուելու սպառնալիքին տակ կը գտնուի։ Եթէ նկատի ունենանք թէ Թուրքիոյ մակերեսին վրայ այժմ 2 հարիւր միլիմեթր բարեբեր հող մնացած է, որով երկու հարիւր տարիէն այս հողը մէջտեղէն պիտի վերնայ։ Այլ խօսքով, ամէն երեք տարին անգամ մը հեղեղներու, կողմէ ծով քշուած հողերուն մակերեսը նահանգի մը մակերեսին համարժէք է։

Բոլոր այս վտանգներուն առաջքն առնելու համար պէտք է մարդկային մեծ ուժ մը գործածել, ինչ որ կը պահանջէ գործի լծել չորս միլիոն այր մարդ, որոնք տարւոյն ութ կամ ինը ամիսը անգործ կը նստին։

Թուրքիա ծանր հիւանդ է բայց անյոյս չէ։ Այս հիւանդութեան արմատը տնտեսութեան հիմերուն մէջ կը գտնուի։ Ճիշդ է որ Թուրքիա մեծ պահեստ մը չունի չշահագործուած հողերու, բայց տեղ է շատ խոշոր ոռոգման աշխատանքներու։ Եթէ բոլոր ջուրերը հակակշռի տակ առնուին, կարելի է առաւելագոյն աւելի բերք ստանալ։

Թուրքիոյ երկրագործութիւնը բարեկարգելու անհրաժեշտ գործողութիւնները կատարելու համար տարեկան 250 միլիոնի կարիք կայ։

Եւ Թուրքիա այսօր չունի այս դրամը։

ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (72)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

Գալիս էին նաեւ հակառակ մտքեր, որ տարկում էին այդ եզրակացութեան դէմ, եւ Արշակը կանգնում էր ծանր երկընտրանքի առաջ ...

« Ի՞նչ անել, ո՞րին նախապատւութիւն տալ », — մտածում էր նա, եւ մտածում էր երկար։

×

Փոքր յետոյ նա ծափ զարկեց։ Ներս մտաւ տարեց սենեկապահը։

— Հրաւիրիր Հայր – Մարդպետին։

Սենեկապահը, գլուխ իջեցնելով, դուրս գնաց, եւ փոքր անց եկաւ մեծամարմին ներքինին՝ մի բարակ թիկնոց վրան։ Նրա խոշոր, անմազ ծաղկաւէտ դէմքը հէկնած էր կէսեփ կարկանդակի պէս, չգիտես անակնկալ կանչուելո՞ւց, թէ շտապելուց։

— Ողջոյն արքայիս, — խոնարհեց նա գլուխը եւ կանգնեց պատկառոտ։

— Ողջոյն, մարդպետաց հայր, — չեչտեց Արշակը պաշտօնական եղանակով եւ, մատնացոյց անելով նրան մի եռոտանի, ինքն եւս նստեց նոյնանման մի աթոռի։

Երբ երկուսն էլ արդէն նստել էին դէմդիմաց՝ թագաւորը, աչքերը կծկած, նայեց պալատի կառավարչին, նայեց անխօս, ապա ասաց հանդարտ։

— Ես, Հայր Մարդպետ, կարի դժգոհ եմ քեզնից։

Հայր Մարդպետը դունատուեց, անմազ կոպերը թարթելով։

— Ինչո՞վ եմ արժանացել, արքայ ...

— Ինչո՞ւ լռեցիր աւագների ժողովին եւ չասացիր խօսքդ։

Հայր Մարդպետը չշփոթուեց։

— Լռեցի, արքայ, քանզի բարկացած էիր յոյժ։

— Կարծիքովդ՝ պէտք չէ՞ բարկանալ չարամիտների եւ ուրացողների վրայ։

— Բարկանալ կարելի է, արքայ, եւ զանցառուները արժանի են բարկութեան։ Սակայն բարկութիւնը վճիռ արձակելիս՝ վատ խորհրդատու է։

— Պէտք է մակաբերեմ ուրեմն, որ հակառակորդի վրայ պէտք չէ՞ բարկանալ։

— Տարբեր են լինում, արքայ, հակառակորդները։ Ամէնքին հարկաւ չի կարելի վերաբերուել միատեսակ։

— Հակառակորդը թշնամի է, ուստի եւ արժանի է պատժի, — եւ Արշակը սեւ յօնքերը այնպէս բերեց իրար, որ յօնքամէջը չքացաւ։

Հայր Մարդպետը ժպտաց.

— Ինչո՞ւ, արքայ, երբ հակառակորդին կարելի է յաղթել՝ հետը հաշտուելով կամ լիակշիռ ոսկի տալով, եւ կամ՝ համախոհից բաժանելով։

« Որքան խորամանկ է այս աղուէսը եւ որքան խելօք ... Մի՞թէ կռահել է, որ ես այդպէս եմ վարուելու Գնէլի հետ, որ կամենում եմ բարեկամանալ Գնէլին » — մտածեց Արշակը։ Նա Հայր Մարդպետին կանչել էր իսկապէս հարցնելու, թէ ի՞նչ կարծիքի է Գնէլի մասին. բայց, նրա խօսքը լսելով, ասաց միայն.

—— Պէտք չէ՞ ուրեմն հակառակորդին պատժել։

Հայր Մարդպետի շրթերի վրայ ժպտի նման մի բան երեւաց։

— Հակառակորդին կարելի է եւ պատժել, արքայ, եթէ դա շահաւէտ կը լինի քեզ եւ երկրիս Հայոց։ Ես այնպէս եմ խորհում, որ թոյլ հակառակորդին, արքայ, պէտք է վախեցնել, քաջին՝ ընկճել, ագահին՝ տալ դրամական ու հողային նուէր, ծոյլ հաւասարին՝ ենթարկել։ Գալով նախարարներիդ ներհակ՝ նոքա ամուսնու հաւասար չեն քեզ, արքայ. հետեւաբար՝ դոցա դիւրաւ կարելի է բաժանել միմեանցից՝ առատ խոստումներով, ոմանց ծանրագին նուէրներով կամ բարձր ու շոյող մի պաշտօն յանձնելով։ Իսկ ընդհանրապէս, Ներիր ծառայիդ յանդգնութիւնը, արքայ, դու քեզ պէտք է հանգիստ պահես անգամ այն ժամանակ, երբ զայրացած ես։

— Հանգի՞ստ, երբ զայրացած եմ, — Արշակը քմծիծաղով տարուբերեց սեւամազ գլուխը։

— Այո, արքայ, — շարունակեց պալատի կառավարիչը, չվարանելով թագաւորի քմծիծաղից։ — Ոչ միայն հանգիստ, պէտք է ժպիտով խօսել այն մարդու հետ, ով վիրաւորանք է ասել քեզ ...

Թագաւորը նորից տարուբերեց գլուխը։

— Ինքդ, մարդպետաց տէր, չես սիրում հոգեւորներին, այց խօսում ես նոցա մտքերով ու լեզուով։

— Տարբեր ենք արքայ, նոքա քարոզում են հեզութիւն ու հնազանդութիւն, իսկ ես, — Ներիր համարձակ խօսքս, — ես ասում եմ՝ քեզ եւ մեր աշխարհի համար օգտակար խօսքեր։ Չեմ ասում ըսաւ՝ եղիր հնազանդ։ Ոչ երբեք... Այլ ասում եմ, թէ երբ զայրացած ես՝ եղիր սիրալիր, եւ քաղցր խօսքեր ասա, երբ պատրաստւում ես հարուածելու, անգամ՝ երբ հարուածում ես։

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

— Այս մաքրագործումը հարկաւո՞ր էր՝ ըստ ձեզի :

(Լռութիւն) :

— Ի՞նչ կ'ըսէք ձեր մաքրագործումին :

— Մնացողները աւելի լաւ կրնան աշխատիլ: Անոնք իրաւունք ունէին: Բարեկամներու, սիրողներու, չսիրողներու : ,

— Ձեզ չսիրողներ կրնա՞ն գտնուիլ :

— Կրնան գտնուիլ: Ժամանակը ցոյց պիտի տայ ամէն բան :

Խսին արցունքոտ աչքերով եւ գլխահակ նստաւ օղանաւ, առանց ետեւը նայելու:

ՔԱՓԼԱՆԻ ԽՕՍՔԵՐԸ

Մուսթաֆա Քափլան հետեւեալը յայտարարեց մաքրագործման մասին ,

— Մաքրագործումը երկրին շահերուն համար եղած է: Պատրաստ ենք ամէն զոհողութեան՝ երկրին համար եւ երկրին ծառայութեան մէջ: Բնաւ չենք վշտացած :

— Կը հաւատա՞ք ժողովրդավարութեան :

— Այո, կը հաւատամ :

— Կը հաւատա՞ք թէ մնացողները պիտի կրնան ժողովրդավարութիւն հաստատել: Վստահութիւն կը տածէ՞ք անոնց հանդէպ :

— Կոմիտէի ընկերներս աւելի դիւրաւ պիտի կրնան իրագործել այս գատը: Կը հաւատամ եւ կը վստահիմ անոնց :

Անմէտ էր կ'ածիլուէր երբ լրագրողները հարցում ուղղեցին իրեն: Բարկացաւ «ժողովրդավարութեան կը հատա՞ք» հարցումին , զոր անտեղի նկատեց : Ետոյ լրագրողներուն կարդաց «հայրենիք» խորագրով բանաստեղծութիւն մը, զոր նոր գրած էր: Ի վերջոյ յայտարարեց .— «Աստուծոյ չափ ժողովրդավարութեան ալ կը հաւատամ: Երկրին ծառայութիւնը տեղ եւ տեսակ չունի: Բայց իբրեւ գիւղի ուսուցիչ ծառայել երկրին՝ նախամեծար կը համարիմ հանրապետութեան նախագահ ըլլալէն :»

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ

Հայր Աթանաս Վ. Քէսէճեան 10 Ն.Ֆ.:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Համախարբ. Հայր. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենակից Տէր եւ Տիկին Միլոյեանի (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Ե. Սիմոնեանի (Սէն Լու), Տէր եւ Տիկին Գ. Գալուստեանի (Կարտան), Գասպար Միկոյեանի կսկծալի մահուան առթիւ :

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՕՆ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հայ Ազգ. Միութեան կողմէ եւ հովանաւորութեամբ տեղւոյս երեք յարանուանութեանց կրօնապետներուն:

Այս Ուրբաթ, ժամը 21ին , Սալ տէ Ֆէթի սրահին մէջ:

Կը նախագահէ Գ. ՏԷՐ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Խօսք կ'առնէ ՀԱՅՐ Գ. Վ. ՊԱՊԵԱՆ

Կը բանախօսէ ՓՐՕՖ. Գ. ԽԱՑԻԿԵԱՆ (Մարսէյլէն):

Հ. Յ. Դ. ԵՕԹԱՆԱՍՆԱՄԵԱԿԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ

Կը խօսի՝ ԸՆԿ. ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՓՈԽՈՒԱԾ ԹՈՒԱԿԱՆ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ Ծնողաց Միութեան կազմակերպած տարեկան Տօնածառի հանդէսը տեղի պիտի ունենայ՝

Կիրակի, 11 Դեկտեմբեր

Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

ՆՈՐ ՏԱՐԻԷՆ ԱՌԱՋ

Մեր բաժանորդներէն կը խնդրենք որ կանոնաւոր եւ կանխիկ վճարեն իրենց բաժնեգինները, առանց սպասելու ծանուցումի :

Ընկերային եւ այլ տուրքերու վերջին յաւելումները պատճառ կը դառնան որ 1961 Յունուար 1էն, բաժանորդագրութեան եւ հատավաճառութեան պայմանները փոխուին:

Մինչեւ Դեկտեմբեր 31, 1960 վճարում ընողները կրնան բացառաբար օգտուիլ ներկայ պայմաններէն :

Շնորհակալութիւն մեր այն բոլոր բաժանորդներուն որ իրենց պարտաճանաչութեամբ կը դիւրացնեն վարչութեան գործը :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կեսարիոյ եւ շրջակայքի հայրենակիցներու փափաքին համաձայն հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, այս Կիրակի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյն մէջ, 1895 Նոյեմբերի, 1896ի նահատակներու, 1915ի Կեսարիոյ մէջ կախաղան հանուած 53 մարտիրոսներու, ընդհանուր տեղահանութեան շրջանի նահատակներու, ինչպէս նաեւ բազմավաստակ Առաջնորդ Սմբատ Արք. Գալեմքի եւ նահատակ Խորէն Եպիսկ. Պէհրիկեանի հոգւոց հանգստեան : Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը :

×

Այրի Տիկին Տամղաճեան եւ զաւակը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին

ԱՒԵՏԻՍ ՏԱՄՂԱՃԵԱՆԻ

մահուան առաջին տարելիցին առթիւ եւ Սեւաքեան ընտանիքին յիշատակին :

Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները :

×

Այրի Տիկին Արամ Ճինճեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, իր քրոջ՝

ՄԱՐԻ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ :

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները :

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդր. Վարչութեան կողմէ

Վերամուտի Բ. դասախօսութիւն

Դասախօս՝ Ընկեր ՅՈՎՀ. ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայ Դատը եւ Երիտասարդութիւնը:

Այս Ուրբաթ, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ

Այս դասախօսութիւնները վերապահուած են Հ. Յ. Դ. Նոր Սերնդականներուն: Արձանագրութիւնը պարտաւորիչ է :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Կազմակերպուած Ֆ. Կապ. Խաչի կողմէ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ , ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 29ԻՆ

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ

ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Հերթական խրախճոյքը , Շաբաթ, Նոյեմբեր 26, ժամը 21էն սկսեալ,

LE NARCYS

2, Rue Quinault, Métro Cambronne

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Attractions Bar

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մայր Եկեղեցիի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ այս Կիրակի Ս. պատարագ կը մատուցանէ Կաթող. Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ Գերաշնորհ Տ Սերովբէ Եպիսկ. Մանուկեան, իր քարոզը մասնաւորապէս յատկացնելով երջանկայիշատակ Տ. Եղիշէ Արք. Դուրեանի հարիւրամեայ եւ Թուրքիոյ Հայերու՝ արդի պատրիարք Ամեն. Տ. Գարեգին Արք. Խաչատուրեանի ութսունամեայ Յոբելեաններուն, անդրադառնալով անոնց եկեղեցական եւ գրական գործունէութեան ու վաստակին: Պատարագիչ սրբազանը պիտի կատարէ նաեւ Զարխափանի նորակերտ մարմարեայ խորանին օծումը եւ կիսասարկաւագներու ձեռնադրութիւն :

ՏԱՐԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Թոքատի Հայր. Միութեան տարեկան խնջոյքը 27 Նոյեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, Խրիմեան սրահը, (Իսի լէ Մուլինօ, 2 Րիւ տը լա Տէֆանս) :

Կը նախագահէ Գ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ :

Կը խօսի Գ. Ե. ՀԻՍԱՑԵԱՆ :

Գեղարուեստական ճոխ բաժին :

Կը մասնակցին.— Տիկիններ՝ Սրապեան, Գալայճեան , Օրիորդներ՝ Նախապետեան քոյրեր, Սմսարեան Թարոն :

Պ. Գարակէօզեան, Ս. Յակոբեան :

Մուտքը ազատ է :

Ոչ աճուրդ, ոչ հանգանակութիւն :

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ստիպողաբար խմբական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ ենթակոմիտէի եւ խումբերու ընկերները :

ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ ՆՈՐ ԺԱՄԱՆԱԾ՝

ԸՆԿ. Յ. ՏԷՐ-ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

ՆԵՐԿԱՅ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ԱՅԴ ԺՈՂՈՎՆԵՐՈՒՆ :

×

ԶԱՒԱՐԵԱՆ, այս Հինգշաբթի ժամը 8·30ին, Խրիմեան սրահը :

ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ, այս Շաբաթ , ժամը 8·30ին, սովորական հաւաքատեղին :

ՌՈՍՏՈՄ եւ ՌԱՖՖԻ, Երեքշաբթի (29 Նոյեմբեր) ժամը 8·30ին Րէժան սրճարանը:

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն, ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 20·30ին, Օհանջանեան սրահին մէջ: Շատ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ.Յ.Դ. «Եօթնեղբայրեան»ի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, դպրոցի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Ֆրանսական Բանակի Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի, Նոյեմբեր 27, ժամը ճիշդ 14ին, իր կեդրոնատեղին՝

32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի Հայուհեաց մասնաճիւղի ամավերջի պարահանդէսը՝ Շաբաթ, Դեկտեմբեր 17, ժամը 22էն մինչեւ լոյս:

×

Հայ Կարմիր Խաչի Օգն. Մարմնի

ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 12

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 Téléph. : PRO. 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց 22Ն. Ֆր

Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր

ՈՒՐԲԱԹ 25 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

VENDREDI 25 NOVEMBRE 1960

36ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8959 36EME ANNEE

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4760

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԵՐ ԴՊՐԵՎԱՆՔՆԵՐԸ

Վեհ. Զարեհ Ա. իր 29 Հոկտ.ի կոնդակով կը թելադրէր ժամանակաւոր հանդիսութիւններով ոգեկոչել Կիլիկեան Աթոռին Անթիլիաս փոխադրութեան հետ նաեւ Դպրեվանքի հիմնադրութեան երեսնամեակը :

Դպրեվանքները կարեւոր դեր մը խաղացած են մեր մշակութային ու եկեղեցական – կրօնական պատմութեան մէջ :

Անցողակի յիշենք, որ անցեալին մէջ նշանաւոր են եղած Հաղբատի ու Սանահինի վանքերը իրենց դպրոցներով: Իսկ հինգերորդ դարէն սկսեալ մշակոյթի վառարաններ են դարձած մեր կարգ մը վանքերը, ուր ճգնակեաց վանականներ, յաճախ գիշերաջան տքնութեամբ, մոմի լոյսերով, այլատանքի նուիրուած՝ թանկագին երկերով ճոխացուցած են հայ Մատենագրութիւնը եւ կորուստէ փրկած մեր «Թարգմանիչ»ներու եւ պատմագիրներու արժէքաւոր գործերը :

Նորագոյն ժամանակներու մէջ Արմաշի Դպրեվանքն է, որ անգնահատելի ծառայութիւն մատուցած է հայ ժողովուրդին: Բիւթանիոյ այդ փոքրիկ գիւղի հայաբնակ միջավայրին մէջ, Զարխափան Ս. Աստուածածնի պաշտպանութեան ու հովանիին տակ, տասնեակ տարիներու ընթացքին կանգուն է մնացած անիկա:

Արմաշի շրջանաւարտներէն շատեր ընդգրկած են հոգեւորական ասպարէզը : Անոնք բարձր աստիճաններու հասած են պատասխանատու դիրքեր գրաւած են կեանքին մէջ: Պոլսոյ պատրիարքական Աթոռի գահակալներէն Զաւէն Տէր – Եղիայեան, Մեսրոպ Նարոյեան եւ Գարեգին Խաչատուրեան Արքեպիսկոպոսները, Երուսաղէմի պատրիարք Թորգոմ Արք. Գուշակեան եւ Կիլիկիոյ աթոռակից, կաթողիկոս Բաբգէն Կիւլէսէրեան արմաշականներ էին, աշակերտներ Օրմանեան եւ Դուրեան սրբազաններու :

Ուրիշներ — վարդապետ կամ եպիսկոպոս — առաջնորդական պաշտօններ են վարած Թուրքիոյ գաւառներուն եւ արտասահմանի մէջ: Անոնք ալ զոհ գացին Մեծ Եղեռնին, երիտասարդ տարիքի մէջ:

Կարեւոր թիւ մը կը կազմեն նաեւ արմաշական ուսուցիչներն ու քահանաները:

Դպրեվանքը իր դուռները փակեց առաջին աշխարհամարտին: Ջինադադարին պահ մը վերածուեցաւ որբանոցի :

Աւելի բախտաւոր եղաւ Երուսաղէմի Ժառանգաւորաց վարժարանը, որ անարգել պահեց իր գոյութիւնը: Փայլուն շրջան մը բոլորեց Դուրեան եւ Գուշակեան պատրիարքներու օրով, վերյիշեցնելով Արմաշը: Ներկայիս մեծ թիւ մը կը կազմեն աղիմական եպիսկոպոսներ ու վարդապետներ, որոնք առաջնորդական պաշտօններ կը վարեն արտասահմանի մէջ :

Կիլիկեան Աթոռն ալ ունէր իր Ժառանգաւորաց վարժարանը, Կիրակոս Բէքմէզեան եւ Մկրտիչ Քէֆսիզեան կաթողիկոսներու օրով : Սահակ Բ. Խապայեան 1905ին վերաբացաւ զայն, տեսչութեան բաժնելով 25ամեայ Գարեգին Վրդ. Խաչատուրեանը, որ Սիս հասաւ 1906 Յունուար 1ին. Ժառանգաւորացը կոչուեցաւ «Կիլիկեան Դպրանոց ի Մայրավանս Սոյ»: Գարեգին Վրդ. զայն վարեց 1906–1907 Յունիս եւ 1908 Սեպտեմբերէն մինչեւ 1909 Մայիս: Միջանկեալ մէկ տարին Ներսէս Վրդ. Դանիէլեանն էր տեսուչը: Կիլիկիոյ 1909ի Ապրիլեան ջարդէն վերջ դպրանոցը փակուեցաւ եւ աշակերտները ցրուեցան :

Այնուհետեւ հարկ եղաւ սպասել մինչեւ 1930, Անթիլիասի մէջ վերաբանալու համար զայն :

Գարեգին Պատրիարքի առաջին գործն եղաւ Դպրեվանք մը բանալ Պոլիս, Սկիւտարի Ս. Խաչ եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ: Անատոլուէն փրկուած վեց տասնեակ բեկորներ — բոլորն ալ Թրքախօս — տարիներէ ի վեր կը պատրաստուին կրօնական եւ ուսուցչական ասպարէզներու :

Ցիշենք նաեւ Էջմիածնի Ճեմարանը, որ Դպրեվանքի դեր կը կատարէ Վեհ. Վազգէն Ա.ի գահակալութենէն ի վեր:

Ուրեմն մեր նուիրապետական չորս Աթոռներն ալ — Էջմիածին, Անթիլիաս, Երուսաղէմ ու Պոլիս ունին իրենց Դպրեվանքները, ուր կը պատրաստուին ապագայ կրօնաւորներ եւ ուսուցիչներ :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԸ ԿՈԼԻ ԱԼԺԵՐԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ՝ ՅՈՒՆՈՒԱՐԻՆ

Զօր. տը Կոլ նոր թափ մը տուած է ալժերական իր քաղաքականութեան : Չորեքշաբթի օրուան նախարարաց խորհուրդին, կարգ մը որոշումներ տրուեցան այս մասին, հաւանական կը թուի որ հանրաքուէն կատարուի Յունուարի երրորդ Կիրակին՝ Յունուար 15ին: Այս հանրաքուէն որուն այո՛ կամ ոչ պիտի պատասխանուի, պիտի վճռէ թէ Մայր Երկիր եւ Ալժերիոյ ժողովուրդը համաձա՞յն է տը Կոլի ալժերական քաղաքականութեան՝ այսինքն գործադիր մարմին մը ստեղծել, բաղկացած գլխաւորաբար մահմետականներէ մինչեւ ինքնորոշում : Կասկած չկայ թէ տը Կոլ պիտի ստանայ իր քաղաքականութեան վաւերացումը : Մինչ այդ ձեռք առնուած միջոցները ցոյց կուտան թէ Նախագահը չուզեր ժամանակ կորսնցնել: Ալժերիոյ նոր պատուիրակ նշանակուած է Ժան Մորէն որ պիտի փոխարինէ Տըլուվրիէն: Նոյն ատեն ալժերական հարցերու նախարար կարգուած է կրթական նախկին նախարար՝ Լուի Ժոքս, ուրեմն տը Կոլ երկու նոր մարդ կ'առնէ, հաւատարիմ հին ընկերներ երկուքն ալ, գործադրելու համար իր ծրագիրը: Մորէնի պաշտօնը, ցարդ որոշ անուն մը չունի: Մինչ Տըլուվրիէ կառավարութեան պատուիրակն էր, կ'ըսուի թէ Մորէն ընդհ. պատուիրակ կոչուած է եւ նոյնիսկ Մարզպան կրնայ ըլլալ յետագային: Ամէն պարագայի մէջ յստակ մէկ բան կայ, նոր պատուիրակը կապուած է ուղղակի Էլիզէի ,՝այլ խօսքով տը Կոլի եւ ոչ՝ կառավարութեան :

Հաւանական կը թուի նաեւ որ Նախագահը Ալժերիա երթայ, ի մօտոյ :

Քաղաքական շրջանակները կարգ մը ենթադրութիւններ կ'ընեն Նախագահին ծրագրին շուրջ: Ի՞նչ պիտի պատահի եթէ հանրաքուէին «ոչ» պատասխանուի կամ «այո» պատասխանուի Մայր Երկրի մէջ եւ «ոչ»՝ Ալժերիոյ: Առաջին հաւանականութեան ոչ ոք կը հաւատայ, իսկ եթէ երկրորդը պատահի, մեծապէս կը վտանգուի տը Կոլի քաղաքականութիւնը եւ մանաւանդ կը դժուարանայ ինքնորոշման հարցը: Այդ պարագային եւ հակառակ Մայր Երկրի տուած վստահութեան, տը Կոլ պիտի ստիպուի իր ծրագրէն հրաժարիլ: Ընդհանուր այս պարագային, տը Կոլ գործադիր իշխանութիւն մը պիտի հաստատէ Ալժէի մէջ եւ պատրաստէ ինքնորոշման հանրաքուէն: Այս երկրորդ եւ կենսական հանրաքուէն տեղի կ'ունենայ, հաւանաբար, առաջինէն վեց ամիս ետք:

Եթէ ամէն ինչ ընթանայ, ինչպէս տը Կոլ կը նախատեսէ, ինքնորոշման հանրաքուէն տեղի պիտի ունենայ միջազգային դիտողներու ներկայութեան: Այն ատեն Ալժերացիք պիտի ընտրեն երեք լուծումներ-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

MINIATURES ARMÉNIENNES

Մեծ ժողովուրդները իրենց մնայուն պատմութիւնը միայն սուրով, հուրով եւ արիւնով չեն գրեր, այլ եւ գրիչով, վրձինով եւ արուեստով՝ իրենց մշակոյթով. Անոնցմէ է հայ ժողովուրդը :

Որեւէ տպագրական ձեռնարկ որ կը միջազգայնացնէ մեր այնքան հարուստ եւ բազմակողմանի մշակոյթը, որ նոր փառք ու պատիւ կը բերէ հայ անունին, ի յառաջագունէ բանկագին է: Եւ արժանի է անվերապահ գնահատումի՝ երբ գործը լուրջ է իր ձեւին մէջ եւ մեծ իր տարողութեամբ :

Այդ ձեռնարկներէն է Փարիզի Սէրքըլ տ'Ար հրատարակչականի, քանի մը օր առաջ լոյս ընծայած զմայլելի հատորը նուիրուած հայկական մանրանկարչութեան եւ ծաղկագրութեան: Մագաղաթի նմանակ, դեղնորակ հաստ թուղթէ մեծադիր 183 էջ, հարիւր եւ զանազան չափով գունաւոր վերարտադրութիւններ, որոնց դասաւորումի յաջող ճաշակը եւ բացատրական կուռ բնագիրները, կրկնակի կ'արժեւորեն հատորին նոխ պարունակութիւնը եւ պատիւ կը բերեն անոր պատրաստութեան ծանր գործը ստանձնողներուն :

Հաւաքածոյին բնագրին եւ բացատրականներուն հեղինակն է Լիտիա Ա. Տուրնովօ՝ տնօրէնուհի Երեւանի Գեղարուեստից Թանգարանին :

Ամփոփ յառաջաբանով մը, հայկական մանրանկարչութեան սկզբնական արուեստին եւ յետագայ փառաւոր վաստակին պատմականը ըրած է Սիրարփի Տէր–Ներսէսեան՝ հմուտ բիւզանդագէտ, ուսուցիչ Ամերիկայի մէջ Տըմպարթըն Օքսի եւ անդամ Հարվըրտի համալսարանի մատենագիտութեանց ճիւղին :

Ուշագրաւ մի անող յաջորդութեամբ, պատկերներու դասաւորումը եւ հատորին էջաւորումը կատարած է Շարլ Ֆելտ՝ Սէրքլը տ'Ար հրատարակչականի ձեռներէց տնօրէնը :

Ընդհանուր գործին այսքան յաջող կազմաւորումին եւ հայ մանրանկարչութեան արուեստը անհրաժեշտ հարազատութեամբ օտարին ներկայացնելու նախաձեռնողութեան մէջ. իրենց բծախնդիր աշխատակցութիւնը բերած են Երեւանի Մատենադարանի եւ Գեղարուեստից Թանգարանի տնօրէնութիւնները եւ մասնագէտ պաշտօնեաները :

Անցեալին, գնահատելի առաջնութեամբ մը, Հայպետհրատը լոյս ընծայած էր բաւական յաջող նման հատոր մը՝ բացատրականները ռուսերէն լեզուով: Փարիզ հրատարակուած ֆրանսերէն այս նոր հաւաքածոն, զավելի գիտակցութեամբ, խնամուած է հետեւողութեան եւ օրինակութեան ամեն դրութեամբ մը պատկերներու կրկնութեան մէջ իսկ: Նիւթական եւ գեղարուեստական ամէն ջանք թափած է, իր գունաւոր վերարտադրութիւններուն արուեստանքի կարելի կատարելութեամբ՝ գերազանցելու Երեւանեան անդրանիկ հրատարակութիւնը :

Նորատիպ հատորին մէջ դրուած մանրանկարներու շարքը կ'ընդգրկէ տասը դարու շրջան մը, Զ.էն մինչեւ ԺԵ. դար: Վերարտադրուած են մեր ամէնէն հին ձեռագիրը դասուած Էջմիածնի գաւառով Աւետարանի ծաղկագրութիւններէն, մինչեւ Աղեքսանդր Մակեդոնացիի կեանքին դրուագներէն ներշնչուած՝ Յակոբ Ջուղայեցիի մանրանկարները:

Պատկերներու կատարուած ընտրութիւնը, անհերքելի եւ անկորնչելի վկայութիւնը կը բերէ որ հայկական մանրանկարչութիւնը, շուտով թօթափելով իր կլասիկ եւ ժամանակին օտարոտի ազդեցութիւնները, ստեղծած է ինքնայատուկ ոճ, գոյներու ներդաշնակում եւ համադրութիւն, նկարչական գիծերու եւ ձեւերու ուրոյն մեկնարկութիւն :

Հաւաքածոյին պարունակութեան ժամանակագրութիւնը գեղարուեստական երկարաշունչ փաստ մըն է նաեւ, որ Հայոց մէջ մանրանկարչութեան արուեստը կենդանի եւ կատարեալ մնացած է դարէ դար: Հայրենի ազատութեան շրջաններուն եւ մանաւանդ թագաւորական տոհմերու բաջալերութեամբ, մեր անգին ձեռագիրները գրչագրողներն ու ծաղկողները՝ իրենց լրումին հասցուցած են մեր մշակոյթին այդ գոհար մասը: Բագրատունիները՝ Անիի եւ Կարսի մէջ, Արծրունիները՝ Վանի եւ Սիւնեաց աշխարհի մէջ գուրգուրացած են հայ հանճարին այդ արուեստին վրայ եւ փոխանցած են Կիլիկեան Հայաստանին՝ ուր իր կատարելութեան կը հասնի հայկական մանրանկարչութիւնը :

Ձեւով մը Հայոց փառաւոր պատմութիւնն ալ պատկերացնող արուեստի այս գործը, հանրութեան ներկայացուեցաւ անցեալ հինգշաբթի օր: Այս առթիւ, հրատարակչականը ընդունելութիւն մը կազմակերպած էր Տիւ Փասէօր գրատան սրահներուն մէջ (90, Ռիւ Տիւ Պաք) եւ սարքած էր ցուցահանդէս մը որ կը տեւէ մինչեւ այս ամսու վերջը: Օրուան հրաւիրեալ Հայերն ու օտարները, կարելիութիւնն ունեցան մօտէն տեսնելու եւ գնահատելու կատարուած գործին հայկական եւ միջազգային արժէքը :

Մեր գրչագրողներու, ծաղկողներու եւ մանրանկարիչներու հանճարին վկայ այս հատորը, հպարտութեամբ կրնայ դիտել եւ ցոյց տալ, մշակոյթով իր պատմական եւ ամբողջական Հայրենիքին միշտ տէր՝ հայ ժողովուրդը :

Արուեստասէր օտարները, որոնք գիտեն թէ Արեւելքէն Արեւմուտք ի՛նչ անհաս թռիչքներ ունեցած է միջնադարեան մշակոյթը, հիացումով պիտի թղթատեն հայ հանճարին գովքը հիւսող՝ մանրանկարչութեան այս մեծ հայաշունչ մատեանը:

Կ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀ

EDITIONS CERCLE D'ART, Paris, 1 vol., 1960.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՆԷՕՆԻԻ, Թուրքիոյ Հալք կուսակցութեան պետը յանկարծակի հիւանդացաւ : Թոքային ցնցուղներու բորբոքում մըն է, կ'ըսեն բժիշկները:

ԱՆՏԵՐՍԸՆ, Մ. Նահանգներու առեւտրական նախարարը Պոնէն Փարիզ հասած է: Ինչպէս գրած էինք փորձած էր համոզել դաշնակցային Գերմանիան, որպէսզի 800 միլիոն տոլարով մասնակցի Գերմանիա հաստատուած ամերիկեան ուժերու ծախքերուն: Գերմանացիք մերժած էին առարկելով, թէ այդ հարցով պէտք է շահագրգռուին Ատլանտեան Ուխտի բոլոր երկիրները, անխտիր :

ՄԱՔՄԻԼԸՆԻ եւ արտաքին նախարար Լորտ Հիւմի Հռոմ այցելութիւնը վերջ գտած է: Վատիկանի մէջ ընդունուած են Պապին կողմէ: Իրենցմէ վերջ Հռոմ կը հասնի Տըպրէ :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ Ֆինլանտական դեսպանատան մէջ հետաքրքրական հարց ու փորձ տեղի ունեցած Խրուշչեւի եւ լրագրողներու միջեւ: Հարց եղած է վերլին ժողովի մասին : «Տը Կոլին հարցուցէք» եղած է պատասխանը: Երբ լրագրողները դիտել տուած են, թէ խօսքը Մոսկուայի վերլին ժողովի մասին է, Խրուշչեւ զարմացած ձեւ մը առնելով «ի՞նչ բանի մասին կը խօսիք» ըսած է։

ԲՐՈՒՏԻՆ ԱՐՏԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ես, իմ սեփական կառքով կը հետեւէի անոր: Անցանք հանգուցեալ մեծանուն Նախագահ Րուզվէլթի ի պատիւ անուանակոչուած Ֆ. Տ. Ր. պողոտայէն, անցանք կեանքով ու եռեւեփող, բազմութիւններով խճողուած բազմաթիւ ճամբաներէ ու հասանք Արեւելեան Պրանքս: Ժամը տասը քանի մը րոպէ կ'անցնէր, երբ Սիթի Այլընտէն նաւ առինք՝ մօտ մէկ մղոն հեռու գտնուող Հարթ Այլընտ անցնելու համար: Ծովածոցի ջուրերը խաղաղ էին. արեւը պայծառ էր ու նաւը խճողուած չէր: Քարափի ձկնորսները անտարբերութեամբ գլուխնին վերցուցին ու նայեցան մեր ետեւէն: Մինչեւ այսօր ալ չեմ գիտեր թէ անոնք գիտցա՞ն, գուշակեցի՞ն թէ բեռնատար մեծ կառքը որ դղրդալով իրենց մօտէն անցաւ, 38 մեռելներ պարունակող հսկայ դագաղ մըն էր ...

Հարթ Այլընտի հարաւակողմը դիզուած են կարմիր կղմինտէ բազմաթիւ շէնքեր. բանտեր են անոնք: Հիւսիսային կողմը, որ հարթ է ու ծառազուրկ, միայն մէկ հատ պարզ, քառանկիւն, եւ ուղղաձիգ բարձրացող աշտարակ ունի իր տարածութեան դաշտավայրին կեդրոնը: Քառակուսի պատուանդանի մը կեդրոնէն կը բարձրանայ այդ ուղիղ մաքուր գիծերով յիշատակարանը, որուն կողին վրայ մէկ խաչ կայ՝ ու մէկ բառ.

«ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ»

Անտէր մեռելներու ընդհանուր գերեզմանին յուշարձանն է ան:

Աւելի քան 500.000 անձեր թաղուած են անոր տակ...

Հաւանաբար ոչ ոք լացած է՝ կամ ցաւ զգացած անոնց մահուան համար...

Թերեւս ալ, պարագաներ կան ուր, մահը օրհնութիւն է: Տարիներ առաջ, երբ հօրաքոյրներէս մէկը մեռաւ երկարատեւ ու տաժանելի հիւանդութենէ մը վերջ, ու երբ մեռելաթաղները հողով կը ծածկէին իր տանջուած մարմինը, կոպիս ծայրէն կախուած արցունքի կաթիլ մը սրբելով ըսի.

— Հօրքուր ջան, ազատեցար ...

Չեմ կրնար ըմբռնել թէ ներող Աստուած մը ի՞նչպէս կրնայ այսքան տառապանք ու ցաւ կամենալ իր ձեռակերտներուն ...

Ցաւերուն ամէնէն մեծն ալ մինակութիւնը չէ՞... Հինգ հարիւր հազար մարդիկ մինակ ու անտէր ըլլալնուն համար չէ՞ որ հոս են թաղուած... Ոչ ոք լացած է իրենց վրայ ու, մեռելոցի օր մը, ոչ ոք ափ մը մանիշակ բերած իրենց վրայ ցանելու... Եւ ոչ ոք Տէրտէր մըն է կանչած անոնց վրայ հանգստեան աղօթք մը մրմնջելու ...

Աչքս փակած է այդ յուշարձանին՝ ու չուզեր բաժնուիլ: Ինծի կը թուի թէ անոր շուրջ կը սաւառնի մկրտութեանս պահուն ճակտիս միւռոն քսող Տէր Մկրտիչը, ու մէկը ղրկելու ձեւով թեւերը լայն բացած, «Խաղաղութիւն ամենեցուն»ը ըսելով, կ'աղօթէ ...

Մենք, հոս, օտար երկիր ինկանք՝ ու մեր երկրի հաւատաւոր ու բարի Տէր Մկրտիչները մնացին հոն ...

Արդեօք ցեղիս կէսին անապատներուն մէջ անտէր ու անթաղ մնացած ըլլալո՞ւն համար է որ այսքան խորունկ կը զգամ Հարթ Այլընտի անոք մեռելներուն ցաւը ...

Ահա դիակակիր կառքը խճաքարով ծածկուած ճամբէն հանդարտօրէն կը յառաջանայ մինչեւ տեղ մը՝ ուր երկիրը պատռուած է խոշոր, մխացող վէրքի մը նման: Այդ մեծ փոսի եզերքին շարուած են բանտարկեալ գորշ համազգեստով քսան մարդիկ ու պաղ, անտարբեր դէմքերով, բահերուն յենած, կը սպասեն:

Առաջնորդող պաշտօնեային մէկ նշանին վրայ անոք դիակները կ'իջեցնեն կառքէն՝ ու քով քովի կը շարեն մարգին վրայ: Մայրիի կակուղ փայտէ դագաղներուն վրայ դուրսով կը փորեն մեռնողներուն տրուած թիւերը: Պահակ մը անոնց ճշդութիւնը կը ստուգէ իր ձեռքի տոմարին հետ բաղդատելով, ու սեւ անջնջելի մատիտով կը գրէ — վերջին անգամ — անոնց անունները:

Աղօթք, օրհնութիւն, խունկ, հոգու հաց չկայ ...

Ամէն բան վերջացած է:

Զորս բանտարկեալներ, սնտուկները հատ հատ կ'իջեցնեն փոսը, ուր, ուրիշներ, զանոնք կարելի խտութեամբ կը շարեն իրարու վրայ ու քով քովի:

Արդեօք անոնցմէ քանի՞ հատը լման են, կ'անցնի մտքէս... Քանի՞ն գիտութեան մարդոց ու ուսանողներու նշդրակին տակ կտրատուած ու ծուատուած են որապրողները, ուրիշ ապրողներու երջանկութեան ու երկարակեցութեան համար, բան մը սորվին ... Մէկ խօսքով, այս դժբախտները իրենց մահով իսկ կը ծառայեն այն ընկերութեան՝ որուն մէկ անտեսուած անդամն էին իրենց կենդանութեան:

Երբ անոնց վրայ ուռեցող հողը հաւասարի շրջապատին հետ, ու գարուն գայ, Մայիսին, հաւանաբար խոտ ու ծաղիկ բուսնի անոնց վրայ, — կը խորհիմ ես, — որովհետեւ գերեզմանատան այն մասը որ շատոնց լեցուած է, ծածկուած է վայրի աստղածաղիկներով:

Է՜հ, այդ ալ բան մըն է:

Գրասենեակի պաշտօնեան, քիչ մը դժկամակութեամբ, տոմարներու փոշին իրար անցընելով ու քթին տակէն բաներ մը մռմռալով, Եգնիկի թաղուած թաղին թիւը կը փնտռէ դեղնած էջերուն մէջ: Բարեբախտաբար տարեթիւը գիտեմ ու այդ կը դիւրացնէ իր գործը: Շուտով կու տայ թաղին թիւը, տեղը, փողոցը:

— Իրմէ զատ քսանչորս հոգի կայ փոսին մէջ իր հետ միաժամանակ թաղուած

. . . .

Փոսին եզերքը, գլուխս բաց, կու լամ: Ինքզինքի՞ս համար, Ռումանիա բնակող իր ծեր քրո՞ջ համար, Եգնիկի՞ն համար, անապատը անթաղ մնացած ցեղակիցներո՞ւս համար ... Ես ի՞նչ գիտնամ:

« Հայր Մեր » մը կ'ըսեմ ու գողահար կը փախիմ՝ երդուելով անգամ մըն ալ ասանկ ուխտագնացութիւն չկատարել...

Արեւը, աշնան քիչ մը գունատ արեւ մը, բարձրացած է ու օրը կէս եղած: Ծովէն հովը կը փչէ ու ճայերը քաղաք վերադարձող մեր նաւուն ալիքներուն վրայ հեծած, կ'օրօրուին: Շատ կապոյտ երկինքին վրայ սպիտակ ամպեր կը թափառին ու՝ դիմացս քաղաքն է իր հեւացող կեանքով: Ետիս՝ Բրուտին Արտը:

Ան ատեն Յուդան, որ զայն մատնեց, զղջաց ու երեսուն արծաթը ետ դարձուց քահանայապետներուն ու ծերերուն ու անոնք այդ պիղծ դրամով գնեցին բրուտին արտը որ օտարներուն համար գերեզման ըլլայ ...

Խե՜ղճ Եգնիկ ...

ԱՐԱՄ ՀԱՅԿԱԶ

Յ. Գ.— Այս գրութիւնը պատրաստելու պահուս՝ աչքի առջեւ ունեցած եմ Ն. Ե. Թայմզի մէջ երկու տարի առաջ երեւցած յօդուածը՝ որուն տեղեկութիւններէն օգտուած եմ:

ԷՋ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԷՍ

ՀՄԱՅԵԱԿ ԱՐԱՄԵԱՆՑԻ ԵՒ ՊՈՒԼԿԱՐ ՎԼԱՏԻՄԻՐԻ ԱՀԱԲԵԿԻՉԸ ԱՐՇԱԿ ԵԶՏԱՆԵԱՆ

(ԵԶԻՏ ԱՐՇԱԿ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Արշակ գնաց ու սպասեց պուլկարին եւ արդար պատիժը տուաւ անոր, այն պահուն, երբ փողոց ելած էր ան: Արշակ երկու ահաբեկումներն ալ յաջողութեամբ գլուխ հանեց եւ չբռնուեցաւ: Ոչ ոք գիտէր: Եւ Պոլսոյ մէջ ապահով ու հանգիստ կ'ապրէր Քալիֆորնիայէն իր հարուստ ազգականներուն ղրկած գումարներով: Գրեթէ ամէն ամիս հարիւր տոլար կը ստանար եւ ամէն ամիս կ'որոշէր Ամերիկա երթալ: Բայց Արշակ իր սիրած միջավայրին ու մթնոլորտին մէջ էր, հոգեւին կապուած իր ընկերներուն, որոնց հետ կը ծախսէր իր ստացած գումարները: Մասնաւոր տկարութիւն ունէր մանաւանդ Արամին հանդէպ եւ հոգին ուզէր կուտար անոր: Իսկ ամէնէն աւելի մեծ երազ մը ունէր, որուն իրականացման կը ձգտէր, արտասովոր յամառութեամբ եւ յուզումով: Պերլինի եւ Հռոմի ահաբեկումներէն ետք մանաւանդ, Արշակ խենթ կտրած էր, տենդի մէջ էր շարունակ: Իր երազն էր իթթիհատական մեծ ջարդարար մը հարուածել,— աս էր իր կեանքին մեծագոյն իտէալը: Քանի մը անգամ տեսակ մը բարկութեամբ եւ աչքերը ոլորելով պոռաց, կարծես ես ըլլայի պատասխանատուն ...

— Դուք, դուք փաշաները կ'ուտէք, մեզի ալ խլէզ - մլէզները կը ձգէք ...

Եւ երբ որոշուեցաւ դէպի Պերլին մեր ճամբորդութիւնը, Արշակ դիմում դիմումի վրայ կատարեց, որպէսզի մեզի ընկերանայ: Արշակ իր կազմով, ֆիզիքականով եւ մանաւանդ արտաքինով ու շարժուձեւերով շատ ասիացի էր, մանաւանդ սեւ թաւ պեխերը, որոնցմէ բաժնուիլ «նամարդութիւն» կը նկատէր: Մեր պնդումներուն վրայ էր, որ մէկ երկու անգամ ծայրերէն քանի՝ մը թելիկներ կտրած էր, բայց այդքան: Իսկ Պատասխանատու Մարմինը Եւրոպայի միջավայրին յարմար տղաքը պիտի ղրկէր: Միայն թէ այդ շրջանին Մարմինը աւելի վճռական որոշումի մը առջեւ գտանք: Մասնակի կամ, ըսենք, անհատական ահաբեկումները շատ յոգնեցուցիչ էին եւ բազմաթիւ տաղտուկներու պատճառ. Որոշած էին համախումբ կամ՝ գոնէ քանի մը ջարդարարի ահաբեկումը մէկ անգամէն կատարել եւ մէկի տեղ քանի մը գործիչ ղրկել: Հետեւաբար, անակնկալ կերպով Արշակին դիմումն ալ ընդունուեցաւ.

Արշակ ցնծութեան մէջ էր. հարսնիքի կ'երթար կարծես: Ամերիկայէն նորէն տոլարներ տեղացած էին: Չափ ու սահման չճանչցող իր ուրախութեան մասնակից ըրաւ մեզ ու տարաւ գլօսարան մը, ուր տոլարներուն մէկ մասը հալեցաւ. Ամերիկան Ամերիկա է. թող մնայ, հոն ալ ըլլայ կրնայ երթալ: Կենսականը իրեն համար Եւրոպա երթալն էր, ուր անիկա պիտի ունենար փաշա մը «ուտելու». Խեղճ Արշակ, եթէ գիտնար, թէ ի՜նչ պայմաններու մէջ պիտի ստիպուէինք իր մեծ երազը խորտակել ... Բայց այդ օրերուն, ո՞վ տէրն էր իր ճակատագրին:

Բնաւ պիտի չմոռնամ: Յունուարի ցուրտ օր մըն էր, երբ Արշակին հետ ճամբայ ելանք Ղալաթիոյ քարափէն, Պերլին երթալու համար: Պոլսէն այս երկրորդ ելքս որպէսզի դժուարութեան չհանդիպի, Արշակ անձամբ պայուսակներս առաւ ու նաւ տարաւ: Հագուած-շքուած էր: Նկարագրեմ իր հագուստը: Թաւշապատ օձիքով վերարկու մը եւ մութ գոյն գլխարկ մը, որ մութ գոյն ֆէսի մը տպաւորութիւնը կը ձգէր: Ուրկէ՞ ուր գնած էր նաեւ ձեռնոց մը, որ իր տեսակին մէջ հազուագիւտ էր. մինչեւ արմուկները կ'երկարէր. ետ դարձուած

ՕՏԱՐ ԷՋԵՐ

ՔԱՒԱՐԱՆԻ ՀՈԳԻՆԵՐԸ

— Այո, ըսաւ իր կարգին Տոն Կարսիա: Կը խոստովանիմ սակայն, թէ զարմանքս մեծ եղաւ երբ տեսայ թէ հրամանատարը այնքան խոր ցաւ զգաց իր մահուան ժամուն սեւազգեստի մը բացակայութիւնը նշմարելով: Ասիկա կ'ապացուցանէ թէ աւելի դիւրին է խօսքով քաջ ըլլալ, քան՝ գործքով: Ան որ կը խնդայ հեռացող վտանգին վրայ, կը տժգունի՝ երբ այդ վտանգը կը մօտենայ...: Հա, Տոն Ժուան, դուք որ իր ժառանգորդն էք, ըսէք թէ ի՞նչ կայ այն քսակին մէջ որ ձեզի յանձնեց:

Տոն Ժուան, առաջին անգամ ըլլալով բացաւ քսակը եւ տեսաւ որ վաթսուն ոսկի կը պարունակէր ան:

— Քանի որ հիմա մեզի համար հիմնադրամ մը ունինք, ըսաւ Կարսիա, որ սովորութիւն ունէր իր ընկերոջ քսակը համարել իրը, ինչո՞ւ համար ձեռք մը փարաօն չխաղանք եւ զբաղինք միայն մեր մեռելները ողբալով ...

Առաջարկութիւնը բոլորին ալ ճաշակին յարմար թուեցաւ: Ճարեցին մէկ քանի թմբուկներ, իրարու քով դրին զանոնք եւ վրան վերարկու մը ծածկելով՝ պատրաստեցին խաղի սեղանը: Հետեւելով Կարսիայի խորհուրդին, առաջին խաղցողը եղաւ Տոն Ժուան, եւ սակայն, նախ քան խաղին համար պէտք եղած գումարը մէջտեղ նետելը, քսակէն հանեց տասը ոսկի եւ թաշկինակին մէջ փաթթելով դրաւ գրպանը:

— Սատանան տանի, ի՞նչ կ'ընէք, աղաղակեց Տոն Ժուան, մի՞թէ զինուորը խնայասէր կրնայ ըլլալ ...

— Գիտէք, Տոն Կարսիա որ այս բոլոր դրամը իմս չէ: Տոն Մանուէլ զիս իր ժառանգորդը նշանակեց բայց ես իրեն խոստացայ բան մը...

— Գրողը տանի՛, բացագանչեց Տոն Կարսիա, կը խորհիմ թէ այս տասը ոսկիները առաջին հանդիպող քահանային ափը դնելու մտադրութիւնը ունիք:

— Ինչո՞ւ չէ, խոստացայ:

— Լռեցէք, յանուն Մուհամմէտի մօրուքին, կ'ամչցնէք զիս եւ կը սկսիմ չճանչնալ ձեզ:

Խաղը սկսաւ: Սկիզբները բախտը հաւասար կերպով բաժնուեցաւ խաղցողներուն միջեւ, եւ սակայն, շուտով դարձաւ Տոն Ժուանի հակառակ: Տոն Կարսիա աշխատեցաւ բախտին անիւը իրենց կողմը դարձնելու համար հազարումէկ միջոցներու դիմել, բայց ի զուր, մէկ ժամուան մէջ երկու ընկերները կորսնցուցին իրենց բոլոր ունեցածը, ինչպէս նաեւ հրամանատար Կոմարէի քսակին մէջ գտնուած յիսուն ոսկիները:

Տոն Ժուան ուզեց երթալ պառկելու, սակայն Տոն Կարսիայի գլուխը տաքցած էր: Յաւակնութիւնը ունէր թէ պիտի կրնար փոխ - վրէժի խաղով մը վերստին շահիլ իրենց կորսնցուցած դրամը:

— Օն ուրեմն, Պարոն Խոհեմութիւն, դարձաւ ան դէպի Տոն Ժուանը, տեսնենք սա վերջին տասը ոսկիները զորս դուք այնքան խնամքով ծրարեցիք ձեր թաշկինակին մէջ: Վստահ եմ որ անոնք մեր բախտը պիտի բանան:

— Մտածեցէք, Տոն Կարսիա, խոստացած եմ:

— Տղայ էք, տղայ, ի՞նչ հոգեհանգիստի ժամանակ է հիմա: Վստահ եմ թէ հրամանատարը եթէ հոս ներկայ ըլլար, պիտի նախընտրէր նոյնիսկ եկեղեցի մը կողոպտել՝ խաղը շարունակելու համար:

— Ահաւասիկ հինգ ոսկի, ըսաւ Տոն Ժուան: Բայց զգոյշ եղէք եւ ամէնքը մէկ անգամէն մի խաղաք:

— Տկարութիւն պէտք չէ, պատասխանեց Տոն Կարսիա, եւ հինգ ոսկին մէկ անգամէն նետեց թուղթի մը վրայ եւ շահեցաւ: Երկրորդ անգամ ձեռքին բոլոր դրամը նետեց ուրիշ թուղթի մը վրայ եւ այս անգամ ալ կորսնցուց:

— Տեսնենք սա վերջին հինգ ոսկիները, աղաղակեց բարկութենէն տժգունած:

Տոն Ժուան թեթեւ ընդդիմութենէ մը ետք տեղի տալով, ընկերոջը յանձնեց չորս ոսկի եւս. որոնք շուտով գացին առաջին հինգ ոսկիներուն քով: Այն ժամանակ Տոն Կարսիա խաղին թուղթերը բարկութեամբ մէկ կողմ նետելով, ըսաւ.

— Դուք միշտ երջանիկ եղած էք եւ ես յաճախ լսած եմ թէ խաղցողի մը քով մնացած վերջին դրամը միշտ ալ յաջողած է բախտին անիւը դարձնել:

Իր ընկերոջ պէս, Տոն Ժուան ալ չափազանց կատղած էր: Այլեւս չխորհեցաւ ոչ պատարագին եւ ոչ ալ իր տուած խոստումին մասին: Իր կարգին թուղթի մը վրայ խաղաց վերջին ոսկին եւ անմիջապէս կորսնցուց:

— Սատանան տանի հրամանատար Կոմարէի հոգին, գոչեց ան բարկանայի կը խորհիմ թէ անոր դրամը՝ կախարդուած էր ...

Խաղցողները հարցուցին թէ կ'ուզէի՞ն խաղը շարունակել: Եւ սակայն մեր երկու սպաները այլեւս դրամ չունէին: Ոտասարդները որոշեցին վերջացնել խաղը եւ երթալ ու գիշերը անցընել գինարբուքով:

Քանի մը օր ետք, Սպանացիները օգնական ուժ ստացած ըլլալով, վերսկսան յարձակողականի եւ սկսան յառաջանալ: Անցան այն տեղերէն ուր կռուած էին արդէն: Մեռելները տակաւին կը մնային անթաղ:

ՓՐՈՍՓԵՐ ՄԵՐԻՄԷ

(22 Շար.)

ռաէն ներսի մուշտակները երեւան կու-գային ու կը հասնէին մինչեւ ափերը ։ Կոր մէջ դրէք լեցունկեկ մարմին մը, թուխ մորթ, սեւ կլոր-կլոր դարձող աչքեր ու թաւ պեխեր եւ կ'ունենաք մեր միամիտ Արշակը։ Համոզուած էր, որ Եւրոպայի վայել ու պատշաճ հագուստ հագած էր։ Երբ նաւուն վրայ ապահով մը տեղաւորուեցանք, կատակի սկսայ ու բաւ.

— Արշակ, այս հագուստով Պոլսոյ պէ-յերուն կը նմանիս ...

— Ի՞նչ կայ ... Եւրոպա մը գացիր ե-կար, գլխուս փրոֆէսէօր կտրեր ես ...

Հակառակ կատակներուս եւ քաշքշուքներուս, երբեք չուզեց բաժնուիլ իր հագուստներէն եւ ճամբու տեւողութեան բաւական զուարճացանք ։ Վիէննայի մէջ քանի մը ուսանողներ ունէինք ։ Անոնց բնակարանը մտանք եւ ստիպուեցայ Արշակը ներկայացնել իբրեւ կաշիի վաճառական։ Արշակ չուզեց կամ չկրցաւ հերքել եւ այս պարագան սուղի նստաւ իրեն, քանի որ մեր օրը օրին ապրող ուսանողները առանկ վաճառականի մը կը սպասէին ։ Եւ երբ ճաշարան երթայինք, փառաւոր կերուխում կը սարքէինք, միշտ ալ մեր կաշիի վաճառականին հաշուոյն ։ Վճարումի պահուն ինծի կը նայէր, ես ալ աչքով նշան կուտայի իրեն, հասկցնելով որ իրեն կը վայելէր վճարումը. խեղճ տղան կը հնազանդէր միշտ։ Անգամ մը երբ մեր պանդոկը վերադարձանք, տեսայ որ Արշակ կրակ կտրած է ։ Տոլարներուն վրայ կը զուրգուրար եւ մէկ մասը հա-լած էր. չդիմացաւ ու պոռաց.

— Տօ, ուրտեղէն գտար էտ կաշիի վա-ճառականը ... Մուխս մարեցիր ... մո-խիրի վրա՞յ պիտի նստեցնես ...

Յաջորդ օրը Վիէննա հասան մեր ըն-կերները, Մէհմէտ Ալին, Արամը եւ միւ-սները։ Բաղնիքի մը մէջ ժողով գումարե-ցինք եւ ծրագիրն ու դիրքերը ճշդեցինք։ Որոշուեցաւ, որ Արշակը Պերլին տանիմ ու տեղաւորեմ. իրենք ալ քանի մը օր ետք պիտի հասնէին՝ մեզի միանալու ։ Յաջորդ առաւօտ, մեր ատրճանակները տեղաւորեցինք Արշակի պայուսակին մէջ եւ ճամբայ ելանք։ Պերլինի մէջ իրեն սենեակ մը գտանք, իսկ ես ուրիշ տեղ մը սենեակ վարձեցի ։

Պերլինի մէջ գտանք գետնափոր սրճարան մը, ուր սովորաբար կը հաւաքուէինք ու կը խորհրդակցէինք եւ ուրկէ կը մեկնէինք հետապնդումները կատարելու համար։ Ամիս մը ետք, փորձառութիւնը հաստատեց, որ Արշակի ներկայութիւնը անյարմար էր Պերլինի մէջ։ Անհրաժեշտ պարագային դինք ետ կանչելու որոշումը իրեն հաղորդելու պարտականութիւնը յանձնուեցաւ Արամին եւ ինծի ։

Առաջին գործս եղաւ կառախումբի տոմսակը գնել. դրպանս դրի ու երեքս գացինք կենդանաբանական պարտէզը, որ շատ ապահով վայր մըն էր մեր հանդիպումներուն համար։ Որոշումը հաղորդեցինք Արշակին։ Այնքան տխրեցաւ, այնքան յուզուեցաւ, որ կարծես անակնկալ մեծ աղէտի մը լուրը կուտայինք իրեն։ Այդ յարաշարժ աղամարդը քար կտրած, առանց աչք թարթելու մեզի կը նայէր։ Երբ տոմսակը հանեցի գրպանէս ու իրեն երկարեցի, հասկցաւ որ տրուած որոշումը անդառնալի է։ Երկարեցի իրեն. առաւ ու աչքերէն երկու կաթիլ արցունք ինկաւ տոմսակին վրայ։ Յետոյ յանկարծ պոռթկաց եւ արցունքներու մէջ պոռաց զայրոյթով.

— Դուք, դուք, դուք, փաշաները կ'ու-տէք, մըզի բան չէք ձգեր, խլէզ-մըլէզ-ները կը թողուք ...

Արշակ կուլար իր խորտակուած երազին վրայ ... Մխիթարական եւ յուսադրիչ քանի մը խօսք ըսինք, հաւաստելով որ ետ պիտի կանչենք անհրաժեշտ պարագային։ Բայց ո՞րու կ'ըսես։ Արշակ անմխիթար համակերպեցաւ, եւ Արամ զայն կայարան տարաւ ։

Մինչեւ վերջերս կը թղթակցէինք եւ նոյնիսկ Ամերիկա գալու մտադրութիւն կը յայտնէր։ Ու կ'աւելցնէր, թէ ի վիճակի է իր ապրուստը հոգալու։ Եւ բառ պիտի չըլլայ մէկու մը վրայ ։ Հպարտ էր Արշակ եւ իրաւ ալ որ եւ է շրջանի բեռ չեղաւ կուսակցութեան կամ մէկու մը վրայ։ Երբեք բան չընդունեցաւ, ունեցածը բաժնեց։ Ընդհակառակն, մենք՝ իր ընկերներն էինք, որ կը ծախսէինք իր անսպառ տոլարները։ Ամէն անգամ որ իր պարտականութիւնը աւարտէր՝ կը քաշուէր կ'երթար ու ապրուստը կը հանէր ։ Վերջին 30 – 40 տարիներուն ալ նոյն ձեւով ապրեցաւ Պրիւսէլի մէջ։ Անշահախնդիր եւ անբասիր նուիրումով փարած էր կուսակցութեան եւ անոր սուրբ գործին։ Յարգա՜նք իր յիշատակին ։

ԱՐՇԱՒԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆ ՀԻՆ ՁԵՌԱԳԻՐ ՄԸ ՄԻՒՆԻԽԻ ՄԷՋ

Օգոստոսին, Միւնիխի մէջ, հանդիպեցայ վերջերս հոն հաստատուած Պոլսեցի համակրելի երիտասարդներու։ Խօսակցութեանց ընթացքին լսեցի որ այլազգի կովկասցիի մը քով հին հայերէն ձեռագիր մը կայ, որ ծախու է։ Գացի տեսնելու։

Ձեռագիրը փոքր ծաւալով բայց հաստըկեկ գիրք մըն է. լայնք 10, երկայնք 13, հաստութիւն վեց սանթիմեթր. կազմը հաստատուն է, կողքը կաշեպատ, ընդհանուր վիճակը շատ լաւ ։

Առաջին եւ վերջին երկու թերթերը մագաղաթեայ են եւ գրուած են լատիներէն։ Միւսներն վար երեք նեղ սիւնակներու վրայ։ Բոլոր երեւոյթին ուրիշ ձեռագրէ մը փըրցուած եւ կցուած։ Բուն հայերէն ձեռագիրը թուղթի վրայ գրուած է եւ կը բաղկանայ 838 էջէ։ Էջերը ուղղանկիւն շրջանակի մէջ առնուած են։ Պարունակութիւնը՝ կրօնական շարականներ ։

Հակիրճ յիշատակարանէն կ'իմանանք որ գիրքը լրացած է Հայոց ՌՂԶ թուին, որ կը համապատասխանէ 1647ին։ Գրողն է քահանայի մը որդին՝ Աւետիս, որ ընդօրինակած է զայն «ընտիր օրինակէ խըլէկ կոչեցեալ»։ Գրուած է Աւընտանց գիւղին մէջ «Սր. Պետրոս եւ Պօղոս եւ Ս. Գէորգ Զօրավարին» օգնութեամբ, ուրեմն այս անունով եկեղեցիի մը կամ վանքի մը մէջ։ Գիրը բոլորագիր է եւ ընթեռնլի ։

Այս ձեռագրին գլխաւոր յատկանիշը կը կազմեն բազմաթիւ մանրանկարները ։ Գլուխներուն սկիզբը կան բազմագոյն խորաններ եւ գրքին մէջ ցրուած այլ մանրանկարներ։ Բայց ամէնէն աչքի զարնողը ամբողջ էջնոց մանրանկարներն են, թիւով մօտ երեսուն հատ եւ 8 × 10 սանթիմեթր մեծութեամբ, ուր կը տիրապետեն կարմիրը, կապոյտը եւ ոսկին։ Մոթիւները կրօնական են եւ նկարներուն մէջ նկատելի է բիւզանդական ազդեցութիւնը.

Ձեռագրին ամբողջ պարունակութիւնը ուսումնասիրելու համար ժամանակս շատ կարճ էր դժբախտաբար։ Չեմ կրնար ըսել թէ այդ հաստ գրքոյկին մէջ հետաքրքրական մէջբերումներ չկան այն օրերու կեանքէն ։ Բայց աւելի հաւանական կը թուի որ ձեռագիրը ճշգրիտ ընդօրինակութիւնն է վերոյիշեալ «խլէկ» կոչուած օրինակին, որուն կցուած է հակիրճ յիշատակարանը ։

Այս ձեռագիրը արժէքաւոր է իր մանրանկարներուն պատճառով։ Կ'արժէր որ մեկենաս մը գնէր զայն եւ նուիրէր Փարիզի Նուպարեան Մատենադարանին կամ Եւրոպայի կամ Միջին Արեւելքի մեր վանքերէն մէկուն եւ կամ Հայաստանի պետական Մատենադարանին ։ Այս կերպով կորուստէ փրկուած կ'ըլլար 17րդ դարու գեղեցիկ հայերէն ձեռագիր մը եւ մատչելի դարձուած բանիրուն ուսումնասիրողներու ։

Գրքին տէրը, որ այդ ձեռագիրը իբր թէ հայրենիքէն հետը բերած է, կ'ըսէ թէ հազար տոլար տուող եղած է բայց ինքը չէ ծախած զայն, արժէքը աւելի նկատելով։ Կ'ենթադրեմ թէ մեր հայ տղոց միջնորդութեամբ կարելի ըլլայ մատչելի գինով մը գրքին տիրանալ, պատրաստ եմ «Յառաջ»ին միջոցաւ հասցէն տալու, եթէ մեկենաս անձ մը կամ հաստատութիւն մը հետաքրքրուի այս ձեռագրով ։

ՏԻՐԱՅՐ ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ ։

ԿԱԹՈՂԻԿԷՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԷՋ 1959ԻՆ

1959ի Յունիսին, կաթողիկէ Ս. եկեղեցւոյ ընդհանուր պատկերը հետեւեալն էր աշխարհի մէջ. —

Եւրոպա. 238.952.000 կաթողիկէ, բնակչութեան 57 առ հարիւրը։

Հիւսիսային, կեդրոնական եւ Հարաւային Ամերիկաներ. 229.539.000, բնակչութեան 59 առ հարիւրը ։

Ասիա. 31.949.000 կաթողիկէ ։

Ափրիկէ. 21.481.000 կաթողիկէ ։

Աւստրալիա եւ Նոր Զելանտա, 2.782-000 կաթողիկէ ։

Ընդհանուր գումար. 1959ի Յունիսէն առաջ, 527.643.000 կաթողիկէ (այսօր այդ թիւը կը մօտենայ 550 միլիոնի)։

Եպիսկոպոսներու թիւը՝ 2.500 (առանցմէ 83 Կարդինալ, 10 Պատրիարք, 277 Արքեպիսկոպոս)։

Քահանաներու թիւը՝ 392.013։

Քահանայացուներու թիւը 68.000։

Կրօնաւոր Եղբայրներու թիւը՝ 151.000։

Մայրապետներու թիւը՝ 978.000։

Կաթողիկէ եկեղեցիներու թեմերու եւ վիճակներու թիւն է 2.200, որոնց մէջ կը գտնուին 182.000 ժողովրդապետութիւններ ։

Վսեմ. Կարդինալ Աղաճանեանի Հաւատոյ Տարածման Ս. Ժողովին Մեծաւորին իրաւասութեան տակ կը գործեն 702 Արքեպիսկոպոսներ, Եպիսկոպոսներ եւ Վիճակաւորներ, 33.500 քահանաներ, 75.000 մայրապետներ, 12.000 կրօնաւոր — եղբայրներ, 7.000 մեծ ճեմարանականներ, 75.000 քրիստոնէականի ուսուցիչներ, 145 հազար դպրոցական ուսուցիչներ, 500 բժիշկներ, 75.000 եկեղեցիներ եւ 54.000 վարժարաններ եւ դպրոցներ ։

Ահա, այս է մեծղի տեսքը մշտադալար Տիեզերական Ս. Եկեղեցւոյ, որուն Գերագոյն Առաջնորդն է Յովհաննէս ԻԳ. եւ որուն աջ բազուկն է մեր Վսեմ. Կաթողիկոս – Պատրիարքը՝ Կարդինալ Աղաճանեան ։

«ՄԱՍԻՍ»

ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆ

Իտալական Արփինիա անդրօվկիանոսեան նաւով դէպի Քանատա ճամբորդած միջոցին, եուկոսլաւ այր ու կին մը, Միլօ եւ Վերա Ռուսկ ունեցած են մանչ զաւակ մը։ Անոնք հիմա չեն գիտեր, թէ տղան քանատակա՞ն հպատակութիւն պիտի ստանայ թէ իտալական։ Որովհետեւ, ծնած է քանատական ջուրերու մօտ եւ իտալական նաւու վրայ ։

Եուկոսլաւ հպատակութեան մասին անոնք ոչ իսկ կը մտածեն ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (73)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

Արշակը ընդմիջեց .

— Սթափիր, Հայր Մարդպետ։ Ո՞ւմ զգուշութիւնն է քո խորհուրդ ես տալիս կեղծաւորե՞լ ...

— Բնաւ, արքայ։ Այդ պահանջում է քո գահը։ Այդպէս պէտք է վարուել նրա-կէր կառավարելու համար։ Այդպէս՝ կը յաղթես աւելի։ Իսկ երբ թշնամուդ ընկճես՝ հեզ եղիր եւ հեզ խօսքեր ասա, ու ցոյց տուր, որ ցաւում ես հոգով — եւ դու կը շահես, արքայ, ոչ միայն ականատես կողմնակի մարդոց, այլեւ թշնամուդ համակրանքը ։

Արշակը բարձրացրեց յօնքերը եւ նրա յօնքամէջը դոյացաւ ծանօթ կնճիռը ։

— Աւելորդ խօսքեր ես զրուցում, Հայր Մարդպետ։ Թշնամուս հարուածում եմ զէնքով եւ նախատական խօսքով։ Անօրէն՝ վատթար կեղծաւորութիւն է, եւ ինքդ հաւանաբար այդպէս ես վարւում, այո՞ ։

Եւ Արշակը չէր նայեց խօսակցի աչքերին։

Հայր Մարդպետը լռեց վիրաւորուած։ Արշակը նկատեց այդ եւ նորից դիմեց նրան հեգնախա՞ռն ձայնով.

— Այնուհետեւ, տէր փիլիսոփ ։

— Այնուհետեւ ինչ զրուցեմ, արքայ, երբ հեգնում ես նուաստիս, — վշտացած ձեւացաւ ներքինին։ — Զրոյցովս մի ցանկութիւն ունեցայ, արքայ, օգտակար լինել քեզ եւ Աշխարհիս Հայոց ։

— Ա, եթէ ցանկութիւնդ այդ է, չարունակիր, — եւ Արշակը ձեռը խփեց նրա ծնկան։ — Ես լսում եմ քեզ։

Հայր մարդպետը չսկսեց նստած տեղում ։

— Արքայ, մտածելով մեր աշխարհի օգուտը՝ պարտ ենք կշռադատել պատահածը ու հաշտութիւնը. եթէ հաւասար շահ են բերում դոքա՝ պէտք է նախընտրել հաշտութիւնը, վասն զի պատերազմն աւերանք է ու մահ եւ, վերջապէս, ձեռքի մէջ է գնում սկսողին։ Սոյնպէս նայելու է, արքայ, եւ նախարարաց վարքին ։ Ելանել եւ պատժել նոցա՝ չահաւէտ չէ բնաւ, քանզի միաբան են եւ միախորհուրդ։ Պէտք չէ զրգռել նոցա, այլ հաշտ բաժանել եւ խորտակել մէկ մէկ ... յանուն գահի եւ հայրենեաց ։

« Խելացի է աղուէսը եւ խորամանկ », — մտածեց նորից Արշակը եւ գլխով նըշան արաւ, որից ներքինին զգաց, որ ինքն ազատ է ։

Հազիւ Հայր Մարդպետը դուրս էր եկել՝ Արշակը կարգադրեց ներս հրաւիրել սպարապետին ։ Ցանկալի էր իմանալ, թէ Վասակն ի՞նչ է մտածում Գնէլի մասին, եւ նախարարների վարմունքն արդեօք հետեւանք չի՞ համարում Գնէլի ներկայութեան կամ թելադրութեան ...

Վասակը եկաւ զարմացած։ Թէեւ գիտէր, որ թագաւորը սովորոյթ ունի, ամէն մի խորհրդաժողովի վերջում աւագներից մէկին երկուսին պահել մօտը կամ հրաւիրել յետոյ, բայց եւ այնպէս այս անգամ նա եկաւ զարմացած։ Ինչո՞ւ էր կանչել թագաւորը։ Եթէ ունէր ասելիք՝ ինչո՞ւ չասաց ժողովից անմիջապէս յետոյ.. Նոր ի՞նչ կարող է լինել։

Բայց թագաւորի առաջին իսկ հարցումը ցրեց նրա տարակոյսը ։

Տէր սպարապետ, խօսքդ նախարարաց նամակի առթիւ պարզ չեղաւ ինձ։ Զկամեցայ հարցում անել աւագների ներկայութեամբ ։ Այժմ կ'ուզէի մեկնես այն, ինչ չմեկնեցիր այնտեղ ։

— Ճշմարիտ է, արքայ, ես ասելիքս չաւարտեցի, քանզի հնար չէր ասել աւելին։ Այժմ կը լինեմ առաւել պարզ։ Դու կամենում ես խստութիւններով հնազանդեցնել նախարարաց, կամենում ես նոցա ենթարկել արքունեաց կամքին, որպէսզի վտանգի ժամին դիւրանայ պաշտպանութիւնը հայրենեաց ։ Դժուարին խնդիր է։ Նախարարները եղել են ինքնադլուխ, ինքնակամ, ուստի եւ հազիւ համաձայնեն բերդերը իրենց զիջանել քեզ ։

— Սակայն հնարաւո՞ր է արդեօք, առանց խստութեան, նոցա զինական ուժը քո հրամանիդ ենթարկելու, որպէսզի ի վիճակի լինենք դիմադրաւել արհաւիրքները ։

Վասակը աչքերը կկոցեց .

— Ոչ, արքայ, խստութիւն պէտք չէ ։ Անհրաժեշտ է մեզ ինչպէս արտաքին, այնպէս եւ ներքին խաղաղութիւն ։ Թող նոցա բերդերը մնան իրենց ։ Դու չմնիր քո բերդը ։

Թագաւորը չէր նայեց սպարապետին եւ անսպասելի դրրկեց նրա ուսերը ։

— Ճշմարիտ ասացիր, սպարապետ ։ Գուշակեցիր միտքս։ Ես վաղուց խորհել եմ՝ կառուցել իմ բերդը, որը չի լինի մէկի բերդը, այլ ամենայն Հայոց բերդը ։ Ես իմ աւանս հիմնեցի այդ իսկ նպատակով ։ Բայց չուզեցի իմանան գաղտնիս ։ Այժմ, երբ ինքդ ասում ես նոյնը՝ գոհ եմ անչափ։ Ուստի ներիր, որ խոհս նըւիրական չեմ յայտնել քեզ, քանզի այն տակաւին չունէր կերպ ու մարմին, առաւել՝ չուզեցի իմանան նախարարները ներհակ, այլապէս կը հասցնէին Շապուհի ականջը եւ առաւել ամուր կը պահէին իրենց բերդերը ։

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

Շար. 1

րէն մէկը՝ ֆրանսականացում, ընկերակցութիւն կամ անջատում : Նախատեսուած է նաեւ թէ Ալժերիոյ զանազան նահանգները կրնան զանազան պատասխաններ տալ, այդ պարագային, ամէն նահանգ պիտի ունենայ իր ուզած վարչաձեւը, այսինքն կամ պիտի մնայ ֆրանսական նահանգ, կամ կապուած ֆրանսական հանրապետութեան կամ մաս պիտի կազմէ անջատ ալժերական հանրապետութեան մը :

Եթէ բոլորը անջատում ուզեն, Ֆրանսա դէմ պիտի չելլայ նման որոշումի մը, ինչպէս հաստատեց Զօր. տը Կօլ Նոյեմբեր 4ին :

ՆՈՐ ՏԱՐԻԷՆ ԱՌԱՋ

Մեր բաժանորդներէն կը խնդրենք որ կանոնաւոր եւ կանխիկ վճարեն իրենց բաժնեգինները, առանց սպասելու մասնաւոր դիմումի :

Ընկերային եւ այլ տուրքերու վերջին յաւելումները պատճառ կը դառնան որ 1961 Յունուար 1էն, բաժանորդագրութեան եւ հաստավաճառութեան պայմանները փոխուին :

Մինչեւ Դեկտեմբեր 31, 1960 վճարում ընողները կրնան բացառաբար օգտուիլ ներկայ պայմաններէն :

Շնորհակալութիւն մեր այն բոլոր բաժանորդներուն որ իրենց պարտաճանաչութեամբ կը դիւրացնեն վարչութեան գործը :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ

Տէր եւ Տիկին Անդրէաս Պաղտասարեան քսան Ն. Ֆ. կը նուիրեն Ս. Թէհլիրեանի յիշատակի երեկոյեան առթիւ :

ՆՈՒԷՐ

Ողբացեալ Գ. Կզմէս Մանուկեանի կըսակըծալի մահուան առթիւ, իր բարեկամները եւ Հայրենակիցները, փոխան ծաղկեպսակի հաւաքած 360 Ն. Ֆ.ը կը նուիրեն Շաւիլի դպրոցին :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Այվազեան եւ իր պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի, Լիոնի Հայոց եկեղեցին, յետ պատարագի, իրենց ամուսնոյն եւ ազգականին՝

ԹԱԳՒՈՐ ԱՅՎԱԶԵԱՆի

մահուան Գ. տարելիցին առթիւ :

Կը հրաւիրուին ընկերները եւ համգուցեալին յիշատակը յարգողները :

×

Կեսարիոյ եւ շրջակայքի հայրենակիցներու փափաքին համաձայն հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, այս Կիրակի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյն մէջ, 1895 Նոյեմբերի, 1896ի նահատակներու, 1915ի Կեսարիոյ մէջ կախաղան հանուած 53 մարտիրոսներու, ընդհանուր տեղահանութեան շրջանի նահատակներու, ինչպէս նաեւ բազմավաստակ Առաջնորդ Սմբատ Արք. Գալեանի եւ Նահատակ Խորրով Եպիսկ. Պէհրիկեանի հոգւոց հանգստեան : Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ

Հ.Մ.Ը.Մ.Ի ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Դեկտեմբեր 10ին, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 21էն մինչեւ լոյս :

Սալոն տը լ'Ալամպրայի մէջ

Մանրամասնութիւնները՝ առանձին :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի Հայուհեաց մասնաճիւղի ամավերջի պարահանդէսը՝ Շաբաթ, Դեկտեմբեր 17, ժամը 22էն մինչեւ լոյս :

×

Հայ Կարմիր Խաչի Օգն. Մարմնի

ՏԱՐԵԿԱՆ ԹԵՐԵԿՈՅԹ–ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 12

Հ. Յ. Դ. ԵՕԹԱՆԱՍՆԱՄԵԱԿԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ

Կը խօսի՝ Ընկ. ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՓՈԽՈՒԱԾ ԹՈՒԱԿԱՆ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ Ծնողաց Միութեան կազմակերպած տարեկան Ցմնածառի հանդէսը տեղի պիտի ունենայ՝

Կիրակի, 11 Դեկտեմբեր

Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մուրատ – Ռափայէլեան Նախկին Աշակերտաց Միութեան տարեկան պարահանդէսը, Յունուար 29ին :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Մուրատեան վարժարանի տեսչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 50 Ն. Ֆ. Այրի Տիկին Մարի Փիլիպպոսեանէ իր ողբացեալ ամուսնոյն՝ Անտիս Փիլիպպոսեանի մահուան քառասունքին առթիւ :

×

Տէր եւ Տիկ. Ադամ Ճանճիկեանի տունը հաւաքոյթի մը ընթացքին Գ. Կիրակոս Գօյաճեան հարիւր Ն. Ֆ. նուէր ստացած է եւ նոյնութեամբ նուիրած է Իսիի Խըրիմեան դպրոցին իր սանին, Ռիչար Գոտոյեանի զինուորութիւնէն ողջ առողջ վերադարձին առթիւ :

×

Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս Եկեղեց. Թաղ. Խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է (Կրըմոպլէն) Տէր եւ Տիկին Գ. Մանուկեանէ քսան Ն. Ֆ. եկեղեցւոյ բարեզարդութեան համար իրենց թոռան մկրտութեան առիթով :

×

Հայ Կարմիր Խաչի Ֆէօանվիլիէի Օգնութեան կայանին կը նուիրեն՝ Տէր եւ Տիկին Խաչերեան երեսուն Ն. Ֆ., Գ. Հայկ Սարաճեան երեսուն, Գ. Գ. Սիրաքեան քսան, Գ. Ֆէրահեան (Իսի լէ Մուլինօ) քսան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Խաչիկեան տասը, Տիկին Գասպարեան 10, Տոքթ. Ապաճեան տասը, Գ. Տէվէճեան տասը Ն. Ֆ.: Տէր եւ Տիկին Խաչատուրեան Խաչիկ տասը, Գ. Միհրան Հօտաղեան տասը, Գ. Վարդգէս Տակառեան տասը, Գ. Պաղտասարեան (Իսի լէ Մուլինօ) տասը, Գ. Ժագ Հայրապետեան տասը, Տէր եւ Տիկին Ֆէրհատեան (Իսի) տասը, Գ. Եաղճեան (Իսի) տասը, Գ. Սունճուքճեան տասը, Լիտան հաստատութիւն տասը Ն. Ֆ.:

×

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ դիւանը ստացած է շնորհակալութեամբ հետեւեալ նուէրները, իր կրթ. ձեռնարկներուն համար :

Բարեպաշտ Տիկին մը իր ամուսնոյն մահուան տարելիցին առթիւ յիսուն Ն. Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ս. Աւետիսեան իրենց զաւկին մկրտութեան առթիւ 50 Ն. Ֆ. :

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդր. Վարչութեան կողմէ

Վերամուտի Բ. դասախօսութիւն

Դասախօս՝ Ընկեր ՅՈՎՀ. ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայ Դատը եւ երիտասարդութիւնը :

Այս Ուրբաթ, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ

Այս դասախօսութիւնները վերապահուած են Հ. Յ. Դ. Նոր Սերնդականներուն : Արձանագրութիւնը պարտաւորիչ է :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Կազմակերպուած Ֆ. Կապ. Խաչի կողմէ՝

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 29ԻՆ

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Հերթական հաւաքոյթը, Շաբաթ, Նոյեմբեր 26, ժամը 21էն սկսեալ,

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մայր Եկեղեցիի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ այս Կիրակի Ս. պատարագ կը մատուցանէ Կաթող. Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ Գերաշնորհ Տ. Սերովբէ Եպիսկ. Մանուկեան, իր քարոզը մասնաւորապէս յատկացնելով երջանկայիշատակ Տ. Եղիշէ Արք. Դուրեանի հարիւրամեայ եւ Թուրքիոյ Հայերու արդի պատրիարք Ամեն. Տ. Գարեգին Արք. Խաչատուրեանի ութսունամեայ Յոբելեաններուն, անդրադառնալով անոնց եկեղեցական եւ գրական գործունէութեան ու վաստակին : Պատարագիչ սրբազանը պիտի կատարէ նաեւ Զարխափանի նորակերտ մարմարեայ խորանին օծումը եւ կիսասարգաւագներու ձեռնադրութիւն :

ՏԱՐԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Թոքատի Հայր. Միութեան տարեկան խնջոյքը 27 Նոյեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, Խրիմեան սրահը, (Իսի լէ Մուլինօ, 2 Րիւ տը լա Տէֆանս) :

Կը նախագահէ Գ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ :

Կը խօսի Գ. Յ. ՀԻՍԱՅԵԱՆ :

Գեղարուեստական ճոխ բաժին :

Կը մասնակցին.— Տիկիններ՝ Սրապեան, Գալայճեան, Օրիորդներ՝ Նահապետեան քոյրեր, Սմսարեան Թարոն :

Գ. Գարակէօզեան, Ս. Յակոբեան :

Մուտքը ազատ է :

Ոչ աճուրդ, ոչ հանգանակութիւն :

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ ՁՐԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ ՉԱՓԱՀԱՍՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

«Ֆիլօթէքնիք» ընկերակցութեան կողմէ կազմակերպուած :

LYCÉE CONDORCET

8, Rue du Havre, Paris (9e)

Ամէն Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 19ին

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ստիպողաբար խմբական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ ենթակոմիտէի եւ խումբերու ընկերները :

ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ ՆՈՐ ԺԱՄԱՆԱԾ՝

ԸՆԿ. Յ. ՏԷՐ-ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ԱՅԴ ԺՈՂՈՎՆԵՐՈՒՆ :

ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ, այս Շաբաթ, ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին :

ՌՈՍՏՈՄ եւ ՌԱՖՖԻ, Երեքշաբթի (29 Նոյեմբեր) ժամը 8.30ին Րեժան սրճարանը :

ԱՐԱՄ : Հինգշաբթի 1 Դեկտ. ժամը 8.30ին, Քոլոմպ, կայարանին մօտիկ սրճարանը :

ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲ, Ուրբաթ 2 Դեկտեմբեր, ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին :

ՎԱՐԴԱՆ, Կիրակի 4 Դեկտեմբեր կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին :

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն, ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 20.30ին, Օհանջանեան սրահին մէջ : Շատ կարեւոր օրակարգ : Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դ. « Եօթնեղբայրեանց»ի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, դպրոցի սրահին մէջ : Կարեւոր օրակարգ : Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ ետք, ժամը 15ին, Ահարոնեան ակումբին մէջ : Պարտաւորիչ ներկայութիւն : Խիստ կարեւոր օրակարգ : Ներկայ կ'ըլլան Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին ներկայացուցիչները :

ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Ֆրանսական Բանակի Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի, Նոյեմբեր 27, ժամը ճիշդ 14ին, իր կեդրոնատեղին՝

32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց 22Ն. Ֆր.
Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

ՇԱԲԱԹ 26 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
SAMEDI 26 NOVEMBRE
1960

36ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9960 — 36EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4761

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՔՐԴԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Յեղափոխութենէն վեց ամիս վերջ տակաւին բնականոն վիճակ չէ ստեղծուած Թուրքիոյ մէջ :

Դեմոկրատ կուսակցութեան հարիւրաւոր վարիչներու ձերբակալութիւնն ու դատական գերագոյն ատեանին յանձնումը առաջին գործն էր եղած Ազգային Միասնականութեան Կոմիտէին :

Եասը Ատայի դատավարութիւնը իր թատերական ձեւերով զբօսանքի հաճելի ժամեր կը պարգեւէ Թուրքերուն : Նոր վարիչները մէկ քարով երկու թռչուն կը զարնեն : Մէկ կողմէ ցեխի մէջ կը թաթխեն Պայարը, Մենտերէսն ու ընկերները, վարկաբեկելով դեմոկրատները, միւս կողմէ ժողովուրդը կը քնացնեն նման խեղկատակութիւններով, անոր աչքէն ծածկելու համար այն ծանր կացութիւնը, որուն ենթարկուած է անանկութեան եզրը հասած երկիրը :

Ազգ. Միասնականութեան Կոմիտէի ներքին տագնապը լուծուեցաւ՝ երկիցս մաքրագործումի ենթարկուելէ վերջ : Ցնցում առաջ չեկաւ : Սակայն բանակին և համալսարանին մէջ կատարուած մաքրագործումները խոր անդրադարձումներ ունեցան :

Քրտական շարժումը նոր մտահոգութիւններ կը պատճառէ Կիւրսէլի եւ ընկերներուն :

« Պարտադիր բնակութեան » օրէնքը գործադրել սկսած են արդէն :

Որ աստիճան լուրջ են «քրտական անկախ պետութիւն» մը ստեղծելու մասին տարածուած լուրերը : Նոր խաղ մը չէ՞ արդեօք այս, միանգամ ընդ միշտ անվնաս դարձնելու համար Քիւրտերը, որոնք դրեթէ միակ բնակիչներն են արեւելեան նահանգներուն :

Ինչ որ ալ ըլլայ յեղափոխական կառավարութեան յետին միտքը, իրականութիւն է, որ քրտական հարց մը կայ այսօր օրակարգի վրայ :

Միջնաւոր Արեւելքի մէջ կ'ապրին միլիոնաւոր Քիւրտեր : Կարեւոր թիւ մը կը կազմեն անոնք Թուրքիոյ մէջ :

Արտասահմանի մէջ քիւրտ մտաւորականներ անդուլ աշխատանքի են լծուած, ազատ ու անկախ հայրենիք մը ստեղծելու համար :

Անոնք Ուսանողական Միութիւն մը, 250 անդամներով : Լոնտոնի մէջ կը հրատարակեն իրենց պաշտօնաթերթը, Քիւրտիստան անունով եռամսեայ պարբերական մը .

Այս տարի Օգոստոս 22 – 26 արեւմտեան Պերլինի մէջ գումարեցին իրենց ութերորդ համաժողովը, որուն մասնակցեցան շուրջ հարիւր հոգի : Պատգամաւորներ կային Թուրքիայէն, Իրանէն, Իրաքէն, Սուրիայէն, Ֆրանսայէն, Զուիցերիայէն, Աւստրիայէն, Գերմանիայէն, Անգլիայէն, Նուկոսլաւիայէն, ինչպէս նաեւ խորհրդային երկիրներէն — Չեխոսլովաքիա, Ռումանիա, Պուլկարիա, Հունգարիա եւ այլն :

Քիւրտ Ուսանողական Միութեան առաջին համաժողովը տեղի ունեցած էր Վիսպատընի մէջ, 1956ին : Այնտեղ բանաձեւած էին իրենց հիմնական ծրագիրը, որուն գլխաւոր կէտերն էին .

Ա. Ապահովել ազգագրական եւ աշխարհագրական միութիւնը Քիւրտիստանի, որ քաղաքականապէս բաժնուած է Միջնաւոր Արեւելքի զանազան պետութեանց միջեւ (Միացեալ Քիւրտիստան) :

Բ. Քրտական ազգային հարցը լուծել ժողովրդավարական եւ խաղաղ միջոցներով, կատարեալ գործակցութեամբ համաշխարհային ու բարեկամ ազգերու ժողովրդավար ուժերուն, — արաբ, պարսիկ եւ թուրք,

Գ. Պայքարիլ աշխարհակալութեան դէմ, յանուն ժողովրդավարութեան եւ խաղաղութեան, սերտ գործակցութեամբ համաշխարհային ուսանողական շարժման :

Պերլինի համաժողովին մէջ այս երեք կէտերը նոյնութեամբ հաստատուած են :

Պատգամաւորները համակրանքով ողջունած են 1958 Յուլիս 14ի Իրաքի յեղափոխութիւնը, որ կարեւոր դարձակէտ մը կազմած է քրտական շարժման պատմութեան մէջ : Քիւրտերը յաջողած են լայն իրաւունքներ ձեռք բերել Միջագետքի մէջ՝ շնորհիւ նոր վարչաձեւին :

Այսպէս ուրեմն հետզհետէ ծաւալ կը գտնէ անկախ եւ միացեալ Քիւրտիստան մը ստեղծելու գաղափարը :

Թուրքերը չեն, որ պիտի յաջողին խեղդել շարժումը :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՄՈՐԷՆ ԱԼԺԷ ՀԱՍԱՒ

ՏԸ ԿՈԼ Կ'ԱՃԱՊԱՐԷ

Գրած էինք թէ Ալժերիոյ նոր պատուիրակ նշանակուած էր՝ Ժան Մորէն, Տըլուվրիէի փոխարէն, Ժան Մորէն պաշտոնի գլուխ անցած է անմիջապէս եւ արդէն հասած՝ Ալժերիա : Ալժէի թղթակիցներուն առջեւ անդրադառնալով իր նոր պաշտօնին, յայտարարած է .— «Հոս եկայ միացնելու եւ ոչ բաժնելու համար, ապահովութիւն տալու եւ ոչ ահազանգ հնչեցնելու, մէկ խօսքով՝ Ալժերիան հաշտեցնելու ինքնիրեն հետ » :

Նոր պատուիրակին ժամանումէն վեց վայրկեան առաջ մեկնած էր Տըլուվրիէ, Մեկնումի առիթով յայտարարութիւն մը ըրած էր, ուր ի մէջ այլոց կ'ըսէ . — « Խաղաղութեան հասնելու միակ ճամբան, զօրավար տը Կոլի գծած ճամբան է» : Փարիզի մէջ ընդունուած է Լուի Ժոքսի կողմէ, որ ինչպէս յիշած էինք ալժերական հարցերու նախարար կարգուած էր, առջի օր : Նոր նախարարը տեսնուած է նաեւ զօրավար Էլիի եւ ալժերական հարցերու պատասխանատու Ռոժէ Մօրիսի հետ : Փարիզի մէջ աշխատանքներ կը կատարուին արագացնելու համար հանրաքուէի կազմակերպութիւնը :

Մինչ Փարիզ գործնական միջոցներու կը դիմէ և զօրավար տը Կոլ կ'աճապարէ, անդին, տարակարծութիւններ կը նշմարուին Թունուզի եւ Ռապաթի միջեւ : «Ալժերական Առժամեայ կառավարութեան » բարեկամ այս երկիրներու յարաբերութիւնները կը պղտին յատկապէս Մաւրիտանիոյ խնդրին առընչութեամբ : Մարոքի համար նորագատ Մաւրիտանիան իր երկրին մաս կազմող անվիճելի մէկ շրջանն է : Այլ է Թունուզի կարծիքը, որ կը պաշտպանէ Մաւրիտանիոյ անկախութիւնը : Ռապաթի հրահանգով Թունուզէն մեկնած է Մարոքի դեսպանը : Պուրկիպա զանազան տեսակցութիւններ շնորհած է լրագրողներու, «Լը Մոնտ»ի թղթակցին ըսած է .— « Տը Կոլ շատ առաջ գնաց նպատակներուն մէջ, սակայն քիչ բան ըսաւ միջոցներուն շուրջ : Ուրեմն մեծ քայլ մը ըրաւ, մէկ կողմէ, իսկ ետ-քայլ միւս կողմէ : Հոսկէ կը ծագին ներկայ դժուարութիւնները եւ հակասական կարծիքները» : Պուրկիպա դիտել տուած է նաեւ, թէ մութ կը մնան շատ մը կէտեր : Օրինակ, ի՞նչ ձեւ պիտի ունենայ Ալժերական հանրապետութիւնը, ի՞նչ տեսակի հիմնարկութիւններ պիտի ստեղծուին, բաժանում տեղի պիտի ունենա՞յ : Վերջապէս Պուրկիպայի համար «պատերազմը կորսնցուցած է իր նպատակին մեծ մասը» :

Գերմանական թերթի թղթակիցի մըն ալ յայտարարած է, թէ տը Կոլ «լաւ ճամբու մէջ չէ» իր նպատակներու գործադրութեան ուղղութեամբ : «Պէտք է որ տը Կոլ նոր բանակցութիւններ սկսի, կրակը դադրեցնելու եւ կասկածը փարատելու համար » :

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ՆԵՐՈՒՄ, ՆԵՐՈՒՄ ԵՒ ... «ՊԱԽՇԻՇ »

Թուրքիոյ արդի վարիչները քաղաքական աքանչելի ուղեգիծ մը ընտրած են : Մայիս 27ի յեղափոխութեան հերոսները արտաքսեցին երկրէն դուրս, պատուակից պաշտօններ տալով ամէն մէկուն, 1500 ոսկի ամսաթոշակ եւ 36.000 ոսկի պարգեւ :

Մայիս 27 յեղափոխութեան հերոսները իրենց կարգին ընդհ. ներում շնորհած էին Թուրքիոյ բանտարկեալներուն : Այժմ Նոյեմբեր 13ի յեղափոխութեան հերոսները, պատճառաբանելով որ ներման այս առաջին օրէնքէն, «վարանումներու հետեւանքով», օգտուած են միայն 10.000 բանտարկեալներ, պատրաստած են նոր օրէնք մը, որ ազատութիւն կը շնորհէ մօտ 30.000 բանտարկեալներու, — ազատութիւն՝ նոր յանցանքներ գործելու եւ դարձեալ բանտ վերադառնալու, ինչպէս վկայեց Պոլսոյ կուսակալը, Զօր. Թուլկա :

Ներում ու Պախշիշ, — ամէն «հայրենակից» գոհացնելու քաղաքականութիւն : Սուլթան Համիտ շաքար կը բաշխէր իր գահակալութեան օրը, Թուրքիոյ նոր վարիչները՝ ընդհ. ներում կը շնորհեն բանտարկեալներուն, քաակով ոսկի՝ յեղափոխութեան նախկին հերոսներուն :

Պոլսոյ թերթերուն մէջ կը կարդանք, — կը կարդանք ու մեզի դժուար կը թուի հաւատալ թէ, — ընդհ. ներման այս օրինագիծով՝ ներում կը շնորհուի «մարդասպանութեան յանցանքներուն» ; դրամական տուգանքի դատապարտեալներուն, իսկ ցկեանս բանտարկութեան պատիժները պիտի վերածուին 24 տարուան : « Զափահաս անձերու յօժար կամքով » պատուոյ բռնաբարումները կ'արժանանան ներումի, — նախորդ օրէնքը ներում չէր շնորհած այս բարիծաղիկներուն : Օրինագիծին մէջ «յօժար կամքով պատուոյ բռնաբարումներու » բացատրութեան մասին սահմանում մը տրուա՞ծ է թէ ոչ, չենք գիտեր, — տարազը թրքական է, գործադրութեան ձեւն ալ թրքական է ապահովաբար : Բարեբախտաբար բացատրութիւն կը տրուի մարդասպանութիւնը դատապարտելու ոճրագիտական թրքական փիլիսոփայութեան մասին, — այսպէս, օրինագիծը կ'ըսէ . « Ներման նոր օրէնքին մեծագոյն ազդեցութիւնը մարդասպանութեան յանցանքներուն վրայ կ'երեւի : Նախորդներուն մշակած օրէնքը չէր ներեր մարդասպաններուն, մինչդեռ նոր օրէնքը ներում կը շնորհէ անոնց որ մարդ կը սպաննեն դիտումնաւոր կերպով : Երկրորդ, Նախորդներուն մշակած օրէնքը չէր ներեր անոնց որ կրկնակի յանցանք կը գործեն (ռէսիտիվիսթ), նոր օրէնքը ներում կը շնորհէ անոնց կամ կը զեղչէ պատիժը : Երրորդ, նոր օրէնքով՝ ներումի արժանացած յանցապարտները, եթէ նոյնիսկ նոր յանցանք մը գործեն, պիտի չկրեն իրենց հին պատիժը :

Երջանիկ երկիր, — մարդու փափաքը կուգայ երթալ Թուրքիա, գործելու համար այն յանցանքները, որոնց ներում կը շնորհուի՝ իբրեւ... ցեղային առաքինութիւն :

×

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԵՆ ԹՈՒՐՔ ԹԵՐԹԵՐԸ ՎԵՐՋԻՆ ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

«Տիւնիա»ի մէջ Ֆալիհ Ռըֆքը Աթայ կը գրէ .

« Զօր. Կիւրսէլ շատ լաւ համառօտած է օրուան մթնոլորտը, որ կազմուած էր նախ քան Նոյեմբեր 13 : «Ի՞նչ կ'ըլլանք, ո՞ւր կ'երթանք » :

Այո, աս էր մեծ տագնապը : Ոչ ոք նոր գործ մը կը սկսէր եւ դրամագլուխ կը պառկեցնէր ձեռնարկի մը, ամէն մարդ կը ջանար քշել այն դրամագլուխը՝ զոր դրած էր հին գործի մը : Մէկ միլիարի մօտ գումար մը, որ քաշուած էր դրամատուներէն, ետ չէր գար, հրապարակ չէր ելլեր : Այսօր յայտարարութիւն մը . «Պիտի քանդենք դրամատիրութիւնը» : Վաղը ուրիշ յայտարարութիւն մը . «Աթաթիւրքի յեղաշրջութիւնը չէ յաջողած ; Մենք աւելի պիտի խորանանք այդ յեղաշրջութեան մէջ» : Նոյն ժամանակ ուրիշ սպառնալիք մը . «Պալը Ալիէն պիտի անցնինք, պիտի փրկենք թերթերը անոնց տէրերուն ձեռքէն » : Մենք, ես, ընկերս Ֆալիհ, Նատի, մենք անգամ Արեւելքի հողատէր աղաներուն նմանները դարձած էինք մամուլին մէջ : Հաւաքոյթներու մէջ «Ֆալիհ աղա, Նատիր աղա» որակումները կը լսէինք .

Հայրենակիցները չէին գիտեր թէ քանի՞ հոգի կը նշանակէին այս յայտարարութիւններուն «մենք»երը : Մենք լրագրողներս գիտէինք, բայց երկրին համար օգտակար չէինք նկատեր հրապարակել Մայիս 27ի Յեղափոխութեան Կոմիտէին մէջ գոյութիւն ունեցող երկուութիւնը ; Կը բաւականանայինք քօղարկուած ազդարարութիւններ եւ քննադատութիւններ կատարելով : Մեր հոգերն ալ կը պատմէինք միւս մեծամասնութեան, գլխաւորութեամբ Կիւրսէլի :

Իսկ հայրենակիցները կասկածի մատնուած էին թէ դէպի ո՞ւր կ'ընթանանք, դէպի նացիականութի՞ւն թէ համայնավարութիւն : Պէտք էր զանոնք փրկել այս տուայտանքէն : Փրկուեցան :

Այդ տեսակ գաղափարները կարելի է իրագործել միայն պետական ուժերը զօրաշարժի ենթարկելով այդ ուղղութեամբ, բանտերը լեցնելով ազատամիտ մարդոցմով, այս երկիրը նմանցնելով 1945էն առաջուան Գերմանիոյ :

Երբեք : Մենք, բոլոր Թուրքերս, մէկ բան կ'ուզենք միայն, ազատօրէն ընտրել, ազատօրէն հակակշռել, ազատօրէն ձգել : Ուրիշ վարչաձեւ չենք ուզեր » :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖԻՆ – ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ առեւտրական համաձայնագիրը ստորագրուած է : Զարկ պիտի տրուի երկու երկիրներու առեւտրական փոխանակութիւններուն, միւս կողմէ Խորհրդ. Միութիւնը արդէն չի տեսներ որ Ֆինլանտա միանայ ազատփոխանակութեան շուկային :

ԼԻՆՏԸՆ ՃՈՆՍԸՆ, Մ. Նահանգներու նորընտիր փոխ – նախագահը, որ պաշտօնի պիտի անցնի երկու ամիսէն, դիտել տուած է՝ թէ Քէննէտի (նորընտիր նախագահը) կրնայ փոխել Այզընհաուըրի քաղաքականութեան կարգ մը կէտերը, այսուհանդերձ, խնդրոյ առարկայ չի կրնար ըլլալ արտաքին քաղաքականութիւնը :

ԼԱՈՍԻ մէջ պետական հարուածները իրարու կը յաջորդեն : Վերջին լուրերուն համաձայն բախումներ տեղի ունեցած են կառավարական ուժերու եւ զօրավար Ֆումիի ջոկատներուն միջեւ : Միւս կողմէ Սավաննախեթի յեղափոխական կոմիտէի կողմը անցած են Լուանկ – Փրապանկ քաղաքի զինուորները : Իշխան Սուվաննա (համայնավարամէտ) պաշտօնապէս հաղորդած է, թէ խորհրդային օդային կամուրջ մը պիտի հաստատուի Հանոյի եւ Վիէնթիանի միջեւ՝ առանալու համար քարիւղ, շաքար, կաթ եւ ցորեն :

ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ ՈՒԽՏԻ խորհրդարանականներու ժողովին՝ Ֆրանսացի պատուիրակները համաձայն գտնուած են Զօր. Նորսթատի հիւլէական ծրագրին :

ՏԸԳՐՕ եւ Քուվ տը Միւրվիլ Հռոմ հասան, ուր պիտի փորձեն համոզել Իտալիոյ պետական դէմքերը որ բաժնեն տը Կոլի տեսակէտները : Առաջին քայլերը առնուեցան, արդէն Սեպտեմբեր 4ին, երբ Ամինթոռէ Ֆանֆանի (Իտալիոյ վարչապետը) եւ արտաքին նախարար Սէննի Փարիզ եկան :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԵՐՔԻՆ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԻ ՀԱՐՑԸ

Ա.

ԽՄԲ.— Մեր վեթերան ընկերոջ Սիմոն Վրացեանի *Յառաջ*ի մէջ գրած յօդուածը «Ղարաբաղ, Ախալքալաք եւ Նախիջեւան՝ Հայաստանի» (Սեպտ. 27) առիթ տուած է Պէյրութի *Զարթօնք*ին մէկ յօդուածաշարքին: Ընկեր Սիմոն Վրացեան կը պատասխանէ այս նոր յօդուածաշարքով :

Այս յօդուածը գրւում է նրանց համար, ովքեր չգիտեն, բայց ուզում են իմանալ ճշմարտութիւնը: Չի՛ գրւում նրանց համար, ովքեր չգիտեն եւ չեն ուզում իմանալ, որովհետեւ ունեն իրենց սեփական ճշմարտութիւնը, որից դուրս ճշմարտութիւն չեն ճանաչում :

Ճշմարտութիւնը, սակայն, մէկ է եւ հանրապարտադիր բոլորի համար: Չկան դաշնակցական ճշմարտութիւն, բոլշեւիկեան ճշմարտութիւն եւ ռամկավար կամ հնչակեան ճշմարտութիւն, կայ միայն մէկ ճշմարտութիւն՝ բացարձակ եւ յաւիտենական, որ կարելի չէ կեղծել կամ ուրանալ :

Այս գրութեան առիթ տուողը ռամկավար մամուլն է, ռամկավար, որ երբեմն կոչւում է ազատական: Ռամկավար ազատականներն սկսել են ըստ էութեան խօսել Հայաստանի մասին, ինչ որ ուրախալի է անկասկած: Վերջերս Հայաստանի «ներքին սահմանների» հարցն էլ է սկսել հետաքրքրել ռամկավարներին որոնք գիտեն, թէ ե՛րբ եւ ի՛նչ պէտք է խօսել եւ ե՛րբ եւ ի՛նչպէս պէտք է լռել :

Եւ երեւի, իմանալով, որ ժամանակը հասած է խօսելու, ռամկավարների Պէյրութի պաշտօնաթերթը վեց խմբագրական յօդուած է գրել «Հայկ. հանրապետութեան ներքին սահմաններու հարց»ի մասին (Հոկտ. 28 — Նոյ. 4): Այդ յօդուածներում ռամկավար պաշտօնաթերթը, տգիտութեամբ կամ խեղաթիւրելով եւ չարաշահելով պատմութիւնը, աշխատում է ապացուցանել, որ Հայաստանի «ներկայ սահմաններ»ի համար պատասխանատու է միայն Դաշնակցութիւնը, իսկ բոլշեւիկները հրեշտակի պէս անմեղ են :

Այդ առասպելը, ձայնակցելով բոլշեւիկներին, անվերջ հոլովւում են բոլոր ռամկավար եւ ոչ-ռամկավար հակադաշնակցական թերթերը, իսկ յայտնի է, որ «սուտը կրկնելով ճշմարտութիւն կը դառնայ»: Այսօր այդպէս չէ՞. շատ սուտեր Հայաստանի մասին կրկնելով — կրկնելով՝ ճշմարտութիւն են դարձել : Այդ «ճշմարտութիւնը» յօդս է ցնդում միայն այն ժամանակ, երբ մարդիկ Հայաստան են այցելում եւ սեփական աչքերով տեսնում են խորհրդային վարչաձեւի պտուղները :

Անկեղծ հայրենասէր Հայի պարտականութիւնն է տեսնել եւ ցոյց տալ իրականութիւնը ինչպէս որ է, որովհետեւ, վերջին հաշուով, կեանքը հիմնուած է ճշմարտութեան, եւ ոչ կեղծիքի ու սուտի վրայ :

Պէյրութի ռամկավար պաշտօնաթերթը կեղծում եւ ստում է: Նրա վեց խմբագրական յօդուածները Հայաստանի ներքին սահմանների մասին վեց տոկոսով միայն համապատասխանում են ճշմարտութեան, մնացեալ 94 տոկոսը կեղծիք է, սուտ է, խարդախութիւն է, տգիտութիւն է :

Մանաւանդ տգիտութիւն : Կարելի՞ է, օրինակի համար, խօսել Հայաստանի սահմանների մասին եւ գրել.

«Լեռնային Ղարաբաղի» մարզը «Ս. Հայաստանին սահմանակից չէ, ամբողջութեամբ Ս. Ազրպէյճանի մէջ կը գտնուի» *(ընդգծումը մերն է. Ս. Վ.)։*

Հայաստանի սահմանների մասին խմբագրական գրողը պարտաւոր է գիտնալ, որ Ղարաբաղը սահմանակից է *Հայաստանին, Զանգեզուրի հետ միասին գրեթէ մէկ լեռնաշխարհ է կազմում: Եթէ ռամկավար խմբագիրը Հայաստանի աշխարհագրութիւնից այդքան տարրական բան չգիտէ, ամօթ է իրեն համար: Եթէ գիտէ եւ կը ստէ մեղմացնելու համար Ադրբեջանի բռնագրաւումը Հայաստանից, աւելի եւս ամօթ է :*

Երկրորդ նմոյշ տգիտութեան: Ռամկավար խմբագիրը «իմանալով» Նախիջեւանի բնակչութիւնը հաշւում է 175.000 հոգի եւ գրում է. «Նախիջեւանի մէջ Հայերը մեծամանութիւն չեն կազմեր այլեւս*»: Այս «այլեւս»ը հիանալի է: Նախիջեւանի մէջ Հայերը ցարական տիրապետութեան շրջանում էլ, Հայաստանի Հանրապետութեան օրով էլ* մեծամասնութիւն չէին կազմում :

«Արտագաղթի պատճառով կէսէն աւելի պակաս թիւ մը կը ներկայացնեն» Հայերը Նախիջեւանի Հանրապետութեան մէջ, գրում է ռամկավար պաշտօնաթերթը՝ թութակելով բոլշեւիկեան յերիւրանքները, մինչդեռ Նախիջեւանը ապահայացաւ կոտորածների հետեւանքով. բոլշեւիկների դաշնակից Թուրքերը բնաջնջեցին Նախիջեւանի Հայութեան մեծ մասը: Ռամկավար պաշտօնաթերթը թերեւս լսած է հայկական ծաղկած Գողթան գաւառի կոտորածի մասին:

Երրորդ նմոյշ տգիտութեան. ռամկավար պաշտօնաթերթը գրում է. «Գուգարաց աշխարհի կամ Լոռիի մաս կազմող հայկական Ախալքալաքը»... Ախալքալաքը եւ Լոռին տարբեր գաւառներ են, մէկը միւսի մաս չի կազմում ոչ աշխարհագրական, ոչ վարչական տեսակէտով : Ախալքալաքը նախկին Ջաւախքն է՝ բնակեցուած 1829 Թուի Կարինի գաղթականներով :

Ցգիտութեամբ է բացատրւում եւ այն պնդումը, թէ «1918 Թ. Դեկտեմբերի հայ-վրացական կռիւների իբրեւ արդիւնք է, որ Վրացիք գրաւեցին հայկական Ախալքալաքը»: Բացարձակապէս անճիշդ է: 1918ին Ախալքալաքը կը գտնուէր Թրքական գրաւման ներքեւ: Մուդրոսի զինադադարից յետոյ, — քաշուելով Կովկասից, Թուրքերը Ախալքալաքը յանձնեցին Վրացիներին: Հայ-վրացական բախումների հետեւանքով չէր, որ Ախալքալաքը մնաց Վրացիների ձեռքը :

Թիւ չորրորդ նմոյշ տգիտութեան : Ռամկավար պաշտօնաթերթի խմբագրականը ասում է «Սուրմալուի գաւառը, որ կը պարունակէ Իգդիրը, Կաղզուանը*, Կողբը եւայլն»:— Կաղզուանը առանձին գաւառ էր, վարչական ոչ մէկ կապ ունէր Սուրմալուի հետ, որ Երեւանի նահանգումն էր, իսկ Կաղզուանը՝ Կարսի :*

Նմոյշ հինգերորդ տգիտութեան : Ըստ ռամկավար պաշտօնաթերթի՝ դուրս է գալիս, որ Ղարաբաղը գտնուել է Հայաստանի իշխանութեան ներքեւ եւ միայն «Դաշնակցականների ապիկարութեան» պատճառով անցել է Ադրբեջանի ձեռքը : Ղարաբաղը երբեք Հայաստանի Հանրապետութեան իշխանութեան տակ չէ գտնուել, կառավարուել է տեղական համագումարներով, միշտ ձգտելով միանալ Հայաստանի Հանրապետութեան հետ, ապա զինու զօրութեամբ բռնագրաւուել է Ադրբեջանի կողմից, վերջը գրաւել է Կարմիր բանակը եւ յանձնել Ադրբեջանցիներին ...

Շարունակե՞նք ռամկավար պաշտօնաթերթի տգիտութեան նմոյշները, բայց ռամկավար խմբագիրների տգիտութիւն Հայաստանի մասին անվերջ է եւ անսահման :

Եւ այսպիսի մտապաշարով ռամկավար հրապարակագրութիւնը յաւակնութիւն ունի դատավճիռներ արձակել Հայաստանի վերաբերող կենսական հարցերի մասին: Այսպիսի աղքատ մտավիճակով — աւելացրէք վրան եւ չարամտութեամբ — փորձում է ներկայացնել Հայաստանի եւ հայ ժողովրդի ճակատագրին հետ կապ ունեցող պատմական երեւոյթները: Ցաւալի է, բայց փորձենք մի անգամ էլ մերկացնել ռամկավար մամուլի խեղաթիւրումները եւ չարամիտ մեկնաբանութիւնները:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

(Շար.)

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՔԱՐԻՒՂԸ

Մօտիկ ապագային ի՞նչ պիտի ըլլայ Խ. Միութեան քաղաքականութիւնը քարիւղի համաշխարհային շուկային մէջ :

Առենէ մը ի վեր խաղրոյ առարկայ եղած է այս հարցը, մանաւանդ Պէյրութ գումարուած քարիւղի խորհրդաժողովին մէջ: Խորհրդաժողովի մասին հրատարակուած լուրերը հաստատեցին, որ արաբական երկիրները վերահասու են քարիւղի շուկային մէջ խորհրդային թափանցումներու լուրջ վտանգին :

Խ. Միութեան մէջ անգուտ եւ զըտուած վառելանիւթերու արտադրութեան յաւելումը բնականաբար մտահոգութիւն կը պատճառէ թէ քարիւղի ընկերութեանց եւ թէ քարիւղ արտադրող երկիրներուն, որոնց եկամուտներուն մեծ տոկոսը քարիւղէն կը ստացուի :

Վերջին տարիներուն Խ. Միութեան մէջ մեծ յաւելում կրեց քարիւղի արտադրութիւնը :

Անցեալ տարի, խորհրդային անգուտ քարիւղի օրական արտադրութիւնը կը գնահատուէր երկու միլիոն վեց հարիւր յիսուն թօն, 1965 տարեշրջանի արտադրութեան նշանակէտն է օրական չորս միլիոն ութ հարիւր հազար թօն, իսկ 1975ին Սովետները ծրագրած են օրական եօթը միլիոնէն մինչեւ ութ միլիոն թօն քարիւղ արտադրել: Խորհրդային քարիւղի արտադրութեան յաւելման մեծապէս սատարեցին Վոլկայի եւ Ուրալներու միջեւ տարածուող շրջանին մէջ գտնուած նոր նաւթահորերը :

Քարիւղի արդիւնաբերութեան մասնագէտ մը խորհրդային քարիւղի պահեստը կը գնահատէր 75 միլիոն թօն, որ մեծ քանակութիւն մըն է, երբ նկատի առնենք 1950ի պահեստը՝ 16 միլիոն թօն :

Գլխաւոր հարցը սա է.— Յաւելեալ քարիւղին քանի՞ տոկոսը պիտի արտածուի, իսկ արտածուելիք քարիւղին քանի՞ տոկոսը պիտի օգտագործուի քաղաքական նկատումներով.

Այս տարի արեւմտեան երկիրներ արտածուած խորհրդային քարիւղը կը գնահատուի օրական երեք հարիւր յիսուն հազարէն չորս հարիւր հազար թօն, այս քանակութիւնը յառաջիկայ տարիներուն բազմաթիւ պատճառներով պիտի աւելնայ: Կարգ մը մասնագէտներու կարծիքով՝ 1975ին հաւանաբար օրական չուրջ ութ հարիւր հազար թօն քարիւղ պիտի արտածուի համայնավար երկիրներուն կողմէ :

Կարգ մը մասնագէտներ կը նախատեսեն, թէ նոյն քանակութեամբ քարիւղ կրնան արտադրել մինչեւ իսկ 1965ին.

Խորհրդային քարիւղը կ'արտածուի գլխաւորաբար Արեւմտեան Եւրոպա, որ Միջին Արեւելքի քարիւղին գլխաւոր յաճախորդն է:

Գլխաւոր մտահոգութեան առարկան խորհրդային արտածելի քարիւղին քանակութիւնը չէ, այլ անոր գիներուն կամայական փոփոխութիւնը, առանց նկատի առնելու տեղական պահանջներն ու գիները:

Այլ արտադրութիւններու մէջ Մօս–

ՕՏԱՐ ԷՋԵՐ

ՔԱՒԱՐԱՆԻ ՀՈԳԻՆԵՐԸ

Տոն Կարսիա եւ Տոն Ժուան իրենց նժոյգները իջեցնելով կ'ուզէին շուտով հեռանալ այդ դիակներէն, որոնք կը վընասէին իրենց տեսանելիքին եւ հոտոտելիքին, երբ հետեւակ զինուոր մը որ կը յառաջանար իրենց առջեւէն, աղաղակ մը արձակեց : Երկու ընկերները վար իջնելով իրենց ձիերէն, մօտեցան զինուորին :

Փոսի մը խորը դիակ մը կար ինկած : Ճանչցան իսկոյն: Հրամանատար Կոմարէի դիակն էր սա :

Բոլորովին անճանաչելի էր դարձած :

Դէմքին այլանդակուած գիծերը կ'ապացուցանէին թէ իր վերջին վայրկեանները չափազանց տանջալից էին եղած :

Հակառակ որ արդէն ընտանեցած էին այս կարգի տեսարաններու, եւ սակայն, Տոն Ժուան, չկրցաւ իր սարսուռը զսպել, ի տես դիակին, որուն թանձրացած արիւնով լեցուած աչքերը իրեն էին ուղղուած՝ սպառնագին :

Ցիչեց խեղճ հրամանատարին վերջին յանձնարարութիւնները եւ մտաբերեց թէ ինչպէս թերացած էր անոնց գործադրման մէջ :

Այս մտածումները երկար ատեն չտանջեցին իր ուղեղը եւ շուտով ձերբազատուեցաւ բոլոր խղճահարութիւններէն:

Արագօրէն փոս մը փորել տուաւ հրամանատարը հոն թաղելու համար :

Դիպուածով հոն կը գտնուէր կրօնաւոր մը, որ աճապարանօք մըլտաց քանի մը աղօթքներ :

Դիակը օրհնաջուրով սրսկելէ ետք, իջեցուցին փոսը եւ հողն ու քարը ծածկեցին հրամանատարին մարմինը:

Զինուորները շարունակեցին իրենց ճամբան սովորականէն աւելի լուռ : Բայց Տոն Ժուան նշմարեց որ ծերունի հրացանակիր մը իր գրպանները խուզարկելով գտաւ ոսկի մը եւ զայն կրօնաւորին ափին մէջ դնելով, ըսաւ անոր.

— Առէք, եւ հրամանատար Կոմարէի հոգիին համար պատարագ մը ըրէք ...

Այդ օրը Տոն Ժուան արտակարգ քաջութիւն մը ցոյց տուաւ եւ թշնամիին կրակին առջեւ նետուեցաւ այնքան անխոհեմութեամբ, որ կարծես թէ կ'ուզէր կամովին մահը գրկել :

— Մարդ քաջ է, երբ այլեւս դրամ չունի, կ'ըսէին իր ընկերները:

Հրամանատար Կոմարէի մահէն քիչ ժամանակ ետք, երիտասարդ զինուոր մը աւելցաւ այն վաշտին վրայ, ուր կը ծառայէին Տոն Ժուան եւ Տոն Կարսիա :

Նորեկ զինուորը վճռական էր ու քաջ եւ սակայն կը թուէր թէ ննջամիտ էր ու խորհրդաւոր նկարագրի տէր: Երբեք չէր խաղար ու չէր խմեր իր ընկերներուն հետ: Ժամերով կը նստէր նստարանի մը վրայ, կը դիտէր ճանճերուն թռիչքը եւ կամ կը զբաղէր իր հրացանին բլթակով : Զինուորները՝ որ իր մենակեցութիւնը կը ծաղրէին, զինքը մականուանած էին «Մոտեսթօ»: Այս անունով էր որ ճանչցուած էր վաշտին մէջ եւ իր պետերը նոյնիսկ տարբեր անուն չէին տար անոր:

Կռիւը վերջացաւ Պէրկ-օփ-Զոմի պաշարումով, որ, ինչպէս յայտնի է, այս պատերազմին ամէնէն արիւնալի մէկ դրուագը եղաւ, որովհետեւ պաշարուածները կը կռուէին յուսահատական թափով մը :

Գիշեր մը, երկու բարեկամները, պահակախումբի մը հետ կը գտնուէին պաշարուած քաղաքին պատերուն շատ մօտիկ գտնուող խրամի մը մէջ: Իրենց գտնուած դիրքը չափազանց վտանգաւոր էր, տրուած ըլլալով որ պաշարուածները երբեմն դուրս ելլելով կանոնաւոր կրակ կը բանային իրենց վրայ :

Գիշերուան առաջին ժամերը անցան չարունակական ահազանգերու մէջ, սակայն, կամաց կամաց, թէ պաշարողները եւ թէ պաշարուածները հաւասարապէս յոգնած ըլլալով, երկուստեք դադրեցուցին կրակը : Տիրեց համատարած լռութիւն մը, բացի այն հատուկոտոր զօղակներու աղմուկէն որոնք երբեմն կ'արձակուէին, պարզ այն պատճառով որ հակառակորդ կողմերը կ'ուզէին փաստել թէ եւ յոգնած, սակայն չէին դադրած ուշալուրջ հսկելէ:

Մօտաւորապէս առաւօտեան ժամը չորսն էր: Այդ այն պահն է, երբ ամբողջ գիշերը հսկողութեամբ անցուցած մարդը իր մարմնին մէջ կը զգայ թափանցումը պաղ օդին, ընկերացած բարոյական յուսալքումի մը, որուն կը յաջորդէ քունի անդիմադրելի պահանջ մը: Նոյնիսկ ամէնէն քաջարի ու չարքաշ զինուորականները կը խոստովանին թէ Փիզիքական ու բարոյական յուսալքումի այդ պահը գիրենք առաջնորդած է տկարութեան մը, որմէ ամօթահար են եղած առաւօտեան արեւուն ծագումէն ետք :

— Ո՛ւֆ, գոչեց Կարսիա երերտակալով եւ քիչ մը տաքնալու համար վերարկուին մէջ սեղմուելով, կը դողամ ցուրտէն եւ կը զգամ թէ ոսկորներուս ծուծը սառած է, եւ թէ այս վիճակիս մէջ հաւատացած եմ որ հոլանտացի երախայ մը պիտի կրնար զիս պարտութեան մատնել, իբրեւ զէնք գործածելով զարեջուրի սափոր մը: Ա՛հ, Իրաւամբ ինքզինքս չեմ ճանչնար : Աւելցէք, ահա համազարկ մը որ ինծի սարսուռ կը պատճառէ :

ՓՐՈՍՓԵՐ ՄԵՐԻՄԷ

(23 Շար.)

ՕՐ՝ ՄԸ
ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ԿԱՅԱՆԻՆ ՄԷՋ

... Գարնանային երեկոյ է, երեւանեան զով երեկոներէն մէկը: Առանձնապէս՝ մեծ բազմութիւն կայ այգիներուն եւ պուրակներուն մէջ, ուր, հաւաքուած տարբեր մասնագիտութիւններու տէր մարդիկ կը խօսին եւ հաճելի ժամանակ կ'անցընեն : Շատեր ալ տունը մնացած կը հետեւին հեռատեսիլի հաղորդումներուն: Եկէք մենք ալ անոնց օրինակին հետեւինք եւ պտտցնենք հեռատեսիլին կոճակը ...

Պաստառին վրայ կ'երեւայ Երեւանը , կառավարական տունը, պատրուանը, երեք հազար տարուան Երեւանը որ երթալով աւելի կ'երիտասարդանայ եւ կը գեղեցկանայ :

Կը հնչէ երգը՝ սիրելի եւ նուիրական ·
Ես իմ անուշ Հայաստանի ...

Քիչ ետք մեզի կը նայի ծանօթ խօսնակուհին եւ բարեհամբոյր ժպիտով կը յայտարարէ — Բարի երեկոյ, յարգելի դիտողներ: Ահա կը սկսինք Երեւանի հեռատեսիլի արուեստանոցին այսօրուան հաղորդումները :

... Հեռատեսիլին առջեւ նստած փոքրիկը կամ տարեցը երբեւէ չեն ալ մտածեր, թէ այսօրուան հաղորդումը կազմակերպելու համար ինչ աշխատանք թափուած է: Օրեր, շաբաթներ առաջ կը կազմուին հաղորդումներուն ծրագիրները: Բնականաբար, ամէն ճիգ ի գործ կը դրուի նոր ձեւ եւ նոր նիւթ գտնելու եւ հայթայթելու համար :

Երեւանի հեռատեսիլի կայանը յաճախ կ'անդրադառնայ Հայաստանի քաղաքներու բարգաւաճումին, ծաղկումին հետ կապուած հարցերուն եւ այս ձեւով ամէն դիտող հնարաւորութիւն կ'ունենայ մօտէն ծանօթանալու իր հարազատ երկրին տարբեր քաղաքներուն եւ աւաններուն կեանքին, կենցաղին, արուեստի աշխարհին :

Հեռատեսիլի այսօրուան հաղորդումը նուիրուած է Լենինականի :

Եկէք ծանօթանանք այն աշխատանքներուն, որ կը կատարուին թէ հաղորդումէն առաջ, թէ հաղորդումի ընթացքին:

Արուեստանոցին մէջ անընդհատ եռուզեռ կը տիրէ: Հոս – հոն կը վազեն, կ'երթան – կուգան բեմադրիչները, գործը վարողները, բանուորները : Թէքնիք մասը կարգի դնելու համար հրամաններ կ'արձակէ Միքայէլ Մխիթարեան, որ տաղանդ ճարտարագէտ է եւ ունի իրը հոգիէ բաղկացած գործակիցներու խումբ մը, իսկ ընդարձակ սրահէն կը լսուի երաժշտութիւն, որուն պատասխանատու վարիչն է Ռ. Զաքարեան

Դուրսը կեցած են շարժական կայանի երկու ինքնաշարժները, իսկ իրենցմէ երկարած տասնեակ մը հաղորդագիծեր արդէն միացուած են լուսարձակներուն , բարձրախօսներուն եւ այլ գործիքներու : Ընդհանուր վարիչը կ'աշխատի յարմար դիրք ընտրել հաղորդումը վարելու համար· պատրաստ է բեմը, իսկ դահլիճը բեմահարթակի վերածուած է՝ բեմադրելու համար Գերճ Գոռչեանի «Հացի խնդիր» վէպը: Մեծ դժուարութիւն կը ստեղծէ բեմայարդարումը, որովհետեւ պիտի չընդմիջուի բեմադրութիւնը , մինչ անընդհատ պէտք է փոխուի բեմը: Բեմադրութեան ընթացքին պիտի ներկայացուին գիւղացիի մը խրճիթը, բակ մը եւ այլ տեսարաններ , միշտ իրարմէ տարբեր : Բեմադրիչ Կիմ Արզումանեան դերասաններուն կը բացատրէ թէքնիք կարգ մը հարցեր: Փորձի առեն մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւին նկարահանները, քանի որ մեքենան իր առենին պէտք է ուղղեն բեմ մտնող իւրաքանչիւր դերասանին վրայ :

... Կը սահին ժամերը, եւ Նորքի կանաչապատ բարձունքէն մինչեւ Երկինք հասնող վիթխարի հաղորդող աշտարակին միջոցաւ, հեռատեսիլի պաստառին վրայէն, մեզի կը ժպտի խօսնակուհին ծանօթ դէմքը :

Կը սկսին հաղորդումները :

Նախ խօսք կ'ըլլայ արդի Լենինականի մասին, որ Հայաստանի երկրորդ մեծ քաղաքն է: Խօսնակը կուտայ թիւեր , օրինակ հիւսուածեղէնի օրական արտադրութեան քանակը՝ 200·000 մեթր կերպաս, որ եօթնամեակին 4–5 անգամ աւելի պիտի ըլլայ: «Լենինականը այսօր» շարժանկարը, որ նկարահանած է հեռատեսիլի արուեստանոցը, պատմագիտական թանգարանին նմոյշներուն հակադրութեամբ ցոյց կուտայ այսօրուան Լենինականը իր արդիւնաբերութեամբ , մշակոյթով եւ արուեստով :

Այս ակնարկին կը յաջորդէ «Լենինականի երախաներուն մօտ» փաստանկար շահեկան ժապաւէնը, ուր կ'երեւան Լենինականի ժիր և կայտառ մանուկները :Ահա անոնցմէ մէկը, հազիւ 12 տարեկան , որ մեծ դիւրութեամբ օդանաւի տիպար (մօտէլ) կը պատրաստէ: Անդա կ'երեւան հարիւրաւոր երախաներ, որոնք դպրոցին մօտ այգիի մը մէջ ծառերու համար փոսեր կը փորեն :

Խօսնակուհի Նառա՝ Շլեպչեան կը յայտարարէ համերգին յայտագիրը , եւ պաստառի վրայ կը յայտնուին ժողովրդական գործիքներով նուագախումբը : Յաջորդաբար կը նուագեն , եւ կ'երգեն հայկական ժողովրդական «Ձմեռն անցաւ » եւ «Աղբիւր » երգերը, իսկ ութ տարեկան Ս. Թադէոսեան կը պարէ վրացական հին պար մը՝ «Կինտաուրի»ն :

Երեւանցիները մեծ հաճոյքով դիտեցին Լենինականի երկաթուղիի երգի – պարի խումբին «Գիւմրիցիներու հարսանիքը » , որ բոլոր հայկական աւանդական հարսանիքներուն նման, իր անջնջելի օրէնքները եւ կանոնները ունի :

Ց. ԱՆԱՍԵԱՆ

կուայի խաղերը ապահովութիւն չեն ներշնչեր : Խորհրդային վարիչները իրենց ժողովուրդը անօթի կը ձգեն եւ ցած գինով հացահատիկ կ'արտածեն յաճախ :

Օրինակ, քանի մը տարի առաջ, եւրոպական շուկայի վրայ մեծ տագնապ ընտեղծեց խորհրդային թիթեղի վաճառումը աժան գինով: Մոսկուա կը «կոտրէր» թիթեղի համաշխարհային շուկային գինը , կոչ կ'ուղղէր իր յաճախորդներուն, որ «խնայողութեամբ » գործածեն թիթեղաշէն առարկաները, որովհետեւ թիթեղի արդիւնաբերութիւնը սահմանափակ է. այս տարի »....:

Ուրիշ օրինակ մը· Եգիպտոսէն գնուած բամպակը համայնավար երկիրները կը վաճառեն Արաբ· Միաց· Հանրապետութեան արտածման գինէն շատ աժան, ինչ որ մեծ անպատեհութեանց դուռ կրնայ բանալ :

Դեռ երէկ Ցումաստան կը բողոքէր իր արտածած ապրանքներուն միջազգային շուկային մէջ աժան գինով վաճառման դէմ ...

Երբ այս է կացութիւնը այսօր, այլեւս ինչ կարելի է յուսալ մօտիկ ապագային Խ. Միութեան քարիւղի քաղաքականութենէն :

ՃՈՐՃ ԱՏԸՄԶ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԿԱՃԱՌԸ

Այս կաճառը հիմնուած է 1934ին, այսինքն՝ քառորդ դար առաջ: Այսօր, երբ աչքի առջեւ կ'առնենք կատարուած գործը, ուստի եւ վաստակը, կրնանք առանց սխալած կամ չափազանցած ըլլալու յայտարարել, թէ վերջին երկուքուկէս տասնամեակներուն կատարուած պատմագրական աշխատանքներուն՝ կաճառը կարեւոր եւ օգտակար մասնակցութիւն բերած է: Հոն աշխատած են կամ կ'աշխատին ականաւոր գիտնականներ, որոնց հեղինակած աշխատութիւնները ուշադրութիւն գրաւող աւանդ մըն է գիտութեան գանձարանին մէջ :

Փակագիծ մը բանանք ըսելու, թէ ներկայիս գոյութիւն ունեցող գիտական , հետազօտական եւ այլ բաժանումներէն շատերը մաս կը կազմէին անցեալին , Պատմութեան կաճառին: Օրինակ , 1958ին Արեւելագիտութեան առանձին բաժին մը ստեղծուեցաւ, բաժնուելով Հայաստանի Գիտութիւններու ակադեմիայի Պատմ. կաճառէն :

Այժմ Պատմութեան կաճառը իր մէջ կը միաւորէ Խորհրդային Հայաստանի պատմութեան , հայ ժողովուրդի հին, միջին եւ նոր դարերու՝ , խորհրդային եւ արտասահմանեան երկիրներու պատմութեան բաժինները: Այս ձեւով, ներկայիս կաճառը ունի շատ աւելի լաւ ճշդուած դիմագիծ: Անցողակի նշենք կարեւոր պարագայ մը: Կաճառին մաս կազմող գիտնականները կրնան գործ ունենալ 22 կենդանի եւ մեռեալ լեզուներու հետ, ինչ որ մեծ առաւելութիւն մըն է եւ կը դիւրացնէ բազմալեզու աղբիւրներ օգտագործելու աշխատանքները :

Պատմութեան կաճառը հրապարակ դրած է հետաքրքրական եւ արժէքաւոր ծրագիր մը՝ բազմաթիւ հատորներէ կազմուած հայ ժողովուրդի պատմութեան հրատարակութիւնը: Այս ժողովածուն որ բաղկացած պիտի ըլլայ եօթը հատորներէ , մեծ եւ մանրակրկիտ աշխատանքի կը կարօտի : Արդէն աւարտած է ծրագրին հրատարակութիւնը, որ պիտի ղրկուի Հայաստանի, արտասահմանի եւ խորհրդային հայագէտներուն, ունենալու համար անոնց կարծիքը :

Առաջին երեք հատորներով պիտի լուսաբանուի հայ ժողովուրդի հին եւ միջին դարերու պատմութիւնը, չորրորդ եւ հինգերորդ հատորներով՝ նոր շրջանի պատմութիւնը : Իսկ վերջին երկու հատորներով պիտի ներկայացուի Խ. Հայաստանի պատմութիւնը :

Այս աշխատանքին զուգընթաց պիտի կազմուի Հայաստանի պատմական ատլասը, հին եւ միջին դարերու պատմութեան բաժանումներուն կողմէ : Ատլասը գիտական տուեալներով կազմուած քարտէսներով ցոյց պիտի տայ հայ ժողովուրդի ծագումին եւ զարգացումին հիմնական ժամանակաշրջանները՝ սկսած հին շրջաններէն մինչեւ մեր օրերը :

Հայ ժողովուրդի պատմութեան նուիրուած եօթը հատորներուն մէջ տեղ պիտի գտնեն՝ հայ գաղութներու պատմութիւնը: Պիտի լուսաբանուի ծագումն ու ուռճացումը՝ Ռուսաստանի, Ուկրանիոյ , Լեհաստանի, Պուլկարիոյ, Ռումանիոյ , Հունգարիոյ, Կեդր. Ասիոյ, Արաբական երկիրներուն, Հնդկաստանի, Հալէպիստանի եւ այլ երկիրներու հայ գաղութներուն: Ցոյց պիտի տրուի, թէ ինչպէս հայրենիքէն հարկադրաբար գաղթած հայ բազմութիւնները ապաստան գտած են բազմաթիւ երկիրներու մէջ, եւ արժանանալով հիւրընկալութեան, իրենց կարգին կարեւոր նպաստ բերած են տուեալ երկրի ժողովուրդին հոգեւոր եւ նիւթական կեանքին : Կայ նաեւ շքանշանին միւս կողմը: Օտար երկիրներու մէջ ապաստան գտած Հայերը շարունակ կապ պահած են մայր երկրին հետ եւ այս ձեւով օժանդակած եւ ծանօթացուցած հեռաւոր ազգերու կեանքն ու մշակոյթը :

Հայ գաղութներու պատմութեան լուսաբանութիւնը , անշուշտ, դժուար գործ մըն է, եւ կը կարօտի լուրջ աշխատանքի: Ասոր համար կապ հաստատուած է Լեհաստանի, Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ , Հունգարիոյ գիտնականներուն հետ, առանց խօսելու Վրաստանի, Ազրպէյճանի, Ուկրանիոյ եւ Ռուսաստանի գիտնականներուն հետ հաստատուած կապերուն : Ըստ երեւոյթին ժողովածուին հրատարակութիւնը սերտ կապերու մէջ պիտի դնէ նաեւ հայ եւ ուզբեկ պատմաբանները՝ Տաշքենդի, Սամարղանդի եւ Կեդրոնական Ասիոյ այլ հայկական գաղութներու պատմութիւնը լուսաբանելու համար :

Կաճառի ծրագիրներուն մաս կը կազմէ ի մէջ այլոց հայ դիւղացիութեան պատմութեան ուսումնասիրութիւնը: Թէեւ այս ուղղութեամբ բաւական աշխատանք կատարուած է, այսուհանդերձ մութ կէտեր դեռ շատ կան: Հայագիտութեան գանձարանին մէջ կարեւոր աւանդ մը պիտի ըլլայ Կաճառին կազմած «Հայ Կանոնագիրք»ի ժողովածուն : Այս ժողովածուն՝ առաջինը իր տեսակին մէջ կը հրատարակուի, մօտերս :

« Ս. Հ. »

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

Այնինչ ես կամենում եմ, որ Հայոց Աշխարհի բոլոր բերդերը լինեն քո ձեռքին՝ մեր հայրենին պաշտպանելու համար ... Այսու նախարարաց պէտք չէ թողնել ինքնագլուխ ...

Այստեղ Արշակն ուզեց հարցնել, թէ ինչ ազդեցութիւն ունի Գնէլը նախարարների վրայ եւ թէ նպատակայարմա՞ր է արդեօք Գնէլին թողնել Կավաշում. բայց աւելորդ համարեց, սպարապետը կարող էր կարծել, թէ ինքը վախենում է Գնէլից :

Թագաւորն ու սպարապետը խօսեցին երկար : Արշակը պնդում էր՝ ուժի զօրութեամբ նախարարներին ենթարկել արքունիքին, առնել նրանց բերդերը եւ զինական ուժը: Վասակը դարձեալ դէմ էր խստութեան. դա կը պառակտի Հայոց երկիրը, որ առանց այդ էլ միաբան չէ: Սպարապետը յայտնեց նաեւ այն կարծիքը, թէ երբ կառուցուի նոր բերդը՝ այնժամ նախարարները կը պատկառեն եւ Հայոց Աշխարհը կարող է հանգիստ լինել պարսից կողմից: Սպարապետի կարծիքն ուրախացրեց Արշակին, բայց եւ այնպէս նա կարեւոր համարեց բացատրել, թէ ինքը հետամուտ է այդ իսկ նպատակին. բերդը կառուցել պարսից ներխուժման մշտական ճանապարհի վրայ :

— Բարի է, արքայ, — ասաց Վասակը, — դա կը լինի ամրակուռ պատուարը մեր աշխարհի ապահովութեան :

Երբ սպարապետը հրաժեշտ առաւ եւ գնաց՝ Արշակը նորից մտածեց , թէ ո՞ր տեղից է արդեօք նախարարների յանդգնութիւնը եւ, երկար խորհելուց յետոյ , գտաւ դարձեալ , որ նրանց համարձակութիւն է ներշնչում անշուշտ Գնէլի ներկայութիւնը Կավաշում ... գուցէ եւ այդպէս վարւում են Գնէլի հետ, համախորհուրդ ...

Ի՞նչ պէտք է անել ուրեմն՝ արտաքսել Գնէլին, թէ բարեկամանալ ... Որի՞ն նախապատուութիւն տալ,— մտածում էր նա դարձեալ ,եւ մտածում էր երկար ու ոչ մի վճիռ չէր կարողանում ընդունել...

Եւ ահա, երբ միւս օրը առաւօտ Վարդ իշխանը մտաւ Թագաւորի առանձնարանը եւ Գնէլին արտաքսելու հրամանը տուեց արքային ստորագրելու, Արշակը գլուխը տարուբերեց .

— Հրաման պէտք չէ, իշխան: Կավաշ կը մեկնես առանց հրամանի :

Վարդը գունատուեց. ծանր, տհաճ առաքելութիւնը ուրեմն վիճակուեց իրեն, — մտածեց նա յուսահատութիւնից մի ոտքի յենուելով: «Ծանր մի առաքելութիւն՝ առանց գրաւոր հրամանի ... ուրեմն կարգադրութիւնը պիտի կատարէր բանաւո՞ր ... Դա կը լինէր արդէն առաւել դժուարին :

— Ծանր առաքելութիւն է, արքայ , — ասաց Վարդն ակամայ :

— Ոչ, իշխան, առաքելութիւնդ այս անգամին չի լինի ծանր :

— Ի՞նչպէս , արքայ, — դարձեալ ակամայ ելաւ Վարդի բերանից :

— Դու կը մեկնես Կավաշ այլ առաքելութեամբ :

Վարդի վախը փոխուեց տարակոյսի :

— Այո, կը մեկնես եւ Գնէլին իր հարսի հետ կը հրաւիրես Շահապիվանի տօնին: Ես կամենում եմ տեսնել նորան եւ անձամբ — անձին խօսել արքայազնի հետ: Անուհետ՝ կը լինի որսաղնացութիւն :

Այս անգամ Վարդի տարակոյսը փոխուեց զարմանքի : Որքան էլ թեթեւութիւն զգաց, բայց զարմացաւ Թագաւորի փոփոխամտութեան վրայ , — ի՞նչ էր կատարուել մի գիշերուայ մէջ, ինչո՞ւ էր արքան փոխել իր որոշումը, գայրոյթը դարձնելով ողորմածութիւն: Պարզուե՞լ էր նոր հանգամանք, թէ զղջացել էր իր խստագոյն հրամանի համար:

Թագաւորը շարունակեց .

— Մեկնելով Կավաշ, քեզ հետ, իշխան, կը տանես եւ նուէրներ արքայահօր համար, այն, ինչ ախորժելի է նրա ճաշակին , — կարգադրեց Արշակը վերջին անգամ :

Երբ Վարդը հրաժեշտ առաւ մեկնելու՝ նա ամենայն արագութեամբ դուրս եկաւ պալատից, մտածելով, թէ Թագաւորը յանկարծ նորից չփոխի իր որոշումը :

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Այրի Տիկին Մաննիկ Մինասեան իր Թոռնիկին անդրանիկ զաւկին ճիլիզարէթի ծննդեան առթիւ տասը Ն. Ֆ. կը նուիրէ Ս. Թէքէլիրեան սրահին։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՆՈՐ ՏԱՐԻԷՆ ԱՌԱՋ

Մեր բաժանորդներէն կը խնդրենք որ կանոնաւոր եւ կանխիկ վճարեն իրենց բաժնեգինները, առանց սպասելու մասնաւոր դիմումի։

Ընկերային եւ այլ տուրքերու վերջին յաւելումները պատճառ կը դառնան որ 1961 Յունուար 1էն, բաժանորդագրութեան եւ հատավաճառութեան պայմանները փոխուին։

Մինչեւ Դեկտեմբեր 31, 1960 վճարում ընողները կրնան բացառաբար օգտուիլ ներկայ պայմաններէն։

Շնորհակալութիւն մեր այն բոլոր բաժանորդներուն որ իրենց պարտաճանաչութեամբ կը դիւրացնեն վարչութեան գործը։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը՝ շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Յով–հաննէս Քօճապըյըքեանի նուիրած մեծաքանակ բրդեղէններն ու հագուստեղէնները։

ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Ֆրանսական Բանակի Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի, Նոյեմբեր 27, ժամը ճիշդ 14ին, իր կեդրոնատեղին՝

32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Հ. Յ. Դ. ԵՕԹԱՆԱՍՆԱՄԵԱԿԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ

Կը խօսի՝ Ընկ. ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Կազմակերպուած Ֆ. Կապ. Խաչի կողմէ՝
ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 29ԻՆ

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Հերթական խաւաճոյքը, Շաբաթ, Նոյեմբեր 26, ժամը 21էն սկսեալ,

LE NARCYS

2, Rue Quinault, Métro Cambronne

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Attractions **Bar**

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մայր Եկեղեցիի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ այս Կիրակի Ս. պատարագ կը մատուցանէ կաթող. Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ Գերաշնորհ Տ. Սերովբէ Եպիսկ. Մանուկեան, *իր քարոզը մասնաւորապէս յատկացնելով երջանկայիշատակ* Տ. Եղիշէ Արք. Դուրեանի *հարիւրամեայ եւ Թուրքիոյ Հայերու արդի պատրիարք* Ամեն. Տ. Գարեգին Արք. Խաչատուրեանի *ութսունամեայ* Յոբելեաններուն, *անդրադառնալով անոնց եկեղեցական եւ գրական գործունէութեան ու վաստակին։ Պատարագիչ սրբազանը պիտի կատարէ նաեւ* Զարխափանի *Նորակերտ մարմարեայ խորանին օծումը եւ կիսասարգաւագներու ձեռնադրութիւն։*

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՓՈԽՈՒԱԾ ԹՈՒԱԿԱՆ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ Ծնողաց Միութեան կազմակերպած տարեկան Տօնածառի հանդէսը տեղի պիտի ունենայ՝
Կիրակի, 11 Դեկտեմբեր

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ՏԱՐԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Թոքատի Հայր. Միութեան տարեկան խնջոյքը 27 Նոյեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, Խրիմեան սրահը, (Իսի լէ Մուլինօ, 2 Րիւ տը լա Տէֆանս)։

Կը նախագահէ Պ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ։

Կը խօսի Պ. Յ. ՀԻՍԱՅԵԱՆ։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

Կը մասնակցին.— Տիկիններ՝ Սրապեան, Գալայճեան, Օրիորդներ՝ Նախապետեան քոյրեր, Սմսարեան Թարոն։
Պ. Գարակէօզեան, Ս. Յակոբեան։

Մուտքը ազատ է։

Ոչ աճուրդ, ոչ հանգանակութիւն։

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մարսէյլէն ուղղակի Օտեսա, կամ աշխարհի որեւէ կողմէ նաւով, օդանաւով, երկաթուղիով, որեւէ ընկերութեամբ եւ նոյն գիներով։

Վճարումը՝ հոս կամ արտասահման։ Կ'ապահովենք վիզայի *գործողութիւնները* ձրի, *կ'ապահովենք նաեւ տեղերը ձրի։*

Դիմել՝

ԺԱՆ-ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆԻ

որ 35 տարուան փորձառութիւն ունի։

AMERICAN LLOYD

48, RUE DE LA RÉPUBLIQUE
MARSEILLE
Tél. : 20-47-22

Ամէն դիւրութեան համար, ամէն տեղէ դիմել Մարսէյլի հասցէին։

— Հ. Յ. Դ. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ստիպողաբար խմբական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ ենթակոմիտէի եւ խումբերու ընկերները։

ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ ՆՈՐ ԺԱՄԱՆԱԾ՝

ԸՆԿ. Յ. ՏԷՐ-ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

ՆԵՐԿԱՅ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ԱՅԴ ԺՈՂՈՎՆԵՐՈՒՆ։

ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ, այս Շաբաթ, ժամը 8·30ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՌՈՍՏՈՄ եւ ՌԱՖՖԻ, Երեքշաբթի (29 Նոյեմբեր) ժամը 8·30ին Բէժան սրճարանը.

ԱՐԱՄ։ Հինգշաբթի 1 Դեկտ. ժամը 8·30ին, Քոլոմպ, կայարանին մօտիկ սրճարանը։

ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲ, Ուրբաթ 2 Դեկտեմբեր, ժամը 8·30ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՎԱՐԴԱՆ, Կիրակի 4 Դեկտեմբեր կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն, ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 20·30ին, Օհանջանեան սրահին մէջ։ Շատ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԿՐԸՆՈՊԼ.— Հ.Յ.Դ. «Նոթնեղբայրեան»ի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, ղպրոցի սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ ետք, ժամը 15ին, Ահարոնեան ակումբին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ'ըլլան Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին ներկայացուցիչները։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մուրատ – Ռափայէլեան Նախկին Աշակերտաց Միութեան տարեկան պարահանդէսը, Յունուար 29ին։

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԿԻՐԱԿԻ 27 ՆՈՅԵՄԲԵՐ — DIMANCHE 27 NOVEMBRE 1960

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա և Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր., վեց 22Ն. Ֆր.
Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր.

36րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8961 — 36EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16րդ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4762

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԴԱՐՄԱՆԸ

Նոր սերունդի փրկութիւնը :

Ահա՛ օրակարգի հրատապ հարց մը, որուն շուրջ տարակարծութիւն չկայ, կը կարծենք, կրօնական ու քաղաքական տարբեր դաւանանքներու պատկանող Հայերու միջեւ :

Ցաւինք սակայն կեդրոն մը, որ ի սփիւռս աշխարհի ցրուած Հայերուն համար առաջնորդի դեր կատարէր եւ ծրագրուած աշխատանք տանէր՝ լաւագոյն արդիւնքներ ձեռք բերելու համար ազգապահպանման մարզին մէջ :

Կարքինք զանազան երկիրներու մէջ, որոնք միատեսակ պայմաններ չեն ներկայացներ վարչաձեւի, լեզուի, կրօնքի եւ բարքերու տեսակէտէն :

Լուրջ մտահոգութիւններ չունինք Միջին Արեւելքի մէջ : Մեր նորահաս սերունդը Իրանի, Իրաքի, Սուրիոյ, Լիբանանի, Եգիպտոսի, Յորդանանի, Կիպրոսի եւ Թուրքիոյ մէջ կը դաստիարակուի ազգային ոգիով : Այդ երկիրներուն մէջ ունինք հայկական դպրոցներ, — մանկապարտէզ, նախակրթարան եւ երկրորդական վարժարան : Տեղական բնակչութեան կրօնքը արգելք է խառն ամուսնութեանց : Ինչպէս անցեալին, ներկայիս ալ մզկիթները կարեւոր դեր մը կը խաղան մեր ինքնապաշտպանութեան պայքարին մէջ :

Պարագան նոյնը չէ արեւմուտքի մէջ, Պալքաններէն մինչեւ Ատլանտեանի ու Խաղաղականի ափերը : Վտանգը կը ստեղծուի աստիճանաբար, քանի կը հեռանանք արեւելքէն հասնելու համար ծայրագոյն արեւմուտք :

Յունաստանի երեսուն հազար Հայութեան թիւը երկու երրորդով պակսած է վերջին աշխարհամարտէն ի վեր, հայրենադարձի եւ արտագաղթի հետեւանքով : Մնացորդացը գերմարդկային ճիգեր կը թափէ փրկելու համար նոր սերունդը, ազգային դպրոց ու եկեղեցի պահելով, դժնդակ պայմաններու տակ :

Պուլկարիա եւ Ռումանիա հետզհետէ կը կորսնցնեն իրենց ազգային դիմագիծը՝ որ վարչաձեւի հաստատումէն ի վեր : Աղբիւր մնալու տխուր հեռանկարը մեր աղջիկներն ու աղջիկները կը մղեն դէպի օտար վարժարաններ, որոնք ամէն երաշխիք կ'ընծայեն ապագայ փայլուն ասպարէզներու համար :

Ի դէպ, փակագծի մէջ ըսենք նաեւ, որ Հայաստանի մէջ անգամ նոյն մտահոգութիւնը դէպի ռուսական դպրոցներ կ'ուղղէ աշակերտներն ու աշակերտուհիները : Լաւագոյն պարագային անոնք կը ստիպուին հայերէնէն աւելի ռուսերէնին ուժ տալ հայկական դպրոցներուն մէջ, կարենալ գործ ճարելու համար Խորհրդային Միութեան անսահման տարածութեանց մէջ, երբ Հայաստանի նեղ սահմաններուն մէջ հնարաւորութիւն չեն ունենար իրենց մասնագիտութեան յատուկ պաշտօն մը գտնել :

Ռուսախօսութիւնը ընդհանրացած է այդ երկրի նոր սերունդին մէջ, ինչպէս որ հաւաստեն ականատես եւ ականջալուր վկաներ :

Անցնելով Ֆրանսա, զաղտնիք մը յայտնած չենք ըլլար, երբ հաստատենք որ ամէն օր մեր աչքին առջեւ կը տեսնենք ընտանեկան ջարդին աւերները, — հայերէն լեզուի անտեսում ու կորուստ, խառն ամուսնութիւններ եւ ուծացում, ազգային ոգիի թուլացում եւ հայութենէ հրաժարում :

Նոյն երեւոյթը՝ հիւսիսային եւ հարաւային Ամերիկայի մէջ, տասնել կամ նուազ սաստկութեամբ : Միացեալ Նահանգներու մեր հայրենակիցները լեզուի կորուստը կ'ուզեն դարմանել՝ նոր սերունդի կապելով եկեղեցիին :

Եւ ահա՛ տարիներէ ի վեր եկեղեցաշի –

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԷՆ ՏԸ ՍԵՐԻՆԵԻԻ հարցաքննութիւնը կը շարունակուի : Էքօ տ'Ալժէի տնօրէնը շատ դիւրին պաշտպանողական մը կըրցաւ ընել Ուրբաթ օր, երբ կ'ամբաստանուէր 136 յօդուածներու եւ խմբագրականներու համար որոնք բոլորն ալ գրաքննութեան ենթարկուած են : Տը Սերինեի կ'ամբաստանուի նաեւ հրատարակուած զեկոյցներու համար որ Ֆրանսական կիսապաշտօնական գործակալութեան կը պատկանին եւ թերթին տնօրէնը կը պոռայ.— Բայց Ֆրանս – Փրէսը ազատ է իսկ ես կ'ամբաստանուիմ » : Էքօ տ'Ալժէի տնօրէնը խմբագրական մը գրած է.— « ՄԱՍԻՒ» այն օրը երբ այս վերջինը պաշտօնանկ կ'ըլլար, երբ դիտողութիւն կ'ըլլայ այդ գրութեան համար, տը Սերինեի կը պատասխանէ «վրդովուած եմ որ ամբաստանեալ կողմը այդ յօդուածը խնդրոյ առարկայ կ'ընէ : Մէկ տող չեմ հաներ, Շալ եւ Տըլուվրիէ չնորհաւորեցին զիս : Առանց Մասիւի, տը Կոլ իշխանութեան գլուխ չէր ըլլար, հոս, այդ կէտը կը մոռնան : Ցորչափ Մասիւն հոն էր, ժողովուրդը յաղթած էր ահաբեկիչներուն » :

ԹՈՒՆՈՒԶԷՆ հասած լուրի մը համաձայն, «Ալժերիոյ Աժ. կառավարութիւնը» վստահութիւն չունի Զօր. տը Կոլի ծրագիրներու գործադրութեան վրայ : «Համաձայն ենք Զօր. տը Կոլի շօշափելը նստելու, բայց ոչ աչքերնիս գոց» :

ՏԸՊՐԷԻ եւ Թուլ տը Միւրվիլի այցելութեան առթիւ ուսանողներ ցոյցեր կատարած են Հռոմի մէջ, մէկ մասը՝ «Ալժերական Ալժերիա» իսկ միւս մասը՝ « Ֆրանսական Ալժերիա» պոռալով : 12 ուսանողներ ձերբակալուած են : Հռոմէն ետք, Տըպրէ Մաւրիտանիա մեկնած է ներկայ գտնուելու՝ անկախութեան հանդիսութեանց :

ՓԱՐԻԶԷՆ անցած է Քոնկոյի նախագահը՝ Քազավուպու, որ Նիւ Եորք կը մեկնի մասնակցելու համար ՄԱԿի ժողովին, ուր քննութեան պիտի առնուի, անգամ մը եւս, Քոնկոյի կացութիւնը :

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ նորընտիր նախագահին կինը՝ Ժաքըլին մանչ զաւակ մը ունեցաւ, առջի օր : Անունը դրած են Ճոն – Ֆիցճերալտ :

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ նորընտիր փոխ նախագահը Ճոնսըն, Լոնտոն հասաւ, ուր տեսնուեցաւ վարչապետ Մաքմիլընի հետ :

ԱՆՏԵՐՍԸՆ եւ Տիլըն որ Լոնտոն են Պոն եկած էին նիւթական կարեւոր մասնակցութիւն մը ապահովելու նպատակով, Եւրոպայի Ամերիկացիներուն համար, Ուաշինկթըն վերադարձած են առանց դրամի, բայց խոստումներով : Զախողութեան պատասխանատու կը նկատուի Անտերսըն :

ՀԱՆՈՎՐԻ ընկերվարական համագումարին փակումին, Պերլինի քաղաքապետը՝ Վիլի Պրանտ, պաշտօնական թեկնածու նշանակուեցաւ վարչապետութեան :

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՆՈՒԹԵԱՆ արշաւ մըն է որ սկսած են երկու ճակատներն ալ, հարիւր հազարաւոր տոլարներ յատկացնելով այդ նպատակին, իբրեւ գերագոյն միջոց նոր սերունդի փրկութեան :

Կ'անտեսեն հայկական վարժարանը :

Այն աստիճան, որ կիրակնօրեայ դպրոցներուն մէջ իսկ դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան անգլերէնով :

Կիսամիջոցներ են ասոնք, կոչուած քանի մը տարիով երկարելու հիւանդին կեանքը :

Դարմա՞նը :

Ազատ եւ անկախ Հայաստանի ստեղծումը եւ զանգուածային հայրենադարձ :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ԵԱՍԸ ԱՏԱՅԻ ԴԱՏԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Պոլսոյ թրքական թերթերը կը գրեն թէ Եասը Ատայի ծանօթ դատավարութիւնները պիտի տեւեն մինչեւ գալ տարի Մայիս 27,— Փարիզի փէրմանան սենէմաներուն պէս : Եւ ետտաբրբրական ի՜նչ նիւթեր կուտան, բարեր, բարբառներ, եազարումէկ գիշերներու նոր դըրուագներ : Ցաւալի զուարճալի : Ահաւասիկ Թուրք մըն է որ կը նկարագրէ Սեպտեմբերեան գիշերներու Իզմիրի ներսնեբուն դատավարութիւնը :

— Ցեսմիջօրէի դատավարութիւնը շատ զուարթ անցաւ : Թէ՛ վկաները աւելի հետաքրքրական էին, եւ թէ վկայութիւնները աւելի յստակ էին :

Արիֆ Պարթու մտէն հեռեւած էր Իզմիրի դէպքերուն : Կարծես ճմլեց նախկին կուսակալ Հատըմլըն, Ջուրը հանեց եւ դատարանի նախագահին առջեւ սրսկեց : Դեմոկրատ երեսփոխներէն ելեկտրագործ Իսմէթ Ուչ բազմութեան մը գլուխը անցնելով՝ հելլէն տաղաւարը կրակի տուեր էր : Կուսակալ Հատըմլը քանդիչներու ուսերուն վրայ շրջեր, հրդեհը զուարթ դէմքով մը դիտեր, ոստիկաններուն « Մի խառնուիք» ըսեր է : Յետոյ քալեր է դէպի հելլէն հիւպատոսարան, զոր հրկիզեր են քանդիչները : Կուսակալը դիտեր է այդ հրդեհի տեսարանը «հպարտութեամբ ըրը յանձնառուի մը՝ որ ստանձնած է աւերումի գործը» : Մինչ կուսակալը քանդիչներու ուսերուն վրայ կը շրջէր յաղթական կերպով, ժամուլի լուսանկարիչները պատկերը քաշել ուզեր են : Հատըմլը ոստիկաններուն պոռացեր է. «Հալածեցէք սա բոզի զաւակները » :

Այս խօսքը լսելով, ամբաստանեալ Հատըմլը ակնարկ մը ուղղեց դէպի լրագրողները, որոնք կը ժպտէին եւ կը խորհէին թէ Հատըմլըին բուն մայրը ինչ վիճակի պիտի մատնուէր արդեօք դատավարութեան վախճանին :

Հատըմլըին փաստաբանը վկային անցեալը հարցուց : Վկան 219 անգամ դատարանի յանձնուեր է Պայարի եւ Մենտերէսի դէմ անուանարկութիւն ընելու յանցանքով : Ամէն անգամուն ալ անպարտ արձակուեր է :

Վկայ Պահրիյէլի Իսմայիլ քըքիջներու տեղի տուաւ դատասրահին մէջ : Իսթանպուլի համբաւաւոր ետապատայրներէն է : Երկու մեթր հասակ, լայն ուսեր, ծայրերը վար ինկած պեխեր : Տղամարդու պէս խօսեցաւ Պահրիյէլի Իսմայիլ : «Կատարելապէս կանխապատրաստուած էր դէպքը» ըսաւ : Զէնքը արեւելեան նահանգները ղրկեր են այս պատճառով : Բայց ինք յանցանք չունի եղեր : Միայն զուարճն առջեւէն անցնողները դիտեր է Սեպտեմբերի գիշերը : Միայն դիտեր է : Եւ աչքերը են դիտելուն համար : Աքսորավայրէն ձանձրացեր է, Պոլիս խոյս է տուեր, ու դարձեալ ձերբակալուեր է : Տավուտփաշայի զօրանոցը նետեր են զինք : «Կոնակ» չունենալուն պատճառով, ինը ամիս մնացեր է բանտը : Մինչդեռ դեմոկրատները նամակներ գրելով ազատ կ'արձակուէին եղեր : Պահրիյէլի Իսմայիլ ամբաստանեալներուն կողմը նայելով.

— «Աստուծմէ գտնան» ըսաւ :

Վկայ չարժավար Փրենս Մուշթաքն ալ եապատայը տղայ է : Ան ալ 2-5 ամիս պառկեր է : Պատմեց թէ ի՛նչ ըսեր է Զօր. Աքնոզին Տավուտփաշայի զօրանոցը այցելած օրը : «Ով որ յանցաւոր չէ, թող մասը վերցնէ» ըսեր է զօրավարը : Միայն երկու հոգի մասը չէ վերցուցեր. Զօրավարը առաջինին հարցուցեր է.

— Դուն ի՞նչ կըխր :

— Ես Հաճօփուլօսին տանը տակնուվրայ ըրի :

Աքնոզ երկրորդին հարցուցեր է : Անիկա անվեհեր տարիքոտ Ալպանացի մըն է, որ պատասխաներ է.

— Դուք զրկեցիք պոէ, յետոյ մեզ հոս նետեցիք :

— Եթէ զրկեցինք, ձեզի չըսինք որ հաւարամեայ քահանաներու գերեզմանները բանաք եւ ոսկորները կոտրէք :

Ալպանացին փոխադարձեր է :

— Ազգային զայրոյթի պոռթկումն ալ այսպէս կ'ըլլայ պոէ :

ՄԵՆՏԵՐԷՍ... «ՍՈՒՔԱՔ ՉԱՓՔԸՆԸ »

Մենտերէսի ապօրէն պաշկի դատը վերջ գտաւ : Վճիռը յառաջիկային : Այս դատին ընթացքին, ընդհ. դատախազ Ֆահրէտտին Էօզթիւրք խօսք առնելով ըսաւ .

— 1946 տարին ենք : Մենտերէս որ համեստ ընտանեկան կեանք մը կ'ապրէ, Թուրք ազգին ժողովրդավարութեան հանդէպ ունեցած սէրը շահագործելով իշխանութեան գլուխ կուգայ ու իր լքէ պարզունակ կեանքը եւ կիներու հետ շըռայլութեանց անձնատուր կը վաղնայ :

« ՍՈՒՔԱՔ ՉԱՓՔԸՆԸ»

Երբ ընդհ. դատախազը «սոքաք չափքընը» անուանեց Մենտերէսը, ծիծաղներ բարձրացան սրահէն : Մենտերէս ջղագրգռուեցաւ, գոյնը քանիցս փոխուեցաւ, բայց առանց գլուխը դարձնելու, շարունակեց դատաւորներուն նայիլ :

Ընդհ. դատախազը պատմեց թէ Մենտերէս պաշտօնական ինքնաշարժով Այհան Համըմի տունը կ'երթար եւ քոմիսէրը պահակ կը սպասցնէր դրան առջեւ :

— Նուազագոյնը՝ իբրեւ մարդ վարչապետ մը կը սպասուէր յարգել Թուրք բարոյականի կանոնները :

Ընդհ. դատախազը ընդգծելէ ետք թէ խլամութիւնը անհաշտ է ամուսնացած մէկու մը կենակցութիւնը հոմանուհիի հետ ըսաւ .

— Մենտերէս յաճախ առանց «ապտէս » առնելու, հոմանուհիներէն մէկուն անկողնէն ելլելով Էյուպ Սուլթան այցելել կ'երթար : Արդեօք հոգեկան ո՞ր ախտավարակ վիճակին հետեւանք էր պետութեան զաղտնի փաստաթուղթերը պահել յատուկ արկղի մը մէջ եւ «պատմական յիշատակներ կը պարփակէ» պիտակը փակցնել, բայց մէջը պահել կնոջական ճերմակեղէններ ու վրան – բաց նկարներ, որմեցմէ իւրաքանչիւրը մեղքի մը ապացոյցը կարելի է նկատել : Թերեւս դեռ այս մարդուն արժէք ընծայող մարդիկ գտնուին, որոնք «ասոնք անհատական կեանքը կը շահագրգռեն, ո՞վ կը խառնուի, ամէն մեծ մարդ ալ այսպիսի բաներ ըրած է» ըսելով պիտի փորձեն արդարացնել զայն : Բայց անոնք երբեք Մենտերէսի պէս չէին պնդած թէ մարգարէ են :

Ընդհ. դատախազը յետոյ Մենտերէսի ու Տոքթ. Ֆահրի Աթապէյի համար հինգ տարիէն տասը տարի բանտարկութեան պատիժ պահանջեց :

ՄԵՆՏԵՐԷՍԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Մենտերէս կամաց կամաց տեղէն ելաւ եւ դէպի միքրոֆոն յառաջացաւ : Ձայնը թեթեւօրէն կը դողար : Նոթերուն վրայ աչք մը նետելէ ետք անդրադարձաւ ընդհանուր դատախազին ամբաստանութիւններուն : Նախ խստիւ մերժեց այն ամբաստանութիւնը թէ Այհան Այտանը գլխէ հանած է եւ զայն ամուսնալուծուելու մղած : Յետոյ շարունակեց .

— Գուրան կարդացեր եմ, չեմ կարդացեր, առանց ապտէսի կարդացեր եմ : Մարդուն եւ Աստուծոյ փոխյարաբերութիւնները այստեղ իբրեւ փաստ ինչ բանի կը ծառայեն, անպայման զիս դատապարտել տալ : Գալով զուեթ շարժելու խնդրին, բոլոր ասոնք ենթայական են, դատին հետ կապ չունին : Այսօր ընդհ. դատախազի աթոռը գրաւող բարեկիրթ, փափկանկատ անձը բարձր. հարցաքննիչ մարմնին մէջ

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՄԵՐ ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ՎԷՃԵՐԸ

ՅՈԲԵԼԵԱՆ ԲԱՌԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Ե.

Վերադառնանք բուն վէճին:

Հայ լեզուի մէջ եա *երկբարբառը կը* ներկայանայ, *(միշտ աչքի առջեւ ունեցէք* յոբելեան *բառին պատկերը)*.

1.— *Բառերուն վերջը՝ բաց վանկով :* *Օրինակ՝* հրամայեա, ողորմեա: *Աշխարհաբարի մէջ՝ այս երկբարբառը կը կրէ ձայնափոխութիւն մը եւ կ՚առնէ* հրամայէ, ողորմէ *ձեւը:*

2.— *Բառերուն վերջը՝ կիսաձայնաւորով փակուած: Օրինակ՝* աշտեայ, ափեայ, միջօրեայ: *Աշխարհաբարի մէջ՝ կը կրէ նոյն ձայնափոխութիւնը եւ կ՚առնէ* աշտէ, ափէ, միջօրէ *ձեւը:*

Նման վերջավանկով բառերը ածանցումի ժամանակ եւս կը կրեն նոյն ձայնափոխութիւնը: Օրինակ՝ քրիստոնեայ — քրիստոնէութիւն: *Նոյնպէս գրաբար հոլովման ժամանակ, ինչպէս՝* պաշտօնեայ-պաշտօնէի, Հրեայ — Հրէի:

3.— *Բառերուն վերջը՝ բաղաձայնով փակուած: Օրինակ՝* սարեակ, ադօթքեար, բարեաւ, սիրեաց: *Աշխարհաբարի մէջ՝ նոյն երկբարբառը կը նետէ այբը, ինչպէս՝* սարեկ, ադօթկեր, բարեւ, սիրեց:

Իսկ հակականոնական ձեւով.—

Ա.— Երբեմն այբին տեղ՝ նետուած է եչը: *Օրինակ՝* իրեար *դարձած է* իրար: *Բայց բարդութեան ժամանակ՝ դասական ձեւ կ՚առնէ, կը նետէ այբը եւ* եա *կը կանչէ եչը, ինչպէս՝* իրերայաջորդ:

Բ.— Երբեմն եա *երկբարբառը կը կրէ ամբողջական ձայնափոխութիւն մը եւ կը դառնայ* Է՝ *բաց վանկով բառերու կրած ձայնափոխութեան նման: Օրինակ՝* խարտեաշ — խարտէշ, *ճիշդ ինչպէս* ընկեաց — ընկէց: *Ահա* խարտիշագեղ *բառին սխալ կազմութեան ծագումը: Ուղիղ ձեւերն են* խարտեաշ *եւ* խարտեշագեղ:

Եւ այժմ վէճին փուշին դիմաց:

Նոյն յանգային երկբարբառը, եա, *երբ կը փակուի* նու *տառով, ինչպէս՝* եան, *կը ստեղծէ բարդ ու չփոթեցուցիչ երեւոյթներ: Օրինակ, ճիշդ ինչպէս* սարեակ *կ՚ըլլայ* սարեկ, *նոյն ձեւով* ցորեան *կ՚ըլլայ* ցորեն, *կամ* ատեան *կ՚ըլլայ* ատեն: *Ոչ ամէն նման բառ:*

Վասնզի ... հակականոնական է այս վերջին կազմափոխութիւնը: Արդարեւ կը խոցէ հայ լեզուին յատուկ սեպուհ օրէնք մը, որ կը հրահանգէ բառերու վերջավանկին մէջ եչ *շղնել* նու *տառէն առաջ, այլ՝* Է: *Օրինակ՝* ապաւէն, պարէն, ամօրէն, ոսկեղէն, ծուէն, եբրայերէն, ամէն *(*):*

Այսպէս, սկզբնաբար պատեէն *բառը կը գրուէր* պատենեան, *որ չէ դարձած* պատեն: *Սկզբնաբար* ծակոտկէն *բառը կը գրուէր* ծակոտկեան, *որ չէ դարձած* ծակոտկեն:

Արդ, բոլոր այն բառերը, որ էն *կը վերջանան, հոլովումի, ածանցումի կամ բարդութեան մէջ կը կրեն նոր ձայնափոխութիւն մը,* են *կամ* ին,— պարէն — պարենաւորում, ապաւէն — ապաւինել, ոսկեղէն — ոսկեղինիկ:

Գալով յոբելեան *բառին, «որպէս թէ ուղղականն ըլլէ* յոբելէն», *ինչպէս կը գրէ Բագրատունի, հոլովումի կամ ածանցումի ժամանակ՝ կը կրէ նոյն ձայնափոխութիւնը,* յոբելինի, յոբելինաւ, *երեւոյթ մը որ հակականոնական է, ամկօրէն, բայց երբեք դասական:*

Միայն յոբելեան *բառը չէ որ կը կատարէ նոյն անհարազատ եւ խորթ հոլովական ընթացքը,— ունինք* ներբողեան *բառը, (ըստ իս՝* յոբելեան *բառին վրայ ձեւուած, Թարգմանաբար կամ Թելադրաբար), որ տուած է* ներբողինի *կամ* ներբողինօք *հոլովաձեւերը, բայց տուած է նաեւ* ներբողենի *ձեւը: Առաջին երկուքը՝ սխալ, վերջինը՝ ուղիղ:*

Ծոխացնելու համար հոլովական այս սխալներուն ցանկը, ահաւասիկ օրինակ մըն ալ մեր պատմահօր գիրքէն,— ընդօրինակողը գրեր է «Վահանայ Առաւեղինի» (Խոր. Գ. 45), կարծես ուղղականն ըլլար Առաւեղէն, այլ ճիշդն է Առաւեղեան: Յետոյ ընդօրինակողին խելքը գլուխը գալով, նոյն սխալին քովիկը հոլովեր է «Աշխադարայ Դիմաքսենի», սեռական հոլով Դիմաքսեան անուան:

Այս օրինակները կը հաստատեն թէ հարկ չկայ յոյնարէնի եւ լատիներէնի օգնութեան դիմելու՝ պաշտպանելու համար յոբելինի *հոլովական սխալ ձեւը, սեռական հոլովի վրայ բարդութիւն չինելու հրահանգներով:*

×

Բայց ի՞նչպէս կազմուած է եւ ե՞րբ կազմուած է յոբելեան *բառը: Որքան ալ հետաքրքրական ըլլայ քննել* եան *ածանցին իմաստաբանական երանգները (դըլ-խաւորաբար իբրեւ սեռականակերտ եւ յոգնականակերտ), այստեղ* եայ *ածականակերտն է որ տուած է* եանը:

Երկրորդ հարցումին ի պատասխան՝ պէտք է ըսել թէ ոսկեդարեան բառ չէ: Ատիկա հաստատելու համար էր, որ նախ ուզեցի ցոյց տալ թէ եբրայական մատենագրութեան մէջ անգամ յետսամուտ է յոբէլ *բառը:*

Հայերէն Աստուածաշունչ Մատեանին մէջ, (Համարաբբառը չունի), մէկ անգամ միայն գործածուած է, գործիական հոլով,— յոբելեաւ (Ա. Մնաց. ԺԵ. 28): *Ուշադրութի՛ւն, այստեղ ոչ եբրայերէնը կը գործածէ այս բառը, ոչ ալ յունարէնը, ոչ ալ լատիներէնը կամ այլ լեզուով Թարգմանութիւն: Եբրայերէնը ունի* շոփար: *Հայ ընդօրինակողը ջնջեր է փողը կամ շեփորը, տեղը դրեր է* յոբէլ *(**):*

Ապացոյց որ ոսկեդարեան չէ:

Կ՚ուզէի դիտողութիւն ընել « յոբելեաւ» ձեւին համար՝ նախընտրելով «յոբելիւ» ձեւը, բայց երբ Սիրաքի մէջ տեսայ ... «կնեաւ չարեաւ» հոլովաձեւը (իմաստ. ԽԲ. 6), *լեզուս ներս քաշեցի՝ խոհեմութիւն համարելով սրբագրութիւնը Թողուլ ոսկեդարապէտներուն:*

Այսուհանդերձ, ապացոյց որ ոսկեդարեան չէ:

Աճառեան կը կարծէ թէ ուղղական ձեւըն է ... յոբելի: *Ծիծաղ միայն կը պատճառէ ամէն փորձ որ իրականութիւնը կը փնտռէ ընդօրինակութեանց մէջ, բայց ոչ պատմութեան մէջ: Ըստ Բագրատունիի՝ ուղղական ձեւն է* յոբէլ *կամ* յոբելեայ, *որ առած է մակբայաձեւ գործիական հոլով,—* յոբելեաւ: *Իմ գիտցածս այն է թէ ընդօրինակողը Յեսուի գիրքին մէջ, մեկնողական նպատակով, «փող եղջերեայ» բառերուն քով աւելցուցեր է «յոբելեան», փոխանակ գրելու «յոբելեայ», յետոյ հոլովեր է «յոբելինաւ», փոխանակ գրելու « յոբելեաւ », ինչպէս այլուր, կամ «յոբելիւ»:*

Ապացոյց որ այս ամէնը չի կրնար ըլլալ ... ոսկեդարեան:

Կը հետեւի թէ համբակ ընդօրինակողներու ժամանակաշրջանին, Ը. դարէն շատ ու շատ ետքը, յոբէլ *ու* յոբելեանը *կը շփոթուէին դեռ մէկը միւսին հետ, Աստուածաշունչ Մատեանին լուսանցքին վրայ կամ բնագիրէն ներս:*

Լուսանցագրութեան մեղքը կը նշմարուի նաեւ եբրայերէն բնագրին մէջ: Քերէն բառը, որ կը նշանակէ փող (***), կցուած է յոբէլ *բառին, որ նոյնպէս կը նշանակէ փող՝ ըստ առաջին բանասէրներուն* (Ելս. Զ. 5), *մինչ այլ տեղ առանձին է* յոբէլ *բառը* (Ել. ԺԹ. 13): *Արդ, պէտք է գիտնալ թէ Յեսուի գիրքը գըրուած է շատ ուշ,— դիւցազներգութիւն մը, որու շարահիւսութեան մէջ կը ցոլան կախարդական աւանդութիւններ (շրջանակ գծել քաղաքին շուրջ՝ փորձանելէ առաջ) եւ այլ յաղթերգութիւններ, մինչ հնագիտական նորագոյն պեղումները կը հաստատեն թէ Յեսու գործ չէ ունեցած Երիքովի հետ, իր կործանած քաղաքն է միայն Գայինի:*

Որպէսզի չափով մը ամբողջացնեմ յոբելեան *բառին պատմութիւնը, հուսկ ուրեմն կ՚արձանագրեմ այստեղ թէ գոյութիւն ունի* Գիրք յոբելենից *խորագրեալ մատեան մը, եբրայերէնէ յունարէն եւ եթովպերէն Թարգմանուած՝ ի հնումն: Այժմ կայ Ֆրանսերէնն ալ (ունիմ այս վերջինը): Կը կոչուի նոյնպէս* Փոքր Գիրք Ծննդոց, *որովհետեւ Եբրայեցւոց պատմութիւնն է, Աստուածաշունչ Մատեանի եւ այլ կարգի գրոյցներու հաւաքածոյ: Իբր թէ Քրիստոսէ առաջ գրուած: Յոբելեաններու գիրք կոչուած է, որովհետեւ յիսնամեակներու կը բաժնէ ամբողջ պատմութիւնը: Ուրեմն բառը ոչ մէկ կապ ունի Մովսիսական օրէնքներուն հետ: Ապացոյց մըն եւս թէ բառը կարծուածին չափ հին չէ:*

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(Վերջ)

Յ. Գ.— Հայաստանի մէջ «յոբելեան» բառին ածանցումը սովորութիւն է կատարել առանց սղումի,— կը գրեն *յոբելեանական*: Շատ կը զարմացնէ այս պարագան, որովհետեւ արեւելահայերէնը սղում կը կատարէ նոյնիսկ անուններու մէջ, (կը գրեն՝ *Ներսիսեան, Յովհաննիսեան*): Ժամանակ մը Հ. Հացունի խաղում կը կատարէր մականուններու մէջ հոլովման պարագային, *Զօպանեան* — *Զօպաննենի*:

(*) Բացառութիւն՝ երեք տառանուններ,— *բեն, կեն, մեն*: Նաեւ բայերու սահմանական եղանակ ներկայ Գ. դէմք, — *կը զարնեն*: Բացառութիւն՝ *գեհեն* բառը, որ եբրայերէն է, *կէհինոմ*, արաբերէն՝ *ճէհէննէմ* (նոյն բառն է), բայց մեր մատենագրութեան մէջ գրուած է նաեւ *գեհեան*: Կանոնին կարեւորութեան նայելով,— երբ նոր տառին կը յաջորդէ բաղաձայն մը եւս, է չի դրուիր այլեւս: Բացառութիւն՝ *ձէնջ, մէնջ, հէնց* բառերը եւ են վերջաւորութեամբ բառերու ուղղական եւ հայցական հոլով յոգնակին,— *օրէնք, զօրէնս*:

(**) « Յոբէլ » բառը հինգ անգամ գործածուած է յունարէնի մէջ իբրեւ անձնանուն (Դատ. Թ. 26), ուր ոչ եբրայերէնը կը գործածէ, ոչ ալ լատիներէնը, հայերէնը, անգլերէնը, գերմաներէնը, ֆրանսերէնը: Այս պարագան կարեւոր է անոր համար որ Հայաստանի բանասէրները կը կարծեն թէ հայերէն թարգմանութիւնը կը հետեւի յունարէնին:

(***) Եբրայերէն *քերէն* (եղջիւր) եւ *քարան* (ճառագայթ) բառերու շփոթութենէն ծագում առած է ... կոտոշաւոր սխալ մը, որ Մովսէսի ճակտին վրայ կը դնէ երկու եղջիւր: Արդարեւ Աստուածաշունչ Մատեանի լատիներէն թարգմանութեան մէջ գրուած է թէ Մովսէսի ճակտին վրայ եղջիւրներ կը տեսնուէին՝ երբ կ՚իջնէր Սինայի լեռնէն (*Ել. ԼԴ.* 35): Այս վկայութենէն ներշնչուած՝ նկարիչները կոտոշաւոր ցոյց կուտան Մովսէսը: Հայերէն թարգմանութիւնը կուտայ. «Փառաւորեալ էր տեսիլ գունոյ երեսաց Մովսիսի »: Կ՚ակնարկուի այն լոյսին, զոր ստացած էր Մովսէս՝ նայելով աստուածային լոյսին: Ոմանք կ՚ըսեն թէ եղջիւր եւ ճառագայթ նոյն ծագումն ունին, այն պատճառաբանութեամբ թէ ճառագայթը կոտոշի ձեւ կ՚առնէ՝ երբ կը ցոլանայ, բայց ինչո՛ւ կը գրուի *տուէլով*, (յոգնակիի ձեւ մը, որ երկուք ցոյց կուտայ,— հայերէնը չունի այս յոգնակին):

×

Կ՚անցնէի անհոգ, երբ տեսայ անփոյթ,
Ոսկի աղտի մէջ մարդկային մի գանգ,
Եւ այն գանգի մէջ տեսայ մի արտոյտ.
Որ թռաւ ... թողեց ձագերին մենակ:

— Օ՛, ողջոյն,— ասի,— ով մարդ, օ՛, ողջոյն,
Գանգդ անգամ դուռ է բացում կեանքի,
Եւ օրհնում եմ քեզ, ո՛վ ունայնութիւն,
Որ մահդ բոյն ես դարձրել կեանքի:

Մինչ որքան ապրող գանգեր աշխարհում,
Աշխարհին որքան մահեր են բերում ...

×

Երբ շոյում էիր իմ սեւ մազերը
Սպիտակ էիր սեւի մէջ փնտռում,
Մէկ — մէկ համբուրում իմ սեւ մազերը՝
Ու ցնծում էիր, որ չէիր գտնում:

Բայց գտար մի օր վշտագոյժ մի մազ
Եւ ես զգացի թախիծն աչքերում, —
—Ասացի՝ մի՞թէ ինձ կը մոռանաս,
Ա՜խ, մի՞թէ էլ չես շոյելու այսպէս
Երբ սպիտակեմ Մասիս սարի պէս:

Բայց խռաչեցիր թէ՝ ինչ էլ լինի՝
— Ո՞ր Հայը սրտից Մասիս կը հանի,
Ո՞ր Հայը, իմ սէր, եթէ Հայ է նա,—
Միայն թէ սէրդ թող չծերանայ ...

ՅՈՎՀ. ՇԻՐԱԶ

ՕՏԱՐ ԷՋԵՐ

ՔԱՒԱՐԱՆԻ ՀՈԳԻՆԵՐԸ

Եթէ ջերմեռանդ հաւատացեալ մը եղած ըլլայի, իմ այս տարօրինակ վիճակս պիտի նկատէի իբրեւ վերէն եկած երկնային ազդարարութիւն մը:

Բոլոր ներկաները, մանաւանդ Տոն Ժուան, չափազանց զարմացան երբ լսեցին Տոն Կարսիան որ երկինքէն կը ճառէր, բան մը որմով բնաւ չէր զբաղած ան ցարդ: Եւ կամ, կը խորհէին անոնք, Կարսիայի խօսքերը ունէին երկինքը ծաղրելու բնոյթը:

Տեսնելով որ իր շուրջիններէը կը ժըպտէին իր ըսածներուն վրայ, անապարծութեան զգացումէ մը մղուած, Տոն Կարսիա աղաղակեց.

— Ոչ ոք Թող տարուի խորհելու թէ կը վախնամ Հոլանտացիներէն, Աստուծմէ եւ կամ սատանայէն: Ոչ, այս երեքին հետ ալ ես իմ հաշիւներս ունիմ կարգադրելիք:

— Մէկ կողմ Թող Հոլանտացիները, բայց վախցիր Աստուծմէ եւ սատանայէն, գոչեց վաղեմի կապիտան մը, որուն սուրին երախակալին վրայ համրիչ մըն էր կախուած:

— Ի՞նչ վնաս կրնան հասցնել ինծի, հարցուց Տոն Կարսիա: Կայծակը չի կըրնար հարուածել այնքան ճշգրտութեամբ, որքան թողոքականի մը հրացանը ...

— Իսկ հոգի՞դ, ըսաւ ծերունի զինուորականը, խաչակնքելով:

— Ա՜հ, հոգի՞ս: Ամէն բանէ առաջ հարկ է վստահ ըլլամ թէ հոգի՝ մը ունիմ: Ցարդ ո՞վ ըսած է ինծի թէ հոգի մը ունիմ: Քահանաննե՞րը: Գիտէք որ հոգիի այս գիւտը իրենց կ՚ապահովէ աղուոր եկամուտները եւ բնաւ չեմ կասկածիր թէ իրենք են միայն անոր գիւտարարները, ճիշդ այնպէս, ինչպէս ծաղարաններու մէջ կարկանդակներ կը պատրաստուի՝ վաճառուելու համար ...

— Տոն Կարսիա ձեր վախճանը շատ գէշ պիտի ըլլայ, ըսաւ կապիտանը, այս տեսակ խօսակցութիւնները բոլորովին անտեղի են, այն ալ խրամի մը մէջ:

— Խրամի մէջ թէ այլուր, ես կ՚ըսեմ այն ինչ որ կը մտածեմ: Բայց կը լռեմ, որովհետեւ կը տեսնեմ թէ ընկերոջս Տոն Ժուանին գլխարկը վար պիտի իյնայ, այնքան որ մազերը կը ցցուին իր գլխուն վրայ: Անիկա ոչ միայն հաւատացած է հոգիին, այլեւ կը հաւատայ նաեւ քաւարանի հոգիներուն ...

— Մեծ միտք մը չեմ, ըսաւ Տոն Ժուան ծիծաղելով, եւ սակայն յաճախ կը հիանամ անդրաշխարհեան հարցերու մասին ձեր ունեցած հոյակապ անտարբերութեան վրայ: Եւ սակայն, եթէ նոյնիսկ ենթակայ ըլլամ ձեր ծաղրին, պիտի խոստովանիմ թէ պահեր կան ուր անիծեալներու մասին պատմուածները զիս կը տանին անհաճոյ խորհրդածութիւններու:

— Սատանային անկարողութեան լաւագոյն փաստը այն է որ դուք այսօր ողջ առողջ էք այս խրամին մէջ: Հաւատացէք ինծի պարոններ, աւելցուց Տոն Կարսիա զարնելով Տոն Ժուանի ուսին, եթէ սատանան իրօք գոյութիւն ունենար, արդէն մէջտեղէն վերցուցած պէտք է ըլլար այս տղան: Հակառակ որ չափազանց երիտասարդ է, եւ սակայն չի դադրիր կատարեալ յանցապարտ մը ու անիծեալ մը ըլլալէ: Շատ մը կիներ է շարշարած եւ բազմաթիւ մարդիկ է գետնած դագաղներու մէջ ...

Կը շարունակէր տակաւին խօսիլ, երբ գնդակ մը արձակուեցաւ խրամին այն կողմէն, ուր կը գտնուէր սպանական բանակը: Տոն Կարսիա ձեռքը կուրծքին տանելով, աղաղակեց:

— Վիրաւորուա՜ծ եմ ...

Ու գլորեցաւ գետին: Նոյն վայրկեանին տեսնուեցաւ մարդ մը որ խոյս կուտար, եւ սակայն տիրող մթութիւնը պատճառ եղաւ որ փախստականը ազատի զինւոր հետապնդողներուն ձեռքէն:

(24 Շար.)

ՓՐՈՍՓԵՐ ՄԵՐԻՄԷ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՀՌԵՆՈՍԻ ԱՆՑՔԸ
LE PASSAGE DU RHIN

Վերջին պատերազմին ընթացքին պատահած գրուագ մը որ կը պատկերացնէ քանի մը ֆրանսացի գերիներու կեանքը Հաննովրէն անդին, գերմանական գիւղի մը մէջ. Քայաթի ժապաւէնը կրնար ժամանակավրէպ նկատուիլ, եթէ իր հետապնդած նպատակը աւելի քան այժմէական չըլլար. այսինքն մերձեցումը, երկու նախկին թշնամի ժողովուրդներուն, վերածնող Եւրոպայի միութեան մը մէջ : Գերիներէն մէկը, Րոժէ՝ (Շ. Ազնաւուր) համեստ ֆրանսացիի տիպար մը, ոչ միայն կ'ընտելանայ իր նոր կեանքին այլ նաեւ իմաստ մը կը գտնէ անոր մէջ, քանի իր նոր տէրերուն վերաբերումը մարդկային է : Այս պարագան կը պարտադրէ իրեն պարկեշտ գտնուիլ անոնց հանդէպ եւ շնորհիւ իր տքնաջան աշխատանքին, բոլորին համակրանքը կը շահի եւ ի մէջ այլոց սէրը՝ տանտիրոջը աղջկան : Գիւղին բոլոր բնակիչները կը սիրեն զինքը եւ երբ պատերազմը կը դադրի, Րոժէն խանդավառութեամբ չէ որ իր ազատագրուած հայրենիքը կը վերադառնայ : Ո՛չ իր կինը գտնելու երջանկութիւնը, ոչ ալ իր երկիրը ազատ տեսնելու իրողութիւնը, չեն կրնար մոռցնել տալ այն օրերը, ուր ինք, թէպէտ գերի՝ գէթ բանի մը օգտակար ըլլալու համոզումն ունէր : Հիմա, իր ընտանեկան բոյնին մէջ կը հաստատէ տխուր իրողութիւնը, թէ ինք, աւելորդ մէկն է հոն, քանի իր բացակայութեանը, կինը, պէտք եղած ձեւով վարած էր գործը. եւ ինչ որ աւելի անտանելի է իրեն համար, այն է, որ կինը, գիտակցութիւնը ունի իր այդ կատարած դերին : Քիչ մը ըլլալու փոխարէն, այս մարդը կը նախընտրէ վերադառնալ հոն, ուր բան մըն էր եւ մանաւանդ սիրուած եւ յարգուած շրջապատէն :

Այս հերոսին կեանքին զուգընթաց եւ եւ թէ զգացումներուն, կայ նաեւ ուրիշ իբրեւ հակադիր անոր թէ նկարագրին անձնաւորութիւն մը ուր գերութեան առաջին օրէն իսկ փախուստի մասին կը մտածէ : Հայրենասիրական իր այդ նպատակը իրագործելու համար, կ'օգտագործէ միամիտ գերմանուհիի մը սէրը : Այդ աղջկան հանդէպ գործած արարքը, մարդկայնօրէն խրտչեցուցիչ է, բայց պատերազմ է ու մանրուք զգայնութիւնները աւելորդ :

Այս երկու գլխաւոր անձերուն կողքին կան դեռ ուրիշներ որոնք շատ յաջող կերպով պատկերացուած են : Տեսակ մը ուսումնասիրութիւն, մարդկային զանազան տիպարներու : Շ. Ազնաւուր նոյնացած է իրեն յանձնուած դերին հետ : Այն տպաւորութիւնը կը թողու որ չի խաղար այլ կ'ապրի : Իր մասին եղած գովասանքները մեծապէս կ'արդարացուին հոս : Ֆրանսական շարժանկարը դեռ շատ առիթներ պիտի ունենայ օգտագործելու անոր տաղանդը : Նիքոլ Քուրսէլ իր փառասէր Ֆրանսուհիի դերին մէջ, ի յայտ կը բերէ կատարեալ արուեստագիտուհիի մը արժանիքները : Ժորժ Րիվիէրի խաղարկութիւնը, նոյնպէս յայտնութիւն մըն է :

Ժապաւէնը ունի դեռ շատ մը ուրիշ արժանիքներ, պատերազմի շրջանի մթնոլորտի հարազատ պատկերացում, գործողութեանց աշխոյժ ընթացք, հմտօրէն շաղկապուած դէպքեր, մէկ խօսքով, լաւ բեմադրուած ժապաւէն մը :

Ինչպէս իր բոլոր գործերուն մէջ, հոս ալ, Քայաթ կը ձգտի երեւոյթ մը մատնանշել : Այս պարագային, հակադրել ֆրանսացի պարզ, սովորական մարդու մը մտայնութիւնը գերութեան շրջանին, գաղափարապաշտ մտաւորականի մը մտայնութեան հետ : Առաջինին համար հայրենիքի սէրը ստորադաս է իր անձին հետ անմիջական կապակցութիւն ունեցող հարցերուն եւ անոնց անդրադարձումներուն : Երկրորդին համար, հայրենիքը գաղափար է : մտային դրութիւն մը եւ իր պարագային, կեանքի իմաստ մը :

Րոժէ – Շարլ Ազնաւուր, կ'անձնաւորէ վերոյիշեալ առաջին հերոսը որ կը նախընտրէ պատերազմէն յետոյ Գերմանիա մնալ եւ շարունակել իբր մարդ ապրիլ քան թէ Ֆրանսա իր կնոջ շուքին տակ : Ժան-Ժորժ Րիվիէր, կը նախընտրէ Ֆրանսան, որովհետեւ հոն է որ կը գտնէ իր հոգեկան եւ իմացական կեանքին իմաստը :

Ակնյայտ է որ Քայաթ ուզած է հանդիսատեսին համակրանքը ուղղել, դէպի Րոժէն, որովհետեւ այդ ձեւով կրնար ծառայել իր նպատակին, որ ինչպէս յիշեցինք, կը կայանայ երկու նախկին թշնամի ժողովուրդներուն միջեւ բարեկամական կապեր ստեղծելուն մէջ : Եթէ նկատի ունենանք որ այս ժապաւէնը, գերմանեւֆրանսական ընկերութեանց արտադրութիւն մըն է, աւելի պարզ կ'ըլլայ Քայաթի հետապնդած նպատակին ըմբռնումը :

Ըստիս չեմ կարծեր որ Քայաթ յաջողած է իր առաջադրութեան մէջ : Իր նըշած դէպքերը աւելի պարագայական են քան ընդհանրական եւ իբր այդպիսին երկընտրանքի նիւթ չեն կրնար ըլլալ : Րոժէին Գերմանիա մնալու դրդապատճառները զուտ անհատական բնոյթ կը կրեն, նոյնը ժամին Ֆրանսան նախընտրելու պատճառները :

Մեր այս քննադատութիւնը չի կրնար նսեմացնել Քայաթը որ է ու կը մնայ ֆըրանսական շարժանկարի առաջնակարգ արուեստագէտներէն մէկը : Կը ցաւինք միայն որ չէ կրցած խուսափիլ այս ժապաւէնին այն մասերէն, ուրկէ աւելի ապըսպրանճի հոտ կուգայ քան թէ ստեղծագործութեան շունչ :

ԱՐԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԹՈԼՍԹՈՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

Լեւ Թոլսթոյի մահուան յիսնամեակին Ռուսաստանի մէջ կատարուած յոբելենական հանդէսներու առիթով, միջազգ. մամուլն ալ զանազան յօդուածներ նուիրեց մեծ գրագէտի յիշատակին :

Մեր պաշտօնակից, Փարիզի Լը Մոնտ օրաթերթի մէջ՝ Անտրէ Փիէռ հետեւեալ յոբելենական գրութիւնը ստորագրած է :

Դժուար է երեւակայել յուզումը որ պատեց Ռուսաստանը եւ ողջ աշխարհը, երբ, 1910 Նոյեմբեր 20ին տեղի ունեցաւ համաշխարհային համբաւ վայելող գրագէտ՝ Լեւ Թոլսթոյի մահը : Ամենուրեք, թէ ժողովրդական խաւերը եւ թէ մտաւորական դասը հեւ ի հեւ հետեւած էին մեծ գրագէտին վերջին ճամբորդութեանը Ռուսիոյ մէջ, եւ անոր հոգեվարքին Աստափովոյի փոքրիկ կայարանին մէջ : Մահուընէն քանի մը օր առաջ մեկնած էր Եասնայա – Փոլիանայէն, գաղտնի, իր կնոջ ձգելով նամակ մը, ուր կ'ըսէր —

« Չեմ կրնար շարունակել ապրիլ պերճանքի մէջ, ինչպէս ապրած եմ եւ կ'ընեմ այն, ինչ պիտի ընէին ընդհանրապէս իմ տարիքիս հասած ծերերը : Կը թողուն աշխարհը, մենակութեան եւ հանդարտութեան մէջ անցընելու համար իրենց վերջին օրերը » :

Իր մահը, Ռուսիոյ կորսուած մէկ անկիւնը համապատասխան էր ուրեմն իր բաղձանքներուն, այսուհանդերձ, . անձեւ կացութեան մը առջեւ կը դնէր ցարական իշխանութիւնները, քանի որ քրիստոնեայ Թոլսթոյը՝ առաքեալը սիրոյ կրօնքի մը, մեկնած էր անդարձ, առանց հաշտուելու Ուղղափառ եկեղեցիին հետ, որ զինքը բանադրած էր 1901ին :

Իշխանութիւնը՝ ռուս ժողովուրդին թոյլ չտուաւ ազգային յուղարկաւորութիւն կազմակերպել, բան մը որ պիտի ուզէր ընել արժանավայել շուքով, մէկու մը՝ որ իր ամբողջ կեանքի ընթացքին պայքարած էր անարդարութեան եւ բռնութեան դէմ, որ պաշտպանած էր տըկարն ու խոնարհը : Ոստիկանութիւնը արգիլեց Մոսկուայէն յատուկ շոգեկառքերու մեկնումը :

Միայն շրջակայ գիւղերու, մօտակայ Թուլա քաղաքի բնակիչներուն եւ Ս. Փեթերսպուրկէն ու Մոսկուայէն եկած կարգ մը պատուիրակներուն թոյլ տրուեցաւ մասնակցիլ թաղումին, որ տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 22ին, Եասնայա – Փոլիանայի մէջ, շատ մեծ պարզութեամբ : Երկու հազարէն երեք հազար յուղարկաւորներ հետեւեցան դագաղին, մինչեւ անտառին խորը փորուած փոսը, հոն ուր ուզած էր թաղուիլ Թոլսթոյ, կանաչութեան կամարի մը տակ : Ոչ մէկ դամբանական խօսուեցաւ, սակայն, ըստ այդ օրերու թերթերուն, անծանօթ մը պոռացած է — «Մեծն Լեւ Թոլսթոյ մեռաւ : Ապրի իր ոգին եւ թող իրականանան քրիստոնէութեան եւ սիրոյ իր պատուէրները» :

Հակառակ ցարական կառավարութեան ձեռք առած միջոցներուն, ցոյցեր տեղի ունեցան բազմաթիւ քաղաքներու մէջ : Ս. Փեթերսպուրկի ուսանողները համախմբուեցան Ղազանի Մայր Տաճարին առջեւ : Ոստիկանութիւնը պաշարեց եւ ցրուեց ցուցարարները : Մոսկուայի մէջ եւս, ինչպէս նաեւ համալսարանական գրեթէ բոլոր կեդրոններուն մէջ, ազատախոհ երիտասարդութիւնը ուզեց արտայայտել իր պաշտամունքը՝ ռուս գրականութեան նահապետին հանդէպ եւ իր զայրոյթը՝ իշխանութեան դէմ : Հակառակ այս արգելքներուն, սուգ առաւ ժողովրդական իսկական Ռուսաստանը՝ իր ինտելլիկենցիայով եւ, ամբողջ երգեց «յաւիտենական յիշատակի» երգը, Թոլսթոյի ի պատիւ :

Բովանդակ աշխարհ մասնակից եղաւ այս սուգին : Եւրոպական բոլոր թերթերը անդրադարձան երկար կեանքին եւ այնքան այլազան գրական վաստակին այն մարդուն, որ եղած էր ռուս հանճարին ամէնէն հարազատ մարմնացումներէն մին :

Թէոդոր տը Վիզեվա, « Լը Թան» մէջ, երկար յօդուած մը նուիրեց, որ կը վերջանար սապէս : «Թոլսթոյ յեղափոխութիւն չէ ըրած, ոչ մէկ աղանդ չէ հիմնած, ոչ իսկ վարդապետութիւն մը : Բայց, Ասիզացի Սուրբ Փրանկիսկոսէն եւ Լութերէն ի վեր ո՞վ կրցած է հոգիներուն մէջ աւելի ուժգին կերպով արծարծել քրիստոնէական զգացումը : Ո՞վ մղեց բոլորս ալ, որ աւելի մեծ լրջութեամբ մըտածենք մեր ճակատագրին խորհուրդներուն վրայ » :

Թէ ռուս գրագէտը որքան ճանչցուած եւ սիրուած էր Ֆրանսայի ժողովրդական շրջանակներէն, Ժիւլ Քլարեթի կուտայ շահեկան վկայութիւն մը «Կեանքը Փարիզի մէջ» իր քրոնիքով :

« Փարիզը, կը գրէր ան, Թոլսթոյի ընծայեց տարօրինակ եւ ի վերջոյ իսկական յարգանք մը : Ժողովրդական հրատարակութիւններու բոլոր վաճառորդները, լրագրավաճառներու ցրուիչները այս առթիւ, տաղանդաւոր գրողին գործերուն աժան օրինակները զեղչեալ գիներով ծախեցին : « Գնեցէ՛ք, կոմս Թոլսթոյի Նափոլէոնը եւ Աղեքսանդրը», «Կարդացէ՛ք, Աննա Քարենինը, 50 սանթիմ, 10 սու» :

« Անսպասելի այս յայտարարութիւնները տարօրինակ տպաւորութիւն ձգեցին պողոտաներու վրայ սլացող ինքնաշարժերու աղմուկին եւ պտըտողներու յառուցած ժխորին մէջ : Թոլսթոյ այս մեծ անունը ,զանազան ձեւերով հնչեցին բոլոր այն շրթները, որոնք վարժուած էին երգել օրուան պարզ երգերը, կամ. ողբալ նոր ոճիրները : Լէոն Թոլսթո՛յն կամ կոմս Թոլսթոյ կը զարմացնէր անցորդները, բայց նաեւ ըսել կուտար . — « Ահա թէ ինչ է փառքը» :

Այսօր, Թոլսթոյի փառքը խաւարելու վրայ է : Կը թուի թէ նուազ կը կարդացուի բաղդատմամբ ռուս դասական միւս գրագէտներուն՝ Տոստոյեւսկի, Չեխով : Իր մահուան յիսնամեակը լաւագոյն առիթը չէ՞ վերստեղծելու համար հոսանք մը, ի նպաստ իրեն, եւ դնելու զինքը իր աստիճանին վրայ, որ Ռուսերու միաձայն կարծիքով ամէնէն բարձրն է :

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (73)

ՀԱՅՈՑ ԹԵՐԳԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

Ցաւորդ օրը Վարդ իշխանը կրկին մեկնեց Կավաշ՝ դարձեալ ձիարեռ նուէրներով ու թիկնապահներով : Որքան էլ ճանապարհը տհաճ էր իր խորդուբորդներով, իր վերելքներով ու վայրէջքներով, նա այնուամենայնիւ գնում էր թեթեւ սրտով. յոյս ունէր, որ այս անգամ յանդիմանութիւններ չէր լսի կոյր արքայից եւ ծանր կացութեան մէջ չէր լինի :

Երբ Վարդը արքայի հրաւէրը յայտնեց Գնէլին՝ արքայազնը ուրախութիւնից շառագունեց եւ ժպիտներ ցոլացին նրա աչքերում :

— Շնորհակալութիւն արքայ, հօրեղբօր, — ձեռքը սրտին դրաւ Գնէլը, — Այդ մեծ պատիւ է ինձ եւ իմ հարսին : Գիտի գամ մեծաւ սիրով :

Ապա Գնէլը հետաքրքրուեց, թէ ե՞րբ է լինելու տօնը :

— Նորապսակները մոռանում են, արքայազն, ամէն բան, — Նկատեց Վարդը մեղմաժպիտ, եւ բացատրեց, որ տօնը լինելու է տաս օրից, այնպէս որ բաւական ժամանակ է մնում հարկ եղած պատրաստութիւններ տեսնելու :

Կեանքում ինչպէս վատ, այնպէս եւ լաւ լուրերը երկար չեն մնում ծածուկ, տարածւում են անյայտ ճանապարհներով : Այդպէս էլ այս անգամ, չգիտես ինչպէս, Կավաշի ամրոցում ամէնքն անմիջապէս իմացան, որ Արշակ թագաւորը արքայազն Գնէլին ու իր հարսին հրաւիրել է Շահապիվանի նաւասարդեան տօնին, եւ ուրախացան բոլորը ... Բացի Տիրիթից :

Երբ Տիրիթը լսեց այդ՝ տխրեց սաստիկ, — ուրեմն թագաւորը չհաւատա՞ց իր խօսքին ... եւ ահա Գնէլին ու իր հարսին հրաւիրում է Շահապիվան, իրեն՝ ոչ ... Ի՞նչ է նշանակում այս ... Գնէլին պատժելու փոխարէն արքան պատիւնե՞ր է տալիս նրան ...

Ուրե՞մն ...

— Ոչ, — ասաց տակաւին ամէն ինչ կորած չէ : Փառանձեմը ...

Այս ասելով՝ նա շտապեց տեսնել Վարդ իշխանին :

Բայց ո՞ւր էր նա ո՞րտեղ էր իջեւանել : Ուղարկուած սպասաւորը լուր բերեց. թէ նա այժմ հանգիստ է առնում ամրոցի հիւրատանը եւ վաղը պիտի մեկնի :

Թէեւ կարգ չէր, որ արքայազնն ինքը այցելի մի իշխանի կամ նախարարի, սակայն Տիրիթը գնաց Վարդ իշխանի մօտ՝ պարզելու, թէ այդ ի՞նչպէս է եղել, որ թագաւորը հրաւիրել է Գնէլին՝ իր հարսի հետ, բայց ... անտեսել է իրեն :

— Ողջոյն, արքայազն ... մեծ պատիւ էք արել ինձ, — դիմաւորեց նրան Վարդը պատշաճ խոնարհումով : — Ինչո՞վ եմ արժանացել ...

Տիրիթը, նրա խօսքերին անուշադիր, ասաց հազիւ շէնքից ներս մտած :

Իշխան, յայտնեցին ինձ, որ արքան քո միջոցով Գնէլին եւ իր հարսին յղել է հրաւէր՝ գնալ Շահապիվանի տօնին, — ի՞նչպէս հասկանամ ... ի՞նչպէս ...

Վարդը ուշադիր նայեց նրան — Տիրիթի տեսքը վարանոտ էր, դէմքը ջղաձգւում էր. անդրավարտիքի առերը մի կերպ առել էր մոյկերի մէջ : Երեւում էր՝ շտապելուց կարգի չէր բերել իրեն ...իսկ ընդհանրապէս մռայլ էր եւ ընկճուած :

— Ինչո՞ւ այդպէս իշխան, — շարունակեց Տիրիթը, մի կերպ նստելով իրեն առաջարկուած աթոռին : — Մի՞թէ արքան իմ խօսքը առ ոչինչ համարեց, արհամարհեց ... Չունի՞ վստահութիւն առ ինձ, թէ ... Չէ՞, իշխան, ինքդ ականատես եղար, թէ ինչպէս նախարարաց որդիները սիրում են նրան, խաղեր են խաղում եւ գինավարժութիւն կատարում յար ու հանապազ ... Եւ մի՞թէ ես, իշխան ...

Նա չաւարտեց ասելիքը, եւ տենդով հիւանդի նման, ձեռքը դրեց ճակատին ու կռացաւ : Այդ պահին նա թուաց այնքան թշուառ, որ Վարդը հարկ համարեց հանգստացնել, հրաւէրի առիթ յօրինելով :

— Դա անտեսում չէ, արքայազն, եւ ոչ իսկ անվստահութիւն : Պարզապէս արքան չի եղած Գնէլի հարսանիքին, ուստի եւ, որպէս եղբօր որդու, կամենում է տեսնել նորան : Այդ իսկ պատճառով յղել է հրաւէր :

— Հապա ե՞ս, իշխան ...

Վարդը չհասկացաւ նրա միտքը եւ նըկատեց .

ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

Շար.)

գիտ հարցաքննելու եկաւ։ Իրապէս փափկանկատ, բարեկիրթ անձ մըն է։ Հարցաքննութիւնը լրացաւ, սիկարէթ ծխեցինք։ Ինծի ըսաւ թէ վարչապետարանի դրամարկղէն փոքր նկարներ գտնուած են։ «Այո, ըսի, պատմեմ խնդիրը»։

ՔՈՐԱԼԹԱՆԻ ՆԿԱՐՆԵՐԸ

Օր մը Բէյլիք Քորալթան եկաւ մօտս։ Նուէր մը բերեր էին, ցոյց տուաւ ինծի։ Ցետոյ ձգեց ու գնաց։ Չկրցայ նետել, չկրցայ ծախել, այնտեղ դրի։ Ատոնք վրբան–բաց նկարներ չեն, գեղարուեստական նկարներ են։ Կը կարծեմ թէ կը յիշէ ընդհ. դատախազը։ Շատ պատուաւոր դատաւոր մըն է ինք։ Ինծի իրաւունք տըւաւ ըսելով. «Ձեր տարապայման աշխատութեան ընթացքին անոնց նայելով կը զբօսնուք»։

Մենտերէսի այս խօսքը բուռն ծիծաղներով դիմաւորուեցաւ։ Ընդհ. դատախազը քիչ մը ջղայնացաւ։ Նախագահ Գաշօլ խեկոյն հարցում մը ուղղեց.

— Քորալթան եա չուզե՞ց նկարները։

Մենտերէս պատասխանեց.

— Շատ անկարեւոր բաներ էին։ Ձգեց գնաց։ Այդ չէ կարեւորը։ Քորալթան ձըգեց գնաց։ Այդ նկարները հանդստանալու առիթ ընծայեր են։ Լաւ։ Ցոյժ բարեկիրթ փափկանկատ պէյէֆէնտին ալ նայեցաւ այդ նկարներուն։

Մենտերէս այս խօսքը ըսելէ ետք ընդհանուր դատախազին դարձաւ եւ անակնկալօրէն հարցուց.

— Վրան–բա՞ց էր, պէյէֆէնտի, կը հարցնեմ ձեզի։

Մենտերէս յետոյ շարունակելով մեղադրեց ընդհ. դատախազը եւ ըսաւ. «Իրօք դատավարութեան ծառայած կ՚ըլլար՝ եթէ փաստ հաւաքելով գար»։

Նախագահը. «Ի՞նչ է ձեր վերջին խօսքը» հարցուց։ — «Անպարտութիւնս կ՚ուզեմ» ըսաւ Մենտերէս։

ԸՆԴՀ. ԴԱՏԱԽԱԶԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Ընդհ. դատախազը խեկոյն խօսք առնելով պատասխանեց Մենտերէսի։

— Ձայն հարցաքննեցի, ճիշդ է։ Ցետոյ արկղէն ելած նկարներու տուփին մասին խօսեցայ։ Անհրաժեշտ էր առկա իրականութիւնը հասկնալու համար։ Տեսայ տուփը։ Մէջինները տեսայ։ Ինչո՞ւ «քիւլոթ»ին մասին չի խօսիր»։ Ինչո՞ւ Սուզան Սէօզէնի խօսքը չըներ։ Շատ բաներ ունիմ ըսելիք»։

Ցետոյ վերջին խօսքը տրուեցաւ Մենտերէսի որ ըսաւ. «Բանավէճի բռնուելու չեմ։ Դարձեալ նիւթէն չեղեցաւ։ Տեսէք կը խնդան» ու ցոյց տուաւ թեթեւօրէն ժպտող դատախազը։

Ցետոյ այսպէս չեղաւ ըսելով, յայտնեց թէ ընդհ. դատախազը հարցաքննութենէն ետքը ինչպէս դիտած է նկարները։

Բարձր. ատեանը վճիռ արձակելու համար դատը Երկուշաբթի օրուան յետաձգեց։

ՎՐԻԳԱԿ, «Հայկական մանրանկարչութիւն» յօդուածին (Յառաջ, Նոյեմբեր 25, Ա. էջ) Ա. սիւնակին ութերորդ պարբերութիւնն է.— «Անցեալին, դնահատելի առաջնութեամբ մը, Հայպետհրատը լոյս ընծայած էր, բաւական յաջող նման հատոր մը՝ բացատրականները ռուսերէն եւ հայերէն լեզուով»։ Տպագրական վրիպումի մը հետեւանքով չէր շարուած «եւ հայերէն»ը ինչ որ մեր ընթերցողները ճշդած են անշուշտ ինքնաբերաբար։

ՆՈՐ ՏԱՐԻԷՆ ԱՌԱՋ

Մեր բաժանորդներէն կը խնդրենք որ կանոնաւոր եւ կանխիկ վճարեն իրենց բաժնեգինները, առանց սպասելու մասնաւոր դիմումի։

Ընկերային եւ այլ տուրքերու վերջին յաւելումները պատճառ կը դառնան որ 1961 Յունուար 1էն, բաժանորդագրութեան եւ հատավաճառութեան պայմանները փոխուին։

Մինչեւ Դեկտեմբեր 31, 1960 վճարում ընողները կրնան բացառաբար օգտուիլ ներկայ պայմաններէն։

Շնորհակալութիւն մեր այն բոլոր բաժանորդներուն որ իրենց պարտաճանաչութեամբ կը դիւրացնեն վարչութեան գործը։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԼԻՈՆ.— Ֆ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Մ. Օպողեանէ յիսուն Ն. Ֆ. իր աղջկան Քոլէթի պաքալօրէայի յաջողելուն ուրախ առթիւ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Կազմակերպուած Ֆ. Կապ. Խաչի կողմէ՝

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 29ԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ

Հ.Մ.Ը.Մ.Ի ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Դեկտեմբեր 10ին, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 21էն մինչեւ լոյս։

Սալոն տը լ՚Ալամպրայի մէջ

Մանրամասնութիւնները՝ յառաջիկային։

ՀԱՅԵՐԷՆԻ
ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ ՁՐԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ
ՉԱՓԱՀԱՍՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

«Ֆիլօթէքնիք» ընկերակցութեան կողմէ կազմակերպուած։

LYCÉE CONDORCET

8, Rue du Havre, Paris (9e)

Ամէն Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 19ին

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՓՈԽՈՒԱԾ ԹՈՒԱԿԱՆ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ Ծնողաց Միութեան կազմակերպած տարեկան Տօնածառի հանդէսը տեղի պիտի ունենայ՝

Կիրակի, 11 Դեկտեմբեր

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանական յաջորդ հաւաքոյթը այս Զորեքշաբթի, ժամը 21ին, Քաֆէ Քատէի վերնայարկը։

Կը խօսի Գ. ԳՐԻԳՈՐ ՊԱՀՐԻ։

Նիւթ ունենալով «Քրիստոնեայ եկեղեցիներու միութեան խզումը»։

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Նախկին Հայ Արիներու եւ Արենուշներու։

Այս Շաբաթ, ժամը 21էն մինչեւ լոյս։ ՔԼԻՒՊի շքեղ սրահին մէջ,

51, Rue Grignan

Մասնակցութեամբ Մարսէյլի լաւագոյն նուագախումբին, ղեկավարութեամբ

EDDY TOURNELի

Հայկական տոհմիկ պարեր, հայ արենուշներու կողմէ։

Ճոխ պիւֆէ, մատչելի գիներով եւ քօթիյօն։

Օրուան թագուհի պիտի ընտրուի ամենաշնորհալի եւ վայելուչ օրիորդը, քուէարկութեամբ։

Զանազան հաճելի անակնկալներ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՅՈՎՍԷՓ ԷՄԻՆ

ԻՐ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ

Անգլերէն բնագրէն թարգմանեց

Ց. ԽԱՇՄԱՆԵԱՆ

Հայ ազատագրական շարժման ռահվիրայ մեծ հայրենասէրին խառնվայրդ կեանքին արկածալից դրուագները։

500 էջ,— Մաքուր տպագրութիւն, լաթակազմ։ Գին՝ 12 Ն. Ֆ.։

Դիմել՝

Librairie H. SAMUELIAN
51, Rue Mr.-le-Prince, PARIS (6e)
C. C. P. Paris 1278-35

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ստիպողաբար խմբական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ ենթակոմիտէի եւ խումբերու ընկերները։

ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ ՆՈՐ ԺԱՄԱՆԱԾ՝

ԸՆԿ. Յ. ՏԷՐ-ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

ՆԵՐԿԱՅ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ԱՅԴ ԺՈՂՈՎՆԵՐՈՒՆ։

ՌՈՍՏՈՄ եւ ՌԱՖՖԻ, Երեքշաբթի (29 Նոյեմբեր) ժամը 8.30ին Բէժան սրճարանը։

ԱՐԱՄ։ Հինգշաբթի 1 Դեկտ. ժամը 8.30ին, Քոլոմպ, կայարանին մօտիկ սրճարանը։

ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲ, Ուրբաթ 2 Դեկտեմբեր, ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՎԱՐԴԱՆ, Կիրակի 4 Դեկտեմբեր կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին։

Ա Զ Դ

Մոնմորանսիի, Անտրիյի եւ Սէն Բռաֆայէլի Հանգստեան Տուներուն մէջ, մօտ ատենէն տրամադրելի անկողիններ պիտի ըլլան, բոլոր այն ծերերը որոնք դարդ արձանագրուած չեն, պէտք է այժմէն ձեռնարկեն պաշտօնատանց մօտ կատարուելիք ձեւակերպութեանց։

Առ այդ դիմել Աղքատախնամի գրասենեակը, 32, Ռիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ (9), պէտք եղած տեղեկութիւնները եւ հրահանգները ստանալու համար եւ ճըշդելու ընտրուած հանգստան տունը։

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մուրատ–Ռափայէլեան Նախկին Աշակերտաց Միութեան տարեկան պարահանդէսը, Յունուար 29ին։

×

ՏԱՐԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ.— Սեբաստիոյ Դաւրայի Հայր. Միութեան տարեկան խնջոյքը տեղի կ՚ունենայ 18 Դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին։ Խրիմեան դպրոցի մէջ (Իսի)։

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9°

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր. ,վեց 22Ն. Ֆր
Արտասահման՝ տար. 50 Ն. Ֆր. Հատը 0,20 Ն. Ֆր

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 29 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MARDI 29 NOVEMBRE
1960

36ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 8962 — 36EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4763

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 29

Տարօրինակ խաղեր ունի պատմութիւնը :

Հայոց անկախութեան բարձումը կը զուգադիպի չարաշուք թուականի մը, որ կը կոչուի Նոյեմբեր 29 :

1393 Նոյեմբեր 29ին էր, որ Հայոց վերջին Թագաւորը՝ Լեւոն Ե. Լուսինեան իր աչքերը յաւիտենութեան կը փակէր Փարիզի Կեղեստինեանց վանքին մէջ — եօթն դարձած զօրանոց (Քազէրն տէ Սէլէսթէն) :

1375ին գերի ինկած Սիսի մէջ եւ Հալէպի ճամբով տարուած Գահիրէ, Լեւոն Ե. կ'ազատուէր քանի մը տարի վերջ: Ատեն մը կը մնար Սպանիա, հուսկ յետոյ հաստատուելու համար Փարիզ, իբրեւ հիւր Ֆրանսայի Շառլ Զ. Թագաւորին:

Հայոց Թագաւորը Եւրոպայի մէջ տարիներով աշխատեցաւ համոզել Հռոմի Պապն ու քրիստոնեայ Թագաւորները, որպէսզի նոր խաչակրութիւն մը կազմակերպեն, վերականգնելու համար հայ ժողովուրդի անկախութիւնը :

Ի զուր անցան իր ջանքերը: Ցուսահատ՝ քաշուեցաւ վանք: Ու 1393 Նոյեմբեր 29ին կնքեց մահկանացուն, իբր հետ գերեզման տանելով ազատութեան յոյսերն ու երազները :

Այդ թուականէն 525 տարի ետք միայն, 1918 Մայիս 28ին է, որ յաւիտենական Արարատի կատարէն պիտի ծագէր ազատութեան արշալոյսը, մոռցնել տալով աւելի քան հինգ դարու ստրկութեան դառն ու դաժան օրերը :

Երեսուն ամիս միայն պիտի ճնէր ազատ ու անկախ Հայաստանը: Թուրքն ու բոլշեւիկը ձեռք ձեռքի տուած, չարաշուք թուականի մը, 1920 Նոյեմբեր 29-ին, գոյգ մը տապանաքար պիտի դնէին անոր վրայ :

Հայոց պատմութիւնը պիտի արձանագրէր նոր դարձակէտ մը:

Մեր հայրենիքի նոր տէրերը զէնքի ուժով հայ ժողովուրդին պիտի պարտադրէին խորթ վարչաձեւ մը: Սակայն պիտի չյաջողէին անոր հոգիէն պոկել ազատութեան եւ անկախութեան գաղափարը :

Կարմիր սուիններուն դէմ ժողովրդական տարերային ապստամբութիւն մը ծայր տուաւ քանի մը ամիս վերջ, 1921 Փետրուար 18ին: Բռնատէրը դուրս շպրտուեցաւ Հայաստանի սահմաններէն՝ ազատատենչ հայորդիներու բազուկին ուժով :

Եւ սակայն իրաւունքը զօրաւորինն է այս անիրաւ աշխարհին մէջ :

Թնդանօթներն ու հրասայլերը խորտակեցին դիմադրական կորովը հայրենակարօտ հայ ժողովուրդին, որ կտրուած արտաքին աշխարհէն, լքուած դաշնակիցներէն, շրջապատուած թշնամի տարրերով, բոլորովին անպաշտպան, երկրին մէջ ամբողջ հազարներով ... հայ ժողովուրդը ... երբ ճակատագրին :

Եւ ահա՛ քառասուն տարիէ ի վեր կը կրէ իր խաչը, համբերատարութեամբ, պրկուած հայրենասիրութեամբ, նուիրուած շինարարական աշխատանքի, հակառակ բոլոր դժնդակ պայմաններուն :

Դառն օրեր ապրեցաւ հայ ժողովուրդը երկրին մէջ :

Ցեղափոխակա՞ն վարչաձեւին համար զոհեր պէտք էր: Հազարաւոր հայրենասէրներ աքսորուեցան դէպի հեռաւոր Սիպերիայ սառնամանիքները: Հարիւրաւոր մտաւորականներ — գրագէտ, բանաստեղծ, հրապարակագիր, ուսուցիչ ու հանրային գործիչ, նոյնիսկ վարչապետներ ու նախարարներ, անհետ կորսուեցան բանտերու մէջ կամ գնդակահարուեցան: Բոլշեւիզմը չխնայեց նոյնիսկ իր եռանդուն պաշտպաններուն վարիչներուն :

Սթալինի եւ բարեկամ Բերիայի բանակլութեան զոհերը համրանք չունին, ակամաբ Աղասի Խանջեանէն :

Եօթը տարիէ ի վեր որոշ մեղմացում կը նկատուի վարչաձեւին մէջ: Հայ շինարար ժողովուրդը աւելի աւելի սիրով կ'աշխատի մշակութային մարզին մէջ, կը ջանայ արժէքաւոր գործեր արտադրել :

Սակայն երկաթեայ թաթը ծանր կը ճնշէ տակաւին իր վրայ :

Ե՞րբ վերջ պիտի գտնէ հայ ժողովուրդի Գողգոթան : ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ հասած է Մոսկուայի եւ ամբողջ Ռուսաստանի՝ պատրիարքը՝ Գեր. Ալեքսիս: Պատրիարքին կ'ընկերանան 14 եպիսկոպոսներ, որոնց հետ միասին պիտի երթայ Դամասկոս, ուր պիտի տեսնուի Անտիոքի յոյն ուղղափառ Թէոտոսիոս պատրիարքին հետ: Ապա, Ալեքսիս պատրիարքը Պէյրութ եւ Երուսաղէմ պիտի այցելէ : Լաւատեղեակ շրջանակներու համաձայն ռուս պատրիարքին ուղեւորութիւնը քաղաքական նպատակներէ զուրկ չէ: Ըստ այս շրջանակներուն, պատրիարքը կ'ուզէ կասեցնել ուղղափառ եւ անկլիքան եկեղեցիներու մերձեցումը Հռոմի հետ եւ գլուխն անցնիլ շարժումի մը որ պիտի հաչակէ ուղղափառ եկեղեցիներու բաժանումը կրօնական այն պետերէն, որոնք «կը ծառայեն արեւմտեան աշխարհակալ դատին »:

«ՓՐԱՒՏԱՆ» ծանր յարձակողական մը սկսած է Վատիկանի դէմ, զոր, աշխարհակալութեան ղեկավար ուժերէն, գլխաւորը կը նկատէ: Խորհրդ. պաշտօնաթերթը կը շեշտէ — «Ամերիկեան աշխարհակալութեան քաղաքական ոչ մէկ քարոզչութիւն կայ ուր Վատիկանը ներկայ չըլլայ ուղղակի կամ անուղղակի: Քուպա, Վիէթնամ, Քոնկօ, Ինտոնեզիա եւ ամէն տեղ ուր խաղաղութեան եւ ազատութեան դէմ դաւադրութիւններ կը կազմակերպուին, հոն կը գտնենք կաթողիկէ քահանաներու սեւ սքեմը »:

ՄԱՒՐԻՏԱՆԻՈՅ անկախութիւնը տօնուեցաւ մեծ շուքով: Սուգի մէջ էր միայն Մարոքը, որուն հողային յաւակնութիւնները չընդունուեցան ՄԱԿի կողմէ: Ֆրանսան կը ներկայացնէր վարչապետ Տըպրէ: Նուաքշօթի հանդիսութեանց ընթացքին վարչապետ՝ Մոքթար Ուլտ Տատահ փառքը հիւսեց Ֆրանսայի որ արտօնեց ափրիկեան պետութեանց անկախութիւնը :

ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ պիտի կատարուի Յունուար 8ին: Դեկտեմբեր 8ին եւ 9ին Ազգ. ժողովը ալժերական հարցով պիտի զբաղի: Մինչ այդ Զօր. տը Կոլ պիտի ընդունի քաղաքական կուսակցութեանց պարագլուխները, յայտնի չէ թէ ասոնց կարգին են Թորէզ եւ Պիտօ «երկուքն ալ դէմ հանրաքուէին, տարբեր պատճառներով): Ալժերիա եւ Ֆրանսա նոյնօրը պիտի պատասխանեն հանրաքուէին որ մէկ հարցում միայն պիտի ունենայ: Հանրաքուէէն առաջ, տը Կոլ պիտի խօսի ժողովուրդին :

ՄԱՌԵՇԱԼ ԺՈՒԷՆ յայտարարած է — « Թող յաջողի տը Կոլի ալժերական ծրագիրը, ես ալ կ'ուրախանամ» աւելցնելով թէ աւելցնելիք բան մը չունի Նոյեմբեր 11ի իր ապստամբութեան վրայ: Պատասխանելով այն հարցումին թէ «ընդդիմութեան պարագլուխներէն մէկը չէ՞», Մառեշալը շեշտած է — «Սխալ է, չեմ սիրեր քաղաքականութեամբ զբաղիլ եւ կ'ատեմ այն զինուորականները որոնք քաղաքականութեամբ կը զբաղին »:

ԱՇԽԱՐՀԱՇԱՐԺԱԿԱՆ ստարքները կը շարունակուին Ալժերիոյ մէջ: Շաբաթ իրիկուն Պուֆարիքի մէջ եօթը հոգի մեռած եւ 64 հոգի վիրաւորուած են :

ՔՈՆԿՈՅԻ նախագահը՝ Քազավուպու Լէոփոլտվիլ հասաւ եւ ընդունուեցաւ մեծ խանդավառութեամբ :

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ԹՈՒՁՈՒՆՆԵՐՆ ԱԼ ՄԵԿՆԵՑԱՆ

Թուրքիոյ նոր յեղափոխութեան վերջին թռչուններն ալ մեկնեցան երկրէն : Առաջինը, Շէֆիք Սոյուլիւճէ, որ Քոփենհակ կ'երթայ, Էսէնպողայի օդակայանին մէջ խօսակցեցաւ իր ընտանիքին եւ ողջերթի եկողներուն հետ, մինչեւ մեկնումի պահը: Օդանաւին մեկնումէն ետք, Սոյուլիւճէին մայրը նուաղեցաւ :

Երկրորդ ուղեւորն էր Մինիւր Քէօսէօղլու, որ բաւական զուարթ էր: Մեծ թիւով անձեր ողջերթի եկած էին : Լրագրողներուն ըսաւ.

— «Աստուած պահէ պետութիւնը, շատ դրամ կը վճարեն մեզի, չեմ գիտեր ինչպէս պիտի ծախսեմ: Կը խնդրեմ որ լրագրող ընկերները Սթոքհոլմ գան եւ ինծի օգնեն այդ դրամը ծախսելու համար» :

Մուզաֆֆէր Քարան, որ Օսլօ կ'երթայ, հանդարտ էր: Ցամաօրէն մերժեց խօսիլ լրագրողներուն հետ :

Երբ օդանաւերը, իբրեւ առաջին հանգրուան, կանգ առին Պոլսոյ օդանաւային կայանին մէջ, դիմաւորուեցան լրագրողներու, կեդրոնի հրամանատարին եւ օդակայանի հրամանատարին կողմէ:

Իրֆան Սոլմազերի եւ լրագրողներու միջեւ հետեւեալ խօսակցութիւնը տեղի ունեցաւ.

— Ի՞նչ պիտի ընէք Լա Հէյի մէջ .

— Հոն պիտի աշխատինք Յեղափոխութեան Կոմիտէին յաջողութեան համար :

— Ձեր պաշտօնանկութիւնը անակնկալի մատնե՞ց ձեզ: Այսպիսի բան մը կը խորհէի՞ք :

— Չէի խորհեր: Անակնկալ էր:

— Մշակոյթի եւ իտէալի միութեան մասին ձեր կարծիքը ի՞նչ է :

— Իտէալի միութեան կարիք կայ, հայրենակիցը կ'ուղղէ դէպի նոյն նպատակակէտը :

— Ըստ ձեզի, ներկայիս հայրենակիցներուն միջեւ իտէալի միութիւն չկա՞յ : Օրինակ, դուք, չմիացա՞ք իտէալի մը շուրջ :

— Այո, միացանք: Բայց կը տեսնէք թէ 37 տարիէ ի վեր Ազգային ուխտի սահմանին մէջ չկրցանք հիմնել մեր միութիւնը : Այս տեսակէտով կը հաւատամ իտէալի միութեան: Յեղափոխութիւնը պիտի քալէ: Ամենուրեք երիտասարդացման շարժում սկսաւ, իսկ մենք Կոմիտէէն բաժնուելով ծերացուցինք զայն, որով հաւասարակշռութիւն մը հաստատեցինք:

— Արտասահմանի Թուրքերը Թուրքիոյ Թուրքերուն հետ միացնելով մեծ Թուրքիա մը ստեղծելու մասին խորհեցա՞ք : Այս մասին խորհողներ կայի՞ն Կոմիտէին մէջ :

— Չխորհեցայ: Քաղաքացիական առումով ... երկրորդ կէսուն այս տեսակ բան մը երեւակայել (համաթրքութեան մասին), յիմարանալ կը նշանակէ: Մեր ամբողջ նպատակն է Թուրքիան ազատ ապրեցնել, երկրին մէջ գտնուող Թուրքերը բարձրացնել :

Սոլմազեր ըսաւ թէ բարկացած է Եալմանի եւ Հ. Ալփարի գրածներուն համար իրենց դէմ ,— Եալման իրաւասու չէ իրեն հայրենասիրութեան դաս տալու :

— Ճի՞շդ է որ տարակարծութիւն կար կոմիտէին մէջ:

— Տարակարծութիւն չէր: Մեր ճամբաները զատ էին նպատակին հասնելու համար :

— Ի՞նչ է ձեր պաշտօնանկութեան պատճառը:

— Չեմ կրնար յայտնել: Մեր մեկնումէն ետք պիտի սորվիք: Ժամանակը ամէն բան երեւան պիտի հանէ :

— Ընդդիմանալ խորհեցա՞ք :

— Այո, կարելիութիւն ունէի: Բայց թերեւս վնաս կը պատճառէի ազգին: Մեր ուղածը այն է որ Կոմիտէն հասնի իր նպատակին: Կը հաւատամ մնացող ընկերներուն :

— Մայիս 27ին ռատիօներէն խօսած էիք ամենակարճ ատենի մէջ քաղաքային իշխանութեան յանձնել երկրին ղեկը : Ի՞նչ եղաւ այս խոստումը :

— Խոստումը կը մնայ: Բայց կարգ մը ընկերներ հաւատարիմ չմնացին իրենց խոստումին:

Ցաջորդ ուղեւորն էր Օրհան Էրքանլը, (այն որ դիմադրել փորձեց եւ զրկուեցաւ Էրզրում), որ խորհրդական նշանակուած է Մեքսիկոյի Թուրք դեսպանատան : Օդակայանին մէջ լրագրողները հարցուցին.

— Դուք ինչո՞ւ այսքան հեռու կ'երթաք: Տեսէք, Քապիպայ Օթթավա պիտի երթար նախ, յետոյ փոխուեցաւ, Պրիւքսէլ ղրկեցին զինք:

— Ես չեմ ուզեր ճակատագիրս փոխել:

— Գոյք չէ՞ք փոխադրեր :

— Մեզի պէս մարդը ի՞նչ գոյք պիտի ունենար: Մենք գոյք ենք, ահա ծրարուեցանք, կ'երթանք :

Շատ յուզուած վիճակ ունէր Եշիլքէօյի օդակայանին մէջ, ուր հանդիպում ունեցաւ կնոջը, զաւակներուն եւ եղբայրներուն հետ:

— Մինչեւ հիմա, ըսաւ հարցափորձի եկող լրագրողներուն, շատ խօսեցանք : Անով գոհացէք: Ուրիշ ըսելիք չունիմ :

Բայց դարձեալ պատասխանեց ուղղուած հարցումներուն.

— Նոյեմբերի 11ին հրաժարականս տուած էի՝ Կոմիտէին եւ երկրին աւելի օգտակար ըլլալու նպատակով : Նոյեմբեր 13ի գործողութիւնը չի շահագրգռեր զիս իրաւական տեսակէտով : Բայց ճիշդ եւ լաւ եղաւ:

— Ի՞նչպէս դիմաւորեցիք ձեր նշանակումը Մեքսիքօ :

— Ենթադրեցէք թէ այս հարցումը չէք ուղղած ինծի :

— Ի՞նչ կ'ըսէք մեծ Թուրքիոյ մը գաղափարին համար:

— Ասոնք լաւ մտածումներ չեն: Կ'ուզեմ որ մեր Թուրքիան վերականգնի :

— Ուզեր էք չորս տարի եւս մնալ իշխանութեան գլուխ :

— Այդ խնդիրը բոլորովին սուտ է :

— Ի՞նչ կ'ըսէք Եասը Ատայի դատավարութիւններուն մասին :

— Առիկա հարցուցէք այն խմբագրապետներուն, որոնք կ'ուզեն հոն ղրկել մեզ :

— Ինչո՞ւ Էրզրում ղրկուեցաք :

— Չեմ կրնար հրապարակել պատճառը:

Օրհան Էրքանլը միասին տարաւ կինը եւ երկու զաւակները:

× Օդակայանին մէջ երբ լրագրողները շրջապատեցին զինք, Էրքանլը հարցուց .

— « Վաթան » թերթէն մարդ չկա՞յ ձեր միջեւ :

Երիտասարդ մը ըսաւ թէ ինք էր: Էրքանլը դառն ժպիտով մը հետեւեալ պատգամը ղրկեց Եալմանի.

— Բարեւներս տարէք Ահմէտ Էմին Եալմանի, որ կը կարծէ թէ ամէն շրջանի մէջ ինք է որ կը կառավարէ պետութիւնը: Թող հանգիստ ըլլայ: Երկրորդ Հանրապետութիւնը հիմնուեցաւ: Եթէ Հանրապետութիւնը Ահմէտ Էմին Եալմանի մնայ կրնայ նոր հողատարութիւն մը ունենալ ...

(Կ'ակնարկէ այն իրողութեան թէ գինովցած Եալման առաջարկած էր Թուրքիան ամերիկ. հոգատարութեան տակ դնել):

Վերջին ուղեւորն էր, Գնդ. Օրհան Քապիպայ, որ Եշիլքէօյի օդակայանին մէջ, պատասխանեց լրագրողներու բոլոր հարցումներուն : Ան «յիմար գաղափար » յորջորջեց այն գաղտնի աշխատանքը, զոր կ'ըսուի թէ իր նախկին ընկերները տարած են «Մեծ Թուրքիա» մը հիմնելու ուղիով :

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԵՐՔԻՆ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԻ ՀԱՐՑԸ

Բ.

Ռամկավարների եւ առհասարակ բոլոր հակադաշնակցականների համար հայկ. կեանքի բոլոր չարիքների աղբիւրը Դաշնակցութիւնն է: Այս տարօրինակ կուսակցութիւնը եօթանասուն տարի է մի-այն մէկ նպատակի է ծառայում,— անվերջ չարիք նիւթել Հայաստանի եւ հայ ժողովրդի գլխին: Եւ զարմանալի է, եօթանասուն տարի է հայ ժողովուրդը չի հասկացել, որ իր գլխաւոր թշնամին Դաշնակցութիւնն է. ոչ միայն երես չի դարձնում Դաշնակցութիւնից, այլեւ աւելի ամուր է փարում նրան: Տարօրինա՛կ ժողովուրդ:

Եւ ահա ռամկավար պաշտօնաթերթը նորից փորձում է համոզել ընթերցողին, որ Հայաստանի եւ հայ ժողովրդի թշնամին ո՛չ Թուրքերն են, ո՛չ բոլշեւիկները, այլ հայ դաշնակցականներն են եւ «դաշնակ բիւրօն»: Վերցրէք մէջտեղից Դաշնակցութիւնը, եւ Հայաստանը կը դառնայ դրախտ եդեմական, ուր «արկադեան սոխակները» կ՚երգեն:

Մէկ-մէկ տեսնենք, ի՞նչ է ասում Պէյրութի ռամկավար պաշտօնաթերթը իր վեց խմբագրականներում «Հայկական հանրապետութեան ներքին սահմանների» կապակցութեամբ:

Նախ յիշեցնենք, թէ ինչ էր Հայաստանը «Դաշնակների ձեռքով» Հայաստանի Հանրապետութիւն դառնալուց առաջ:

1918 թուականից առաջ, այնտեղ, որ վերջը Հայաստանի Հանրապետութիւն եղաւ, կար միայն Երեւանի նահանգը եւ Գանձակի, Թիֆլիսի ու Կարսի նահանգների որոշ մասերը՝ ցարական վարչաձեւի ներքեւ: Ազգաբնակութեան հազիւ կէսը միայն հայ էր: Վարչական մեքենան ամբողջապէս ռուսական էր: Իբրեւ կայսրութեան ծայրագաւառ, տնտեսապէս եւ մշակոյթով յետամնաց շրջան էր: Հայաստան գոյութիւն չունէր ոչ տէ փաքտօ, ոչ տէ ժիւրէ: Ի՛նչ պատահեց, ի՛նչ չպատահեց — լացով թէ ցնծութեամբ — 1918 Մայիս 28ին ծնունդ առաւ Հայաստանի Հանրապետութիւնը, իբրեւ «փոքր ածու»: Հայ ժողովրդի հանճարով ու երկաթէ բազուկով անում դարձաւ մարդադետին, Երեւանի նահանգը եղաւ «հայկական հանրապետութիւն», Հայաստանի բնակչութեան 90 տոկոսը հայացաւ: Երեւանը դարձաւ մայրաքաղաք: Հայաստանի Խորհրդարան, հայկական կառավարութիւն, հայ պաշտօնէութիւն, հայկ. բանակ, հայկական դրամ, համալսարան, տնտեսական եւ մշակութային շինարարութիւն, դեսպաններ ներսն ու դուրսը, միջազգային ճանաչում, Սեւրի դաշնագիր, ազգահաւաքում: Եկել էր արդէն «մի օր-ժամանակը», երբ Հայը տեսաւ «Մասիսի գլխին հայ դրօշակ», եւ «ամէն կողմից Հայկայ հէգ որդիք դիմում էին դէպ իւրեանց սիրուն հայրենիք»:

Այսպէս էր 1920 թուին Հայաստանը, որ ծնունդ առաւ «ռուսական բանտ»ից եւ Թուրքերի ստեղծած «անձեւ քաոս»ից: Դայեակը նորածին Հանրապետութեան՝ Դաշնակցութիւնն էր:

Դաշնակցութիւնը, որ ասել է հայ ժողովուրդը, մնունդ տուեց Հայաստանի մանուկ պետութեան, խնամեց, մեծացրեց, կազմակերպեց, միջազգային կեանքի կապեց, հասցրեց մինչեւ Սեւր:

Այն ժամանակ, երբ Ռուսաստանում «խելագարուած ամբոխները» իրար էին ուտում, Հայաստանը կազմակերպւում եւ վերաշինւում էր, ամրանում էր իբրեւ պետութիւն, տեղ էր գրաւում արեւի տակ, աշխարհի ազատ ազգերի կողքին: Հայրենազուրկ թափառական Հայը դառնում էր Հայաստանի ազատ քաղաքացի:

Այսպէս էր կացութիւնը Հայաստանում 1920ին, «Դաշնակ Բիւրոյի» ղեկավարութեան ներքեւ: Իսկ ի՞նչ պատահեց այնուհետեւ: Պատահեց հետեւեալը.

1920 Ապրիլ 28ին, Կարմիր բանակը զէնքի զօրութեամբ գրաւեց Բագուն եւ Ազրբէջանը յայտարարեց Խորհրդային: Ազրբէջանը իր ամբողջ բանակը կեդրոնացրել էր Ղարաբաղի դէմ, որ ի վիճակի չէր պաշտպանուելու: Խորհրդային Ազրբէջանը եւ Կարմիր բանակը թշնամական դիրք բռնեցին Հայաստանի Հանրապետութեան դէմ: Մի կողմից բոլշեւիկները Հայաստանում առաջ բերին ապստամբութիւն, միւս կողմից Կարմիր բանակը գրաւեց Ղարաբաղը, իբրեւ Խորհրդ. Ազրբէջանի մի մասը հակառակ Ղարաբաղի Հայութեան կամքին:

Գրեթէ մէկ ամիս, 1920 Մայիսին, բոլշեւիկները Հայաստանի զանազան մասերում խռովութիւններ առաջացրին՝ խանգարելով երկրի կեանքի բնականոն ընթացքը, բայց պարտուեցին կառավարութեան եւ ժողովրդի միահամուռ ուժով:

Դեռ Ապրիլ ամսին Հայաստանի կառավարութիւնը Լեւոն Շանթի գլխաւորութեամբ պատուիրակութիւն ուղարկեց Մոսկուա, խաղաղութեան դաշինք կնքելու Հայաստանի եւ Ռուսաստանի միջեւ: Բանակցելով Զիչերինի եւ Գարախանի հետ՝ Շանթի պատուիրակութիւնը, երկու կողմերի համաձայնութեամբ, պատրաստեց դաշինքի նախագիծը, եւ սակայն ազրբէջանցի եւ հայ համայնավարները Բագուից արգելք եղան դաշինքը ստորագրելու:

Բանակցութիւնները փոխադրուեցին Երեւան, ուր ուղարկուեց բոլշեւիկեան պատուիրակութիւն՝ Լեգրանի գլխաւորութեամբ: Շանթի պատուիրակութիւնը վերադարձաւ Երեւան ձեռնունայն, մինչդեռ նման պայմաններով Սովետները դաշինք էին կնքել Վրաստանի պատուիրակ Ուրուշաձէի հետ:

Հայ եւ ազրբէջանցի բոլշեւիկները Բագուից շարունակեցին իրենց թշնամանքը Հայաստանի Հանրապետութեան դէմ: Կարմիր բանակը խուժեց Ղարաբաղ, Ղարաբաղից անցաւ Զանգեզուր, ապա Նախիջեւան՝ կռիւ մղելով հայկական զօրամասերի դէմ: Օգոստոս 10ին, Թիֆլիսում ստորագրուեց համաձայնութիւն մը Խորհրդ. Ռուսաստանի եւ Հայաստանի Հանրապետութեան միջեւ, որով Ղարաբաղ, Զանգեզուր եւ Շարուր-Նախիջեւան բռնագրաւուեց բոլշեւիկների կողմից յօգուտ Ազրբէջանի: Շուտով Զանգեզուրը ապստամբուեց եւ ազատագրուեց բոլշեւիկների տիրապետութիւնից: Ղարաբաղը եւ Նախիջեւանը մնացին բոլշեւիկների տիրապետութեան տակ: Նոյն Կարմիր բանակի հետ Ղարաբաղ-Զանգեզուր-Նախիջեւան ճանապարհով Թուրքիա անցաւ Բագւում Թուրք ասկեարներից կազմուած զօրամասը Խալիլ փաշայի գլխաւորութեամբ, իր հետ տանելով Մոսկուայից ստացած մի ինքնաշարժ լեցուն ոսկի՝ Մուսթաֆա Քեմալի:

Այնուհետեւ, Օգոստոս ամսին, Բագւում տեղի ունեցաւ արեւելեան ժողովուրդների համագումարը, նշանաւոր համայնավար Զինովիեւի եւ Կարլ Ռադեկի գլխաւորութեամբ: Համագումարին գործօն մասնակցութիւն ունէին եւ Թուրքերը Էնվեր փաշայի գլխաւորութեամբ: Պատգամաւորութիւն ունէին եւ հայ համայնավարները Հայաստանի անունով: Այս համագումարում կնքուեց դաշինք մահմետական ժողովուրդների, մասնաւորապէս Թուրքիայի եւ Խորհրդային Ռուսաստանի միջեւ բրիտանական աշխարհակալութեան եւ յատկապէս Սեւրի դաշնագրի դէմ: Հայ համայնավարները ոգի ի բռին մասնակցում էին պայքարին ընդդէմ Սեւրի դաշնագրին, որով ճանչցուած էր Միացեալ Հայաստանի անկախութիւնը:

Արեւելեան ժողովուրդների համագումարից յետոյ, Խորհրդ. Ռուսաստանը Թուրքիային տրամադրեց զէնք եւ ռազմամթերք, դրամ եւ դիւանագիտական օժանդակութիւն, այլեւ ռազմական գործակցութիւն, եւ Սեպտեմբեր 23ին Քեազիմ Գարապէքիրի բանակը առանց պատերազմ յայտարարելու յարձակուեց Հայաստանի Հանրապետութեան վրայ: Բոլշեւիկները եւ հայ համայնավարները օգնեցին Թուրքերին՝ տապալելու համար Հայաստանի Հանրապետութիւնը:

Հետեւանքը յայտնի է: Փոքրիկ Հայաստանը, ճզմուած բոլշեւիկեան մուրճի եւ Թուրքական սալի միջեւ, պարտուեց: Ի՞նչ էր հայ ռամկավարների դիրքը այս բոլոր դէպքերի ընթացքին: Ամբողջ ժամանակ նրանք Դաշնակցութեան հետ էին: Ռուսաստանի Հոկտեմբերեան յեղաշրջումի օրերին ռամկավարները Դաշնակցականներից աւելի հակաբոլշեւիկ էին, մեղ չի՛ «բոլշեւիկ» կոչում հայհոյելու համար: Մայիսեան խռովութիւնների ժամանակ ռամկավարները Դաշնակցութեան կողքին էին բոլշեւիկների դէմ, այդ ա-

թիւ նրանց հրատարակած թռուցիկները մէջտեղն են: Սեւրի դաշնագիրը ռամկավարները համարում էին սրբութիւն սրբոց եւ հայ-թուրքական պատերազմին Դաշնակցութեան հետ համերաշխ էին Թուրքերի եւ բոլշեւիկների դէմ:

Հիմա, յետին թուով իմաստուն դարձած, մեղ են մեղադրում իրենց երէկուայ գործերի համար:

Բայց յառաջանակենք.

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

(Շար.)

ՔԵՆՆԷՏԻ ԵՒ ՌՈՒՍԵՐԸ

« Նիւ Եորք Հերալտ » սկսած է հրատարակել յօդուածաշարք մը, որուն մէջ յայտնի լրագրողներ կը քննեն Մ. Նահանգներու նորընտիր նախագահին ներկայանալիք միջազգային հրատապ հարցերը, եւ կը ջանան նախատեսել, թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ Քեննէտիի դիրքը այս հարցերուն վերաբերմամբ: Առաջին հերթին, Թոմ Լամպէրթ, կը քննէ Քեննէտիի կեցուածքը՝ Ռուսերուն հանդէպ:

Մինչ աշխարհի ռազմական եւ տնտեսական երկու մեծ ուժերը հերթով կը յայտարարեն, թէ իրենց հետապնդած նպատակը խաղաղութիւնն է եւ կը հաստատեն թէ իրենց վէճերը լուծելու համար պիտի չդիմեն հիւլէական քանդիչ ուժին, Մ. Նահանգներու նորընտիր նախագահը դժուարին պարտականութիւնն ունի որոշելու թէ ի՞նչ դիրք պիտի բռնէ Խ. Միութեան հանդէպ՝ ներկայ եւ ապագայ հրատապ հարցերու առընչութեամբ:

Անմիջական դիրքորոշում պահանջող հարցերն են՝ Պերլինի խնդիրը, հիւլէական փորձերու արգելումը, ապազինման խնդիրը եւ Վեհաժողովը:

Իսկ ապագային պէտք է որոշէ թէ ի՛նչ ուղղութեան պիտի հետեւի, որպէսզի կարենայ թումբ կանգնել աշխարհի ամէն կողմը խորհրդային քաղաքական ազդեցութեան տարածման, ի՞նչ ձեւով պիտի կարենայ աշխարհը բաժնել ազդեցութեան երկու գօտիներու, առանց ընդհանուր հրդեհ մը բռնկեցնելու:

Քեննէտի գործի գլուխ կուգայ այնպիսի պահու մը, երբ ռուսեւամերիկեան յարաբերութիւնները որեւէ մէկ ատենէ աւելի լարուած են, երբ արտասահմանի մէջ ամերիկեան վարկը բաւական կորսնցուցած է իր հմայքը, երբ աշխարհի ու Խ. Միութեան բոլոր համայնավարները յաղթականօրէն կը յայտարարեն թէ համայնավարութեան վարկը այդքան բարձր եղած չէր մինչեւ հիմա, եւ թէ իրենց կարելին պիտի ընեն, որպէսզի աւելի եւս բարձրանայ:

Քեննէտիի ուսերուն կը ծանրանայ ուրեմն մեծ բեռ մը՝ արտասահմանի մէջ

ՕՏԱՐ ԷՋԵՐ

ՔԱՒԱՐԱՆԻ ՀՈԳԻՆԵՐԸ

Տոն Կարսիայի վէրքը մահացու էր: Գնդակը արձակուած էր շատ մօտէն: Եւ սակայն, երիտասարդ անհաւատին իր կարծիքներուն վերաբերմամբ կարծր հաստատամտութիւնը վայրկեան մը իսկ չթուլացաւ, նոյնիսկ մահուան սեմին:

Մէկդի վանեց բոլոր անոնք որոնք իրեն կը խօսէին խոստովանանքի մը մասին, եւ ըսաւ Տոն Ժուանին:

— Մէկ բան միայն խոր ցաւ կը պատճառէ ինծի մահուընէս եաք. այն որ՝ սեւազգեստ կրօնաւորները ձեզի պիտի հաւատացնեն թէ այս դէպքը ինծի դէմ եղած աստուածային դատաստան մըն է: Համաձայնեցէք ինծի հետ թէ ոչինչ կայ աւելի բնական, քան այն որ հրացանի հարուած մը կը սպաննէ զինուոր մը: Կ՚ըսեն թէ հարուածը եկած է մեր բանակին դաւուած կողմէն: Անկասկած քինախնդիր նախանձոտ մըն էր որ զիս սպաննեց: Եթէ գտնէք, կախեցէք զայն որքան կարելի է բարձր ... Լսեցէք, Տոն Ժուան, երկու հոմանուհիներ ունիմ Անվերսի մէջ, երեք հատ Պրիւսէլ եւ ուրիշներ այլուր որոնք չեմ յիշեր... յիշողութիւնս հետզհետէ կը պղտորի ... առ ի չգոյէ լաւագոյնին զանոնք ձեզի կը կտակեմ ... Առէք նաեւ սուրս ... Մնաք բարով ...

փոխանակ հոգիիս համար պատարագ մատուցանելու, թող ընկերներս իմ թաղումէս ետք հաւաքուին գինարբուքի փառաւոր սեղանի մը առջեւ ...

Մօտաւորապէս ասոնք եղան իր վերջին խօսքերը

Աստուծմով եւ անդենականով չհետաքրքրուեցաւ իսկ, ճիշդ այնպէս, ինչպէս եղած էր իր բովանդակ կեանքի ընթացքին:

Մեռաւ ժպիտը շրթունքին, որովհետեւ իր ունայնամտութիւնը իրեն բաւականին ուժ էր տուած իր զազրելի դերը մինչեւ վերջին վայրկեանը խաղալու համար:

Մոտեսթօն այլեւս չերեւցաւ: Ամբողջ բանակը համոզուած էր թէ ան էր Կարսիայի սպաննիչը: Եւ սակայն բոլորը կը կորսուէին ենթադրութիւններու մէջ, երբ կը ջանային փնտռել այդ սպաննութեան շարժառիթները:

Տոն Ժուան երկար ժամանակ ողբաց Տոն Կարսիայի մահը, ինչպէս պիտի ողբար իր հարազատ եղբօրը վրայ: Այդ տխրաթախիծ տպաւորութեան տակ մնաց երկար ժամանակ եւ փոխեց նոյնիսկ իր կեանքին ընթացքը: Եւ սակայն տակաւ վերադարձաւ իր նախկին սովորութիւններուն, որոնք խորապէս արմատացած էին այլեւս իր նկարագրին մէջ եւ որոնք արկածի մը հետեւանքով չէին կրնար արմատախիլ ըլլալ:

Վերսկսաւ խմել, խաղախաղերու մասնակցիլ եւ տարպասել գեղեցիկ կիները, չմոռնալով կռուիլ անոնց ամուսիններուն հետ: Ամէն օր նոր արկածախնդրութեանց մէջ կ՚իյնար՝ առաւօտը հետապնդումներ կը կատարէր, իրիկունը՝ կը մագլցէր պատուհաններէ, միւս օրը՝ առտուն կը մենամարտէր ամուսիններու հետ եւ գիշերը՝ գինարբուքներու կը մասնակցէր:

Այս բոլոր անառակութիւններուն մէջ, իմացաւ օր մը թէ՝ հայրը մահացած էր եւ թէ՝ մայրը չէր ուշացած հետեւելու իր ամուսնոյն՝ քանի մը օր ետք: Գործի մարդիկ կը յանձնարարէին իրեն վերադառնալ Սպանիա, տիրանալու համար իր ժառանգած հարստութեան:

Վաղուց արդէն ներման արժանացած էր Տոմա Ֆաուսթայի հօր՝ Տոն Ալֆոնզօ Օխետայի մահուան համար եւ այս հարցը բոլորովին վերջացած խնդիր մը կը համարէր:

Հիմա կը խորհէր իրեն համար ստեղծել գործունէութեան աւելի ընդարձակ դաշտ մը: Կը մտածէր Սեւիլլայի գեղուհիներուն մասին եւ որոնք անկասկած կը սպասէին իր վերադարձին, իրեն պարգեւելու համար հեշտանքի պահեր:

Լքելով զէնն ու զրահ, մեկնեցաւ Սպանիա: Միջոց մը մնաց Մատրիտի մէջ, ուր աչքի զարկաւ ցուլամարտի մը ընթացքին, իր պերճ արդուզարդերով եւ իր ճարտար ցուլամարտիկի ճկունութեամբ: Կանացի շրջանակին մէջ արձանագրեց մէկ քանի նուաճումներ եւ սակայն երկար ատեն չմնալով, մեկնեցաւ Սեվիլլա:

Հասնելով իր ծննդավայրը, մեծ պզտիկ զարմացուց իր հարուստ ու պերճ արտաքինով: Ամէն օր խնջոյքներ, նոր տօնախմբութիւններ կը սարքէր որոնց կը հրաւիրէր Անտալուզիայի ամէնէն գեղանի կիները: Ամէն օր նորանոր հաճոյքներ, մեծափարթամ գինարբուքներ տեղի կ՚ունենային իր հոյակապ պալատին մէջ: Ան եւս դարձած էր բացարձակ իշխանն ու վեհապետը հոյլ մը դաշտարկապորտ անկարգ մարդոց, որոնք հլու եւ հնազանդ կը հպատակէին իր հրամաններուն:

Վերջապէս, չկար ամբարիշտ գործ մը, որուն մէջ մխրճուած չըլլար ինքը, եւ որովհետեւ հարստութեան տէր ու մոլութիւններով բռնաւորուած մարդը միայն ինքզինքին համար վնասակար չըլլար, իր օրինակը սկսաւ վարակել նաեւ Անտալուզիայի երիտասարդութիւնը, որոնք սկսան զինքը երկինք բարձրացնել եւ իբր օրինակ ընդունիլ:

Անկասկած, եթէ նախախնամութիւնը ուզէր աւելի երկար չհանդուրժել անոր անառակութիւններուն պատճառաւ, պէտք էր որ երկինքէն կրակի անձրեւ մը տեղար, պատժելու համար Սեւիլլայի գործուած այս բոլոր անկարգութիւններն ու ոճիրները:

(25 Շար.)

ՓՐՈՍՓԵՐ ՄԵՐԻՄԷ

վերականգնել Մ. Նահանգներու վարկը եւ միեւնոյն ատեն կասեցնել համայնավարութեան ծաւալումը: Միակ մարզը, ուր ռուսեւամերիկեան յարաբերութիւնները բոլորովին խզուած չեն, փոխանակութեանց մարզն է: —

Հակառակ ամերիկեան «յարձակողական աշխարհակալութեան» դէմ եւ «պատերազմի հրձիգ», «Խորհրդային երկրատարրութիւնը փճացնելու ձգտող» ամերիկեան «տիրող դասակարգ»ին դէմ կատարուած ամբաստանութիւններուն, Ռ. Միութիւնը կը շարունակէ քաջալերել ուսանողներու, արուեստագէտներու եւ գանազան այլ պատգամաւորութեանց փոխանակումը՝ Մ. Նահանգներու հետ:

Անիկա՝ համաձայնութեան եզր մը գտնելու բազմաթիւ ձեւերէն մէկն է, քանի որ թոյլ կուտայ դիմացինը ճանչնալու: Բայց անշուշտ՝ բաւական չէ երկու ժողովուրդներուն եւ երկու քաղաքական վարչաձեւերու միջեւ փոխադարձ հասկացողութեան եզր մը գտնելու: —

Հետեւին, Քենետի կը թուի նախաձեռնութեան ոգի ունեցող մէկը ըլլալ. առաւելութիւն, զոր Խրուշչեւ եւս ունի անկասկած:

Եթէ Քենետի թոյլ տայ, որ Պերլինի հարցին, հիւլէական փորձերու արգելման եւ ապազինման հարցին նախաձեռնութիւնը դարձեալ Խրուշչեւ առնէ, կրնայ խաղի գալ եւ արեւմտեան իր դաշնակիցներուն հանդէպ դժուարին կացութեան մատնուիլ. բան մը, որ մեծապէս պիտի ուրախացնէ Խրուշչեւը, քանի որ իր նպատակներէն մէկն է խախտել արեւմտեան դաշնակցութեան հիմքերը:

Քենետի պիտի կարենա՞յ գծել այնպիսի քաղաքականութիւն մը, որ ընդունուի ու յարգուի իր դաշնակիցներուն կողմէ, հասկնալի դառնայ չէզոքներուն եւ անմերժելի՝ համայնավարներուն կողմէ:

Ոմանք կը կարծեն, թէ Քենետի առաջին հերթին պիտի ջանայ յարգանք պարտադրել ամերիկեան հանրային կարծիքին եւ միահամուռ քաջալերանք՝ իր արտաքին քաղաքականութեան համար:

Ուրիշներ համոզուած են թէ Քենետիի առաջին մտահոգութիւնը պիտի ըլլայ՝ արտասահմանի մէջ վերահաստատել Ամերիկայի վարկը եւ անիկա՝ «առանց տարրի, քանի որ հաւատարմութիւնը կարելի չէ գնել»:

Չէզոքավարներու կարծիքով, Նորընտիր Նախագահին առաջին նպատակը պիտի ըլլայ համայնավարներուն հետ խաղաղ համակեցութեան ձեւ մը գտնալ, «համայնավար Չինաստանի գոյութեան փաստը» ընդունիլ եւ միջազգային լարուածութիւնը թուլցնելու միջոց մը գտնալը:

Սակայն համաշխարհային ու մանաւանդ խորհրդային քաղաքական շրջանակները հետաքրքրող հարցը այն է, թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ Քենետիի ընդհանուր ուղղութիւնը՝ Թուսիոյ հանդէպ, անկախ՝ ներկայ հրատապ հարցերէն:

Թրումընի, ինչպէս նաեւ Այզընհաուըրի օրով, Մ. Նահանգներու ռուսական քաղաքականութիւնը կրաւորական էր, ինքնապաշտպանողական: Այս քաղաքականութեան հետեւանքները չափազանց ցաւալի դուրս եկան. Չինաստանը, Հնդկաչինը համայնավար դարձան. խորհրդային ազդեցութիւնը տարածուեցաւ Միջին Արեւելքի վրայ. Քուպան Ֆիտէլ Քասթրոյի ձեռքն ինկաւ ու գլուխը դարձուց դէպի Մոսկուա:

Պաշտպանողական այս քաղաքականութեան փոխարէն, համայնավարները որեւէ մէկ ատենէ աւելի յարձակողական դարձած են, կը յայտարարեն թէ այժմ իրենց նպատակակէտն է Ափրիկէն, Ասիան, Հարաւային Ամերիկան ու Միջին Արեւելքը, ինչպէս նաեւ, անշուշտ, Արեւմտեան Պերլինը:

Այս հիմանց վրայ է, որ Քենետի պիտի որոշէ իր ընդհանուր քաղաքականութեան ուղին, Ափրիկէի, Հարաւային Ամերիկայի եւ համայնավարներուն միւս նշանակէտերուն վերաբերմամբ պիտի շարունակէ՞ կրաւորական ու պաշտպանողական քաղաքականութիւնը, թէ՝ պիտի անցնի հակայարձակողականի:

Պիտի պաշտպանէ՞ Ալժերիոյ ըմբոստները: Այս պարագային, ի՞նչպէս պիտի կարենայ Ատլանտեան Ուխտէն ներս պահել Ֆրանսան:

Պիտի պաշտպանէ՞ Հարաւ–Ամերիկեան կազմակերպութենէն դուրս ելլել ուզողները: Այս պարագային, Հարաւ–Ամերիկեան միւս պետութիւններուն դիրքը ի՞նչ պիտի ըլլայ:

Աւելի պիտի մերձենա՞յ չէզոքավար ու թերաճ երկիրներուն՝ քաղաքական ու աւելի մեծածախս տնտեսական օժանդակութեան շնորհիւ: Բայց չէ՞ որ այս քաղաքականութիւնն ալ յաճախ ճիշդ հակառակ արդիւնքը տուաւ. օժանդակութիւն ստացողները դարձան թշնամի:

Ու վերջապէս, ի՞նչ պիտի պատահի եթէ, թէ Մ. Նահանգները եւ թէ Խ. Միութիւնը միեւնոյն երկրի մը մէջ ուզեն ամէն գնով առաջ տանիլ իրենց քաղաքական ու տնտեսական քաղաքականութիւնը. երկուքն ալ պիտի յամառի՞ն մինչեւ բախում, թէ՝ մէկէն միւսը պիտի քաշուի, ասպարէզը ձգելով դիմացինին:

Ահա հարցեր, որոնցմէ իւրաքանչիւրը լեցուն է պայթուցիկով, եւ որոնցմէ իւրաքանչիւրը կրնայ քանդիչ պատերազմի տեղի տալ:

Թարգմ. Շ. Ս.

ԵՐԵՍՆԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԴՊՐԵՎԱՆՔԻ ԱՆԹԻԼԻԱՍ ՀԱՍՏԱՏՄԱՆ

•

Զարեհ Ա. Կաթողիկոսի 29 Հոկտեմբեր 1960 թուակիր կոնդակին որպէս հետեւութիւն, համազգային շուքով տեղի պիտի ունենայ տօնակատարութիւնը Կիլիկիոյ Կաթողիկոսական Աթոռին եւ անոր Դպրեվանքին Անթիլիաս հաստատումի երեսնամեակին:

Յոբելենական Կեդրոնական Յանձնախումբի նախագահ Խորէն Արք. Բարոյեան պաշտօնագրով մը կը հաղորդէ, որ Հայրապետական փառաշուք պատարագով եւ ժողովրդական մեծ խանդավառութեամբ, ի ներկայութեան պետական եւ կրօնական պաշտօնական հրաւիրեալներու եւ ազգային մարմիններու ներկայացուցիչներուն, Դեկտեմբեր չորսի Կիրակին Կիլիկիոյ Մայրավանքին Մայր Տաճարին մէջ համազգային նշանակութեամբ պանծացնել զոյգ դրուագները Կիլիկեան Աթոռին եւ անոր Դպրեվանքին Անթիլիասի մէջ հաստատման երեսնամեակին եւ վեհափառի քահանայական ձեռնադրութեան քառասնհինգամեակին:

Հրատարակել Յուշամատեան մը Կաթողիկոսարանի եւ Դպրեվանքի երեսուն տարիներու պատմութեան նուիրուած, որուն մէջ մնայուն արձագանգ գտնեն նաեւ յոբելենական հանդիսութեանց առթիւ յայտնուած յարգանքի արտայայտութիւնները:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՆ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ՈՒԺԸ

Առաջին մեծ ջրաելեկտրակայանը շինուած է 1925ին, Շիրակի մէջ: Երկրորդը՝ 1928ին, Լենինականի մէջ, 5200 քիլովաթ տարողութեամբ: Անկէ առաջ, 1923ին, Հրազդանի վրայ սկսած էին շինել հինգ հազար քիլովաթ կարողութեամբ Երեւանի թիւ մէկ ջրաելեկտրակայանը: Երբոր շահագործման յանձնուած է 1926ին, իսկ երկրորդ մը շինուած է 1931–32ին, 2,4 հազար քիլովաթ կարողութեամբ:

1926ին որոշուեցաւ մեծ ելեկտրակայան մը շինել Ձորագեսին: Միաժամանակ հետազօտութիւններ կը սկսին օգտագործելու համար՝ Սեւանայ լիճին ջուրերը: 1936 Դեկտեմբեր 10ին, բացումը կը կատարուի Քանաքեռի ելեկտրակայանին, իսկ 1938ին կ՚աւարտի լեռնային դժուար տեղերով անցնող ելեկտրական գիծերու եւ ենթակայաններու հաստատումը, որոնք միացուցին գոյութիւն ունեցող բոլոր ելեկտրակայանները:

Պատերազմէն անմիջապէս ետք, դիմագրաւելու համար արագ աճող արդիւնաբերութեան պահանջները, շահագործման կը յանձնուի Սեւանայ լիճին առաջին ելեկտրակայանը: 1953ին կը շինեն Սեւանայ ջրվէժին ամէնէն մեծ ջրաելեկտրակայանը՝ Գիւմուշի կայանը, 224.000 քիլովաթ ուժով:

Յաջորդաբար շինուեցան եւ օգտագործուեցան ջրվէժին մնացած ջրաելեկտրակայանները, 1956ին Արզնիի կայանը, 1959ին՝ Աթարբեկեանի կայանը, իսկ այս տարի կը վերջանայ՝ Երեւանի կայանին շինարարութիւնը:

Միեւնոյն ատեն բազմապատկուած է ելեկտրակայանները արդիւնաբերութեան կեդրոններուն կապող ելեկտրական ցանցը: Միայն վերջին երկու տարիներուն, գիծերու երկարութիւնը աճած է 500 քիլոմեթրով:

Գաղափար մը տալու համար, թէ հայ շինարար ձեռքը ինչ մեծ գործ կատարած է, այս վերջին երկու տասնամեակներուն, թուենք քանի մը թիւեր: 1913ին, Հայաստանի ելեկտրական արտադրութեան ուժին քանակը՝ ժամը 5.1 միլիոն քիլովաթ էր: Այսօր, 531,4 անգամ աւելի է, իսկ եթէ բաղդատենք բովանդակ Ռուսիոյ 1913ի արտադրութեան քանակին հետ, 1,3 անգամ աւելի է: Տանք ուրիշ թիւ մը, նոյնքան յատկանշական: Հայաստանի ամէն մէկ քաղաքացիին կ՚իյնայ՝ 1,525 քիլովաթ ժամ ելեկտրականութիւն, այսինքն աւելի, քան ինչ որ կը ստանայ ֆրանսացի, իտալացի, ճափոնացի մէկ քաղաքացի:

Ապագայի համար ի՞նչ ծրագիրներ նախատեսուած են: Առաջին՝ պիտի օգտագործուի Ղարատաղի բնական կազը: Երկրորդ՝ պիտի շինուին ջերմութեամբ աշխատող երեք մեծ ելեկտրակայաններ: Անկէ զատ եւ շնորհիւ արդէն հաստատուած ելեկտրական ցանցերուն՝ պիտի ըստացուի ելեկտրականութիւն՝ Վրաստանէն եւ Ազրպէյճանէն: Ծրագրուած է նաեւ շինել մեծ ելեկտրակայան մը՝ Տաթեւ, Որոտանի վրայ:

ԵՐԵՒԱՆԻ ԽԱՄԱՃԻԿՆԵՐՈՒ ԹԱՏՐՈՆԸ

Պուքրէշի մէջ տեղի ունեցած խամաճիկներու միջազգային Բ. փառատօնին մասնակցած է, Երեւանի տիկնիկներու պետական թատրոնը՝ գլխաւորութեամբ տնօրէնին՝ Վազգէն Աւագեանի:

Խամաճիկներու (մառիոնէթ) պետական թատրոնը հիմնուած է 1935ին, այս տարի պիտի տօնէ իր գոյութեան 25ամեակը: Թատրոնին հիմնադիրները եղած են՝ Հայկանուշ Երեմեան, Յասմիկ Գէօզալեան, Գ. Բարոյեան եւ Վիրաբ Յարութիւնեան: Թատրոնի խաղացանկը կազմուած է հայ, ռուս եւ եւրոպացի թատերգակներու դասական եւ ժամանակակից գործերէն: Տրուած ներկայացումները համապատասխան են նախադպրոցականներու, միջին եւ բարձր դասարաններու աշակերտներու մակարդակին: Նոյն ատեն մասնաւոր ներկայացումներ կը տրուին չափահասներուն: Ներկայացումները հայրենասիրութեան եւ աշխատասիրութեան ոգիով կը դաստիարակեն փոքրիկ հանդիսականները, անոնց կը ներշնչեն պայքարի զգացում յանուն ճշմարտութեան, ատելութիւն ընդդէմ չարիքի եւ սուտի, այլ խօսքով կ՚օգնեն երախաներու նկարագրին դրական գիծերու կազմաւորութեան:

Այլապէս թատրոնի հաւաքականութիւնը չի սահմանափակուիր միայն փոքրիկներուն համար տրուող ներկայացումներով, այլ մնայուն կապեր կը պահէ դպրոցներու հետ: Այսպէս, թատրոնը կը կազմակերպէ բազմաթիւ խորհրդակցութիւններ աշակերտներու և ուսուցիչներու հետ՝ ստանալու համար անոնց կարծիքը բեմադրուած ներկայացումներու մասին, կ՚օգնէ Պիոներներու Պալատի տիկնիկներու թատրոնին, եւ ամառուան շրջանին ներկայացումներ կը կազմակերպէ պիոներական ճամբարներուն մէջ: Ներկայացումներուն ներկայ կը գտնուին տարեկան 120 հազար հանդիսատեսներ: Թատրոնը կը վայելէ գործակցութիւնը կարգ մը արժէքաւոր գրողներու եւ երգահաններու, ընդ որս՝ Ալ. Արաքսմանեան, Մ. Կորիւն, Ա. Բաբայեան եւ ուրիշներ:

Վ. ԽԱԹԵՆԵՍԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (74)

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

— Արքան քեզ տեսել է, արքայազն:

— Ոչ, իշխան, խօսքս տեսնելու մասին չէ: Արքան կարծեօք չի վստահում ինձ, սեւեւաբար եւ չի կամեցել հրաւէր յղել նաեւ ինձ. Գուցէ եւ յղել է, իշխան, մոռացե՞լ ես ինքդ:

— Ոչ, արքայազն: Ինչպէս կարող եմ չիշել, մոռանալ:

Տիրիթը գլուխը կախեց մի ակնթարթ, ապա բարձրացրեց ցնցումով:

— Ասա ինձ, իշխան, հետաքրքիր եմ իմանալու, թէ ի՞նչպէս հաղորդեցիր արքային այն ամէնը, ինչ տեսար նախորդ աւուր:

— Այնպէս, ինչպէս տեսայ, արքայազն...:

Տիրիթը լռեց եւ աչքերը յառեց յատակին. Նրա դէմքի մկանները խաղում էին այտերին, առանձնապէս ականջների կողմից, իսկ ինքը շուրթերը ծամում էր մտածումների մէջ: Ու մնաց այդպէս մի առժամ, ապա ելաւ ու սկսեց լայն քայլերով գնալ – գալ սրահում, առանց Վարդ իշխանին նայելու:

Այդ պահին նրա հայեացքը կանգ չէր առնում եւ ոչ մի բանի վրայ: Շուտով սակայն, մի քանի վայրկեան քայլելուց յետոյ, նա թափով կանգ առաւ եւ հարցրեց.

— Ասա, ինձ, իշխան, կարո՞ղ եմ ինքս նոյնպէս գալ Շահապիվան՝ տօնին մասնակից լինելու, — եւ Տիրիթը սեւեռուն նայեց Մամիկոնեան իշխանին, կամենալով առեւ նրա խօսքերից կռահել թագաւորի վերաբերումը: — Կարո՞ղ եմ, — կրկնեց նա պահանջկոտ:

— Հարկաւ, արքայազն, հարկաւ, — պատասխանեց Վարդը վստահ ձայնով, աներեւ նրան հանդստացնելու նպատակով: — Ամէնքն ունեն իրաւունք Շահապիվան լինելու: Անշուշտ, դու եւս, արքայազն, ունես իրաւունք Նաւասարդեան տօներին մասնակցելու:

— Իսկ արքան չի՞ դժգոհի, — Տիրիթի աչքերում կասկածներ կայծեցին: — Նրան անհաճոյ չի՞ թուայ երբեք:

— Բնաւ, արքայազն, բնաւ ... վստահ եմ, ոչ երբեք ...

ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ

Շահապիվան ... Մեծ չէր այս աւանը, եւ ոչ էլ հարուստ, բայց մեծ էր նրա անունը, որովհետեւ դարեր շարունակ համարւում էր հեթանոս Հայերի Նաւասարդեան տօների սրբավայր, ուրախութեան ու հաճոյքի օրրան: Նոյն այդ հըմայքը նա պահպանել էր եւ քրիստոնէութիւն ընդունելուց յետոյ. Հայոց Աշխարհի բոլոր գաւառներից ոչ միայն երիտասարդները, այլեւ ծերունիները, շինական թէ ռամիկ, ազատ թէ կարճազատ, նախարար թէ հոգեւոր հայր Նաւասարդի տօներին ձիով, սայլով թէ հետեւակ բշտապում էին այնտեղ՝ Հայոց աշխարհահանդէս տօնին ներկայ լինելու ծեսեր կատարելու, խաղեր տեսնելու եւ ուրախանալու... Ու ամէնքն իրենց հետ բերում էին զոհաբերութեան կենդանիներ, ուտելիքի պաշարներ եւ բազմատեսակ մրգեր:

Մեծ չէր, այո, Շահաքիվանը, բայց մեծ էր նրա հմայքը:

Գրաւիչ էր Շահապիվանը գուցէ եւ նրա համար, որ հարթ ընդարձակ դաշտեր ունէր, փարթամ այգիներ եւ մշտական կապոյտ երկինք: Տարուայ այդ պահին ուր էլ ամպ լինէր, խառնակ եղանակ, անձրեւ թէ քամի — Շահապիվանում միշտ անդորր էր եւ երկինքը ջինջ:

Այդ օրը նոյնպէս ջինջ էր նրա երկինքը, եւ աւանը իր մի յարկանի, մեկուսի տներով ու տերեւաթափուող այգիներով (որոնց մէջ փողփողում էին աշնան բոլոր գոյները), փռուած – տարածուած էր աշնան զով արեւի տակ, իսկ նրա եռեւը, ինչպէս միշտ, ամուր նստած էր Շահապիվան սարը, երբեւ դարաւոր պահապան, որ հսկում էր աւեւ իր անունը կրող աւանը եւ պաշտպանում նրան հիւսիսի ցուրտ քամիներից:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

(Շար.)

— Ըսելիք բան մը ունի՞ք Կոմիտէի ձեր ընկերներուն մասին, հարցուցին :

— Բոլորն ալ զինքի, իտէալի եւ յեղափոխութեան ընկերներս են, կը սիրեմ զիրենք եւ կը վստահիմ անոնց : Կը հաւատամ թէ երկրին ի նպաստ որոշումները առուած են եւ պիտի տան : Ես ալ երկրին ծառայելու կ'երթամ :

— Գետութեան նախագահ Կիւրսէլ ձեզ ամբաստանեց նոր յեղափոխութիւն պատրաստելու մեղադրանքով, ի՞նչ կ'ըսէք :

— Այդպիսի հարց մը խնդրոյ առարկայ չէ : Յեղափոխութիւնը մէկ անգամ կատարուած է : Ցիմարութիւն է նոր յեղափոխութիւն ընել : Ձէմալ փաշան ողջամիտ հրամանատար եւ առաջնորդ է : Երկրին նպաստաւոր են իր ձեռք առած բոլոր միջոցները :

— Իտէալի եւ մշակոյթի միութեան կուսակի՞ց էք :

— Ես անձնապէս կուսակից եմ : Ասիկա պայման է : Միայն թէ, օրինագիծը այնպէս պատրաստուեր է որ կազմակերպութեան վերին մարմինը անկախ պիտի ըլլայ եղեր : Ասիկա չըլլար ի հարկէ : Առանց հակակշռի ժողովրդավարութիւն չըլլար : Կառավարութեան մէջ կառավարութիւն չըլլար :

— Երկրին մէջ եւ երկրէն դուրս գտնուող Թուրքերուն միացումով Մեծթուրքիա մը հիմնելու գաղափարի՞ն ինչ կ'ըսէք :

— Ասիկա երազէն ալ աւելի երազային է : Այս տեսակ բան չի կրնար ըլլալ : Մանուկներն անգամ կը ծիծաղին ասոր : Եթէ Նախակրթարանի տղաքը յղանան ասիկա, դարձեալ ծիծաղելի կ'ըլլայ : Պէտք չէ այս տեսակ ցափռոտուքներ խորհիլ այսպիսի ատեն մը :

ԷՏԻՐՆԷԻ մէջ տեղաց առաջին ձիւնը : Դեռ կը տեւէ ձիւնամրրիկը :

ՎԱՆԱՅ լճին մէջ «Աքդամար» (հայերէն՝ Աղթամար) բեռնատար շոգենաւը, որ Դատուանէն ոչխար կը փոխադրէր դէպի Վան, ընկղմեցաւ : 1555 ոչխարներէն 64ը խեղդուեցան :

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ
ՄԱՐՏ 12ԻՆ

ՍՈՐՊՈՆԻ ԱՄՓԻԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

30-ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի, 5 Մարտ, 1961, կէսօրէ վերջ ժամը 2·30ին, Սալ տը լա Շիմի :

28պիս, Րիւ Սէն Տոմինիք :

Կը խնդրուի նկատի առնել այս թուականը :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Դպրոցասէրի տարեկան գեղարուեստական ցերեկոյթը՝ Մարտ 26ին :

×

Լիոնի Եկեղեցաշէն Տիկնանց Միութիւնը կազմակերպած է Յունուար 8ին, Շարպոնիէէի չքեղ սրահներուն մէջ, Լիոնի եկեղեցւոյ ի նպաստ պարահանդէս մը :

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ

Լիոնի Ցիչատակի Երեկոյին առթիւ ընկերներէ եւ բարեկամներէ 220 Ն. Ֆ. :
(Ցանկը առանձին) :

×

Այրի Տիկին Աննիկ Մինասեան իր թոռնիկին Բիւզանդի անդրանիկ զաւկին Էլիզապէթի ծննդեան առթիւ տասը Ն. Ֆ. կը նուիրէ Ս. Թէհլիրեան սրահին : (Ստանալ «Յառաջ»էն) : (Բ. տպագրութիւն) :

ՆՈՐ ՏԱՐԻԷՆ ԱՌԱՋ

Մեր բաժանորդներէն կը խնդրենք որ կանոնաւոր եւ կանխիկ վճարեն իրենց բաժնեգինները, առանց սպասելու մասնաւոր դիմումի :

Ընկերային եւ այլ տուրքերու վերջին յաւելումները պատճառ կը դառնան որ 1961 Յունուար 1էն, բաժանորդագրութեան եւ հատավաճառութեան պայմանները փոխուին :

Մինչեւ Դեկտեմբեր 31, 1960 վճարում ընողները կրնան բացառաբար օգտուիլ ներկայ պայմաններէն :

Շնորհակալութիւն մեր այն բոլոր բաժանորդներուն որ իրենց պարտաճանաչութեամբ կը դիւրացնեն վարչութեան գործը :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ

Հ.Մ.Ը.Մ.Ի ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Դեկտեմբեր 10ին, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 21էն մինչեւ լոյս :

Սալոն տը լ'Ալամպրայի մէջ

Մանրամասնութիւնները՝ առանձին :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ
Կազմակերպուած Ֆ. Կապ. Խաչի կողմէ՝
ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 29ԻՆ

Ա Զ Դ

Մոնմորանսիի, Անտոնիի եւ Սէն Ռաֆայէլի Հանգստեան Տուներուն մէջ, մօտ ատենէն տրամադրելի անկողիններ պիտի ըլլան, բոլոր այն ծերերը որոնք ցարդ արձանագրուած չեն, պէտք է այժմէն ձեռնարկեն պաշտօնատանց մօտ կատարուելիք ձեւակերպութեանց :

Առ այդ դիմել Ազգաշատախնամի գրասենեակը, 32, Րիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ (9), պէտք եղած տեղեկութիւնները եւ հրահանգները ստանալու համար եւ ճշդելու ընտրուած հանգստեան տունը :

ԱՂՔԱՏԱՍՆԱՄԻ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մուրատ – Ռափայէլեան Նախկին Աշակերտաց Միութեան տարեկան պարահանդէսը, Յունուար 29ին :

×

ՏԱՐԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ.— Սեբաստիոյ Դաւրայի Հայր. Միութեան տարեկան խնջոյքը տեղի կ'ունենայ 18 Դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին : Երեմեան դպրոցի մէջ (Իսի) :

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ներկայացուցչական ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջաններու մարմիններու ներկայացուցիչները այս Շաբաթ երեկոյ (3 Դեկտեմբեր) ժամը 20·30ին Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան սրահին մէջ : 17 Րիւ Պլէօ, մէթրօ Քատէ :

ՕՐԱԿԱՐԳ.— Հ. Յ. Դ. 31րդ Շրջ. ժողովի օրակարգի խնդիրներու քննութիւն :

Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է :

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՓՈԽՈՒԱԾ ԹՈՒԱԿԱՆ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ Ծնողաց Միութեան կազմակերպած տարեկան Տօնածառի հանդէսը տեղի պիտի ունենայ՝

Կիրակի, 11 Դեկտեմբեր

Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանական յաջորդ հաւաքոյթը այս Չորեքշաբթի, ժամը 21ին, Քաֆէ Քատէի վերնայարկը :

Կը խօսի Գ. ԳՐԻԳՈՐ ՊԱՀՐԻ :

Նիւթ ունենալով «Քրիստոնեայ եկեղեցիներու միութեան խնդիրը» :

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Նախկին Հայ Արիներու եւ Արենուշներու :

Այս Շաբաթ, ժամը 21էն մինչեւ լոյս : ՔԼԻՒԳի չքեղ սրահին մէջ,

51, Rue Grignan

Մասնակցութեամբ Մարսէյլի լաւագոյն նուագախումբին, ղեկավարութեամբ

EDDY TOURNELի

Հայկական տոհմիկ պարեր, հայ արենուշներու կողմէ :

Ձոխ պիւֆէ, մատչելի գիններով եւ Քօթիյոն :

Օրուան թագուհի պիտի ընտրուի ամենաշնորհալի եւ վայելուչ օրիորդը, քուէարկութեամբ :

Զանազան հաճելի անակնկալներ :

Հ. Յ. Դ.
ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ստիպողաբար խմբական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ ենթակոմիտէի եւ խումբերու ընկերները :

ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ ՆՈՐ ԺԱՄԱՆԱԾ՝

ԸՆԿ. Յ. ՏԷՐ-ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

ՆԵՐԿԱՅ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ԱՅԴ ԺՈՂՈՎՆԵՐՈՒՆ :

ՌՈՍՏՈՄ եւ ՌԱՖՖԻ, Երեքշաբթի (29 Նոյեմբեր) ժամը 8·30ին Րէժան սրճարանը :

ԱՐԱՄ : Հինգշաբթի 1 Դեկտ. ժամը 8·30ին, Քոլոմպ, կայարանին մօտիկ սրճարանը :

ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲ, Ուրբաթ 2 Դեկտեմբեր, ժամը 8·30ին, սովորական հաւաքատեղին :

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի, ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին :

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ենթակոմիտէները եւ խումբերը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Ահարոնեան ակումբը :

Ներկայ կ'ըլլայ .—

ԸՆԿԵՐ Յ. ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ :

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՅՈՎՍԷՓ ԷՄԻՆ
ԻՐ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ

Անգլերէն բնագրէն թարգմանեց

Յ. ԽԱՇՄԱՆԵԱՆ

Հայ ազատագրական շարժման ռահվիրայ մեծ հայրենասէրին խռովայոյզ կեանքին արկածալից դրուագները :

500 էջ.— Մաքուր տպագրութիւն, լաթակազմ : Գին՝ 12 Ն. Ֆ. :

Դիմել՝

Librairie H. SAMUELIAN

51, Rue Mr.-le-Prince, PARIS (6e)

C. C. P. Paris 1278-35

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ՅԱՌԱՋ
ՍՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE
HARATCH
Directrice ARPIK MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9°
Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ Հասարակապետ. տար. 40 Ն. Ֆր. ,վեց 22Ն. Ֆր.
Արտասահման՝ տար. 50 Ն Ֆր — Հատը 0,20 Ն. Ֆր

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 30 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MERCREDI 30 NOVEMBRE 1960

36ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 8963 — 36EME ANNEE — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 16ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 4764

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԸ

Խորհրդային իշխանութեան դէմ կատարուած քննադատութեանց մէջ կարեւոր տեղ մը կը գրաւէ Հայաստանի սահմաններուն ընդարձակման կենսական խնդիրը :

Երեւանի վարիչները իրենք ալ գիտեն, որ ներկայ սահմաններուն մէջ հայ ժողովուրդը չի կրնար ազատ շնչել ու ապրիլ: Մշակելի հողերու քանակը անբաւարար է օրէ օր աճող բնակչութեան համար : Կոլխոզներն ու սովխոզները չկրցան մեղմել գիւղացիներու թշուառութիւնը :

Այդ է պատճառը, որ խորհրդային իշխանութիւնները ուժ տուին ճարտարարուեստին. գիւղացիները վերածեցին բանուորի: Իսկ Հայաստանի գործարաններու արտադրութեանց հարիւրին 95ը կը ղրկուի Ռուսիա կամ արտասահման, հարիւրին հինգը միայն վերապահելով տեղացիներուն :

Սահմանային հարցի մասին շատ քիչ աշխատանքներ կատարուած են երկիրէն ներս, ուր ազատ խօսելու եւ գործելու կարելիութիւններ չկան :

Խորհրդային վարչաձեւի հաստատման օրերուն, Արտաշէս Կարինեան, մէկը Երեւանի վարիչ դէմքերէն, կառավարութեան պաշտօնական տեսակէտը կ'արտայայտէր, երբ առանց բառերը ծամծմելու կը գրէր.

«Հայկական չարաբաստիկ դատը լուծուած է, յորմէհետէ Հայաստան խորհրդայնացած է»:

Երեւան կը համակերպէր կատարուած իրողութեան: Հայաստանի սահմանները կը նկատէր վերջնական: Կը հրաժարէր հայկական «չարաբաստիկ» դատէն: Հետեւաբար նաեւ չէր մտահոգուէր սահմաններու ընդարձակման հարցով :

Ինչպէս ամէն վարչաձեւ, խորհրդայինն ալ տարիներու ընթացքին որոշ յեղաշրջում կրեց :

Սահմաններու խնդրին շուրջ մտքերու մէջ փոփոխութիւն առաջ եկաւ :

Այդ յեղաշրջման մէջ կարեւոր դեր խաղացին անշուշտ Դաշնակցական մամուլին մէջ լոյս տեսած բուռն քննադատութիւնները՝ ներքին սահմաններու սրբագրութեան մասին :

Մեր թերթերը ամէն առթիւ յիշեցուցին հայ ժողովուրդին հանդէպ գործուած անիրաւութիւնը Խորհրդային իշխանութեան կողմէ: Փաստերով եւ վիճակագրական տուեալներով ցոյց տուին թէ ինչպէս զուտ հայկական հողամասեր — Շարուր - Նախիջեւան, Ղարաբաղ, Ախալքալաք եւայլն նուէր տրուած են հարեւան Ատրպէյճանի ու Վրաստանի: Ու պահանջեցին անոնց կցումը Խորհրդային Հայաստանին :

Հայաստանի նահատակ վարչապետներէն Սահակ Տէր - Գաբրիէլեան Փարիզի մէջ իրեն ծանօթ դաշնակցական վարիչներուն կը թելադրէր շարունակ արծարծել սահմանային հարցը եւ այլ անիրաւութիւններ Հայաստանի հանդէպ, որպէսզի իրենք ալ Մոսկուայի մօտ կարենային արծարծել իրենց պահանջները, հիմ բռնելով քննադատութիւնները :

1936ին Հայկ. Կոմկուսի ընդհ. քարտուղար Աղասի Խանջեան զոհ գնաց Բերիայի դաւաճան գնդակին: Ըսուեցաւ թէ համարձակե՛ր էր ներքին սահմաններու սրբագրութիւն պահանջել :

Համաշխարհային երկրորդ պատերազմի վաղորդայնին, երբ Ներգաղթ կը կազմակերպուէր, Երեւանի վարիչները կը խօսէին սահմաններու ընդարձակման մասին, — ո՛չ թէ ներքին, այլ արտաքին սահմաններու: Կազմուած էր նոյնիսկ սահմանային ընդարձակման յանձնախումբ մը:

Վիշինսքի, Խ. Միութեան Ա. պատուիրակը ՄԱԿի մէջ, 1947 Հոկտ. 24ին պաշտօնապէս յայտարարեց թէ Կարսն ու Արտահանը Վրաստանի կը պատկանին եւ թէ եկած է ժամանակը, որ անոնք իրենց բուն տէրերուն վերադարձուին :

Վրացի Սթալին ողջ էր այն ատեն: Ուրեմն երբ 1945ին Փոցտամի մէջ Թուրքիայէն կը պահանջէր Կարսն ու Արտահանը, նպատակն է եղեր զանոնք կցել Վրաստանին:

Իսկ իր մահէն երեք ամիս չանցած, արտաքին նախարար Մոլոթով, 1953 Մայիս 30ին յանուն Հայաստանի եւ Վրաստանի՝ Անգարայի կառավարութեան կ'ուղղէր ծանուցագիր մը, որով կը հրաժարէր Թուրքիայէն հողային ամէն պահանջէ :

Տխուր իրականութիւնն այն է, որ խորհրդայնացումէն քառասուն տարի վերջ ալ թիզ մը հող չէ աւելցած Հայաստանի սահմաններուն վրայ, ներքին թէ արտաքին :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ԱՐԵՒՄՈՒՏՔ Կ'ՕԳՆԷ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

Թուրքիոյ ելմտական նախարարը, Էքրէմ Ալիճան, Շաբաթ օր, հացկերոյթ մը տուաւ Անգարայի մէջ Միջազգային Դրամական Ֆոնտի պատուիրակներուն: Հացկերոյթին կը մասնակցէին նախարարներ, Անգլիոյ, Գերմանիոյ եւ Ամերիկայի դեսպանները :

Այս առթիւ Թուրք ելմտական նախարարը հետեւեալ տեղեկութիւնները տուաւ լրագրողներուն :

— Բանակցութիւն կը վարենք եւ բանակցութիւնները լաւ կ'ընթանան: Որոշուած է փակել մեր երկու տարուան վճարման հաշուեկշիռին բացը: 1961ին հաւանաբար բաց ունենանք 87 միլիոն տոլար: 1962ին՝ 70 միլիոն: Այս հաշիւով 159 միլիոն տոլարի վարկ մը ապահոված կ'ըլլանք :

Միւս կողմէ, յանուն Ամերիկայի արտաքին նախարարութեան՝ կը հաղորդուի թէ փոխադարձ ապահովութեան հիմնադրամէն 12 միլիոն տոլար պիտի վճարուի Թուրքիոյ, օժանդակելու համար ներկայ ելմտական տարուան ներածումին :

Իր կարգին, Թուրքիոյ առեւտրական նախարար Մէհմէտ Պայտար յայտարարեց.

— 1961 տարուան ընթացքին կը խորհինք 500 միլիոն տոլարի ներածում կատարել, — երկրագործական մեքենաներ, պարարտանիւթեր, եւայլն:

Եւ վերջապէս Թուրքիոյ դեսպանը, Իլքաէլ, կը հաղորդէ Պոնէն թէ դաշնակցային Գերմանիոյ վարչապետը, Ատընաուըր, պաշտօնապէս յայտնած է իրեն, որ գերման կառավարութիւնը հարիւր միլիոն մարք վարկ կը բանայ Թուրքիոյ եւ հին պարտքերու մասնավճարն ալ պիտի չպահանջէ այս տարի :

Ինչպէս կը տեսնուի, ամէն կողմէ դրամ կը թափեն Թուրքիոյ մէջ :

ԻՍԿ ԹԷ Ի՛ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԾԱԽՍԷ ԹՈՒՐՔԻԱ

ՄԵՆՏԵՐԷՍ ՀԱՇԻՒ ԿՈՒՏԱՅ ԵԱՍԸ ԱՏԱՅԻ ԴԱՏԱՐԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

Ուրբաթ օր, Եասը Ատայի դատարանը սկսաւ քննել Թուրքիոյ գաղտնի վարկերուն հաշիւը եւ Մենտերէսի ծախսումները:

Ըստ ամբաստանագրին, վարչապետութեան խորհրդական Քորուր պետական դրամատունէն կ'առնէր ու կը ծախսէր գաղտնի վարկերը՝ այնպէս ինչպէս կը հրամայէր Մենտերէս :

1950էն մինչեւ Մայիս 27ի յեղափոխութիւնը, 24 միլիոն 548 հազար 713 ոսկի ծախսուած էր գաղտնի յատկացումէն :

Մենտերէսի տան կարիքներուն համար կատարուած ծախքերուն կարգին, կը յիշուէր լոլիկի, կեռասի, օճառի, ամէն տեսակ ուտելիքի եւ այլ պիտոյքի, նոյնիսկ... մազխիլի (ճըմպըզ) ծախքը: Այս անձնական ծախքերուն համար, Մենտերէս ըսաւ թէ երբ ապարանք փոխադրուեցաւ, ծախքը աւելցաւ ու չէր կրնար իր վաստակէն հոգալ բոլոր ծախքերը, թէ ամէն երկրի մէջ այսպէս է: Նախագահը առարկելով օրինակ բերաւ Անգլիոյ աշխատաւորական վարչապետին կինը, որ ամէն օր անձամբ գնում կը կատարէ շուկայէն, ամէնէն աժան բաները գտնելու համար: Միսը, հացը, մազխի՞լն ալ վարչապետական ապարանքը բնակելու հարկաւորութիւններ են, հարցուց: Մենտերէս ուզեց բաներ մը ըսել, երկար նախադասութիւններ ըսաւ բայց որոշ բան մը չկրցաւ ըսել : Նախագահը ընդմիջեց.

— Չի հասկցուիր թէ ի՞նչ ըսել կ'ուզէք: Իմ հարցումս է, իրաւունք ունէի՞ք միս, հաց, մատաղցու ոչխար, նոյնիսկ մազխիլ գնել գաղտնի յատկացումէն որ պետութեան արտաքին եւ ներքին ապահովութեան համար պէտք է ծախսուի միայն :

— Պէտք էր գնել այդ բոլորը, Տէր նախագահ: Միայն մազխիլ մը գտեր են այդ բոլորին մէջ եւ մազխիլով բաներ քաշեր են դուրս»:

— Ամբաստանեալ Մենտերէս, կը տեսնուի թէ ճիշդ չէ եղեր ձեր կողմէ տարածուած այն կարծիքը թէ իշխանութեան գլուխ գալէն ի վեր ոչ միայն յատկացում, այլ թոշակ անգամ չէիք ստանար: Ձեր մազխիլին դրամն իսկ գաղտնի յատկացումէն վճարել տուեր էք: Ձեր տան գրեթէ բոլոր ծախքերը այս ճամբով կատարուեր են: Կ'ըսէք թէ մինչեւ հարիւր հոգի կը հրաւիրէիք ճաշի: Ձեզի ո՞վ ըսաւ որ այդպիսի խնջոյքներ սարքէք :

Ծախքերու ցուցակին մէջ յիշուած ոսկի կար Քեազըմ անուն մէկուն տրուած: Ո՞վ է այդ Քեազըմը:

— Մարձողը (մասսաժ ընողը), Պէյ էֆէնտի (խնդուքներ):

Եւ դեռ ծախքերու ցանկին մէջ ցոյց կը տրուէին 147.000 ոսկի Ֆազըլ Հըսաքիւրեքի, Եուսուֆօրթաչի 63 հազար, Միլլիէթ թերթին 31 հազար, Փէյամի Սաֆայի 55 հազար, Պուրհան Պելկէին 51 հազար (ռատիօ թերթին համար):

Քորուր յայտարարեց թէ վարչապետը բազմաթիւ հետեւորդներով կը ճամբորդէր եւ երբեմն ընկերակից երեսփոխանները չէին վճարեր իրենց ճամբու ծախքերը :

Դեռ աւելին, — գաղտնի յատկացումէն վճարուած էին Մենտերէսի զաւակներուն արտասահմանի մէջ կատարած ծախքերը:

Մինչեւ այսօր տեղի ունեցած դատավարութիւններու ընթացքին, չէր տեսնուած որ Մենտերէս այսքան դժուարին կացութեան մատնուէր, ոչ միայն չկրցաւ էականաւոր առարկութիւն մը ընել ամբաստանութիւններուն, այլ եւ յաճախ թեւերը բանալով «ի՞նչ ընեմ, տրուեր է, տըւինք» կ'ըսէր :

Այս առթիւ, Երեւան եկաւ նաեւ որ Մենտերէսի «վստահելին», Քորուր եւս իր բոլոր ճամբորդութեան ծախքերը գաղտնի յատկացումէն կատարեր է: Քորուր ըսաւ.

— 1958ին, 25ամեայ աղջկանս ամուսինը արկածամահ եղաւ: (Այդ պահուն ինք եւ աղջիկը կ'արտասուէին: Նախագահը հրամայեց որ գաւաթ մը ջուր տրուի Քորուրի, որ կը կակազէր արդէն): Աղջիկս, որ որբեւայրի մնացած էր երկու զաւակով, Գերմանիա ղրկեցի: Իմ հաշուոյս վճարուած այդ դրամները աղջկանս ուղարկեցի: Մենտերէսի հրամանով եղաւ ասիկա: Եթէ ինք չի յիշեր, ներողութիւն կը խնդրեմ, ես սխալ հասկցեր եմ ուրեմն, պատրաստ եմ հատուցանելու: Սխալ գործեր եմ, յանցանք գործեր եմ»

(Շար.ը կարդալ Դ էջ)

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՕԾՈՒՄ

Կարդինալ Աղաճանեանի ձեռնադրութեամբ, Ֆրանսայի Հայոց Առաքելական Թեմակալ Գերպ. Կարապետ Ամատունիի եպիսկոպոսական օծումին հայածէս արարողութիւնը պիտի կատարուի Դեկտեմբեր 18ին, կէսօրէ ետք ժամը 4ին, Սէն-Ֆէրտինան - տէ - Թեռնը եկեղեցւոյ մէջ՝ 27, Ռիւ տ'Արմայէ, Փարիզ :

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 70 ԱՄԵԱԿԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Լոնտոնի մեր թղթակիցը կը հեռաձայնէ թէ Դաշնակցութեան Եօթանասնամեակը մեծ խանդավառութեամբ տօնուած է Լոնտոնի մէջ, նախաձեռնութեամբ տեղւոյն Նաւասարդեան Նորակազմ խումբին: Խօսած է ընկեր Յովիկ Եղիազարեան :

Տօնակատարութեան մանրամասնութիւնները՝ առանձին թղթակցութեամբ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ տնտեսական նախարարը արգիլեց Ռոչիլտ գերդաստանի բոլոր անդամներուն մուտքը Լիբանան: Այս որոշումը տրուած է Ռոչիլտներու կողմէ Իսրայէլի տուած ելմտական եւ տնտեսական օժանդակութեան առթիւ: Հաւանական է որ բոլոր արաբ պետութիւնները նոյն որոշումը տան :

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենան յառաջիկայ Մարտին, յայտարարեց Պարսից Շահը, որ նոյն ատեն յայտնեց թէ իր գահակալութեան արարողութիւններն ալ պիտի կատարուին 1963ին:

ԿՈՆՔՈՒՐԷՆ եւ Ռընոտոյէն ետք, գրական Ֆեմինա մրցանակը տրուեցաւ Տիկին Լուիզ Պելըքի: Այս որոշումը միջադէպի մը պատճառ դարձած է: Արդարեւ Պէ-աթրիքս Պէք, որ երկու տարի է անդամ է Ֆեմինայի դատական կազմին (ինք ալ մրցանակաւոր՝ Լէոն Մորէն, քահանայ, վէպին համար), հրաժարած է Ֆեմինայէն, առարկելով թէ չի կրնար հանդուրժել որ մրցանակ տրուի ձախող վէպի մը, գէշ գրուած, մանաւանդ որ հակահրէական ակնարկութիւններ ալ ունի ...»: Մետիսիսի մրցանակը տրուեցաւ Անրի Թոմայի իր Ճոն Փերքինս վէպին համար:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ հարցերու նորընտիր նախարար՝ Լուի Ժոքս մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին պաշտօնապէս յայտարարեց.— «Ֆրանսայի եւ Ալժերիոյ կապերը խզելու ոչ մէկ խնդիր: Ի՞նչպէս կարելի է երեւակայել որ Ֆրանսա լքէ Ալժերիոյ Եւրոպացիները եւ մահմետականները »:

ՊՈՆԻ նախաձեռնութեամբ նախապատրաստական բանակցութիւններ սկսան Փանքովի հետ, առեւտրական նոր համաձայնագիր մը կնքելու համար: Նախկինը ի զօրու էր մինչեւ Դեկտեմբեր 31: Ճիշդ վեց շաբաթ առաջ, Դաշնակցային Գերմանիա որոշած էր չվերանորոգել համաձայնագիրը, իբր հետեւանք Արեւելեան Գերմանիոյ՝ Պերլինի մէջ ի գործ դրած ապօրինի ճնշումներուն :

ՄԱԿի ընդհ. ժողովը սկսաւ քննել օրակարգի անցած Խ. Միութեան առաջարկով՝ «Գաղթատիրութեան վերջ դնելու» ծրագիրը: Մոսկուա կ'ուզէ որ «անյապաղ» եւ «ամբողջական» անկախութիւն տրուի «գաղթավայրերուն» : Միւս կողմէ, Ափրիկէի եւ Ասիոյ ժողովուրդներու խմբակցութիւնը բանաձեւ մը կ'առաջարկէ որ գործադրութեան թուական նշանակուի 1964ը: Անգլիոյ պատուիրակը հարց տուած է — «Իսկ Խ. Միութեան գաղթավայրե՞րը» :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԵՐՔԻՆ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԻ ՀԱՐՑԸ

Դ.

Թուրքերի պատերազմը Հայաստանի Հանրապետութեան դէմ, Խորհրդ. Ռուսաստանի գործակցութեամբ, մէկ նպատակ ունէր,— ջնջել Սեւրի դաշնագիրը: Եթէ Հայաստանի դաշնակցական վարիչները չպնդէին Սեւրի դաշնագրի վրայ, այսինքն՝ հրաժարէին Թրքահայ դատից եւ բաւականանային միայն ռուսահայկական հողերով, կարծո՞ւմ էք թէ պատերազմ կը լինէր Թուրքերի եւ Հայերի միջեւ: Ի հարկէ, ոչ: Բայց այդ դէպքում ռամկավարները գո՞հ պիտի մնային Դաշնակցութիւնից. պիտի չմեղադրէի՞ն մեզ, որ դաւաճանեցինք Թրքահայ դատին: Անշուշտ, պիտի մեղադրէին:

Միւս կողմից, եթէ Դաշնակցութիւնը անտրտունջ համակերպէր, որ Ախալքալաքն ու Լոռին մնային Վրացիների ձեռքը, Նախիջեւանն ու Ղարաբաղը անցնէին Ազրբէջանին, կարծո՞ւմ էք, որ Դաշնակցական Հայաստանը պատերազմներ կ՚ունենար իր հարեւանների հետ: Բնական է, որ ոչ:

Եւ այդ դէպքում ռամկավարները չէի՞ն գրի իրենց թերթերում, թէ Դաշնակցականները ծախեցին Հայաստանի հողերը Վրացիներին եւ Ազրբէջանցիներին: Անշուշտ, կը գրէին:

Եւ, վերջապէս, եթէ Դաշնակցականները այժմու ռամկավարների չափ իմաստուն ու հեռատես լինէին եւ բոլշեւիկեան յեղաշրջման հէնց առաջին օրից միանային բոլշեւիկներին, ընդունէին Բրեստ Լիտովսկի դաշնագիրը, որով ամբողջ Թրքահայաստանը եւ Կարսն ու Արտահանը թողնում էին Թուրքերին, կարծո՞ւմ էք, որ ռամկավարները մեզ ազգադաւ, ոճրագործ չէին համարի: Անտարակոյս, կը համարէին:

Հայաստանի ողբերգութիւնը նրա մէջ չէր, որ երկրի իշխանութիւնը գտնւում էր Դաշնակցականների ձեռքը եւ ոչ, օրինակ, ռամկավարների: Եթէ ռամկավարները լինէին Հայաստանի իշխանութիւնը, հաւանաբար ողբերգութիւնը աւելի մեծ կը լինէր: Հայաստանի դժբախտութիւնն իր աշխարհագրական դիրքն էր եւ քաղաքական դէպքերի առարկայական ծայր աստիճան անպաստ դասաւորութիւնը:

Եթէ, օրինակի համար, ռամկավարները լինէին Հայաստանի Հանրապետութեան իշխանութիւնը, կարո՞ղ էին խուսափել պատերազմից Թուրքերի եւ բոլշեւիկների հետ, առանց Սեւրի դաշնագրից հրաժարուելու: Չէին կարող:

Հետեւաբար, հետեւանքը պիտի լինէր միեւնոյնը,— Ալեքսանդրապոլի դաշնագիր, որովհետեւ Հայաստանը մենակ, նոյնիսկ ռամկավարների համճարեղ ղեկավարութեան տակ, չէր կարող յաղթական պատերազմ վարել Թուրքերի եւ Խորհրդ. Ռուսաստանի դէմ:

Ալեքսանդրապոլի դաշնագիրը դժբախտ պարտադրանք էր եւ ոչ թէ կամովին կատարուած մի քայլ: Կարելի՞ էր խուսափել Ալեքսանդրապոլի դաշնագրից:

Կարելի էր մէկ պայմանով, Հայաստանի կառավարութիւնը մերժէր ընդունել Թուրքերի վերջնագիրը եւ քաշուէր մէկ կողմ՝ պատասխանատւութիւնը ձգելով եկող Ցեղկոմի վրայ: Բայց այն ժամանակ ի՞նչ տեղի կ՚ունենար: Մինչեւ Կարմիր բանակի Հայաստան հասնելը, Թուրքերը կը գրաւէին Էջմիածինն ու Երեւանը, եւ դժուար չէ պատկերացնել, թէ ինչ տեղի կ՚ունենար, եթէ Թուրք ասկեարները մտնէին Էջմիածին ու Երեւան: Վերջը Կարմիր բանակը կարող էր հեռացնել Թուրքերին, բայց Արարատեան Դաշտի Հայութիւնը բնաջնջուած կը լինէր: Ալ. Խատիսեան եւ ընկերները հերոս էին, որ քաջութիւնն ունեցան ստորագրելու Ալեքսանդրապոլի դաշնագիրը:

Այս մասին կայ առատ գրականութիւն թէ բոլշեւիկեան, թէ Դաշնակցական վկայութիւններով: Կարդացէք բոլշեւիկ Բորեանի ծանօթ հատորը. կարդացէք Ալեքսանդրապոլի դաշնագիրը ստորագրող Ա. Խատիսեանի նոյնպէս ծանօթ գիրքը, վերջապէս, իմ «Հայաստանի Հանրապետութիւնը»: Եթէ այդ փաստերին ծանօթանալուց յետոյ էլ շարունակէք գրել Ալեքսանդրապոլի դաշնագրի մասին, ինչ որ գրում է ռամկավար պաշտօնաթերթը, նշանակում է անյոյս չարամիտ էք կամ անբուժելի հիւանդ:

Բայց ենթադրենք, թէ Դաշնակցականները դաւաճանօրէն ստորագրեցին Ալեքսանդրապոլի դաշնագիրը, այդ պատճա՞ռ էր, որ Հայաստանին անկեղծօրէն նուիրուած բոլշեւիկները հաշտուէին Դաշնակցականների այդ դաւաճանական արարքին հետ եւ միջոցներ ձեռք չառնէին սրբագրելու Դաշնակցականների յանցանքը:

Ռամկավար պաշտօնաթերթը մեզ յիշեցնում է, թէ հայ բոլշեւիկները մէկից աւելի անգամներ բողոքեցին Թուրքերին՝ Ալեքսանդրապոլի դաշնագրի դէմ, բայց Թուրքերը ականջ չդրին Հայաստանի Ցեղկոմի արտաքին գործոց կոմիսար Ալ. Բէկզադեանի, սպառնական հեռագիրներին: Ծիծաղելի է: Նախ՝ ինչո՞ւ Բէկզադեանը գործ պիտի ունենար Թուրքերի հետ եւ ոչ թէ Չիչերինը: Չէ՞ որ բացայայտօրէն Մոսկուան էր գործակցողը Թուրքերի հետ: Կարելի՞ է հաւատալ, որ 1920 – 1921ին Թուրքերը համարձակէին Խորհրդ. Ռուսաստանին կամքին հակառակ իրենց ձեռքը պահել հայկական գաւառները:

Ասենք, թէ Դաշնակցականները ապիկար էին, յանցաւոր էին, անարժան էին Հայաստանը վարելու, բոլշեւիկները, որ Հայաստանի իշխանութիւնը խլեցին Դաշնակցականների ձեռքից եւ ռուսական սուինների վրայ հաստատեցին իրենց իշխանութիւնը, հայ ժողովրդին տուած իրենց խոստումը կատարեցի՞ն:

Ոչ, չկատարեցին: Թուրքերը Հայաստանի Ցեղկոմի հետ վարուեցին աւելի մեծ արհամարհանքով, քան Դաշնակցութեան հետ:

Ռամկավար պաշտօնաթերթը պնդում է, որ Հայաստանի ներկայ սահմանները հաստատուած են Դաշնակցութեան ապիկարութեան պատճառով, Ալեքսանդրապոլի դաշնագրով: Յիշեցնենք արդէն, որ ամբողջ Թրքահայաստանը եւ Կարսն ու Արտահանը բոլշեւիկները զիջեցին Թուրքերին 1918 թ. Մարտ 3ին, երբ դեռ Հայաստանի Հանրապետութիւն գոյութիւն չունէր:

Տեսանք նաեւ, որ Ղարաբաղ եւ Նախիջեւան, 1920ի ամառը զինու զօրութեամբ գրաւեց Կարմիր բանակը եւ յանձնեց Ազրբէջանին, Ալեքսանդրապոլի դաշնագրից շատ առաջ:

Պատմական փաստ է, որ Ախալքալաքը Թուրքերը յանձնեցին Վրաստանին, հակառակ Ախալքալաքի Հայութեան եւ Հայաստանի կառավարութեան բողոքին: Վրացի բոլշեւիկները, Սթալինի եւ Բերիայի օժանդակութեամբ, աւելի եւս ամրացրին բռնագրաւումը:

Ալեքսանդրապոլի դաշնագիրը, բռնութեան տակ, հաստատում էր բոլշեւիկների եւ Թուրքերի կողմից գծուած սահմանները:

Այնուհետեւ, 1921 Մարտ 16ին, Մոսկուայի ռուս – թրքական դաշնագրով որոշեցին սահմանները Հայաստանի, Թուրքիայի եւ Ազրբէջանի միջեւ աւելի վատթար պայմաններով, քան Ալեքսանդրապոլի դաշնագիրը:

Եւ վերջապէս, 1921 թ. Հոկտեմբեր 13ին, Կարսի դաշնագրով, Թուրքիայի եւ Անդրկովկասի երեք հանրապետութիւնների միջեւ եւ Մոսկուայի հովանաւորութեամբ, Հայաստանի, Ազրբէջանի եւ Վրաստանի ներկայացուցիչների հաւանութեամբ վերահաստատեցին Մոսկուայի դաշնագրի պայմաններն ու սահմանագիծը:

Եւ մինչեւ այժմ ահա 40 տարի է, մնում են ի զօրու Թուրքերի եւ բոլշեւիկների կողմից բռնութեամբ գծուած սահմանները Հայաստանի շուրջ: Քառասուն տարի է բոլշեւիկներն են վարում Հայաստանի ճակատագիրը եւ քառասուն կանգուն անիրաւաբար խլուած հող չէ վերադարձուած Հայաստանին:

Եւ իբրեւ արդիւնք այդ անիրաւութեան, ամէն տարի Հայաստանի ժողովուրդի մի մասը գաղթում է Ռուսաստանում, որովհետեւ Հայաստանում բաւարար հող չի գտնում տեղաւորուելու:

Թրքահայաստանի հողմացրիւ Հայութիւնը, Սփիւռքում, հալւում ապազգայնանում է, ինչպէս արեւի տակ ընկած ձիւնը, որովհետեւ Հայաստանի սահմանները նեղ են, անբաւարար՝ տեղ տալու տարագիրներին:

Խորհրդային վերջին մարդահամարը ցոյց տուեց, որ Խորհրդ. Միութեան մօտ երեք միլիոն Հայերի տասը տոկոսից աւելին, այսինքն՝ մօտ 300.000 Հայեր, հայերէնը չէին համարում իրենց մայրենի լեզուն, ամսինքն՝ լրիւ ապազգայնացել եւ կամ ապազգայնացման ճամբու վրայ են: Նոյնն է պատկերը եւ Սփիւռքում: Կլոր թուով շուրջ կէս միլիոն Հայեր կիսով կամ լրիւ ապահայացել են:

Ռամկավարները պնդում են, թէ ահա քառասուն տարի է Հայաստանը խաղաղութիւն է վայելում խորհրդային տիրապետութեան տակ: Ա՞յս է խաղաղութիւնը: Ազգապահպանութիւնը միայն պատերազմո՞վ կը լինի:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

(Շար.)

ԸՆԹԵՐՑՈՂԻՆ ՑՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

"ՄԵՂՔԻ ՔԱՐԸ" (1)

(ԿԱԱԲԱ)

1934 – 1935 տարիներուն «Հայրենիք» ամսագրին մէջ Նշան Պէշիկթաշլեան լոյս կ՚ընծայէր Կաաբա քնարավէպը: Նիւթը Ադամ եւ Եւայի, Կայէնի եւ Աբէլի զրոյցն էր: Նախամարդուն պատմութիւնը, կամ Դարերուն Աւանդավէպը, ինչպէս այնքան ուժով եւ բացառիկ գեղեցկութեամբ երգած է Վ. Հիւկօ:

Պատմութեան արշալոյսը եւ ընթացքը կը ներկայացնէ, որուն մէջ կրցած է երեւան հանել մարդկային հոգիին դրական եւ բացասական բոլոր յատկանիշները: «Աբէլին նման մնացինք Կայէններու քարերուն տակ ու Կայէնի նման թափառեցանք»: Նշան Պէշիկթաշլեան, հակառակ իր կամքին, չի կրնար անհոգ անցնիլ ներկայ իրականութեան մէջէն, մի միայն անձնատուր՝ իր հոգիի տենչերուն եւ անձնական յոյզերուն: Նիւթը աւանդութեան հետ կապուած էր. բայց միշտ նոր է, միշտ յաւիտենական: Նախանձի զգացումը ոչ մէկ դարաշրջանի յատուկ է, անիկա մարդկային հոգիին անխուսափելի մէկ տարրն է, եւ հետեւաբար արուեստի գործերուն հիմնական եւ միշտ կենդանի նիւթերէն մէկը:

Քսանեւհինգ տարիներ ետք «Մեղքի Քարը» խորագրով, Կաաբան իբրեւ վէպ անգամ մըն ալ լոյս կը տեսնէ, այս անգամ գրքով, Պէյրութի մէջ, Սեւան հրատարակչական տան կողմէ:

Ինչպէս Ռապսի, Սիդոննա եւ Նարդոս քնարավէպերը, այս վերջին գործին մէջ ալ աստուածաշնչական կեանքն է որ Նշան Պէշիկթաշլեանի գրչին կը բերէ ամէն գեղեցկութիւն, ամէն հրապոյր եւ արուեստի նրբութիւն:

ՕՍՑԱՐ ՈՒԱՅԼՏ

ՔԱՒԱՐԱՆԻ ՀՈԳԻՆԵՐԸ

Հիւանդութիւն մը որ Տոն Ժուանը քանի մը օրուան համար անկողնին գամեց, իրեն չներշնչեց դէպի առաքինի կեանքի մը վերադարձի գաղափարը, ընդհակառակն, կը խնդրէր իր բժիշկէն շուտով առողջացնել զինքը, որպէս զի կարողանար նոր անառակութեանց ետեւէն վազել...

Իր ապաքինման շրջանին, ժամանցի համար, զբաղեցաւ պատրաստելով ցուցակը բոլոր այն կիներուն զորս գլխէ էր հանած եւ բոլոր այն ամուսիններուն՝ որոնք խաբած էր:

Ցուցակը բաժնուած էր երկու սիւնակներու: Մէկուն վրայ արձանագրուած էր կիներուն անունները ու անոնց յատկանշական հանգամանները, իսկ միւս սիւնակին վրայ կային անունները ամուսիններուն եւ անոնց արհեստներուն:

Շատ դժուարութիւն քաշեց վերյիշելու անունները բոլոր այն դժբախտներուն որոնք լքուած ու ապա լքուած էին իր կողմէն, այնպէս որ պատրաստուած ցուցակը այնքան ալ ամբողջական չէր:

Օր մը այդ ցուցակը ցոյց տուաւ բարեկամի մը որ իրեն հիւանդատես էր եկած: Ցուցակը կը սկսէր անունովը կնոջ մը, որ իր հոմանուհի ունեցած էր Իտալիա գտնուած շրջանին եւ որ յաւակնած էր յայտարարելու թէ՝ Տոն Ժուանի հոմանուհին ըլլալէ առաջ հոմանուհին էր եղած պապի մը. ամուսիններու սիւնակին վրայ կար պապին անունը: Այնուհետեւ կային տիրող իշխան մը, դուքսեր, կոմսեր, մարքիզներ եւ նոյնիսկ հասարակ արհեստաւորներ:

— Կը տեսնես, սիրելիս, ըսաւ իր բարեկամին, կը տեսնես, ոչ ոք կրցած է խուսափիլ, պապէն սկսած մինչեւ հասարակ կօշկակարը, չկայ դասակարգ մը որ իր տուրքը վճարած չըլլայ ինծի:

Տոն Թորիպօ — այսպէս կը կոչուէր բարեկամը — քննեց ցուցակը, ապա զայն վերադարձնելով Տոն Ժուանին, ըսաւ անոր յաղթական շեշտով մը.

— Կատարեալ չէ...

— Ի՞նչպէս, կատարեալ չէ՞: Ո՞վ կը պակսի ամուսիններու ցուցակին մէջ:

— Աստուած, պատասխանեց Տոն Թորիպօ:

— Աստուա՞ծ, ճիշդ է, ունեցած կիներուս մէջ կրօնաւորուհի մը չկայ: Ծշմարիտ է, շնորհակալ եմ որ յիշեցուցիր ինծի: Լաւ ուրեմն, կ՚երդնում ազնուականի անունովս որ ամիս մը չանցած ցուցակիս վրայ պապին անունէն առաջ պիտի կարդաս նաեւ կրօնաւորուհիի մը անունը: Եւ աւելին, կը խոստանամ որ այդ կրօնաւորուհիին հետ, երեքս պիտի ընթրենք այստեղ... Սեւիլլայի ո՞ր մենաստանին մէջ կան գեղեցիկ միանձնուհիներ...

Քանի մը օր ետք Տոն Ժուան գործի անցաւ: Սկսաւ յաճախել եկեղեցիներն ու միանձնուհիներու մենաստանները:

Ծունկի եկաւ շատ մօտիկը այն երկաթէ փեղկերուն, որոնք հաւատացեալներէն կ՚անջատէին կրօնաւորուհիները:

Այդտեղ, իր ամբարտաւան ակնարկները կը պտըտցնէր ամօթխած կոյսերուն վրայ այնպէս՝ ինչպէս գայլը կը մտնէ փարախ եւ կը փնտռէ ամէնէն պարարտ գառնուկը՝ զայն յօշոտելու համար:

Շուտով, Նոթրը Տամ տը Ռոզէր եկեղեցիին մէջ նշմարեց երիտասարդ միանձնուհի մը, արտակարգ գեղեցկութեամբ, որուն չքնաղ դէմքին վրայ կ՚արտացոլար տրամաթախիծ մելամաղձոտութիւն մը:

Կրօնաւորուհին աչքերը բնաւ չէր վերցներ եւ չէր դիտեր չորս բոլորտիքը: Ամբողջովին կլանուած ըլլալ կը թուէր իր շուրջը կատարուող սրբազան խորհուրդով: Շրթունքները կը շարժէին հազիւ, եւ դիւրին էր եզրակացնել թէ ան իր ընկերուհիներուն մէջ ամէնէն շատ ջերմեռանդութեամբ աղօթողն էր:

Անոր տեսքը Տոն Ժուանին մէջ արթնցուց հին յիշատակներ: Իրեն թուեցաւ թէ ուրիշ տեղ արդէն տեսած էր այդ կինը, ու սակայն անկարելի եղաւ գիտնալ թէ ո՞ւր եւ ե՞րբ տեսած էր զայն: Իր յուշերուն մէջ նոյնքան դէմքեր կային դրոշմուած որ անկարելի էր չշփոթել:

Երկու օր իրարու վրայ եկաւ այդ եկեղեցին, միշտ տեղաւորուելով երկաթէ փեղկերուն քովիկը, առանց սակայն յաջողելու որ գոնէ անգամ մը քոյր Ակաթ իր աչքերը վեր բարձրացնէր:

Իմացած էր որ միանձնուհին կը կոչուէր քոյր Ակաթ:

Տոն Ժուան սկսաւ ջղայնանալ երբ տեսաւ որ միանձնուհիին հետ հաղորդակցութեան պիտի չկրնար մտնել, քանի որ այս վերջինը խիստ հսկողութեան մը տակ առնուած էր:

Խորհեցաւ որ իր ծրագրին մէջ յաջողելու միակ պայմանը կը կայանար անոր մէջ, որ պէտք էր յաջողէր որ կրօնաւորուհին իր աչքերը վեր բարձրացնելով զինքը նշմարէր: Եւ համոզուած էր թէ անգամ մը որ քոյր Ակաթի ուշադրութիւնը իր վրայ կեդրոնանար, յաղթանակը կիսով չափ շահած պիտի ըլլար:

Ահա թէ ի՞նչ միջոցի դիմեց, գտնալու կրօնաւորուհիին ստիպելու համար որ աչքերը վեր բարձրացնէր:

Գնաց ու կանգնեցաւ որքան կարելի էր մօտիկը, եւ երբ ամէն ոք ծնրադիր կ՚աղօթէր, օգտուելով առիթէն, ձեռքը երկաթեայ ձողերէն ներս անցընելով, փոքրիկ սրուակի մը մէջ գտնուող անուշահոտ հեղուկը ցօղեց քոյր Ակաթի ոտքերուն առջեւ:

ՓՐՈՍՓԵՐ ՄԵՐԻՄԷ

(26 Շար.)

Այս քնարավէպին մէջ առաջին դերակատարներն են Ադամ եւ Եւա, որոնց կը յաջորդեն Աբէլ եւ Կայէն։ Երբ կը կորսնցնեն դրախտային երջանկութիւնը, տառապալից կեանքը կը սկսի։ Կ'այլայլին, քրտինք կը թափեն եւ կենդանիները իրենց կը հպատակեցնեն։ Երկիրն ալ կը մշակեն։ Իբրեւ յատկանիշ մարդկային սկզբնական այդ կեանքին, կնոջ անհաւատարմութիւնը, Եւային եւ սրբշռակին հանդիպումն է որ կը խորհրդանշուի։ Եւ բնականաբար Ադամին մէջ կ'արթննայ նախանձի զգացումը։ Եւ այսպէս երբ մարդ արարածը մեղք կը գործէ, իր շուրջը կերպարանափոխուած կը տեսնէ։ Բնութիւնը նոր գոյն ու կերպարանք կ'առնէ։ Ցանցաւոր մարդը տարբեր կը տեսնէ աշխարհը։

Կաաբայի տաճարին մէջ գոյութիւն ունի Սպիտակ Քարը, որ Նշան Պէշիկթաշլեանի նոր վէպին մէջ խորագիր ունի՝ «Մեղքի Քարը»։ Ամէն անգամ որ մարդը յանցանք մը կը գործէ, Սպիտակ Քարը սեւ գիծերով կը ծածկուի, մինչեւ որ քարը բոլորովին սեւնայ։ Առաջին սեւ գիծը Ադամին եւ Եւային Դրախտէն վտարումին հետեւանքն էր, իսկ երկրորդ սեւ գիծը՝ Եւային եւ սատանային (հրեշտակի կերպարանափոխուած) զուգերգութիւնն էր, Ադամի աչքերուն առջեւ։ Աբէլի սպաննութենէն ետք, ոճրագործ Կայէն կը տիրանայ Արմինին, որ Աբէլի կինն էր, կը սկսի Կայէնի թափառական կեանքը։ «Մարդ կենդանիին առաջին մեծ ողբերգութեան տառապահար հերոսը, Կայէն, իր կորսնցուցած հոգին ու մարմինը որոնել կը սկսի»։ Վէպին գեղեցկագոյն էջերէն մէկն է, երբ հեղինակը ոճրագործ Կայէնի, ոճրագործ մարդկային հոգեկան տառապանքը կը նկարագրէ, ահաւոր տագնապներով։ Ամէն անգամ որ նոր մեղք մը կը գործուի, «Մեղքի Քարը» կը կորսնցնէ իր սպիտակութիւնը։ Վերջապէս կը գործուին բոլոր այն մեղքերը, որոնք կը յիշատակուին Ղեւտացւոց գրքին ԺԸ. եւ ԺԹ. գլուխներուն մէջ։ Մեղաւոր մարդկութիւնը կը պատժուի ջրհեղեղով։

Հրաշապատումի ծնունդ, երբ վիպագիրը կը դիմէ երեւակայութեան, այնտեղ ընթերցումն է նաեւ, ուր մարդկային հոգին մերկապարանոց կը ներկայանայ ներկայի տուեալներով։ Եթէ մէկ կողմէն իր հոգեկան տագնապներուն ծնունդ կուտայ, միւս կողմէ մտաւորական մարդոց ներքին ողբերգութեան արձագանգը կ'առնենք։ Այս տեսակէտով Նշան Պէշիկթաշլեանի դէմքը տիրական կը դառնայ գաղթահայ գրականութեան մէջ, մասնաւորաբար իր արուեստով, գրական ոճով, բառամթերքով ու արտայայտութեան բացառիկ շնորհներով, ինչպէս նաեւ նիւթերու այլազանութեամբ եւ զանոնք ներկայացնելու գեղարուեստական կերպերով։

Նշան Պէշիկթաշլեանին արուեստին հիմնական տարրն է երեւակայութիւնը, ոչ միայն իր քնարավէպերուն մէջ, այլ որեւէ սովորական նիւթեր մշակած ատեն։ Շնորհիւ այդ տարրին, որուն կը միանայ նաեւ բանաստեղծի զգայարանքը, իր գործերը ոչ միայն պէսպիսութիւն կ'առնեն, այլեւ կենդանի կը դառնան։

Այլազանութիւն նաեւ սովորականէն տարբեր քերականական ձեւերու մէջ, որոնք իր ոճին յատկանիշ մը կուտան, երբ ուրիշներու մօտ անոնք կը թուին ակարութիւն, օրինազանցութիւն։

«Մեղքի Քարը» վէպին մէջ մասնաւորաբար նկատելի է հետեւեալ ձեւերուն գործածութիւնը, որոնք ընդունուած ձեւերէն տարբեր են։ Կը գրէ սրուն՝ փոխանակ սրունքի, յոգնակին՝ սրուններ, աչեր՝ փոխանակ աչքերու, օրէններ՝ փոխանակ օրէնքներու, ձեռներ փոխանակ ձեռքերու, ոտն, ոտներ, փոխանակ ոտք, ոտքերու, շրթուններ՝ փոխանակ շրթունքներու, երկին՝ փոխանակ երկինքի։

Հեղինակը շատ կը սիրէ ձայնաւորներու եւ բաղաձայններու կրկնութիւնը, որ իր ոճին ներդաշնակութիւն եւ երաժշտականութիւն կուտայ։

Նշան Պէշիկթաշլեան ամէն տարի մէկ կամ երկու գիրքով կը ճոխացնէ մեր գրականութիւնը։ Հաւատարիմ ընթերցողներ ունի։ Եւ երբ նկատի առնենք տարօրեայ, բազմաթիւ յօդուածները, զանազան օրաթերթերու եւ պարբերականներու մէջ, գրականութեան եւ հրապարակագրութեան մարզերուն մէջ բերած վաստակը, մեզի կը մնայ նորանոր յաջողութիւններ մաղթել իրեն։

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

(1) Վէպ՝ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ, Սեւան, հրատարակչական, Պէյրութ 1960

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

«ՅՈՒԼԻՈՍ ԿԵՍԱՐ»

Դարերու սրարշաւ ընթացքը ոչինչով կրցած է նուազեցնել Մեծ Անգլիացիին՝ Շէյքսփիրի ողբերգութիւններուն թարմութիւնը, որոնցմէ իւրաքանչիւրը կ'ապրի ու պիտի ապրի դեռ դարեր, իբրեւ մարդկութիւնը յուզող ու փոթորկող հարցերու, մարդկային խղճմտանքի ու բարոյականի փորձաքար։

Հանճարեղ հեղինակին պատմական դէպքեր ընդգրկող գործերը մանաւանդ, գեղարուեստական ու բանաստեղծական լայնածաւալ տարողութեամբ երկեր ըլլալով հանդերձ, մարդկութեան կուտան նաեւ անհրաժեշտ դասեր։

Այդ գործերէն մէկն է Հռոմայեցի մեծ զօրավարին՝ Յուլիոս Կեսարի կեանքն ու շրջանը ոգեկոչող համանուն ողբերգութիւնը, որ վերջերս ներկայացուեցաւ Թէաթրը տը Ֆրանսի (նախկին Օտէոն) բեմին վրայ, բեմադրութեամբ ֆրանսական յառաջապահ թատրոնի ախոյեաններէն՝ Ժան - Լուի Պարոյի։

Քաղաքական ողբերգութի՞ւն մը, պատմական մելոտրա՞մ մը, քնարական բանաստեղծութի՞ւն մը, մարդ արարածին յոռի կողմերը ձաղկող սատիրական ե՞րկ մը, այս բոլորը գոյութիւն ունին «Յուլիոս Կեսար»ի մէջ։

Յուլիոս Կեսար Ռուպիկոնը անցնելով, յաղթականօրէն մտած է Հռոմ, ուր կ'իշխէ իբր միահեծան մենատէր։

Դժգոհութիւններ ծայր կուտան։ Կը կազմուի դժգոհ պարագլուխներու եղբայրութիւն մը, բաղկացած տրիբուններ՝ Կասքայէ, Կասիոսէ եւ նոյնիսկ Կեսարի սիրելին ու որդեգիրը՝ Մարկոս Բրուտոսէ։

Դաւադիրները կ'ուզեն ազատել երկիրը Կեսարի լուծէն։ Իրենց կողմը կը շահին Ծերակոյտին անդամներէն շատերը եւ օր մը, Ծերակոյտի նիստերէն մէկուն ընթացքին իսկ, յարձակելով Կեսարի վրայ կը դաշունահարեն զայն։ Կեսար յանկարծակիի եկած, սկիզբները կը ջանայ ինքզինքը պաշտպանել եւ սակայն երբ կը տեսնէ որ իր որդեգիր Բրուտոսն ալ դաշոյն ի ձեռին կը հարուածէ զինքը, յուսալքուած, կ'աղաղակէ պատմական մը դարձած հետեւեալ խօսքերը. «Եւ դո՞ւ որդեակ իմ Բրուտոս»։ Կեսարի ծակծըկուած մարմինը Ծերակոյտի մարմարեայ սանդուխներէն վար գլորելով, կ'երթայ եւ հուսկ իր շունչը կ'աւանդէ իր նախկին հակառակորդին Պոմպէոսի քարացած աչքերուն առջեւ։ (Կեսար յաղթելով իր պարտեալ ոսոխին՝ Պոմպէոսի քաջութիւնը, անոր արձանը կանգնած էր Ծերակոյտի գլխաւոր մուտքին)։

Մենատէրին մահէն ետք, դաւադիրները դիրար չեն կրնար հասկնալ։ Ամէն մէկը կը սկսի գործել իր մտածելակերպին եւ իր հասկացողութիւններուն համաձայն, եւ երբ թէ իրենց հայրենիքին բարօրութեան համար գործուած այս ոճրային արարքը կը մնայ անպտուղ։

Դաւադիրներէն իւրաքանչիւրը կ'ունենայ անփառունակ վախճան մը եւ երկրին ղեկը կ'անցնի Մարկոս Անտոնիոսի ձեռքը, որ հաւատարիմ էր մնացած Կեսարի, եւ որ սակայն իր կարգին կ'ունենայ նոյնպէս անփառունակ վախճան մը բուրգերու երկրին մէջ, ուր զոհ կը դառնայ պչրոտ ու պագշոտ թագուհիի մը աղետաբեր հմայքներուն։

Այս է ատաղձը Շէյքսփիրի այս ողբերգութեան կառոյցին, որ անհրաժեշտ դասեր կրնայ հայթայթել մեր օրերուն սունկի նման բուսնող մենատէրերուն, զանոնք տապալելու եւ անոնց աթոռները ձեռք անցընելու համար ոճրային որեւէ արարքի առջեւ չընկրկող «յեղափոխականներու» եւ այլ արկածախնդիրներու, որոնք առանց որեւէ խղճահարութեան կը խաղան մարդկութեան ճակատագրին հետ։

«Յուլիոս Կեսար»ը առաջին անգամ չէ որ կը ներկայացուի Ֆրանսայի մէջ։

Ողբացեալ Շարլը Տիւլէն Աթըլիէ թատրոնին մէջ (1936) ներկայացուցած է զայն, որուն մէջ իր աշակերտը եւ այսօրուան «Յուլիոս Կեսար»ի բեմադիրը՝ Ժան - Լուի Պարօ ստանձնած է Կասիոսի դերը։

Այնուհետեւ Ռէյմոն Հերմանթիէ (Հայազգի Մարութեան) բազմաթիւ անգամներ հրապարակ եկած է «Յուլիոս Կեսար»ով եւ արժանացած մեծ գնահատութեան, ստանալով նաեւ «Ֆրանսական թատրոնի սարսափելի տղան» տիտղոսը։

Անցեալ տարի, Ազգերու Թատրոնի շրջանին մէջ դարձեալ ներկայացուեցաւ «Յուլիոս Կեսար»ը գերմանական դերասանախումբի մը կողմէ, մէկ տարբերութեամբ, սակայն, որ անդրհռենոսեան արուեստագէտները դասական այս գործին մօտեցան ժամանակակից ըմբռնումով մը, ներկայացուցին զայն մեր օրերու տարազներով, հրաժարելով քան դարեր առաջ գոյութիւն ունեցող հռոմէական հանդերձանքներէն ...

Այս անգամ, Ժան - Լուի Պարօ կը ներկայանայ զմայլելի կազմով մը։ Յուլիոս Կեսարի դերը ստանձնած է Ֆրանսական թատրոնի եւ շարժանկարի համբաւաւոր եւ վաղեմի արուեստագէտը՝ Փիէռ Պլանշառ, որ հակառակ տարիներու բեռան, միշտ թարմ ու առոյգ, իր անընդդիմելի տաղանդով եւ մանաւանդ իր հոյակապ առողջութեամբ հիանալի կը մարմնաւորէ մեծ Հռոմայեցիին տիպարը։

Այնուհետեւ կան Ֆրանսական թատրոնի անուանի դերասաններէն՝ Փիէռ Վանէք (Մարկոս Անտոնիոս), Ժան Փարետէս (Կասքա), Բրուտոս (Վիլիամ Սապաթիէ) եւ նոյնինքն բեմադիրը՝ Պարօ, որ Կասիոսի դերով անգամ մը եւս ապացոյցը կուտայ թէ ինք մեր օրերու մեծ արուեստագէտներէն մէկն է։

«Յուլիոս Կեսար»ի բեմադրութեան միտք - բանին մասին երբ հարց են տրուած Ժան - Լուի Պարոյի, մեծանուն արուեստագէտը յայտարարած է հետեւեալը —

«Ատենօք լսած եմ Փոլ Վալերիի հետեւեալ խօսքերը՝ «Աշխարհի վրայ երկու տեսակ հասարակական աղէտներ գոյութիւն ունին. — Կարգ - կանոնը եւ անկարգութիւնը»։ Վալերիի այս խորհրդածութիւնները ատենօք ուշադրութիւնս էին գրաւած եւ այսօրուան մեր ալեկոծ շրջանը ինծի շարունակ կը յիշեցնէ այդ խօսքերը ...»։

Ժան - Լուի Պարօ, ուրեմն, արուեստի ճամբով եւ Շէյքսփիրի բանաստեղծական շունչով կը ձգտի անդորրութիւն ներմուծել մարդկային կեանքին անդոհալից վիճակին մէջ ...։

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (75)

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ՀԱՅՈՑ ԲԵՐԴԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

Բայց այդ պարզ, պաղպաջուն օրը աւանի սովորական անդորրը փոխուած էր, աւանն աղմկում էր բազմատեսակ ձայներից. երգ, նուագ, կանչ ու խօսք խառնուել էին իրար եւ ստեղծել մի համատարած ուրախ ժխոր, որ յիշեցնում էր հաւաքուող անտես մեղուների բզզոց։

Աւանի ներսն ու շրջակաները լիքն էին մարդկային բազմութիւններով, որ երկու օր գալիս էին անընդհատ։ Ամէն կողմ երեւում էին մարդկային խմբեր, կանայք՝ վառ կարմիր, վառ կապոյտ, վառ նարինջ հագուստներով, խայտաբղէտ, ինչպէս աշնան ծառերը։ Տղամարդիկ հագնուած էին աւելի համեստ՝ կարճ ու երկար կապաներ, ծոպաւոր լայն անդրավարտիկներ, դրել էին թաղիքէ ու լունքաշար կամ մորթէ թեք գդակներ, երբեմն եւ ծղօտէ ինքնագործ գլխարկներ, բայց բոլորն ունէին մեծ կամ փոքր սրեր, որ պատեանի մէջ կախուած էին նրանց արծաթեայ կամ կաշեայ գօտիներից ... Եկել էին շինականներ ու ազատներ՝ իրենց սայլաբարձ ընտանիքներով եւ նժոյգներ հեծած երիտասարդ սեպուհներ, անգամ նախարարներ ու իշխաններ՝ իրենց տիկիններով ու օրիորդներով, որոնց շատերին բերում էին պատգարակ ժանուարներով։ Եկել էին եւ շատ կրօնաւորներ տարբեր վանքերից ու մենաստաններից։

Մարդն այնքան շատ էր, որ աւանը, թւում էր, խեղդւում է եւ անկարող է տեղաւորել ամէնքին ... բոլոր բակերում գրեթէ եւ աւանի շուրջ բոլորքը վրաններ էին ու սայլեր՝ ծածկուած գոյնզգոյն թաղիքներով, կարպետներով ու գորգերով։ Իսկ սայլերի, վրանների միջեւ եւ նրանց ետեւ, բացի եզներից ու ձիերից, այս ու այն տեղ երեւում էին թոկերով, շղթաներով կապուած սպիտակ արջառներ։ Երեւում էին ճերմակ աղաւնիներ, որ, հին հեթանոսական սովորութեամբ, բերել էին որպէս ողջակէզ։

Ինչպէս Նաւասարդի բոլոր տօներին, այնպէս էլ այժմ Շահապիվան էին եկել ամէն արհեստի մարդիկ . միմոսներ՝ երկար, սուր գդակները ծուռ դրած եւ երեսները ներկած, գուշակողներ՝ բութ մատի եղունգը լաթով փաթաթած կամ գուշակութեան թասերը ծոցներին, լարախաղացներ՝ փնջաւոր, զանգուլակով գդակ դրած, կուրծքերը գոյնզգոյն թելերով ու եռանկիւնի լաթերով զարդարած, ինչ նրանց անմիջապէս զատում էր բազմութեան մէջ. եւ անթիւ գուսաններ՝ իրենց նուագարաններով ... Ու Շահապիվանն այժմ առաւելապէս նրա փոքրիկ եկեղեցու բակն ու շուրջը թնդում էր նրանց երգից ու նուագից մանաւանդ շինական տղաների ու աղջիկների պարերից ... որոնք եւ պարում էին մենակ կամ խմբով՝ բազմութեան մէջ բացած փոքրիկ տարածութեան վրայ, տղաները անթեւներ հագած, մի վառ թաշկինակ տատանելով, աղջիկները՝ զոյգ կամ եօթ հիւսքեր արած, օրօրելով իրենց երկար ու բազմածալ շրջազգեստները, որոնք ոչ այնքան թանկ էին, որքան վառ. նրանք մազերնին խրել էին աշնան ծաղիկներ, պարանոցներին կապել մանեակներ, որոնք կամ գոյն - գոյն քարերից էին կամ պտուղների կորիզներից եւ կամ ներկած ապակուց։ Նրանք իրենց հագուստների վերին մասերը շարել էին պղնձեայ կամ արծաթեայ կոճակներ, գօտիների վրայ փայլող յուլունքներ։ Իսկ ականջներին արդէն ծիրուն օղեր էին կամ փայլատակող զարդեր։ Երբ նրանք պարում էին, պարի թափի հետ միասին, նրանց այդ ամբողջ զուգքը զրնգում ու շողում էր արեւի տակ, բազմութեան ծափերի ու կանչերի մէջ։

— Ա՛ - հա ... ա - հա ... — լսւում էր տարբեր կողմերից, պարողներին շրջապատողների միջից։ Եւ այդ կանչերն աւելի էին ոգեւորում թէ նուագողներին եւ թէ պարողներին։

Մարդիկ սկսել էին ուրախանալ, չըսպասելով, որ տօնահանդէսը բացուի պաշտօնապէս։ Իսկ այդ բացումը պէտք է լինէր պատարագից յետոյ, որ այժմ կատարւում էր աւանի մեծ, անզմրէթ ու սիւնաշատ եկեղեցում, որը բնաւ չէր կարող տեղաւորել անթիւ - անհամար այն բազմութիւնը, որ շրջապատել էր նրան եւ լցրել գիւղը։

Ամէնքը, յատկապէս երիտասարդները, անհամբեր սպասում էին պատարագի աւարտին, որ սկսեն մրցումները՝ ձիարշաւ, մկունդախաղ եւ վազք, ինչ կատարւում էին սովորաբար. ուստի եւ շատերը, չկարողանալով մտնել ներս եւ պատարագ լսել, առայժմ այս - այն կողմ խմբուած, հետաքրքիր դիտում էին, պարերից բացի, զանազան խաղեր. մի տեղ արջը վեր ու վար էր անում մագապարար ոտքերը՝ տիրոջ մահակն ուսերին բռնած. մի այլ տեղ կռւեցնում էին մարզած խոյեր եւ աքլորներ. մի երրորդ տեղում սեւ ու ճերմակ օձերը, արկղից դուրս գալով, սողում էին տիրոջ մերկ մարմնին ի վեր եւ փաթաթւում նրա թեւերին ու պարանոցին, եւ մարդը ժպտում էր անշարժ ...

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

Շար.

— Երբ ձեր աղջիկը վերադարձաւ Գերմանիայէն, Զաքըֆլար Պանքայի վարչական ժողովի անդա՞մ եղաւ ։

— Ըրին, Տէր նախագահ, ըրին (խըն-դուքներ) ։ Ընկերները ըրին, հակառակ մեր կամքին ։ Աղջիկս կը փափաքէր արտաքին նախարարութեան մէջ մտնել ։

Դարձեալ փաստաթուղթերէն երեւան ելաւ որ Մենտերէսի եկամուտի տուրքերը եւս գաղտնի վարկէն կը վճարուէին ։

— Եթէ զեղծում ըլլար, այսպէս ման-րամասն հաշիւ չէի բռներ եւ փաստաթուղթերը կը փճացնէի, ըսաւ Մենտերէս ։

— Չէք ըրած, որովհետեւ չէիք խոր-հած թէ այսպէս պիտի ըլլար ձեր վախճանը, փոխադարձեց Պաշոլ ։

Ունկնդիրները ծափահարեցին ։

Օտար դիտողները, արեւմտեան պետական դրամատուներու վարիչները չե՞ն գիտեր թէ ինչպէս կը ծախսուին միլիարները որ կը վճարուէին Թուրքիոյ ։

Թուրք յեղափոխութեան անդամ Քէօ-սէօղլու, որ Սթոքհոլմ աքսորուեցաւ, չըսա՞ւ թէ շատ դրամ կը վճարուի իրենց, ու կը հրաւիրէր ընկերները «միասին ծախսելու» տրուած դրամները ։

ՆՈՐ ՏԱՐԻԷՆ ԱՌԱՋ

Մեր բաժանորդներէն կը խնդրենք որ կանոնաւոր եւ կանխիկ վճարեն իրենց բաժնեգինները, առանց սպասելու մասնաւոր դիմումի ։

Ընկերային եւ այլ տուրքերու վերջին յաւելումները պատճառ կը դառնան որ 1961 Յունուար 1էն, բաժանորդագրութեան եւ հատավաճառութեան պայմանները փոխուին ։

Մինչեւ Դեկտեմբեր 31, 1960 վճարող ընողները կրնան բացառաբար օգտուիլ ներկայ պայմաններէն ։

Շնորհակալութիւն մեր այն բոլոր բաժանորդներուն որ իրենց պարտաճանաչութեամբ կը դիւրացնեն վարչութեան գործը ։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Տիկին Փեփրոն Հիւսնեանի մահուան առթիւ, իր յիշատակին համար, զաւակներուն եւ պարագաներուն կողմէ հետեւեալ նուիրատուութիւնները եղած են .— Համազգեան տուներուն հարիւր Ն. Ֆ., Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին յիսուն Ն. Ֆ., Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին յիսուն Ն. Ֆ., «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար տասը Ն. Ֆ.։

Նոյն առիթով Տէր եւ Տիկին Տօքթ. Գօզուեան տասը Ն. Ֆ. կը նուիրեն Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան սրահին ։

(Ստանալ «Յառաջ»էն) ։

30-ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի, 5 Մարտ, 1961, կէսօրէ վերջ ժամը 2·30ին, Սալ տը լա Շիմի :

28պիս, Րիւ Սէն Տոմինիք :

Կը խնդրուի նկատի առնել այս թուականը ։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԷՀԼԻՐԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ

ԼԻՈՆ — Որդ. Ս. Թէհլիրեանի Յիշատակի Երեկոյեան առթիւ նուիրած են՝

Ս. Փողհարեան եւ Շ. Խաչատուրեան երեսունական Ն. Ֆ., Գ. Աճէմեան եւ Յ. Վարժապետեան քսանական Ն. Ֆ., Սահակ Կէնճեան, Նշան Պետրոսեան (Լիոնէն), Օր. Արփինէ Տէր-Պետրոսեան, Յ. Պէրպէրեան, Մ. Տէր Պետրոսեան, Տ. Չէքիեան, Յ. Ռուբինեան, Վ. Գամպէրեան, Յ. Հարէլեան, Կ. Պետրոսեան, Կ. Յովակիմեան եւ Չ. Վարժապետեան 10ական Ն. Ֆր. ։ Գումար՝ 220 Ն. Ֆ. ։

ԿԱՐԵՒՈՐ ԱԶԴ

ՅՈՒԲԵԼԵԱՆ

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱՆԻ

Ա) Կարգադիր յանձնախումբի որոշումով յոբելենական հանդէսը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի, ժամը 15էն 18, Ազգ. Տան մէջ, 32, Ռիւ տը Թրէվիզ ։

Բ) Այս առթիւ ամէն թղթակցութիւն կամ առաքում պէտք է ընել յանձնախումբի գանձապահ՝ Պ. Ա. ՕՀԱՆԵԱՆԻ, հետեւեալ հասցէով —

IMPRIMERIE ALEXANDRE
22, Rue Marc Seguin, Paris (18e)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Բարսեղ Փանոսեան, Տէր եւ Տիկ. Թագւոր Յովհաննէսեան եւ զաւակը ինչպէս նաեւ Բարսեղեան եւ Արզումանեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց կնոջ, մօր, մեծ մօր եւ ազգականին՝

ԱՆԱՀԻՏ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, այս Կիրակի (Դեկտ. 4) առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ ։

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները ։

ՊԱՏԱՐԱԳ

Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեց. Թաղ. Խորհուրդը կը ծանուցանէ թէ այս Կիրակի, հանդիսաւորապէս պիտի տօնուի Ս. Եկեղեցւոյս անուան տօնակատարութիւնը ։ Տեղի պիտի ունենայ նաեւ աւանդական մատաղի օրհնութիւնը եւ բաշխումը ։ Ուստի ամէն անոնք որ կը փափաքին, իրենց մասնակցութիւնը բերել մատուցուելիք մատաղին, կրնան, կանխաւ արձանագրուիլ, եկեղեցւոյ խորհրդարանը, կամ հանգանակիչ տիկիններուն մօտ ։

Ա Զ Դ

Մոնմորանսիի, Անոթիյի եւ Սէն Ռաֆայէլի Համազգեան Տուներուն մէջ, մօտ ատենէն տրամադրելի անկողիններ պիտի ըլլան, բոլոր այն ծերերը որոնք ցարդ արձանագրուած չեն, պէտք է այժմէն ձեռնարկեն պաշտօնատանց մօտ կատարուելիք ձեւակերպութեանց ։

Առ այդ դիմել Աղքատախնամի դրասենեակը, 32, Ռիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ (9), պէտք եղած տեղեկութիւնները եւ հրահանգները ստանալու համար եւ ճշդելու ընտրուած Համազգեան տունը ։

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ներկայացուցչական ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջաններու մարմիններու ներկայացուցիչները այս Շաբաթ երեկոյ (3 Դեկտեմբեր) ժամը 20·30ին Մշակոյթի Տան Ս. Թէհլիրեան սրահին մէջ ։ 17 Րիւ Պլէօ, մէթրօ Քատէ :

ՕՐԱԿԱՐԳ.— Հ. Յ. Դ. 31րդ Շրջ. ժողովի օրակարգի խնդիրներու քննութիւն ։

Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է ։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՓՈԽՈՒԱԾ ԹՈՒԱԿԱՆ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ Ծնողաց Միութեան կազմակերպած տարեկան Տօնածառի հանդէսը տեղի պիտի ունենայ՝

Կիրակի, 11 Դեկտեմբեր

Մանրամասնութիւնները յաջորդով ։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Լսարանական յաջորդ հաւաքոյթը այս Չորեքշաբթի, ժամը 21ին, Քաֆէ Քատէի վերնայարկը ։

Կը խօսի Պ. ԳՐԻԳՈՐ ՊԱՀՐԻ ։

Նիւթ ունենալով «Քրիստոնեայ եկեղեցիներու միութեան խնդիրը» ։

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Նախկին Հայ Արիներու եւ Արենուշներու ։

Այս Շաբաթ, ժամը 21էն մինչեւ լոյս ։ ՔԼԻՒՊի շքեղ սրահին մէջ,

51, Rue Grignan

Մասնակցութեամբ Մարսէյլի լաւագոյն նուագախումբին, ղեկավարութեամբ

EDDY TOURNELի

Հայկական տոհմիկ պարեր, հայ արենուշներու կողմէ ։

Ծոփ պիւֆէ, մատչելի գիներով եւ թօ-քիյօն ։

Օրուան թագուհի պիտի ընտրուի ամենաշնորհալի եւ վայելուչ օրիորդը, քուէարկութեամբ ։

Զանազան հաճելի անակնկալներ ։

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն առիպողաբար խմբական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ ենթակոմիտէի եւ խումբերու ընկերները ։

ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ ՆՈՐ ԺԱՄԱՆԱԾ՝

ԸՆԿ. Յ. ՏԷՐ-ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

ՆԵՐԿԱՅ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ԱՅԴ ԺՈՂՈՎՆԵՐՈՒՆ ։

ԱՐԱՄ ։ Հինգշաբթի 1 Դեկտ. ժամը 8·30ին, Քօլոմպ, կայարանին մօտիկ սրճարանը ։

ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲ, Ուրբաթ 2 Դեկտեմբեր, ժամը 8·30ին, սովորական հաւաքատեղին ։

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի, ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին ։

ԺՈՂՈՎՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Որոնց ներկայ կ'ըլլայ Ամերիկայէն նոր ժամանած՝

ԸՆԿ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ենթակոմիտէները եւ խումբերը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, Ահարոնեան ակումբը ։

Զաւարեան եւ Վարանդեան, այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ։

Վռամեան եւ Ընկեր Կարօ, այս Երկուշաբթի իրիկուն ։

Անկնունի եւ Համազասպ, Երեքշաբթի, (Դեկտ. 6) ։

Հայաստան եւ Իշխան, Չորեքշաբթի, (Դեկտ. 7) ։

Կապոյտ խաչ, Հինգշաբթի (Դեկտ. 8), կէսօրէ վերջ ։

Նոր Սերունդ, Հինգշաբթի (Դեկտ. 8), իրիկուն ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Կազմակերպուած Ֆ. Կապ. Խաչի կողմէ՝

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 29ԻՆ

Imprimerie Spéciale du journal « Haratch »

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆ — ՍՐԱՀ ՓՕԼ ՖԱԼԱՐԻՔ

21, Rue Yves Toudic, Paris (10e) Métro : République

14 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 9ԻՆ

Հովանաւորութեամբ՝ ՀԱՅԿ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ

ԳՐԻԳՈՐ - ՎԱՀԱՆԻ

Թատերգութիւն 4 արար եւ 5 պատկեր, որ 40 հայ հեղինակութիւններու մէջ

ՇԱՀԱԾ Է ԱՌԱՋՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Նիւ - Եորքի Կեդր. Մարմնոյն ձեռնարկած «Արտասահմանի Գուլպէնկեան» թատերագրական մրցումին

Մասնակցութիւն՝ Տիկին Հ. Խտըշեան - Լա Շասանյեր, Օր. Իրմա Պէրպէրեան, Պ. Պ. Գէորգ Տէրվիշեան, Նուբիան Մարգարեան, Միհրան Մ. Եփրեմեան, Աշոտ Մարտինեան ։

Բեմադրութիւն՝ ՏԻԿԻՆ ԱՆՆԱ ԲՈՒԴԱՂԵԱՆԻ

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ խօսքը՝ պարգեւատրուած « ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ » թատերգութեան մասին ։

ՄՈՒՏՔԻ ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ — Տոմսերը ապահովել սովորական վայրերէն ։